

Natura Somogyiensis 8.

Ronkay Gábor és Ronkay László

**A magyarországi csuklyás-, szegfű-
és földibaglyok atlasza**

NATURA SOMOGYIENSIS 8.

RONKAY GÁBOR és RONKAY LÁSZLÓ

A magyarországi csuklyás-, szegfű-
és földibaglyok atlasza

(Noctuidae: Cuculliinae, Hadeninae, Noctuinae)

NÓGRÁDI SÁRA 280 eredeti rajzával

A guide book to the Hungarian Cuculliinae, Hadeninae
and Noctuinae (Lepidoptera, Noctuidae)

by

GÁBOR RONKAY and LÁSZLÓ RONKAY
with the illustrations of SÁRA NÓGRÁDI

Sorozatszerkesztő - Editor:

ÁBRAHÁM LEVENTE

Kaposvár, 2006

Natura Somogyiensis 8.

(A sorozat rövidített neve: Nat. Somogy. 8.)

Megjelent kötetek:

1. Somogy fauna katalógusa, szerkesztette: ÁBRAHÁM L. (2001)
2. KASZA FERENC - MARIÁN MIKLÓS: A Baláta-láp és gerinces állatvilága, különös tekintettel a madarakra (2001)
3. Miscellanea - Vegyes tanulmányok, szerkesztette: ÁBRAHÁM L. (2002)
4. LANSZKI JÓZSEF: Magyarországon élő ragadozó emlősök táplálkozás-ökológiája (2002)
5. A Látrányi-Pusztai Természetvédelmi Terület élővilága, szerkesztette: ÁBRAHÁM L. (2003)
6. TÓTH SÁNDOR: Magyarország csípősszúnyog-faunája (2004)
7. Biomonitoring along the river Drava in Hungary, 2000-2004, szerkesztette: ÁBRAHÁM L. (2005)

Jelen kötetünk kiadását a Nemzeti Kulturális Alap és a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztérium támogatása tette lehetővé.

Technikai szerkesztő:
ÁBRAHÁM LEVENTE

Minden jog fenntartva. A mű egyetlen részlete sem használható fel,
nem sokszorosítható és nem tárolható adathordozó rendszerben
a kiadó írásos engedélye nélkül!

ISSN 2062-9990 (Online)

ISSN-1587-1908 (Print)

ISBN 963 7212 48 5

DOI:10.24394/NatSom.2006.8.3

Kiadja a Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága
Felelős kiadó: DR. WINKLER FERENC megyei múzeumigazgató
Nyomdai munkák: PETHŐ NYOMDA BT., Kaposvár

A magyarországi csuklyásbaglyok, szegfűbaglyok és földibaglyok (Noctuidae: Cuculliinae, Hadeninae és Noctuinae) atlasza

Bevezetés

A lepkék filogenetikus rendszerezése az elmúlt harminc évben rohamléptekben fejlődött és a primitív lepkecsoportok mellett elsősorban a *Noctuoidea* családsorozat törzsféjlődési viszonyaira vonatkozó ismereteink és elképzeléseink bővültek és változtak meg a Magyarország Állatvilága sorozat korábbi köteteiben ismertett állapotok képest. A *Noctuidae* jelenlegi, még mindig messze nem egységes és kiforrott koncepció szerinti rendszere mind az egyes magasabb rendszertani kategóriák (alcsaládok, tribusok, nemek) mind pedig a fajok és alfajok értelmezésében nagymértékben eltér minden a huszadik század derekától - akár idegen, akár magyar nyelven - megjelent munkáitól. Ehhez kapcsolódik még a hetvenes és nyolcvanas évek során végrehajtott és még ma is intenzíven folyó nevezéktani revízió: kezdetben az európai fauna faji és generikus szintű taxonjainak nomenklaturai problémái kerültek tisztázásra, jelenleg pedig a palearktikus és nearktikus bagolylepkék nevezéktanának - természetesen taxonómiai revíziók keretében történő - egységesítése folyik.

A családsorozat szisztematikai feldolgozásában igen jelentős változásokat hozott mind a kladsztikus filogenetika, mind pedig a molekuláris genetika vizsgáló módszereinek ugrásszerű fejlődése. Noha az új módszerek alkalmazása még eléggé a kezdeti stádiumban van, az máris látható, hogy a molekuláris taxonómiai eredmények és a morfológiai (fenetikai) bélyegek elemzéséből származó, "hagyományos" törzsfák jelentősen eltérnek egymástól, csakúgy, mint az egyes nagyobb kategóriák (tribusok, alcsaládok) értelmezése, rangjának megítélése. A jövőben várhatóan kialakuló egységes koncepciónak azonban még a körvonalai sem látszanak, lévén a korábbi nehézségektől (azaz a manifestálódott jellegek különböző aspektusainak - pete-, lárvá-, báb- és imágó-morfológia - összegyeztetésétől) elvi alapjaiban gyökeresen eltérő megközelítési módokat kellene harmonikus egységgé kovácsolni. Fontos azt is látni, hogy bizonyos molekuláris módszerek (pl. a DNS-barcoding) a taxonok definiálásának és ugyanakkor egyes egyedek azonosításának egy újabb lehetőségét jelentik. Ezek alkalmazása adott esetben eddig morfológiai módszerekkel elkülöníthetetlen, de genetikai értelemben már elváló, egyes csoportokban igencsak nagyszámú taxon megkülönböztetéséhez vezethet.

A fentemlített folyamatok eredményeképpen a napjainkban publikált összefoglaló munkák bármelyikének rendszertani és nevezéktani jegyzéke szinte az összevethetlenségig különbözik a hazai faunára vonatkozó, utolsóként közölt faunajegyzéktől (KOVÁCS 1953-56). Minthogy pedig a Magyarország Állatvilága sorozat köteteinek és füzetek megtervezése és a nagyobb rendszertani egységekre vonatkozó határozókulcsok közlése ebben az időszakban illetve nem sokkal ezután történt, a korábban használt és a mai nevek és taxonok értelmezése illetve egymásnak megfeleltetése rendszerint nehézségekbe ütközik.

A probléma feloldására a leginkább kézenfekvő megoldás a magyarországi bagolylepké-fauna jelenlegi ismereteink szerinti rendszertani jegyzékének (checklist) és egy új alcsalád-kulcsnak a közlése, melyek alapján mind a Magyarország Állatvilága sorozatban, mind pedig a hazai irodalom fontosabb közleményeiben szereplő faji és

fajfeletti kategóriái azonosíthatóak, ugyanakkor a *Noctuidae* II. és III. füzetekben szereplő csoportok is a modern felfogás szerint kerülhetnek ismertetésre. Az események szerencsés összejátszása folytán nagyjából egyidőben láthat napvilágot a magyar nagylepkéfauna revideált taxonómiai jegyzéke és az olvasó kezében tartott kötet. Ennek ellenére, a bevezetőt követő rész - mintegy bővített tartalomjegyzékként - tartalmazza a kötetben tárgyalt három nagy egység, a *Cuculliinae*, *Hadeninae* és *Noctuinae* nevezéktani jegyzékét.

A kötet szerkezetét nagyban meghatározzák keletkezésének körülményei. A kézirat első változata még a kilencvenes évek elején keletkezett, a nagy európai összefoglaló munkák (pl. *Fauna Europaea*; *Noctuidae Europaeae*, stb.) és az európai országok revideált, az új kutatási eredményeket tükröző faunajegyzékeinek megjelenése előtt. Akkori úttörő jellegét megjelenésének folyamatos későbbre és későbbre halasztása folytán elveszítette, mára pedig idegen nyelven már minden a kötetben tárgyalt génuszról jelent meg európai szintű monografikus munka, részben a szerzők tollából. A kötet anyaga az érdeklődők számára számizdat-jelleggel mindig is hozzáférhető volt (de csak számítógépes formában és ábrák nélkül) és szakmai szempontból még e viszonylag rövid időszak alatt is sokat avult, az intenzív kutatási időszak szerteágazó eredményeinek következtében. Hangsúlyoznunk kell, hogy a kötet kiadásakor kifejezetten a magyar nyelvű határozókönyv megjelentetése volt célunk, hiszen ezek az alcsaládok már mind megjelentek a *Noctuidae Europaeae* sorozatban és így léteznek jól használható és a kárpát-medencei faunát teljes egészében felölelő kézikönyvek, megfelelő színes lepkéképekkel és ivarszerui illusztrációkkal ellátva. Csak épp nem magyarul és nem ennyire részletesen, amikor a sajátos magyarországi és kárpát-medencei viszonyokról van szó.

A szöveg első modernizált átirata Kovács Sándor Tibor munkájának eredménye, aki fáradságot nem kímélve gépbe vitte az eredetileg még csak írógépellal formában, papírokon létező eredeti anyagot. Minden későbbi elektronikus verzió az ő fájljain alapszik. Az 1995-től aktualizált szöveg második, átszerkesztett és Word-fájlokba konvertált változatát lelkes fiatal lepkészek, mindenekelőtt Baranyi Tamás és Polonyi Vilmos áldozatos munkája hozta létre, és a Szalkay József Magyar Lepkészeti Egyesület tagsága gondozta mindaddig, amíg Ábrahám Levente hathatós közbenjárásával a kötet megjelentetésének lehetősége újból komolyra nem vált. Ekkor a szöveget még egyszer átdolgoztuk és jelen ismereteink alapján aktualizáltuk (ábraanyagát is itt-ott kiegészítettük), és Ábrahám Levente szerkesztette az itt látható formába. A szerzők ezúton is szeretnék kifejezni köszönetüket mindenkinek, aki résztvett ebben a közös munkában és akik segítsége nélkül a kötet bizonyosan nem jelenhetett volna meg.

Alcsalád: CUCULLINAE**Tribus: Cuculliini**Nem: *Cucullia* Schrank, 1802

- absinthii* (Linnaeus, 1761)
- scopariae* Dorfmeister, 1853
- fraudatrix* Eversmann, 1837
- formosa* Rogenhofer 1860
- argentea* (Hufnagel, 1766)
- artemisiae* (Hufnagel, 1766)
- chamomillae* ([Denis & Schiffermüller], 1775)
- lucifuga* ([Denis & Schiffermüller], 1775)
- lactucae* ([Denis & Schiffermüller], 1775)
- campanulae* Freyer, 1831
- umbratica* (Linnaeus, 1758)
- [*biornata* Fischer von Waldheim, 1840]
- balsamitae* Boisduval, 1840
- tanaceti* ([Denis & Schiffermüller], 1775)
- [*santonici* (Hübner, [1813])]
- mixta lorica* Ronkay & Ronkay, 1987
- xeranthemi* Boisduval, 1840
- gnaphalii* (Hübner, [1813])
- dracunculi* (Hübner, [1813])
- asteris* ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Nem: *Calocucullia* Ronkay & Ronkay, 1987

- [*celsiae* (Herrich-Schaeffer, 1850)]

Nem: *Shargacucullia* Ronkay & Ronkay, 1992

- thapsiphaga* (Treitschke, 1825) (= *Cucullia* f.)
- lychnitis* (Rambur, 1833) (= *Cucullia* l.)
- serophulariae* ([Denis & Schiffermüller], 1775)
- (= *Cucullia* s.)
- gozmanyi* Ronkay & Ronkay, 1994
- verbasci* (Linnaeus, 1758) (= *Cucullia* v.)
- prenanthis* (Boisduval, 1850) (= *Cucullia* p.)

Tribus: Oncocnemidini Nem: *Calophasia* Stephens, 1829

- opalina* (Esper, [1794]) (= *C. casta*)
- lanula* (Hufnagel, 1766)
- platyptera* (Esper, [1788])

Nem: *Omphalophana* Hampson, 1906

- antirrhinii* (Hübner, [1803])

Nem: *Calliergis* Hübner, [1821]

- ramosa* (Esper, [1786])

Nem: *Epimecia* Guenée, 1839

- ustula* (Freyer, 1835)

Nem: *Teinoptera* Calberla, 1891

- [*olivina delibatica* Ronkay & Ronkay, 1995]

Nem: *Omia* Hübner, [1821]

- [*cymbalariae* (Hübner, [1809])]

Alcsalád: PSAPHIDINAE

Tribus: *Psaphidini*

- Nem: *Asteroscopus* Boisduval, 1829
sphinx (Hufnagel, 1766) (= *Brachionycha s.*)
syriaca decipulae (Kovács, 1966)
- Nem: *Brachionycha* Hübner, [1819]
nubeculosa (Esper, 1785)
- Nem: *Meganephria* Hübner, [1821]
bimaculosa (Linnaeus, 1767)
- Nem: *Allophytes* Tams, 1942
oxyacanthae (Linnaeus, 1758) (= *Meganephria o.*)
- Nem: *Xylocampa* Guenée, 1837
[areola (Esper, [1789])]

Tribus: *Feraliini*

- Nem: *Lamprosticta* Hübner, [1821]
culta ([Denis & Schiffermüller], 1775)
 (= *L. viridana*)
- Nem: *Valeria* Stephens, 1829
oleagina ([Denis & Schiffermüller], 1775)
[jaspidea (de Villers, 1789)]

Alcsalád: HADENINAE

Tribus: *Mythimnaniini (Leucaniini)*

- Nem: *Mythimna* Ochsenheimer, 1816
- Alnem: *Mythimna* Ochsenheimer, 1816
turca (Linnaeus, 1761) (= *Hyperiodes t.*)
pudorina ([Denis & Schiffermüller], 1775)
 (= *Sideridis p.*)
conigera ([Denis & Schiffermüller], 1775)
 (= *Sideridis c.*)
straminea (Treitschke, 1825) (= *Sideridis s.*)
pallens (Linnaeus, 1758) (= *Sideridis p.*)
impura (Hübner, [1808]) (= *Sideridis l.*)
vitellina (Hübner, [1808]) (= *Sideridis v.*)
- Alnem: *Hyphilare* Hübner, 1821
l-album (Linnaeus, 1767) (= *Hyphilare l.*)
ferrago (Fabricius, 1787) (= *Hyphilare lithargyrea*)
albipuncta ([Denis & Schiffermüller], 1775)
 (= *Hyphilare a.*)
- Alnem: *Pseudaletia* Franclemont, 1951
unipuncta (Haworth, 1809)
- Nem: *Leucania* Ochsenheimer, 1816
- Alnem: *Leucania* Ochsenheimer, 1816
comma (Linnaeus, 1761) (= *Sideridis c.*)
obsoleta (Hübner, [1803]) (= *Sideridis o.*)
- Alnem: *Acantholeucania* Rungs, 1953
loreyi (Duponchel, 1827)
- Nem: *Senta* Stephens, 1834
flammea (Curtis, 1828) (= *Meliana f.*)
- Nem: *Anarta* Ochsenheimer, 1816
myrtilli (Linnaeus, 1761)
- Nem: *Coranarta* Hacker, 1998
[cordigera (Thunberg, 1788)]

- Nem: *Hadula* Staudinger, 1889
trifolii (Hufnagel, 1766)
 (= *Discestra t.*; *Scotogramma t.*)
dianthi hungarica Wagner
 (= *Discestra d.*; *Scotogramma d.*)
 [= *odontites* (Boisduval, 1829)]
 (= *Discestra marmorosa*, *Scotogramma marmorosa*,
D. microdon)

Tribus: **Hadenini**

- Nem: *Polia* Ochsenheimer, 1816
bombycina (Hufnagel, 1766) (= *Aplecta advena*)
hepatica (Clerck, 1759) (= *P. tincta*, *Aplecta t.*)
nebulosa (Hufnagel, 1766) (= *Aplecta n.*)
 [= *serratilinea* Treitschke, 1825]
- Nem: *Pachetra* Guenée, 1841
sagittigera (Hufnagel, 1766) (= *P. fulminea*)
- Nem: *Lacanobia* Billberg, 1820
 Alnem: *Lacanobia* Billberg, 1820
w-latinum (Hufnagel, 1766) (= *Polia genistae*)
aliena (Hübner, [1809]) (= *Polia a.*)
 Alnem: *Diataraxia* Hübner, 1821
contigua ([Denis & Schiffermüller], 1775)
 (= *Polia c.*)
thalassina (Hufnagel, 1766) (= *Polia t.*)
suasa ([Denis & Schiffermüller], 1775)
 (= *Polia dissimilis*)
splendens (Hübner, [1808]) (= *Polia s.*)
oleracea (Linnaeus, 1758) (= *Polia o.*)
blenna (Hübner, 1824)
- Nem: *Melanchra* Hübner, [1820]
persicariae (Linnaeus, 1761) (= *Polia p.*)
pisi (Linnaeus, 1758) (= *Polia p.*)
- Nem: *Papestra* Sukhareva, 1973
biren (Goeze, 1791)
- Nem: *Hada* Billberg, 1820
plebeja (Linnaeus, 1761) (= *H. nana*, *Polia n.*)
- Nem: *Mamestra* Ochsenheimer, 1816
brassicae (Linnaeus, 1758) (= *Barathra b.*)
- Nem: *Sideridis* Hübner, 1821
 Alnem: *Sideridis* Hübner, 1821
lampra (Schawerda, 1913) (= *S. evidens*)
turbida (Esper, [1790]) (*S. albicolon*, *Trichoclea a.*)
 Alnem: *Aneides* Sukhareva, 1973
rivularis (Fabricius, 1775) (= *Harmodia r.*)
- Nem: *Conisania* Hampson, 1905
 Alnem: *Conisania* Hampson, 1905
leineri (Freyer, 1836)
 [= *poellii ostrogovichi* Draudt, 1933]
 Alnem: *Luteohadena* Beck, 1991
luteago ([Denis & Schiffermüller], 1775)
 (= *Harmodia l.*)
- Nem: *Heliophobus* Boisduval, 1829
reticulata (Goeze, 1781) (= *Hadena r.*)
 [= *kitti* (Schawerda, 1914)]

- Nem: *Saragossa* Staudinger, 1900
implexa (Hübner, [1809]) (= *Scotogramma i.*)
porosa kenderesiensis (Kovács, 1966)
 (= *Monima p.*)
- Nem: *Hyssia* Guenée, 1852
cavernosa gozmanyi Kovács, 1968
- Nem: *Hecatera* Guenée, 1852
bicolorata (Hufnagel, 1766) (= *Polia serena*)
dysodea ([Denis & Schiffermüller], 1775)
 (= *Polia spinaciae*)
cappa (Hübner, [1809]) (= *Polia c.*)
- Nem: *Hadena* Schrank, 1802
 Alnem: *Anepia* Hampson, 1918
perplexa ([Denis & Schiffermüller], 1775)
 (= *Harmodia lepida*)
[christophi] (Möschler, 1862)
silenes (Hübner, [1822]) (= *Harmodia s.*)
irregularis (Hufnagel, 1766) (= *Epia i.*)
- Alnem: *Hadena* Schrank, 1802
confusa (Hufnagel, 1766) (= *Harmodia nana*)
compta ([Denis & Schiffermüller], 1775)
 (= *Harmodia c.*)
albimacula (Borkhausen, 1792) (= *Harmodia a.*)
capsincola ([Denis et Schiffermüller], 1779)
 (*H. bicurris*, = *Harmodia b.*)
magnolii (Boisduval, 1829) (= *Harmodia m.*)
filigrana (Esper, [1788]) (= *Harmodia filigramma*)
[caesia] ([Denis & Schiffermüller], 1775)
[luteocincta] Rambur, 1833]
- Nem: *Lasionycta* Aurivillius, 1892
proxima (Hübner, [1809])
- Nem: *Eriopygodes* Hampson, 1905
imbecilla (Fabricius, 1794)
- Nem: *Cerapteryx* Curtis, 1833
graminis (Linnaeus, 1758)
- Nem: *Tholera* Hübner, [1821]
cespitis ([Denis & Schiffermüller], 1775)
decimalis (Poda, 1761) (= *T. popularis*)

Tribus: **Orthosiini**

- Nem: *Panolis* Hübner, [1821]
flammea ([Denis & Schiffermüller], 1775)
- Nem: *Dioszeghyana* Hreblay, 1992
schmidtii (Dioszeghy, 1935) (= *Monima s.*)
- Nem: *Orthosia* Oechsenheimer, 1816
 Alnem: *Semiophora* Stephens, 1829
gothica ([Denis & Schiffermüller], 1775)
 (= *Monima g.*)
- Alnem: *Microrthosia* Berio, 1980
cruda ([Denis & Schiffermüller], 1775)
 (= *Monima pulverulenta*)
- Alnem: *Monima* Hübner, [1821]
miniosa ([Denis & Schiffermüller], 1775)
optima (Hübner, [1809])
populeti (Fabricius, 1781)
cerasi (Fabricius, 1775)

- Alnem: *Cororthosia* Berio, 1980
gracilis ([Denis & Schiffermüller], 1775)
 (= *Monima g.*)
- Alnem: *Orthosia* Ochsenheimer, 1816
incerta (Hufnagel, 1766) (= *Monima i.*)
- Nem: *Anorthoa* Berio, 1980
munda ([Denis & Schiffermüller], 1775)
 (= *Orthosia m.*; *Monima m.*)
- Nem: *Perigrapha* Lederer, 1857
 Alnem: *Perigrapha* Lederer, 1857
i-cinctum ([Denis & Schiffermüller], 1775)
- Alnem: *Rororthosia* Beck, 1999
 [*rorida* (Frivaldszky, 1835)]
- Nem: *Egira* Duponchel, 1845
conspicillaris (Linnaeus, 1758) (= *Xylomania c.*)

Tribus: *Xylenini*

- Nem: *Atethmia* Hübner, [1821]
centrago (Haworth, 1809) (= *A. xerampelina*)
ambusta ([Denis & Schiffermüller], 1775)
- Nem: *Jodia* Hübner, 1818
croceago ([Denis & Schiffermüller], 1775)
 (= *Xantholeuca c.*)
- Nem: *Conistra* Hübner, [1821]
 Alnem: *Conistra* Hübner, [1821]
vaccinii (Linnaeus, 1761)
ligula (Esper, [1791])
rubiginosa (Scopoli, 1763)
 (= *C. vau-punctatum* Esper, 1786)
veronicae (Hübner, [1813])
- Alnem: *Dasycompa* Guenée, 1837
rubiginea ([Denis & Schiffermüller], 1775)
erythrocephala ([Denis & Schiffermüller], 1775)
- Nem: *Agrochola* Hübner, [1821]
 Alnem: *Sunira* Franclemont, 1950
circellaris (Hufnagel, 1766) (= *Amathes c.*)
- Alnem: *Anchoscelis* Guenée, 1839
nitida ([Denis & Schiffermüller], 1775)
 (= *Amathes n.*)
helvola (Linnaeus, 1758) (= *Amathes h.*)
humilis ([Denis & Schiffermüller], 1775)
- Alnem: *Agrolitha* Berio, 1980
litura (Linnaeus, 1758) (= *Amathes l.*)
- Alnem: *Agrochola* Hübner, [1821]
lychnidis ([Denis & Schiffermüller], 1775)
 (= *Amathes l.*)
- Alnem: *Propenistra* Berio, 1980
laevis (Hübner, [1803]) (= *Amathes l.*)
- Alnem: *Leptologia* Prout, 1901
lota (Clerck, 1759) (= *Amathes l.*)
macilenta (Hübner, [1809]) (= *Amathes m.*)
- Nem: *Spudaeu* Snellen, 1867
ruticilla (Esper, [1791])

- Nem: *Xanthia* Ochsenheimer, 1816
 Alnem: *Xanthia* Ochsenheimer, 1816
togata (Esper, [1788]) (= *Cosmia lutea*)
 Alnem: *Cirrhia* Hübner, [1821]
icteritia (Hufnagel, 1766) (= *Cosmia fulvago*)
gilvago ([Denis & Schiffermüller], 1775)
 (= *Cosmia g.*)
ocellaris (Borkhausen, 1792) (= *Cosmia o.*)
- Nem: *Tiliacea* Tutt, 1896
aurago ([Denis & Schiffermüller], 1775)
 (= *Cosmia a.*, *Xanthia a.*)
sulphurago ([Denis & Schiffermüller], 1775)
 (= *Cosmia fulvago*, *Xanthia f.*)
citrago (Linnaeus, 1758) (= *Cosmia c.*, *Xanthia c.*)
- Nem: *Mesogona* Boisduval, 1840
oxalina (Hübner, [1803]) (= *Mythimna o.*)
acetosellae ([Denis & Schiffermüller], 1775)
 (= *Mythimna a.*)
- Nem: *Brachylomia* Hampson, 1906
vinimalis (Fabricius, 1776)
 (= *Bombycia v.*; *Iteophaga v.*)
- Nem: *Antitype* Hübner, [1821]
chi (Linnaeus, 1758)
- Nem: *Ammoconia* Lederer, 1857
caecimacula ([Denis & Schiffermüller], 1775)
 (= *Orthosia c.*)
senex (Geyer, [1828])
- Nem: *Aporophila* Guenée, 1841
lutulenta ([Denis & Schiffermüller], 1775)
lueneburgensis (Freyer, 1848)
- Nem: *Scotochrosta* Lederer, 1857
pulla ([Denis & Schiffermüller], 1775) (= *Cloantha p.*)
- Nem: *Lithomoia* Hübner, [1821]
solidaginis (Hübner, [1803]) (= *Cloantha s.*)
- Nem: *Lithophane* Hübner, [1821]
semibrunnea (Haworth, 1809)
socia (Hufnagel, 1766) (= *L. hepatica*)
ornitopus (Hufnagel, 1766)
furcifera (Hufnagel, 1766)
consocia (Borkhausen, 1792)
merckii (Rambur, 1832)
- Nem: *Eupsilia* Hübner [1821]
transversa (Hufnagel, 1766) (= *E. satellitia*)
- Nem: *Orbona* Hübner, [1821]
fragariae (Vieweg, 1790)
- Nem: *Xylena* Ochsenheimer, 1816
vetusta (Hübner, [1813])
exsoleta (Linnaeus, 1758)
lunifera (Warren, 1910)
- Nem: *Rileyana* Moucha & Chvála
fovea (Treitschke, 1825) (= *Thecophora f.*)
- Nem: *Dichonia* Hübner, [1821]
aprilina (Linnaeus, 1758) (= *Agriopsis a.*, *Griposia a.*)
convergens ([Denis & Schiffermüller], 1775)
 (= *Agriopsis c.*)
aeruginea (Hübner, [1808]) (= *Agriopsis a.*)

- Nem: *Dryobotodes* Warren, 1911
eremita (Fabricius, 1775) (= *D. protea*)
monochroma (Esper, [1790])
- Nem: *Dasypolia* Guenée, 1852
 [templi *koenigi* Ronkay & Varga, 1986]
- Nem: *Polymixis* Hübner [1820]
 Alnem: *Polymixis* Hübner [1820]
polymita (Linnaeus, 1761) (= *Antitype p.*)
 Alnem: *Myxinia* Berio, 1980
[flavicincta ([Denis & Schiffermüller], 1775)]
rufocincta isolata Ronkay & Uherkovich, 1983
- Alnem: *Xanthomixis* Beck, 1996
xanthomista (Hübner, [1819])
 (= *Antitype nigrocincta*)
- Nem: *Mniotype* Franclemont, 1941
adusta Esper (= *Crino a.*; *Blepharita a.*)
satura (Esper, [1790]) (= *Crino s.*)

Tribus: *Episemini*

- Nem: *Episema* Ochsenheimer, 1816
glaucina (Esper, 1789) (= *Derthisa g.*)
tersa ([Denis & Schiffermüller], 1775)
 (= *Derthisa trimacula*)
 [lederi Christoph, 1885]
 [korsakovi (Christoph, 1885)]
- Nem: *Cleoceris* Boisduval, [1836]
scoriacea (Esper, [1789]) (= *Derthisa s.*)
- Nem: *Ulochlaena* Lederer, 1857
 [hirta (Hübner, [1809-1813])]

Alcsalád: NOCTUINAE

Tribus: *Agrotini*

- Nem: *Agrotis* Ochsenheimer, 1816
cinerea ([Denis & Schiffermüller], 1775)
vestigialis (Hufnagel, 1766)
 [trifurca Eversmann, 1837]
segetum ([Denis & Schiffermüller], 1775)
clavis (Hufnagel, 1766)
 (= *corticea* [Denis & Schiffermüller], 1775)
exclamationis (Linnaeus, 1758)
ippsilon (Hufnagel, 1766)
 [trix (Hübner, [1824])]
 [biconica Kollar, 1844]
puta (Hübner, [1803])
crassa (Hübner, [1803])
 [obesa nivea Caradja, 1932]
 [fatidica (Hübner, [1824])]
- Nem: *Dichagyris* Lederer, 1857
 Alnem: *Dichagyris* Lederer, 1857
 [renigera (Hübner, [1808])]
candelisequa ([Denis & Schiffermüller], 1775)
 (= *Rhyacia c.*)

- Alnem: *Ygoga* Nye, 1975
nigrescens (Höfnér, 1888) (= *Ogygia n.*)
forcipula ([Denis & Schiffermüller], 1775)
(= *Ogygia f.*)
signifera ([Denis & Schiffermüller], 1775)
(= *Ogygia s.*)
- Nem: *Albocosta* Fibiger & Lafontaine, 1997
Alnem: *Albocosta* Fibiger & Lafontaine, 1997
musiva (Hübner, [1803])
- Alnem: *Basistriga* Fibiger & Lafontaine, 1997
flammatra ([Denis & Schiffermüller], 1775)
(= *Rhyacia f.*)
- Nem: *Actebia* Stephens, 1829
praecox (Linnaeus, 1758)
- Nem: *Parexarnis* Boursin, 1946
fugax (Treitschke, 1825) (= *Rhyacia f.*)
- Nem: *Euxoa* Hübner, 1821
vitta (Esper, [1789])
obelisca ([Denis & Schiffermüller], 1775)
tritici (Linnaeus, 1761) (= *E. crypta*)
eruta (Hübner, [1827])
nigrofusca (Esper, 1788)
segnilis (Duponchel, 1836)
(= *E. seliginis* Boisduval, 1840)
nigricans (Linnaeus, 1758)
cos (Hübner, 1824)
agricola (Boisduval, 1829) (= *E. conspicua*)
temera (Hübner, [1808])
hastifera (Donzel, 1847)
distinguenda (Lederer, 1857)
aquilina ([Denis & Schiffermüller], 1775)
decora ([Denis & Schiffermüller], 1775)
birivia ([Denis & Schiffermüller], 1775)
recussa (Hübner, 1817)
- Nem: *Standfussiana* Boursin, 1846
lucerneae catalaunica (Boisduval, 1833)]
- Nem: *Rhyacia* Hübner, [1821]
Alnem: *Epipsilia* Hübner, [1821]
griseascens (Fabricius, 1794)]
latens (Hübner, [1809])
- Alnem: *Rhyacia* Hübner, [1821]
simulans (Hufnagel, 1766)
lucipeta ([Denis & Schiffermüller], 1775)
- Nem: *Chersotis* Boisduval, 1840
rectangula ([Denis & Schiffermüller], 1775)
multangula (Hübner, [1803])
margaritacea (de Villers, 1789) (= *Rhyacia m.*)
cuprea ([Denis & Schiffermüller], 1775)
(= *Diarsia c.*)
fimbriola fimbriola (Esper, [1803]) (= *Dichagyris f.*)
fimbriola baloghi Varga & Hacker 1990
- Nem: *Ledereragrotis* Varga, 1990
multifida sanctmoritzi (= *Rhyacia m.*)

Tribus: *Diarsiini*Nem: *Diarsia* Hübner, [1821]*mendica* (Fabricius, 1775) (= *D. festiva*)*dahlia* (Hübner, [1813])*brunnea* ([Denis & Schiffermüller], 1775)*rubi* (Vieweg, 1790)*florida* (Schmidt, 1859)]Tribus: *Peridromini*Nem: *Peridroma* Hübner, [1821]*saucia* (Hübner, [1808]) (= *Rhyacia s.*)Tribus: *Noctuini*Nem: *Axylia* Hübner, 1821*putris* (Linnaeus, 1861) (= *Diarsia p.*)Nem: *Ochropleura* Hübner, 1821*pecta* (Linnaeus, 1761) (= *Diarsia p.*)*leucogaster* (Freyer, [1831])Nem: *Noctua* Linnaeus, 1858*pronuba* (Linnaeus, 1758) (= *Triphaena p.*)*orbona* (Hufnagel, 1766) (= *Triphaena o.*)*interposita* (Hübner, 1790)*comes* (Hübner, [1813]) (= *Triphaena c.*)*fimbriata* (Schreber, 1759) (= *Triphaena fimbria*)*janthe* (Borkhausen, 1792)*janthina* ([Denis & Schiffermüller], 1775)(= *Triphaena j.*)*interjecta* (Hübner, [1803])Nem: *Divaena* Fibiger, 1997*haywardi* (Tams, 1926)Nem: *Epilecta* Hübner, [1821]*linogrisea* ([Denis & Schiffermüller], 1775)Nem: *Spaelotis* Boisduval, 1840*ravida* ([Denis & Schiffermüller], 1775)(= *Rhyacia r.*)*suecica* (Aurivillius, 1890)]Nem: *Opigena* Boisduval, 1840*polygona* ([Denis & Schiffermüller], 1775)Nem: *Graphiphora* Ochsenheimer, 1816*augur* (Fabricius, 1775) (= *Pseudospaelotis a.*)Nem: *Metagnorisma* Varga & Ronkay, 1987*depuncta* (Linnaeus, 1761) (= *Rhyacia d.*)*pontica* (Staudinger, 1892)]*glareosa* (Esper, [1803])]Nem: *Eugraphe* Hübner, [1821]Alnem: *Eugraphe* Hübner, [1821]*sigma* ([Denis & Schiffermüller], 1775)(= *Diarsia s.*)Alnem: *Coenophila* Stephens, 1850*subrosea* (Stephens, 1829)]Nem: *Protolampra* McDunnough, [1929]*sobrina* (Duponchel, 1842)Nem: *Paradiarsia* McDunnough, 1929*punicea* (Hübner, [1803])]

- Nem: *Lycophotia* Hübner, [1821]
porphyrea ([Denis & Schiffermüller], 1775)
molothina (Esper, [1789]) (= *Diarsia m.*)
- Nem: *Xestia* Hübner, 1818
 Alnem: *Anomogyna* Staudinger, 1871
alpicola (Zetterstedt, [1839])
speciosa (Hübner, [1813])
rhaetica norica Löberbauer, 1952
- Alnem: *Megasema* Hübner, 1821
c-nigrum (Linnaeus, 1758) (= *Diarsia c.*)
ditrapezium ([Denis & Schiffermüller], 1775)
(= *Diarsia d.*)
triangulum (Hufnagel, 1766) (= *Diarsia t.*)
asworthii candelarum ([Denis & Schiffermüller], 1775)
- Alnem: *Xestia* Hübner, 1818
baja ([Denis & Schiffermüller], 1775) (= *Diarsia b.*)
rhomboidea (Esper, [1790]) (= *Diarsia b.*)
collina (Boisduval, 1840)
sexstrigata (Haworth, 1809) (= *Diarsia umbrosa*)
castanea (Esper, [1798]) (= *Diarsia c.*)
xanthographa ([Denis & Schiffermüller], 1775)
(= *Diarsia x.*)
cohaesa (Herrich-Schaeffer, [1849])
- Nem: *Naenia* Stephens, 1850
typica (Linnaeus, 1758) (= *Phalaena t.*)
- Nem: *Eurois* Hübner, [1821]
occulta (Linnaeus, 1758)
- Nem: *Anaplectoides* McDunnough, 1829
prasina ([Denis & Schiffermüller], 1775)
- Nem: *Cerastis* Ochseneimer, 1816
rubricosa ([Denis & Schiffermüller], 1775)
leucographa ([Denis & Schiffermüller], 1775)

A bevezető részben mondottak alapján a korábban publikált (GOZMÁNY, 1970) alcsaládkulcsban is változtatásokat kellett végrehajtani. A Noctuidae II. füzetében szereplő alcsaládokra az alábbi kulcs alkalmazható:

A z alc s a l á d o k h a t á r o z ó k u l c s a

- 1 (6) A második és harmadik lábpár lábszárai tövisesek.
- 2 (3) Az elülső szárnyak rajzolatát két éles, egyenes lefutású, világosan szegélyezett sötét keresztvonal, foltokra szakadozott hullámvonal és a kör- és vesefolt éles, világos szegélyű sötét kerete alkotja.
20. alc s a l á d : **Hadeninae** (partim.: *Mesogona*)
- 3 (2) Az elülső szárnyak rajzolata eltérő, a keresztvonalak vagy kettősen sötétek vagy hullámosak, esetleg elmosódottak vagy hiányoznak.
- 4 (5) Az elülső szárny alapszíne egyöntetű, világos hamvasszürke vagy halvány szürkésbarna, a vese- és körfolt igen nagy, világos kitöltésű és sötét keretű, közöttük nincs sötétebb folt.
20. alc s a l á d : **Hadeninae** (partim.: *Ammoconia*)
- 5 (4) Az elülső szárny színezete és rajzolata eltérő, ha a színezet hasonló, akkor vagy az említett foltok kicsik, vagy közöttük sötétebb folt található.
21. alc s a l á d : **Noctuidae**
- 6 (1) A lábszárakon nincsenek tövisek.
- 7 (8) A szemek szőrösek, gömbölyűek, esetleg csupaszok, de akkor jellegzetesen babalakúak és igen kicsik.
20. alc s a l á d : **Hadeninae** (partim.)
- 8 (7) A szemek csupaszok, nagyok és gömbölyűek, a szempillák hosszúak, a szem elé hajlók.
- 9 (10) A gallér jellegzetes, feltűnő csuklyát alkot
18. alc s a l á d : **Cucullinae** (partim.: *Cucullini*, *Oncocnemidini*)
- 10 (9) A gallér rövidebb, csuklyát nem alkot, esetleg az egységes torszörzetbe olvad.
- 11 (14) A nyelv csökevényes vagy hiányzik.
- 12 (13) Az elülső szárny alapszíne sárgás vagy vörösbarna árnyalatú zöldesszürke. Nagytermetű (45-60 mm) állatok.
20. alc s a l á d : **Hadeninae** (partim.: *Dasypolia*)
- 13 (12) Az elülső szárny alapszíne eltérő, ha némiképp hasonló, akkor sokkal kisebb fesztávú lepkék.
19. alc s a l á d : **Psaphidinae**; 20. alc s a l á d : **Hadeninae** (partim.: *Episemini*)
- 14 (11) A nyelv jól fejlett.

- 15 (16) Az elülső szárny széles, a rojt csipkézett, a vesefolt igen nagy, lefelé keskenyedő. Az ereken jellegzetes zöldes behintéssel, ha ez hiányzik, akkor a hátsó szárnyon két éles sötét folttal.
19. alcsalád: **Psaphidinae** (partim.: *Psaphidini* part.)
- 16 (15) A fenti bélyegkombináció nem áll fenn, ha a vesefolt nagy, akkor a szárny keskeny és az ereken nincs zöldes behintés.
- 17 (18) A bagolyrajzolat mindhárom foltja széles, hófehér kerettel kirajzolt; a hátsó szárny fénylő, tiszta selyemfehér (hím) vagy barnával némiképp árnyékolt fehér (nőstény), a szárny külső szögletében három feltűnő sötét pontocskával.
19. alcsalád: **Psaphidinae** (partim.: *Lamprosticta*)
- 18 (17) A szárnyak színezete eltérő, ha a kör- és vesefolt kerete feltűnő fehér, akkor a csapfolt sötét vagy hiányzik, a hátsó szárny sosem tiszta fehér és a külső szögletben csak egy sötétebb foltocska van (lehet).
20. alcsalád: **Hadeninae** (partim.: *Xylenini*)

18. alcsalád: CUCULLIINAE

A trifid bagolylepkék igen jellegzetes, ám rendszertani szempontból kifejezetten problematikus alcsaládja. A korábbi, hosszú időn át követett felfogás (a Hampson-katalógus felosztása, trifid alcsaládokra 1903-1908) alapján idesorolt tribusok egymástól gyakran igen jelentős bélyegekből különböztek, míg az alcsalád kulcsbélyege - a hosszú, szem elé lehajló szempillák megléte - filogenetikailag ugyancsak megkérdőjelezhető értékű, ráadásul számos más csoportban is megtalálható, ugyanakkor a hampsoni értelemben vett Cuculliínákra nézve sem volt általános. Az igen jelentős heterogenitás feloldására való törekvés eredményeképpen a legújabb időkben a *Xylenini* tribust a legtöbb szerző kiemelte a Cuculliínáé alcsaládból és hol a korábbi "*Amphipyriinae*" (jelenleg *Ipimorphinae* vagy *Dypterygiinae*), hol a *Hadeninae* alcsalád bizonyos neveivel hozta közelebbi kapcsolatba. Általánosan elfogadott volt, hogy a *Cuculliinae* alcsaládot a *Cuculliini*, *Oncocnemidini*, *Feraliini* és *Psaphidini* tribusok alkotják, ez a rendszer már messze jobban megfelel a homogenitás elvének, mint az alcsalád korábbi körülhatárolása. A legújabb kutatások, elsősorban molekuláris taxonómiai és a fejlődési alakok morfológiai vizsgálatának eredményei célszerűvé teszik az alcsalád további felbontását és a két utóbbi tribust egy különálló alcsalád (*Psaphidinae*) tribusaiként értelmezni. Vitatott kérdés továbbá az *Episema* Ochsenheimer genus rokonsági körének (*Episemini*), továbbá az *Amphipyra* és *Pyrois* nemek (továbbá több, Európában nem honos nem) alkotja tribus (*Amphipyriini*) megítélése. Míg az elsőként említett tribust többen a *Cuculliinae* alcsaládtól eléggé távolinak ítélik, addig az utóbbi csoportot, főként hernyómorfológiai és molekuláris taxonómiai érvek alapján, önálló alcsaládba sorolják, mely a *Psaphidinae* alcsaláddal mutat közeli rokonságot (több szerző szerint egy alcsalád két tribusát képviselik).

A fentebb vázolt problémák megoldása minden bizonnyal még hosszabb kutatást igényel és a trifine *Noctuidae* alcsaládok egységes felfogás szerinti értelmezése a közeli jövőben nemigen várható. Kompromisszumos megoldásként a korábban ebben az alcsaládban említett *Episema*, *Cleoceris* és *Ulochlaena* nemeket a *Hadeninae* alcsalád elején, annak részeként tárgyaljuk, míg az *Amphipyriini* tribus egyébként bizonytalan átsorolásától eltekintettünk; a *Xylenini* tribus pedig a *Hadeninae* alcsaládban, az *Orthosini* tribus közeli rokonaként kerül majd ismertetésre.

Kis-, közepes, illetve nagytermetű lepkék egyaránt tartoznak az alcsaládba, a legnagyobb hazai fajok a 60 mm szárnyfesztávot is meghaladják. A fej szinte mindig nagy, a szemek jól fejlettek, gömbölyűek, a nyelv egyes csoportokban redukálódhat. A homlok általában sima, egyes nemek illetve fajok esetén jellegzetes kinövések, krátterszerű bemélyedések is megfigyelhetők. A gallér a nemek többségében jellegzetes, esetenként igen hosszú csuklyát formál - ekkor a torszörzet is erősen tagolt -, másutt az egységes torszörzetbe olvad. A hím és a nőtény csápja egyaránt lehet fonalas, pillás, illetve változó mértékben fésűs. A potroh rendszerint hosszú és hengeres, a potrohtövi illatpamacs-pár több nemben redukálódik vagy teljesen hiányzik. A lábszárakon nincsenek tövissek; a szárnyak nyújtottak, általában keskenyek és hegyes csücsűak, a hátulsó szárny az előlőnél rendszerint jelentősen rövidebb; erezete jellegzetesen trifid.

A hím ivarkészülékében a tegument a vinculummal összekötő sclerit lapos, nem csavarodott, kifli- vagy piskótaalakú, a harpe a valva ventrális szegélyéhez igen közel ered, rendszerint ék alakú (esetenként csőkevényes vagy hiányzik), a vesica a nemek döntő többségében nagyszámú, sokszor igen különböző alkotású cornutust visel, a vesica feyverzete csak néhány nemnél (*Cuculliini* tribus) redukálódott külön álló diverticulumokon álló kisszámú (1-5), széles bázisú cornutusra.

A pete gömbölyded vagy hordóalakú, általában kicsi és vastag falú. A hernyók csupaszkok, sörtézetük ritka, bár egyes fajokon jól látható. Hasi állabáik hiánytalanok, a fej erőteljes, a tolólab jól fejlett. Több genus (pl. *Cucullia*, *Shargacucullia*, *Calophasia*, etc.) esetében a hernyók erősen rajzoltak, virág(zat)okat illetve más növényi részeket mimetizálnak; gyakorta ehhez jellegzetes pihenő tartás is járul; számos faj hernyói nappal a talajban vagy a gypszint alsó részében rejtőznek és csak éjszaka, illetve borús időben bújnak elő táplálkozni.

A fajok rendszerint oligofágok (illetve genus-szinten monofágok), lágyszárú két- és egyszikűeket fogyasztanak, kevés a fás növényeken élő csoport (főként a *Psaphidini* tribus nemei); a *Cucullini* és *Oncocnemidini* tribusok számos genera jellegzetesen virág- illetve magfogyasztó. Gazdasági szempontból különbözőek.

Az alcsalád fajai rendszerint egynemzedékesek, bizonyos nemekhez azonban szabályosan két-nemzedékes fajok is tartoznak. Az áttelelő stádium a pete vagy a báb, imágóként telelő fajt nem ismerünk (a közismert áttelelő "*Cucullinae*-k" a *Xylenini* tribusba tartoznak). A báb rendszerint tömött falú gubóban fekszik, vagy a talajban, vagy növények szárán, sziklák, kövek oldalán bábozódnak. A báb erőteljes, a nyelvtok hosszú, rendszerint a szárnytokon túlnyúló; a kremaster fejlett, visszérű.

A lepkék - kevés kivételtől eltekintve - kiváló repülők, a fajok többsége csak éjszaka, mások éjjel és nappal egyaránt repülnek. A mesterséges fény az imágókat erősen vonzza, bár több genus (*Cucullia*, *Shargacucullia*, *Calocucullia*) fajai sokszor csak bizonyos mértékig közelítik meg a fényforrást, attól nagyobb (5-50 m) távolságban, árnyékos helyekre telepsznek le. A jól fejlett nyelvű imágók rendszerint viszonylag hosszú életűek és lepkéként is intenzíven táplálkoznak, főképpen *Cariophyllaceák* és *Compositák* virág(zár)ait látogatják. A lepkék egy része nappal is jól látható helyeken pihen, esetenként növényi részeket, madárürüléket, ágacskákat, stb. mimikrizál (pl. *Calophasia*, *Omphalophana*, *Cucullia*), ám a fajok többsége nappalra rendszerint az aljnövényzetben vagy a talajhoz közel rejtőzik el.

Eredendően xeromontán-eremiális csoport, csak kivételesen találunk erdővidékekhez, illetve kifejezetten fás élőhelyekhez kötődő fajokat (pl. *Cucullia lactucae*, *Shargacucullia prenanthis*).

Az alcsalád csaknem az egész világon képviselteti magát, az ausztráliai kontinensről azonban eddig mindössze három fajt ismerjük. Számos csoport igen nagy tengerszint feletti magasságokba is felhatol és a sivatagok jellemző, specializált lepkefaunájának is több *Cucullinae* tagja ismeretes; a tropikus területeken azonban csak a magasabb hegyvidékek, illetve a zonális csöberdőket szegélyező száraz bozótosok, szavannák lakói.

Fajgazdag bagolylepkecsoport, az európai fajok száma meghaladja a százat; a Kárpát-medencéből eddig 55 fajt mutattak ki.

A nemek határozókulcsa

- 1 (6) Közepes vagy nagytermetű, keskeny, hegyes elülső szárnyú fajok, potrohuk igen hosszú; a csuklya igen hosszú, jóval a fej elé nyúlik.
- 2 (3) Az elülső szárny sötét csokoládébarna, a szegélytér külső fele világos.
2. nem: **Calocucullia** RONKAY & RONKAY, 1987
- 3 (2) Az elülső szárny színezete eltérő.
- 4 (5) Az elülső szárny rojtja jellegzetesen csipkés, alapszíne sárgás vagy halvány-szürke, elülső és belső szegélye jóval sötétebb; a kör- és vesefolt körvonalát legfeljebb néhány apró pontocska jelzi.
3. nem: **Shargacucullia** RONKAY & RONKAY, 1992
- 5 (4) Az elülső szárny rojtja egyenletesen ívelt, a szárny színezete rendszerint eltérő (*C. dracunculi* és a *C. asteris* fajok esetében eléggé hasonló, ez esetben a rojt nem csipkés és a vesefolt nagyrészt vagy teljesen körülrajzolt) (= *Argyritis* HÜBNER, [1821]; *Callaenia* HÜBNER, [1821]; *Empusa* HÜBNER, [1821]; *Euderaea* HÜBNER, [1821]; *Tribunophora* HÜBNER, 1822; *Lophia* SODOFFSKY 1837; *Argyroglea* HAMPSON, 1906; *Argyromata* HAMPSON, 1906; *Cheligalea* HAMPSON, 1906, *Empusada* HAMPSON, 1906)
1. nem: **Cucullia** SCHRANK, 1802
- 6 (1) Gallérjuk rövid, a fejen túl nem nyúló csuklyát formál; kistermetű, lekerekített szárnycsúcú, jóval rövidebb potrohú fajok.
- 7 (10) A test karcsú, a torszörzet sötétbarna vagy feketés, a gallér fehéres- vagy ezüstszürke.

- 8 (9) Az elülső szárny keskeny, a kör- és vesefoltot apró halványárga rajzolat képviseli; a belső szegély mentén nincs éles feketésbarna sáv.
7. nem: **Epimecia** GUENÉE, 1839
- 9 (8) Az elülső szárny szélesebb, fénylő ezüstszürke, a belső szegély mentén széles feketésbarna sávval (= *Lithocampa* GUENÉE, 1852; *Callierges* HAMPSON, 1906)
6. nem: **Calliergis** HÜBNER, [1821]
- 10 (7) A test erőteljesebb, a gallér színe a torszörzettel megegyező.
- 11 (12) Az elülső szárny olajzöld, a kör- és vesefolt hiányzik. (= *Copiphana* HAMPSON, 1906)
8. nem: **Teinoptera** CALBERLA 1891
- 12 (11) Az elülső szárny eltérő színezetű, a körfolt rendszerint megvan.
- 13 (14) A hátszó szárny sötét feketésbarna.
9. nem: **Omia** HÜBNER, [1821]
- 14 (13) A hátszó szárny sohasem egyszínű feketésbarna.
- 15 (16) A körfolt szabályos kör alakú, éles, a vesefolt sohasem fehér kitérésű, a csapfolt hiányzik.
5. nem: **Omphalophana** HAMPSON, 1906
- 16 (15) A körfolt lapított vagy hiányzik, a vesefolt fehér kitérésű vagy az alapszínbe mosódó, a csapfolt rendszerint látható (= *Cleophana* BOISDUVAL, RAMBUR & DE GRASLIN 1832; *Rhabdophana* SODOFFSKY, 1837; *Calliphasia* AGASSIZ, [1847])
4. nem: **Calophasia** STEPHENS, 1829

1. nem: **Cucullia** SCHRANK, 1802

(= *Callaenia* HÜBNER, 1821; *Argyritis* HÜBNER, 1821; *Empusa* HÜBNER, 1821; *Eucalimia* HÜBNER, 1821; *Euderaea* HÜBNER, 1821; *Tribunophora* HÜBNER, 1821; *Lophia* SODOFFSKY, 1837; *Cheligalea* HAMPSON, 1906; *Argyroalea* HAMPSON, 1906; *Argyromata* HAMPSON, 1906; *Empusada* HAMPSON, 1906)

Közepes, nagy, illetve igen nagy lepkék. A fej nagy, a homlok rendszerint sima, egyes fajcsoportokban krátterszerű dudorral, néhány esetben szemcsés lemezzel. A szem igen nagy, gömbölyded, az ajaktapogató viszonylag rövid, erősen szőrözött; az utolsó íz rövid. A hím csápja szinte kivétel nélkül finoman pillás, csak kivételesen fogazott vagy röviden fűrészes. A fejtetőn finom szőrtaréj fut végig, a gallér igen nagy, kibégyesedő csuklyát formál. A torszörzet tagolt, a válltakarók nagyok és szélesek, az utótori pamacs nagy. A potroh igen hosszú és viszonylag karcos, a háti pamacsor szinte mindig megvan és fejlett, a farpamacs igen hosszú pikkelyszőrökből áll. A potrohtövi coremata az esetek többségében jól fejlett, csak kevés csoportnál redukálódott vagy hiányzik. Az elülső szárny igen hosszú, keskeny és hegyes csúcú, a hátszó sokkal kisebb, csúcú rendszerint hegyes, háromszögletű. A lábszárak simák, hosszan szőrözöttek, csupán néhány eremikus csoportban fordul elő az elülső lábszár tövén egy vagy két pár görbített, karomszerű tövis. A lepkék jellegzetes illatúak. A hímivarszervben - a bélyegek igen nagy változatossága mellett - az uncus erős, a tegumen magas, a vinculum V-alakú. A valvák igen hosszúak és keskenyek, a corona csak ritkán csökevényes, a harpe a ventrális szegély közeléből ered, szinte mindig karcos és hosszú, egyes fajcsoportokban

aszimmetrikus is lehet. A sacculus viszonylag rövid, a clavus pálcikaszerű, érzéksörtékel borított. Az aedeagus változó vastagságú, csőszerű, disztális végén gyakorta fogazott lemezzel vagy kitüremíthető, tövises vagy fogazott léccel. A vesica tövi része csőszerű, egy vagy két rövid diverticulummal, mely(ök)en erőteljes, változó hosszúságú cornutus(ok) ül(nek). A vesica második fele kiszélesedő, zsákszerű, rendszerint visszahajló, a ductus ejaculatorius a zsák középtáján, annak oldalából ered. A nőstény ivarkészülékében a tojócső rövid és lágy, az ostium egy szklerotizált, nyelvyszerű függeléket visel. A ductus bursae igen változatos, egyes fajcsoportokban lapított és szklerotizált hosszanti bordák futnak rajta végig, más csoportokban kocsonyás bevonatú és rendszerint lebényszerű oldalfüggelék(ek)et hordoz. A bursa copulatrix hártás, zsákszerű, a cervix helyén sok esetben kocsonyás vagy gyengén szklerotizált kinövés ("pseudocervix"); a ductus seminalis a zsák alsó (craniális) szegélyéből ered.

Csaknem az egész világon elterjedt nem, csak Ausztráliában és Dél-Amerika Egyenlítőnél délre fekvő területein nem élnek képviselői. Egyike a legnagyobb fajszámú palcarctikus genusoknak, Euráziában száznál több faja honos. Valamennyi faj a nem arboreális élőhelyekhez kötődik, csupán kivételesen alkalmazkodtak fás biotópokhoz.

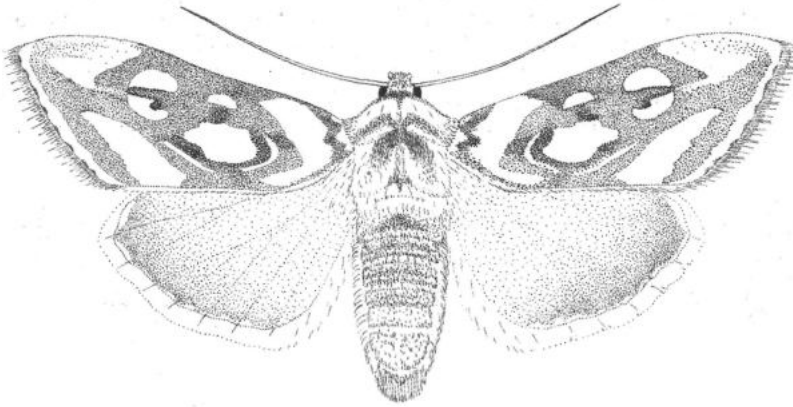
A lepkék éjszaka aktívak, nappal a talajhoz közel vagy növények szárán, kőveken, sziklákon pihennek. A kora szürkületi órákban kelnek szárnyra és kisebb-nagyobb megszakításokkal hajnalig repülnek. Kiváló repülők, a szenderekéhez hasonló helikopterikus repülésre is képesek; virágokon táplálkoznak, de egy-egy adott helyen csak néhány virágzó növényfajt látogatnak, elsősorban a *Silene*, *Cirsium* és *Carduus* virágzatait kedvelik. Éresi táplálkozást folytatnak, a nőstény petéit egyesével rakja le a tápnövényre vagy annak közelében, az utóbbi esetben a kikelő kis hernyó keresi meg tápnövényét. A mesterséges fény iránt érzékenyek, de a fajok többsége csak ritkán közelíti meg a fényforrást, így fénykerülőnek tűnik.

Egy- vagy kétnemzedékesek, bábállapotban telcnek, a báb bizonyos fajcsoportokban több évig is elfekhet. A hernyók *Compositae* és *Campuliluceae* fajokon fejlődnek, a fajok döntő többsége a virágokat és a magokat fogyasztja, és csak ritkán eszi meg a tápnövény egyéb részeit. A hernyók többsége a tápnövény bizonyos részeit mimetizálja, mások riasztó színűek vagy nappalra a talajban rejtőznek, és csak éjszaka táplálkoznak; ennek ellenére igen nagy százalékban parazitáltak. Talajban bábozódnak, erős, tömött szövédékű földgubót készítenek.

- 1 (4) Az elülső szárny ezüstszínű folttal vagy foltokkal.
- 2 (3) Az elülső szárny zöld, számos kisebb ezüstös folttal. Az ajaktapogató rövid, előreálló, a homlok zöld szőrökkel kevert. A gallér fehéres tövén és a felső szegélyen zöld csikkal. A torszörzet fehéres, a válltakarók belső szegélye és a felálló torpamac kettős csúcsa zöldes behintésű. Az elülső szárny erősen kihagyosodó, a zöld alapszín a hullámvonal és keresztvonalak mentén jellegzetes rácsmintázatba rendeződik. A rácsminta kitöltése (benne a vese- és körfolt is) fényes ezüstszínű. A körfolt alján és a vesefolt közepén fekete vonalka található. A rojtjő szürkésfehér, a rojt fehér. A hím hátulso szárnya tiszta fehér, a nősténynél az erek és a szegélytér szürkés behintésűek. A rojt fehér. A fonák selymesfehér, az elülső szármyon a felszín mintázata halványan átlátszik (1. ábra).

Furázsiai faj, Nyugat-Európától Japánig terjedt el, a keleti populációk különálló alfajt (ssp. *subcaerulea* STAUDINGER, 1892) képviselnek. A sztyeppzóna és az azt szegélyező területek jellemző állata, Magyarországon elsősorban meleg, homokos területeken, ritkábban meszes-dolomitos lejtőkön honos. A mesterséges fény csak kevéssé vonzza, a frissen kelt példányok a tápnövény alatt a talajon vagy a növény szárán pihennek, a frissen kelt nőstény párzás előtt csak keveset mozog. Egyetlen nemzedéke június végétől augusztus közepéig repül, a hernyó gyakran még október elején is táplálkozik. A hernyó zöld, legömbölyített barnás bibircsekkal és keskeny, fehéres, ferde oklalecsikkokkal; a hát középvonala finom fehéres árnyék. A hernyó napközben is a tápnövényen tartózkodik, tartása igen jellegzetes, a tápnövényt mimetizáló. Talajban bábozódik, bábként tel; a báb elfekvésért csak ritkán észlelték. Típuslelőhely: Németország, Berlin környéke. - Ezüstfoltos csuklyásbagoly

argentea (HUFNAGEL, 1766)

1. ábra: *Cucullia argentea* (HUFNAGEL, 1766)

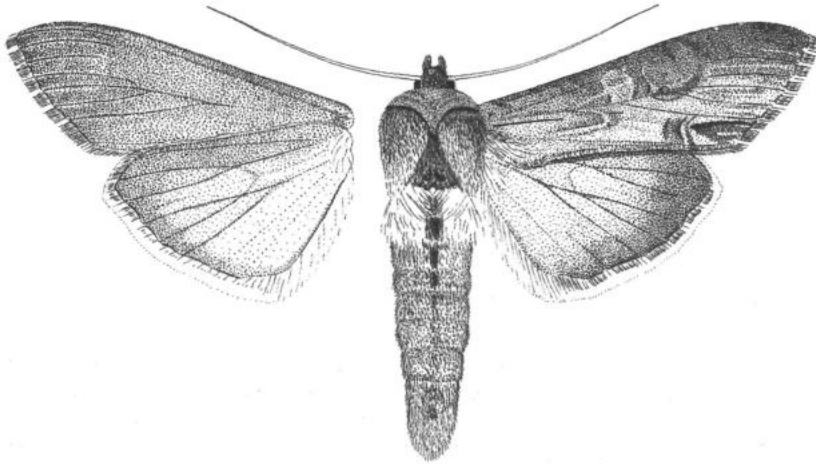
- 3 (2) Az elülső szárny középső tere narancsbarna, egy nagy, hosszúkás ezüstfolttal. Az ajaktapogató rövid, fölgörbülő, a homlok szürkésfehér, a csáptövi pamacs és a csáptengely fehér. A gallér és torszórzet fehéres, halvány szürkés mintázattal, a válltakarók belsőszegélye és a torközép világosbarna behintésű. A potroh fehér, a lábak fehéresszürkék. Az elülső szárny kihegyesedő, alapszíne világos sárgásbarna. Az hosszanti erek az ezüstfolt kivételével sötétebb fedettségűek. A rajzolati elemekből csak a hullámvonal éleesebb, szürke, ferde lefutású sávként jelentkeznek. A rojttó belső oldalán az érközökben feketés pontsor található. A rojt sárgás, külső harmadában egy vékony szürke csík fut végig. A hátsó szárny mindkét ivarnál fénylő fehér, a rojt hasonlóképpen fehér. A szárnyak fonákja tiszta selymesfehér, az elülső szárnyon gyenge barnás behintéssel (színes tábla: 1:1).

A Palearktikum középső sávjában szélesen elterjedt faj, areája Nyugat-Mongóliától a sziyeppzónán és annak déli peremhegyvidékein keresztül a Kárpát-medence északkeleti széléig húzódik és mindenütt erősen foltszerű. A zonális ürmöspusztákon, síkvidéki és hegyi félsivatagos területeken egyaránt megtalálható xerofil állat. Több bizonytalan, Eperjes környéki példánya mellett egy megbízhatónak tekinthető lelőhelyadata van a Kárpát-medencéből, a Gömör-Tornai-karszt szlovák oldaláról (Pelsőci-fennsík, REIPRICH, 1981). Jelenlegi határainkon belülről még nem ismeretes, de előfordulása nem lehetetlen. Az imágók este és éjszaka aktívak, a mesterséges fény vonzza őket. Rendszerint kétnemzedékes, a lepkék április közepétől május végéig és július végétől augusztus végéig repülnek. Bábként telel, tömött szővedékű földgubóban. A hernyó ürmöféléken él és táplálkozik, tápnövényét rendszerint a nappali órákban sem hagyja el. (= *griseescens* WAGNER, 1931; *anatoliensis* KOCAK, 1980) Típuslelőhely: Oroszország, Sarepta. - Ezüstsávcsuklyásbagoly

[**argentina** (FABRICIUS, 1787)]

- 4 (1) Az elülső szárny feltűnő ezüst foltok nélkül.
- 5 (6) Az elülső szárny elülső és belső szegélyén a középső térnél jóval sötétebb sáv fut. Az ajaktapogató rövid, egyenes. A homlok sötét barnásszürke, a csáptövi pamacs feketés. A gallér és a válltakarók barnás fényű kékesszürkék, a gallér csúcán és a válltakarók belső szegélyén vékony barnásfekete csikkal. A tor-

közép, továbbá a tor- és potroh pamacsok barnásfeketék; a potroh szürke. Az elülső szárny alapszíne világos kékes fényű szürke, az elülső szegélyen barnásvörös, a belső szegélyen sötétbarna behintéssel. A kör- és a vesefolt halvány, vékony szaggatott vonallal körülrajzolt, sokszor az elülső szegély színezetével azonos kitöltésű. A belső szögletben a szögletfolt erőteljes, több vonalkára bontott. A rojt szürke, belső harmadán kivilágosodó. A hátulsó szárny fehéresszürke, a szegélytérben és az ereken erős sötétebb szürke behintéssel; a rojt fehéresszürke. A fonák barnásfehér, igen erőteljes szürke behintéssel (2. ábra).

2. ábra: *Cucullia asteris* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

A Palearktikum nyugati és középső részén elterjedt turkesztáni faj, mely a sztyeppzónában és annak északi részén messze nyugat felé hatolt. Elterjedési területe Nyugat- és Észak-Európától - nagyobb megszakításokkal - a Tien-Sanig tart, az európai és a közép-ázsiai populációk két eltérő földrajzi alfajhoz tartoznak. Xerofil faj, szikes és homokos pusztaságokban, félsivatagokban és ürmöspusztákon él, döntően síkvidéki biotópokban található, de élőhelyei közelében a meleg, száraz domboldalakra is felhúzódik, amennyiben azokon tápnövényei is megtalálhatóak. Egynemzedékes faj, de egyes években és élőhelyeken a korai bábok egy része az ősz elején kikel és szeptember végén, október elején repül, egyébként május közepétől július közepéig rajzik. Lokális elterjedésű, az imágóval rendszerint csak ritkán lehet találkozni, de a hernyó eléggé gyakori. Tápnövényei *Aster*-fajok, elsősorban az *Aster pannonicus*. Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke. - Őszirózsa - csuklyásbagoly

asteris ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

- 6 (5) Az elülső szárny szegélyei a középső térnél nem feltűnően sötétebbek, legfeljebb a belső szegély egy szakaszán fut végig sötét csík.
- 7 (8) Az elülső szárny vöröses árnyalatú ólomszürke, a tőtérben éles világosokker folttal. Az ajaktapogató kifejezetten rövid, előreálló. A homlok feketésszürke, a csáptengely sárgásfehér, a csápízek barnák. A gallér igen erősen fejlett, sárgás szőrökkel kevert. A válltakarók a külső szegélyük felé világosodóak, széleiken fekete végű szőrökkel keverve. A torpamacs rövid, fölálló, feketés végű. A potroh pamacsok picik, feketések, a potroh szürke. Az elülső szárny rövid, kiszélesedő, az erős torral együtt az állatnak zömök külsőt kölcsönöz. Az

alapszín sok sárgásszürke és barnássárga elemmel kevert. A kör- és a vesefolt vékony, szaggatott fekete vonallal részben vagy teljesen körülrajzolt, barnásszürke kitöltésű. A rojtó világos, a tövonal jól látható folsorrá alakult. A rojt igen hosszú, sárgásfehér, sok szürke elemmel fedett. A hátulsó szárny sárgásfehér, barnásszürkével erősen behintett; a holdfolt és a szegélytér jól elkülönülő. A rojt fehér, belső harmadán szaggatott barnásszürke vonallal. A fonák barnásfehér, igen erős sötétszürke behintéssel. A hátulsó szárnyon a holdfolt árnyéka mindig megtalálható.

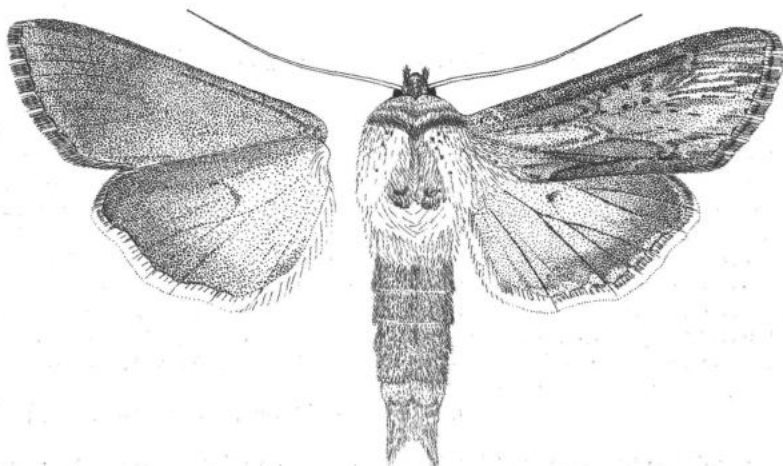
Turkesztáni faj, mely a Palearktikum középső részeinek xerotherm hegyvidékein és a zonális sztyepp ürmöspusztáin terjedt el, areája a Kárpát-medencétől a Tien-San keleti vonulatáig húzódik. Változékony faj, változékonysága erős geográfiai tendenciákat mutat, több, egymástól olykor igen erősen eltérő alfajra tagolódik (Tien-San: ssp. *lucida* RONKAY & RONKAY, 1987; Nyugat-Szibéria, az Ural vidéke: ssp. *mixta* FREYER, 1842; Kis-Ázsia: ssp. *ronkayi* HACKER & PINKER, 1986; Kárpát-medence: ssp. *lorica* RONKAY & RONKAY, 1987). A nominotipikus alfaj a száraz ürmöspuszták tipikus faja, tápnövénye és életmódja ismeretlen; kétnemzedékes, májusban és július-augusztusban repül. (=consors EVERS-MANN, 1845) Típuslelőhely: Oroszország, Déli Ural, Sarepta.

[*mixta* FREYER, 1842]

Alfaja:

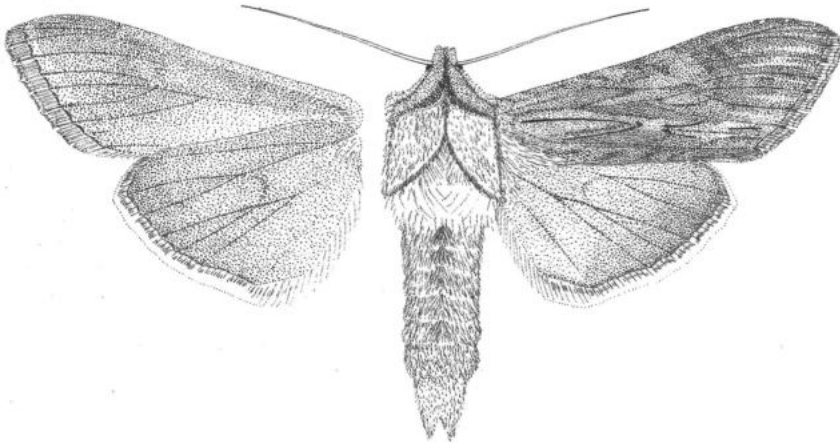
A hazai populációk kisebb méreteikkel, sötétebb színezetükkel és élesebb rajzolatukkal térnek el az Ural déli lábától leírt nevezéktani alfajtól (3. ábra). Eddig csupán a Budai-hegységben és a Vértesben találták, élőhelyei igen meleg és száraz dolomit-sziklagyeppek és pusztafüves lejtők; lokális és ritka. Egynemzedékes, május végétől június végéig repül. A kora esti órákban kel szárnyra és virágokat látogat, majd az este második harmadában jelentkezik a mesterséges fény körül. A hernyó első három lárvastádiumában zöld, a *C. xeranthemi* BOISDUVAL hernyójához igen hasonló, de oldalvonala sokkal kevésbé éles és széles; ekkor tápnövénye - az *Aster linosyris* - levelein tartózkodik és azokat fogyasztja. Harmadik vedlése után színezete és életmódja is gyökeresen megváltozik: sötét ibolyásszürke lesz, világosabb hasoldallal és erősen elmosódó hát- és oldalvonallakkal, minden egyéb bélyegében a *C. dracunculi* HÜBNER hernyójához válik hasonlatossá. Fakultatív diapauzába kezd, nappal a talajban rejtőzik és csak késő éjjel keresi fel tápnövényét, mindenekelőtt a virágzatokat fogyasztva. Az ősz közepére éri el teljes kifejlettségét, talajban bábozódik. - Vértesi csuklyásbagoly (Magyar csuklyásbagoly)

mixta ssp. *lorica* RONKAY & RONKAY, 1987

3. ábra: *Cucullia mixta* ssp. *lorica* RONKAY & RONKAY, 1987

- 8 (7) Az elülső szárny színezete eltérő, a feltűnő világos tőfolt hiányzik.
- 9 (10) Az elülső szárny ereinek fekete fedettsége a rojtba is kifut. A homlok sötétszürke, a csáptövi pamacsok feketés végűek. A gallér alsó harmadán vékony, éles fekete csík fut végig; a gallér felső szegélyén és a válltakarók belső szélén sötétszürke csík van. A tor középső része és a potroh pamacsok az elülső szárny alapszínénél mindig sötétebb árnyalatú szürkék. Az elülső szárnyon a mintázati elemek redukáltak, az erek sötétebb fedettsége miatt a szárnyrajzolat szálkásnak tűnik. A vesefolt esetenként vékony vonallal részben (de sosem teljesen!) körülrajzolt. A belső keresztvonal csak igen halványan látható, mindig erősen zegzugos, a külső keresztvonal a példányok többségén hiányzik. A rojttó világos, a rojt sötétszürke. A hátulsó szárny szürkésfehér, erős barnás-szürke behintéssel, az erek hangsúlyozottak. A szegélytér sötétebb behintésű de éles határvonal nélküli; a holdfolt általában megtalálható. A rojttó világos, a rojt fehér, belső felén folyamatos barnásszürke vonallal. A fonák barnásfehér, erős sötétszürke behintéssel; a holdfolt árnyéka mindig megtalálható (4. ábra).

4. ábra: *Cucullia chamomillae* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

Holomediterrán-kisázsiai faj, mely Észak- és Nyugat-Európa nagy részén is megtalálható, legkeletibb ismert adata az Uralból származik (Cseljabinszk). Anatóliában önálló alfaja honos (ssp. *hackeri* RONKAY & RONKAY, 1988). Az egyes populációk - a jelentős egyedi variabilitás mellett - gyakran feltűnően különböznek egymástól. Magyarországon szinte mindenütt megtalálható, de csak ritkán jelentkezik magasabb egyedszámban. Leggazdagabb állományai a Tiszántúl szikes pusztáit népesítik be. Egynemzedékes faj, a lepkék tavasszal (április-május, kivételesen június eleje) repülnek, a mesterséges fény vonzza őket. Nappal gyakorta pihennek feltűnő helyeken (kerítések, elszáradt növények szára, stb.). A hernyó április végén-májusban táplálkozik, a báb áttelel, bár kivételes esetekben még a nyár folyamán kikelhet. (= *fissina* HAWORTH, 1809; *chrysanthemi* HÜBNER, 1822; *leucanthesi* RAMBUR, 1858) Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke. - Székfű - csuklyásbogyó

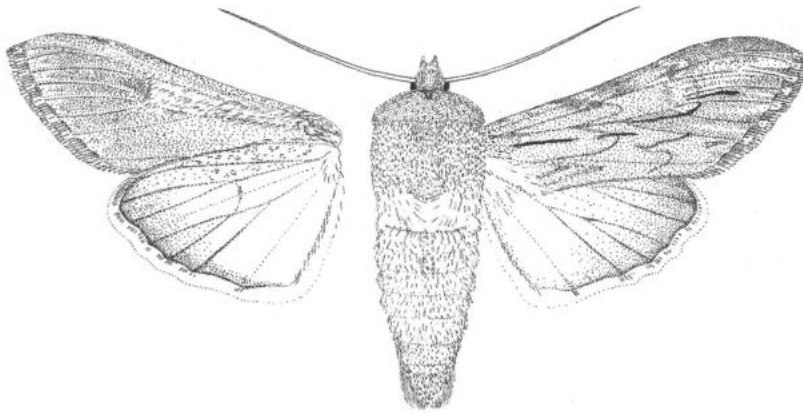
chamomillae ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

- 10 (9) Az elülső szárny ereinek sötét behintése nem terjed túl a szegélyvonalon.
- 11 (18) Az elülső szárny egyszínű szürke, a sejtben nincs sem határozott körfolt, sem pedig erősebben kivilágosodott terület.

- 12 (13) A hátsó szárny fénylő fehér, az elülső szárny sejtje alatt éles, hosszú fekete vonal látható (mely a külső keresztvonal része). A fej, a gallér, a torszórzet és az elülső szárny alapszíne egyöntetű fényes világosszürke vagy sötétebb hamuszürke. A csáptövi pamacsok erősek, világosak, a csáptengely fehéres szürke. A gallér alsó harmadában egy vékony fekete csík található. Az elülső szárnyon a tövonal hosszú, vékony, éles fekete csík. A keresztvonalak erősen zezzugosak, a külső keresztvonal sejt alatti részét kivéve halványak. A mintázat többi eleme redukálódott, nyomokban sem található meg. A rojt az alapszínnel megegyező. A hátsó szárnyon az erek barnásszürke behintésűek, a szegélytér csak a nőstényeknél gyengén barnás behintésű. A rojt fehéresszürke. A fonák fehéres, az elülső szárnyon erőteljesebb, a hátsón halványabb szürkés behintéssel (5. ábra).

Holomediterrán-turkesztáni faj, egyike a kisszámú, szorosabb afrikai rokonságot mutató európai *Cucullia*-fajoknak. Areája a Földközi-tenger délnyugati részétől a szteppzónában az Altáj lábáig, a xeromontán hegységrendszerekben a Tien-San keleti vonulataiig húzódik. Élőhelyei

5. ábra: *Cucullia tanacetii* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

száraz gyepterületek, hazánkban a középhegység és a dombvidék meleg déli lejtőin, az alföldi és dunántúli homokos és szikes pusztákon és ürmös bozótokban tenyészik. Voltaképpen az egész országban elterjedt, de mindenütt igen szórványos. Aktív viráglátogató, alkalmanként a mesterséges fényen is megjelenik. Kétnemzedékes, a két nemzedék rajzási ideje (május közepe-július eleje illetve július vége-augusztus vége) egymást részben átfedheti. A hernyó a *Shargacucullia* nem fajiához igen hasonló, sárgásfehér, számos sötétsárga és fekete pettyel borított. A két nemzedék életmódja és tápnövénye eltérő, a nyáreleji hernyók *Achillea*- és *Chrysanthemum*-fajok virágzatán élnek (kedvelik a nálunk sokfelé ültetett, nem őshonos, nagy sárga virágzatú *A. filipendulina*-t), a hernyók a fészekben vagy annak tetején tartózkodnak teljes kifejlődésükig. A koraőszi hernyók az erősebben molyhos ürmök (pl. *A. alba*, *A. absinthium*) virágait fogyasztják és nappal rendszerint a talaj közelében vagy a talajban rejtőzködnek. Szeptember végén-október elején vonulnak el bábozódni, néha még november elején is találhatunk hernyókat; bábként telel át. Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke. - Vonalkás csuklyásbagoly

tanacetii ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

- 13 (12) A hátulsó szárny különböző árnyalatú szürke vagy szürkésbarna.
- 14 (15) A vesefolt körvonalai teljesen elmosódottak vagy hiányoznak, mindkét szárny csúcsai erősen lekerekítettek. Az ajaktapogató rövid, egyenes, előreálló. A homlok feketésszürke, a csáptövi pamacsok világosabb szürkék. A csáptengely világos, a csápiézek barnák. A gallér alsó harmadában vékony fekete vonal fut végig, a gallér és a torszörzet az elülső szárny alapszínével megegyező sötétszürke. A potroh sötétbarnás árnyalatú. A keresztvonalak halványak, a belső zezgugos, a külső erősen ívelt, fogazott. A vesefolt helyén a példányok egy részén határozott körvonal nélküli sötétebb folt látható. A rojttó és a rojt sötétszürke, a rojttó belső oldalán vékony fekete foltokkal. A hátulsó szárny fehéresszürke, erős barnásszürke behintéssel, a szegélytér széles, erőteljes, az erek sötétben fedettek. A holdfolt jól látható. A rojttó világos, a rojt fehéres, belső harmadán szaggatott barnásszürke vonallal. A fonák szürkésfehér, az elülső szárnyon igen erőteljes, a hátulsón halványabb barnásszürke behintéssel. A holdfolt árnyéka mindig megtalálható (6. ábra).

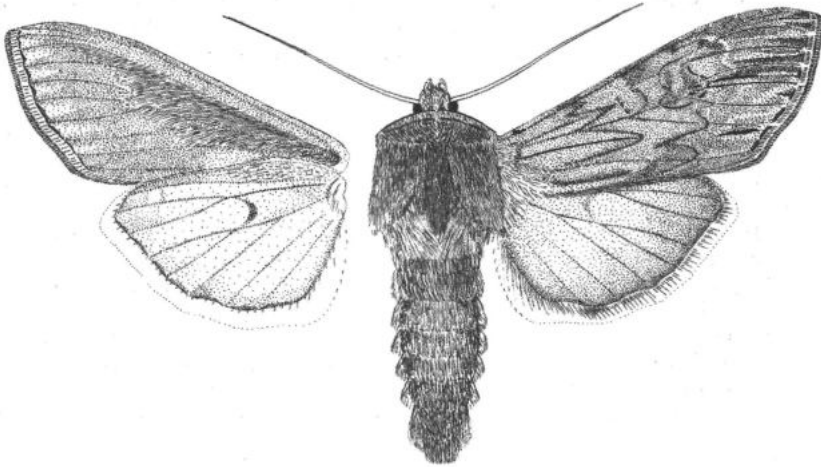

6. ábra: *Cucullia lactucae* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

Eurosibériai faj, az Ibériai-félsziget északi részétől és a Brit-szigetektől a Nyugat-Altájig húzódó areával. Európában a déli területek kivételével viszonylag szélesen elterjedt és taxonómiailag egységes populációkkal jellemezhető, kelet felé - a sztyeppzónában illetve a kis- és középszelektális hegységrendszerben - erősen sporadikussá válik és többé-kevésbé izolált populációkat alkot. (Ezek taxonómiai elemzése még nem történt meg, csupán a Dél-Uralban és a környező sztyeppeken élő, igen világos és alig rajzolt alakot különítették el alfaji szinten - ssp. *pustulata* EVERS-MANN, 1842). Egyike a kifejezetten kevés erdős területekre is behatoló csuklyásbagoly-fajnak, erdei tisztásokon, középhegységi réteken és patak völgyekben, ritkás erdőkben honos. Magyarországon a középhegység és a dombvidék szórványosan elterjedt állata, az Alföldön csak néhány nagyobb erdőből került elő; mindenütt egyesével jelentkeznek. Szinte mindenütt egyszemzedékes, a Villányi-hegységben figyelték meg részleges másodlagos nemzedékét is. Repülési ideje V. végétől VIII. elejéig tart, a Villányi-hegységben szeptember közepén repül részleges második nemzedéke. A hernyó igen jellegzetes, riasztó színezetű, halvány sárgásfehér alapon nagy, szabálytalan narancsvörös és feketésbarna foltokkal díszített. Tápnövényei liguliflor fészkesek, mindenekelőtt a nyúlaláta (*Prenanthes purpurea*) és a *Mycelis (Lactuca) muralis*; ritka esetekben a kerti salátán is megfigyelték, de kártételéről nincsenek adatok. (= *anifurca* GOEZE, 1791). Típuslélőhely: Ausztria, Bécs környéke. - Saláta - csuklyásbagoly

lactucae ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

- 15 (14) A vesefolt legalább az alsó részén éles körvonalú, a szárnyak csúcsai erősen kihúzóttak.
- 16 (17) A tor középső része a válltakaróknál jóval sötétebb, feketésszürke; a hím hátsó szárnya világosszürke. Az ajaktapogató rövid, egyenes, előreálló. A homlok sötétszürke, a csáptövi pamacsok feketések. A csáptengely világos, a csápízek barnák. A gallér alsó harmadában vékony fekete csík található. Az elülső szárny kiszélesedő, de határozott csúcsban végződik. Az alapszín barnás fényű sötétszürke, a keresztvonalak halványak, csak ritkán folytonosak; a belső keresztvonal zezzugos, a külső ívelt, hullámos. A körfolt csak igen halványan látható, a vesefolt valamivel erősebben kirajzolódik. A sejtben a példányok egyrészén határozott körvonal nélküli barnás behintés figyelhető meg. A belső szögletben vékony, fekete csík található. A külső keresztvonalon túl a hosszanti erek sötétebben fedettek, az erek a rojtba már nem futnak ki. A rojtító vékony és világos, a rojt fényesszürke. A nőtény hátsó szárnya egyönte-

7. ábra: *Cucullia lucifuga* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

tű sötét barnásszürke; a hímeknél a holdfolt élesen kirajzolt és az erek igen hangsúlyosan sötéttel fedettek, de elkülönült szegélytér nem figyelhető meg. A rojtító világos, a rojt fehéres. A fonák szürkésfehér, az elülső szárny sötétszürke behintésű, a holdfolt árnyéka mindig megtalálható (7.ábra).

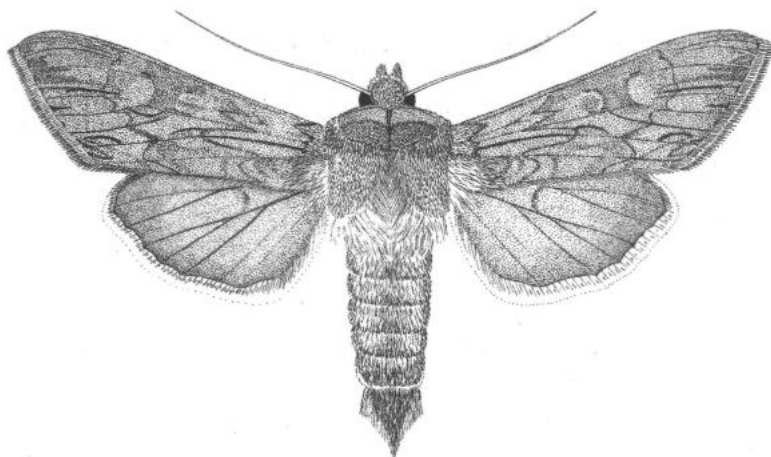
Eurosibériai faj, egyike a transzpalearktikus *Cucullia*-fajoknak, elterjedési területe a Brit-szigetektől a Palearktikum középső, Szibériában viszonylag keskeny sávján át Japánig húzódik. A nyugat- és közép-európai populációk képviselik a nevezéktani alfajt, míg az Északkelet-Európától Nyugat-Szibériáig a tajgaszegélyben élő, a kaukázusi és kis-ázsiai, a közép- és belső-ázsiai és a pacifikus alakok minden bizonnyal számos önálló, eddig még le nem írt alfajhoz sorolhatóak; Észak-Amerikában a hozzá igen hasonló vikariáns *C. intermedia* SPEYER, 1857 honos. Nedvességkedvelő faj, közép- és magashegyi humid réteken és völgyekben, a szubalpin zónában illetve a tajgaszegélyi nyíltabb gyepterületeken él, Dél-Európában mindenütt csak nagy tengerszint feletti magasságban található. Magyarországon csupán a nyugati és északkeleti határszéli hegy- és dombvidékeken (Sopron és Kőszeg környéke, Őrség illetve Mátra, Bükk, Aggteleki-karszt és Zempléni-hegység) tenyészik, elterjedése lokális, de bizonyos élőhelyein nem ritka. A mesterséges fény erősen vonzza. Kétnemzedékes faj, IV-VI és VII-IX repül, a legkorábban megjelenő *Cucullia*-fajaink egyike. A hernyó sötét csokoládébarna, hátvonala élénk narancssárga iker-

foltocskákból áll, egyébként teljesen egyszínű. Tápnövényei különféle nyelvesvirágú fészkesek, főleg *Hieracium*-fajok. Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke. - Hölgymál - csuklyásbagoly (Hamvas csuklyásbagoly)

lucifuga ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

- 17 (16) A torszörzet egyszínű, a hím hátulsó szárnya fakóbarna. Az ajaktapogató rövid, előreálló, csúcsa feketés. A csáptengely fehéresszürke, a csápízek barnák. A gallér alsó szegélyén vékony fekete csík fut végig. Az elülső szárny alapszíne fényes hamuszürke vagy gyöngyszürke, változó erősségű kékesszürke árnyalattal. A tövonal vékony, fekete. A belső keresztvonal vékony, de élesen kirajzolt, erősen zezugos, a külső ívelt, fogazott, kezdeti szakasza időnként elmosódott. A körfolt csak igen ritkán körülrajzolt, míg a vesefolt nagy és erőteljes, alsó részén mindig éles fekete vonallal kihúzott. A szárny külső harmadában a hosszanti ereken három éles fekete vonal figyelhető meg. A rojt tövönala szakadozott, finom fekete foltosorrá alakult; a rojt szürke. A hátulsó szárnyon az erek sötétben fedettek, a szegélytér sötét behintésű, éles határ nélküli, a hímeknél rendre keskeny, nőstényeknél igen széles is lehet. A holdfolt jól kiemelhető. A rojttó világos, a rojt fehéres. A fonák fehéresszürke, az elülső szárnyon erőteljes, a hátulsó szárnyon gyengébb barnásszürke behintéssel. A holdfolt árnyéka mindig megtalálható (8. ábra).

Nyugat-palearktikus faj, legközelebbi rokonai Kis-, Közép- és Belső-Ázsiában honosak. Európa középső zónájában a hegyvidéki száraz, sziklás területeken, sziklagyepekben, meleg déli lejtőkön él, Dél- és Észak-Európában igen lokális, sztyeppjellegű exklávékban fordul elő. Elterjedésének keleti határa az Uralban van, de a sztyeppzóna nyugati (kelet-európai) területeiről, a Kaukázusból és Kis-Ázsia túlnyomó részéből hiányzik. Magyarországon igen lokális, a nyugati határszélen (Sopron környéke, Tanakajd), a Keszthelyi-hegységből, a Vértesből, a Pilisből, a Budai-hegyvidékről és az Aggteleki-karsztról mutatták ki, élőhelyei - a nyugati határszéltől eltekintve - meleg mészkö- és dolomitgyepek, sziklaszurdokok és sziklaplatók. Mindenütt alacsony egyed-számban találták. Kiváló repülő, a besötétedés után virágokat keres fel; a mesterséges fény is vonzza. Univoltin, de rajzási ideje hosszú, május elejétől - egy-egy adott helyen kisebb-nagyobb megszakításokkal - augusztus közepéig tart. A hernyó fiatal korában világos kékesszürke, erőteljes narancsszínű és fekete pontozással. A növekvő hernyó alapszíne fokozatosan válik mind vilá-

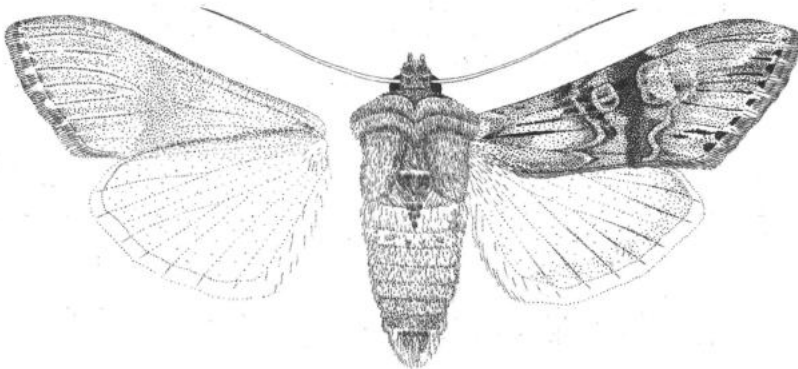
8. ábra: *Cucullia campanulae* FREYER, 1831

gosabbá, a teljesen kifejlett hernyó csaknem fehér és a pontozottság is halványabb. Tápnövényei *Campanula*-fajok, főként a *C. rotundifolia*, melynek kezdetben leveleit, később virágjait és magjait fogyasztja. Típuslelőhely: nincs pontosan megjelölve, minden valószínűség szerint Németország. - Harangvirág - csuklyásbagoly

campanulae FREYER, 1831

- 18 (11) Az elülső szárny sejtjében vagy világosabb mező, vagy élesen kirajzolódó körfolt (esetleg mindkettő) van.
- 19 (22) A hátsó szárny fénylő fehér (a nőstényeknél sötétebb szegélytérrel), a körfolt élesen kirajzolt.
- 20 (21) Az elülső szárny középtere erősen besötétült (gyakran feketés), a külső szöglet (tornus) sötét sávja igen rövid vagy hiányzik. Az ajaktapogató rövid, előreálló, oldala sötétbarna, a homlok barnásszürke, a csáptövi pamacsok csúcsa feketés. A gallér alsó harmada sötét barnásszürke, éles fekete vonal választja el középső és felső harmadától. A válltakarók világosszürkék, a torközép sötétebb árnyalatú, a torpamacs kétsúcú, feketés végű. A potroh fehérészürke, a potrohpamacsok picik, feketésbarnák. Az elülső szárny alapszíne fényes szürkésfehér, a keresztvonalak kettősek, világos kitéltésűek. A belső keresztvonal zezzugos, a külső ívelt, gyengén hullámos, kezdeti szakasza gyakran halvány. Az árnyékvonal sötét és erőteljes. A körfolt és a vesefolt barnás árnyalatú, éles körvonal nélküliek, sötét magvúak, környezetüktől színezetük élesen elválasztja őket. A tővonal erőteljes, feketés, a szárny külső harmadában a hosszanti erek sötétebben fedettek, a rojttó világos, belső oldalán az érközökben fekete pontsorról. A rojt barnásszürke. A hátsó szárny a hímeknél tisztafehér, a nőstényeknél az erek halványszürkével fedettek. A sötét mintázatú példányokon a szegélytér szürkés behintésű. A holdfolt hiányzik, a rojt fehér. A fonák fehér, az elülső szárnyon szürkés behintéssel (9. ábra).

A sporadikus elterjedésű fajt Magyarországról írták le, eddig csak a Kárpát-medencéből, a Balkán néhány pontjáról (a volt Jugoszlávia utódállamai, Délnyugat-Bulgária, Görögország), Dél-Tirolból és Franciaországból, valamint a Déli-Ural környéki sztyeppterületekről mutatták ki.

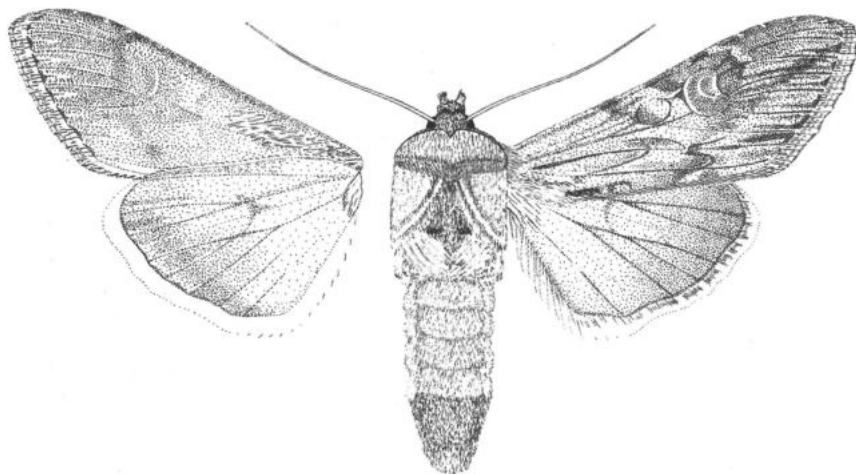

9. ábra: *Cucullia formosa* ROGENHOFER, 1860

Kifejezetten melegkedvelő állat, Magyarországon csak a Villányi-hegységből és a Mecsek néhány sziklalejtőjéről ismeretes. Az adatok döntő többsége a hernyók gyűjtéséből származik, a lepkéket a mesterséges fény csak kevéssé vonzza. Egyetlen nemzedéke hazai adatok szerint júliusban repül, a dél-tiroli példányok nagy részét szeptember elején gyűjtötték. A hernyó a *C. absinthii* LINNAEUS hernyójához igen hasonló, de élénkebb zöld, és ferde oldalcsíkjai élesebbek, fehérebbek. A hernyók igen későn, rendszerint október végén-november elején érik el teljes kifejltségüket és vonulnak el bábozódni; bábként teletnek, a báb rendszerint több évig is elfekszik. Tápnövénye Magyarországon kizárólag az *Artemisia alba saxatile*. Típuslelőhely: Magyarország, Pécs környéke. - P o m p á s c s u k l y á s b a g o l y (D í s z e s c s u k l y á s b a g o l y)

formosa ROGENHOFER, 1860

- 21 (20) Az elülső szárny középtere az alapszínnel megegyező, a tornus csíkja igen erős és hosszú (10. ábra).

10. ábra: *Cucullia santonici* (HÜBNER, 1813)

Holomediterrán-turkesztáni faj, mely a Földközi-tenger medencéjének északi részein többfelé - de mindenütt foltszerűen - megtalálható; kelet felé Kisázsian át a Tien-San és a Pamir vonulatáig terjed el. Szárazság- és melegkedvelő, fő élőhelyei napsütötte, fátlan sziklavidékek, bár ismeretes homokpusztákról és a zonális sztyepp egyes részeiről is. A Kárpát-medencéből eddig csak Herkulesfürdőről (Mehádia) ismert, hazai előfordulása kevéssé valószínű. A lepkék éjszaka aktívak, a mesterséges fény vonzza őket. Kétnemzedékes faj, az első nemzedék április végétől júniusig, a második július-augusztusban rajzik. A hernyó a *C. chamomillae* DENIS & SCHIFFERMÜLLER faj hernyójához igen hasonló, de halványabb zöld alapszínű és rózsaszínes oldalsávjai élesebbek. Tápnövényváltása a *C. tanacetii* DENIS & SCHIFFERMÜLLER fajéhoz hasonló, az első hernyónemzedék *Anthemis* és *Achillea*-fajokon, a második ürömféléken fejlődik; bábként telet. (= *odorata* GUENÉE, 1852). Típuslelőhely: Európa.

[**santonici** (HÜBNER, 1813)]

- 22 (19) A hátsó szárny szürkés vagy barnás, ha sárgásfehér, akkor a körfolt hiányzik vagy csupán néhány pontocska jelzi.
- 23 (28) Az elülső szárny sejtje az alapszínnél világosabb kitöltésű, a kör- és vesefolt körvonalai csupán néhány pontból állnak.
- 24 (25) Az elülső szárnyon a sejt alatt még egy feltűnő hosszanti sárga sáv látható (színes tábla: I:2).

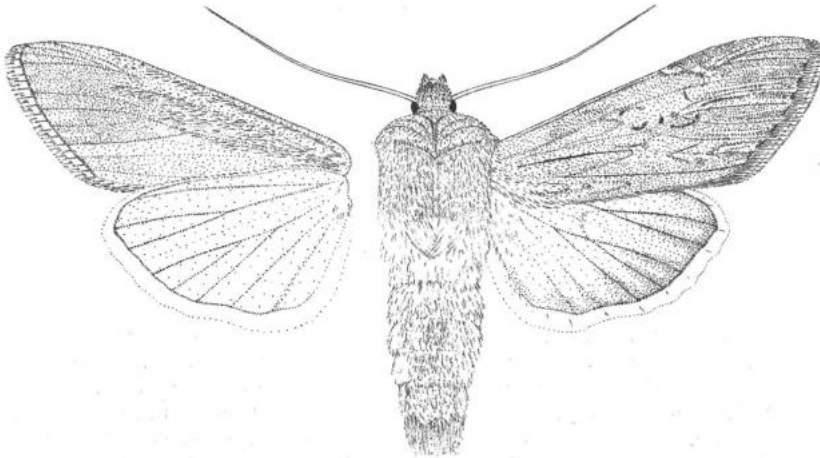

Turkesztáni faj, a sztyeppzónában szélesen elterjedt és nyugat felé a Fekete-tenger partvidékéig, kelet felé a pacifikus partvidékig hatol. Ezek a populációk taxonómiai szempontból egységesek, a közép-ázsiai xeromontán hegyvidékeken (a Tien-Santól a nyugati Himalájáig illetve a Gobi-Altájig húzódó sávban) a ssp. *lobnorica* DRAUDT, 1934 honos. A sík- és hegyvidéki ürmös-puszták tipikus faja, egyes élőhelyein igen gyakori is lehet. Kárpát-medencei előkerülése nem kizárt, de magyarországi felbukkanása valószínűtlen. Két nemzedéke május végétől július elejéig és augusztus elejétől szeptember közepéig repül, a mesterséges fény erősen vonzza. Hernyója sötét szürkésbarna, feketésbarna fejű, a rajzolat eléggé elmosódott. Típuselőhely: Oroszország, Volga-vidék.

[*biornata* FISCHER VON WALDHEIM, 1840]

- 25 (24) Az elülső szárnyon csak a sejtben van világosabb mező.
- 26 (27) Az elülső szárny világos, fehéres gyöngyszürke, némi kékes árnyalattal, a sejtbeli mező kontrasztos, fehéres tónusú. Kisebb (<45 mm), keskenyebb szárnyú faj. Az ajaktapogató rövid, előreálló, az oldala világos, csúcsa sötétszürke. A homlok sötétszürke, a csáptövi pamacsok világosak, a csáptengely világos, a csápízek barnák. A gallér és a torszörzet egyöntetű, az elülső szárny alapszínével megegyezik. A potroh világosabb árnyalatú. A tövonal hosszú, vékony, feketés. A keresztvonalak halványak, szimplák, finom vonallal megrajzoltak. A belső keresztvonal zezzugos, a külső ívelt, gyengén hullámos, kezdeti szakasza gyakran elmosódott. A kör- és a vesefolt szaggatott, vékony, sötét vonallal körülrajzolt, kitöltése a sejt színezetével megegyező. A rojttó világos, a rojt szürkésfehér. A hátulsó szárny fehéres, a hímeknél az erek barnásan fedettek, a nőstényeknél széles sötét szegélytér figyelhető meg; a holdfolt halványan kirajzolódik. A rojt mindkét ivar esetében fehér. A fonák fehéresszürke, az elülső szárnyon erőteljesebb barnás behintéssel (11. ábra).

Turkesztáni faj, mely a sztyeppzóna nyugati részében és a Tien-San nyugati lábainál fekvő félsivatagos területeken terjedt el, néhány foltszerű kis populációja él a Kárpát-medencétől nyugatra is. A nyugati sztyeppterületek intenzív művelésbe vonásával élőhelyei nagyrészt megszűntek, jelenleg ismert legnagyobb populációi a Duna-Tisza-közi homokterületeken honosak. Elsősorban homokpusztákon, homokbuckásokban fordul elő, csupán kisszámú adata ismert száraz mészkő- és dolomitgyepekből. Igen lokális elterjedésű, de egyedszáma élőhelyein rendszerint

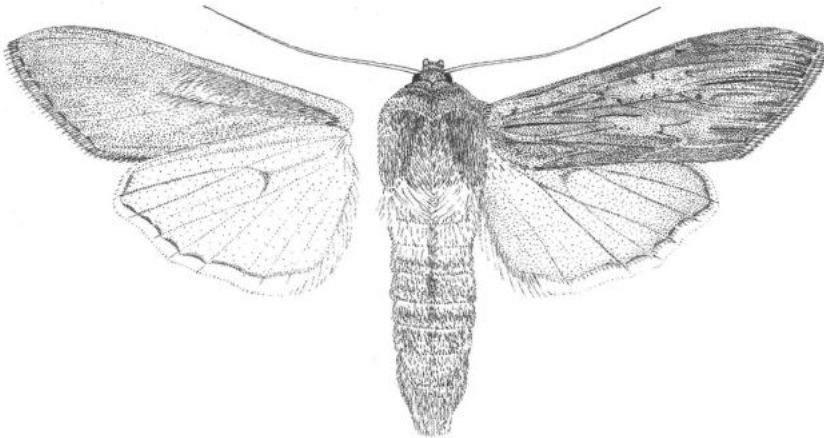

11. ábra: *Cucullia balsamitae* BOISDUVAL, 1840

magas. Szürkületkor kezd repülni, habszegfüvek és más szegfűfélék virágain táplálkozik, az éjszaka második felében jelentkezik a fényforrások körül. Egynemzedékes, május elejétől július közepéig repül. A hernyó a *C. campanulae* FREYER hernyójához hasonló, de kékes tónusa halványabb, a narancssárga rajzolat, különösen a hát középső pásztlájában, sokkal élénkebb és kiterjedtebb. Tápnövénye a *Chondrilla juncea*, a hernyó kezdetben a leveleket, később a virágzatokat fogyasztja. Típuslelőhely: Dél-Oroszország (az Ural déli lába mentén elterülő sztyeppvidék). - Homoki csuklyásbagoly

balsamitae BOISDUVAL, 1840

- 27 (26) Az elülső szárny sötétebb szürke, élesebb keresztvonalakkal, a sejtbeli mező vörhenyes vagy sárgás tónusú és gyakorta elmosódó. Nagyobb faj (45-60 mm). Az ajaktapogató rövid egyenes, előreálló, csúcsa feketés. A homlok sötétszürke, a csáptövi pamacsok barnásak, a gallér alján vékony fekete csík található. A torszórzet egyöntetű, az elülső szárny alapszínével megegyező szürke. A potroh világosabb árnyalatú, a potrohpamacsok kicsik és sötétek. A tővonal vékony, fekete, a belső keresztvonal zezguzos, a külső ívelt és hullámos. A kör- és a vesefolt szaggatott, fekete vonallal körülrajzolt, barnásszürke kitöltésű. A hosszanti erek a szárny külső harmadán sötétebben fedettek, ezek a csíkok a rojtba nem futnak ki. A rojttó világos, a rojt szürke. A hátulsó szárny fehéres, a nőstényeknél erős szürkésbarna behintéssel, a hímeknél csak az erek sötéttel fedettek; a holdfolt jól látható. A rojt fehér. A fonák fehéresszürke, az elülső szárnyon erősebb barnás behintéssel; a holdfolt árnyéka mindig megfigyelhető (12. ábra).

12. ábra: *Cucullia umbratica* (LINNAEUS, 1758)

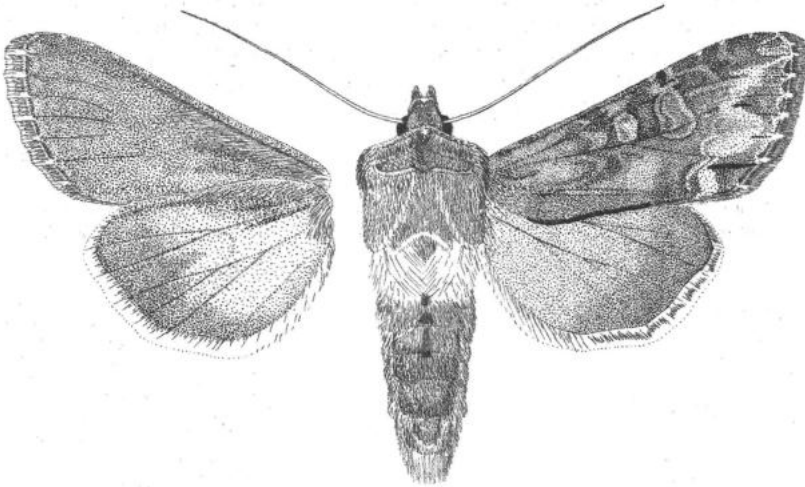
Eurosibériai faj, Európában - a szubarktikus területektől eltekintve - általánosan elterjedt és mindenütt gyakori (még Izlandról is kimutatták), Kis- és Közép-Ázsiában azonban sokkal szórványosabb és kifejezetten lokális, itt a nagyobb hegységrendszerekben egymástól olykor erősen eltérő alakjai élnek, melyek minden valószínűség szerint önálló földrajzi alfajokat képeznek. Tág tűréshatárú faj, bár a kifejezetten zárt lombhullató és tűlevelű erdőket kerüli. Magyarországon általánosan elterjedt és csaknem mindenütt gyakori, leggyakoribb csuklyásbaglyunk. Kétnemzedékes, bár a nemzedékek részben átfedőek, egy-egy nemzedék bábjainak csak egy része kel ki a következő generációnak megfelelő időszakban, az imágók egy bizonyos hányada csak a következő évben fejlődik ki. Rajzási időszaka május közepétől csaknem folyamatosan augusztus végéig-

szeptember elejéig tart. A hernyó sötét szürkésbarna, feketés fejű, szinte teljesen rajzolatlan. Polifág, döntően a *Compositae* családba tartozó növényeket fogyasztja. Báb alakban tel. (= *sonchi* HEINEMANN, 1859; *clarior* FUCHS, 1904; *albida* SPULER, 1908). Típuslelőhely: Európa. - Közönséges csuklyásbagoly

umbratica (LINNAEUS, 1758)

- 28 (23) Az elülső szárny sejtjében nincs világos mező, legfeljebb a foltok kitöltése világosabb az alapszínnél; a kör- és vesefolt élesen kirajzol.
- 29 (34) Az elülső szárny belső szegélyén a két keresztvonal között feketés vonal fut.
- 30 (31) A kör- és vesefolt folyamatos vonallal körülrajzolt, közöttük sötét folt van. A homlok lilásszürke, a csáptövi pamacsok feketésvégűek, a csáptengely világos, a csápízek barnásak. A gallér és a válltakaró az elülső szárny alapszínével megegyező lilásszürke. A gallér alsó harmadában éles sötét csík fut végig. A torpamacs kétsúcúsú, sötétbarna. A potroh szürke, a potrohpamacsok sötétbarnák. A keresztvonalak kettősek, az alapszínnel megegyező kitöltésűek, a belső keresztvonal zezugos, a külső ívelt, fogazott. A középvonal sötét, a többi keresztvonalnál szélesebb, a kör- és vesefolt közötti részt teljesen kitölti. A körfolt nagy, világos kitöltésű, erőteljes sötét maggal. A vesefolt finom sötét vonallal körülrajzolt, az alapszínnel megegyező kitöltésű, barna magja jól látható. A külső szögletben rövid fekete csík található. A rojttó világos, belső oldalán kísérő fekete foltssorral, a rojt lilásszürke. A hátulsó szárny szürkés-

13. ábra: *Cucullia gnaphalii* (HÜBNER, 1813)

fehér, erőteljes szürkésbarna behintéssel, a szegélytér a hímeknél is erőteljes; a holdfolt általában jól látható. A rojt fehéres. A fonák szürkésfehér, erős barnásszürke behintéssel, a holdfolt árnyéka mindig megtalálható (13. ábra).

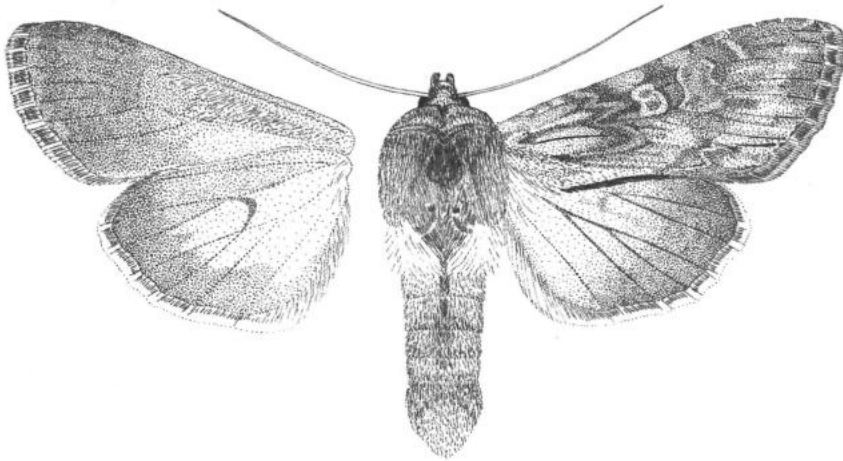
Eurosibériai faj, elterjedési súlypontja Európa középső területeire esik. Areája a Brit-szigetektől Mongóliáig terjed, a Palearktikum déli területeiről azonban hiányzik. Taxonómiaiilag erősen tagolt, az angliai, a kis-ázsiai és kaukázusi illetve a belső-ázsiai populációk önálló földrajzi alfajokat alkotnak. Nedvességkedvelő faj, Európában és a Kaukázusban elsősorban a szubalpin

zónában és a tajgaszegélyi nedves réteken honos, de sziklaerdőkben, szurdokvölgyekben is előfordul. Magyarországon az Őrségben és a Középhegység északi részének néhány pontján (Aggteleki-karszt, Bükk-hg.: Várhegy, Kis-Eged) találták, igen lokális és általában ritka, csupán egyes években jelentkezik nagyobb egyedszámban. Egynemzedékes, május közepétől július közepéig repül, a mesterséges fény vonzza. A hernyó sárgászöld, hátoldala sötétebb, közepén egy széles bordó sáv fut végig. Tápnövényei *Solidago* és *Aster* fajok, elsősorban a *S. virga-aurea*, nappal a tápnövény alsó leveleinek fonákján vagy a növény alatt rejtőzik és rendszerint éjszaka indul csak táplálkozni. (= *occidentalis* BOURSIN, 1944). Típuslelőhely: Európa. - A r a n y v e s z - s z ő - c s u k l y á s b a g o l y (G y o p á r - c s u k l y á s b a g o l y)

gnaphalii (HÜBNER, 1813)

- 31 (30) A kör- és vesefolt homályos keretű, közöttük nincs az alapszínél sokkal sötétebb folt.
- 32 (33) Az elülső szárny sötét ólom- vagy grafitszürke, némi sárgás fénnel; a kör- és vesefolt sárgás kitöltésű. A homlok sötétszürke, a csáptóvi pamacsok feketés végűek, a gallér és a válltakarók az elülső szárny alapszínével megegyezők. A torközép sötétebb szőrökkel kevert, a torpamacs kétsúcú, feketés. A potroh barnásszürke, a potrohpamacsok sötétek. A tötér a példányok többségén világos behintésű. A keresztvonalak kettősek, az alapszínél világosabb kitöltésűek. A belső keresztvonal zezugos, a külső ívelt és fogazott, kezdeti szakasza gyakran elmosódó. A szárny külső harmadában az erek feketén fedettek, de a rojtba nem futnak ki. A rojt világos, a rojt sötét barnásszürke, belső harmadán szakadozott feketés vonallal. A hátulsó szárny fehéresszürke, erős barnásszürke behintéssel, szegélytere éles belső határ nélküli; a holdfolt csak halványan látható. A rojt fehéres, belső felén szaggatott barnásszürke vonallal. A fonák fehéresszürke, az elülső szárnyon igen erős sötét barnásszürke behintéssel, ugyanez a hátulsó szárnyon csak a szegélytérben figyelhető meg. A holdfolt árnyéka mindig kivehető (14. ábra).

Turkesztáni faj, mely a xeromontán hegységrendszerekben és a sztyeppzónában szélesen, de eléggé szaggatottan elterjedt, az Ibériai-félszigettől az Altáj lábáig, illetve a Tien-San központi vonulataiig húzódó areával. Európában a kontinens déli és középső sávjára korlátozódik, mindennél meleg, száraz gyepterületekhez: sziklagyepekhez, szikla- és pusztafüves lejtőkhöz, homok-

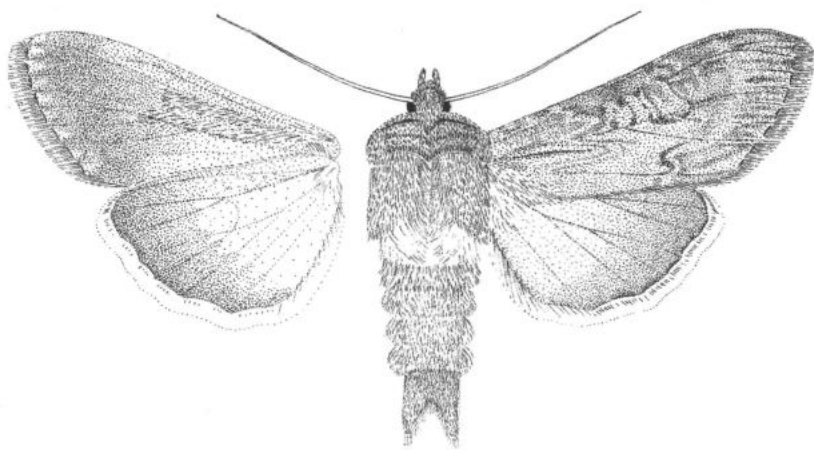
14. ábra: *Cucullia xeranthemi* BOISDUVAL, 1840

pusztagyeppekhez kötődik. Magyarországon a középhegység és a dombvidék meleg déli lejtőinek (elsősorban mészkövön és dolomiton kialakult) gyepeiben találták; az Alföldnek csak néhány pontjáról ismerjük. Mindenütt igen lokális, a lepke rendszerint szórványos, a hernyó sokkal gyakoribb. Hazánkban egy teljes és egy részleges második nemzedéke van, az első május közepétől július elejéig, a második július végétől augusztus végéig rajzik; egyes helyeken és években a második nemzedék az elsőnél nagyobb egyedszámú is lehet. Az imágó igen jó repülő, esti viráglátogatása mellett gyakorta lehet a gyepekben keresgélő példányait is észlelni; a mesterséges fény vonzza. A hernyó kétféle színezetű, vagy zöld, oldalán éles fehér sávval és háta közepén változó erősségű, keskeny bordó csíkkal, vagy egyszínű bordóvörös, oldalán feltűnő, éles szegélyű fehér sávval. Tápnövénye az *Aster linosyris*, az első hernyónemzedék főleg a leveleket eszi, a második mind a leveleket, mind a virágzatokat elfogyasztja. Bábként telet, a báb több évig elfekhet. (= *kuennerti* LEDERER, 1962) Típuslelőhely: Franciaország, Montpellier; Syrmia. - Vasvirág - csuklyásbagoly

xeranthemi BOISDUVAL, 1840

- 33 (32) Az elülső szárny világos kékesszürke vagy lilásszürke, a kör- és vesefolt halvány narancsbarna kitöltésű. A fej, a gallér és a torszórzet az elülső szárny alapszínével megegyező színezetű. A csáptövi pamacsok sötétek, a gallér alsó harmadában vékony sötét csík fut végig; a torpamacs lesimuló, sötétbarna. A potroh szürke, a potrohpamacsok picik, sötétbarnák. A tövonal egészen vékony, feketés. A keresztvonalak halványak, kettősek, az alapszínnel megegyező kitöltésűek. A belső keresztvonal zezzugos, a külső ívelt, enyhén hullámos. A kör- és a vesefolt szaggatott, néha hiányos, vékony fekete vonallal körülrajzolt. A külső szöglet általában sötétebb színezetű. A rojttó világos, belső oldalán kísérő fekete pontsorral. A rojt barnásszürke. A hátulsó szárny fehéres, a barnásszürke behintésű szegélytér a nőstényeknél lényegesen erőteljesebb; a holdfolt halvány, néha hiányozhat is. A rojttó világos, a rojt fehér. A fonák fehéresszürke, erős barnásszürke behintéssel (15. ábra).

Turkesztáni faj, az Eurázsiai hegységrendszer xeromontán vonulataiban az Ibériai-félszigettől a Tien-San legkeletibb láncáig, illetve a sziyeppzóna nyugati és középső harmadában terjedt el. Erősen xerofil, a hegyvidék sziklás, rövidfűvű gyepeiben, pusztagyeppekben, valamint a sziyeppzóna ürmöspusztáin honos, mindenütt igen lokális és rendszerint kifejezetten ritka. Magyarországon a Középhegység egyes, meleg déli lejtőin és az alföldi homokpuszták bizonyos,

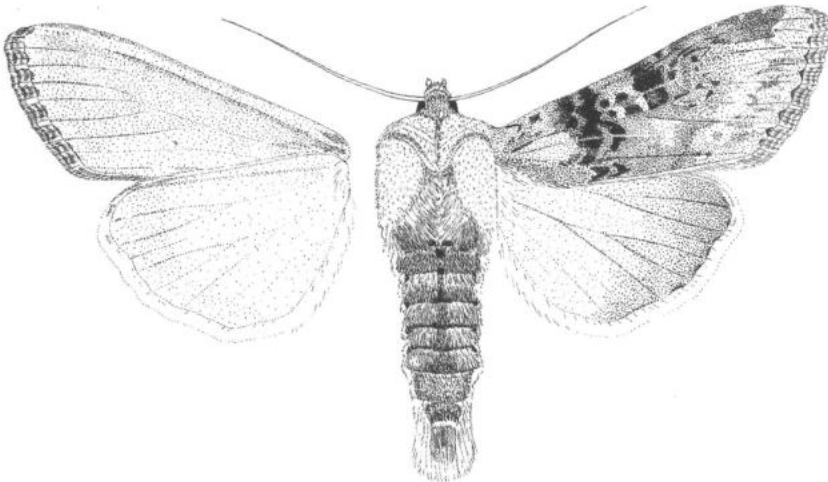
15. ábra: *Cucullia dracunculi* (HÜBNER, [1813])

részben erdőszél pontjain találták, rendszerint a hernyókat gyűjtötték. A lepke kiváló és aktív repülő, főleg *Cirsium* és *Carduus*-fajok virágzatain táplálkozik, az éjszaka második felében jelentkezik a mesterséges fényen. Univoltin faj, július elejétől szeptember elejéig repül. A hernyó zsír-fényű lilásbarna, hosszanti, kettős sötétbarna csíkokkal. A fiatal hernyó a tápnövény - az *Aster linosyris* - virágzatában tartózkodik, később nappalra a talajban rejtőzik és csak besötétedés után keresi fel tápnövényét; szinte kizárólag a virágzatokat fogyasztja. A hernyó szeptember végére-október elejére éri el teljes fejlettségét, a talajban bábozódik, a báb több évig elfekhet. (= *incana* EVERS-MANN, 1842; *linosyridis* FUCHS, 1903) Típuslelőhely: Európa. - Lilásszürke csuklyásbagoly (Tárkonyüröm-csuklyásbagoly)

dracunculi (HÜBNER, [1813])

- 34 (29) Az elülső szárny belső szegélyén nincs sötét vonal.
- 35 (36) A körfoltban két éles fekete pont van, a belső keresztvonal széles feketés sávval kísért. Az ajaktapogató rövid, egyenes, előreálló. A homlok sötétszürke, a gallér és a válltakaró az elülső szárny alapszínével megegyező, világos szürkésbarna. A torközép sötétbarna szőrökkel kevert, a torpamacs kétsücsű, feketés végű. A potroh szürkés árnyalatú, a potrohpamacsok kicsik, feketésbarnák. A tövi keresztvonalnak csak a kezdeti szakasza látszik, a külső keresztvonal halvány, gyakran felszakadozó, ívelt, gyengén hullámos. A körfolt világos keretű, a vesefolt vékony, szaggatott sötét vonallal körülrajzolt. A sejt a két folt között sötét kitöltésű. A rojttó világos, belső oldalán kísérő feketés foltssorral; a rojttó szürkésbarna. A hátulsó szárny fehéresszürke, változó erősségű barnásszürke behintéssel, a nőstényeknél a szegélytér mindig jóval szélesebb; a holdfolt csak alig látható. A rojttó fehér. A fonák szürkésfehér, az elülső szárnyon erősebb barnásszürke behintéssel (16. ábra).

A Palearktikum északi és középső zónáiban szélesen elterjedt faj Nyugat- és Észak-Európától keletre egészen Kínai-Turkesztánig és a Karagai-Tau hegységig terjedt el. A sztyeppzóna jellegzetes állata, a sivatagos területekről és a magasabb hegyvidékről rendszerint hiányzik. Perempopulációi (Kis-Ázsia keleti hegyvidékei, Közép-Ázsia) az európaiaknál kisebb egyedszámúak, határozott alfaji elkülönülést nem mutatnak. A Kárpát-medence belső területein általánosan elterjedt, még az erdővidékeken is megtalálható; egyike gyakoribb csuklyásbaglyainknak. A mesterséges fény vonzza. Egy nemzedéke július elejétől - a helyi adottságtól függően - augusztus vé-

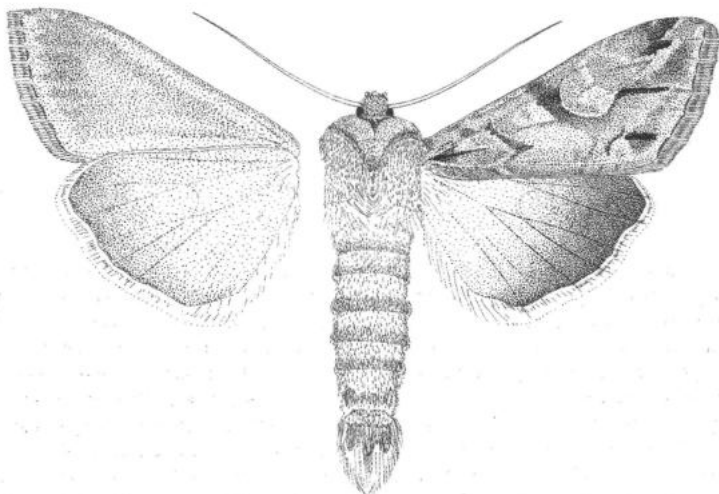
16. ábra: *Cucullia absinthii* (LINNAEUS, 1761)

géig, olykor szeptember elejéig repül. Bábként telet, hernyói augusztus elejétől szeptember végéig találhatóak. (= *punctigera* HUFNAGEL, 1766). Típuslelőhely: Svédország. - F e h é r ü r ö m - c s u k l y á s b a g l y

absinthii (LINNAEUS, 1761)

- 36 (35) A körfoltban nincsenek fekete pontok, a belső keresztvonal szürke, feketés behintés nélkül.
- 37 (38) Az elülső szárny szegélyterében két éles fekete vonalka látható. A fej, gallér és a válltakarók az elülső szárny alapszínével megegyező barnás árnyalatú szürkék. A torközép sötétebb szőrökkel kevert. A potroh szürke, a kétágú torpamacs és a potrohpanaszok feketések. A tövonal éles fekete, a belső keresztvonal halvány, kettős, zegzugos, kezdeti szakaszán belső oldalán erős fekete árnyékkal. A külső keresztvonal általában csak alig látható, enyhén ívelt, gyengén hullámos lefutású. A hullámvonal az alapszínél világosabb, általában csak a kezdeti szakasza jól kivehető. A körfolt nagy, lapított, a vesefolt kontúrja finom, az alapszínél alig sötétebb vonal; a két folt között sötétebb behintés látható. A rojttó világos, belül sötétebb kísérő vonallal; a rojt barnásszürke. A hátulsó szárny szürkésfehér, általában erős barnásszürke behintéssel. A szegélytér belső határa elmosódó, a holdfolt csak kevésbé vagy egyáltalán nem látható. A rojt fehér. A fonák világosszürke, változó erősségű barnásszürke behintéssel (17. ábra).

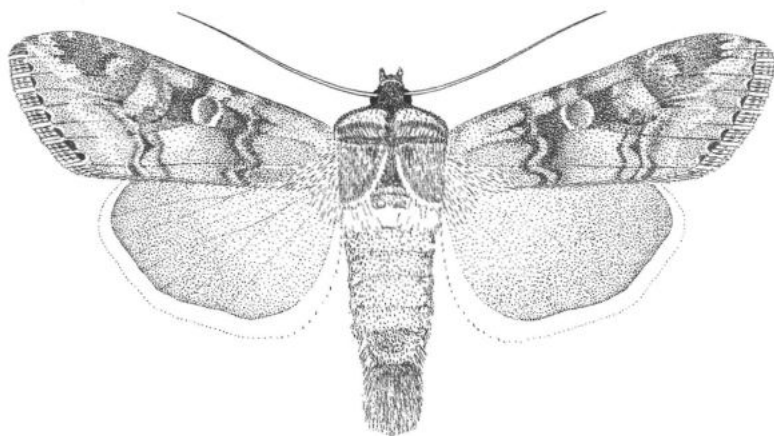
Transzpalearktikus faj, Észak- és Közép-Európától a csendes-óceáni partvidékig (Orosz Távol-Kelet, Mandzsúria, Korea, Japán) terjedt el. A faj sokáig csak kivételes példányokként volt ismert Európából, a századforduló után vált folyamatosan gyakoribbá Közép-Európa egyes részein, egyben határozott nyugati irányú terjedést is mutatott. A hetvenes évekre Európa keleti és középső részein általánosan elterjedté vált, napjainkban megint bizonyos regressziót mutat. A faj széles elterjedési területén belül igen különböző élőhelyekhez alkalmazkodott, a közép-európai populációk a zárt erdővidékektől eltérően szinte minden élőhelytípusban megtalálhatók, beleértve az erősen degradált gyomtársulásokat is. A lepke kedveli a mesterséges fényt és virágokon is jól gyűjthető. Egnemzedékes, július-augusztusban repül. Bábként telet, egyike azon kevés csuklyásbaglyainknak, amelyek hernyója természetes körülmények között is rendszeresen fogyasztja a tápnövény leveleit. Nyár végén, ősz elején éri el teljes fejlettségét; tápnövényei üröm-

17. ábra: *Cucullia fraudatrix* EVERSMAAN, 1837

félék, főleg a feketeüröm (*Artemisia vulgaris*). (= *pontica* BOISDUVAL, 1840; *pyrethri* HERRICH-SCHAEFFER, 1845). Típuslelőhely: Oroszország, Orenburg. - Tarka csuklyásbagoly **fraudatrix** EVERSMAAN, 1837

- 38 (37) Az elülső szárny szegélyterében nincsenek éles fekete vonalkák.
- 39 (40) A potroh sárgásbarna. A gallér alsó harmada barna, a világosszürke középső és felső résztől éles fekete csík választja el. A válltakarók az elülső szárny alapszínével megegyező világos szürkésbarnák, a torközép sötét szőrökkel kevert. A torpamacs kétsúcú, feketés végű. A keresztvonalak kettősek, világos kitöltésűek. A belső keresztvonal fogazott, a külső ívelt, hullámos lefutású. A középső keresztvonal sötétszürke, a kör- és vesefolt közötti teret teljesen kitölti, a példányok többségén azonban csak kezdeti szakasza található meg. A kör- és a vesefolt vékony, szaggatott fekete vonallal körülrajzolt; a körfolt világos kitöltésű, barna magvú, míg a vesefolt barnás kitöltésű, benne vékony, kifli alakú sötét folttal. A hullámvonalat a szegélytér sötétebb színeze rajzolja ki. A rojttó világos, belső oldalán feketés kísérő foltssal. A rojt szürkésbarna. A hátulsó szárny fehéresszürke, változó erősségű barnásszürke behintéssel; a nőstényeknél a szegélytér mindig jóval szélesebb. A rojt fehéres. A fonák szürkésfehér, változó erősségű barnás behintéssel (18. ábra).

18. ábra: *Cucullia scopariae* DORFMEISTER, 1853

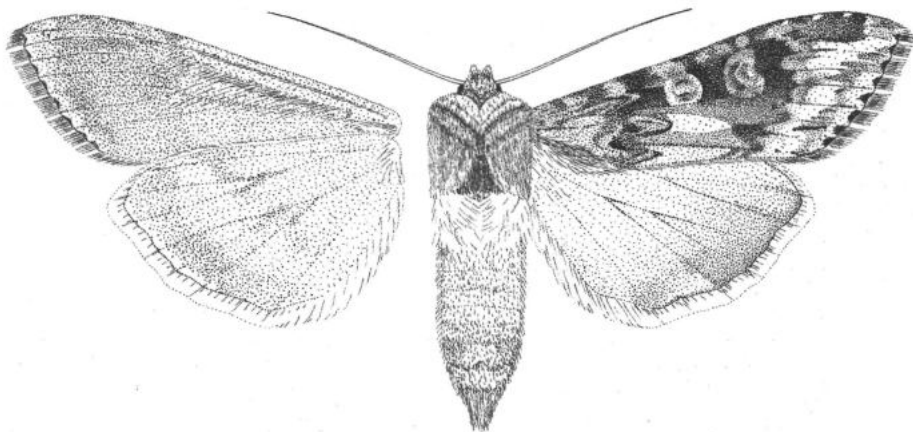
Eurosibériai faj, a Palearktikum keleti és középső harmadában szélesen elterjedt, a zonális sztyepp nyugati peremvidékei jelentik elterjedése nyugati határait. Európában legnyugatabba a Kárpát-medencében, Csehországban és Németországban található, szinte mindenütt homokpusztákon, viszonylag nedves homoki gyepekben, ürmös bozótosokban tenyészik. Magyarországról csak néhány helyről ismerjük (a Balaton környékének néhány pontja, a Gerecse lábának homokos rétjei, Csepel-sziget és Soroksár, a Duna-Tisza-közi homokhátság egyes területei, Nyíregyháza). További adatai elsősorban az Alföldről várhatók, ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy jelenleg ismert élőhelyeinek többsége végveszélyben van. A lepke éjszaka aktív, a mesterséges fény csak kevésbé vonzza. Egyetlen nemzedéke július második felétől szeptember elejéig repül. A fiatal hernyó a *C. argentea* HUFNAGEL hernyójához hasonló, de sárgásabb zöld, háti és oldali vörösbarna foltjai nagyobbak és élénkebb színűek; folyamatosan a tápnövény - az *Artemisia scoparius* - szarán vagy virágzataiban tartózkodik. Utolsó vedlésekor színezete és életmódja megvál-

tozik: sötét homokbarna lesz, fehéres mintázattal és kicsi, lekerekített, barnás bibircsekkel. A barnás színezetű hernyó nappal a homokos talajba húzódik, és csak éjszaka jön elő táplálkozni; az időjárástól függően rövidebb-hosszabb diapauza lehetséges. Talajban bábózódik, a báboknak rendszerint csak kis hányada kel ki az első áttelelés után, a többség kétszeri-háromszori kitelelés után fejlődik lepkévé. (= *fuchsiana* auct. nec EVERSMANN). Típuslelőhely: Ausztria, Bécs. - Seprősüröm - csuklyásbagoly

scopariae DORFMEISTER, 1853

- 40 (39) A potroh szürke vagy szürkésbarna. Az ajaktapogató rövid, egyenes, előreálló, oldala sötétszürke, csúcsa feketés. A csáptövi pamacsok erőteljesek. A galér és a torszórzet színezete eléggé tarka, a torközép mindig sötétebb szőrökkel kevert míg a potrohpamacsok és a torpamacs mindig sötétek. Az elülső szárny alapszíne fényes világosszürke, változó erősségű feketésszürke (néha barnás) behintéssel. A keresztvonalak kettősek, világos kitöltésűek. A tövi keresztvonalnak csak a kezdeti szakasza látható, a belső keresztvonal erőteljes, zezugos, a külső keresztvonal ívelt, hullámos, kezdeti szakasza olykor felszakadozó. A kör- és a vesefolt vékony, fekete vonallal körülrajzolt, a foltok az alapszínnél mindig világosabb kitöltésűek, sötét magvúak. A szegélytérben a hosszanti erek sötétben fedettek, de a sötét behintés a rojtba nem fut ki. A rojttól világos, belső oldalán fekete kísérő foltssorral; a rojt sötétszürke. A hátulsó

19. ábra: *Cucullia artemisiae* (HUFNAGEL, 1766)

szárny fehéresszürke, változó erősségű sötétszürke behintéssel. Az erek mindig sötétben fedettek, a szegélytér éles határ nélküli, a nőstényeknél mindig jóval szélesebb. A rojt fehéresszürke. A fonák szürkésfehér, változó erősségű barnásszürke behintéssel (19.ábra).

Transzpalearktikus faj, a Brit-szigetektől Japánig terjedő areával; a keleti populációk különálló alfajhoz tartoznak (ssp. *perspicua* WARNECKE, 1919). A faj ázsiai élőhelyei sokkal humidabbak (hegy- és dombvidéki patak völgyek, hegyi lejtők, tajgaszegélyi tisztások), mint az Európában megszokottak. Magyarországon általánosan elterjedt és gyakori, főként a középhegység és a dombvidék meleg déli lejtőin és hegy lábain, alföldi gyepterületeken és vasúti töltéseken található. A lepkéket a mesterséges fény vonzza, szürkületkor virágokon táplálkozó példányaival is gyakran lehet találkozni. Egyetlen nemzedéke június-augusztusban repül. A hernyó nagy, kettős és hegyes csúcsú bibircsei alapján a hasonló fajoktól könnyen elkülöníthető. A teljesen kifejlett

hernyó augusztus végén-szeptember elején indul bábozódni, bábként telel. (= *abrotani* DENIS & SCHIFFERMLILLER, 1775; *lindei* auct. nec HEYNE; *obscura* TILRAT, 1923). Típuslelőhely: Németország, Berlin környéke. - Feketeüröm - csuklyásbagoly

artemisiae (HUFNAGEL, 1766)

2. nem: *Calocucullia* RONKAY & RONKAY 1987

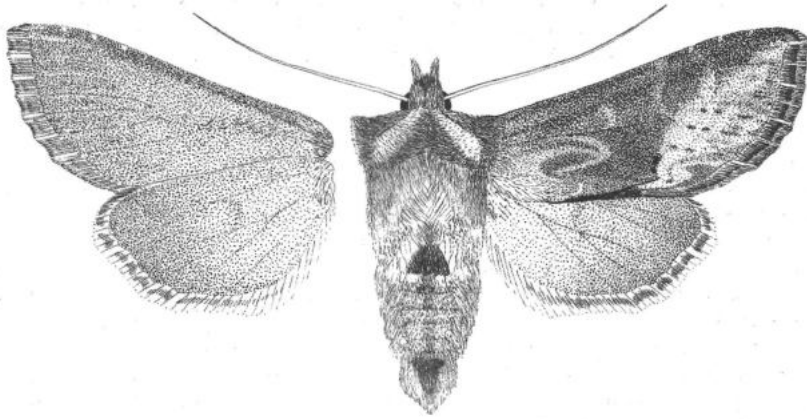
Közepes termetű lepkék. A fej nagy, a homlok síma, a szemek nagyok és gömbölyítették. Az ajaktapogató rövid és felgömbülő, a második íz széles és erősen szőrözött, a csücsíz igen rövid. A hím csápja finoman pillás, a nőstényé fonalas, a csáptövön egy nagy pamacs található. A fejletlen kettős, kétsúcúsú szőrborda fut végig. A gallér igen hosszú, hegyes csuklyát formál, a tor erőteljes, a válltakarók fejlettek; az utótori pamacs nagy és felmeredő. A potroh hosszú és karsú, a háti pamacsok fejlettek, a hím farpamacsja kicsi. A lábszárak hosszan és dúsán szőrözöttek, töviseket nem viselnek. Az elülső szárny viszonylag rövid és széles, hegyes csücsű, külső szegélye finoman csipkés. A hátulsó szárny kicsi, viszonylag nyújtott és tompa csücsű. A himivarszervben az uncus hosszú és karsú, a tegumen magas, a fultura horgonyalakú, lapos lemez, a vinculum V-alakú. A valvák nyújtottak, csücsük felé fokozatosan keskenyedőek, a cucullus egész kicsi, a corona néhány rövid sörtéből áll. A sacculus hosszú és erőteljes, a clavus redukált; a harpe igen erős és hosszú, szarvszerű, a sacculus végéből ered és a ventrális szegéllyel párhuzamosan fut. Az aedoeagus hengeres, a carina oldalán fogacskákkal borított lemezt visel. A vesica hosszú, visszacsavarodó cső, mely a ductus ejaculatoriusban folytatódik, tővi harmadában két nagy diverticulum ered, melyeken egy-egy nagy, töviszerű, széles bázisú cornutus foglal helyet. A nőstény tojócsöve rövid és gyengén szklerotizált, az ostium széles, szárnyacsokszzerű sterigmákai visel. A ductus bursae hosszú és lapított, erősen szklerotizált, a bursa copulatrixban a cervix fejlett, kocsonyás bevonatú és finoman redőzött, a corpus hártvány, hosszú és elliptikus.

Monotipikus nem, egyetlen faja a Palearktikum nyugati részében honos; legközelebbi rokonai Dél-Amerika mérsékeltövi részén élnek.

A homlok sötétbarna, a csáptövi pamacsok erőteljesek, sötét végűek. A gallér jól fejlett, világossárga, tővén sötétbarna csikkal. A válltakarók és a torszörzet sárga szőrökkel kevert sötétbarna, melyek között fekete végű szőrök is találhatóak. Az utótori pamacs fölálló, kétsúcúsú, a potrohpamacsokhoz hasonlóan sötétbarna. A potroh sötétszürke. Az elülső szárny sötétbarna, külső harmadában (a külső keresztvonalától kezdődően) sárgás behintéssel; az elülső szegély mentén a sötétbarna alapszín egészen a csücsig terjed. A keresztvonalak kettősek, halványak, a belső keresztvonal az alapszínnél valamivel világosabb kitöltésű, zezugos. A külső keresztvonal enyhén ívelt és finoman fogazott. A kör- és a vese-folt körvonala elmosódó, csak alapos megfigyeléssel észlelhető, kitöltésük az alapszínnel megegyező. A sárgás behintésű szegélytérben a hosszanti erek sötétbarnával fedettek. A külső szögletben a szögletfolt rövid, vonalakra bomlik. A rojtó világos, a rojt sárgásbarna, mozaikosan sötétbarnával tagolt. A hátulsó szárny barnásszürke, a szegélytér sötétebb behintésű, éles határvonal nélküli; rendszerint halvány holdfolttal. A rojtó sárgás, a rojt fehér, a belső felén szaggatott sötétbarna vonallal. A fonák barnásfehér, sötétbarna behintéssel, a holdfolt árnyéka megfigyelhető (20. ábra).

Pontomediterrán-kisázsiai faj (a Balkán több pontján, Törökországban, a Közel-Kelten és Észak-Iránban honos, mindenütt sporadikus és kis egyedszámú), legnagyobb ismert populációi Görögország déli részén élnek. Elterjedésének északi határát a Kárpát-medence déli peremén (Herkulesfürdő, Mehádia, Tordaí-hasadék, Székely-kő) éri el, Magyarországról még nem került elő. A lepké életmódja kevésbé ismert, az imágókat a mesterséges fény vonzza. Egyetlen nemze-

20. ábra: *Calocucullia celsiae* (HERRICH-SCHAEFFER, 1845)

déke március végétől május közepéig tart, az adott populáció repülési ideje azonban igen rövid. Bábként tel, talajban fekvő, vastag falú földgubóban. A hernyó irodalmi adatok szerint zöld, finom fehér vonalakkal díszített, tápnövénye a *Hesperis desertorum*. Típuslelőhely: Görögország, Thesszaloniki környéke. - Fekete csuklyásbagoly

[*celsiae* (HERRICH-SCHAEFFER, 1845)]

3. nem: *Shargacucullia* RONKAY & RONKAY, 1992

Közepes vagy nagytermetű, erős testű lepkék. A fej nagy, a homlok sima, a fejtetőn ereszszerű szörpamattal. A szem nagy, gömbölyű, a szempillák sötétek, hosszúak. A hím csápjja finoman pillás, a nőstényé fonalas. Az ajaktapogató rövid, második íze erősen szőrözött, a harmadik rövid és tompa végű. A gallér igen nagy, hosszú és hegyes csuklyát formál, a válltakarók szélesek, világosak, sötétebb szegéllyel, a közép- és utótor sötét, az utótori pamacs nagy. A potroh hosszú és erős, a háti pamacsor sötét, jól fejlett, a hím farpamacsja eléggé rövid és ritkás. A lábszárak hosszan, sötétben szőrözöttek, töviseket nem viselnek. Az elülső szárny keskeny és hosszú, hegyes csúcú, a külső szegély csipkézett. A costa és a belső szegély a szürkés vagy sárgásbarna alapszínnél sötétebb pásztával vagy éles feketésbarna csikkal, a külső keresztvonal a belső szegélynél két éles, világos félholdacskát formál. A hátulsó szárny kicsi, eléggé nyújtott és hegyes csúcú. A hím páرزószervében - egy fajcsoport kivételével - az uncus karcsú és hosszú, a tegumen magas, a fultura egy széles, deltooid alakú lemez. A valvák igen hosszúak és keskenyek, a cucullus hosszú és hegyes, a corona igen erős, egy fajcsoportban feltűnően hosszú. A sacculus rövid és gyenge, a clavus egészen kicsi vagy teljesen redukálódott, a harpe hosszú (esetenként igen hosszú) és hegyes, pálcikaszerű. Az aedoeagus rövid és vastag, hengeres, a carina egy nagyobb ventrális fogat és számos kisebb, lateroventrális fogacskát visel. A vesica hosszú, tövi részén két hosszú, hártás diverticulummal, melyek végén egy-egy változó nagyságú, erőteljes, széles bázisú cornutus ül. A vesica distális része egy visszacsavarodó, hártás cső, felszínén egy erősen redőzött és granulált, hosszú szalag vonul végig; a vesica végső szakasza fokozatosan megy át a ductus ejaculatoriusba. Egy fajcsoportban a fultura erőteljes, a valvák szélesek, a cucullus szögletes vagy villás, a corona redukálódott. A sacculus nagy és szklerotizált, a clavus jól fejlett, a harpe lapított és csúcán visszahajló. Az aedoeagus hosszabb, a carina fogszerű

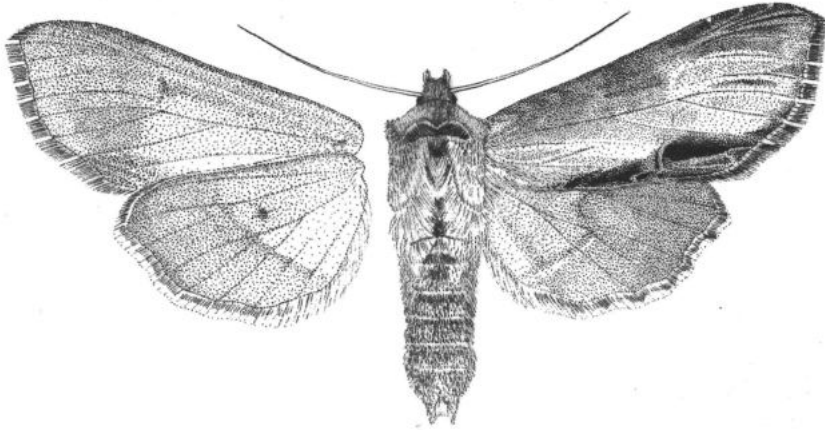
nyúlványa igen hosszú és erőteljes. A nőtény ivarszervében a tojócső lágy és rövid, az ostium széles, páros, szárnyacska szerű kitüszített függelékkel visel. A ductus bursae igen hosszú, lapított és széles, szklerotizált és néhol redőzött. A cervix bursae jól fejlett, a ductus seminalis a bursa csúcsán ered. A corpus bursae hosszú és hártás, szignumokat nem visel.

A palearktikus-orientális nembe számos, igen nehezen elkülöníthető faj tartozik, egyike a legközelebbi határozási problémát okozó bagolylepke-csoportoknak. A fajok tényleges száma a taxonómiai bizonytalanságok miatt nehezen állapítható meg, de mintegy kéttucatra tehető. A nem több fajcsoportra oszlik, ezek egy része csak Közép- és Délkelet-Ázsiában honos, az Európában élő fajok három fő fejlődési ágba sorolhatók: a *prenanthis*-csoport (2 faj), a *verbasci*-csoport (1 faj) és a nyugat-palearktikus fajok többségét alkotó *thapsiphaga-lychnitis-scrophulariae* ág, mely szintén kisebb csoportokra tagolódik. A *prenanthis*-csoport taxonómiai helyzete nem kellően tisztázott, minden bizonnyal egy önálló, a *Shargacucullia*-val rokon nemet képvisel (attnként való elválasztását Beck (1996) publikálta *Prenanthiscucullia* néven). A fajok nagymérvű hasonlósága miatt a két, színezetében és rajzolatában viszonylag jól elkülönülő faj (*prenanthis* BOISDUVAL és *verbasci* LINNAEUS) kivételével az egyes taxonok részletes, de szükségképpen igen hasonló leírása helyett a szövegben a különbségek kulcsszerű tárgyalását adjuk meg és ebben a részben említjük meg a hernyókban mutatózó különbségeket is.

A nem állatföldrajzi szempontból eléggé heterogén, de alapvetően két fő csoportra - egy kelet-ázsiai és egy holo-pontomediterrán elterjedési ágra - oszlik. A kelet-ázsiai csoportoknak nincs európai képviselője, míg a holo-pontomediterrán ág egyes expanzív fajai (illetve fajcsoportjai) egészen a himaljai régióig hatolnak; az amerikai kontinensről ez idáig egyetlen fajt sem mutattak ki. A *prenanthis*-csoport egy faja kivételével valamennyi nyugat-palearktikus csoport a xerotherm, nyílt vagy kevésbé záródó gyepek területekhez kötődik, több kifejezetten sivatagi- félsivatagi fajt ismertünk. A lepkék kiváló repülőek, rendszeresen látogatnak virágokat a szürkületi és a koracsi órákban, de szinte az éjszaka teljes hosszában repülnek; a mesterséges fény csak kevésbé vonzza őket. Valamennyi faj egynemzedékes, bábként telci, a hernyók igen jellegzetesek, tápnövényeik, a *Scrophulariaceae* családba tartozó néhány genus (*Verbascum*, *Celsia*, *Scrophularia*) virágzatait mimetizálják. A fiatal hernyók szinte mindig a virágzatban tartózkodnak, az L5 stádiumú hernyók már gyakran húzódnak a nagy tölevelek közé és azokat is fogyasztják.

Magyarországról eddig hat fajt ismerünk, egy további faj felbukkanása nem kizárt.

- 1 (4) Az elülső szegély sötét sávja barna árnyalatú, széles vagy igen széles.
- 2 (3) Az elülső szárny belső szegélyszávjá keskeny, feketésbarna, a hátulsó szárny mindkét ivar esetében csaknem egyszínű sötétbarna. A fej sötétbarna, az ajaktapogató oldalt fektetés szőrrel fedett. A gallér sötét kékeszürke, némi aranybarna árnyalattal, csúcsa szélesen sötét vörösbarna, alatta egy fehéres vonallal. A tor fehéresszürke, a válltakarók barnával, sötétebb szürkével és fehérrel keverték, a középső sáv és az utótor sötétbarna, a pamacsok fektetés csúcsúak. A potroh szürkésbarna, a háti pamacsos sötét csokoládébarna. Az elülső szárny fénylő ezüstösszürke, változó erősségű kékeszürke, aranylós barna és sötétbarna fedettséggel. A keresztvonalak és a bagolyrajzolat foltjai hiányoznak vagy igen halványak, csupán a külső keresztvonal alsó harmada élecsében kirajzolt. Ez utóbbi erősen csipkézett, kettős vonal, a holdalakú foltok az alapszínű csak kevésbé világosabbak. A belső keresztvonal igen erősen hullámos, kettős; a kör- és a vesefolt helye egyes példányokon világos árnyékként felismerhető, a hullámvonal helyén olykor egy-két rövidebb, sötét vonalka látható. A rojtó vékony sárgásfehér vonal; a rojt barna, az erek folytatásában fehéres csíkcokkák futnak. A hátulsó szárny töterének barna behintése kevésbé erőteljes, a holdfolt árnyéka is gyakran kirajzolódik. A rojtó barna, a rojt fehéres, barna középszalaggal. A fonák fehéres alapszíne csak a hátulsó szárny töterében ismerhető fel, egyébként a szárnyak többi része tompa barnával fedett; a holdfoltok kis, kerekített, diffúz foltocskák, míg a keresztvonalak alig látható, szétfolyó barna pászták. 37-43 mm (21. ábra).

21. ábra: *Shargacucullia prenanthis* (BOISDUVAL, 1840)

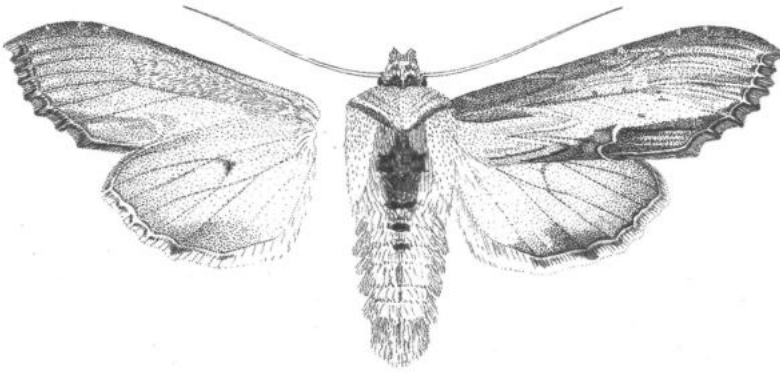
Holo-pontomediterrán faj, areája a Földközi-tenger nyugati partvidékétől kelet felé Közép-Anatóliáig és az Ural déli lábáig terjed. Mindössze egyetlen közeli rokona ismeretes, mely Kelet-Törökországban és a Kaukázus délkeleti részében honos (*armena* RONKAY & RONKAY, 1986), a két faj ismert elterjedési területe sehol sem fedi át egymást. Egyike a két, kifejezetten az erdőszült területekhez kötődő, tág értelemben vett "*Cucullia*"-nak, hűvös közephegységi és dombvidéki erdőkben, patak völgyekben él, Magyarországon elsősorban a hegyi bükkösök jellemző állata. A Középhegységben és a dunántúli dombvidékek humid erdeiben sokfelé megtalálták, de mindennütt egyedi és ritka. A példányok többségét fénycsapdák fogták, egyébként az imágók gyűjtése kifejezetten nehéz, minthogy csak igen rövid ideig tartózkodik a megvilágított területen belül. Egyetlen nemzedéke május végétől július közepéig-végéig repül, a hernyók június végén-júliusban találhatóak. A hernyó a többi, tág értelemben vett csuklyásbagolytól eltérően csillogó világoszöld, egészen finom fehér hát-, mellékhát- és oldalvonallal, a fej is zöld. A fiatal hernyók a tápnövény - a *Scrophularia nodosa* - virágait, a felnőtt hernyó elsősorban a nagyobb leveleket fogyasztja és rendszerint azok fonákán tartózkodik, nappal már csak kevésbé aktív. Bábként telet, a báb ritka esetekben, el is feket. (= *ceramanthea* FREYER, 1844). Típuslelőhely: Franciaország ("Alpes Delph."). - Tavaszai görvélyfű - csuklyásbagoly

prenanthis (BOISDUVAL, 1840)

3 (2)

Az elülső szárny belső szegélyszávjá szélesebb, barna, a hátulsó szárny sárgás-fehér sötétebb szegélytérrel (hím), vagy barna, többé-kevésbé kivilágosodó tötérrel (nőstény). A fej fakósárga vagy vajszerű, számos barna szőr pamattal és csíkcokkával, az ajaktapogató oldala is hasonló színezetű. A gallér fehéressárga, némi szürke árnyalattal, csúcса sötétbarna, alatta két fehéres és egy szürke vonallal. A válltakarók színezete a gallérral megegyező, emellett néhány szürkésbarna pikkelyszőr pamat is megfigyelhető, egyébként a tor vörösbarna, a pamacsok nagyok, sötét csúcsúak. A potroh világos homokszínű, sokszor vörhenyes vagy sárgás pikkelyszőrökkel fedett, a háti pamacsok csokoládébarnák, az oldalszegély is némiképp barna. Az elülső szárny halvány-sárga vagy krémszerű, szalmasárgával és vörösesbarnával behintett, az elülső és belső szegély szélesen vörhenyesbarna. A keresztvonalak változó erősségűek, barnák, kettősek és erősen hullámosak; a hullámvonal helyét legfeljebb néhány sötétebb árnyékfolt jelzi. A kör- és vesefolt alig látható, rendszerint

csak az alapszínnél némiképp világosabb kitöltés és néhány tühegynyi sötét pontocska rajzolja ki. A külső keresztvonal alsó harmada éles, a bezárt holdfoltok fehéresek, a belső szegély éle, a belső keresztvonal alsó íve és a tornus egyik vonalkája feketés vagy sötétszürke. A rojtó sárgásfehér, a rojt barna, belső fele gyakorta szürkés, az erek folytatásában fehéres csíkcocskák találhatóak. A hátulsó szárny fehéres alapszíne a hímnél jól látható, a nősténynél barnával erősen fedett, a szegélytér eléggé széles és sötét; a holdfolt halvány, hosszú vonalka. A rojtó barna, a rojt fehér, barna középszalaggal. A fonák fehéres, változó erősségű barna behintéssel; az elülső szárny rendszerint teljes egészében sötét, szegélyei sötétbarnák, a csúcstérben fehéren foltozottak. A keresztvonalak redukálódtak, a holdfolt kicsi, általában elég jól látható. 43-55 mm. (22. ábra).

22. ábra: *Shargacucullia verbasci* (LINNAEUS, 1758)

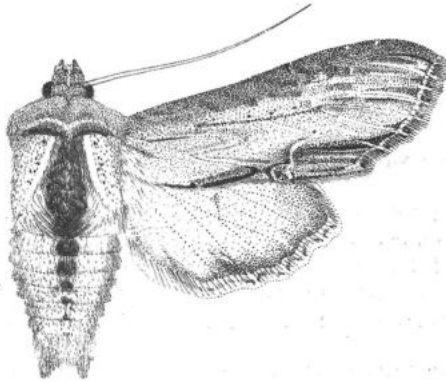
Holomediterrán-iráni faj, mely Európában nyugat felé a Brit-szigetekig, északra Skandináviáig terjed, areája keleten az Uralig illetve Nyugat-Afganisztánig húzódik. Viszonylag széles ökológiai tűréshatárú faj, a száraz, meleg gyeptüpusokon túl a xerotherm és mezofil erdők nyíltabb szegélyein és tisztásain, hegyi réteken is előfordul. Magyarországon általánosan elterjedt, eléggé gyakori, de lepkeként sehol sem tömeges. Kiváló repülő, kora szürkületkor kel szárnyra és táplálkozik; rendszerint az éjszaka második felében jelenik meg a fényforrások körül. Egyetlen nemzedéke az ország déli részén április utolsó napjaiban, másutt általában május elején kezd repülni, késői példányaival még júliusban is találkozhatunk. Hernyója kissé kékes tónusú fehér, a fej erősebben kékes, sohasem sárga. A fekete és sárga pontok aprók, nem folynak össze határozott mintázattá. Tápnövényei különböző ökörfarkkóró-fajok, főként a *Verbascum phlomoides* (britanniai adatok szerint a kertekben a *Buddleia* virágait is elfogyasztja). Típuslelőhely: Európa. - Ö k ö r f a r k k ó r ó - c s u k l y á s b a g o l y

verbasci (LINNAEUS, 1758)

- 4 (1) Az elülső szegély sötét sávja szürkés árnyalatú vagy legalábbis részben szürkés pikkelyekkel fedett.
- 5 (6) Az elülső szárny alapszíne kékesszürke árnyalatú, erős sötétszürke elülső szegéllyel. A kör- és vesefolt az alapszínnél árnyalattal világosabb kerettel és né-

hány apró sötét ponttal körvonalazott. A belső szegély sötét sávjában a tőtől a külső keresztvonalig fut éles fekete csík, a tornus sávját a fekete vonal mellett meleg vörösbarna pászta képezi. A hátulsó szárny fehéres, de finom szürkés befuttatású, a sötétebb szegélytér keskeny és kevésbé markáns. Viszonylag kistermetű faj, 37-43 mm. A hernyó halvány fehéreszöld, a fej sárga vagy élénk sárgászöld; a fekete foltmintázat a háton szelvényenként jellegzetes X-alakú rajzolattá folyik össze (23. ábra).

Adriato-pontomediterrán faj, a közel rokon *C. caninae* RAMBUR fajjal vikariál. Elterjedési területe Dél-Tiroltól a Balkánon keresztül Nyugat-Törökországig tart, a kaukázusi és krétai populációk taxonómiai helyzete bizonytalan. A jelenlegi felfogás szerint a *S. minogenica* REBEL, 1916 a *S. blattariae* egy erősen izolált alfaja. A Mediterráneum keleti felének forró, száraz sziklavideg-

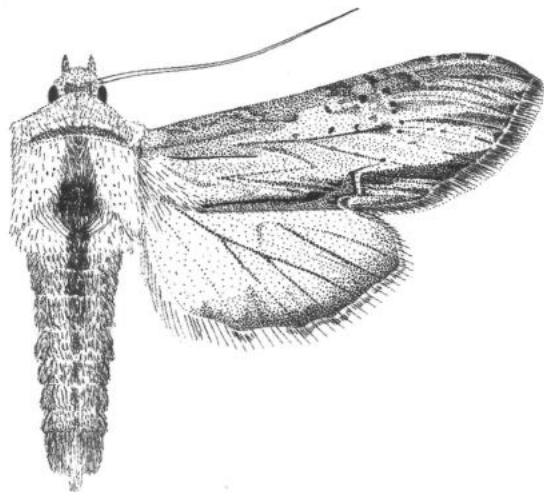

23. ábra: *Shargacucullia blattariae* (ESPER, [1790])

kein, száraz bozótosaiban és hegyi sztyeppeiben található, főként alacsony és közepes tengerszint feletti magasságokban fordul elő, a szubalpin és alpin zónákban igen ritka vagy hiányzik. Magyarországon eddig még nem találták, határainkhoz közel Horvátországban, Szlovéniában és a Déli-Kárpátok szélén honos; hazai előkerülése kevésbé valószínű, de nem kizárt. Egyetlen nemzedéke - az élőhely sajátosságaitól függően - április végétől július közepéig repül, a mesterséges fény vonzza. Tápnövényei *Scrophularia*-fajok, főként a *S. canina* (= *caninae* auct., nec RAMBUR, 1833). Típuslelőhely: Olaszország, Firenze.

[*blattariae* (ESPER, [1790])]

- 6 (5) Az elülső szárny alapszíne különböző árnyalatú sárgás- vagy barnásszürke, ritkán palaszürke, de akkor az elülső szegély sötét sávja keskeny és az alapszínél csak kevésbé sötétebb.
- 7 (8) Az elülső szegély csak kevéssel sötétebb a sárgás- vagy palaszürke alapszínénél (esetleg azzal megegyező); a tőtérben igen gyakran az alapszínbe mosódik. A kör- és vesefolt sok apró pontocskával kirajzolt, jól kivehető. A belső szegély sötét sávjában a fekete csík széles és a tőtértől csaknem a a külső keresztvonalig fut, általában csak legvégső szakasza megy át sötétbarnába, a tornus sávját kis feketés vonal, valamint szürkés és barna pászta alkotja. A hím hátulsó szárnya szürkével kissé fedett fehéres, a szegélytér viszonylag széles,

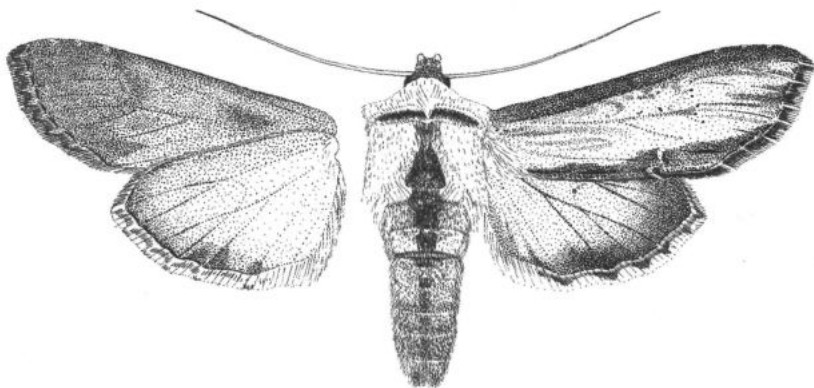
24. ábra: *Shargacucullia thapsiphaga* (TREITSCHKE, 1826)

de diffúz; a nőstény hátulsó szárnya gyakran erősen elsötétülő, szürkés vagy szürkésbarna behintésű. A nem egyik nagytermetű faja, 40-49 mm. A hernyó fehéreszöld, feje is hasonló színezetű, hátán és oldalán elmosódó viaszfehér vonalakkal; a sötét foltmintázat szinte mindig elenyésző, csak ritkán találkozhatunk erős fekete pontozású példánnyal (24. ábra).

Holo-pontomediterrán faj, mely az Ibériai-félszigettől a Kaukázusig és Kelet-Törökországig terjedt el. Keleten szimpatikusan fordul elő a közel rokon *S. anceps* STAUDINGER, 1882 fajjal, míg délnyugaton areája a *S. reisseri* BOURSIN, 1935 fajéval nem átfedő. Jelenleg is vitatott még, vajon három különálló fajról van-e szó, vagy pedig az *anceps* és a *reisseri* a *thapsiphaga* alfaji rangú peremizolátumai. Dél-Európában általában a hegyvidék magasabb régióiban található, rendszerint a szubalpin zóna állata; Közép-Európában a síkvidéki meszes (ritkán savanyú) homokvidékek, valamint a mészkő- és dolomitgyepek jellemző faunaeleme. Magyarországon az Alföld meleg, száraz homokpusztáin, a középhegység és a dombvidék meleg, meszes-dolomitos sztyeppelejtőin és sziklagyepeiben szórványosan találták, mindenütt lokális és kis egyedszámú. Egyetlen nemzedéke június-júliusban repül, a mesterséges fény vonzza; rendszerint csak éjjel után jelenik meg a fényforrások körül. Tápnövényei *Verbascum* fajok, leginkább a *V. phlomoides* és a *V. thapsus*. A fiatal hernyó a virágzatban tartózkodik, a közepes és a kifejelett hernyó szívesebben rejtőzik a szárat körülölelő nagy levelek hónaljában és fonákán, és azokat is fogyasztja. A hernyó viszonylag későn, július-szeptemberben található, rendszerint szórványos és igen magas arányban parazitált. Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke. - F a k ó c s u k l y á s b a g o l y

thapsiphaga (TREITSCHKE, 1826)

- 8 (7) Az elülső szegély az alapszínnél jóval sötétebb; a kör- és vesefolt csak néhány apró pontocskával van kirajzolva vagy teljesen az alapszínbe mosódik.
- 9 (10) Az elülső szegély világos galambszürke, némi sötétszürke foltozással; az elülső szárny alapszíne okkerszürke vagy halványsárgás, gyakran erősen tarkázott, mozaikos. A belső szegély sötét sávjában a fekete csík nagyjából a középtér közepéig fut, a tornus teljes egésze sötétebb barna vagy szürkés. Rendszerint kistermetű és keskeny szárnyú faj, de esetenként feltűnően nagy példányai is előfordulnak. 34-44 mm. A hernyó sötétsárga, gyakran zöldes tónusú, a fej mindig sárga. A fekete foltmintázat általában éles és erőteljes, a szel-

25. ábra: *Shargacucullia lychnitis* (RAMBUR, 1833)

vényhatárok mentén folyamatos vonallá folyik össze; de ismeretesek teljesen foltmentes, egyszínű példányok is (25. ábra).

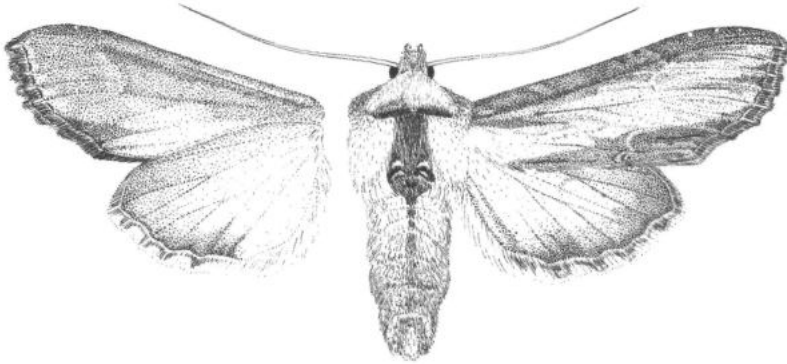
Holomediterrán-kisázsiai faj, a Közel-Keleten és Anatóliában önálló alfaj (ssp. *albicans* WILTSHIRE, 1976) képviseli. Európa déli és középső sávjában szélesen elterjedt, de észak felé is viszonylag messze felhatol, így Dániából, Dél-Skandináviából és a zonális erdőössztyepp északi peremvidékeiről is ismert. Száraz sík- és alacsony hegyvidéki rétek, pusztagyepék és sziklagyepék, bokorerdei tisztások karakterfaja; a magashegységek felső régióiban igen lokális vagy hiányzik. Magyarországon a zárt erdővidék kivételével mindenütt megtalálható, de csak meleg és száraz homokpusztagyepékben és mészkő-dolomit sziklagyepékben gyakoribb. Egyetlen nemzedéke V-VI. (esetenként VII. eleje) repül, az imágókat vonzza a mesterséges fény. A hernyó július-augusztusban éri el teljes fejlettségét, tápnövényei különböző ökörfarkkóró-fajok (= *rosamaria* KOSTROWICKI, 1956; *symaea* KOUTSAFTIKIS, 1974; *lychnitidis* auct.). Típuselőhely: Franciaország, Korzika. - Szalma sárga csuklyásbago

lychnitis (RAMBUR, 1833)

- 10 (9) Az elülső szegély sötétszürke, csak némi világosabb behintéssel, az elülső szárny alapszíne sötétsárga vagy sárgásbarna.
- 11 (12) Kisebb termetű (36-42 mm), keskenyebb szárnyú faj, az elülső szegély éleesebb és sötétebb, a kíséző barnás befuttatás erőteljes. Az alapszín élénkebb sárga vagy szalmaszínű, a belső szegély sávja széles, tömött, meleg vörösbarbarna, a fekete csík eléggé rövid, gyakran redukálódott. A hím hátulsó szárnyán a sötét szegély széles és eléggé markáns, a nőténynél rendszerint egyöntetű barna. A hernyó fehéres csontszínű, feje narancsvörös vagy téglavörös, sörtéi feketék, így a hernyó "szőrösnek" hat. A fekete foltmintázat éles, de kevésbé kiterjedt, nem folyik össze nagyobb, összetett rajzolatá. Tápnövénye mindezekelőtt a *Verbascum phoeniceum*, emellett, ritkán, a *V. nigrum* és a *Scrophularia canina* is (26. ábra).

Pontomediterrán faj, elterjedésének nyugati és északi határát a Kárpát-medencében éri el. Eddigi ismereteink szerint Ausztria keleti, kontinentális határvidékén, Magyarországon, Szlovákiában, a Bánátban és a Déli-Kárpátok lábainál, valamint a Balkán-félsziget egyes pontjain honos. Legközelebbi rokona a Földközi-tenger délnyugati medencéjében előforduló *S. erythro-*

26. ábra: *Shargacucullia gozmanyi* RONKAY & RONKAY, 1994

cephala WAGNER, 1913. Élőhelyei xerotherm síkvidéki és alacsony középhegységi rétek, szikla- és pusztagyepék, sziklaszurdokok, bokorerdők szegélyei és tisztásai. Magyarországról leírt faj, a középhegységből, az Alföld homokvidékeiről és a Dél-Dunántúl egyes pontjairól vannak adatai. Egyetlen nemzedéke április végétől május végéig-június elejéig repül, rajzási ideje a vele együtt előforduló *S. scrophulariae* DENIS & SCHIFFERMÜLLER fajénál mintegy két-három héttel korábbi. A lepkék aktív viráglátogatók, a mesterséges fény vonzza őket (= *scrophulariae* auct. nec DENIS & SCHIFFERMÜLLER, 1775; *osthelderi* auct., nec BOURSIN, 1933; *eugeniae* BECK, 1990, partim.). Típuslelőhely: Magyarország, Nadap. - G o z m á n y c s u k l y á s b a g l y a

gozmanyi RONKAY & RONKAY, 1994

- 12 (11) Nagyobb faj (38-47 mm), elülső szárnyai szélesebbek, kevésbé éles, halványabb barnásszürke elülső szegéllyel. Az alapszín rendszerint fakósárga, csak némi vörhenyes vagy barnás tónussal; a szárny színezete gyakran eléggé mozaikos. A hernyó kékes- vagy zöldesfehér, feje élénksárga, a sötét foltozás erőteljes és éles; a sörtézet feketés, jól látható. Tápnövényei a *Scrophularia nodosa*, továbbá (sokkal ritkábban) a *Verbascum austriacum*, *V. nigrum*, esetleg más *Verbascum*-fajok (27. ábra).

Holomediterrán faj, rokonaitól eltérően a nedvesebb élőhelyekhez kötődik, így Nyugat-, Közép- és Észak-Európában szélesen elterjedt, míg dél felé fokozatosan egyre lokálisabbá válik. Európa nyugati felén a Brit-szigetek kivételével mindenütt előfordul, de a Földközi-tenger északi medencéjében erősen sporadikusan fordul elő. Areájának délnyugati és keleti határai kérdésesek a hozzá hasonló rokon fajokkal való összetéveszthetősége és a *S. osthelderi* BOURSIN, 1933 vitatott taxonómiai rangja miatt; legkeletibb biztos adata Nyugat-Törökországból származik. Mezofil és nedves domb- és hegyvidéki réteken, patak- és folyóölgyekben, nagyobb kiterjedésű síkvidéki erdők tisztásain él, Magyarországon számos lelőhelyét ismerjük, de mindenütt szórványosan fordul elő. Egyetlen nemzedéke májustól júliusig repül, a mesterséges fény vonzza. A kifejlett hernyó július-augusztusban található, leginkább a tápnövény virágjait és magkezdeményeit, később félig érett magjait fogyasztja. (= *rivulorum* GUENÉE, 1852). Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke. - G ö r v é l y f ű - c s u k l y á s b a g l y

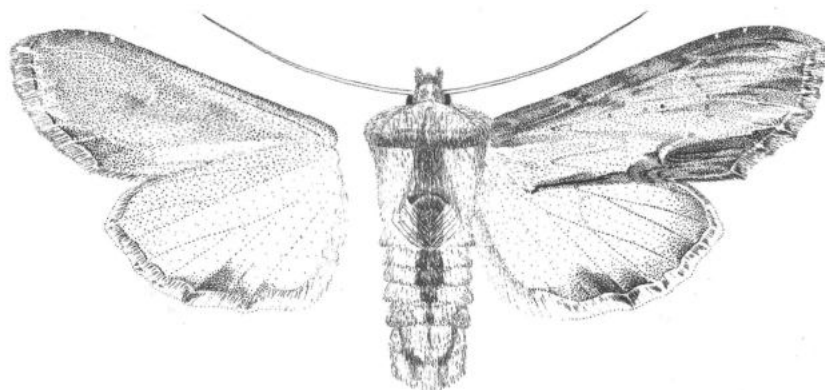
scrophulariae ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

4. nem: *Calophasia* STEPHENS, 1829

A homlok sima, a nyelv jól fejlett, a szemek nagyok, az ajaktapogató előreálló, a második íz erősen szőrözött, a harmadik rövid és tompa. A hím csápja fonalas, röviden pillás, a homlok közepén és a fejtetőn ereszszerű szőrszegéllyel. A gallér feltűnő, de rövid csuklyát formál, az előtöri pamacs hiányzik, az utótöri jól fejlett. A potrohon nincsenek pamacsok. A lábszárak hosszan szőrözöttek. Az elülső szárny keskeny és nyújtott, a csúcs hegyes. A belső szegély többé-kevésbé egyenes, a külső szögletben nincsen pikelyfog. A hím ivarkészülékében az uncus rövid és karcsú, a tegumen keskeny és magas, a fultura inferior deltoid- vagy homokóra-alakú. A valvák nyújtottak és rendszerint keskenyek, a csúcs hegyes, a cucullus és a corona hiányzik vagy csökevényes. A sacculus keskeny és hosszú, a clavus rövid, kúp alakú vagy redukálódott. A harpe a ventrális szegéllyel párhuzamos, széles és vastag, sarlószerű és kihegyesedő csúcsú, az ampulla pici, filigrán, gyengén kitinizált. Az aedoeagus hosszú, csőszerű, a vesica visszahajló, tömlőszerű, nagyszámú hosszú és erős, hegyes tövissel. A nőstény ivarszervében a tojócső rövid és lágy, az ostium széles, a ductus bursae hosszú, lapított, fala kocsonyás bevonatú, több hosszanti kitinbordát és egy változó hosszúságú, erős kitinlemez visel. A cervix bursae fejlett, apikális része kissé szklerotizált, a corpus bursae öblös, zsákszerű.

A palearktikus nembe tíz faj tartozik, egy közülük - minden valószínűség szerint behurcolás következtében - Észak-Amerikában is honos. Valamennyi faj meleg- és szárazságg kedvelő, elterjedési súlypontjuk a Földközi-tenger medencéjére és Elő-Ázsiára esik, két nagyobb elterjedésű faj a sztyeppzónát is meghódította és messze kelet felé hatolt. A lepkék aktív viráglátogatók, igen jó repülők, a mesterséges fény iránt érzékenyek, de a csalétket kerülik. Nappal száraz növényi részeken, elsősorban elszáradt fészkesvirágzatúak virágain pihennek és a növényt (illetve a *C. opalina* ESPER madárürüléket) mimetizálják. Uni- vagy bivoltin fajok, igen gyors fejlődésűek. A nőstény a tápnövényre petézik (általában egyesével, virágra és levélfonákra); fogságban is könnyen petéztethető. A hernyók feltűnően *Cucullia*-szerűek, igen gyors növekedésűek, nyúlánkak, orsóformájúak, csupaszok és kicsiny fejűek. Nem kannibálok. Az egyes fajok hernyói egymáshoz igen hasonlóak, csak nehezen határozhatóak. Gubókészítésük nagyon sajátos: a hernyó rendszerint a tápnövény szárán vagy levélhónaljában készíti szövedékét, miközben a tápnövény szárának kergét apró darabkákban lehántja és a szövedék külső falához erősíti, így az a - rövid - bábállapot ideje alatt is zöld marad és alig üt el a tápnövény habitusától. Amennyiben tápnövénye környékén (más tereptárgyakon, pl. köveken, kerítéseken, stb.) bábozódik, akkor szövedékéhez az aljzat darabkáit használja fel álcázásra.

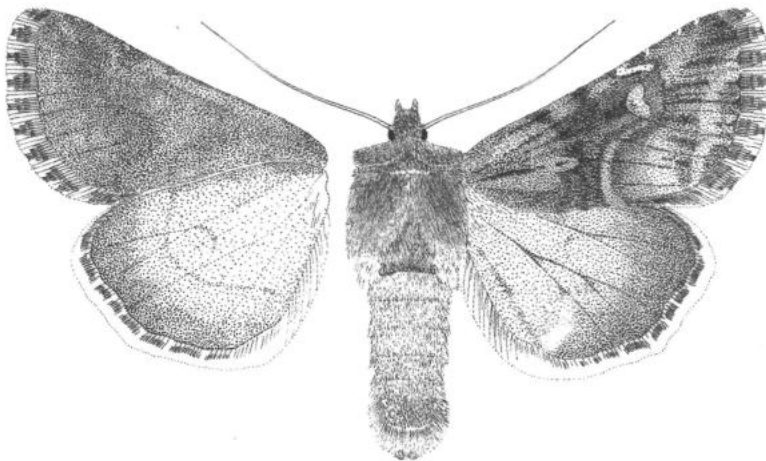
27. ábra: *Shargacucullia scrophulariae* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

- 1 (2) Az elülső szárny élesen kirajzolt kör- és vesefolttal. A fej, a gallér és a torszór-zet az elülső szárny alapszínével megegyező, világos barnásszürkétől a dohánybarnaig változó, kevés sötétvégű szőrrel keverve. A gallér alsó harmadában vékony fekete csík fut végig. A potroh sötét szürkésbarna. A tövonal erőteljes sötét, világos kontrasztú. A keresztvonalak kettősek, világos kitöltésűek. A középtér mindig erősen beszűkülő. Az árnyékvonal széles, diffúz sötétbarna pásztaként jelentkezik. A belső keresztvonal zezugos, a külső erősen ívelt lefutású. A körfolt kicsi és erősen lapított, a középvonal színezetével megegyező. A vesefolt egyenesen álló, finom vonallal körülrajzolt, fehéres kitöltésű, kicsi sötét maggal. A hullámvonal világos, fogazott, a példányok egy részén alig látható. A szegélytérben a hosszanti erek feketével fedettek. A rojttó világos, a rojt szabályos barna-fehér csíkozottságú. A hátulós szárny világos fehéresbarna, változó erősségű barnásszürke behintéssel. A holdfolt és a keresztvonal általában halvány. A hím szegélytere keskeny, belső határa eléggé szétfolyó, a nőstények sötét szegélye sokkal erőteljesebb. A fonák világos barnásfehér, szürkésbarna behintéssel. Az elülső szárnyon a vesefolt, a hátulósán a holdfolt és a keresztvonal árnyéka megfigyelhető (28. ábra).

Holarctikus faj, a Palearctikum nyugati felében szélesen, Ázsia középső részén egy keskeny sávban terjedt el; Kis- és Közép-Ázsiában egy-egy önálló alfaj képviseli. Xerotherm sztyeppekben, száraz hegyvidéki réteken, sziklás helyeken mindenütt megtalálható, de kultúrterületeken, parkokban és nyíltabb erdőkben is megél. Magyarországon általánosan elterjedt, kedveli a meleg, száraz élőhelyeket; számára kedvező körülmények között gyakori lehet. A mesterséges fény vonzza. Bivoltin, a két generáció rajzásideje (V-VII. és VII-IX.) egymást részben átfedő. Hernyója világos barnásszürke, sárga hát-, mellékhát- és oldalvonalakkal. A hátvonalak között egy-egy sor bársónyszerű, négyszögletes feketékék folt található. Az oldalakon számos rendezetlen, kicsi, fekete pont és vonalka látható. A légzőnyílások feketék. Feje kékesszürke, hosszanti fekete csíkokkal és pontozással. Bábként telet. Tápnövényei *Linaria* és *Antirrhinum* fajok. (= *linariae* [DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775). Típuslelőhely: Németország, Berlin környéke. - Gyűjtőványfű - a p r ó b a g o l y

lunula (HUFNAGEL, 1766)

- 2 (1) Az elülső szárnyon a kör- és a vesefolt hiányzik, legfeljebb a vesefolt jelentkezik az alapszínél világosabb foltként.

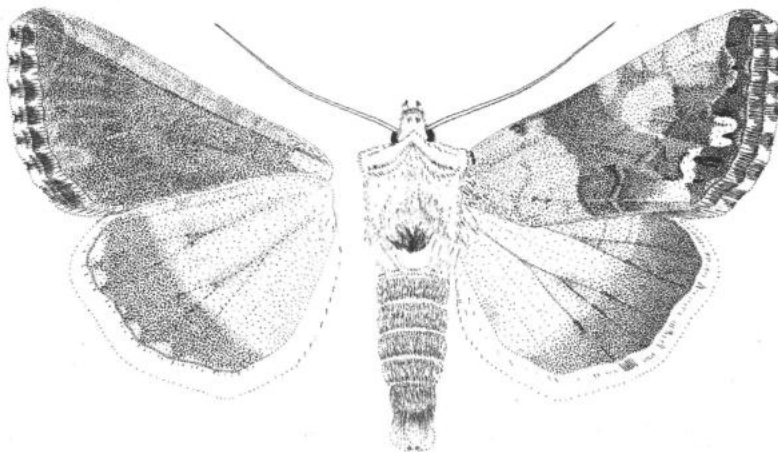
28. ábra: *Calophasia lunula* (HUFNAGEL, 1766)

3 (4)

Az elülső szárny alapszíne fehér, a rajzolati elemek kékesszürkék és halványbarnák. A fej, a gallér és a torszörzet fényes kékesfehér, a gallér felső szélén és a válltakarók belső élén feketésvégű szőrökkel keverve. Az utótori pamacs jól fejlett, kétsúcúsu, feketésbarna. A potroh fehérés, a nőstényeknél időnként sötétebb szőrökkel kevert. A belső keresztvonal hullámos, a példányok többségén egymástól távoli foltokra szakadozott. A külső keresztvonal kettős, világos kitöltésű, kezdeti szakasza gyakran elmosódó, a belső szegélyhez közel, a középtér felé éles fekete vonallal határolt. A középső keresztvonal széles, kékesszürke, a mintázat domináns eleme. A hullámvonal fogazott, alakját a külső szegély sötét mintázata rajzolja ki. A rojtó világos, a rojt fehérrel kevert fényes sötétbarna. A hátulsó szárny fehér, a hímeknél a szegélytér igen keskeny, diffúz, a nőstényeknél sötétszürke, széles, a középtértől jól elkülönülő. A fonák fehérés, az elülső szárnyon erőteljesebb kékesszürke behintéssel (29.ábra).

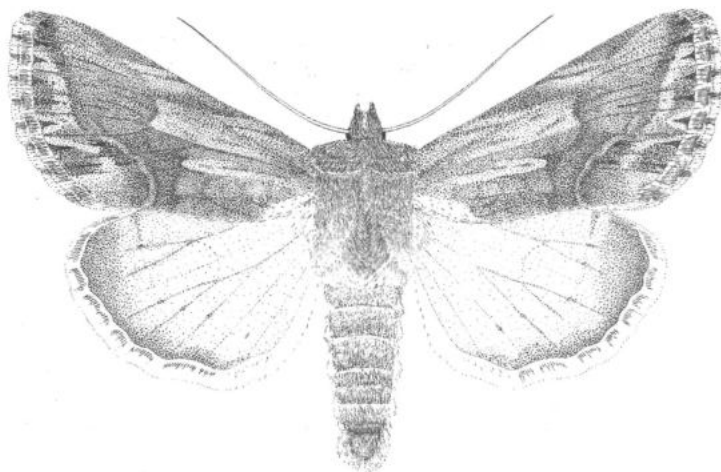
Holomediterrán-turkesztáni faj, mely az Ibériai-félszigettől a Földközi-tenger északi partvidékén és Közép-Európán át a xeromontán hegyvidékeken Afganisztánig és a Tien-Sanig, a sztyeppzónában a Transzaltáj-Góbiig terjedt. Meleg- és szárazságg kedvelő faj, száraz gyepterületeken, hegyi és síkvidéki sztyepekben és félsivatagokban, sziklás és nyílt homokos vidékeken tenyészik. Magyarországon elsősorban dolomit-sziklagyepekben, és nagy borítottaságú homoki gyepekben gyűjthető; sehol sem gyakori. Legnagyobb hazai populációja a Csíki-hegyekben él. Kora este kezd repülni, kezdetben virágokat látogat és rendszerint csak az éjszaka második felében jelentkezik a fényforrások körül; a mesterséges fény vonzza. Két-nemzedékes, április végétől június közepéig és július elejétől szeptember közepéig repül. Hernyója sárgásfehér, hátvonala sárga. Hátán két hosszanti, kisebb és nagyobb foltok keverékéből álló csík fut végig. A foltok között lilás behintést találunk. Ennek a mintázatnak következményeként a hernyó sárga-fekete csíkozásúnak látszik. A hasi oldal egyszínű, folttalan. A légzőnyílások feketék; a fej kicsiny, kékesszürke árnyalatú, fekete hosszanti vonásokkal és pontokkal. Gubóját vagy a tápnövény szárára, vagy elszáradt kórókra, sziklafalakra szövö, falába az aljzat darabkái is beépíti. A bábállapot igen rövid, az imágó késő délután bújik ki a bábból és szinte rögtön kifeszülése után szárnyra is kel. Bábként telet. Tápnövényei *Linaria* és *Antirrhinum* fajok, főként a *L. genitifolia*. (= *casta* BORKHAUSEN, 1793, homonym). Típuslelőhely: Olaszország. - Foltos fehérbagoly

opalina (ESPER, [1794])

29. ábra: *Calophasia opalina* (ESPER, [1794])

- 4 (3) Az elülső szárny alapszíne hamuszürke, több-kevesebb sötétszürke behintéssel. Az ajaktapogató rövid, felfelé görbülő. A fej, a gallér és a válltakarók az elülső szárny alapszínével megegyezők, a torkközépi és az utótori pamacs feketésszürke; a potroh szürke. Az elülső szárnyon a mintázati elemek erősen redukáltak. A külső keresztvonal erősen ívelt, felső szakasza gyakran elmosódó, a belső szegélyhez közeli rész mindig erősen kirajzolódik. A belső keresztvonal csak a példányok egyrészén látható, szimpla, zegzugos. A külső szegélytér általában sötétebb behintésű. A külső szegély mentén, az érközökben vékony, fekete vonalkákat találunk. A rojttó világos, a rojt világosszürke, szabályos sötétszürke behintéssel. A hátulsó szárny fehér, változó erősségű barnásszürke behintéssel. A szegélytér belső határa elmosódó, a nőstényeknél mindig erőteljesebb. A rojt fehér, belső harmadán vékony, szaggatott szürkésbarna vonallal. A fonák fehéresszürke (30. ábra).

30. ábra: *Calophasia platyptera* (ESPER, [1788])

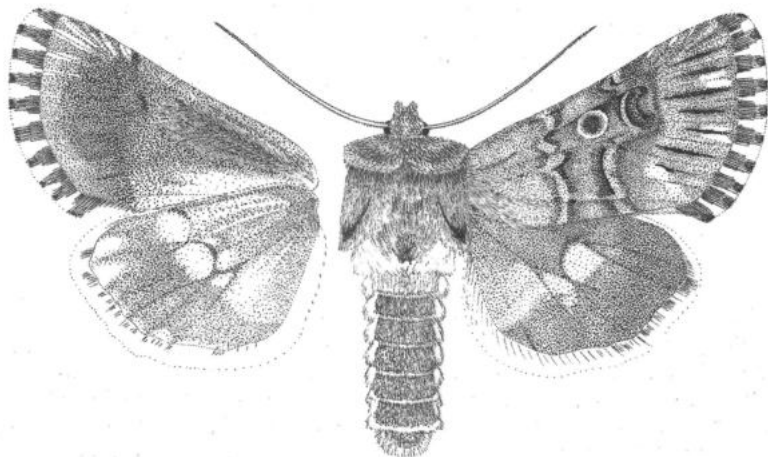
Holo-pontomediterrán faj, a Földközi-tenger medencéjében és Kisázsiaiban szélesen elterjedt, areájának északi határát Közép-Európában éri el. Xerofil faj, de a közép-ázsiai sivatagos és xeromontán területekről nincsenek adatai. Igen változékony faj, de nagy egyedi variabilitása az esetleges geográfiai tendenciákat nagyrészt elfedi, így földrajzi alfajait nem különítették el. Magyarországon a meleg, kifejezetten száraz területeken gyűjthető. Természetes élőhelyein ritka, de mivel tápnövénye kedvelt dísznövényünk, a hobbykertek számának rohamos növekedésével egyre gyakrabban találkozhatunk ezzel az érdekes állattal. Aktív viráglátogató, a mesterséges fény vonzza. Két nemzedéke május elejétől június végéig és július közepétől szeptember közepéig repül. Hernyója nagyon hasonlít az előző fajéhoz, csak a foltok arányaikban kisebbek és számosabbak. A fej csak feketén pontozott, hosszanti csikozás nélkül. Bábként teel. Tápnövényei *Antirrhinum* fajok. (= *tenera* HÜBNER, [1803]; *olbiensis* DUPONCHEL, 1842). Típuselőhely: Németország, Frankfurt környéke. - O r o s z l á n s z á j b a g o l y

platyptera (ESPER, [1788])

5. nem: *Omphalophana* HAMPSON, 1906

Kistermetű, de erős felépítésű lepkék. A nyelv fejlett, az ajaktapogatók felgömböültek, a harmadik íz viszonylag hosszú. A homlokon egy kis, gömbölyített kinövés van, alatta egy rücskös felszínű lemezzel. A szemek nagyok, a hím csápjá fűrészfogas. A tor szőr-

zete tagolt, durva szőrökből és rásimuló pikkelyszőrökből áll, a fejtetőn egy nagy taréjjal, az elő- és utótoron fejlett ikerpamacsokkal; a gallér nem formál határozott csuklyát. A potroh első szelvényein háti pamacssor, oldalán fejlett szórszegély van. A lábszárak hosszan szőrözöttek, karmok vagy tövissek nélkül. Az elülső szárny nyújtott háromszögletű és hegyes csúcú, a külső szegély ívelt, a belső szegély külső harmadában kissé konkáv és a külső szögletben erős pikkelyfog van. A hímivarszervben az uncus karcsú és rövid, a tegumen széles és alacsony. A fultura inferior nyújtott pajzsalakú, a vinculum erőteljes. A valvák nyújtottak és keskenyek, disztálisan erősen meghajlottak. A cucullus egy csőrszerű, hegyes nyúlvánnyá alakult, a corona hiányzik. A sacculus igen széles, a clavus hosszú, ujjszerű, a harpe karcsú és ívelt, csúcsa karomszerűen görbült és hegyes. Az aedoeagus rövid és vastag, a carina dorzális oldalán egy hullámos kitinszalaggal. A vesica zsákszerű, a hasi oldalon kissé visszahajló. Tövi részén egy hosszú tuskemező, végző harmadán két kisebb, tüskével borított diverticulum, a ductus ejaculatorius tövében

31. ábra: *Omphalophana antirrhinii* (HÜBNER, [1803])

pedig egy vaskos, lekerekített csúcú végtüske van. A nőstény ivarkészülékében a tojócső rövid, erős, kúpos, az ostium bursae erősen szklerotizált, tölcészerű, részben megcsavart és felpödrött szélű. A ductus bursae rövid és széles, kocsonyás bevonatú és finoman redőzött, a bursa copulatrixhoz csatlakozó részén erősebben szklerotizált, karéjos lemezzel. A cervix bursae kicsi, domború, csúcán erősebben kitinizált, a corpus bursae nagy, zsákszerű, rajta két erős és széles, szalagszerű szignum van.

Palaearktikus nem, elterjedési súlypontja a Mediterráneumra és Kisáziára esik: a nembe nyolc faj tartozik, ezek közül csak egy él Közép-Ázsiában. Xerofil állatok, száraz, meleg gyepes biotópokban, sziklagyepekben, sziklaszurdokokban, pusztafüves lejtőkön, homoki gyepekben, esetenként félsivatagokban és sivatagokban tenyésznek. Este és éjszaka aktívak, nappal száraz kórokon, sziklákon, köveken ülnek, mimikrijük kiváló. Aktívan látogatnak virágokat, sokszor már napszállatkor elkezdnek táplálék után kutatni. A mesterséges fény erősen vonzza az imágókat, de a családok iránt közömbösek. Egy- illetve kétnemzedékesek, bábakban telelnek. A fajok nagyobbik részének életciklusa kevésbé ismert.

Magyarországon eddig egy fajt találtak, további fajok előkerülése igen valószínűtlen.

- - A fej, a gallér és a torszórzet az elülső szárny alapszínével megegyező barnás-szürke, a torszórzet erősen tagolt, az elő- és utótori pamacsok jól fejlettek, a potrohpamacsok felmeredőek. A keresztvonalak kettősek, világos kitöltésűek, a középtér felé feketével meghúzóttak. A kör- és a vesefolt világos keretű, a

körfolt teljes egészében, a vesefolt nagyrészt feketésbarna kitöltésű. A középtér erősen beszűkülő, az alapszinnel megegyező kitöltésű. A külső keresztvonalától indulóan, az érközökben éles, fekete vonalakat találunk. A példányok nagyrészt a fekete vonalak alulról világosan kontrasztosítottak. A rojt szabályos barnásszürke-fehér sávozású. A hátulsó szárny fehéresszürke, a szegélytér és a tötér sötét barnásszürke behintésű. A középtér világos részén a holdfolt jól kivethető. A rojt fehéres, tövén barnás behintéssel. A fonák fehéresszürke, az elülső szárny középső tere erős sötét behintésű. A hátulsó szárnyon a szegélytér sötét, a holdfolt árnyéka mindig kirajzolódik (31. ábra).

Pontomediterrán faj, mely a Földközi-tenger északi partvidékén sporadikusan egészen Spanyolországig terjedt; areájának keleti határa az Elburz-hegység. A Balkán délkeleti részén és Törökországban élő populációk egyes szerzők véleménye szerint önálló alfajhoz (ssp. *asiatica* OSIHIDER, 1933) tartoznak. Hazánkban szinte mindenütt megtalálható, a meleg, száraz élőhelyek karakterfaja. Jól, erőteljesen repül, a mesterséges fény vonzza, nappalra gyakran elszáradt alacsony körök virágzatán (virágzatában) rejtőzik el, mimikrije kiváló. Kétnemzedékes, április végétől június végéig és július elejétől augusztus végéig repül. A nőstény petéit a tápnövény virágaiba rakja le. Helyője zöld, a hátközépen sötétebb árnyalatú; hátvonala széles, fehéressárga, oldalain négy egészen finom, fehéres, hosszanti csikkal. A légzőnyílások fehérek, fekete keretkészítiek. Feje, kicsi, világoszöld, számos sötétzöld foltocskával és fehér szögrajzokkal. Bábként telel. Fő tápnövényei *Antirrhinum* és *Linaria* fajok. Tipuslelőhely: Európa. - Oroszlánszaj - a p r ó b a g o l y

antirrhini (HÜBNER, [1803])

6. nem: *Calliergis* HÜBNER, 1821

Közepes szárnyfesztávú, eléggé karcsú testű lepkék. A fej kicsi, a nyelv fejlett, a tapogatók felgömböültek, a második íz hosszan szőrözött, a harmadik rövid, egyenes. A homlok sima, közepén és felül rövid szőrzet alkotta eresszel (silttel). A szemek nagyok, gömbölyítettek, a him csápja fésűs, csúcsa felé csökkenő hosszúságú fogakkal. A torzsőrzet tagolt, a gallér rövid csuklyát formál, az elő- és utótori pamacs nagy, a potroh háti pamacsora jól fejlett. Az elülső szárny háromszögletű, kihégyesedő csúcú, a hátulsó széles, lekerekített. A him ivarszervében az uncus karcsú, a tegumen magas, szögletes, a fultura szögletes lemez, a vinculum viszonylag hosszú, V-alakú. A valva nyújtott, csúcsi része felé fokozatosan keskenyedő. A cucullus redukálódott, a costa a valvacúcson kis-kampós nyulványt képez. A sacculus hosszú és keskeny, a harpe ékalakú, széles bázisú. Az aedeagus nagy, vastag cső, a carina egy kitéremíthető, olykor fogazott léccel. A vesica hosszú és ventrális oldalon visszahajló, egy nagy, dorzális diverticulummal; csaknem egész felszínét változó hosszúságú, finom tüskék díszítik. A nősténynél a tojócső rövid és lágy, az ostium bursae erős, tölesérszerű, disztális szegélye hullámos, a sterigmák elég nagyok. A ductus bursae csőszerű, oldallemoczi szklerotizáltak, proximális harmada hártvány, a bursa copulatrixhoz kapcsolódó részén egy erős, hajlott és bordázott felszíni lemez található. A cervix bursae nagy, redőzött és kocsonyás bevonatú, a corpus bursae elliptikus, két széles szignumcsikkal.

A palearktikus nembe mindössze két, vikariáló areájú faj tartozik, elterjedési területeik között széles hiatus van: egyikük a Palearktikum nyugati felén (legkeletibb adata Iránból és Türkmenisztánból ismert) míg a másik (*C. ramosula* STAUDINGER, 1892) a pacifikus zónában (Orosz Távol-Kelet, Mandzsúria, Korea, Japán) honos. Mindkét faj hűvös, humid lombdők szegélyeiben, tisztásain, sziklaszurdokokban és sziklaerdőkben honos, ahol tápnövényeik - lencsék - élnek.

A nyugat-palearktikus faj főként Európa középső részén terjedt el, néhány lelőhelye hazánkban is ismert.

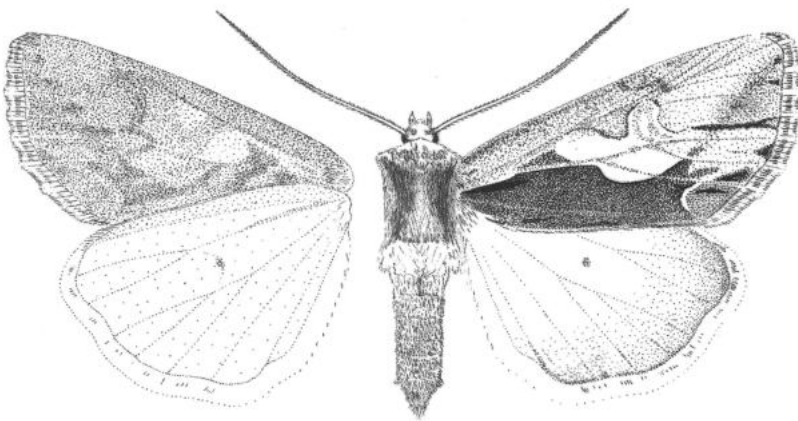
- - A fej és a gallér világos hamuszürke, finom feketés és sötétszürke sávozással, a csuklya rövid és széles, csúcsa hegyes. A váltakarók és az utótor sötét csokoládébarna. Az elülső szárny viszonylag széles és nyújtott háromszög alakú,

a csúcs finoman kihegyesedő, a külső szegély egyenletesen ívelt. A szárny alapszíne fehéresszürke, finom sárgásbarna behintéssel; a szárny alsó fele a belső szegélytől a tornusig terjedően egyöntetű, fénylő feketésbarna, ezüstszürke és bronzbarna pikkelyekkel igen finoman meghintve. A keresztvonalak eléggé elmosódottak, a belső és a külső keresztvonal rövid, sötét vonal, melyet szürke árnyék kísér. A hullámvonalat széles, szétfolyó sötét pászta képviseli, mely a csúcstól a tornális sötét rajzolatig fut; a tornusnál éles fehér ívrajzolat látható. A kör- és vesefolt nagy, de eléggé elmosódó, részben egymásba olvadó. A szegélytér erei között finom sötét vonalkák futnak, a rojt tővonala feketés, a rojt sötétbarna, finom fehér foltozással. A hím hátulsó szárnya fehér, ritkás barnás behintéssel, főként az ereken és a keresztvonal helyén; a holdfolt kicsi, kerekített, a szegélytéri behintés keskeny, barnás. A nőstény hátulsó szárnyán a barnás behintés és a szegélytér elsötétedése jóval erőteljesebb. 29-38 mm (32. ábra).

A Palearktikum nyugati részében szórványosan elterjedt faj, areája a Déli-Alpoktól Közép-Európán keresztül az Elburz-hegységig és a Kopet-Dag központi részéig húzódik. Észak-Európából nagyrészt hiányzik, míg a Mediterráneumnak csak az északi részén és a magashegységek bizonyos pontjain találták; az iráni populációk önálló alfajt (ssp. *vandarbana* DRAUDT, 1936) alkotnak. Magyarországon eddig az Északi-középhegység néhány pontján gyűjtötték (Mátraháza; Bükk: Bálvány, Keskeny-rét, Lusta-völgy, Nagymező; Aggteleki-karszt: Jósvalfő; Zempléni hg.: Telkibánya). Hazánkban a montán erdők és sziklavidékek loncosaihoz kötődik, igen lokális és rendszerint ritka, egyes élőhelyein azonban olykor magasabb egyedszámban is felléphet. A mesterséges fény vonzza, a csalétket nem látogatja. Elterjedési területének északi részén és magashegyi populációiban egynemzedékes, május-júniusban repül; Erdélyben (a Gyilkos-tó környékén) két, többé-kevésbé élesen elváló nemzedéke májustól július elejéig illetve július végétől augusztus végéig rajzik. Hernyója szürkésbarna, foltos, változó erősségű sárgás behintéssel. Finomam szőrözött, a háti szemölcsök körülrajzoltak, világos középtűk; a hátközépen halvány, fekete-fehér rajzolat, a tizenegyedik szelvényen kétszűcsű kiemelkedés látható. Oldalvonala fekete, benne ülnek a légzőnyílások, fölötté egy elkülönült sárgásbarna sáv húzódik. Feje barnásszürke. Bábként telet. Tápnövényei *Lonicera*-fajok. Típuslelőhely: Németország (Neustadt on the Aisch). - L o n c b a g o l y

ramosa (ESPER, [1786])

32. ábra: *Calliergis ramosa* (ESPER, [1786])

7. nem: *Epimecia* GUENÉE, 1839

Kistermetű, keskeny szárnyú és karcsú testű lepkék. A fej nagy, a homlok sima, az ajaktapogató rövid, a nyelv jól fejlett. A hím csápja finoman pillás. A fejtetőn kis pamacs van, a gallér igen nagy, az előző neméhez hasonló rövid csuklyát formál. A válltakarók jól elkülönülnek, az elő- és utótóri pamacsok kicsik. a potroh hosszú és karcsú, a háti pamacsok fejlettek. Az elülső szárny keskeny és nyújtott, gyengén kihegyesedő, a hátulsó szárny széles és lekerekített. a hím ivarszervében az uncus kicsi, karcsú, a tegumen magas és szögletes, a penicularis lebenyek a tegumen csúcsára tolódtak. A fultura nagy, körte formájú; a vinculum gyenge, V-alakú. A valva a tövénél széles, középtájt hirtelen erősen összeszűkülő és a csúcsig egyenletesen igen keskeny. A cucullus kicsi, hegyes, ventrális szélén egy kis, tövisszerű nyúlványt visel. A sacculus kicsi, clavus nem differenciálódott. Az aedoeagus hosszú és kevésbé szklerotizált cső, a vesica hosszú, visszahajló, számos kisebb tüskecsoportot és egy nagy, széles talpú cornutust tartalmaz. A nőtény tojócsöve igen rövid, az ostium nagy, széles, kehelyszerű, egyneműen szklerotizált. A ductus bursae kis hártvás nyakkal kapcsolódik az ostiumhoz, hosszú és lapos, visszahajló peremű és erősen szklerotizált. A cervix bursae kúpos, kocsonyás, a ductus bursae erős kitülnéccal hosszán a cervixbe nyúlik. A corpus bursae is részben kocsonyás, cseppalakú; szignum nincs.

A palcarktikus nembe csupán egyetlen faj tartozik, mely Magyarországon is honos. Rendszertani besorolása még a legutóbbi munkákban is rendszerint téves, a közel rokon *Stilbia*-fajokhoz hasonlóan a "*Caradrina*" rokonsági körhöz tartozónak vélték. Ez a feltevést téves, mind fontos külső morfológiai jegyek, mind a párzószerkezetben mutatkozó apomorfiák, továbbá a hernyó és a báb morfológiája alapján a *Lophoterges* HAMPSON, 1906, a *Lithophasia* STAUDINGER, 1892 és a *Rhabinopteryx* CHRISTOPH, 1889 nemekkel, valamint a *Stilbia* génuusz csoport fajaitól mutat szoros rokonságot.

- - A fej sötét barnásszürke, a gallér jóval világosabb árnyalatú, feltűnően szögletes, közepén egy szélesebb és több vékony sötét csikkal díszített. A torszörzet és a válltakarók egyöntetű, sötét szürkésbarnák. Az utótóri pamacs felálló, csúcsa sötét. Az elülső szárny alapszíne a torszörzethez hasonló, de egy jellegzetes bronzos fénnel gazdagabb. A rajzlati elemek erősen redukáltak, a kör- és a vesefolt kivételével éles kontraszt nélküliek, csak szín-összhatáson alapulóak. A fővonal sárgás, a keresztvonalak vékonyak, halványak, világosak. A kör- és a vesefolt kicsi, alsó részük éles, sárgás vonallal kirajzolt. A hullámvonal barnás árnyalatú, belső oldalán világosabb pásztával kísért. A rojttó sötét, a rojt egyöntetű barnásszürke. A hátulsó szárny szürkés behintésű barnásfehér, az erek gyengén, sötétebben fedettek, elkülönült szegélytér nincs. A rojttó sötét, a rojt szürkésfehér. A fonák barnásszürke behintésű, szürkésfehér, az elülső szárny középtere enyhén besötétedő. A kör- és a vesefolt világos foltocskája a felszínről halványan áttetsző (színcs tábla: I:3).

Mediterrán faj, a Földközi-tenger északi medencéjében, Közép- és Kelet-Európában honos, kelet felé az Ural déli lábait övező síkságokon át a nyugat-szibériai sztyeppvidékekig terjed. Sztyeppjellegű, nyílt biotópokban, sziklagyepekben és homokpusztákon, száraz mediterrán bozótokban fordul elő, igen lokális, de egyes élőhelyein nem ritka. Magyarországon a meleg, száraz, nyílt dolomit-sziklagyepek és homokpuszták tipikus, ritka állata. A két nemzedéke között jelentős méretkülönbség van: a tavaszi példányok lényegesen nagyobbak, élénkesebb színezetűek. A mesterséges fény vonzza, a családok iránt közömbös. Két nemzedéke május elejétől június végéig és július végétől szeptember elejéig repül. Hernyója nagyon nyúlánk, világoszöld, hátvonala sárga. Oldalvonala sárgászöld, a hát irányában pirossal árnyékolat. Légzőnyílásai fehérek feketevel keretezettek. Feje kicsiny, zöld. Bábként telel, *Cucullia*-jellegű gubóban bábozódik. Tápnövényei *Scabiosa*-fajok. (- *hirtida* TRUBITSCHKE, 1835; *ustulata* Geyer, [1835]; *dalmatica* DRAUDT, 1934). Típuselőhely: Dél-Franciaország. - Ö r d ö g s z e m b a g o l y

ustula (FREYER, 1835)

8. nem: *Teinoptera* CALBERLA 1891

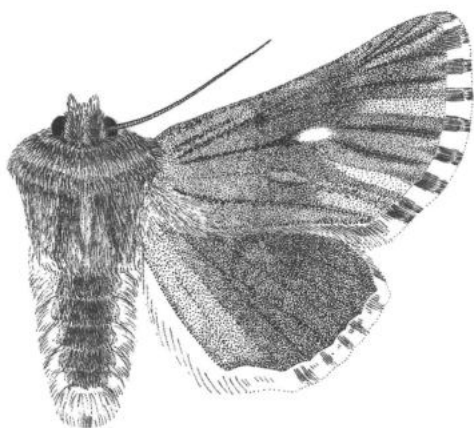
Kistermetű lepkék, erős testtel és viszonylag kis, rövid szárnyakkal. A fej kicsi, a homlok domború, közepén egy nagy, krátterszerű kinövés, melynek közepén rövid nyúlvány van. A nyelv fejlett, az ajaktapogató előremerdő, utolsó íze kicsi. A hím csápjája fésűs vagy fogazott, a fej és a tor durva szőrrel borított, a fejtetőn egy szőrtaréj fut végig. Az elő- és utótori ikerpamacsok fejlettek, a potroh második szelvényén is van egy háti pamacs. Az elülső lábszár egy hajlott karmot visel. Az elülső szárny háromszögletű, rövid és magas, a belső szegély kissé konkáv, a külső szögletben kis pikkelyfog van; a hátulsó szárny kicsi és kerek. A hím fogóképzőlékében az uncus hosszú, erős és hajlott, a tegumen alacsony és vastag, a penicularis lebenyek redukálódtak. A fultura nagyjából rombuszalakú, a vinculum hosszú, erős, U-alakú. A valva rövid, széles, kétoldalt kissé aszimmetrikus; a costa középtájt erősebben kidomborodó, corona nincs. A sacculus rövid, ívelt, a clavus hiányzik. A harpék erősen eltérők, a baloldali harpe rövid, görbült ujszerű, a jobboldali hosszú és hajlott. Az aedeagus hengeres és finoman hajlott, a carina egy laterális, ütkézett lemezt visel. A vesica széles, visszahajló cső, egy nagyobb, előreálló diverticulummal és egy kisebb, terminális helyzetű kidudorodáson elhelyezkedő, szabálytalanul hajtogatott szegélyű, erős, comutusszerű lemezzel. A nőtény tojócsöve rövid és erős, a papillák hegyesek, pengeszerűek. Az ostium bursae keskeny, gyűrűszerűen szklerotizált. A ductus bursae rövid, lapított és szegélyein hullámosan felgyűrt. Felszíne szemcsésen szklerotizált, proximális szegélyén erősebb lemez van. A cervix bursae nagy, domború, erősen kitűnizált, a corpus bursae tojásdad, hártás, szignumai nincsenek.

A Mediterráneumban és Kisázsiaiában elterjedt nembe öt faj tartozik, kettő közülük pontomediterrán, kettő az észak-afrikai partvidéken (és Mezopotámiában) fordul elő, míg a leginkább expanzív *T. olivina* a Földközi-tenger észak-afrikai medencéjében és Anatólia nyugati részén honos, elterjedési területe a pontomediterrán fajokét részben átfedi.

Az ajaktapogató egyenes, előreálló. A csáptövi pamacsok erőteljesebbek, a csáptengely világos, a csápipék barnák. A torszörzet erősen tagolt, az elülső szárny alapszínével megegyező, zöldessárga, sötétebb zöld szőrökkel keverve. Az elő- és utótori pamacsok jól fejlettek; a potroh szürkés árnyalatú, a potrohpamacsok barnásak. A elülső szárnyon a bagolyrajzolt teljesen redukálódott, a mintázatot az erek sötétebb fedettségé és a mozaikszerű sötétebb barnászöld behintés alkotja. A szárny legsötétebb része a középtér, a sejt alsó harmadában egy hosszúkás, vékony, világos folt van. A szárny külső harmadában az érközök kivilágosodóak. A rojtó világos, a rojt szabályos sárgászöld-barnászöld foltozású. A hátulsó szárny sárgásszürke, erős sötétszürke behintéssel; az erek mindig sötétebben fedettek. A rojt sárgásfehér. A fonák sárgászürke, az elülső szárnyon erős sötétszürke behintéssel.

Holomediterrán-kisázsiai faj, a Balkánon a rokon *T. lunaki* BOURSON, 1940, Kisázsiaiában a *T. oliva* STAUDINGER, 1895 fajokkal együtt fordul elő. Magyarországon nem honos, határainkhoz legközelebb Herkulesfürdőn találták. Igen meleg, száraz sziklalejtőkön, sziklagyepekben és fűsivatagokban, száraz mediterrán hozótosokban tenyészik. Két nemzedéke tavasszal és nyáron repül, nappal elszáradt körökön, virágzatokon pihen, azokat mimetizálja. A mesterséges fény erősen vonzza, igen korán, sokszor még szürkületkor jelentkezik a fényforrások körül. Tápnövényei *Dianthus* és *Acantholimon* fajok. Bábként telel. (= *ferrieri* BELLIER, 1857). Típuslelőhely: Ürökország.

[*olivina* (HERRICH-SCHAEFFER, 1852)]

33. ábra: *Teinoptera olivina deliblatca* RONKAY & RONKAY, 1995

A l f a j a

Magyarországon eddig még nem gyűjtötték, délkeleti határunkhoz közel azonban a Deliblát környéki homokvidékekről ismert számos, a század elején nevelt példány; újabb adatai sajnos azóta nincsenek. Ez a - talán még létező - populáció a faj legészakibb, jól izolált élőhelyén tenyésztett és önálló földrajzi alfajt alkot: kisebb méreteivel, egyöntetűbb, sárgásabb alapszínével és kevésbé mozaikos rajzolatával tér el a Nyugat-Törökországtól egészen Herkulesfürdőig elterjedt törzsalaktól (33. ábra és a színes tábla I: 4). Ennek a populációnak az életmódjáról szinte semmit sem tudunk, de úgy véljük, általános fenológiai és életmódbeli sajátosságai hasonlóak lehetnek a törzsalaknál ismertekhez. Kétnemzedékes, április közepétől június elejéig és június végétől augusztus elejéig repül, a mesterséges fény vonzza. Bábként telel. Tápnövényei *Dianthus* fajok. Típusléhely: Deliblát: Fehértelep.

[*olivina deliblatca* RONKAY & RONKAY, 1995]

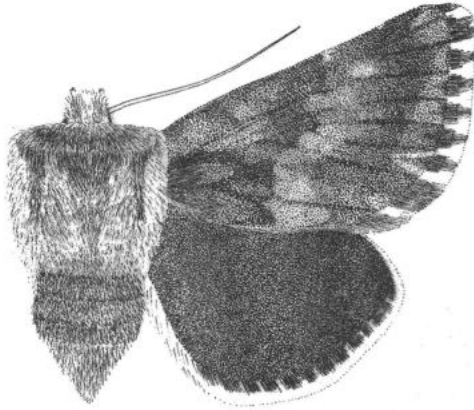
9. nem: *Omia* HÜBNER, [1821]

Kistermetű, viszonylag erős testű lepkék. A fej kicsi, a homlokon egy nagy, legömbölyített dudor található, melyen egy barázda fut, alatta szklerotizált, rücskös lemez van. A hím csápjja finoman fogazott vagy gyengén pillás. Az ajaktapogató hosszú, alján erősen szőrözött. Az elülső szárny rövid háromszögletű, igen hegyes csúcsú, a hátulsó kicsi és lekerekített.

A kis fajszámú holomediterrán nembe négy faj tartozik, egyikük (*O. banghaasi* STAUDER, 1930) faji önállósága vitatott. Meleg- és napfénykedvelő fajok, a magashegységek száraz, erdőhatár fölötti gyepterületein, száraz sziklavidékeken, hegyi félsivatagokban élnek, elterjedésük rendszerint igen lokális. Nappal repülnek, virágokat látogatnak vagy az alacsonyabb növényi részekben, köveken sütikéreznek; életmódjuk az *Apaustis rupicola* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775) fajéhoz hasonló. Egynemzedékes fajok, az imágók tavasz végén nyár elején repülnek.

Magyarországon eddig még egyetlen fajukat sem találták, de egyikük előkerülése nem kizárt.

- - A fej kifejezetten kicsi, lapított, a szemek aprók, az ajaktapogatók egyenesek, előreállóak. A tor kifejezetten robusztus, a potroh széles, hirtelen elkeskenyedik. A torszövet erősen tagolt, az elülső szárny alapszínével megegyező ső-

34. ábra: *Omia cymbalariae* (HÜBNER, [1809])

tétbarna, a gallér felső szegélyén és a válltakarók belső oldalán feketevégű szőrökkel. Az elülső szárny kifejezetten rövid, háromszögletű, a középtér egy árnyalattal világosabb behintésű. A bagolyrajzolat teljesen redukálódott, a mintázatot a behintés mozaikossága rajzolja ki. A középtértől kiindulóan az erek sötétbarnával fedettek. A rojt szabályos sötétbarna-fehér foltozású. A hátulsó szárny egyöntetű, fényes, sötétbarna, a rojt fehér. A fonák sötétbarna, az elülső szegély és a hátulsó szárny külső szöglete fehéres behintésű. A fehéres behintésű részeken kirajzolódik a keresztvonal és a holdfolt árnyéka, amelyek a felszínen nem láthatók (34. ábra).

A dél-európai magashegységekben lokálisan elterjedt fajt Magyarországon ezidáig nem gyűjtötték. Előfordulása magashegységi kapcsolatú határszegélyeinken lehetséges, de nem valószínű, határainkhoz legközelebb a Júliai-Alpokban élnek nagyobb populációi. Szubalpin gyepekben, sziklalejtőkön, sziklagyepekben honos. Nappal aktív, igen gyors röptű, főként szegfűfélék és a *Cistaceae* családba tartozó növények virágain táplálkozik; a mesterséges fény nem vonzza. Egyetlen nemzedéke május végétől július végéig repül. Tápnövényei *Helianthemum*-fajok. Típuslelőhely: Európa. - T ö r p e b a g o l y

[*cymbalariae* (HÜBNER, [1809])]

19. alcsalád: PSAPHIDINAE

Jól körülhatárolható fejlődési ág, melyet mindenkor a *Cucullinae* rokonsági körhöz soroltak, rangját és generikus tartalmát azonban szinte minden monografikus munkában némiképp eltérően értelmezték. A legújabb kutatások, elsősorban molekuláris taxonómiai és a fejlődési alakok morfológiai vizsgálatának eredményei célszerűvé teszik az alcsalád további felbontását, következésképp a *Psaphidini* és *Feraliini* tribusokat egy különálló alcsalád (*Psaphidinae*) tribusaiként értelmezzük. Idesoroljuk a *Feraliini* tribushoz leginkább közel álló, de rendszerint még nem kellően ismert rokonságú nemeket (pl. *Lamprosticta* HÜBNER, *Valerietta* DRAUDT, 1938) is. Továbbra is vitatott az *Amphipyra* és *Pyrois* génezsek (továbbá több, Európában nem honos nem) alkotta tribus (*Amphipyra*) megítélése, de a hernyómorfológiai és molekuláris taxonómiai vizsgálatok alapján indokoltnak tűnik önálló alcsaládként - *Amphipyrinae* sensu stricto - kezelni, mely a *Psaphidinae* alcsaláddal mutat közeli rokonságot.

Az Ausztrália kivételével minden kontinensen megtalálható alcsalád kis-, közepes illetve nagytermetű lepkéket egyaránt magába foglal, a hazai fajok rendszerint középtermetűek, a legnagyobb fajok (a *Brachionycha nubeculosa* és a *Meganephria bimaculosa*) szárnyfesztávja megközelíti a 60 mm-t. A fej szinte mindig nagy, a szemek jól fejlettek, gömbölyűek, a nyelv a fajok többségénél redukálódott. A homlok sima, a gallér rendszerint az egységes torszörzethez olvad, de formálhat rövid csuklyát (*Xylocampa*), illetve élesen elválhat a az egyébként határozottan tagolt torszörzeten többi részétől (*Lamprosticta*). A hím csápjá rendszerint fésűs, míg a nőstényé fonalas, de lehet mindkét nemből fonalas (és pillás, *Lamprosticta*), illetve a nősténynél is finoman fésűs (*Valeria*). A potroh rendszerint hosszú és hengeres, a potrohtővi illatpamacs pár több nemből redukálódik vagy teljesen hiányzik. A lábszárakon nincsenek tövis, az elülső lábpáron azonban a nemek döntő többségénél jól fejlett karom (karompár) található melyhez gyakorta egy alaplcmez is csatlakozik. A szárnyak nyújtottak, a nemek többségénél keskenyek és hegyes csücsűk, másutt jóval szélesebbek és csipkés külső szegélyűek; a hátulsó szárny az elülsőnél rendszerint jelentősen rövidebb; erezete jellegzetesen trifid.

A hím ivarkészülékében a tegument a vinculummal összekötött sclerit lapos, nem csavarodott, kifli- vagy piskótaalakú, a harpa a valva ventrális szegélyéhez igen közel ered, rendszerint ék alakú (esetenként csőkevényes vagy hiányzik), a vesica a nemek többségében nagyszámú, sokszor igen különböző alkotású cornutust visel, csak kevés génezshöz találunk viszonylag kevés, különálló cornutust (pl. *Valeria*).

A pete gömbölyded vagy hordóalakú, általában kicsi és vastag falú. A hernyók csupaszok, sörtézetük ritka; hasi állabáik teljesek, a tolióláb is jól fejlett. Számos nem hernyója vesz fel jellegzetes pihenő tartást, a legismertebb az *Asteroscopus* (= "csillagvizsgáló") fajok éghetektől póza. A fajok rendszerint oligofágok és rendszerint fás növényeken élnek; gazdasági szempontból közömbösek.

Az alcsalád fajai szinte kizárólag egynemzedékesek (kivételt csak a *Valerietta* genus fajai jelentenek), legtöbbször imágói ősszel vagy tavasszal repülnek; az áttelelő stádium a pete vagy a báb, imágóként telelő fajt nem ismerünk. A báb rendszerint tömött falú gubóban fekszik; erőteljes, a nyelvtok rendre hosszú, a kremaster fejlett, töviszerű. Az alcsalád jellemző apomorfája a báb tizedik potrohszelvényén található gödörkésor.

A lepkék kiváló repülők, a fajok csak éjszaka repülnek; a mesterséges fény az imágókat erősen vonzza. A jól fejlett nyelvű imágók rendszerint viszonylag hosszú életűek és lepkéként is intenzíven táplálkoznak, virágokat látogatnak és a családok is erősen vonzza őket. A csőkevényes nyelvű fajok közül a *Brachionycha nubeculosa* fajt meglepő módon több alkalommal figyelték meg kicsorgó lánodvet szívogatni, igen ritkán a csalátlék is észlelték. A lepkék egy része nappal is jól látható helyeken (fátörzseken, sziklafalakon, köveken) pihen. Eredendően monszunikus erdőlakó csoportok, melyek közül néhány fejlődési ágban másodlagosan - főként a mediterrán-kisázsiai fajképződési centrumokban - alakultak ki xerofil, bokorerdőkhez és bozótosokhoz kötődő fajok-fajcsoportok.

Az alcsalád csaknem az egész világon képviselteti magát, számos csoport igen nagy tengerszint feletti magasságokba és a szubarktikus területekre is felhatol. Közepesen fajgazdag bagolylepkéscsoport, az európai fajok száma 17, a Kárpát-medencéből eddig 9 fajt mutattak ki.

A nemek határozókulcsa

- 19 (22) A nyelv csökevényes.
- 20 (21) Az elülső szárny sötét füstszürke vagy feketésszürke, a vesefolt nagy, jól látható; a lepkék kora tavasszal repülnek (= *Petasia* STEPHENS, 1829; *Brachionycha* AGASSIZ, 1847)
2. nem: **Brachionycha** HÜBNER, [1819]
- 21 (20) Az elülső szárny világos kékes-, hamu- vagy palaszürke, a vesefolt hiányzik vagy halvány körvonalú; késő ősszel repülő fajok (= *Selenoscopus* HEINEMANN, 1859; *Brachionycha* auct.)
1. nem: **Asteroscopus** BOISDUVAL, 1829
- 22 (19) Nyelvük jól fejlett.
- 23 (26) A vesefolt, esetenként a kör- és a csapfolt is részben vagy teljesen fehér.
- 24 (25) A bagolyrajzolat mindhárom foltja fénylő fehér (= *Chariptera* GUENÉE, 1838)
6. nem: **Lamprostieta** HÜBNER, [1821]
- 25 (24) Csak a vesefolt fehér (= *Synvaleria* BUTLER, 1890)
7. nem: **Valeria** STEPHENS 1829
- 26 (23) Az elülső szárnyon nincs éles fehér(es) rajzolatú elem.
- 27 (30) Az elülső szárny alapszíne világosszürke vagy szürkés, feltűnő zöldes behintés nélkül.
- 28 (29) A hátsó szárnyon két éles sötétbarna folttal (= *Belostieta* BUTLER, 1879; *Miselia* auct.)
3. nem: **Meganephria** HÜBNER, [1821]
- 29 (28) A hátsó szárny többé-kevésbé egyszínű, éles sötétebb foltok nélkül; a körfolt és a vesefolt közös vonallal körülrajzolt.
5. nem: **Xylocampa** GUENÉE, 1837
- 30 (27) Az elülső szárny alapszíne sötét szürkésbarna, az ereken feltűnő, csillogó zöld behintéssel (= *Miselia* BOISDUVAL, 1829 nec OCHENIHEIMER, 1816)
4. nem: **Allophycs** TAMS, 1942

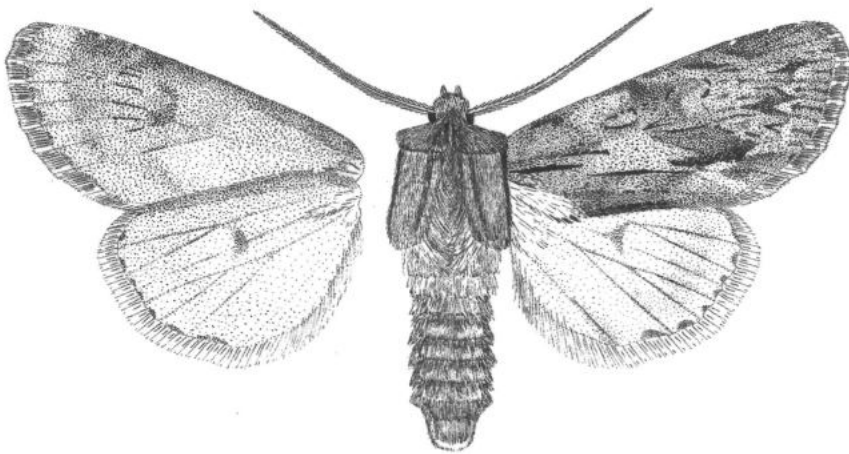
1. nem: **Asteroscopus** BOISDUVAL, 1829

Közepes vagy nagytermetű, kissé szövőszerű lepkék. A fej viszonylag kicsi, a nyelv hiányzik, az ajaktapogató rövid és egyenes, második íze alul hosszán szőrözött. A homlok sima, a szemek nagyok, a hím csápjá szélesen fésűs. A gallér közepén kisebb bordát formál, egyébként a fej és a tor dúsan és eléggé egyneműen szőrözött, a válltakarók csak

kevésbé különülnek el. A potroh hosszú, sűrű szőrzettel borított, a háti pamacsor hiányzik. Az elülső lábszáron hosszú, karomszerű tövis van. Az elülső szárnyak hosszúak és eléggé keskenyek, a csúcs viszonylag hegyes; a hátulsó szárny jóval rövidebb és kerekített. A hím ivarszervében a hím ivarszervében a valva csúcsa szélesen, szabályosan lekerekített és a vesica viszonylag kevés (6-20) rövid, széles alapú tüskét visel. A nőtényi ivarszervében a tojócső hosszú és vékony, az apofízisek erőteljesek. Az ostium hátrás, kehelyszerű, a ductus bursaehoz hátrás nyakkal kapcsolódik. A ductus bursae erősen szklerotizált hosszanti bordákkal merevített, a bursa copulatrix kicsi, zsákszerű; szigunmok nincsenek.

A nyugat-palearktikus nemet összesen két faj képviseli, mindkettő ismeretes Magyarországról is. Igen közel áll a *Brachionycha* HÖBNER nemhez, attól a hím csápjának szerkezete, a nyelv teljes hiánya, az ivarszervek néhány sajátossága és a fajok eltérő fenológiája különbözteti meg. Főként erdős területeken találhatóak, bár a Balkánon és Kisáziában az erősen letörpült, szétszórtan és távol álló fákkal tarkított hegyi lejtőkön, sziklavidékeken is megélnék. Jellemzően őszevi, téli állatok, gyakran a fagyok beállta után is repülnek. Az imágó nem táplálkozik. Éjszaka, rendszerint igen későn, éjfél körül vagy azután repülnek, nappal gyakran találhatjuk fatörzsön (általában tölgyeken) ülő példányait. A mesterséges fény vonzza, lényegesen nagyobb a fényen megjelenő hímek száma, de a nőtények is jönnek fényre, olykor már az este első óráiban is. Peteként telelnek, a hernyók számos fás növény leveleit fogyasztják.

- 1 (2) A hátulsó szárny áttetsző, világos barnásszürke, elmosódó holdfolttal és szegélyvonallal. A hímivarszervben a harpe jól fejlett, a nőténynél a ductus bursae proximális végénél nincsen kitinizált lemez. A csáptópamacsok mindkét ivarnál sötét tövűek és világos csúcsúak. A fej- és a torszörzet egyöntetű barnásszürke, a gallér és a válltakarók szegélye besötétül. A potroh barnás árnyalatú. Az elülső szárny alapszíne világosszürke, a nőtényeknél sötétebb szürke behintéssel és - mindkét ivarnál megfigyelhetően - jellegzetes barnás fényel. A körfolt kicsi, erősen lapított, vékony fekete vonallal teljesen körberajzolt. A vesefolt nagy, egyenesen álló, alul erősen kihúzott, külső oldala és teteje keretezetlen; a foltok az alapszínnel megegyező kitöltésűek. A tővonal vékony, fekete, a keresztvonalak felszakadozóak, vízszintes fekete vonalkákra bontottak, a jellegzetes szálkás mintázat részét képezik. A külső keresztvonal enyhén ívelt, fogazott; a hullámvonal barnásfehér, általában csak a nőté-

35. ábra: *Asteroscopus sphinx* (HUFNAGEL, 1766)

nyeken folyamatos. A nyílfoltok rendszerint elmosódóak. A rojt szürkésbarna, szabályos, világos foltozással. A fonák barnásszürke, változó erősségű sötét-szürke behintéssel. Az elülső szárny középtere besötétedő. A holdfolt árnyéka élesen, a vesefolté és a külső keresztvonalé halványan megfigyelhető (59. ábra).

Széles elterjedésű holomediterrán-kisázsiai faj, mely észak felé egészen Skandináviáig hatol. Magyarországon általánosan elterjedt, leggyakrabban és legnagyobb egyedszámban meleg, erősen tagolt dombvidéki tölgyeseinkben tenyészik. Egyes években a számára kedvező élőhelyeken gyakori is lehet. Jól gyűjthető nappal, általában tölgyek törzsein ül, rendszerint nem túl magasan. A mesterséges fény vonzza. Egynemzedékes, szeptember végétől november végéig repül. Hernyója jellegzetes testtartású, világoszöld, egy krétafehér hátvonallal és a negyedik szelvénytől kezdve egy ugyanilyen mellékhátvonallal. Oldalvonal a fehéressárga, a hát irányában vörössel árnyékolat. A légzőnyílások fehérek, feketén keretezettek; a fej zöld, két sárga csikkal. Peteként tel. Lomblevelűeken polifág. (= *cassinia* [DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775; *alpina* SEIFERS, 1916). Típuslelőhely: Németország, Berlin környéke. - Hársfa - bundásbagoly (Őszi fésűsbagoly, Csillagnézőbagoly)

sphinx (HUFNAGEL, 1766)

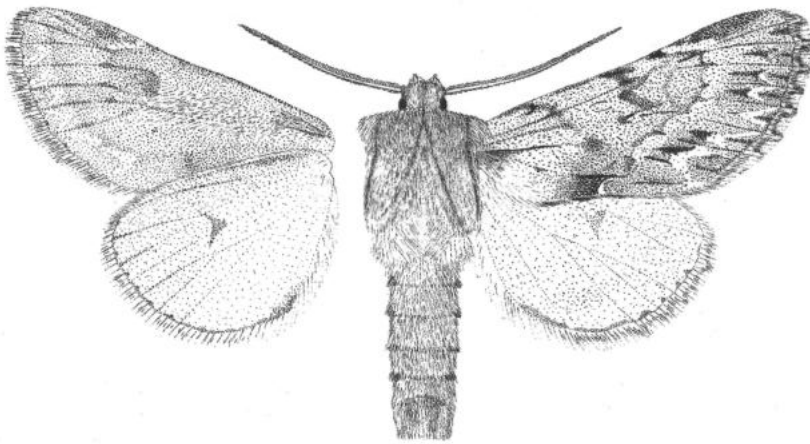
- 2 (1) A hátsó szárny fehéresszürke, élesen kirajzolódó feketés holdfolttal és szégyvonallal. A hímivarszervben a harpe redukálódott, a sacculus ventrális szélénél rövid, ékszerű nyúlvány található; a nőstény ivarkészülékében a ductus bursae és a corpus bursae találkozásánál lapos, kitinizált lemez található. Az előző fajhoz igen hasonló, annál rendszerint karcsúbb, keskenyebb szárnyú, de az elülső szárny kékes árnyalatú, barnás fény nélkül, a külső keresztvonal erősebben ívelt, szinte mindig folytonos és alig hullámos.

Pontomediterrán faj, mely Közép-Anatóliától a Kárpát-medence középső területeiig terjed el; mindenütt igen lokális és sehol sem gyakori. A nevezéktani alfaj Közép- és Nyugat Anatóliában él, a Balkánon és a Kárpát-medencében különálló földrajzi alfaja honos.

[**syriaca** WARREN, 1910]

Alfaja:

A Magyarországról (önálló fajként) leírt taxont eddig csak az ország néhány pontján gyűjtötték (Balaton-felvidék: Dörgicse és Vászoly környéke; Vértes hg.: Várgesztes; Bükk hg.: Kisgyőr;

36. ábra: *Asteroscopus syriaca* ssp. *decipulae* (KOVÁCS, 1966)

Zempléni-hg.: Makkoshotyka), első példányait a makkoshotyka fényesapda fogja. A növekedési alfajtól sötétebb alapszínével, erősebb sötétszürkés behintésével és élesebb rajzolatával, valamint az ivarszervek bizonyos sajátágaiban tér el (36. ábra). Meleg, de viszonylag nedves közephegységi tölgyesekben, erdő tisztásokon, erdőszegélyekben él. Nősténye, hernyója csak az utóbi években vált ismertté. Faunánk értékes, ritka tagja. Éjszaka repül, a mesterséges fény vonzza; egyes példányokról eltekintve - melyek esetleg már szürkületkor is megjelennek a fény körül - késő éjjel, sokszor éjjel után és erős hidegben keresik fel a fényforrást. Egynemzedékes, október közepétől december elejéig repül. Poteként telet. Hernyója az előző fajéhoz igen hasonló, de oldalonálát nem kíséri pirosas csik és a hátvonal finomabb, vékonyabb. Tápnövénye - nevelési kísérletek tanúsága szerint - a virágos kőrös (*Fraxinus ornus*). Tipuslelőhely: Magyarország, Makkoshotyka. - Kovács bundásbaglya (Magyar csillagnézőbagoly) **syriaca ssp. decipulae** (KOVÁCS, 1966)

2. nem: *Brachionycha* HÜBNER, [1819]

Nagytermetű, erőteljes felépítésű lepkék. Testalkotásuk az előző neméhez igen hasonló, de a nyelv megvan, bár rövid és satnya, a hím csápja a tövön fűrészcs, majd rövid, vastag fogakkal fésűs. A hím ivarszervében a valva csúcsa hosszan kihúzott és erősebben szklerotizált, a harpe és a sacculus nyúlványa hiányzik, a vesica igen sok hosszú és karsú tüskét visel. A nőstény ivarszervében a tojócső erőteljes, de viszonylag rövid, az ostium gyűrűszerű, a ductus bursae eléggé hosszú és keskeny, erősen kitinizált bordák és egy szklerotizált lemez merevítik; a bursa copulatrix nagy, zsákszerű.

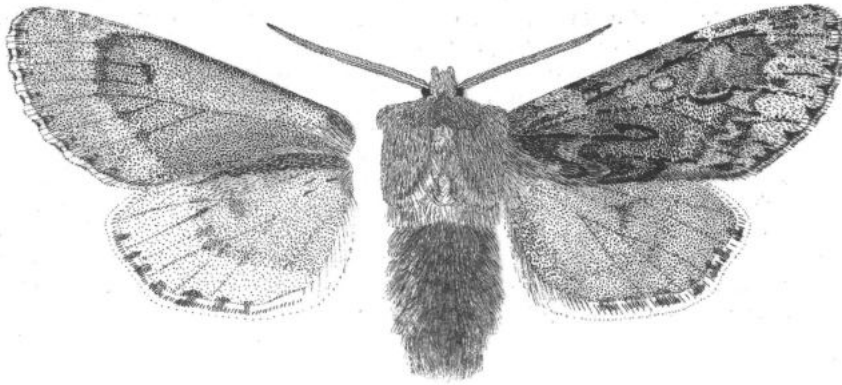
A holarktikus nembe négy palearktikus és egy nearktikus faj tartozik. Európában két faj honos, melyek egyike Magyarországon is sokfelé elterjedt. Arboreális csoport, a zártabb, rendszerint humid erdőségekben széles elterjedtek, másutt csak igen szórványosan jelentkeznek. Egynemzedékesek, a lepkék kora tavasszal repülnek.

A fej és a torszörzet egyöntetű feketésbarna, kevés fekete és világosszürke szőrrel kevert; a potroh gyakorta sötétbarna árnyalatú. Az elülső szárny kifejezetten nyújtott, a nőstényké erősebben lekerekített végű, sötét, feketésszürke alapszínű. A keresztvonalak világosak, éles kontúr nélküliek. A vesefolt nagy, szabályosan körülrajzolt, világos kitöltésű, alsó harmadában egy fekete foltal, alján egy fehéres vonallal. A körfolt kivilágosodó, éles keret nélküli, a példányok egy részén az alapszínbe olvadó. A csapfolt alulról sötétel kihúzott. A belső keresztvonal zezugos, a külső ívelt, erősen hullámos. A szegélytér kivilágosodó, szürkés behintésű. A rojt világosszürke, szabályos, sötét mintázattal. A hátulsó szárny sötétszürke, az erék sötétebben fedettek; a belső szegélyen hosszú, sárgásfehér szőrököt láthatunk. A holdfolt nagy, eléggé elmosódott; a rojttó sötét, a rojt fchérésszürke, közepén sötét csikkal. A fonák szürkésfehér, erős szürkésbarna behintéssel. A holdfolt árnyéka élesen, a vesefolté és a külső keresztvonale halványan megfigyelhető (37. ábra).

Eurosibériai faj, a Brit-szigetek északi részétől Észak- és Közép-Európán és a tajgaszegélyben Szibérián át Japánig terjed areája. Dél-Európában igen sporadikus, csak az északi Mediterráneum magasabb hegyvidékein honos, Kis- és Közép-Ázsiában mindvégig nem találták meg. Hűvös közephegységi és dombvidéki erdős területeink tipikus faja, az Alföldről csak néhány nagyterjedésű, zárt és nedves erdőből mutatták ki. Egyetlen nemzedéke március közepétől május elejéig repül. Rajzásésúcsa igen korai, április elejére csik, számára kedvező élőhelyeken gyakori is lehet. A mesterséges fény vonzza, ritkán a csalátkon is megjelenik. Hernyója tompalányú zöld, egy szakadozott, időnként csak néhány foltként jelentkező sárgás hátsávval. Minden szelvény oldalán hat sárgás pont található. A harmadik és a tizenegyedik szelvényen egy-egy erőteljes előremutató sárga csik látható. A légzőnyílások fehérek, barna keretűek. Feje kerek, kékeszöld. Lomblevelűeken pókfág, bábként telet. (= *centralinea* FABRICIUS, 1787; *eugraphomena* STAUDER, 1924). Tipuslelőhely: Németország. - Z ó m ö k f é s ű s b a g o l y

nubeculosa (ESPER, 1785)

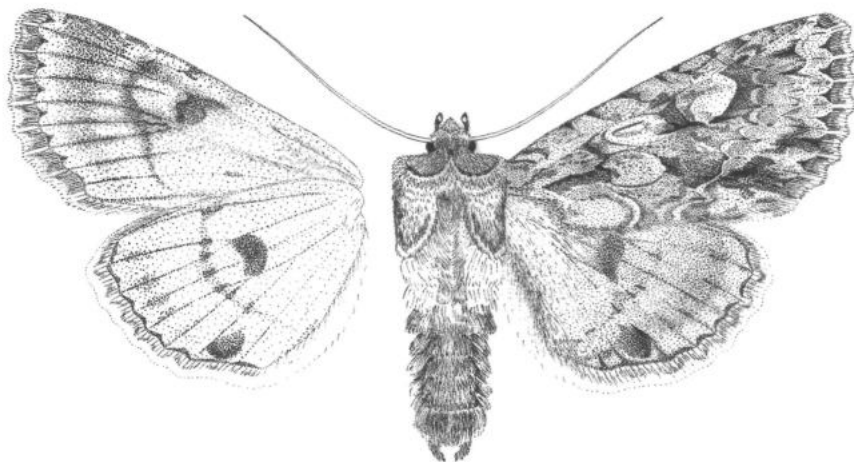
37. ábra: *Brachionycha nubeculosa* (ESPER, 1785)

3. nem: *Meganephria* HÜBNER, 1820

Nagytermetű, erős testű és széles szárnyú lepkék. A fej nagy, a nyelv jól fejlett, az ajaktapogatók kissé felgömbültek és viszonylag rövidek, egyes fajoknál az utolsó íz hosszabb a megszokottnál. A homlok sima, a szemek nagyok, a szempillák hosszúak. A csáp szerkezete fajonként eltérő: egyes fajoknál a hímé röviden fésűfogas, a nőstényé fűrész, másutt a hímé finoman fésűs, de a nőstényé fonalas, egy harmadik csoportban a hím csápjja pillás, míg a nőstényé fonalas. A fej és a tor szőrzetét erősen pikkelyszerű szőrök alkotják. A fejtetőn magas, felálló szőrtaréj van; a tor széles és robusztus, a gallér és a váltakarók szélesek, az elő- és utótori pamacsok nagyok. A potroh hosszú és erőteljes, kissé lapított, az első szelvényeken háti pamacsok, a potroh oldalán széles szőrrojtózat van. A lábszárak igen dúsan és hosszan szőrözöttek. Az elülső szárny hosszú és széles, a costa erősen domború, a csúcs hegyes, a külső szegély csipkés. A hátulsó szárny sokkal kisebb, többé-kevésbé lekerekített és finoman csipkézett szegélyű. A hím páرزószervében az uncus széles és hosszú, a tegumen alacsony, a fultura pajzsszerű, esetenként csúcsi részén fogacskákkal borított függelék van; a vinculum hosszú és vastkos. A valva nyújtott, középtájt elkeskenyedő, a cucullus fejlett, csúcsos, a corona széles. A sacculus erőteljes, a clavus redukálódott, a harpe rendszerint pálcikaalakú, hosszú és kissé lapított. Az aedoeagus hengeres, kevésbé szklerotizált, a vesica széles cső, számos, változó hosszúságú és erősségű cornutussal, egyes fajoknál a tövi részen néhány nagyobb, széles bázisú tüske is található. A nőstény ivarszervében a tojócső rövid, az apofízisek karcsúak és rövidek. Az ostium nagy, kehelyszerű, a ductus bursae hosszú, hártyás, hosszanti redőekkel. A bursa copulatrix nagy, tojásdad, a cervix bursae jól fejlett, elliptikus.

Palearktikus nem, melybe mintegy tucatnyi faj tartozik. Ezek közül csak egy található Európában, mely Magyarországon is honos. Valamennyi faj a mérsékelt nedves és meleg lombdők lakója, a nem arboreális területekről hiányoznak. Egnemzedékes, ősszel repülő fajok, elterjedésük lokális, egyedszámuk sehol sem magas.

- - Az ajaktapogató rövid, előreálló, oldala világos, csúcsa sötét. A hím csáuja fogazott, a nőstényé finoman pillás. A csáptövi pamacs felálló. A fej- és a toriszőrzet, szürke, feketésvégű szőrökkel kevert. A gallér felső harmadán vékony, fekete csíkkal. Az előtöri pamacs széles, lapos, kétsúcú. Az elülső szárny széles, külső szegélye ívelt. Alapszíne szürke, változó erősségű barnásszürke behitessel. A foltok igen nagyok, a körfolt részben, a vesefolt teljesen körülrajzolt. A körfolt hosszú, lapított, a csapfolt széles alapú; a körfolt szélét a vesefolt aljával fekete csík köti össze. A keresztvonalak kettősek, világos közepűek. A középtér erősen beszűkülő, külső széle a foltok mentén sötét behitésű. A hullámvonal vékony, nagyon halvány; a külső szöglet barnás behitésű. A hátulsó szárny szürkésbarna, az erek sötétebben fedettek, a sarokfolt és a holdfolt nagy, éles kontúr nélküli. A keresztvonal halványan kirajzolódik, a rojttó sötét, rojt barnásszürke. A fonák barnás árnyalatú, fehéresszürke. A vese-, a hold- és a sarokfolt, továbbá a külső keresztvonal árnyéka markánsan kirajzolódik (38. ábra).

38. ábra: *Meganephria bimaculosa* (LINNAEUS, 1767)

Holomediterrán-kisázsiai faj, keleten vitatott taxonómiai rangú alfaj (a ssp. *pontica* DRAUDT, 1936) képviseli. Európában főként a Mediterráneum és Közép-Európa ritkás, nem kifejezetten száraz erdősegeit lakja, észak felé mintegy az 50. szélességi fokig terjed. Melegkedvelő faj, hazánkban számos lelőhelyen (főleg a déli országrészben), de mindenütt alacsony egyedszámban gyűjtötték. Szívesen telepszik meg nagyobb elhagyatott gyümölcsösökben, de üzemi őszibarackosokban is sokfelé megtalálták. A mesterséges fény és a csalétek egyaránt erősen vonzza. Egy-nemzedékes, szeptember közepétől október végéig repül. Peteként telel. Hernyója barnásszürke, az elülső négy szelvény mindig sötétebb, Hátvonala az alapszínénél világosabb, oldalvonala sötét, alulról világossal kísért, erősen hullámos. Feltűnő a tizenegvedik szelvény két hegyes, farkocskaszerű kinövése. Feje világosszürke, barna keretű horlók háromszöggel. Fő tápnövényei *Prunus* és *Ulmus* fajok, az őszibarackon (*Prunus persica*) is megél. (= *italica* ESPER, 1791; *binubeculosa* ESPER, 1804). Típuslelőhely: Németország. - Kétfoltos szilbagoly

bimaculosa (LINNAEUS, 1767)

4. nem: *Allophyes* TAMS, 1942

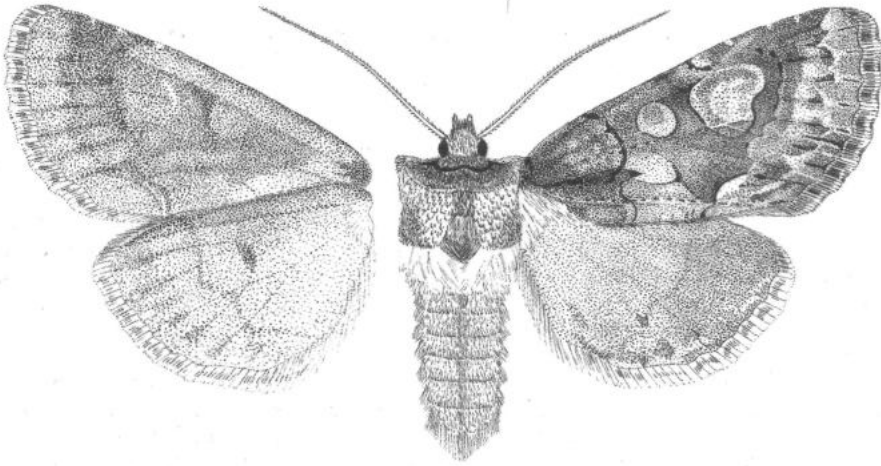
Közepes termetű, széles szárnyú lepkék. A fej nagy, a szemek gömbölyűek, az ajaktapogató viszonylag rövid, ferdén felmeredő; a nyelv jól fejlett. A hím csápjja vagy kétszeresen fűrészes vagy fésűs (de a fésűfogak rövidek); a nőstény csápjja fonalas. A tor, a potroh, valamint a szárnyak alkotásában az előző nemhez igen hasonló, de a szárnyak némileg rövidebbek és magasabbak és a külső szegély erősebben csipkézelt.

A hím párzószerve - az ősi alakok kivételével - erősen aszimmetrikus. Az uncus igen jellegzetes, bifid, rövid, kerekített csúcsú villa. A tegumen rövid és széles; a fultura széles és erős, kicsipett csúcsú rombuszalakú; a vinculum igen hosszú és erősen szklerotizált. A valvák keskenyek és nyújtottak, végeik villásak és erősen kiszélesednek, szárnyacskaszerűek, sokszor a bal- és jobb valvavég feltűnően eltérő alakú és nagyságú; a corona redukálódott. A sacculus rövid, ventrális csúcsán esetenként hosszú, általában aszimmetrikus kinövészel; a clavus kis dudorként jelentkezik. A harpe hosszú, felső harmadában esernyőnyélszerűen visszahajló, bázisa gyakorta hosszabb nyúlványt visel, ezek a nyúlványok szintén eltérő hosszúságúak a két oldalon. Az aedoeagus hosszú és hengres, a vesica öblös, visszahajló cső, nagyszámú rövid, de széles talpú, piramis- vagy kúp alakú cornutussal. A nőstény ivarszervében a tojócső cróteljes, rövid és kúpos, az ostium bursae egy keskeny, hullámos peremű gyűrű, a ductus bursae rövid és lapított, nagyjából szelvényezett. A cervix bursae nagy, félgömb alakú, cróscsn, hajtogatottan szklerotizált, a corpus bursae nagy, zsákszerű, hártás falú.

A palearktikus nemben tizenöt faj, továbbá azok számos alfaja tartozik. Ezek egy részének taxonómiai státusza vitatott, ugyanakkor további leíratlan fajok előkerülése is várható Ázsia különböző régióiból. A nembe tartozó fajok túlnyomórészt a Mediterráneumban és Ázsia nyugati, xeromontán vidékein (Törökország, Közel-Klet, Irán, Türkmenia) honosak, eddig csupán három belső-ázsiai (*heliocausta* BOURSEN, 1957, *yuennana* HREBLAY & RONKAY, 1997 és *albithorax* DRAUDI, 1950) és egy pacifikus (*miaoli* HREBLAY & RONKAY, 1997) fajt ismerünk. Az egyes fajok elterjedése eléggé korlátozott, számos szigetendemizmust és premezizotumként felfogható fajt ismerünk. Ezek szinte mindig allopatrikusak, csupán a leginkább expanzív *A. oxycanthae* fajjal együtt fordul elő más rokon faj is. Ez utóbbi kivételével valamennyi nyugat-palearktikus faj a mediterrán-xeromontán bokorerdők, szürös bozótosok lakója. Egynemzedékes, kősső ősszel (szeptember közepétől december elejéig) repülő állatok, tápnövényeik elsősorban galagonyafélék, továbbá *Prunus*-fajok. Közép-Európából csupán egy faj ismeretes, mely Magyarországon is honos.

A hím csápjja kétszeresen fogazott, a nőstényé fonalas. A csáptövi pamacs nagy, fölálló; a gallér sötétbarna, közepén vékony, fekete csíkkal. A válltakarók erős, zöld, vagy zöldessárga behintésűek, az elő- és utótori pamacs lesimuló, meleg sötétbarna, kevés zöldes szőrrel keverve. Az elülső szárny erősen kiszélesedő, alapszíne melegfényű sötétbarna, változó erősségű zöldes behintéssel. Tővonala a belső keresztvonalon túlnyúló, éles, fekete. A keresztvonalak szimplák, élesen kihúzottak, tusvonalaszerűek. A belső keresztvonal hullámos, a külső erősen ívelt, külső oldalán a belső szegély mentén fehérrel kísért. A foltok nagyok, az alapszínnel megegyező kitöltésűek, a csapfolt csak igen halványan, a kör- és a vesefolt élesen, egyetlen vékony vonallal kirajzolt. A hullámvonal erősen hullámos, halvány, gyakran felszakadozó; a nyílfoltok általában elmosódóak, a rojt fényesbarna. A hátulsó szárny barnásszürke, a keresztvonal halvány, jellegzetesen szögben megtörő. A sarokfolt kicsi, világos, a holdfolt alig látható; a rojttő sötét, a rojt barnásszürke. A fonák szürkésbarna, a holdfolt, vesefolt és a külső keresztvonal árnyéka csak gyengén látható (39. ábra).

Tág tűréshatárú holomediterrán faj, mely szinte egész Európában megtalálható, észak felé egészen a szubarktikus vidékekig terjed. Magyarországon szinte mindenhol előfordul. Kedveli a meleg, száraz, galagonyás dombvidéki területeket; általában gyakori, egyes helyeken közönséges is lehet. A mesterséges fény és a csalétek egyaránt erősen vonzza. Egynemzedékes, szeptember

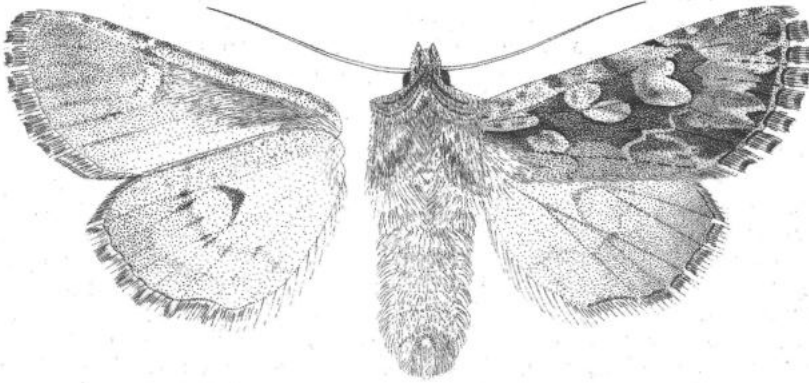
39. ábra: *Allophyes oxyacanthae* (LINNAEUS, 1758)

elejétől október végéig - november elejéig repül. Peteként telel. Hernyója kifejezetten ágacska-szerű, általában barnásszürke, hátán erősen változó számú és erősségű horogszerű fekete vonalkával. A tizenegyedik (a többinél duzzadtabb) szelvényen két pár kiugró, szarvacskaszerű kinövést találunk, amelyekből a hátsó pár erőteljesebb. A hasoldal feltűnően világos közepén egy sötét (néha foltokra szakadozó) sávval. A légzőnyílások picik, fehérek, feketével keretezettek. Feje lapos, fénytelen barna. Földgubóban, ágrepedésekben vagy kéregalatti szövédékben bábózik. Tápnövényei *Crataegus*, *Prunus* és *Pyrus* fajok (= *capucina* MILLIÈRE, 1869). Típuslelőhely: Európa. - Galagonyabagoly

oxyacanthae (LINNAEUS, 1758)

5. nem: *Xylocampa* GUENÉE, 1837

Közepes termetű lepkék. A fej nagy és zömök, a homlok domború, sima, nagy előreálló szőrpamaccsal. A szemek nagyok és gömbölyűek, az ajaktapogató ferdén előreálló, a csúcsíz rövid; a nyelv jól fejlett. A hím csápjá fonalas, igen rövid pillákkal. A tor széles, szőrzete nagyrészt pikkelyszerű, a gallér némiképp csuklyás, középen csúcsot formál. A válltakarók keskenyek, az elő- és utótori pamacsok nagyok. A potroh hosszú, a háti pamacsor jól fejlett, a potroh oldalán szőrszegély fut végig. A lábszárak hosszan, sűrűn szőrözöttek, töviseket nem viselnek. Az elülső szárny nyújtott háromszögletű és kihegyesedő csúcsú, a hátulsó szárny kicsi és kerekded. A hím ivarszervében az uncus rövid és vastag, a tegumen penicularis lebenyei hiányoznak. A fultura magas, széles lemez, a vinculum erős, vastos. A valva nyújtott, csúcsa felé fokozatosan keskenyedő, a cucullus sisakszerű, hosszú, hegyes pollexszel. A corona rövid, gyenge, a sacculus keskeny, közepén egy háromszögletű nyúlvánnyal; a clavus redukálódott. A harpe lapított, hosszú, csúcsa kiszélesedő és kerekített. Az aedoeagus hengeres, a carina két kitérímíthető, tüskés lemezzel, a vesica nagyszámú hosszú, túszerű cornutussal és két kis tüskemezővel. A nőstény tojócsőve rövid, széles, az ostium bursae pajzsszerű, erősen szklerotizált. A ductus bursae rövid, szemcsés felszínű és redőzött, a bursa copulatrix kétlebenyű: a cervix bursae nagy, öblös, csúcsa szemcsézetten kitinizált, a corpus bursae kisebb, cseppformájú, egy széles, szalagszerű szignumot visel.

40. ábra: *Xylocampa areola* (ESPER, 1789)

A nyugat-palearktikus nembe két, részben átfedő areájú mediterrán faj tartozik, egyikük nyugati, másikuk keleti elterjedési súlyponttal. A mediterrán és szubmediterrán bokorerdők, keménylombú tölgyesek és szürös bozótosok jellemző, kora tavaszi állatai. A nem egyik faját - régebbi adatok szerint - a Kárpát-medencében is észlelték, de az utóbbi harminc évből nincsenek újabb megfigyelések.

A gallér világosabb szürke, alsó harmadában egy fekete csíkkal. A torszörzet az elülső szárny színezeténél sötétebb, feketésszürke. Az utótori pamacs csúcsa fekete. Az elülső szárny alapszíne fényes sötétszürke, a tővonal hosszú, feketés felülről világossal határolt. A kör- és a vesefolt nagy, egybefolyó, közös, vékony fekete vonallal körülrajzolt, az alapszínnel megegyező kitöltésű. A keresztvonalak nem éles kontrasztúak. A középtér erősen beszűkülő. A hullámvonal vékony, fehéresszürke belső oldalán a nyílfoltok kicsik. A rojttó sötét, a rojt szürke. A hátulsó szárny szürke, éles szegélytér nélküli. A holdfolt és a keresztvonal jól látható. A fonák barnás árnyalatú, sötétszürke. A holdfolt árnyéka élesen, a vesefolté és a külső keresztvonalé halványan látható (40. ábra).

Atlanto-mediterrán faj, mely az atlantikus, enyhébb telű vidékeken észak felé viszonylag magasra hatol, keleten a Kárpát-medence képviseli északi elterjedési határát (Pozsonyból vannak régi, megbízható adatai). Magyarországon ezidáig még nem észlelték, de a nyugati és északkeleti határvidék loncos területein előfordulása nem kizárt. Egynemzedékes, igen korán, március végétől május elejéig repül, a mesterséges fény és a csalétek vonzza. Földgubóban, bábként telel. Herényója karcsú, barnás- vagy fémesszürke, egy fehéres hátvonallal, ennek két oldalán a hetedik és a nyolcadik szelvényen egy-egy hosszúkas fekete folt található. A háti szemölcsök aprók, kis fehér pontocskákként jelennek meg. Oldalvonala sötét, a légzőnyílások testszínűek, vékonyan sötéttel keretezettek; feje barna. Éjszaka táplálkozik, nappal a loncbokor belső ágain mozdulatlanul ül. Tápnövénye a *Lonicera xylosteum*. (= *lithoriza* BORKHAUSEN, 1792; *operosa* HÜBNER, [1808]).

Típuslöhelye: Olaszország, Firenze. - Tavaszi loncbagoly

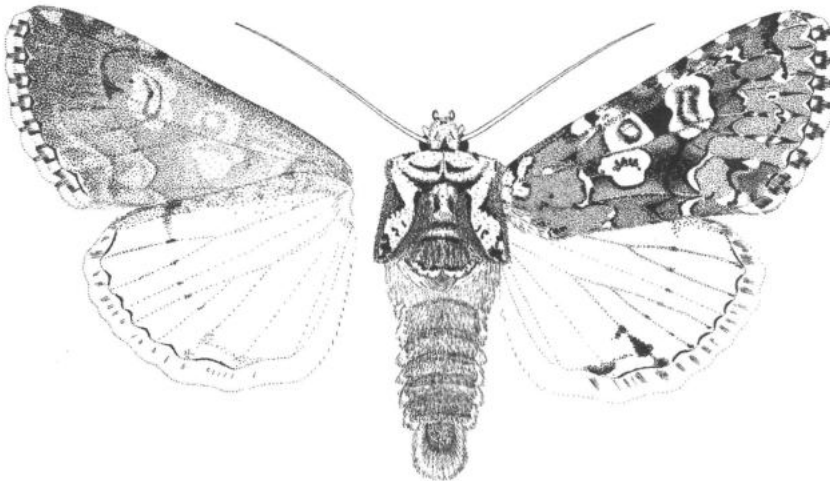
[areola (ESPER, 1789)]

6. nem: **Lamprosticta** HÜBNER, 1820

Közepes termetű, erős testű és széles szárnyú lepkék. A fej széles, a szemek nagyok, a homlok sima. Az ajaktapogató viszonylag hosszú, a második íz rásimuló pikkelyszőrökkel borított. A hím csápja finoman pillás, a nőstényé fonalas. A gallér széles, kerekített szegélyű, a tor robusztus, szőrzete tagolt, lapos, széles pikkelyszőrökből áll. Az elő- és utótóri pamacsok igen nagyok; a lábszárak vastagon szőrözöttek. A potroh karcsú és hosszú, a háti pamacsor és a hím farpamacsja fejlett. Az elülső szárny széles és magas, csúcsa eléggé hegyes, a hátulsó szárny kerekített és kicsi. A hím ivarszervében az uncus rövid és vastag, a tegumen magas és keskeny, a fultura romboid alakú, gyenge lemez; a vinculum rövid és széles. A valvák nyújtottak, középtájt erősen elkeskenyedőek, a disztális szakasz szegélyei nagyjából párhuzamosak; a valvacsúcs kerekített; a corona igen gyenge. A sacculus rövid és keskeny, ventrális oldalán egy rövid, kissé hajlott nyúlványban végződik; a kétoldali nyúlványok kissé aszimmetrikusak. A clavus kicsi, gumószerű és tompa csúcsú; a harpe hiányzik. Az aedoeagus rövid és vastag, a vesica szélesen kiöblösödő, zsákszerű, terminális részén egy kisebb diverticulumot, míg a ductus ejaculatorius tövénél egy erőteljes, szabálytalan alakú cornutust visel. A nőstény ivarszervében a tojócső viszonylag hosszú és lágy, az apofízisek rövidek. Az ostium széles és szívalakú, finom gyűrűszerű lemezzel merevített. A ductus bursae vékony, hártvás, proximális része finoman bordázott, a cervix bursae nagy, kocsonyás bevonatú, a corpus bursae nagy, elliptikus, hártvás falú; a szignum nagy, foltszerű.

A nyugat-palearktikus nembe egyetlen faj tartozik, melyet Magyarországról is ismerünk; a korábban ide tartozónak vélt *niphopasta* HAMPSON, 1906 fajt a *Valerietta* DRAUDT, 1938, míg a *munda* LEECH, 1900 fajt az *Antivaleria* SUGI, 1980 nembe sorolták át.

- - A fej és a gallér fehér, a homlok két vékony, fekete vonallal díszített. A csáp-tövi pamacs sárgás árnyalatú, a fejtető feketés. A gallér tövén és külső szegélyén vékony fekete csík fut végig. A torszörzet barnás, fehér szőrökkel kevert, az elő- és utótóri pamacs csúcsa feketés. A válltakarók fehérek, fekete keretézésűek, néhány feketevégű szőrrel keverten. Az elülső szárny alapszíne tompa fényű meleg barnásszürke, változó erősségű szürke és gyöngyfehér behintéssel. A keresztvonalak vékonyak, feketék, részlegesen fehérrel kísérték. A

41. ábra: *Lamprosticta culta* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

tövi keresztvonal kezdeti szakasza mindig megtalálható, körülötte a tötér fehér. Az árnyékvonal viszonylag keskeny, feketés, eléggé szétfolyó. A kör- és a vese- és a csapfolt a rajzolat legmarkánsabb elemei, vékony fehér vonallal körülrajzoltak, fehér kitöltésűek, közéjükben finom fekete rajzollal. Igen feltűnő a kör- és a csapfolt nyolcasra emlékeztető összeolvadása. A hullámvonal az elülső szegély sötét foltjából indul, vékony, tusrajzszerű. A hosszanti erek feketés behintésűek, a hullámvonallal való találkozásuknál kékesfehér árnyalattal. A rojt fényesfehér, szabályos barna-fekete mintázattal. A hátulsó szárny áttetsző, kékes fényű selyemfehér, az erek a szegélytérben sötétebben fedettek, maga a szegélytér azonban csak a nőstényeknél halványiszürke behintésű. A sarokfolt kicsi. A rojttó sötét, a rojt fehéresszürke. A fonák fehéresszürke, az elülső szárny elülső szegélye és külső szegélytere feketésszürke behintésű, a foltok és a külső keresztvonal árnyéka halványan áttetsző (41. ábra).

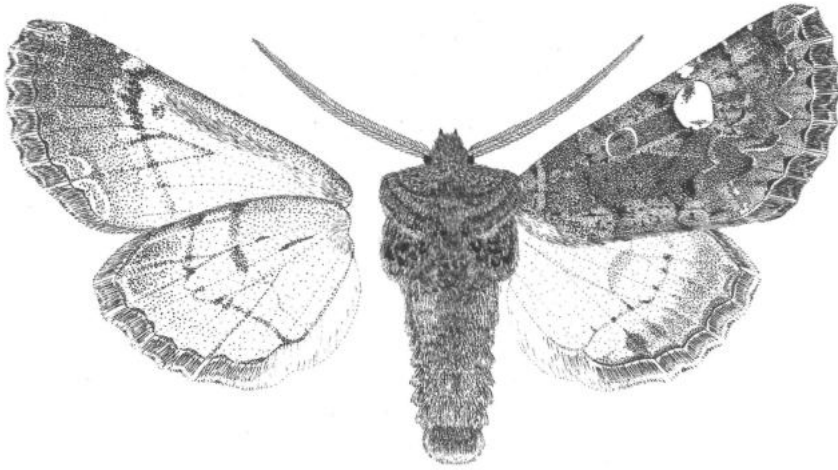
Pontomediterrán-kisázsiai faj, mely az Alpok déli vonulatai mentén egészen Észak-Spanyolországig hatolt. Közép-Európának csak a déli részéből ismerjük; elterjedésének keleti határa Délkelet-Törökország (Kurdisztán). Törökországban az Európa délkeleti felében egységes faj egy közép-anatóliai, egy kurdisztáni és egy örmény-magasföldi alfajra bomlik, melyek jelentős morfológiai eltéréseket mutatnak a Törökország nyugati részén még megtalálható törzsalaktól. Magyarországon mindenütt a szubmediterrán jellegű bokorerdők jellemző állata, főként meleg, mészkő- és dolomittelejtekön található molyhostölgyes-kökényes-galagonyás bokorerdőkben gyűjthető; nem kedveli a zárt erdőket. Legnagyobb ismert populációinak egyike a magyar közp-hegységben honos. A mesterséges fény vonzza, ritkábban a csalétken is találkozhatunk vele. A lepkeké későn, rendszerint az éjszaka második felében jelentkeznek a fényforrások körül, a nőstények száma a hímekéhez viszonyítva kifejezetten alacsony. Egy nemzedéke május végétől július közepéig repül. Hernyója kifejezetten ágacskszerű, barnásszürke vagy szürke, oldalain fehér behintéssel. Hátvonal halvány, alig látható, két oldalán - a hernyó teljes hosszában - kissé szögletes, tusrajz élességű, zezzagos vonal húzódik. A tizenegyedik szelvény háta púpszerűen kiemelkedő. Feje zöldes, feketén rajzolt. A petéből kikelt kis hernyók feltűnően emlékeztetnek kistermetű hangyákra. Bábként telel. Jomblevelűken polifág, fő tápnövényei a galagonya és a kökény (= *viridana* WALCH, 1779). Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke. - **H á r m a s f o l t ű b a g o l y**

culta ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

7. nem: **Valeria** STEPHENS 1829

Közepes vagy nagytermetű, erős testű és szélesszárnyú, kissé szövőlepkéalkatú állatok. A fej nagy, a szemek gömbölyítettek, a szempillák igen hosszúak. Az ajaktapogató felgömbölyű, a második íz igen dúsan szőrözött, a csúcscsíp viszonylag hosszú, csúcscsán kiszélesedő; a nyelv fejlett. A homlok sima, hosszú, bolyhos szőrzettel fedett, a fejtetőn rövid taréj van. Mindkét ivar csápja fésűs, a hím csápján a fésűfogak sokkal hosszabbak. A tor szőrzete igen erőteljes és egynemű, lapos pikkelyszőrökből áll; a válltakarók szegélyei elmosódottak, a torpamacsok nagyok, de szerzteálloak. A potroh viszonylag széles és rövid, feltűnő hátpamacsokkal és oldalsó rojtsorral; a hím farpamacsa is jól fejlett. Az elülső szárny széles és magas, a csúcscs hegyes, a külső szegély finoman csipkézett; a hátulsó szárny kicsi és kerekített, finoman csipkés külső szegéllyel. A hím páرزszervében az uncus rövid, hullámos, a tegumen magas és széles, a fultura szivalakú lemez, a vinculum rövid. A valva hosszú és keskeny, középtájt ventrálisan kissé kiszélesedő. A cucullus rövid, csúcscs, a corona redukálódott, helyette néhány felszíni sörte borítja. A harpe hosszú, pálcikaszerű, a sacculus rövid, a clavus kis lebenyt formál. Az aedoeagus rövid és vastag, a carina egy rövid, tiskés lemezzel. A vesica 4-6 erős, töviszerű cornutust és egy erőteljes, fogazott lemezt visel. A nőstény tojócsöve rövid és széles, az ostium bursae kehelyszerű, erősebben kitünizált. A ductus bursae igen rövid, hártás, a cervix bursae kevésbé differenciálódott, széles és legömbölyített, a corpus bursae igen nagy, zsák-szerű, hártás falú; szignumok nincsenek.

42. ábra: *Valeria oleagina* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

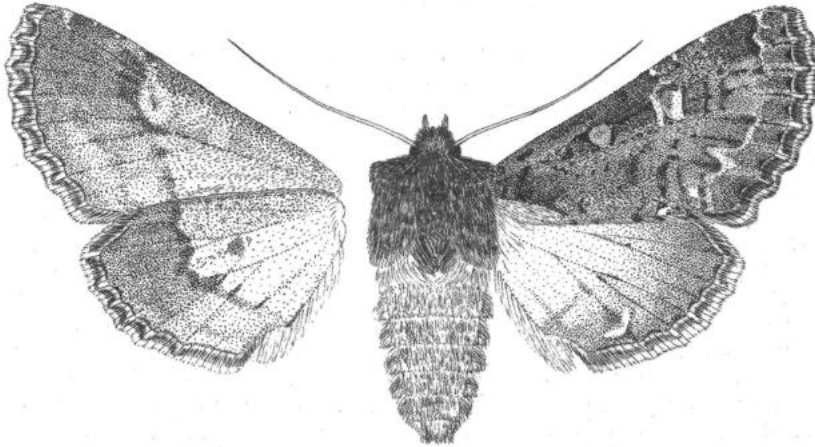
Palearktikus nem, melybe mintegy tucatnyi, főként ázsiai fajt sorolnak, ezek többségének azonban generikus hovatartozása bizonytalan és revíziót igényel. Arboreális fajok, meleg, de viszonylag nedves, aljnövényzetgazdag erdőségek lakói. Egynemzedékesek, a lepkék tavasszal repülnek. A két európai faj egyikét Magyarországról is ismerjük, a másik faj előkerülése sem kizárt. Mesterséges körülmények között a két faj könnyen keresztezhető, fajközi hibridjeik ("f." *olejaspidina*) a természetben is megtalálhatóak - bár kifejezetten ritkák.

- 1 (2) A vesefolt nagy, tiszta fehér. Mindkét ivarnál a csáptengely világos. A fej- és a torszörzet sötétbarna, feketés, zöldes és sárgásvégű szőrökkel lazán kevert. Az elülső szárny erősen kiszélesedő, sötétbarna alapszínű, változó erősségű zöld és feketés behintéssel. A körfolt kifejezetten kerek, finom gyűrűvel körülráajzolt, világos belső keretű és sötét középsű. A keresztvonalak feketék, vékonyak, a belső hullámos, a külső ívelt, fogazott. A hullámvonal halvány, gyakran elmosódott. Az árnyékvonal a példányok többségénél alig látható. A rojt zöldesbarna, szabályos, sárgás mintázattal. A hátulsó szárny fényesfehér, a szegélytér keskeny, sötétszürke behintésű; a keresztvonal jól, a holdfolt halványan látható. A rojttó sötét, a rojt barnásszürke, sárgás mintázattal. A fonák fehéresszürke, a szegélyterek erős barnásszürke behintésűek. A vesefolt, holdfolt és a külső keresztvonal árnyéka élesen kirajzolódik (42. ábra).

Pontomediterrán-kisázsiai faj, mely a Déli-Alpok mentén egészen az Ibériai-félsziget csúcsáig terjed; Kisázsiaiában önálló alfaja (ssp. *syriaca* OSTHELDER, 1933) él. Közép-Európában és a Balkánon általánosan elterjedt, észak felé Közép-Németországig hatol, ismereteseke angliai adatai is. Magyarországon általánosan elterjedt, bokorerdőkben, ritkás tölgyeseinkben gyakori lehet. A mesterséges fény erősen vonzza, a csalétken is gyakran megfigyelhető. Egyetlen nemzedéke március közepétől május elejéig repül. Hernyója szürkésbarna. Az első négy szelvény kissé megvastagodott, minden szelvényen két pirosasbarna ponttal, a tizenegyedik (kicsit kiemelkedő) patkóalakú fekete, hátrafelé fehérrel keretezett rajzolattal. Oldalain egy halvány hosszanti csíkkal. Feje szürkésbarna, feltűnő piros nyakszalaggal. Földbe ásott sűrű szövedékben, bábként telel. Tápnövényei főként *Prunus* és *Crataegus* fajok. Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke. - T a v a s z i z ö l d b a g o l y

oleagina ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

43. ábra: *Valeria jaspidea* (DE VILLERS, 1789)

2 (1)

A vesefolt az alapszínnel megegyező színű, legfeljebb a kerete fehér vagy sárgásfehér. A csáp fésűfogai mindkét ivarnál jól láthatóan rövidebbek, mint az előző faj esetében. Rajzolati elemeiben a *V. oleagina* fajhoz igen hasonló, alapszíne egy árnyalattal világosabb. A körfolt kisebb, csak ritkán szabályosan kerek, a hullámvonal sárgás, mindig teljes hosszában kirajzolt. A hátulsó szárnyon a szegélytér szélesebb, sötétebb behintésű (43. ábra).

Atlanto-mediterrán faj, Délnyugat- és Nyugat-Európában a lombhullató erdőkkel együtt szinte mindenütt megtalálható, de előfordulása szórványos, csak kevés helyen jelentkezik magasabb egyedszámban. Magyarországon ezidáig még nem gyűjtötték, előfordulása esetleg a nyugati határszélen várható. A mesterséges fény és a csalétek is vonzza. Egynemzedékes tavaszi faj, a lepkék március végétől április végéig repülnek. Hernyója barnásszürke, az első négy szelvény kicsit világosabb árnyalatú. Az ötödik szelvénytől kezdődően ferde, az alapszínnél világosabb csík díszíti; a tizenegyedik és tizenkettedik szelvényen két-két tompavégű kidudorodás található. Oldalvonala sárgás, kettős, közöttük vannak a légzőnyílások. Feje fekete, nyakszalagja feltűnő narancssárga. Kedveli az öreg, zuzmós bokrokat, éjszaka táplálkozik, nappal behúzódik a bokor árnyékos, védettebb belső főágaira. Földgubóban, bábként telel. Tápnövényei a *Prunus spinosa* és *Crataegus* fajok. Típuslelőhely: Európa. - Nyugati földbagoly

[*jaspidea* (DE VILLERS, 1789)]

20. alcsalád: HADENINAE

A *Cucullinae* alcsalád jellemzésénél említett problémák egyik megoldási lehetőségeként a *Xylenini* tribust a *Hadeninae* alcsaládban, az *Orthosiini* tribus testvércsoportjaként tárgyaljuk. Ennek kapcsán az alcsalád korábban használt és néhány kivételtől (pl. *Anarta*, *Coranarta*) eltekintve általánosan érvényes kulcsbélyegét, a szemek szőrözöttségét - mely a trifid bagolylepkéken belül csak itt fordul elő - már nem lehet az egész alcsaládra egységesen alkalmazni (lásd az alcsaládok határozókulcsában történt módosításokat).

Ez a változtatás a csoport heterogenitását jelentősen nem befolyásolja, lévén a három, korábban is idesorolt nagy rokonsági kör ("*Mythimnini*", "*Hadenini*" és "*Orthosiini*") közötti különbségek voltaképpen nagyobbak, mint az *Orthosiini* és a *Xylenini* között fellelhetők. Egy további rendszertani probléma, hogy az utóbbi két tribus, illetve a *Hadenini* több neme esetében nagy hasonlóságot mutat a korábban *Amphipyridae* alcsaládnak nevezett nagy egység számos genusával és ez a hasonlóság minden valószínűség szerint tényleges leszármazási kapcsolatokra vezethető vissza (lásd pl. az *Apamea*-rokonsági kör és a *Polymixis-Mniotype* komplex esetét). Több szerző szerint helyesebb lenne a trifid bagolylepkéken belül a *Heliothinae*, *Noctuinae* és *Cucullinae* (s.str.) alcsaládokon túl csak egy nagy, összefoglaló alcsaládot megkülönböztetni, melyben a tényleges rokonsági kapcsolatokat mutató genus-csoportokat tribusok reprezentálnák; ezek a tribusok önmagukban már jól megfelelnek a taxonómiai homogenitás megkívánt kritériumainak. Megint mások szerint a *Noctuinae* és *Hadeninae* alcsaládok összevonása is indokolt lenne; és vannak a trifid bagolylepkék egyetlen közös alcsaládba történő besorolását javasoló szerzők is. Az eddig javasolt illetve használt felosztások mindegyikének vannak előnyei és hibái, az azonban igen valószínű, hogy a többféle követelménynek egyszerre megfelelni képes szupragenerikus felosztás csak további, a trópusi területek faunájára nagyobb súlyt fektető kutatások után fog majd megszületni (lásd a *Cucullinae* alcsalád bevezetőjénél írottakat is).

Az alcsaládba erősen változó szárnyfeszítávú lepkék tartoznak, kifejezetten kis (25-30 mm) és igen nagy (60-65 mm) fajokat egyaránt találhatunk. A fej szinte mindig nagy, a szemek jól fejlettek, a *Xylenini* és *Episemini* tribusok, továbbá az *Anarta* nem fajainak kivételével jellegzetesen szőrözöttek. Az utóbbi nemnél a szemek kifejezetten kicsik és többé-kevésbé vesealakúak, egyébként mindig nagyok és gömbölyűek. A szempillák általában fejlettek, a *Xylenini* tribus esetében igen hosszúak és részbe a szem elé borulók. Az ajaktapogató fejlett, a nyelv csak kivételesen (pl. *Cerapteryx*, *Thalera*, *Episema*, *Cleoceris*, *Ulochlaena*) csökevényes. A homlok széles, sima vagy változó alakú, csúcsos vagy kráterzerű kinövéseket visel. A tor széles, erőteljes, a torszörzet lehet erősen tagolt vagy kifejezetten homogén. A hím csápja lehet pillás, fogazott vagy fésűs, a nőténynél szinte mindig fonalas (kivéve bizonyos *Perigrapha* és *Orthosia* fajokat). A potroh általában erősen nyújtott, hengeres, bizonyos nemekben (pl. *Conistra*) háthasi irányban erősen lapított. A potrohtövi illatpamacspár rendszerint megvan, több esetben a potroh hasoldalán feltűnő, sőtét szőröcskék, a lábszárakon erős, bundaszerű szörzet figyelhető meg; a lábszárakon (az *Ammocoelia* és a *Mesogona* genusok kivételével) nincsenek tövisék.

A szárnyak alakja igen változó, az elülső szárny lehet rövid és magas háromszögletű, nyújtott és hegyes csúcsú, esetenként igen keskeny (*Egira*, *Lithophane*, *Xylena*), olykor a hátulsó szárnyhoz hasonlóan a szárnyerek mentén hosszában redőzhető. A hátulsó szárny rendszerint lekerekített és az elülsőnél jelentősen rövidebb, egyes csoportokban (pl. *Anarta*, *Coranarta*) élénk színezetű is lehet; crezete jellegzetesen trifid.

A hím ivarkészülékének felépítése roppant változatos, de alapszabásában a csoport többsége számos hasonlóságot mutat. A tegumen penicillaris lebenyci fejlettek és erősen szőrözöttek, a tegument a vinculummal összekötő sclerit keskeny, csavarodott. A valva nyújtott, a sacculus és a cucullus fejlett, a corona általában erőteljes (kivéve az *Episemini* tribus nemeit, ahol a cucullus kicsi és a corona teljesen redukálódott). A harpe szinte mindig megvan, bár fejlettsége változó, az ampulla a nemek többségénél szintén megtalálható, bizonyos nemeknél (pl. a *Mythimnini* tribus) a harpével együtt igen jelleg-

zetes képletet formál. A *saccularis* nyúlvány szintén sok nemre jellemző, gyakorta aszimmetrikus és erősen szklerotizált. A vesica felépítésében nehéz általános jellemzőket kiemelni, rendszerint tubuláris és hosszú, nem ritkán igen bonyolultan csavarodó vagy összetett; kevés kivételtől eltekintve (pl. *Cerapteryx*) nagyszámú kitüntüskéből álló tüskemez(kc)t és/vagy különálló, erőteljes cornutus(oka)t hordoz.

A hernyók csupaszok, sörtézettük ritka, kevésbé feltűnő. Hasi állabáik hiánytalanok, a fej erőteljes, a nyakpajzs sok esetben szintén erősebben szklerotizált; a tololáb jól fejlett. A hernyók egy része feltűnő színezetű és bonyolultan mintázott, máskor csupán hosszanti vonalakkal díszített vagy teljesen rajzolatlan. Többségük nappal és éjszaka is a tápnövényen vagy annak közelében tartózkodik, más fajok nappalra a gyep szint alsó részébe húzódnak vagy a talajba rejtőznek; a *Senta* nem és az *Episemini* tribus esetében a hernyó endofág életmódot él.

Az idetartozó fajok oligofágok (illetve genus-szinten monofágok) és polifágok egyaránt lehetnek, a hernyók elsősorban lágyszárú kétszikűeken (ritkábban egyszikűeken) élnek, de számos *Xylenini* faj hernyója fás növényeken él, az *Episemini* tribus fajai egyszikűek hagymáiban endofág életmódot folytatnak, míg a *Hadenarokonsági* kör fajai jellegzetesen virág- és magfogyasztók. A fajok egy része kövismert kártevő, a *Mythimna*, *Pseudaletia*, *Mamestra*, *Lacanobia*, stb. nemek több képviselője főként veteményeskertekben okoz(hat) számottevő kárt, míg a lombfogyasztó *Orthosiini*- és *Xylenini*-fajok egy részét mint erdészeti kártevőt tartjuk nyilván.

Az alsóalád fajai között egy- és többnemzedékesek egyaránt megtalálhatóak, de csak kevés fajnak fejlődik ki a mi éghajlati viszonyaink között évente kettőnél több generációja (pl. *Haadula trifolii* HUFNAGEL, *Mythimna l-album* LINNAEUS). Az áttelelő stádium csoporttól függően lehet a pete, hernyó, báb és imágó is (imágóként telelnek bizonyos *Xylenini* genusok - *Conistra*, *Jodia*, *Lithophane*, *Eupsilia*, *Orbona*, *Xylena*, *Dasyptolia* - fajai). A báb viszonylag vastkos, a nyelvtok a szárnytokkal megegyező hosszúságú. Fekhet változó falvastagságú gubóban (illetve szövédékhben) vagy szabadon, főként a többnemzedékes fajoknál fordul elő szabadon, a talajban fekvő báb.

A lepkék rendszerint jó repülőek, néhány faj (*Anarta myrtilli*, *Coranarta cordigera*, *Discestra dianthi*, *Cerapteryx graminis*) főként vagy rendszeresen nappal is aktív, a többség azonban mindenekelőtt éjszaka repül (bizonyos időjárási körülmények között, illetve egyes élőhelytípusokban számos faj aktív nappal is, ez azonban nem nevezhető rendszeres nappali aktivitásnak). A mesterséges fény az imágókat erősen vonzza; a tavasszal és ősszel repülő fajok a csalétket, kicsorgó fanedveket is igen is kedvelik, olykor nagy tömegben jelentkezik ezeken a táplálékforrásokon. A lepkék egy része nappal fák törzsén, sziklaoldalakon, elszáradt növényi részekben pihen (*Dichonia polymixis*, *Antitype*, stb.), de a legtöbb faj az aljnövényzetbe, a lombkorona-szintbe vagy az avarba húzódnva rejtőzik.

A nagy rokonsági körök trópusok eredetűek, a *Mythimnini* tribus jelenleg is alapvetően trópusok súlypontú, de a *Xylenini* és a *Hadenini* tribusok bizonyos csoportjai kivételével a többi fejlődési ágának is számos trópusos (paleotrópusos illetve orientális) tagja ismeretes.

Az alsóalád - az Antarktisz kivételével - valamennyi kontinensen képviselteti magát, a trópusok és hideg égövön, a sivatagokban és a magashegységekben egyaránt megtalálhatóak, sok esetben erősen specializálódott csoportokként. A *Mythimnini* tribusba igen sok, a *Hadenini* tribusba néhány közismert vándorlepke tartozik, döntő többségük a trópusok felől vándorol rendszeresen a mérsékeltöbve minden tavasszal és tér vissza késő ősszel, egy vagy több helyben kifejlődött generáció után.

A Kárpát-medencéből az igen fajgazdag alsóalád 149 fáját mutatták ki napjainkig.

A nemek határozókulcsa

- 1 (4) A szem kicsi és keskeny; a hátsó szárny sárga, széles fekete szegéllyel
- 2 (3) Az elülső szárny sötét barnásszürke vagy feketésszürke, a vesefolt igen nagy, feltűnő, éles fehér kerettel (= *Coranarta* BECK, 1991, nomen nudum).
5. nem: *Coranarta* HACKER, 1998
- 3 (2) Az elülső szárny pirosasbarna vagy porfirvörös, a vesefolt nem fehér keretű
4. nem: *Anarta* OCHSENHEIMER, 1816
- 4 (1) A szem nagy, gömbölyű; a hátsó szárny nem sárga.

- 5 (60) A szemek csupaszok.
- 6 (9) A lábszárak tövisesek; a szemek körül nincsenek hosszú szempillák.
- 7 (8) A keresztvonalak igen élesek és többé-kevésbé egyenesek, a hullámvonal nagy, különálló pontok sora. Kisebb fesztávú, széles szárnyú fajok.
38. nem: **Mesogona** BOISDUVAL, 1840
- 8 (7) A keresztvonalak kevésbé markánsak, sokszor keitősek és részben elmosódot-
tak vagy foltokra szakadozottak; a hullámvonal sosem feltűnő, nagy pontok
sora. Nagyobb fesztávú, keskenyebb szárnyú fajok (= *Orthosia* auct.)
41. nem: **Ammoconia** LEDERER, 1857
- 9 (5) A lábszárak simák; a szemek körül hosszú, sötét szőrökből álló "szempillák"
vannak.
- 10 (17) A nyelv csökevényes.
- 11 (12) A csapfolt feltűnően hosszú, sárgás; a hátulsó szárny sötét barnásszürke be-
hintésű. a szemek körül hosszú, sötét szőrökből álló "szempillák" vannak.
57. nem: **Ulochlaena** LEDERER, 1857
- 12 (11) A csapfolt nem ilyen.
- 13 (14) A hátulsó szárny fehér (hím) vagy fehéresszürke, sötétebb szegéllyel; a kör-
folt kerek, a vesefolt rózsaszínes (= *Derthisa* WALKER, 1857).
56. nem: **Cleoceris** BOISDUVAL, [1836]
- 14 (13) A hátulsó szárny szürkés, barnás vagy vörhenyes; az elülső szárny szíves, a
sejtben gyakran az alapszínél sötétebb foltal
- 15 (16) A körfolt nagy, szögletes, néha lekerekített, a vesefolt igen nagy, közepén kis-
sé beszűkülő; a sejtben a kör- és vesefolt közötti gyakran az alapszínél söté-
tebb foltal (= *Orthogramma* REICHENBACH, 1817; *Cladocera* RAMBUR, 1858)
55. nem: **Episema** OCHSENHEIMER, 1816
- 16 (15) A kör- és a vesefolt sokkal kisebb, homályos, elmosódó kontúrú, a sejtben so-
sincs az alapszínél feltűnően sötétebb folt. Nagytermetű, robusztus testű lepkék
52. nem: **Dasypolia** GUENÉE, 1852
- 17 (10) A nyelv jól fejlett.
- 18 (19) Igen nagytermetű, hegyes szárnyú lepkék, a potroh lapított, jellegzetes sárga-
fekete gyűrűzöttséggel (= *Conistra* auct., *Orrhodia* auct.)
47. nem: **Orbona** HÜBNER, [1821]
- 19 (18) A potroh eltérő színezetű.
- 20 (23) A vesefolt részben vagy egészben tiszta fehér vagy különböző árnyalatú
élénk sárga.
- 21 (14) A vesefolt fehérés vagy sárga körrel és két azonos színű, apró kísérfoltal
(= *Scopelosoma* CURTIS, 1837; *Mecoptera* GUENÉE, 1837)
46. nem: **Eupsilia** HÜBNER [1821]

- 22 (13) A vesefolt külső fele vöröses árnyalatú fehér, a körfolt sötét, a hím hátulsó szárnyán nagy, hártvás hólyag található (= *Thecophora* TREITSCHKF, 1825, hononym)
49. nem: **Rileyana** MOUCIIA & CIVÁJA, 1963
- 23 (20) A vesefolt nem fehér vagy sárga, legfeljebb a körvonal kissé fehéres vagy az alsó szögletben van egy fehér(es) pont.
- 24 (25) A körfolt apró, a vesefolt belső alsó szöglete élesen kihegyesedő, a hátulsó szárny mindkét ivarnál fehér (= *Egira* auct.)
43. nem: **Scotochrosta** LEDERER, 1857
- 25 (24) A vesefolt nem ilyen.
- 26 (27) Igen nagy termetű (50-65 mm), keskeny szárnyú fajok, a világos (rendszerint sárgás) és kissé homorú gallér a sötétbarna vagy sötétszürke válltakaróktól élesen elválik (= *Xylites* REICHENBACTI, 1817; *Xylina* TREITSCHKE, 1826; *Calocampa* STEPHENS, 1829; *Callicampa* AGASSIZ, [1847])
48. nem: **Xylena** OCISENHEIMER, 1816
- 27 (26) Kisebb állatok, a gallér és válltakarók azonos vagy közel azonos színűek; legfeljebb a gallér töve sárgás.
- 28 (29) A fiók-gallér igen jól fejlett, szarvpárszerűen a fej fölé nyúlik; az ajaktapogató csúcsfeje hosszú és hegyes. Az elülső szárny igen keskeny és nyújtott, a körfolt egységes (= *Graptolitha* HÜBNER, [1821]; *Xylina* auct.; *Rhizolitha* CURTIS, [1830]; *Prolitha* BERIO, 1980)
45. nem: **Lithophane** HÜBNER, [1821]
- 29 (28) A fiók-gallér hiányzik vagy csak igen apró, nyúlványa nincs; az ajaktapogató csúcsfeje rövidebb. Az elülső szárny általában szélesebb (ha nem, a körfolt kettéosztott és/vagy a külső szegély csipkézett).
- 30 (31) Az elülső szárny keskeny, tompa lilásszürke, a körfolt két különálló kerek foltocskából áll (= *Chloantha* auct.)
44. nem: **Lithomoia** HÜBNER, [1821]
- 31 (30) A körfolt egységes.
- 32 (33) A homlok kiugró, nagy homlokdudorral, az elülső szárny keresztvonalai hullámosak, elmosódottak; alapszíne sötétbarna vagy szürke. A hím csápja több-kevésbé fésűs, hátulsó szárnya fehér (= *Phylapora* BERIO, 1980)
42. nem: **Aporophila** GUENÉE, 1841
- 33(32) A homlokdudor hiányzik, a homlok sima, lapos lemez; ha a homlokon félgömböszzerű kidudorodás van, akkor a keresztvonalak egyencsek és élesek, a hátulsó szárny sárgás vagy rózsaszínes.
- 34(35) Az elülső szárny világos fehéresszürke, a hím hátulsó szárnya fehér. A rajzolat sötétszürke és fekete, a csapfolt meghosszabbításában fehér foltal.
40. nem: **Antitype** HÜBNER, [1821]
- 35 (34) A mintázat és a színezet eltérő.
- 36 (43) Az elülső szárnyon a csapfolt magasságában sötét vonal fut (nem csupán a csapfolt maga sötét).

- 37(38) Az elülső szárny élénk világoszöld vagy fehéreszöld, a rajzolat éles, fekete vagy feketésbarna; az elülső lábszár igen erősen megvastagodott (= *Horma* WALKER, 1857; *Griposia* TAMS, 1939; *Eudiphthera* NORDSTRÖM, 1942)
50. nem: **Dichonia** HÜBNER, [1821] (partim., *D. aprilina* LINNAEUS)
- 38 (37) Az elülső szárny alapszíne barna vagy szürke, legfeljebb némi zöldes behintéssel; az elülső lábszár nem, vagy csak kevésbé megvastagodott.
- 39(40) Nagytermetű fajok (40-55 mm), az elülső szárny vöröses árnyalatú sötétbarna vagy sötétszürke; a hátulsó szárny vagy mindkét ivarnál csillogó sötétbarna, a hím hátulsó szárnya fehéres, a nőténynél szélesebb barna szegélytérrel és több-kevesebb barnás tötéri behintéssel (= *Blepharita* auct., *Blepharamia* BERIO, 1980; *Pseudomniothys* BECK, 1991)
54. nem: **Mniotype** FRANCFLEMONT, 1941
- 40(39) Kisebb termetű (30-42 mm), keskenyebb szárnyú fajok, az elülső szárny alapszíne, szürke, barna, esetleg feketés, esetenként zöldes behintéssel és fénnnyel.
- 41 (42) A gallér töve a csúcsi résznél világosabb, sötétsárga (esetleg vöröses) vagy zöldesfehér; a válltakarók sokkal sötétebbek.
50. nem: **Dichonia** HÜBNER, [1821](partim)
- 42 (41) A gallér töve sötét (sosem sárgás vagy zöldes) és csúcsi rész világosabb, a válltakarók színe a gallérral többé-kevésbé megegyező (= *Dichoniopsis* BERIO, 1980 nec WARREN, 1913; *Dichoniopsis* BERIO, 1980; *Monobotodes* BECK, 1991; *Roborbotodes* BECK, 1991)
51. nem: **Dryobotodes** WARREN, 1911
- 43 (36) A csapfolt meghosszabbításában nincs fekete folt, legfeljebb a csapfolt maga hosszú és sötét.
- 44 (45) Kistermetű (<35 mm) és keskenyszárnyú lepkék, a csapfolt hosszú, a keskeny középteret rendszerint csaknem átéri; a körfolt és a vesefolt éles, az alapszín-nél jóval sötétebb vonallal körülrajzolt (= *Iteophaga* BOURSIN, 1965; *Cleoceris* auct., *Bombycia* auct.)
39. nem: **Brachylomia** HAMPSON, 1906
- 45 (44) Nagyobb termetű (>35 mm) és szélesebb szárnyú fajok, a csapfolt hiányzik vagy homályos és rövid; a körfolt és a vesefolt elmosódó kontúrú, ha éles, akkor a körvonaluk az alapszín-nél sokkal világosabb (= *Propolyxix* BERIO, 1980; *Simplitype* BERIO, 1980; *Serpmixis* BECK, 1991)
53. nem: **Polymixis** HÜBNER [1920]
- 46 (47) Az elülső szárny elülső szegélyén fehér foltokkal, az ajaktapogató erősen kihagyosodó (= *Xanthia* BOISDUVAL, 1829; *Lampetia* CURTIS, [1830]; *Xantholeuca* STEPHENS, 1931; *Hoporinia* BLANCHARD, 1840; *Oporinia* AGASSIZ, [1847])
32. nem: **Jodia** HÜBNER, 1818
- 47 (46) Az elülső szárny élén fehér foltok nélkül, az ajaktapogató nem kihagyosodó.
- 48 (49) A homlokon nagy, félgömb alakú dudorral, amelyen apró pikkelyek vannak. Körfoltja nincs (= *Cirrhoedia* GUENÉE, 1839; *Cirrhoedia* AGASSIZ, [1847]; *Brachycosmia* BUTLER, 1890)
31. nem: **Atethmia** HÜBNER, [1821]

- 49 (48) Körfoltja van, a homlokdudor hiányzik, esetleg a homlok lemeze enyhén domború.
- 50 (55) A hátulsó szárny fehéres vagy világos szürkéssárga, az elülső szárny sárga, sárgászörös vagy sárgásbarna
- 51 (52) A gallér sötét lilásbarna, finoman kicsúcsosodó hegyvel. (= *Xantha* BILLBERG, 1820)
34. nem: *Xanthia* OCHSENHEIMER, 1816
(partim. 1. alnem: *Xanthia* OCHSENHEIMER)
- 52 (51) A gallér a tor színével megegyező sárga vagy narancsszínű.
- 53 (54) A hátulsó szárny alapszíne sötétsárga, ha fehér vagy fehéres, akkor az elülső szárnyon három éles vörösbarna keresztvonal fut végig vagy a vesefolt két kis kerek, nyolcast formáló foltból áll (= *Citria* HÜBNER, [1821]; *Mellinia* HÜBNER, [1821]; *Euthemonia* GISTL, 1848; *Aurxanthia* BECK, 1991)
37. nem: *Tiliacea* TUTT, 1896
- 54 (53) A hátulsó szárny alapszíne fehéres, az elülső szárny rajzolata eltérő.
36. nem: *Xanthia* OCHSENHEIMER, 1816
(partim., 2. alnem: *Cirrhia* HÜBNER)
- 55 (50) A hátulsó szárny legalább egy részén sötétebb, barna vagy barnásszürke.
- 56 (57) A potroh feltűnően lapított, az elülső szárny külső szegélye igen erősen ívelt, csúcsa alatt néha erősebb bemetszéssel (= *Orrhodia* HÜBNER, [1821]; *Gloia* HÜBNER, 1820; *Glaea* STEPHENS, 1829)
33. nem: *Conistra* HÜBNER, [1821]
- 57 (56) A potroh hengeres, az elülső szárny külső szegélye sokkal kevésbé ívelt; a szárny nyújtottabb.
- 58 (59) Az elülső szárny tompa barnásszürke, vöröses árnyalattal, a szárny zömök, szögletes. A kör- és vesefolt oldalról lapított, oldalai párhuzamosak. A hím csápja fésűsnek tűnő, hosszú pillázattal.
35. nem: *Spudaea* SNELLEN, 1867
- 59 (58) Nem ilyen, ha a színezet hasonló, akkor az elülső szárny nyújtottabb, a körfolt kerek. A hím csápja nem fésűs (= *Amathes* auct.; *Alexia* DE LAEVER, 1978; *Xandria* DE LAEVER, 1982; *Pseudanchoscelis* BECK, 1991; *Humichola* BECK, 1991; *Haemachola* BECK, 1991; *Rufachola* BECK, 1991; *Thurnericola* BECK, 1991; *Ostheldericola* BECK, 1991)
34. nem: *Agrochola* HÜBNER, [1821]
- 60 (5) A szemek szőrözöttek.
- 61 (74) A homlokon feltűnő, nagy dudor van.
- 62 (63) Az elülső szárny erei erős fehér(es) behintéssel, az alapszín sötét szürkésbarna, gyakran rózsalila behintéssel és fénnel (= *Nervia* GUENÉE, 1841; *Nervia* AGASSIZ, [1847])
16. nem: *Heliophobus* BOISDUVAL, 1829

- 63 (62) Az elülső szárny erei nem fehéresek; ha részben világos behintésűek, akkor az alapszín sárgásbarna vagy vörhenyes.
- 64 (65) A vesefolt alsó harmada (nem csupán körvonala vagy annak egy része) fehér kitöltésű.
15. nem: **Conisania** HAMPSON, 1905 (partim.)
- 65 (64) A vesefolt alsó része sötét, legfeljebb körvonala vagy annak egy része fehér(es).
- 66 (67) Az elülső szárny vagy sárgásbarna és a rajzolat az alapszínnél jóval világosabb, fehéres vagy sárgás, vagy egyszínű, sötét füstszürke és a csapfolt és a sejt középső része feketés.
17. nem: **Saragossa** STAUDINGER, 1900
- 67 (66) A fenti bélyegkombináció nem áll fenn: ha az alapszín sárgásbarna, akkor a rajzolat legalább részben az alapszínnél jóval sötétebb, ha szürke, akkor nem egyszínű, és éles, feketés foltok sincsenek az adott helyeken.
- 68 (69) Nagyobb fesztávú (>35 mm), keskenyebb, nyújtottabb szárnyú és testű fajok, a sötét vesefolt alsó szöglete fehér foltocskával (= *Colonsideridis* BECK, 1991)
14. nem: **Sideridis** HÜBNER, 1821 (partim.)
- 69 (68) Kisebbség (< 35 mm), zömökebb és rövidebb szárnyú fajok, a vesefolt alsó szögletében nincs fehér pont, legfeljebb a vesefolt kerete sárgásfehér.
- 70 (71) Az elülső szárny erci a (sárgásbarna) alapszínnél jóval sötétebbek, a nyílfoltok hiányoznak.
14. nem: **Sideridis** (partim.)
- 71 (70) Az elülső szárny nyílfoltjai élesek; ha elmosódottabbak, akkor az alapszín nem sárgásbarna.
- 72 (73) A nőstény tojócsőve hosszú és hegyes, nyugalmi állapotban is kilóg a potrohából. Az elülső szárny vagy élénk sötétsárga, melegbarna vagy fehéresszürke, a külső szegély a csúcs alatt kissé homorú (= *Miselia* OSCHENHEIMLER, 1816; *Zetoligia* BILLBERG, 1820; *Harmodia* HÜBNER, [1821]; *Epia* HÜBNER, [1821]; *Dianthoecia* BOISDUVAL, 1834; *Adena* AGASSIZ, [1847]; *Pronotestra* HAMPSON, 1905; *Perplexhadena* BECK, 1991; *Paraperplexia* BECK, 1991; *Maghadena* BECK, 1991; *Caeshadena* BECK, 1991)
20. nem: **Hadena** SCIRANK, 1802 (partim.; alnem *Anepia* HAMPSON)
- 73 (72) A nőstény tojócsőve rövid, nem nyúlik ki a potrohából. Az alapszín sohasem sárgás, az elülső szárny külső szegélye egyenletesen ívelő (= *Salacia* BOIE, 1839; *Cardepia* auct.; *Discestra* auct.; *Caloestra* BECK, 1991)
6. nem: **Hadula** STAUDINGER, 1889
- 74 (61) A homlokudor hiányzik.
- 75 (80) Az elülső szárny sárgás- vagy vörhenyesbarna, esetleg narancsvöröses alapszínű, a vesefolt fehér vagy sárgásfehér; a hátulsó szárny egyszínű sötétbarna vagy széles feketésbarna szegélyterű.

- 76 (77) A vesefolt alsó része mindkét oldalon hosszabb nyúlványt visel (a külső oldali nyúlvány rendszerint kétsúcú); a hím csápjja erősen fésűs.
23. nem: **Cerapteryx** CURTIS, 1833
- 77 (76) A vesefolt alsó részén nincsen világos nyúlványok, a hím csápjja fogazott vagy kissé fésűs.
- 78 (79) A körfolt nagy, fehér(es), a keresztvonalak erősen hullámosak és a rojt foltzott (= *Ilarus* BOISDUVAL, 1829; *Hilarus* AGASSIZ, [1847])
25. nem: **Panolis** HÜBNER, [1821]
- 79 (78) A körfolt hiányzik vagy apró pont, a keresztvonalak alig hullámosak vagy egyenesek és a rojt egyszínű.
22. nem: **Eriopygodes** HAMPSON, 1905
- 80 (84) Az elülső szárny nem sárgás- vagy vörhenyesbarna, ha igen, akkor a hátulsó szárny nem egyszínű sötétbarna vagy széles feketésbarna szegélyű.
- 81 (75) Az elülső szárny sárgás, vörhenycs vagy narancsszínű, a körvonalak erősen hullámosak, a vesefolt sötét; a hátulsó szárny fehér, némi sötétebb szegélytéri behintéssel.
- 82 (83) A torszórzet tagolt, a hím csápjja sosem fésűs. Az elülső szárny keskeny és nyújtott, a körfolt és a vesefolt keskeny, sokszor elmosódott vagy hiányzik; a hátulsó szárny holdfoltja redukálódott (= *Philostola* BILLBERG, 1820; *Mithimna* SODOFFSKY, 1837; *Hyperiodes* WARREN, 1910; *Ilyphilare* HÜBNER, [1821]; *Heliophila* HÜBNER, [1821]; *Leucania* BOISDUVAL, 1829 nec OSCHENHEIMER, 1816; *Apoma* BERIO, 1980; *Anapoma* BERIO, 1980)
2. nem: **Mythimna** (partim.)
- 83 (82) A torszórzet homogén, a hím csápjja erősen fésűs. Az elülső szárny szélesebb és rövidebb, a kör- és vesefolt széles és sötét; a hátulsó szárny holdfoltja jól látható (= *Orthoa* BILLBERG, 1820; *Cuphanoa* HÜBNER, [1821]; *Taeniocampa* GUENÉE, 1839; *Euchoristea* WARREN, 1910; *Erythrotis* BRYK, 1949; *Ancata* CAPUSE, 1958)
27. nem: **Orthosia** OSCHENHEIMER, 1816 (partim.)
- 84 (80) Az elülső szárny eltérő színezetű, ha sárgás tónusú, akkor a keresztvonalak egyenesek és a vesefolt hiányzik vagy világos, vagy a hátulsó szárny nem fehér.
- 85 (86) Az elülső szárnyon a bagolyrajzolat három, világos kitöltésű foltját éles, feketés vonal és sötét mező veszi körül; mindkét ivar csápjja fésűs, a hím fésűfogai jóval hosszabbak.
29. nem: **Perigrapha** LEDERER, 1857 (partim., alnem *Perigrapha*)
- 86 (85) Az elülső szárny színezete eltérő; a nőtény csápjja sosem fésűs.
- 87 (94) A torszórzet homogén.
- 88 (89) Kistermetű lepkék, a szárnyfesztáv <30 mm. Az elülső szárny egyszínű, sötét kávébarna, a széles, nagy kör- és vesefolt kerete, valamint a hullámvonal okkerbarna; a foltok kitöltése az alapszínnel megegyező. A hím csápjja egyenletesen erősen aszimmetrikusan fésűs, végső szakasza hosszan igen rövid fogakkal fogazott (= *Parorthosia* RÁKOSY, 1993).
26. nem: **Dioszeghyana** HREBLAY, 1993

- 89 (88) Döntően nagyobb természetű (>35 mm) és eltérő színezetű fajok. Amennyiben hasonló természetűek, akkor a körfolt és a vesefolt kisebb, keskenyebb, kitöltésük a világosabb (okkersárga vagy okkerszürke, esetleg vörhenyes vagy barnás) alapszínnél sötétebb szürke vagy barna. A hím csápja kevésbé aszimmetrikusan fésűs, középső szakaszán a fogak kétoldalt csaknem egyenlő hosszúak; a csáp végső szakaszán a fésűfogak hosszabbak.
- 90 (91) A kör- és vesefolt elmosódott, éles keret nélküli; a hátulsó szárny szürkés vagy szürkésbarna.
29. nem: **Perigrapha** LEDERER, 1857 (partim., alnem *Rororthosia*)
- 91 (90) A kör- és vesefolt körvonala élesen kirajzolt, ha valamennyire elmosódó, akkor a hátulsó szárny fehéres vagy fehér.
- 92 (93) Az elülső szárny hullámvonala mentén az m_2 , m_3 , ereknél éles feketés folt-párral (ez néha elhalványulhat); a hím csápja hosszú fésűfogakkal.
28. nem: **Anorthoa** BERIO, 1980
- 93 (92) Az elülső szárny hullámvonala mentén nincs éles feketés folt-pár; a hím csápján a fésűfogak rövidek.
27. nem **Orthosia** OSCHENHEIMER, 1816 (partim.)
- 94 (87) Δ torszórzet tagolt.
- 95 (106) Az elülső szárny szalmasárga, vörhenyessárga vagy vörösbarna, néha szürkés vagy fehéres. A bagolyrajzolat hiányos, a csapfolt mindig, a körfolt csaknem mindig hiányzik; a hullámvonal redukálódott vagy csak nyomokban fedezhető fel. Az elülső szárny sejtje alatt sokszor éles fekete vonal és/vagy szélesebb sötét pászta látható.
- 96 (97) A test karcú, filigrán, az elülső szárny lándzsaalakú. A sejt alatt széles, sötét vörösbarna vagy feketésbarna sávval (= *Meliana* CURTIS, 1836)
1. nem: **Senta** STEPHENS, 1834
- 97 (96) A test cröteljes, az elülső szárny nyújtott háromszögletű. A sejt alatti sáv hiányzik vagy halvány szürkésbarna, esetleg éles, fekete vonal kíséri.
- 98 (99) Δ sejt alatt futó fekete csík hosszú, a sejt közepén jócskán túlnyúlik; a hátulsó szárny erősen barnával fedett. A hím hasoldalán nincs feltűnő feketés illatpamacs (= *Heliophilae* OSCHENHEIMER, 1816; *Donachlora* SODOFFSKY, 1837; *Leucadia* SODOFFSKY, 1837; *Donachlora* AGASSIZ, [1847]; *Pudorina* GISTI, 1848; *Cirphis* WALKER, 1865)
3. nem: **Leucania** OSCHENHEIMER, 1816 (partim.)
- 99 (98) Δ sejt alatti fekete csík rövid, legfeljebb a sejt közepéig tart; a hátulsó szárny barnával csak gyengén fedett és a holdfolt rendre jól látható. A hím hasi illatpamacs fekete, igen feltűnő.
2. nem: **Mythimna** OSCHENHEIMER, 1816 (partim.)
- 100 (103) A fonák tiszta fehér vagy sárgásfehér, mind a négy holdfolt éles.
- 101 (102) A sejt alsó szögletén fehér pontocska van, a külső keresztvonal szinte mindig jól látható, sötét pontsor. A külső szegély a csúc alatt nem vagy csak kevésbé homorú.
3. nem: **Leucania** (partim.)

102 (101) A sejt alsó szögletén nincs fehér pontocska; a külső keresztvonal hiányzik vagy csak néhány ponttal képviselt. A külső szegély a csúcs alatt erősebben homorú.

2. nem: **Mythimna** (partim.)

103 (100) A fonák nem tiszta fehér vagy sárgásfehér, ha igen, akkor nincs meg mind a négy holdfolt.

104 (105) A körfolt és a vesefolt az alapszíntől eltérő, narancsszínű kitöltésű, a vesefolt alján egy apró, éles fehér pontocskával.

2. nem: **Mythimna** (partim., alnem: *Pseudaletia* FRANCLEMONT, 1951)

105 (104) A körfolt hiányzik, a vesefolt vagy egy sötét pontra redukálódott, vagy keskeny és részben vagy egészen fehér vagy sárgásfehér.

2. nem: **Mythimna** (partim.)

106 (95) Az elülső szárny színezete eltérő, ha sárgás vagy vörhenyes alapszínű, akkor a bagolyrajzolat teljes, legfeljebb a csapfolt elmosódott vagy redukálódott.

107 (108) Mindkét ivar hátulsó szárnya fehér, legfeljebb az ereken és a keskeny szegélytérben van barnás behintés. Az elülső szárny igen keskeny és nyújtott, a kör- és vesefolt nem fehéres keretű és kitöltése sem világos (= *Xylomyges* GUENÉE, 1852; *Xylomania* HAMPSON, 1905)

30. nem: **Egira** DUPONCHEL, 1845

108 (107) A hátulsó szárny szürkével vagy barnával fedett, ha fehér(es), akkor az elülső szárny szélesebb és/vagy a kör- és vesefolt kerete vagy kitöltése fehéres vagy fehér.

109 (110) A bagolyrajzolat három foltja és a hullámvonal foltjai teljesen feketék, az elülső szárny alapszíne sötét lilásszürke.

18. nem: **Hyssia** GUENÉE, 1852

110 (109) Az elülső szárny színezete eltérő.

111 (112) Az elülső szárny fehér, a rajzolat éles, fekete vagy sötétbarna (= *Aethria* auct. nec HÜBNER, [1821]; *Mamestra* auct.; *Polia* auct.)

19. nem: **Hecatera** GUENÉE, 1852 (partim.)

112 (111) Az elülső szárny színezete és rajzolata nem ilyen, legfeljebb az erek, a bagolyrajzolat egyes foltjai és a hullámvonal fehérek vagy fehéresek.

113 (114) Az elülső szárny erei, valamint a kör- és vesefolt sárgásfehérek, a nyílfoltok minden érzékben jól láthatóak; a hím csápja szélesen fésűs (= *Neuronia* HÜBNER, [1821]; *Charaetas* STILPHENS, 1829; *Neuronia* AGASSIZ, [1847]; *Epineuronia* REBEL, 1901)

24. nem: **Tholera** HÜBNER, [1821] (partim.)

114 (113) Az erek nem feltűnő sárgásfehérek; a nyílfoltok csak egyes érzékben élesek és sötétek.

115 (116) Az elülső szárny vagy sötét, kékes árnyalatú feketésszürke (feketésbarna), a vesefolt (körfolt nem) nagy, hófehér keretű és kitöltésű (kivételesen csak a keret néhány pontocskája fehéres), a hátulsó szárny sárgásfehér, széles, sötétbar-

na szegélytérrel, vagy sötét bordóbarna, a hullámvonal alsó ötöde nagy, sárgásfehér foltá alakult (= *Ceramica* GUENÉE, 1852; *Mamestra* auct.; *Polia* auct.)
10. nem: **Melanchra** HÜBNER, [1820]

116 (115) A szárnyak színezete és rajzolata eltérő.

117 (122) A csapfolt meghosszabbításában a külső keresztvonalig húzódó feketés csík látható (nem csupán maga a csapfolt sötét).

118 (119) A hullámvonal M-alakú rajzolatának csúcsai hosszúak, elérik a rojt tövét (= *Diataruxia* HÜBNER, [1821]; *Mamestra* auct.; *Polia* auct.)
9. nem: **Lacania** BILLBERG, 1820 (partim.)

119 (118) A hullámvonal M-alakú rajzolatának csúcsai rövidebbek, nem érik el a rojt tövét.

120 (121) A körfolt alatt világos (rendszerint kétszűcsű) folttal; a szárnyon az erek mentén gyakorta sárgás behintéssel.

12. nem: **Hada** BILLBERG, 1820

121 (120) A körfolt alatt nincs világos folt; a sárgás behintés mindig hiányzik.

11. nem: **Papestra** SUKHAREVA, 1973

122 (117) A csapfolt meghosszabbításában nincs feketés folt, legfeljebb maga a csapfolt hosszú és sötét.

123 (124) Az elülső szárny kissé zöldes vagy kékesszürke árnyalatú sötétbarna, a körfolt és a vesefolt kerete, valamint a hullámvonal világosokker. A hím hátulso szárnya tejfehér, csápja fésűs.

24. nem: **Tholera** HÜBNER, [1821] (partim.)

124 (123) Az elülső szárny színezete és rajzolata más, ha egyszínű sötétbarna, akkor a kör- és vesefolt kerete nem világosokker vagy kitöltésc is világos (fehéres vagy szürkés). A hím hátulso szárnya sötét behintésű, nem tejfehér.

125 (126) Igen nagy termetű fajok, a hullámvonal belső oldalán a tornusnál nagy sötét folt vagy néhány kisebb feketés foltocska látható és a rojt nagyjából egyszínű; ha a sötét folt homályos vagy hiányzik, akkor a hátulso szárny sárgás fényű, sötétebb barnás erekkel és mozaikos szegélytérrel. A hím csápja sosem fésűs (= *Chera* HÜBNER, [1821]; *Polia* BOISDUVAL, 1829; *Aplecta* GUENÉE, 1838)

7. nem: **Polia** OSCHENILMER, 1816

126 (125) Kiseb termetű fajok, ha viszonylag nagyok, akkor a hullámvonal mellett nincs nagy sötétebb folt a belső szögletben, az elülső szárny keskenyebb vagy a rojt élesen foltozott és a hím csápja fésűs.

127 (128) Kistermetű (<35 mm), rövid és széles szárnyú fajok, a középtér a tö- és szegélytérnél szembeötlően sötétebb; a nőtény tojócsöve nyugalmi állapotban a potrohba teljesen visszahúzható.

19. nem: **Hecatera** GUENÉE, 1852 (partim.)

- 128 (127) Nagyobb termetű (általában 35–45 mm fesztávú), keskenyebb és nyújtottabb szárnyú fajok; ha viszonylag rövid és széles szárnyúak, akkor a középtér a szárny többi részével nagyjából megegyező színű és a nőstény tojócsöve a potrohból hosszan kinyúló.
- 129 (130) A csapfolt igen nagy, a fehér keretű vesefolt és a (rendszerint fehéres keretű) körfolt egymástól távol áll; a hím csápjja erősen fésűs.
8. nem: **Pachetra** GUFNÉE, 1841
- 130 (129) A csapfolt kicsi vagy hiányzik, ha viszonylag nagy, akkor a kör- és vesefolt világos kerete alul csaknem összeér vagy részben összeolvad; a hím csápjja sosem fésűs.
- 131 (132) Az elülső szárny erősen nyújtott és keskeny, világos kékesszürke, a kör- és vesefolt éles sötét körvonalú és az alapszínnél világosabb fehéresszürke kitöltésű; a hátulsó szárny közel egyszínű szürke (= *Lasionhada* BERIO, 1980; *Hada* auct.)
21. nem: **Lasionyeta** AURIVILLUS, 1892
- 132 (131) Az elülső szárny eltérő színezetű, ha szürkés, akkor rövidebb és szélesebb, a foltok vagy világos körvonalúak vagy csak halvány sötét keretűek; a hátulsó szárny erősebb sötét szegéllyel.
- 133 (134) Az elülső szárny viszonylag nyújtott, sötét szürkésbarna, a vesefolt apró fehér pöttyekkel kontúrozott; a körfolt kicsi és sötét keretű (= *Barathra* HÜBNER, [1821]; *Mamestra* SODOPFSKY, 1837; *Polia* auct.)
13. nem: **Mamestra** OSCHENHEIMER, 1816
- 134 (133) Az elülső szárny vagy szélesebb és rövidebb, ha a vesefolt fehéres körvonalú (vagy kitöltésű), akkor a körfolt is fehér keretű és/vagy kitöltésű, ha az elülső szárny keskenyebb és nyújtottabb, akkor a vesefolt fehér cs pontocskái hiányoznak.
- 135 (136) Az elülső szárnyon nincsenek éles fehér foltok és az alapszín sosem sötétsárga. Ha a kör- és vesefolt világos (sárgás, esetleg fátyolos fehér) keretű vagy kitöltésű, akkor a hullámvonal éles és folyamatos fehér(es) vonal és a rojt sötét, gyenge világosabb foltozással.
9. nem: **Lacanobia** BILLBERG, 1820 (partim.)
- 136 (135) Az elülső szárny vagy élesebb fehér foltokkal díszített, vagy a csúcs alatti külső szegély kissé homorú és a hullámvonal foltokra szakadozott, esetleg az alapszín sötétsárga; a rojt éles sötét-világos foltozású.
- 137 (138) Az elülső szárny sötétsárga (esetleg világos sárgásbarna vagy narancsbarna)
15. nem: **Conisania** (partim.: *Luteohadena* BECK, 1991)
- 138 (137) Az elülső szárny alapszín sötétbarna vagy sötétszürke, esetleg türkizkékés behintésű szürke.
- 139 (140) Az elülső szárny világos rajzolata jellegzetesen rózsaszínes-ibolyás árnyalatú; a nőstény tojócsöve viszonylag rövid, csak kevésbé nyúlik ki a potrohból
14. nem: **Sideridis** (partim.: *Aneda* SUKHAREVA, 1973)
- 140 (139) Az elülső szárny rózsaszínű rajzolat nélkül; a nőstény tojócsöve sokkal hosszabb, a potrohból hosszan kinyúló
20. nem **Hadena** SCHRANK, 1802 (partim.)

1. nem: **Senta** STEPHENS, 1834

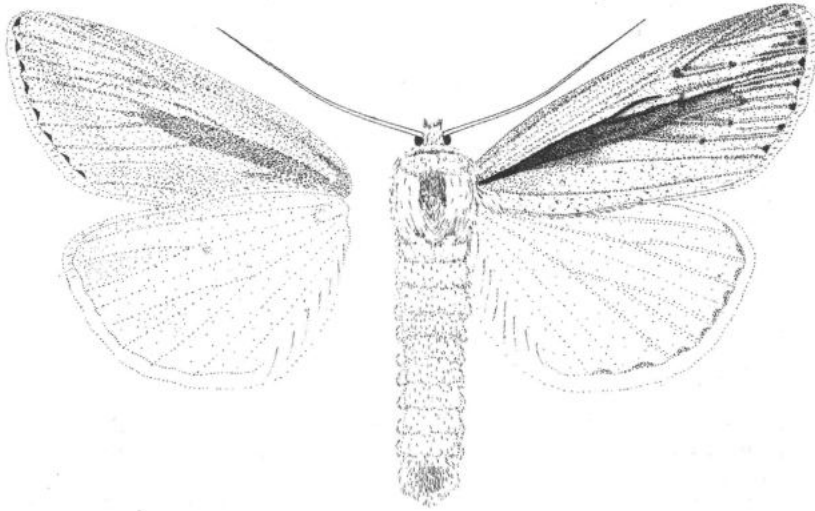
Közepes termetű, keskeny szárnyú és karsú testű lepkék. A fej kicsi, a homlokon egy legömbölyített dudor és alatta egy kintlemezt találhatók. A szemek nagyok, a hím csápja finoman pillás, a nőstényé fonalas. Az ajaktapogató utolsó íze igen rövid, a nyelv jól fejlett. A tor sima, rányomott szőrzetű, az utótori pamacs hiányzik. A potroh karsú és hosszú, finoman szőrözött, háti pamacsok nincsenek; a nőstény potrohvége kihegyesedő. Az elülső szárny hosszú, lándzsás, erősen kihegyesedő, a hátulsó szárny is viszonylag nyújtott és keskeny. A hím ivarszervében az uncus hosszú, a tegumen széles és magas, a fultura kerekded, a vinculum nagy, U-alakú. A valva széles, a cucullus alatt beszűkülő, a cucullus rövid, kerekített csúcsú; corona nincs. A sacculus rövid és keskeny, clavus nincs; a harpe igen erős, hosszú bázisú és csúcsi részén bifid. Az ampulla pálcikaszerű, erős és egyenes; az editum feltűnő, nagy dombocska. Az aedoeagus rövid, elég vastag, a carina erősen fogazott, kitérőre emelhető lemezt visel. A vesica eléggé bonyolult felépítésű, több, hosszabb-rövidebb tüskéből álló tüskemezővel. A nőstény tojócsővc erős és széles, az ostium bursae oszlopszerű, lapított és szklerotizált. A ductus bursae bordázott és részben szklerotizált, proximális irányban összeszűkülő és redőzött. A cervix bursae széles, kocsonyás bevonatú, a corpus bursae hártvas, zsákszerű.

Kis fajszámú nem, melybe a legújabb irodalom szerint két palearktikus és egy afrikai faj tartozik. Mint-hogy az afrikai *S. lunulata* GAERD, 1916 taxonómiai besorolása, illetve a *S. stenoptera* STAUDINGER, 1892 faji önállósága vitatott, nem kizárt, hogy a génusz voltaképpen monotipikus és csupán egy széles elterjedésű palearktikus faj képviseli. Taxonómiai helyzete is vitatott, egyes szerzők csupán mint a tágabban értelmezett Mythimna génusz egy alnemét tartják nyilván.

- - Az ajaktapogató rövid, felfelé álló. A hím csápja gyengén fogazott, a nőstényé fonalas. A csápfogak sötétbarnák, a csáptengely mindkét ivarnál világos. A homlok fehéressárga, a torszörzet hasonlóképpen, de az esetek egy részében halvány barnás behintés is megfigyelhető. A potroh hosszú, sárgásszürke. Az állat teste kifejezetten filigrán, ehhez mérten a szárnyak nagyok, az elülső szárny nyújtott, kihegyesedő, a hátulsó szárny elülső éle csapott, a külső szegély felé kicsúcsosodó, az elülsőhöz képest kiszélesedő. Az elülső szárny alapszíne sárgásfehér, változó erősségű vörösesbarna és szürke behintéssel. A rajzlati elemek erősen redukáltak, legmarkánsabb eleme a tőtérből induló, a középtérben - a sejt alatt - kicsit kiszélesedő, az esetek többségében a szárny-csúcsig tartó sötét, barnásvörös sáv. A hosszanti erek gyengén, sötétben fedettek, a külső keresztvonal laza, pontokra szakadozott, erősen ívelt. A rojtjtó laza, fekete pontsorból áll, a rojt fehér. A hátulsó szárny fehéresszürke, néha a szegélytérben halvány barna behintéssel, a pontokra szakadozott keresztvonal csak ritkán figyelhető meg. A rojt fehéresszürke. A fonák barnásszürke behintésű fehéresszürke, az elülső szárny középtere rendszerint besötétedő (44. ábra).

Euroszibériai faj, a Palearktikum középső zónájában szélesen elterjedt, Nyugat-Európától Japánig megtalálható. Hazánkban a nádval együtt mindenütt előfordul, nagyobb egyedszámban tavak, halastavak nádasiban gyűjtötték. Megoldatlan taxonómiai probléma, vajon a *flammea* és a *stenoptera* STAUDINGER, 1892 két önálló fajt képvisel vagy pedig egy kéménzedékes fajú állunk-e szemben, melyben a két nemzedék erős szexodimorfizmust mutat. A szerzők véleménye szerint az utóbbi verzió valószínűsége nagyobb, meg kell azonban jegyeznünk, hogy bizonyosat csak sorozatos nevelési kísérletek eredményei után állíthatunk majd, mindaddig a kérdés nyitott marad. Május közepétől június közepéig és július elejétől augusztus közepéig repül, a mesterséges fény vonzza. Bábként telel. Tápnövénye a nád (= *dubiosa* TREISCHKE, 1835; *arundicola* DOUBLEDAY, 1848; ?*stenoptera* STAUDINGER, 1892). Tipuslelőhely: Anglia. - L á n d z s á s lá p i b a g o l y

flammea (CURTIS, 1828)

44. ábra: *Senta flammea* (CURTIS, 1828)

2. nem: *Mythimna* OCHSENHEIMER, 1816

A homlok sima, a nyelv jól fejlett, a hím csápjja pillás. Az ajaktapogató középső íze pikkelyszőrökkel tömötten, sűrűn fedett, a harmadik íz rövid és vastag. A torszörzet alakulása fajcsoportonként változó, a válltakarók rendszerint elkülönültek. A potroh karcsú és hosszú, a hátán nincsenek pamacsok, de több fajcsoportban a hím potrohának hasoldalán széles, feketés illatszörmező található. A lábszárakon nincsenek tövisek, egyes fajokon igen dús, hosszú szőrzettel fedettek. A hímivarszerv - egy igen jellegzetes alapsztruktúráján belül, melyet a kicsi, filigrán uncus, a magas tegumen, az erőteljes, a sacculáris lebeny fölött igen erősen összeszűkülő valvák, a hosszú nyakkal ízesülő, csúcsi harmadában erős sörtékkel borított cucullus, az ampulla és a harpe egymásrahajló kettős nyúlványa, a csaknem mindig igen hosszú, csőszerű vesica és az azon elhelyezkedő nagyszámú, rendszerint sörteszerű cornutus jellemez - igen változó felépítésű, ennek alapján számos fajcsoport különíthető el, melyek taxonómiai megítélése és rangja szerzőtől függően eléggé eltérő. A nőstény tojócsőve erősen szklerotizált, a disztális lemezpár háromszögletű, a potrohból a hasoldalon kiálló. Az ostium szögletes és erős, a ductus bursae hosszú, szalagszerű, szintén erősen szklerotizált, a szklerotizáció a cervix bursae kisebb-nagyobb részére is kiterjed. A corpus bursae elliptikus vagy zsákalakú, döntően hártvány.

A tág értelemben vett *Mythimna* rokonsági kör kozmopolita, igen fajgazdag, elsősorban trópusi csoport, a jelenleg ismert fajok száma megközelíti a kétszázat. A mérsékeltövi területeken - a csoportra jellemzően nagyszámú vándorfaj mellett - erősen specializált, a trópusokon nem vagy csak kevés fajjal képviselt fejlődési ágak képviselői élnek. Az erősen ubikvista vándorok mellett is sok euryök faj tartozik a csoportba. Élőhelyeik fás és gyepek biotópok egyaránt lehetnek, de csak kevés faj alkalmazkodott sztyeppjellegű, esetleg félsivatagi-sivatagi vagy magashegységi társulásokhoz. Valamennyi faj jó röptű, aktív viráglátogató, a mesterséges fény erősen vonzza őket, és a csalétken is gyakorta megjelennek. A nőstény a petéit egyesével rakja le: vagy levélhüvelyekbe, virágzatokba helyezi, vagy szétszórja, esetleg a talajba tojja. A hernyók nem élnek csoportosan, a mérsékeltövi területeken nappal kövek alatt, fűcsomók tövében rejtőzködnek. Erősen polifágok, fás és lágyszárúakat, egy- és kétszikűeket egyaránt elfogyasztanak, sőt az áttelelt hernyó megeszi a száraz, megbarapult leveleket is. Talajban bábozódnak, a báb általában gyenge szövődékben vagy csupasz falú üregben fekszik. Többnemzedékes fajok, az adott hely klímájától függően évente 2-5 nemzedékük is kifejlődhet. Számos

tényleges és potenciális mezőgazdasági kártevő tartozik a csoportba, bár kifejezett károkat főleg a trópusi és a kelet-ázsiai monszonikus területeken okoznak. Magyarországon gazdasági jelentőségükkel az utóbbi években kezdtek csak foglalkozni.

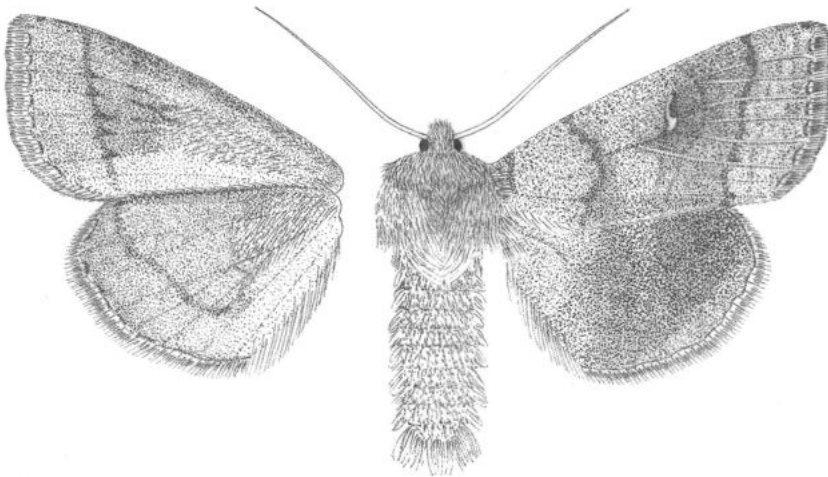
Hazánkban 11 faj honos, további fajok felbukkanása nem valószínű, de további afrikai és mediterrán vándorfajok esetleges berepülése bármikor lehetséges.

Az alnemek határozókulcsa

- 1 (2) A fonák aranyló vagy ezüsthényű pikkelyekkel dúsan behintett, a hím potrohtövi illatpamacsja vastag feketés övet képez.
2. alnem: **Hyphilare** HÜBNER, (1821) (partim.)
- 2 (1) A fonákon nincsenek feltűnő aranyló vagy ezüsthényű pikkelyek, a hám potrohtövi illatpamacsja a potroh szőrzetével megegyező színű.
- 3 (6) A vesefolt alsó szélét éles, kerek fehér pont jelzi.
- 4 (5) A körfolt és a vesefolt az alapszíntől eltérő, narancsszínű kitöltésű, a vesefolt alján egy apró, fehér pontocskával; az elülső szárny igen hosszú és keskeny, csúcsa erősen kihegyesedő.
3. alnem: **Pseudaletia** FRANCLEMONT, 1951
- 5 (4) A vesefolt kitöltése nagyrészt fehéres vagy sárgás; az elülső szárny rövidebb és szélesebb, csúcsa finoman kihegyesedő.
2. alnem: **Hyphilare** HÜBNER, (1821) (partim.)
- 6 (3) A vesefolt alsó részét nem egy fehér pont jelzi; ha a vesefolt kitöltése világos, akkor nyújtott foltot formál és a két keresztvonal folytonos, többé-kevésbé egyenes, legfeljebb szögben megtört.
1. alnem: **Mythimna** OCHSENHEIMER, 1816

1. alnem: **Mythimna** OCHSENHEIMER, 1816

- 1 (6) A keresztvonalak jól láthatóak, folytonosak.
- 2 (5) A keresztvonalak egyenesek, legfeljebb élesen megtörtek, de nem hullámosak.

45. ábra: *Mythimna turca* (LINNAEUS, 1758)

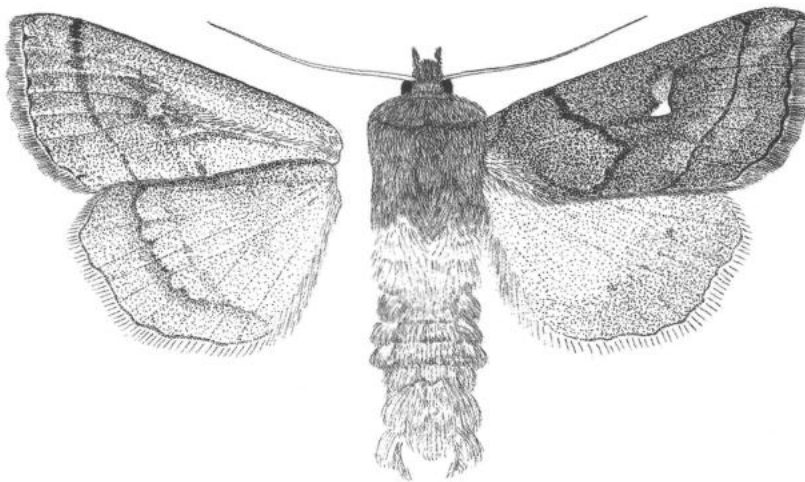

- 3 (4) Az elülső szárny széles, kerekített csúcsú, alapszíne téglavörös, változó erősségű szürke behintéssel; a hátsó szárny szürkésbarna, egyes példányokon feltűnő vörös árnyalattal. A csáptengely mindkét nemnél fehéres, a tor robusztus, a torszörzet egyöntetű. A bagolyrajzolat hiányos, a rajzolati elemekből csak a két keresztvonal és a vesefolt látható. A vesefolt hosszúkás, egyenesen álló, fehér közepű, a keresztvonalak sötétek, szimplák. A rojt vörösseszürke, a rojtó belső oldalán az érközökben fekete pontsorrall. A sötét hátsó szárnyon a holdfolt és a keresztvonal rendszerint megfigyelhető de igen változó erősségű; a rojt vörösbarna, világosabb tövű. A fonákon a keresztvonal és a holdfolt árnyéka erősen kirajzolódik (45. ábra).

Eurosibériai faj, a Palearktikumban szélesen elterjedt, Nyugat-Európától Japánig megtalálható. Hazánkban sík- és dombvidéki nyílt, humid gyepterületeken gyakori is lehet, kisebb egyedszámban az ország egész területén megtalálható. A mesterséges fény vonzza, csalétken csak ritkán figyelték meg. Két nemzedéke május elejétől július elejéig és július végétől szeptember elejéig repül. Hernyója sárgásbarna, egy világos hátvonallal, minden szelvényen két sárgás ponttal. Légzőnyílásai világosak. Feje zöldesbarna. Hernyóként telet. Fűféléken polifág, leggyakrabban *Luzula*, *Briza* és *Poa* fajokon táplálkozik. (= *volupia* HUFNAGEL, 1766). Típuslelőhely: Svédország - Félholdas fűbagoly

turca (LINNAEUS, 1758)

- 4 (3) Az elülső szárny alapszíne narancssárga, változó erősségű szürke behintéssel; a hátsó szárny fehéressárga, narancssárga és szürke behintéssel. Tora erőteljes, a torszörzet egyöntetű. A bagolyrajzolat hiányos, a csapfolt mindig hiányzik. A körfolt igen halvány, kontraszt nélküli, esetenként alig látható. A vesefolt vékony vonallal körülrajzolt, alsó harmadában feltűnő, fényesfehér, cseppalakú folttal. A keresztvonalak vékonyak, élesek, a belső keresztvonal a sejt alatt derékszögben megtörik; a hosszanti erek barnásszürkével fedettek. A rojt szürkés árnyalatú narancssárga, a rojtó belső oldalán vékony barna csíkkal. A hátsó szárny sötét behintése általában gyenge, de egyes példányoknál az erek kifejezetten sötéttel fedettek; a holdfolt csak nagyon ritkán látható, míg a halvány keresztvonal általában élesebb. A rojt sárgásfehér, tövén barnás árnyalattal, a rojtó belső oldalán vékony sötét vonallal. A fonákon a vesefolt és a keresztvonal árnyéka látható(46. ábra).

46. ábra: *Mythimna conigera* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

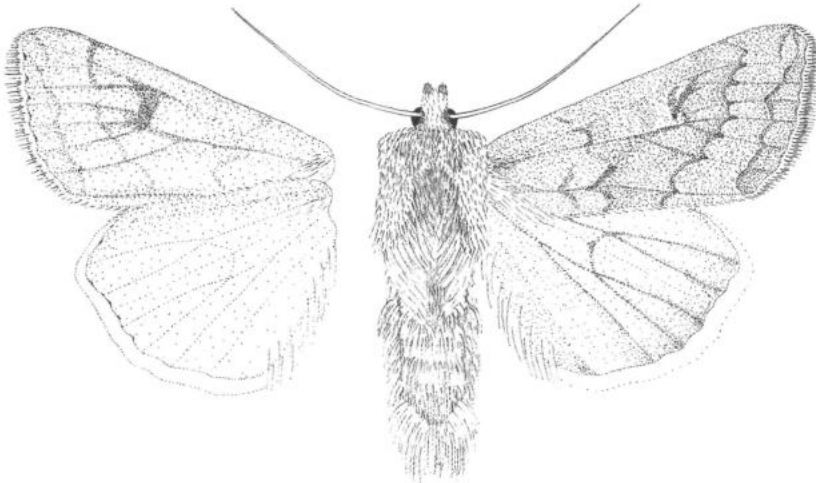
Eurázsiai faj, Európában Szicília kivételével mindenütt megtalálható, elterjedésének keleti határa Japán. Magyarországon mindenütt megtalálható, középhegységeink hűvös, csapadékos, de nem zártan beerdősült területein: fellápokban, magasfűvű hegyi réteken, továbbá ártereken, mocsárréteken rendszerint gyakori. A mesterséges fény vonzza, alkalmanként a csalétket is felkeresi. Aktív viráglátogató, virágzó fűféléket (pl. *Calamagrostis*, *Dactylis*, stb.) is szívesen látogat. Egy nemzedékes, május közepétől augusztus végéig repül. Hernyója tompa sárgásbarna. Hátona fehér, feketével határolt, mellékhátvonalai feketék. Oldalvonal a széles, barna alsó szegélyén ülnek a fekete légzőnyílások. Nyakpajzsa fekete, három fehér csikkal, feje fényes világosbarna, két ívelt, sötét vonással. Lágyszárúakon polifág. Hernyóként telel. (= *floccida* ESPER, 1788) Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke - Fehérjegyes fűbagoly

conigera ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

5 (2)

A keresztvonalak hullámosak. A hím csápja gyengén fogazott, a nőtényé fonalas. A homlok a csáptó közvetlen környékétől eltekintve besötétedett. A gallér, a válltakaró és a torszörzet az elülső szárny alapszínével megegyező. Változó tónusú sárgásbarna. A gallér felső harmadában sötétebb vonallal. A válltakarók belső oldalán néhány fekete végű szőrszál találmunk. A rajzlati elemek erőssége igen változó, egyes példányokon a hosszanti erek sötét fedettsége jellegzetes rácsmintát alkothat. A keresztvonalak sötétek, folytonosak, rendszerint élesek. A körfolt általában halvány és kicsi, a csapolt hiányzik. A belső keresztvonal karéjzott, a külső enyhén ívelt, fogazott. A vesefolt az alapszínnél sötétebb kitöltésű, csak ritkán éles kontúrú. A hullámvonal tiszta, mindkét oldalán árnyékmentes. A rojttó világos, a rojt az alapszínnél valamivel sötétebb. A hátulsó szárny fehér vagy fehéres, az erek a példányok többségén barnásszürkével fedettek. A sötétebb rajzlatú példányokon a holdfolt halványan látható és a szegélytérben gyenge barnásszürke behintés is megfigyelhető. A rojttó világos, a rojt fehér, vagy sárgásfehér. A fonák sárgásfehér, a példányok egy részén barnássárga behintéssel. A vesefolt árnyéka szürke, éles kontraszt nélküli. A külső keresztvonalból csak a kezdeti szakasz élesen kirajzolt (47. ábra).

A Palearktikumban és az orientális régió északi részén általánosan elterjedt, a messzi északra is felhatoló vándorfaj Magyarországon mindenütt előfordul, egyes években kifejezetten gya-

47. ábra: *Mythimna vitellina* (HÜBNER, 1808)

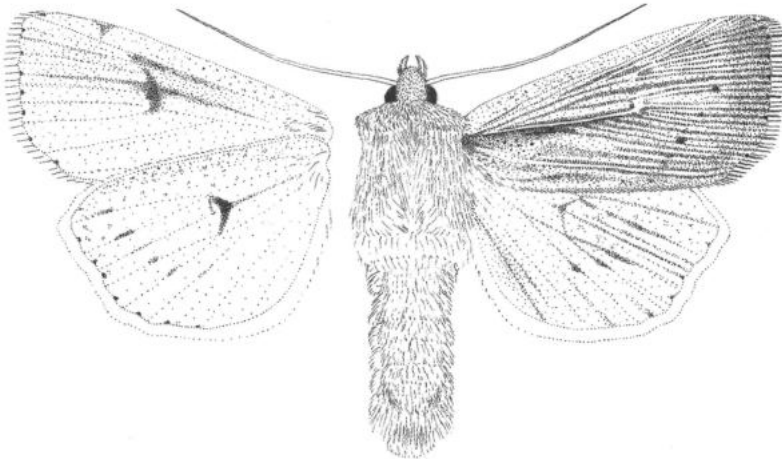
kori lehet. A mesterséges fény erősen vonzza és a csalétket is gyakorta látogatja. Két nemzedéke május végétől szeptember közepéig repül, a nemzedékek rajzási ideje egymást részben átfedő. Hernyója halvány, vöröses behintésű szürke, három fehér hátvonallal, köztük minden szelvényen két fekete ponttal. Oldalvonal a sárgás, fölötte vannak a fekete légzőnyílások. Feje barna, feketével beszórt. Lágyszárúakon polifág. Típuslelőhely: Európa. - Sárga rétibagoly

vitellina (HÜBNER, 1808)

6 (1) A keresztvonalak pontokra szakadozottak vagy hiányoznak.

7 (8) Az elülső szárny külső szegélye élesen sarlós; a fonák tiszta, fénylő fehér(es), a holdfoltok sötétek, szinte mindig jól kivehetőek. A hím csápjá a nőstényénél erősebben fogazott, mindkét ivarnál a fogak sötétbarnák, a csáptengely világos. A homlok világos, a gallér szürkés behintésű, felső szegélye világos, közvetlenül alatta éles, egy sötét csikkal. Alatta példányok egy részén elkülönült, halvány vonal figyelhető meg, ez általában azonban elmosódott. A válltakarók töve sötét, a torszörzet szürke szőrökkel kevert sárgásbarna. Az elülső szárny szürke vagy barnásszürke behintésű, világos sárgásszürke. A hosszanti erek világosak, mindkét oldalukon vékony, feketésszürke keretezéssel. A vesefolt helyén egy éles fekete pöttyöt találunk. A sejt alatt a tőtérből kiindulóan egy, a vesefoltig tartó sötét sáv figyelhető meg. A bagolyrajzolatból csak a külső keresztvonal figyelhető meg, az is csak igen halványan, a keresztvonalban 2-4 éles fekete pont is látható. A rojttó világos, belső oldalán az érközökben apró fekete pontsorrall kísért. A rojt egyöntetű, az alapszínnel megegyező. A hátulsó szárny szürkés behintésű fehéresszürke, az elülső szegély mindig kivilágosodó; a holdfolt halvány, a keresztvonal pontokra szakadozott. A rojttó világos, a rojt fehér. A fonák világos, fehér vagy fehéresszürke, a vesefolt árnyéka és a holdfolt élesen kirajzolódó, a keresztvonal a példányok többségén mindkét szárnyon foltokra szakadozottan megtalálható (48. ábra).

Eurosibériai faj, a Brit-szigetektől és a Földközi-tenger délnyugati partvidékétől kelet felé a nyugat-sibériai sztyeppterületekig húzódó areával. Mindenütt a nagyobb kiterjedésű, főként síkvidéki lápok és mocsarak, állóvizek menti nádasok lakója, Magyarországon a nagy kiterjedésű, öreg lapterületeken gyűjthető nagy valószínűséggel. Az elmúlt két évtizedben, az intenzív

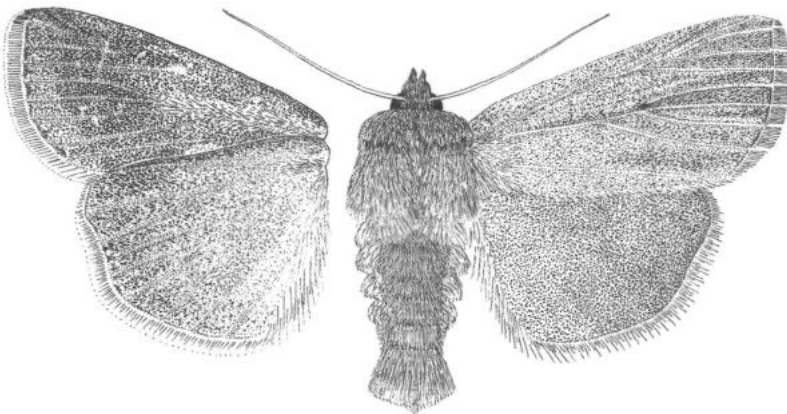
48. ábra: *Mythimna straminea* (TREITSCHKE, 1825)

gyűjtéseknek köszönhető számos új lelőhelye vált ismertté. Lokális elterjedésű és általában kis egyedszámú, bár egyes élőhelyein (pl. Kis-Balaton, Orgovány, Szeged környéki nádas mocsarak, a Szigetköz egyes pontjai) gyakori is lehet. A mesterséges fény vonzza, a csalétket nem látogatja. Két nemzedéke V-VII és VII-IX reptül. Hernyója halványsárga, hátközépen erősebb szürke behintéssel, öt finom, fehér hosszanti csíkkal. Légzőnyílásai feketék. Feje lapos, barnássárga. Tápnövénye elsősorban a *Phragmites communis*. Típuslelőhely: Ausztria. - Szalma színű rétibagoly

straminea (TREITSCHKE, 1825)

- 8 (7) Az elülső szárny külső szegélye legfeljebb enyhén szögletes; a fonák sötétebb behintésű, ha világos, akkor a holdfoltok nem élesek.
- 9 (10) A vesefolt helyén nincs sötét pont, a hátulsó szárny sötét, vöröses vagy barnás árnyalatú szürke, vörhenyes rojttokkal. Nagytermetű, szélesszárnú faj (35-42 mm). Az ajaktapogató egyenes, előreálló, oldala szürkésbarna, csúcса világos. A hím csápja gyengén fogazott, a nőstényé fonalas. A homlok, a válltakarók és a torszörzet egyöntetű, szürkésbarna szőrökkel kevert barnássárga. A potroh színezete gyakran világosabb. Az elülső szárny alapszíne halvány barnássárga, változó erősségű barnásszürke és vöröses behintéssel; a vöröses szín egyes példányokon teljesen hiányozhat. A bagolyrajzolat redukálódott, a mintázatot a kivilágosodott hosszanti erek és az érközök változó sötét behintése alkotja. A legmarkánsabb rajzolati elem a sejt alsó ere fölötti besötétedés, ami általában egészen a rojttölg nyúlik. A rojt egyöntetű, az alapszínnel megegyező, a rojttölg világos. A hátulsó szárnyon a rojt az alapszínnél mindig világosabb, gyakran vöröses behintésű. A fonák szürkésbarna, a példányok egy részén, a szegélytereken vöröses behintéssel. Az elülső szárny középtere elmosódott, sötétebb barnásszürke (49. ábra).

Eurosibériai faj, a Palearktikum középső sávjában Nyugat-Európától Japánig terjedő areálval. Észak-Európa déli területein mindenütt megtalálható, csak Skandinávia kifejezetten kontinentális és szubarktikus középső és északi részeiről hiányzik, míg Dél-Európában igen lokális és a kifejezetten mediterrán vidékeken nem honos. Magyarországon a hűvös, nedves területek: lápusmocsárrétek, láperdők, síkvidéki nádasok, hűvös hegyvidéki patak völgyek tipikus állata. Ki-

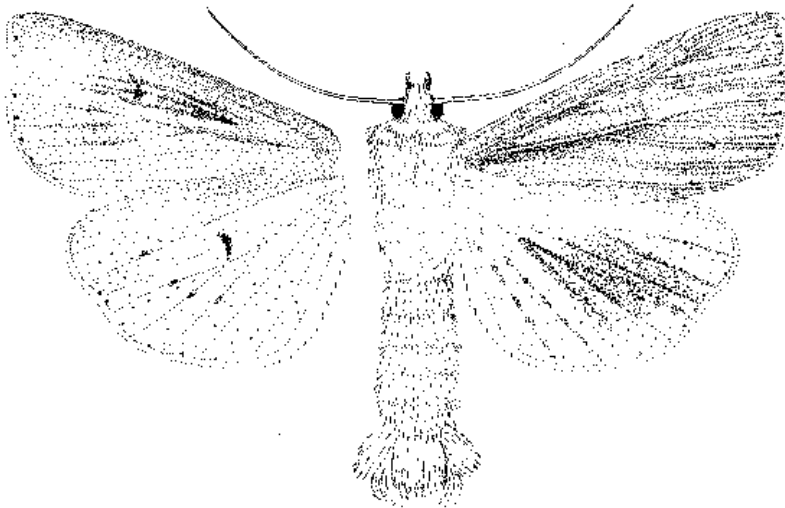
49. ábra: *Mythimna pudorina* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

sebb egyedszámban az ország minden részéből előkerült, de számára optimális élőhelyeken is csak kivételesen jelentkezik magas egyedszámban. A mesterséges fény erősen vonzza, a családtek iránt közömbös. A hegyvidéken egy, másutt két nemzedéke van, repülési ideje rendszerint május közepétől augusztus végéig tart. Tápnövényei *Phragmites*, *Carex* és *Molinia* fajok. (= *impudens* HÜBNER, [1803]). Tipuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke. - Vörös rétibagoly

pudorina ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

- 10 (9) A vesefolt helyén sötét pont látható, a hátulsó szárny világos alapszínű, változó erősségű szürke (szürkésbarna) behintéssel, a rojtok mindig fehéresck. Kisebb termetű, keskenyebb szárnyú fajok (28-35 mm).
- 11 (12) Az elülső szárnyon a sejt alatt erős sötét behintéssel, fölötte többé-kevésbé élesen határolt világosabb zónával, a hátulsó szárny és a fonák sötétebb, barnásszürke. A hím csápja erősebben fogazott, a csáptengely mindkét ivarnál világos. A homlok, a gallér, a válltakaró és a torszörzet egyöntetű, az elülső szárny alapszínével megegyező, vörösesbarna behintésű és világos sárgásbarna. A válltakarók belső szegélyén néhány feketés végű szőrszál is megfigyelhető. A hosszanti erek kivilágosodóak, közvetlen sötét kontraszt nélküliek. A vesefolt és a külső keresztvonal helyén a sejt végével egymagasságban és az alatt egy-egy fekete pont található. A rojt az alapszínnel megegyező, egyöntetű. A hátulsó szárny világos sárgásszürke alapszínét majdnem teljesen elfedi a sötétszürke behintés. A holdfolt csak nagyon halványan látható, a rojt világos, egyszínű, sárgásfehér. A fonák szürkés behintésű fchéressárga, az elülső szárny középtere erősen besötétedett, a vesefolt helyén lévő folt árnyéka jól kivehető. A holdfolt mindig tisztán látható, a rojttó belső oldalán mindkét szárnyon kicsi, de éles pontsor figyelhető meg (50. ábra).

Furosibériai faj, elterjedési területe Nyugat-Európától a zonális erdősztyepp északi sávján keresztül Mandzsúriáig és a pacifikus területekig (Japán, Orosz Távol-Kelet, Korea, Kelet-Kína) tart. Magyarországon általánosan elterjedt, nagyobb egyedszámokban nedves területeken - síkvidéki láp- és mocsárrétek, láperdők, domb- és hegyvidéki patak völgyek, humid hegyi rétek - tenyészik. A mesterséges fény vonzza, ritkán a családtek is felkeresi. Bivoltin, az imágók repülési ideje V-VII és VII-VIII. Hemyója sárgásszürke, egy széles piszkossárga hátsávval, amit egy vékony

50. ábra: *Mythimna impura* (HÜBNER, 1808)

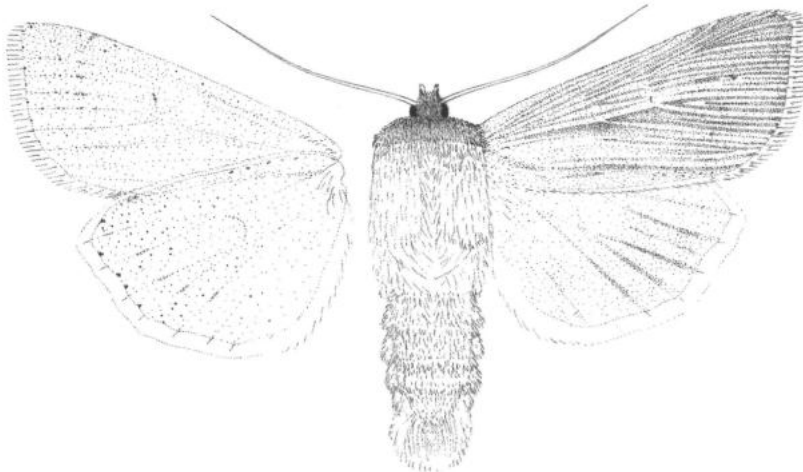
fehér, hosszanti vonal kétfelé oszt. A hátsávbán apró, fekete foltok ülnek. Oldalvonala széles, sárga, barnával szegélyezett. Légzőnyílásai feketék. Feje világosbarna, fekete mintázattal, nyakszalagja barna. Fűféléken polifág. (= *fuliginosa* HAWORTH, 1809; *punctina* HAWORTH, 1809). Típuslelőhely: Európa - B a r n a r é t i b a g o l y

impura (HÜBNER, 1808)

- 12 (11) Az elülső szárnyon a sejt alatt csak halványabb sötét árnyék van, a hátulsó szárny felszíne és az elülső szárny fonákja csak kivételes esetekben sötéttel behintett. A hím csápja erősebben fogazott, a csáptengely mindkét ivarnál világos. Az ajaktapogató egyenes, előreálló, a homlok sötétebb szőrökkel kevert, a gallér, a válltakaró és a torszörzet egyöntetű, sárgásbarna. A potroh mindig világosabb, fehéres szőrökkel fedett. Az elülső szárny alapszíne barnássárga, az erek kivilágosodóak, de lényegesen kevésbé kontrasztosak, mint az előző két fajnál. A vesefolt helyén, és a külső keresztvonal helyén a sejt végével egymagasságban és az alatt egy-egy fekete pont látható. A rojt világos, a rojt egyöntetű, az alapszínnel megegyező. A hátulsó szárny fehéresszürke, az erek sötétben fedettek, köztük halvány szürkés behintéssel. Az elülső szegély mindig kivilágosodó. A rojt világos fehéressárga. A fonák világos, sárgásfehér, gyenge szürke behintéssel. A sötétebb színezetű példányok fonákján az elülső szárny középtere besötétedő (51. ábra).

Eurosibériai faj, areája az előző fajéhoz hasonló, de a Palearktikum nyugati felében sokkal gyakoribb és kevésbé humid élőhelyeken is nagy egyedszámban lép fel. Magyarországon általánosan elterjedt, a zárt erdővidékektől eltekintve mindenütt gyakori, egyes években sokfelé kifejezetten közönséges. A mesterséges fény vonzza, esetenként a csalátken is megjelenik. Kétnemzedékes faj, május végétől július elejéig és július végétől október elejéig repül, a két generáció rajzásideje sokszor összefolyik. Hernyója sárgás vagy vöröses, szürke behintéssel hátvonala fehér, sötéttel szegélyezett. Háta apró, fekete pontokkal tarkított. Oldalvonala sárgásfehér, feketével árnyékolt. A légzőnyílások feketék. A nyakpajzs és a fej barna. A hernyó polifág, elsősorban lágyszárúakat fogyaszt. (= *ectypa* HÜBNER, [1803]; *rufescens* HAWORTH, 1809; *arcuata* STEPHENS, 1829; *ochracea* STEPHENS, 1829; *suffusa* STEPHENS, 1829). Típuslelőhely: Európa - S á p a d t f ü b a g o l y

pallens (LINNAEUS, 1758)

51. ábra: *Mythimna pallens* (LINNAEUS, 1758)

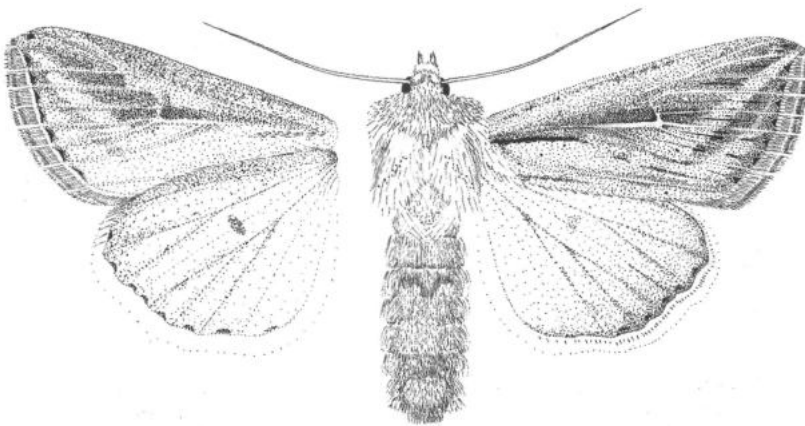
2. alnem: **Hyphilare** HÜBNER, [1821]

- 1 (2) A sejt alsó részén éles, fehér, fektetett "I" betű alakú vonallal. Az ajaktapogató rövid, előreálló, a homlokon, a csáptó alatt egy vékony, sötétbarna csikkal, a gallér erős szürke behintésű, felső harmadában egy éles sötét csikkal. Az előtöri pamacs sötét, fölmeredő. A válltakarók sárgásbarnák, alapján sötétbarna vonallal, belső szegélyén elszórt, feketés végű szőrökkel. A potroh a torzsörzetrnél sötétebb árnyalatú. Az elülső szárny alapszíne tompa sárgásszürke, változó erősségű olajbarna behintéssel. Tővonal vékony, fekete, a sejt kezdetéig érő. A hosszanti erek a középtérből indulóan világossal fedettek. A rojttó világos, belső oldalán kíséző fekete pontsorrall. A rojt sötét, vékony világos, hosszanti csíkozással. A hátulsó szárny szürkés behintésű sárgásfehér, az erek sötéteben fedettek; a holdfolt halványan látható. A rojttó világos, a rojt fehéressárga. A fonák fehéresszürke, az elülső szárny középtere besötétedő. A külső keresztvonal a hátulsó szárnyon foltokra szakadozott, az elülső szárnyon csak kezdeti szakasza figyelhető meg. A holdfolt árnyéka mindig látható (52. ábra).

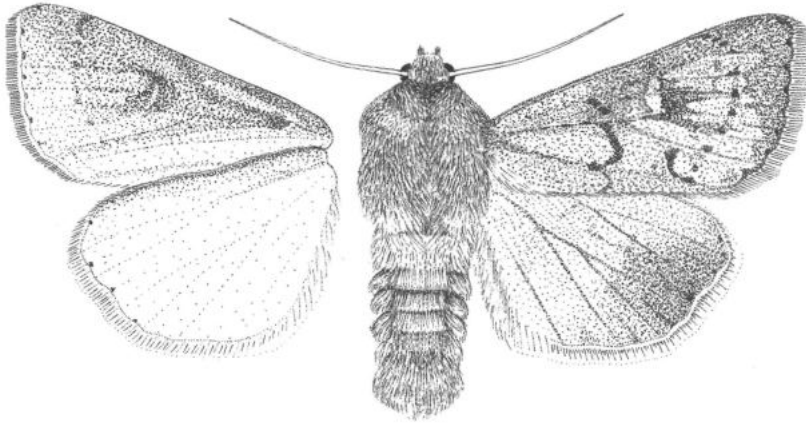
Paleotrópikus vándorfaj, mely a Palearktikumban is általánosan elterjedt, számos helyen igen gyakori lehet. Magyarországon mindenütt előfordul, a meleg, nyitott élőhelyeken olykor közönséges is lehet. Éjszaka aktív, virágokat látogat, a csalétken is gyakran megjelenik; a mesterséges fény erősen vonzza. Két nemzedéke májustól szeptemberig, nagyjából folyamatosan rajzik, egyes években részleges harmadik nemzedéke is van; az őszi nemzedék példányai délre vándorolnak. Hernyója sárgásbarna, hátvonal világos, vékony fekete keretezésű. Mellékhátvonal fekete, gyenge világos árnyékkal, hátán és oldalain elszórt, tühegyeni fekete foltokat találunk. A légzőnyílások feketék. Feje zöldesszürke. Fűféléken polifág. Típuslelőhely: Európa - L - b e t ű s f ű b a g o l y

I-album (LINNAEUS, 1767)

- 2 (1) A sejt alsó részén nincs éles, fehér, fektetett "I" betű alakú vonal.
- 3 (4) Nagyobb, szélesebb szárnyú faj, a vesefolt felső része is jól látszik. Feje nagy,

52. ábra: *Mythemna l-album* (LINNAEUS, 1767)

53. ábra: *Mythimna ferrago* (FABRICIUS, 1787)

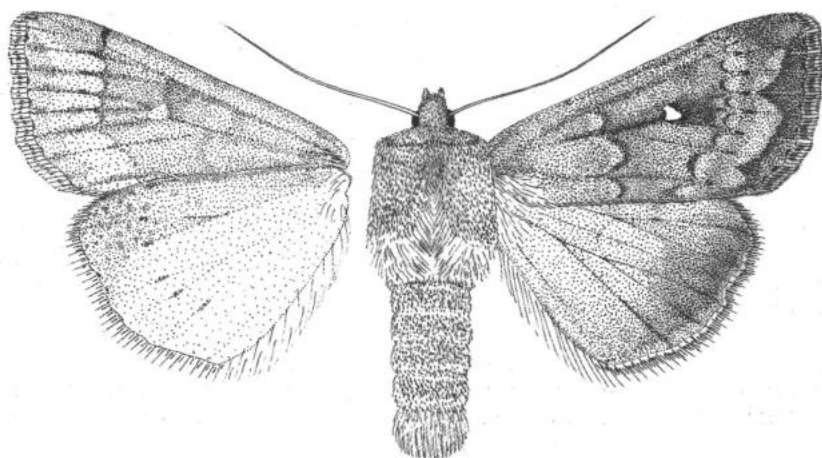
gömbölyű, a tor robusztus, a torszörzet egyöntetű. Az elülső szárny alapszíne a világos barnásszürkétől a téglavörösig változhat. A rajzolati elemek megléte és erőssége szintén erősen változó, általában csak a vesefolt és a két keresztvonal található meg. A körfolt az alapszínnel megegyező kitöltésű, gyengén kontrasztos, a példányok egy részén nem látható; csapfoltja nincs. A vesefolt az alapszínnél világosabb, általában egyenesen álló, keskeny, alsó harmadában gyakorta fehér ponttal. A belső keresztvonal sötét, hullámos, a külső enyhén ívelt, pontokra szakadozott. A hullámvonal csak ritkán látható. A rojt az alapszínnel megegyező, a rojttó világos. A hátulsó szárny világos szürkésbarna, az erek sötétebben fedettek; a holdfolt hiányzik vagy igen halvány; a rojt világos sárgásbarna. Az erősen fénylő, helyenként aranylő-ezüstös pikkelyekkel fedett fonákon a keresztvonal szaggatott maradványai megtalálhatók (53. ábra).

Holomediterrán-turkesztáni faj, a Palearktikum nyugati és középső részében a szubarktikus területektől eltekintve általánosan elterjedt, de a zárt erdőterületeken ritka vagy hiányzik. Magyarországon mindenütt megtalálható, kedveli a nyílt, meleg, száraz gyepterületeket, de láp- és mocsárréteken, nádasokban is otthon érzi magát; a számára kedvező élőhelyeken igen gyakori is lehet. A mesterséges fény vonzza, néha a csalétken is megjelenik. Két nemzedéke V-VI és VII-IX repül. Hernyója barnássárga, hátvonala fehér, teljes hosszában barna árnyékkal. Oldalvonala széles, fehéres, fölfelé sötéttel határolt. Légzőnyílásai feketék. Hasa sárgásszürke, finoman feketével pontozott. Feje barna. Fűféléken polifág. (= *lythargyria* ESPER, 1788; *anargyria* BOISDUVAL, 1840; *argyritis* RAMBUR, 1858). Típuslelőhely: Németország, Kiel - R o z s d a s z í n ú r é t i b a g o l y

ferrago (FABRICIUS, 1787)

- 4 (3) Kisebb, keskenyebb szárnyú faj, a vesefolt az alsó világos foltra redukálódott. Az ajaktapogató rövid, előreálló. A hím csápja gyengén fogazott, a nőtényé fonalas, mindkét ivarnál a csáptengely világos. A gallér a válltakarónál és a torszörzetenél egy árnyalattal sötétebb, felső harmadában egy gyenge kontúrú sűrű csikkal. A válltakaró és a torszörzet egyöntetű, az elülső szárny alapszínével megegyező, változó erősségű sűrű behintésű, vörösesbarna; az elő-

54. ábra: *Mythina albipuncta* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

tori pamacs fölmeredő. A keresztvonalak kettősek, az alapszínél világosabb kitöltésűek, csak kevésbé kontrasztosak. A kör- és a csapfolt hiányzik. A sötétebb színezetű példányokon a sejt alsó ere mentén sötétebb szürkés behintést találunk. A külső keresztvonal enyhén ívelt, külső oldalán a hosszanti erek a külső keresztvonaltól kezdődően egy-egy éles fekete pontból kiindulóan sötéttel fedettek. A hullámvonal igen halvány, általában csak a külső oldalát követő árnyék emeli ki. A rojttó világos, a rojt az alapszínnel megegyező. A hátulsó szárny szürke behintésű sárgásbarna, a középtér felé folyamatosan világosodó, a sötétebb szegélytér éles kontraszt nélküli. Az erek sötétben fedettek, a holdfolt igen halvány, a keresztvonal csak a példányok egy részén, az ereken lévő pontsorként jelenik meg. A rojttó világos, a rojt fehéressárga, tövén barnás csikkal. A fonák világos barnásszürke, mindkét szárny elülső szegélyén vörösesbarna behintéssel. A külső keresztvonal pontokból álló, a sötét példányokon teljes hosszában mindkét szárnyon megtalálható. A vesefolt alsó harmadában lévő fehér pont halványan átlátszik (54. ábra).

Transzpalearktikus faj, mely a Himalája déli láncai mentén az orientális régióban is megtalálható. Euráziában általánosan elterjedt, vándorló példányai a szubarktikus területeken is megjelennek. Magyarországon mindenütt előfordul, a nyílt gyepterületeket kedveli, a neki megfelelő élőhelyeken kifejezetten gyakori. A mesterséges fény és a csalétek egyaránt erősen vonzza. Két nemzedéke május végétől szeptember végéig repül, a generációk repülési ideje nem válik élesen szét. Hernyója vörösseszürke, hátvonala fehér, fekete keretű. Mellékhátvonala fekete, szakadozott, alulról fehérrel kísért. Légzőnyílásai feketék. Nyakpajzsa barna három fehér vonással. Feje világosbarna, két, íves sötétebb csikkal. Fűféléken polifág. Tipuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke - Fehérpettyes fűbagoly

albipuncta ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

3. alnem: *Pseudaletia* FRANCLEMONT, 1951

Közepes vagy nagytermetű, erőteljes testű, keskeny, hegyes szárnyú lepkék. A fej nagy, a hím csápjá finoman pillás. Az ajaktapogató rövid és előreálló, csúcsa hegyes, rá-

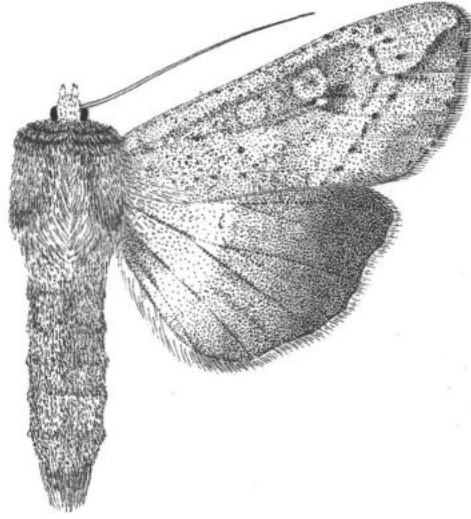
simuló pikkelyszőrökkel fedett; a nyelv jól fejlett. A homlok sima, a gallér nagy és széles, a torszörzet kevéssé tagolt, de a válttakarók jól elkülönülnek. A potroh orsóalakú, erőteljes, a nőstény tojócsöve erős, utolsó szelvénypárja a potrohból a hasoldalon kiálló. A lábszárak viszonylag gyengén szőrözöttek, a potrohon nincs feltűnő illatszörpamacs. Az elülső szárny feltűnően keskeny és hegyes, a hátulsó jóval rövidebb, szintén viszonylag nyújtott. A hímivarszervben az uncus középtájt kiszélesedő majd hosszan kihúzott, a tegumen karcosú, a fultura kicsi, homokóra formájú. A valva nagy, erőteljes, tövé-nél keskeny, majd egy nagy, kerekített ventrális lebenyt visel. A lebeny fölött igen erősen elkeskenyedik és a nagy, kerekített cucullus hosszú nyakkal ízesül a valva törzséhez. A cucullus erősen sörtézett, a corona is fejlett, a valva csúcsán egy ékalakú, erős nyúl-vány található. A sacculus viszonylag kicsi, a clavus redukálódott, a harpe és az ampul-la kicsi. Az aedoeagus tövi része labdaszerű, melyből egy rövid, keskeny disztális cső ered. A vesica igen hosszú, csőszerű, nagyszámú kicsi, rövid cornutussal. A nőstény tojócsöve erőteljes, a tojócsőlemezek szélesek és hegyesek. Az ostium bursae széles és magas, a ductus bursae viszonylag hosszú, redőzött és hosszanti kitinbordákkal merevített. A cervix bursae igen hosszú, hosszának mintegy kétharmadában erős kitinbordákat visel. A corpus bursae kicsi, cseppalakú, a ductus felé eső része bordázott, egyébként hártványos.

A mintegy tucatnyi fajt számláló kozmopolita, de elsősorban circumtrópikus alnemet a Palearktikumban két, Magyarországon egyetlen faj képviseli. A csoport taxonómiai rangját illetően megoszlanak a vélemények: a szerzők többsége mint a *Mythimna* (s.l.) nem egy alnemét kezeli, mások véleménye szerint a fajok testfelépítésében és a hímivarszervben mutatkozó különbségek generikus szintű elkülönítést indokolnak. Szinte valamennyi faj ismert vándorlepke, több közülük igen jelentős mezőgazdasági kártevő. Közülük is kiemelkedik a Magyarországon is időnként felbukkanó *M. (P.) unipuncta*, mely szinte valamennyi lágyszárú kultúrában károkat okozhat, de sokfelé a gyümölcsültetvények rettegett kártevője is. Mint nagyfontosságú kártevő igen sokrétű vizsgálatok alanya és napjainkra - a *Trichophusia ni* HÜBNER mellett - a leginkább kutatott és legtöbb oldalról ismert bagolylepkévé vált.

- - Az ajaktapogató rövid, egyenes, előreálló. Tora robusztus, a torszörzet egyöntetű, a potroh kifejezetten hosszú. Az elülső szárny alapszíne világos, sárgásbarna. A kör- és a vesefolt kontraszt nélküli, körülrajzolatlan, az alapszínrel sötétebb sárga. A vesefolt és a sejt alsó erének találkozásánál éles fehér, fekete közepű pont van. Egyes példányokon a sejt alsó ere erősen szürkésfehérral fedett. A külső keresztvonal gyengén ívelt, apró fekete pontokra szakadozott. A csücsfolt változó erősségű, csak ritkán éles kontúrú, de mindig megtalálható. A rojt barnássárga, a rojttó belső oldalán, az érközökben vékony fekete pontsorral. A hátulsó szárny áttetsző, barnásszürke, az erek sötétrel fedettek, a holdfolt mindig látható. A rojt sárgásfehér, a rojttó sárgásbarna. A szegélytér szürke behintettsége példányonként erősen változó. A fonákon a holdfolt árnyéka és a foltokra szakadozott keresztvonal mindig megtalálható (55. ábra).

Kozmopolita, de elsősorban a Holarktikumban elterjedt, vándorlásra hajlamos faj, egyike a legtöbbet tanulmányozott kártevő bagolylepkéfajoknak. Európa nagyobbik részén csak ritkán, így Magyarországon is csak néhány alkalommal figyelték meg, elsősorban rüncyapdák gyűjtőtérk összettel visszavándorló példányait. A Palearktikum nyugati felében csaknem mindenütt megtalálható, a Mediterráneumban és Kisázsiaiban tömeges is lehet. A hazai példányokat általában október végén-november elején, a Dunántúlon fogták, de felbukkanása az év bármely szakában és az ország bármely pontján lehetséges. A mesterséges fény erősen vonzza, a csalétek iránt közömbös. Dél-Európában három nemzedékes, március elejétől decemberig repül; Afrika szubtrópusi területein folyamatosan tenyészik. Hemyőként telel. Lágyszárúakon polifág. (= *separata* auct. nec WALKER, 1865). Típuslelőhely: Anglia - H o r d a b a g o l y

unipuncta (HAWORTH, 1809)

55. ábra: *Mythimna unipuncta* (HAWORTH, 1809)

3. nem: *Leucania* OSCHENHEIMER, 1816

A nemet elsősorban a hímivarszerv egyes sajátosságai (a valvák keskenyek és nyújtottak, a cucullus nyaki része rövid és viszonylag széles, a cucullus maga hosszú és eléggé egyenletes szélességű, a corona és az erőteljes sörtemező hiányzik, csupán finom szőrök borítják) alapján különböztetik el a közel rokon *Mythimna* OSCHENHEIMER nemtől, a lepkek külső morfológiai jegyei, valamint a nőstény ivarkészülékének főbb sajátosságai a két nemből nagyrészt átfedőek vagy megegyezők.

Az idetartozó fajok életmódjában az előzővel megegyező, de elsősorban cirkumtrópikus elterjedésű, fajgazdag nem, melyből Európában mindössze nyolc honos, Magyarországon két alnem három faja képviseli.

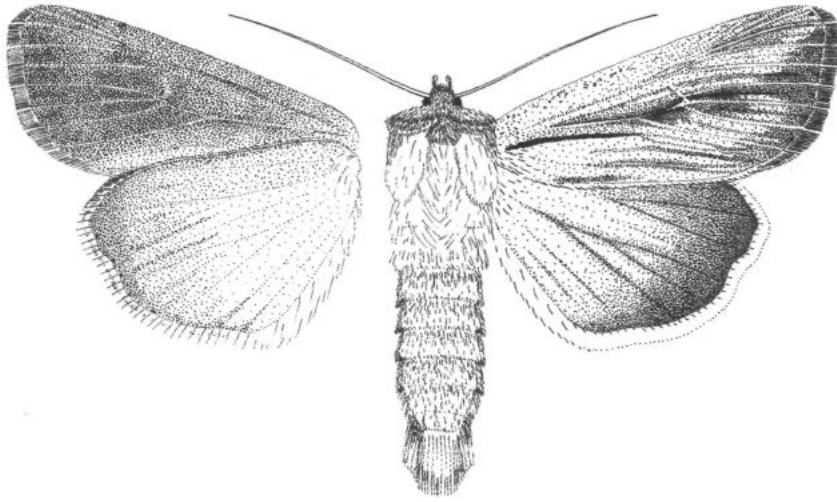
Az alnemek határozókulcsa

- 1 (2) A hátsó szárny fehéres, változó erősségű szürkés behintéssel; az elülső szárny a sejt alatti ere hosszan fehér(es) behintésű.
  1. alnem: *Leucania* OSCHENHEIMER, 1816
- 2 (1) A hátsó szárny selyemfényű, kissé áttetsző fehér, legfeljebb az erek csúcsein némi sötétebb behintéssel; az elülső szárnyon a sejt alatti ér nem, csupán a vesefoltot képviselő pontocska fehér.
  2. alnem: *Acantholeucania* RUNGS, 1953

1. alnem: *Leucania* OSCHENHEIMER, 1816

Az alnemre a *Mythimna* nem általános jellemzésénél elmondott sajátosságok nagy többsége érvényes; a sacculus szabályos felépítésű, ventrális szegélye egyenletesen ívelt, szklerotizált nyúlványt nem visel.

- 1 (2) Az elülső szárny tővonala éles, feketés, a hátsó szárny sötétszürke vagy barnásszürke. Az ajaktapogató rövid, oldala barnásszürke, csúcsa sötétebb. A hím

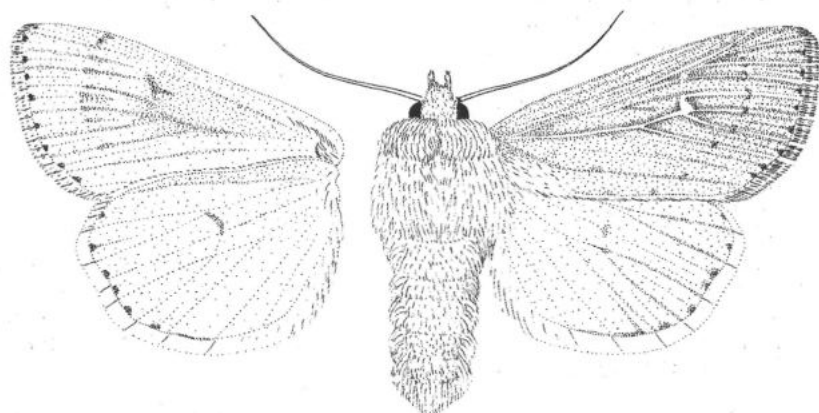
56. ábra: *Leucania comma* (LINNAEUS, 1758)

csápja finoman pillás, a nőstényé fonalas. A csáptengely mindkét ivarnál világos. A homlok a gallérnál mindig sötétebb színezetű, általában barna. A torszövet sárgásszürke, a sötéten rajzolt példányokon a gallér felső harmadában egy vékony sötétebb csíkot, és a válltakarók belső oldalán feketés végű szőrököt találunk. A potroh a torszórzetről sötétebb árnyalatú. Az elülső szárny alapszíne világos sárgásszürke, az elülső szegély és a hosszanti erek kivilágosodóak. A sejt alsó szegélyén a hosszanti ér fehér behintésű, a vesefolt helyén éles, fekete ponttal. A bagolyrajzolat elemei teljes mértékben hiányoznak, az elülső szárny mintázatát az erek világosabb színezete, és a közöttük lévő tér változó árnyalatú besötétedése alkotja. A sötét példányokon a szegélyterben vékony, az erekkel párhuzamos feketés vonalkákat láthatunk. A rojttó a rojtnál sötétebb árnyalatú sárgásszürke. A sötét tónusú hátulsó szárnyon az erek gyengén sötéttel fedettek; elkülönült szegélyteret és keresztvonalat nem találunk, a holdfolt csak gyengén látható. A rojt szürkésfehér. A fonák szürkésbarna, a szegélyterek egészen gyengén kivilágosodóak, a holdfolt hiányzik vagy homályos árnyékként van jelen (56. ábra).

Holarktikus faj, Euráziában a Brit-szigetektől a Csendes-óceán partvidékéig szélesen elterjedt, északon a szubarktikus területekig, délen a Mediterráneum magasabb hegyvidékein és Kisázsian át a Déli-Altájjig hatol. Európában a magasabb hegyvidék szubalpin zónájában és a tajgaszegélyi réteken nagy egyedszámban tenyészik, Magyarországon sokkal lokálisabban fordul elő, eddig csak az Északi-középhegységben, a Bakonyban és a nyugati határszél néhány magasabb pontján gyűjtötték, legnagyobb hazai populációja a Bükk-hegység platóján található. A mesterséges fény erősen vonzza, a családok iránt közömbös. Egyetlen nemzedéke júniustól augusztusig repül. Hernyója vörösesbarna, három finom, fekete hátvonalal. Oldalvonal a szürkésbarna. Nyakpajzsa fekete, három fehér csíkkal. Feje barna. Fűfűléken polifág. (= *turbida* HÜBNER, [1803]; *congener* HÜBNER, [1817]). Típuslelőhely: Svédország. - Vesszős rétibagoly
comma (LINNAEUS, 1758)

2 (1)

Az elülső szárnyon nincs sötét tővonal, a körfolt nem látható; a hátulsó szárny világosabb szürke vagy fehéresszürke. Az ajaktapogató rövid, fölfelé álló. Mindkét ivar csápja finoman pillás, a csáptengely háti oldala világos. A fej-

57. ábra: *Leucania obsoleta* (HÜBNER, [1803])

és a torszörzet egyöntetű, az elülső szárny alapszínével megegyező, szürkésárga, a potroh világosabb szörzetű. Az elülső szárnyon a hosszanti erek gyengén világos (sárgásfehér) pikkelyekkel fedettek, a sötétebb színezetű példányokon az erek sötéttel kontrasztosítottak. A vesefolt helyén egy fehér pöttyöt találunk. A külső keresztvonal gyengén ívelt, feketés, mindig pontokra szakadozott, de jól látható. A rojttó világos, belső szegélyén egészen halvány, kísérő pontsorrall. A rojttó az alapszinnél valamivel sötétebb, egyöntetű. A hátulsó szárnyon az erek sötéttel fedettek, elkülönült szegélyteret nem találunk, a holdfolt csak ritkán látható. A rojttó világos, a kísérő folt sor halvány, a rojttó fehéres. A fonák szürkésfehér, az elülső szárny középterében az erek sötétten fedettek. A külső keresztvonal csak az igen sötét példányokon figyelhető meg (57. ábra).

Eurosibériai faj, Eurázsia nyugati és középső harmadában szélesen elterjedt, nagyobb nádasokban olykor igen gyakori. Magyarországon minden nagyobb nádassal rendelkező vízparti területen megtalálható, bizonyos élőhelyein egyes években közönséges, másutt csak ritkán jelentkezik magasabb egyedszámban. A mesterséges fény vonzza, a csalétket nem látogatja. A síkvidéki mocsarakban és tópartokon két (V-VII és VIII-IX), a hegyvidékeken rendszerint csak egy nemzedéke van, repülési ideje azonban itt is júniustól augusztus végéig-szeptember elejéig tart. Hernyója részlegesen endofág életmódot folytat, alakja és színezete ehhez alkalmazkodott, gyengén pigmentált, áttetszően szürke. Rajzolatát mindössze csak az alapszinnél valamivel sötétebb hátvonal adja; légzőnyílásai feketék, feje és nyakpajzsa barnásszürke. Tápnövényei különböző fűfélék, mindenekelőtt a *Phragmites communis*. Típuslelőhely: Európa. - Pontozott rétibagoly

obsoleta (HÜBNER, [1803])

2. alnem: *Acantholeucania* RUNGS, 1953

Az alnemet mindenekelőtt a valva saccularis részének hasi szegélyéből eredő hosszú és erőteljes nyúlvány megléte jellemzi, a többi *Leucania* génuszba tartozó fejlődési ágnál ez a nyúlvány hiányzik.

- - Az ajaktapogató rövid, fölfelé álló. Mindkét ivar csápjá finoman pillás, a

csáptengely háti oldala világos. A gallér és a válltakarók szegélye finoman csíkozott, színezetük az elülső szárny alapszínével megegyező barnás behintésű szalmasárga. Az elülső szárny hosszú és keskeny, csúcsa hegyes, a külső szegély egyenletesen ívelő. A tövonal fejlett, finom, feketés, gyakorta sötétebb pontban végződő; vele párhuzamosan a sejt alsó erén is sötétebb finom vonal fut, míg a vesefolt alját fénylő fehér pont képviseli. A hosszanti erek gyengén világos pikkelyekkel fedettek, a sötétebb színezetű példányokon a szegélytér sárgásbarna vagy szürkésbarna behintésű. A külső keresztvonal gyengén ívelt, feketés, mindig pontokra szakadozott, de legtöbbször jól látható; a hullámvonalat csúcsi szakaszától eltekintve csak színkontraszt jelzi. A rojt tövonal a világos, a rojt az alapszínnél valamivel sötétebb, egyöntetű. A hátulsó szárny fénylő selyemfehér, finoman átetsző, a holdfolt és a keresztvonal hiányzik, az ereknek legfeljebb szegélytéri végei sötétebbek. A rojtó szürkés, néha fekete pettyekkel hangsúlyozott, a rojt fehér. A fonák fehér, az elülső szárny közepterében némi sötétebb behintéssel, gyakran az erek is sötéten fedettek (színes tábla: I:5).

Óvilági trópusi vándorlaj, mely a Kanári-szigetektől egészen Ausztráliáig megtalálható, a trópusi vidékeken helyenként igen gyakori. A Mediterráneumban szélesen elterjedt fajt Magyarországon eddig csupán egyszer észlelték a Szigetközben. A mesterséges fény vonzza, a családokat csak igen ritkán látogatja. A trópusi területeken folyamatos generációkat produkáló fajnak Európában rendszerint két nemzedéke van (V-VII és VIII-XI). Helyője különböző fűféléken polifág, rizsültetvényekben és kukoricán igen komoly károkat okozhat. Típuslélőhely: Franciaország (Dijon). - Déli réti bagoly

loreyi (DUPONCHEL, 1829)

4. nem: *Anarta* OSCHENHEIMER, 1816

Kistermetű, erőteljes testű és viszonylag rövid keskeny szárnyú lepkék, a hátulsó szárny alapszíne sötétsárga. A fej kicsi, gömbölyű, a szem feltűnően kicsi és eléggé nyújtott. A hím csápjja erősen pillás, a nőtényé fonalas. A himivarszervben az uncus rövid és viszonylag széles, a tegumen alacsony, nagy penicularis lebenyekkel. A fultura inferior szögletes, pajzsszerű lemez, a vinculum eléggé rövid V-alakú. A valva keskeny, hajlott, a cucullus alatt összeszűkül és erősen megtörik. A costa dorzális nyúlványa viszonylag gyenge, kúpos és kihegyesedő. A cucullus karcsú, hosszú, csúcsa kerekített, a corona gyenge. A sacculus nagy és erőteljes, a clavus kétoldalt aszimmetrikus, a sacculus csúcsi nyúlványa vastag és hosszú, kétoldalt erősen aszimmetrikus, a jobb valván sokkal nagyobb, szélesebb, kétszűcsű. A harpe bázisa és a saccularis nyúlvány töve összeforrt, a harpe keskeny és viszonylag kicsi. Az aedoeagus rövid, hengeres, a carina, lécszerű kinövést visel. A vesica nagyjából T-alakú, hártás és viszonylag keskeny, a ventralis, hosszú divertikulum nagy és erős cornutust visel. A nőtény tojócsőve viszonylag rövid és kúpos, erősebben kitinizált. Az ostium bursae széles, erős, tölcsérszerű, a széles és rövid, lapított és erősen szklerotizált ductus bursae-val szorosan összeforrt. A cervix bursae kicsi, kúpos, kissé redőzött, a corpus bursae elliptikus-tojásdad, a szignumok erősen redukálódtak.

A nyugat-palearktikus nembe a nemrég elvégzett revízió következtében csupán egyetlen faj tartozik, mely száraz és nedves fenyőreken, fellápokban és tűzeglápokban egyaránt honos. Későismerten nappal is aktív lepkék, azonban korántsem kizárólag a nappali órákban repülnek (mint pl. a hasonló elterjedésű *Sympistis* Hübner nem fajai). A hernyó mimikrizáló színezetű, feje kicsi és erősen szőrös, a báb kicsi és vaskos, a potroh vég kihegyesedő, de nincs határozottan elkülönülő kremaster, legfeljebb néhány tövis helyettesíti. A báb sűrű, tömött szövődékben fekszik, ebben telel át.

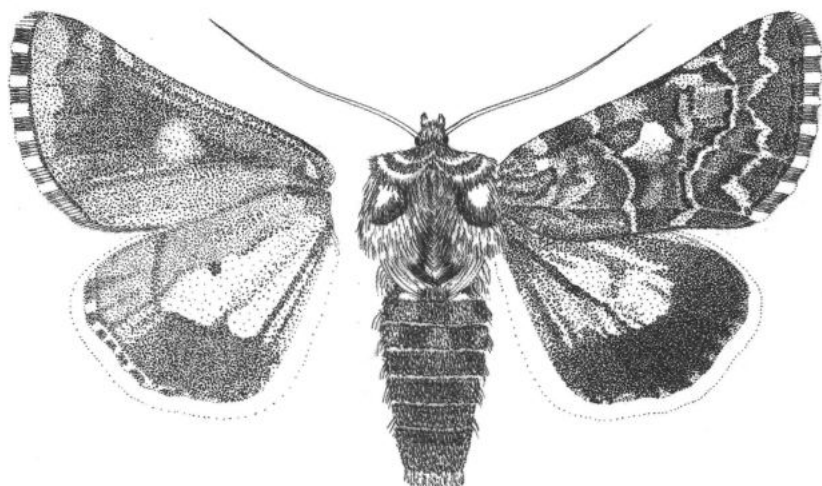
A nem egyetlen faja Magyarországon is honos.

- - Mindkét ivar csápjja fonalas, ajaktapogatója kifejezetten rövid, előreálló,

homloka sárga, egy vörös keresztbe csíkkal. A torszörzet az elülső szárny alapszínével megegyező színű, fehéres mintázati elemekkel erősen tagolt. Potroha fekete, hosszú sárga fedőszőrökkel, a szelvényhatárokon és a potrohvégen erős sárga színeződéssel. Az elülső szárny pirosasbarna vagy porfirvörös, bonyolult rajzolatú. Keresztvonalai élesek, kettősek, a hullámvonal fehéres. A körfolt kicsi, gyakran egészen kerek, a vesefolt nagy, az alapszínénél sötétebb kitöltésű. A két folt közti teret a sejtben változó nagyságú és alakú fehér folt tölti ki. A csapfolt hiányzik. A külső keresztvonal és a hullámvonal között a hosszanti erek gyakran - de sohasem teljesen - fehérrel fedettek. A rojt tövönala éles, feketésbarna, belső oldalán az érközökben fekete kíséző pontsorrall. A rojt rózsaszínes árnyalatú, a hosszanti erek végződésénél fekete foltokkal tagolt. A hátsó szárny belső tere narancssárga, széles fekete szegéllyel. A rojt sárgásfehér. Az elülső szárny fonákja feketés, a külső szegélytérben gyenge vöröses behintéssel, a kör- és a vesefolt között egy nagy és a külső keresztvonal indulásánál egy kisebb sárga foltal. A hátsó szárny fonákja a felszín tükröképe, a elülső szegély erőteljes vöröses behintése kivételével (58. ábra).

Atlanto-mediterrán faj, Nyugat-Európától az Ural hegység lábáig terjedt el, de keleti areája erősen szaggatott. Magyarországon csak a Dunántúl nyugati és középső részéről ismerjük: Vendvidék, Uza környéke és az Ábrahámhegy-Salföld közötti csarabosok. Igen lokális, nappal *Calluna* virágokon táplálkozik, a mesterséges fény vonzza. A hazai populációk megegyeznek a nevezéktani alfajjal. Kétnemzedékes, május közepétől július elejéig és július végétől augusztus végéig repül. Hernyója füzöld, hát- és mellékhátvonal fehéres, a vonalak belső oldala sötétszürkével árnyékolat. Feje világosbarna. Bábként telel. Tápnövényei erikafélék, mindenképp a csarab (*Calluna vulgaris*). (= *ericae* HUFNAGEL, 1766). Típuslelőhely: Svédország. - T ö r p e ö v e s b a g o l y (C s a r a b b a g o l y)

myrtilli (LINNAEUS, 1761)

58. ábra: *Anarta myrtilli* (LINNAEUS, 1761)

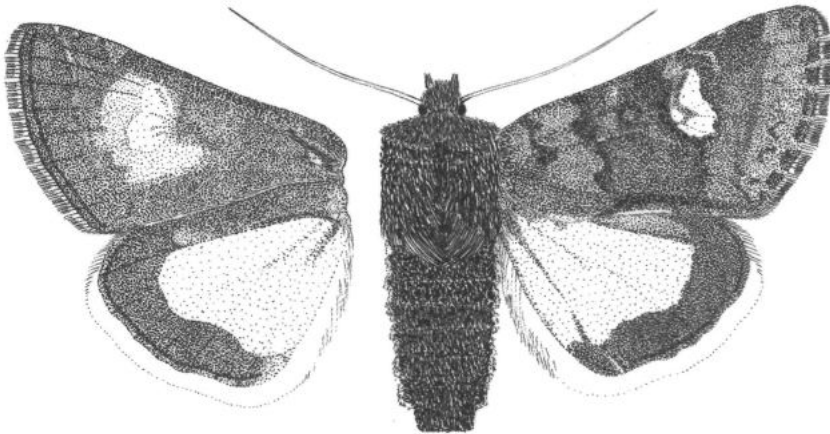
5. nem: *Coranarta* HACKER, 1998

Kicsiny, eléggé erőteljes testű, rövid és széles szárnyú lepkék, a hátulsó szárny alapszíne sárga. A fej kicsi, gömbölyű, a szem feltűnően kicsi és eléggé nyújtott. A hím csápja erősen pillás, a nőstény fonalas. A hímivarszerv fogókészüléke az *Anarta* nemétől eltérően csaknem teljesen szimmetrikus, a cucullus sokkal rövidebb, a costalis nyúlvány sokkal erőteljesebb és hegyesebb, a karcsú saccularis nyúlványok, hajlott szarvszerűek, a vinculum hosszabb és erőteljesebb. A vesica rövidebb és öblös, a ventrális diverticulum sokkal rövidebb és félgömbölyű, rajta nem cornutus, hanem tuskemező található. A nőstény tojócsöve viszonylag rövid és kúpos, erősebben kitinizált. Az ostium bursae keskeny, de erős, gyűrűszerű, a széles és rövid, lapított és erősen szklerotizált, proximálisan kiszélesedő ductus bursae-val szorosan összeforrt. A cervix bursae kicsi, kissé redőzött, csúcsa finoman szklerotizált, a corpus bursae elliptikus-tojásdad, hosszú szignumokat visel.

Tundro-alpin elterjedésű holarktikus nem, öt ismert fajából kettő kizárólag Észak-Amerikában honos. Fajai mindenképp tőzeglápokban, fenyérekben, fellápokban és a tundra mocsarasodó élőhelyfoltjain élnek. Az északi területeken elsősorban nappal (illetve a fehér éjszakák időszakában egész nap) aktívak, a délebbi területeken azonban főként éjszaka mozognak. A hernyók a tápnövényt mimetizálják; a báb vaszkos, kihegyesedő végű. A báb sűrű, tömött szövedékben fekszik, ebben tel el át.

A nembe tartozó fajok közül Magyarországon egyik sem honos, de a *C. cordigera* alkalmi felbukkanása nem kizárt.

- - Az elülső szárny sötét barnásszürke vagy feketésszürke, a vesefolt igen nagy, feltűnő, éles fehér kerettel. Mindkét ivar csápja fonalas, a fej- és torszórzet egyöntetű feketésbarna. A kör- és a csapfolt nehezen kivehető, az alapszínnel megegyező kitöltésű, vékonyan, sötéttel körülrajzolt. A középtér sötétebb behintésű, a keresztvonalakat ennek a résznek a határai rajzolják ki. A hullámvonal csak alig látható. A rojttó barnásfekete, a rojt gyengén fehérrel kevert. A hátulsó szárny fekete szegélye a megelőző fajnál lényegesen keskenyebb, a belső tér sárgája halványabb. A rojt fehérés. Az elülső szárny fonákja barnásszürke, a vesefolt fehéren áttükröződik, körvonalai azonban elmosódottak. A hátulsó szárny fonákja a felszín fakóbb tükörképe (59. ábra).

59. ábra: *Coranarta cordigera* (THUNBERG, 1788)

Holarktikus faj, Nyugat-Európától, a magashegységek szubalpin zónájában és a tajgaövezet peremében Japánig elterjedt. Hazai példánya eddig nem került elő, előfordulása a Kőszegi-hegységben és a Vendvidéken elképzelhető. Főként nappal repül, de a mesterséges fény is vonzza. A kárpát-medencei populációk megegyeznek a nevezéktani alfajjal. Egynemzedékes, május elejétől június közepéig repül. Hernyója nyúlánk, sötétpiros, hátvonala világossárga, a negyedik szelvénytől kezdődően szelvényenként egy-egy sötét, hátrafelé mutató ferde vonalkával, melyek a hátközépen szöveget bezárva találkoznak. A mellékhátvonalak csak ritkán láthatóak. Oldalvonala sárgás, a hátoldal felé sötéttel határolt. Feje pirosasbarna, két vékony fekete vonással. Ritkán előfordul egy feketés, alig rajzolt hernyóalakja is. Bábként telel. Tápnövényei erikafélék, főleg a *Vaccinium oxycoccus*, *Vaccinium uliginosum*, *Vaccinium vitis-idaea* és *Arctostaphylos* fajok. (= *albirena* HÖBNER, [1803]; *luteola* auct. nec GROTE & ROBINSON, 1865). Típuslelőhely: Svédország - Feketeszárnjú övesbagoly

[*cordigera* (THUNBERG, 1788)]

6. nem: *Hadula* STAUDINGER, 1889

Kis vagy közepes termetű, erős testű és rendszerint nyújtott, kihegyesedő szárnyú lepkék. A fej nagy, a homlok erősen előremeredő dudort visel. A szemek nagyok, gömbölydedek, a hím csápjá pillás. A tor robusztus, a válltakarók tagoltak, az elő- és utótori pamacsok fejlettek. A potroh viszonylag rövid, páros potrohtövi *coremata* és a hátoldalon kis pamacsokból álló pamacssor van; a hím farpamacsa nagy. Az elülső lábszárakon erős töviseket visel. A hím ivarkészülékében az uncus rövid, széles és lapos, erősen sörtezett; egyes esetekben vitorlás is lehet. A tegumen széles és alacsony, a penicularis lebenyek fejlettek. A fultura deltoid- vagy körtealakú, csúcsán gyakran aszimmetrikus szemcsés-fogacska lemezzel; a vinculum rövid és erős. A valva keskeny és hosszú, csücsi harmadában összeszűkül és megtörik, a hajlathán nagy, általában háromszögletű kinövesssel. A cucullus nyakkal kapcsolódik a valva törzséhez, széles és kerekített, a corona helyett szőrök és erős sörtek fedik. A sacculus hosszú, kétoldalt rendszerint aszimmetrikus, nagy csücsi nyulvánnyal. A harpe csak keskeny alapléccével képviselt, ampulla csak ritkán van. Az aedocagus rövid cső, a carina gyenge, néha egy hosszabb kitérővel. A vesica az esetek túlnyomó többségében rövid, 3-4 legömbölyvített diverticulumból és egy hosszabb disztális csőből áll; az egyik diverticulum gyakran egy kis *comutust* visel. A közel rokon fajok ivarszervei gyakran csak minuciózus bélyegekben különböznek, meghatározásuk ivarszervük alapján sokszor kifejezetten nehéz. A nősténynél a tojócső rövid és széles, az ostium bursae széles, szklerotizált lemez. A ductus bursae hosszú, erősen bordázott, néha részeiben szklerotizált. A cervix bursae kicsi, kevéssé elkülönülő, redőzött, a corpus bursae gömböded vagy elliptikus, rendszerint kicsi, foltszerű szignumokkal.

A holarktikus nembe mintegy kéttucatnyi faj tartozik, melyből 2 honos Magyarországon, további 1 faj előfordulása várható. Az irodalomban a közel rokon, de önálló fejlődési ágat képviselő, eremiális eredetű *Cardepija* HAMPSON, 1905 nemmel sokszor tévesen összevonják. Xeromontán-eremiális csoport, egyetlen *ubikvista* fajjal, a nem valamennyi további faja száraz sztyeppterületeken, hegyi és síkvidéki félsivatagokban, xerothem magashegyi gyepekben honos. Rendszerint kétnemzedékesek, bábállapotban telelnek.

- 1 (2) A külső keresztvonal és a hullámvonal közötti tér a középtörnél világosabb; a körfolt fehéres kitöltésű, alatta feltűnően világos (fehéres), kétszcúsu stigmával. A fej és a tor kissé lilás vagy vörhenyecs árnyalatú barna vagy szürkésbarna, a gallér és a válltakarók szegélye sötét vonallal (vonallakkal) és fehéres szőrökkel kontúrozott. A potroh világos szürkésbarna, a farpamacs kissé sárgás; a hátú pamacssor tagjai picik, sötétek, világosabb csúccsal. Az elülső szárny széles és magas háromszögletű, erősen kicsúcsosodó. Az alapszín változó, rendszerint kissé lilás vagy vörhenyesbarna tónusú szürke vagy szürkésbarna. A rajzlati elemek eléggé élcesek, a keresztvonalak kettősek, hullámosságuk vagy csipkézettek, sötétbarnák, világosabb kitöltéssel. A hullámvonal

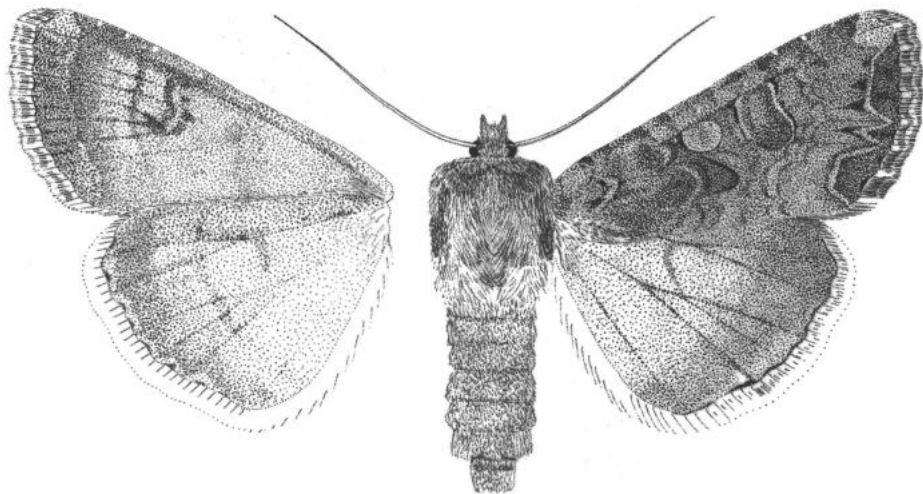
60. ábra: *Hadula odontites* (BOISDUVAL, 1829)

éles, sárgásfehér, az m3 és cul ereknél a szegély felé erősen kiszögellő, de csúcsai a rojt tövét csak megközelítik, nem érik el. A hullámvonalat belülről szegélyező nyílfoltosor rendszerint éles, feketés; a külső szegélytér az alapszínnel megegyezően sötét. A kör- és a vesefolt nagy, rendszerint kerekített, előbbi fehéres, utóbbi sötét, ólomszürkés vagy szürkésbarna kitöltésű; a csapolt nagy, kerekített, feketés körvonalú és sötét kitöltésű. A rojttő finom, fehéres vonal, melyet feketés ékfoltocskák szegélyeznek. A rojt barna, világosabb középvonallal és néhány sötétebb keresztvonalkával. A hátulsó szárny barnával erősen fedett, a holdfolt, a keresztvonal és különösen a széles szegélytér sötétebb és tömöttebb barna; a rojt fehéres. A fonák erősen fénylő, fehéres árnyalatú, de barnával sűrűn behintett; a holdfoltok, a keresztvonalak és a hátulsó szárny szegélytere jól kirajzolódó, sötétebb barna (60. ábra).

Eurázsiai faj, Nyugat-Európától foltszerű elterjedéssel Mongóliáig és a Tibeti-plató déli pereméig terjedt. Xeromontán élőhelyeket kedvel, areájának északi részében középhegységekben, déli, délkeleti részében a magashegységek szubalpin zónájában található meg; hazai példányai eddig még nem kerültek elő. Kétnemzedékes, április végétől május végéig és július közepétől szeptember elejéig repül. Hernyója lilás árnyalatú szürke, hátvonala széles, sötét, a mellékhátvonalak erőteljesek, sárgások, belső oldaluk mentén, fekete kísérő foltokkal. A légzőnyílások feketék, feje barna. Bábként tel. Tápnövényei a *Hippocrepis comosa* és a *Coronilla varia*. (= *marmorosa* auct. nec BORKHAUSEN). Típuslelőhely: "Lappföld" (minthogy a faj Skandináviában és Finnországban nem honos, így az irodalomban szereplő típuslelőhely-megjelölés minden bizonnyal téves). - Márványos homokibagoly

[odontites (BOISDUVAL, 1829)]

- 2 (1) A külső keresztvonal és a hullámvonal közötti tér a középtérrel megegyező színű vagy annál sötétebb; a körfolt kitöltése csak kivételesen fehéres (bár kelete gyakran vajszerű vagy tejfehér).
- 3 (4) A kör- és vesefolt nagy, kerekített, keretük az alapszínnél csak kevéssel világosabb, vagy azzal megegyező. Nagyobb faj (30-37 mm). Rendkívül változatos rajzolatú faj, igen sok formáját és aberrációját írták le, ezeknek azonban

61. ábra: *Hadula trifolii* (HUFNAGEL, 1766)

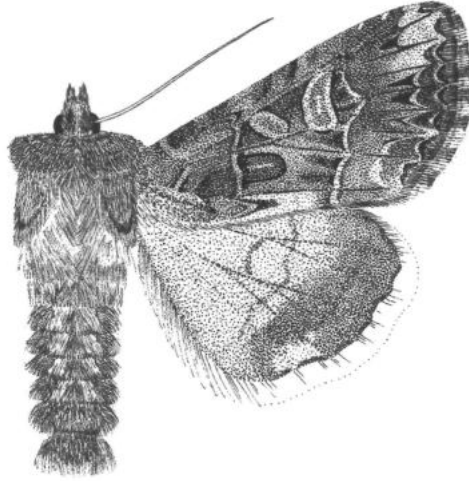
taxonómiai jelentősége nincsen. Megjelenése az egyszínű (barnás vagy szürkés, esetenként fehéres vagy okkersárga), alig rajzolt példányoktól a sötét feketésbarna, igen élesen mintázott egyedekig változhat. A körfolt és a középtéri stigma tónusa is variabilis, ezekben a fehér szín különböző mértékben van jelen, azaz teljes hiányától az erősen fehéres körfoltig és stigmáig számos kombinációban jelentkezhet. A vesefolt mindig nagy és sötét, általában ólomszürkés vagy sötétszürkés kitöltésű, a hullámvonalat szegélyező nyílfooltok rendszerint kicsik vagy elmosódottak. Nagyfokú változatossága ellenére más hazai bagolylepkével nemigen összetéveszthető; leginkább az előző fajhoz hasonlít, de elsősorban a belső szegélytér színezete alapján attól jól megkülönböztethető (61. ábra).

Holarktikus faj, a Palearktikum egész területén megtalálható. Élőhelyi kötöttsége nincs, a legextrémebb élőhelyeken is előfordul. Egyike legelterjedtebb és leggyakoribb bagolylepkéinknek, de polifág volta ellenére jelentős kártételét ezidáig még nem figyelték meg. Alfaji elkülönülést nem mutat, a hazai populációk is megegyeznek a nevezéktani törzsalakkal. A mesterséges fény erősen vonzza, a csalétek iránt sem közömbös. Két nemzedéke április végétől július elejéig és július közepétől szeptember közepéig repül. Hernyója általában zöld, néha sárgászöld vagy barna, hátvonala vékony, az alapszínél sötétebb. Oldalvonala fehéres, a hátoldal felé feketével szegélyezett, fölötté találhatók a fehér légzőnyílások. Feje kicsi, zöld vagy sárgásbarna. Az eltérő alapszínű hernyók között jelentős morfológia különbség van. Erős földszövedékben bábozódik és így is telel. Kétszikűeken polifág, leggyakrabban pillangósvirágúakon. (= *chenopodii* [DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775; *verna* ESPER, [1787]; *saucia* ESPER, 1790; *infraina* HAWORTH, 1809; *contribulis* DUPONCHEL, 1827; *farkasii* TREISCHKE, 1835). Típuslelőhely: Németország, Berlin környéke. - L ó h e r e b a g o l y

trifolii (HUFNAGEL, 1766)

4 (3)

A kör- és vesefolt kicsi és lapított, éles világos kerettel; kisebb szárnyfesztávú (24-29 mm), zömökebb faj. Az elülső szárny rövid és viszonylag széles, a csúcstól eléggé lekerekített, a hátulsó kicsi és kerekded. A keresztvonalak sötétek, kettősek és világos kitöltésűek, eléggé hullámosak, de a belső és a külső keresztvonal nagyjából párhuzamos lefutású, így a középtér többé-kevésbé

62. ábra: *Hadula dianthi* ssp. *hungarica* WAGNER, 1913

téglalapalakú. Az alapszín sötét szürkésbarna, erősen mozaikos, az erek általában sötétbarnával vagy feketésbarnával fedettek. A tóter és a belső szegélytér szélesen fémes szürke vagy ólomszürke behintésű, a stigma jól látható, színe a kör- és vesefolt keretével megegyező; a csapfolt nagy, kerekített és sötét. A hullámvonal igen éles és zezugos, az M-alakú rajzolat csúcsai a rojttóig érnek. A csúcstér világos foltja rendszerint jól látható, a nyílfooltok élesek, hosszúkásak. A rojttó barna, belülről feketés ívecskék sora szegélyezi. A rojt okkersárgás, belső harmada barnával kevert, külső fele az erek folytatásában kis sötét foltocskákkal tarkázott. A hátulsó szárny sárgásfehér, erős barna behintéssel és széles, tömött sötétbarna szegélytérrel; a szárnytő erei sötét behintésűek. A holdfolt és a keresztvonal eléggé elmosódó és vékony, a belső szögletben a sötét szegélyteret egy kis okker foltocska díszíti. A rojttó sötétbarna, a rojt fénylő fehér. A fonák fehéres és erősen zsírfényű, az elülső szárny belső tere és a hátulsó szárny szegélyzónái sűrű barna behintésűek. A holdfoltok és a keresztvonalak barnák, kissé elmosódóak, de jól láthatóak, a külső szegélytér külső fele mindkét szárnyon erősen kivilágosodó. A rojttó sötét és éles, a rojt világos, az elülső szárnyon sötéttel foltozott.

Nagy elterjedésű faj, amelynek foltszerű, jól izolált populációi számos földrajzi alfajt képeznek. Halofil, melegkedvelő állat, megtalálható Nyugat-Európa déli részétől a Balkán-félszigeten át Kis- és Közép-Ázsiáig, az Ural déli lábától a Kaszpi-mélyföldön át egészen Mongóliáig.

[*dianthi* (TAUSCHER, 1809)]

Alfaja:

A kárpát-medencei populációk kisebb méreteikkel, feltűnően sötét alapszínükkel és éles, mozaikos rajzolatukkal különböznek a faj minden más, rendszerint világos és eléggé egyszínű földrajzi alfajától (62. ábra). Endemikus alfajunk, erősen kötődnek szikeseinkhez, ahol időnként tömeges is lehet; kis egyedszámban néhány homoki és dolomit-sziklagyepi élőhelyen is megtalálták. Időszakosan repül nappal is, kedveli az ördögcsékér virágzatát. A mesterséges fény vonzza, csalétkén nemigen figyelték meg. Két, repülési idejéig tekintve összefolyó nemzedéke van, május közepétől szeptember elejéig repül. Fejlődési alakjait hazánkban még nem vizsgálták, a nevezék-tani törzsalakot *Aster tripoliumon* nevelték. Bábként telel. Típuslelőhely: Magyarország. - S z i k i s z e g f ü b a g o l y

dianthi ssp. *hungarica* WAGNER, 1913

7. nem: *Polia* OCHSENHEIMER, 1816

Közepes és nagy, esetenként igen nagy, robusztus lepkék. A fej és a szemek nagyok, a homlok sima, az ajaktapogató rövid, második íze hosszan szőrözött. A hím csápjja pillás, fogazott vagy röviden fűrészes, a nőstényé fonalas. A gallér igen széles, a tor vas-kos, szögletes, a torszörzet erősen tagolt: az előtöri pamacs igen nagy, kettős taréjt formál, az utótöri pamacs rendre kisebb. A potroh igen hosszú, a háti pamaccsor változó erősségű, de a potrohtövön egy-két pamacs mindig megtalálható. Az oldalsó szőrrojt és a hím farpamacsa fejlett, a nőstény potroha rövidebb. Az elülső szárny széles és magas, hegyes csúcú, a hátulsó szárny jóval rövidebb és kerekített. A himivarszerv igen nagy és erősen szklerotizált. Az uncus rövid és sokszor lapátszerűen széles, a tegumen magas, a futura kis lemez, a vinculum vas-kos és rövid. A valvák igen nagyok és szélesek, részben aszimmetrikusak, a cucullus tövénél hirtelen összeszűkülőek. A cucullus kicsi és nyújtott, ventrális szögletében sokszor egy erősebb sörte van. A sacculus széles és hosszú, a clavus nagy, széles dudort formál. A ventrális szegély hosszú, általában széles nyúlványt hordoz, mely a cucullus alsó szögletéhez hajlik; a nyúlvány tövén és csúcán jobb- és baloldalon aszimmetrikus sörtekévék vannak. A harpe vagy erős és csavarodott vagy kicsi és gyengén kitinizált. Az aedocagus hajlott, koskeny, a vesica egy vagy két csavarulatot leíró cső, rajta rendszerint erősebb tüskemező és esetenként kisebb diverticulum(ok) van(nak). A nőstény tojócsöve rövid, az ostium bursae széles és erős. A ductus bursae rövid, erősen szklerotizált, kisebb-nagyobb oldalsó kinövéseket visel. A cervix bursae nagy, gyakran egyszeresen vagy kétszeresen megcsavart zsák; a corpus bursae hosszú, proximálisan kiszélesedő, rajta szabálytalanul csipkézett, szalagszerű szignumok vannak.

Nagy fajszámú holarktikus-orientális nem, melynek Magyarországon három fajtát találtak, egy negyedik előkerülése várható az ország nyugati határszélein. Arboreális eredetű csoport, ősi alakjai a monszunikus hegyi erdőkben (Himalája-régió, Dél-Kína, Hátsó-India) honosak. A levezetettebb képviselők elsősorban a humid pacifikus lomberdőkben és a tajgaszegélyben, illetve a nedves magashegyi gyepekben és erdőszegélyekben találhatóak, csupán néhány faj alkalmazkodott xerotherm hegyi sztyepekhez, kevésbé humid mérsékeltvízi lomberdőkhez illetve a boreális és szubarktikus vidékekhez. Egy- vagy kétnemzedékes, késő tavasszal és nyáron repülő lepkék, általában fiatal hernyóként telelnek, lágy szárúakon és féléserjéken polifágok.

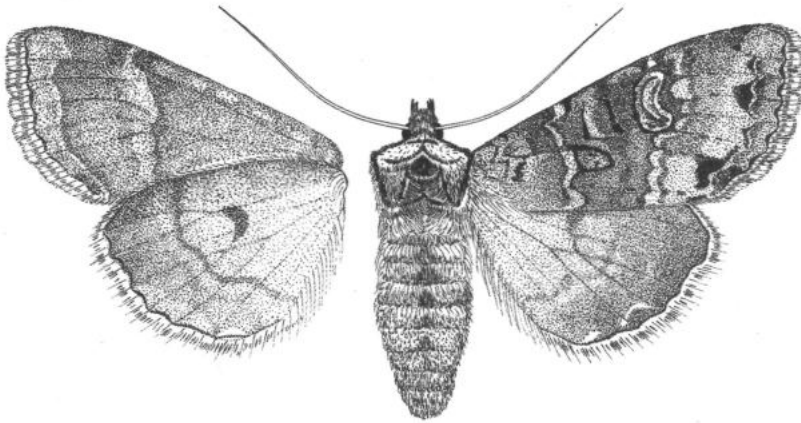
A Kárpát-medencéből egy további faj is ismeretes, a *P. cherrug* RÁKOSY & WIESER, 1997, mely eddig csupán a típuselőhelyről került elő és könnyen lehet, hogy a *Polia nebulosa* és a *Pachetra sagittigera* alkalmi, természetes fajközi hibridje.

- 1 (2) Az elülső szárny tőtere erős kékesfehér és világos türkiz árnyalatú szürke behintéssel; a gallér (és sokszor a válltakarók is) feltűnő, fényes szürkésfehér(ek), éles fekete szegélycsíkkal; a hátulsó szárny fonákján a holdfolt igen nagy. A fejtető szürkésfehér, az ajaktapogató oldalt sötétbarna szőrökkel borított. A torpamacsok nagyok, barnák és sötét csúcúak, a potroh világos barnásszürke, fehéres szőrökkel meghintett; a háti pamacsok sötétbarnák. Az elülső szárny kékesszürke, a középtér és olykor a tőtér külső harmada lilásbarnával és sötétszürkével erősen behintett. A keresztvonalak szélesek, kettősek, hullámosak és világos kitöltésűek, az árnyékvonal elmosódó barnás szalag. A hullámvonal fehéres, kevésbé zezugos, belülről sötétbarna csík és nagyobb foltok határolják, míg a tomusnál és az m erek mentén a külső oldalon is sötétebb behintés és foltok kísérik. A bagolyrajzolat foltjai élesek, sötétbarnával és részben fehérrel körülrajzoltak, a körfolt kitöltése leggyakrabban fehéres, míg a csapfolt általában sötétbarna. A rojt töcsíkja finom feketes vonalból és kis háromszögecskékből áll, a rojt szürke, fehéres rojtpikkelyekkel kevert. A hátulsó szárny fehéres, de fénylő barnával sűrűn behintett; a széles szegélytér, az eléggé elmosódó keresztvonal és a holdfolt sötétebb barna. A rojtó barnás, a belső szöglet két foltocskája és a rojt fehéres, a rojtban sötétebb foltok láthatók. A fonák fehéres, az elülső szárny barnával szinte teljesen

befedett, a holdfolt halvány, a keresztvonalat egy széles, világosabb pászta és sötétebb barna árnyék képviseli. A hátulsó szárnyon a nagy holdfolt mellett a szakadozott keresztvonal és a széles szegélytér sötét, a belső tér csak gyenge barna behintésű. 48-55 mm (63. ábra).

Eurázsiai faj, a Palearktikum északi felében szélesen elterjedt, Nyugat-Európától Mongóliáig megtalálható. Legdélebbi előfordulási helyei a Balkán-félszigeten, a Pontuszi-hegységben és a Kaukázus alacsonyabb részein találhatók. Magyarországon ezidáig csak a magashegységi kapcsolatokkal rendelkező határszéleken (Sopron környéke, Kőszegi- és Zempléni-hegység, Aggteleki-karszt) gyűjtötték. A mesterséges fény vonzza, alkalmanként a csalétket is látogatja. Egy-nemzedékes, május végétől augusztus végéig repül. Hernyója világosbarna erős szürke behintéssel, Hát- és mellékhátvonala vékony, fényesfehér. Oldalvonala feketés, keskeny, élesen kirajzolt, alatta található a sötét, világos keretű légzőnyílások. Feje és nyakpajzsa sárgásbarna. Hernyóként telet, májusban bábózódik. Tápnövényei *Vaccinium*, *Rubus* és *Betula* fajok. (= *trimaculata* ESPER, [1788]; *tincta* BRAHM, 1791). Típuslelőhely: nem került kijelölésre - Á f o n y a - h e - g y i b a g o l y

hepatica (CLERCK, 1759)

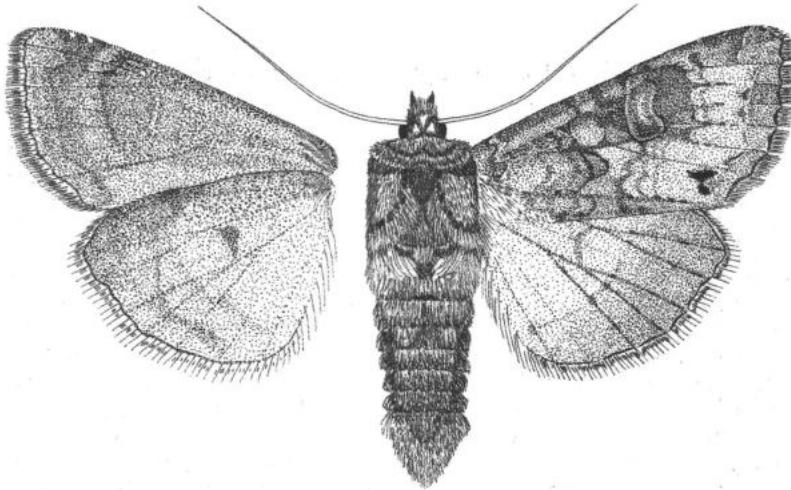

63. ábra: *Polia hepatica* (CLERCK, 1759)

- 2 (1) Az elülső szárny tőterének behintése az alapszínnel megegyező, annál nem feltűnően világosabb, a gallér csak kivételes esetekben feltűnően világos, de a sötét szegélycsík akkor is halványabb, barnás; a hátulsó szárny fonákjának holdfoltja kisebb, elmosódóbb.
- 3 (4) Az elülső szárny tőtere és középtere vöröses behintésű, körfoltja az alapszínnel megegyező kitöltésű. Az ajaktapogató rövid, sötétbarna, a homlok közepén vékony fekete csík található. A hím csápja fogazott, a nőtényé fonalas. A torszörzet barnás fényű sötétszürke, a gallér felső harmadában egy éles, fekete csíkkal. A válltakarók belső szegélyén néhány fekete végű szőrszál látható. Az előtöri pamacs igen erőteljes, kétfelé ágazó, az utótöri rövid, feketés végű. Az elülső szárny alapszíne sötét barnásszürke, a keresztvonalak halványak, kettősek, világos kitöltésűek. A körfolt nagy, kerek; a vesefolt egyenesen álló, lefelé kiszélesedő, alsó harmadában egy sötétebb folttal; vékony, sötét vo-

nallal körberajzolt, körvonala a külső szegély felé fehéres kontúrú. A csapfolt mérete egyedenként igen változó. A belső keresztvonal hullámos, a külső ívelt, fogazott. A külső keresztvonal és a hullámvonal között az erek feketés-szürke behintésűek. A hullámvonal halvány, vékony, belső oldalán a nyílfoltok igen változó erősségűek, gyakran hiányozhatnak is. A rojttó és a rojt vöröses árnyalatú, barnásszürke. A hátulsó szárny fényes, világos barnásszürke, az erek sötétebben fedettek, a holdfolt halványan kirajzolt, éles, elkülönült szegélyteret nem találunk. A rojttó világos, a rojt fehéres, belső harmadán egy barnás csíkkal. A fonák barnásszürke, az elülső szárny sötétbarna behintésű. A külső keresztvonal és a vesefolt árnyéka halványan, a holdfolté jól kivehető (64. ábra).

Eurázsiai faj, Nyugat-Európától folyamatos areával egészen Japánig elterjedt. Rendkívül változékony állat, egyes populációinak taxonomiai helyzete bizonytalan. Magyarországon elsősorban a Középhegységben fordul elő, de erdőterületeinken alacsonyabb egyedszámban szinte mindenhol előkerült. A hazai példányok megegyeznek a nevezéktani törzsalakkal. Egynemzedékes, május közepétől augusztus végéig repül, a mesterséges fény vonzza. Az utolsó vedléses her-

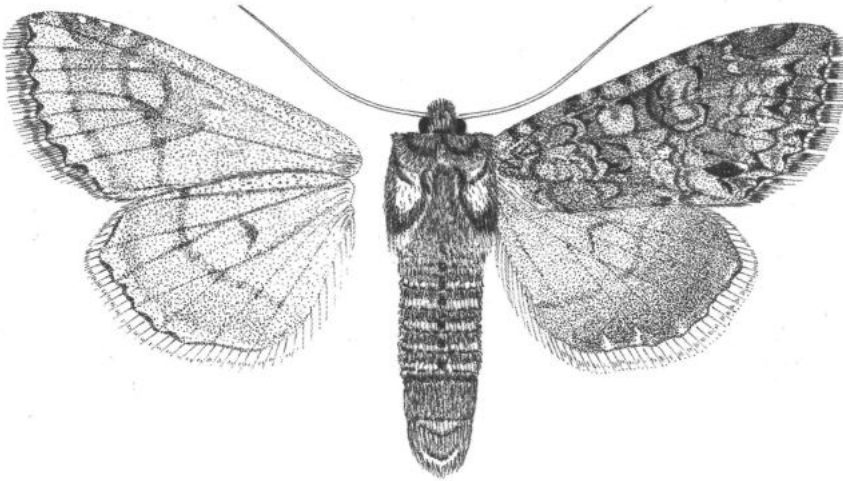
64. ábra: *Polia bombycina* (HUFNAGEL, 1766)

nyó szürkésbarna, sötét lebenyofoltokkal. Hátvonala világos, szelvényenként egy-egy hátrafelé mutató sötét ferde vonalkával melyek a hátközépen szöveget bezárva találkoznak. A ferde vonalak mindegyikében kis fehér pontszemölcsök vannak. Oldalvonala fehéres, sötétben pontozott, benne ülnek a légzőnyílások. Feje sötétbarna. Hernyóként telet, áprilisban bábózik. Lágyszárúakon polifág. (= *advena* [DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775; *nitens* HAWORTH, 1809). Tipuslelőhely: Németország, Berlin környéke - Lilászürke kertibagoly (Palaszürke bagoly)

bombycina (HUFNAGEL, 1766)

- 4 (3) Az elülső szárny szürke vagy sárgásszürke, vörhenyes vagy barnás behintés nélkül; a körfolt belseje környezeténél világosabb - sokszor fehéres - kitöltésű.

65. ábra: *Polia nebulosa* (HUFNAGEL, 1766)

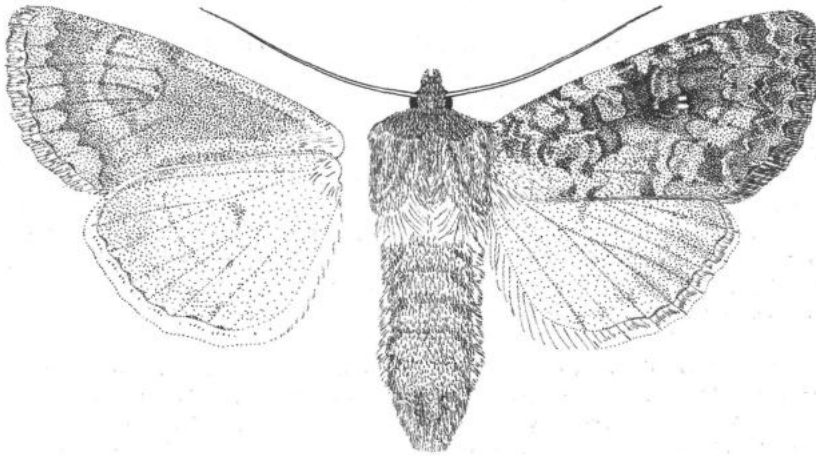
5 (6)

Az elülső szárny rajzolata élesebb, a hullámvonal igen erősen hullámos, az érközökben erősen kirajzolt sötét nyílfoltokkal. A hím csápjja egészen gyengén fogazott, a nőtényé fonalas. Az ajaktapogató rövid, fölfelé álló, oldala feketés, csúcsa kivilágosodó. A homlok világosszürke, a csáptövek alatt egy vékony, fekete csikkal. A gallér barnás szőrökkel kevert szürke, felső harmadában egy éles, fekete csikkal. A válltakarók és a torszörzet világosszürke, a válltakarók szegélye feketével keretezett. Az előtöri pamacs kifejezetten nagy, kétélű, felmeredő. Az utótöri pamacs kisebb, fekete végű. A potroh barnásfényű szürke, hátoldalán a potrohközépig tartó, apró pamacsokból álló pamacssor fut. A lábak világosszürkék, lazán fekete szőrökkel keverték, az ízhatárok sötét-világos gyűrűzésűek. Az elülső szárny alapszíne világosszürke, változó erősségű sötétebb barnásszürke behintéssel. A kör- és a vesefolt nagy, vékonyan körülrajzolt, a vesefolt sötétebb magvú. A csapfolt széles alapú, hossza példányonként erősen változó. A keresztvonalak halványak, kettősek, gyakran elmosódóak. Az árnyékvonal sötét, általában csak a kezdeti szakasza kirajzolt. A rojttó világosszürke, belső oldalán fekete foltosorral kísért. A rojt fehéresszürke, közepében sötétszürke csík fut végig. A hátulsó szárny barnásszürke, az erek sötétebben fedettek, a keresztvonal és a holdfolt halványan látható. Élesen elkülönülő szegélyteret nem találunk. A rojttó világos, belül sötéttel árnyékolva. A rojt fehéresszürke. A fonák szürkésfehér, az elülső szárny sötétebb behintésű, szegélytere kivilágosodó. A vesefolt, a holdfolt és a külső keresztvonal árnyéka jól megfigyelhető (65. ábra).

Eurázsiai faj, a Palearktikum északi és középső részén mindenütt elterjedt, Nyugat-Európától folyamatos áréával Japánig megtalálható. Hazánkban az erdővidékeken szinte mindenütt előfordul, középhegységi élőhelyeken gyakori is lehet. A növekvő légszennyeződéssel párhuzamosan kialakuló "ipari melanizmus" egyik jellemző alánya. A mesterséges fény és a csalétek is vonzza. Egynemzedékes, május közepétől augusztus elejéig repül. Hernyója szürkésbarna, hátán nagy, négyzetes, a vékony hátvonal által kettéosztott foltokkal, oldalain szelvényenként egy rövid, ferde, fekete vonással. Légzőnyílásai feketék, feje barna, sötét homlokháromszöggel. Hernyóként telet, április végén bábózik. Polifág. (= *thapsi* BRAHM, 1791; *grandis* DONOVAN, 1801; *plebeja* HÜBNER, [1803]). Típuslelőhely: Németország, Berlin környéke - K ö d f o l t o s b a g o l y

nebulosa (HUFNAGEL, 1766)

66. ábra: *Polia serratilinea* (TREITSCHKE, 1825)

- 6 (5) Az elülső szárny rajzolata elmosódóbb, a hullámvonal világos, kevésbé kivehető, a nyílhegyfoltok hiányoznak vagy tompák és szétfolyóak. A fej és a tor világos, sárgás árnyalatú palaszürke, sötétebb sűrű és fehér szőrökkel tarkázott. A potroh világos sárgásszürke, a hím farpamacsa nagy, sűrű. Az elülső szárny alapszíne a tornál kissé világosabb sárgás palaszürke, a tő- és középtérben intenzív fehéres, a középtér külső részében és a szegélytérben sárgásbarna behintéssel. A szárnyrajzolat eléggé zavaros, az egyébként jól látható, hullámos keresztvonalak és a bagolyrajzolat foltjai viszonylag határozott kontúrjait az erős, szemcsés behintés feloldja és nehezen áttekinthetővé teszi. A vesefolt körvonala néhány erősebb fehéres foltocskával kiemelt, egyébként a kör-, a vese- és a csapfolt sötét sűrűsárga keretű, kitöltésük az alapszínrel megegyező vagy annál kissé sötétebb. A szegélytérben az ereken sötét pontok vannak; a rojtó nagyobb, különálló sötétszürke foltok sora, a rojt palaszürke, sárgásan foltozott. A hátulsó szárny fénylő sárgásfehér, az ereken szélesebb barna behintéssel. A holdfolt halvány, ívelt vonal, a keresztvonal foltokra szakadozott és homályos, a szegélytér széles de diffúz, jórészt az erek környékére korlátozódik. A rojtó barna, a rojt sárgásfehér, sötétebb középszalaggal. A fonák kissé sárgás tejfehér, az elülső szárny belső tere és a hátulsó szárny szegélyei barnával részben vagy teljesen fedettek. A holdfoltok mindkét szárnyon jól láthatóak, a keresztvonal az elülső sötét árnyékkal kísért világosabb szalag, míg a hátulsón alig kivehető, szétfolyó barnás csík. 45-52 mm (66. ábra).

Eurázsiai faj, az európai magashegységek mindegyikében megtalálható, délkeleti és keleti populációi több önálló alfajra válnak szét. Nyugat-Európától a Balkán-félszigeten, Kis- és Közép-Ázsián át Mongóliáig illetve a Himalája déli vonulatáig terjed el; areája többé-kevésbé folyamatos. A magashegységek szubalpin alpin zónájának egyik karakterfaja. Biztos hazai adata nincsen, egy kérdőjeles közzei példányát a hetvenes évek elején találták és közölték (RÉZBÁNYAI, 1974); időnkénti előfordulása határszéleinken nem kizárt. A kárpát-medencei példányok megegyeznek a nevezéktani alfajjal. Egynemzedékes faj, május végétől augusztus közepéig repül, a mesterséges fény vonzza. Hernyója egyöntetű, sárgás árnyalatú barnásszürke, elkülönült rajzolatú elemek nem figyelhetők meg. A légzőnyílások feketék, feje és nyakpajzsa mézszárga. Tápnövényei az *Adonis vernalis* és *Pulsatilla* fajok. (= *polyodon* HÜBNER, [1803]). Típuslehelhely: Európa.

[*serratilinea* (TREITSCHKE, 1825)]

8. nem: *Pachetra* GUENÉE, 1841

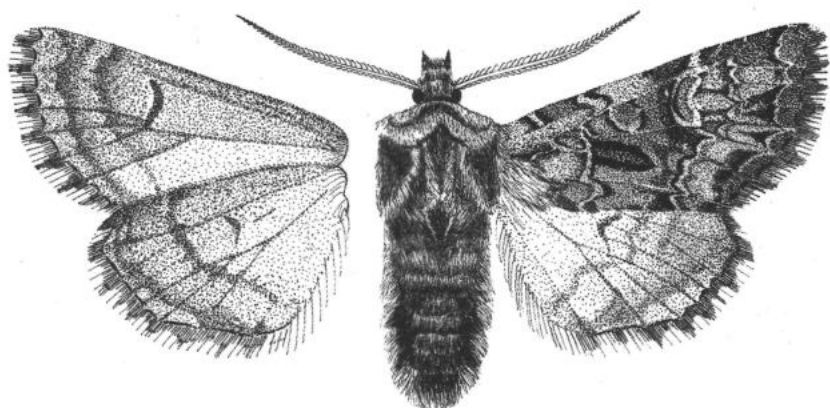
Közepes vagy nagytermetű, igen erős testű lepkék. Testalkotásuk a *Polia* OCHSENHEIMER, 1816 genus fajaiéhoz hasonló, de a fej viszonylag kisebb, a hím csápjja erősen fésűs, az ajaktapogató előremeredő. A tor és a potroh szőrzete sokkal dúsabb, a szárnyak szélesebbek és rövidebbek; az elülső szárny külső szegélye csipkézett. A hímivarszerv felépítése az előző neméhez hasonló, de kevésbé robusztus, a valvák karcsúbbak, a cucullus kis, pollexszerű lebenyt visel, a sacculus szimmetrikus, gyengén szklerotizált nyúlványa összenőtt a valva ventrális szegélyével. A nőtény tojócsöve rövid és gyenge, az ostium bursae széles, trapézalakú, erősen szklerotizált. A ductus bursae hosszú, lapított, szklerotizált, proximális harmada redőzött; egy hosszú hajlott kitinléc hosszan benyúlik a cervix falába. A cervix bursae nagy, hártvás, felcsavarodó, a corpus bursae nagy, zsákszerű, keskeny szignumszalagokkal.

A nembe egyetlen palearktikus faj tartozik, mely Magyarországon is megtalálható. A *Polia* OCHSENHEIMER genus igen közeli rokona, egyes vélemények szerint csupán annak erősen specializált alneme. Igen változékony faj, a nevezéktani alfajt a közép-európai populációk képezik, míg a nyugati (Marokkó: ssp. *melanophaea* ZERNY, 1934; Ibériai-félsziget, Déli-Alpok: ssp. *pyrenaica* OBERTIÛR, 1884; Nagy-Britannia: ssp. *britannica* TURNER, 1933) és a keleti populációk (az Uraltól Mongóliáig: ssp. *hombycina* EVERS-MANN, 1847) számos szerző szerint önálló földrajzi alfajokat alkotnak.

- - A fej erőteljes, az ajaktapogató oldala sötét, a homlok kivilágosodó. A hím csápjja kétoldalian fésűs, a nőtényé fonalas, mindkét ivarnál a csáptengely világos. A fej és torszörzet erősen tagolt, az elülső szárny alapszínénél egy árnyalattal sötétebb, kékes- vagy lilásszürke. A gallér felső harmadán egy vékony, fekete csík fut végig, a váltakarók élei fekete végű szőrökkel határoltak. Az előtöri pamacs erőteljes, fölmeredő. A potroh lilásszürke. A lábak barnásszürkéek, az ízhatárok világosabban gyűrűzöttek. A keresztvonalak sötétek, világosan kontrasztosítottak. Tővonal a szögben megtörik, rövid, fekete. A kör-folt nagy és kerek, a vesefolt egyenesen álló, vékonyan körülrajzoltak, világos kintlítésűek, sötét magvúak. A sejt alatti ér általában kivilágosodik. A csap-folt erőteljes, nyújtott, vékony fekete keretű, sötét kintlítésű. A belső keresztvonal gyengén hullámos, a külső erősen fogazott. A hullámvonal vékony, világos, belső oldalán a nyílfoltok erőteljesek. A rojt szabályosan sötét-világos foltozású. A hátulsó szárny szürkésfehér, az erek sötéttel fedettek. A hímek szegélytere keskeny, a nőtényécké szélesebb és tömöttebb. A keresztvonal általában halvány, a holdfolt élesen kirajzolt. A rojt sötét barnásszürke, a rojt fehéresszürke, barnásszürke foltokkal tarkított. A fonák barnásszürke behintésű fehéresszürke, a középterek kivilágosodóak, a külső keresztvonal, a vesefolt árnyéka és a holdfolt élesen, a hullámvonal gyengén kirajzolt (167. ábra).

Eurázsiai faj, Spanyolországtól kezdődően folyamatos areával egészen Mongóliáig elterjedt. Külső megjelenésében helyről helyre erősen változó állományai vannak, azonban önálló alfajoknak csak a keleti és nyugati perempopulációk tekinthetők. Egyenmezőekes, április végétől június végéig repül, a mesterséges fény erősen vonzza, de a csalétket kerüli. Hernyója barnásszürke, néha erősebb melegbarna behintéssel, hátvonal a éles sárgásfehér, mindkét oldalán vékony fekete kiserővonalakkal. Mellékhátvonal a és oldalvonal a keskeny, barna. Feje sárgás, barnán rácsoszott, két íves barna csikkal. Hernyóként telel, április elején bábozódik, legtöbbször talajfelszínen vagy avarban készített laza szövődékben. Polifág, elsősorban egyszikűek (pázsitfűfélék) leveleit fogyasztja. (= *leucophaea* [DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775; *fulminea* FABRICIUS, 1781; *vestigialis* FSPER, 1785; *ravida* ESPER, [1789]). Típuslelőhely: Németország, Berlin környéke - Nagy fésűsbagoly

sagittigera (HUFNAGEL, 1776)

67. ábra: *Pachetra sagittigera* (HUFNAGEL, 1776)

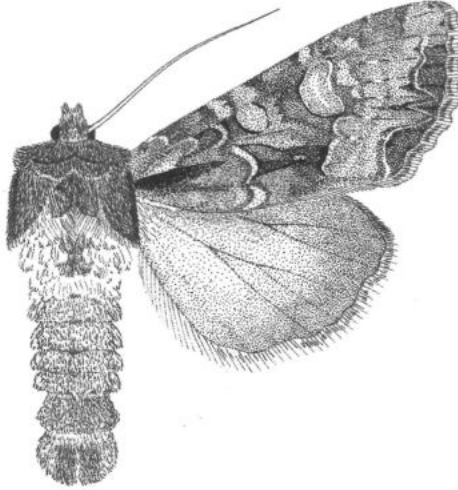
9. nem: *Lacanobia* BILLBERG, 1820

Közepes vagy nagytermetű, nyújtott szárnyú és erős testű lepkék. Külső morfológiai bélyegeikben jól egyeznek a *Mamestra* és *Melanchra* nemek fajaival, de az ivarszervek felépítésében azoktól erősen különböznek. Rendkívül változékony fajok, mind színzetükben, mind a szárnymintázatban egymástól sokszor nagymértékben eltérő formáik és azok közötti számos átmenet ismeretesek. Minthogy a kulcsbélyegeikben is megfigyelhető némi átfedés, ezért - az egyébként kellő gyakorlattal könnyen azonosítható fajok határozókulcsában - többhelyütt bélyegkombinációk alkalmazására volt szükség, illetve az ivarszervekben mutatkozó különbségek is említésre kerültek.

A korábban egységesen kezelt, holarktikus "*Mamestra*" nem fajainak többsége ebbe a nembe tartozik. Fajgazdag genus, tagjai Eurázsia nagy részén - beleértve a szubtrópusi területeket is - és Észak-Amerikában élnek. A szerzők többsége a nemet két alnemre tagolja, egyes vélemények szerint a *Diataraxia* HÜBNER alnem két további alnemre osztható, míg mások ez utóbbi alnemet önálló nemként kezelik.

Az alnemek határozókulcsa

- 1 (2) Az elülső szárny elülső szegélye erősen csipkés és a hullámvonal kiszögellései nem érik el a rojt tövét, ha igen, a külső keresztvonal és a hullámvonal közötti tér igen széles és fénylő világosszürke
1. alnem: *Lacanobia* BILLBERG, 1820
- 2 (1) Az elülső szárny külső szegélye egyenletesen ívelt, nem csipkés, a hullámvonal hosszú kiszögellései rendre elérik a rojt tövét, de a külső keresztvonal és a hullámvonal közötti tér keskenyebb és sosem tiszta, fénylő világosszürke.
2. alnem: *Diataraxia* HÜBNER, 1821

68. ábra: *Lacanobia w-latinum* (HUFNAGEL, 1766)

1. alnem: *Lacanobia* BILLBERG, 1820

- 1 (2) Az elülső szárny szegélytere fénylő világosszürke, a hullámvonal kiszögellései ("M" vagy "W"-alakú rajzolatának csúcsai) elérik a rojt tövét (68. ábra).

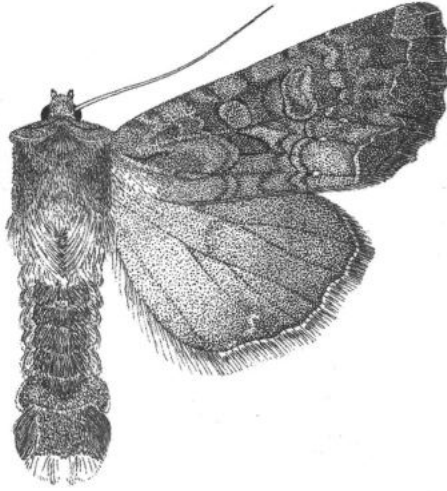
Eurázsiai faj, Nyugat-Európától az orosz közép-ázsiai területekig szinte mindenütt megtalálható. Élőhelyekben nem válogatós, Magyarországon szinte mindenhol gyűjthető, esetenként lakott területeken is megjelenik; rendszerint gyakori. A mesterséges fény és a csalétek is vonzza. Egynemzedékes, május közepétől július közepéig repül. Hernyója sárgásbarna vagy barnásszürke, ritkán zöldesszürke. Hátvonala világosan osztott, sötét, a hátközépen szögben összefutó ferde vonásokkal. A negyedik szelvénytől kezdődően szelvényenként egy-egy nagyobb pont látható. Feje sárgászöld, két ívelt barna vonallal. Bábként tel. Polifág, fő tápnövényei *Genista*, *Sarothamnus*, *Vaccinium*, *Coronilla*, *Senecio*, *Prunus*, *Calluna*, *Betula* és *Quercus* fajok. (= *genistae* BORKHAUSEN, 1792; *dives* DONOVAN, 1801). Típuslelőhely: Németország, Berlin környéke - **R e k e t t y e b a g o l y**

w-latinum (HUFNAGEL, 1766)

- 2 (1) Az elülső szárny szegélytere melegbarna vagy szürkésbarna, a hullámvonal kiszögellései rövidek, nem érik el a rojt tövét (69. ábra).

Transzpalearktikus faj, Eurázsia középső és déli zónáiban a zárt erdőterületektől eltekintve szinte mindenütt megtalálható, areája Spanyolországtól Japánig húzódik. Hazánkban a száraz, meleg gyepterületekhez kötődik, fő élőhelyei homokpuszták, mészkő- és dolomitzsombok. Lokális, de a számára megfelelő élőhelyeken gyakori lehet. A mesterséges fény és a csalétek egyaránt vonzza. A legtöbb évben egynemzedékes, május közepétől július végéig repül; csak ritkán jelentkezik részleges második nemzedéke augusztus eleén-közepén. Hernyója változó árnyalatú barna, sötét hát- és mellékhátvonallal, oldalain sötét árnyékvonallal melyben a fehér, feketén keretezett légzőnyílások ülnek. A has és a lábak világos zöldesszürkék. A fej és a nyakpajzs barna. Bábként tel. Tápnövényei *Melilotus*, *Hippocrepis*, *Trifolium*, *Ononis* és *Medicago* fajok. Típuslelőhely: Európa - **S ö t é t h o m o k i b a g o l y**

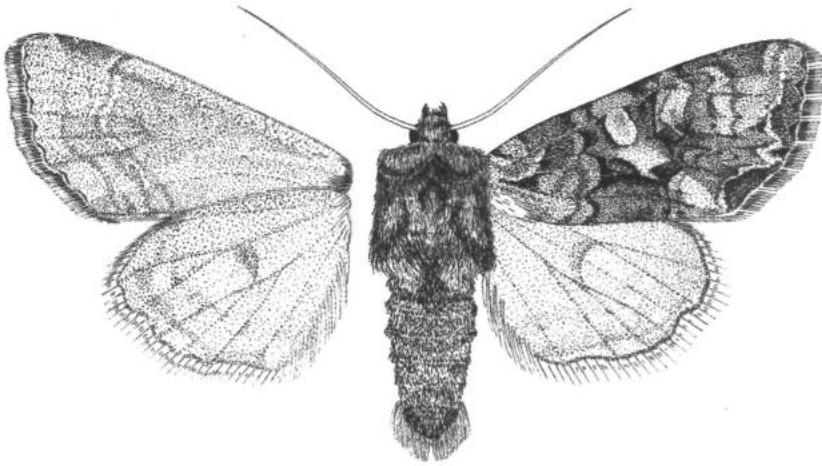
aliena (HÜBNER, [1809])

69. ábra: *Lacanobia aliena* (HÜBNER, [1809])

2. alnem: *Diataraxia* HÜBNER, 1821

- 1 (4) Az elülső szárnyon a csapfolt meghosszabításában a külső keresztvonalig éles sötétbarna vagy feketés csík fut.
- 2 (3) A körfolt fehér kitöltésű, a stigma helyén látható nagy, kétcsúcsú folt is rendszerint fehér vagy fehéres; a hullámvonal M-alakú rajzolatának kicsúcsosodásai tompák. A fej és a tor sötétszürke, erős fehéres és némi barnás behintéssel, a válltakarók szegélye és a torpamacsok csúcsa sötét. A potroh világosabb árnyalatú, barnásszürke, a háti pamacsok kicsik, sötétek. Az elülső szárny alapszíne sötét füstszürke, változó erősségű fehéresszürke, okker és csillogó vörhenyesbarna behintéssel. A tőtér belső vonala éles de rövid, feketés, fölötte az egyébként eléggé egyöntetű szürke térben világos fehéres-okkerbarnás folt van. A keresztvonalak hullámosak, kettősek, sötétszürkék vagy szürkésbarnák, kitöltésük az alapszínnél kissé világosabb szürke. A körfolt kerek, szinte mindig fehér, esetenként némi okkeres vagy vörhenyes árnyalattal, a stigma helyén látható folt rendszerint hasonló színű, bár akadnak olyan példányok, ahol az erősebb szürkés behintés részben vagy egészen eltakarja. A vesefolt nagy, sötét keretű és vörhenyesbarna kitöltésű, mögötte a külső keresztvonalig terjedően egy szembeötlő vörösbarna folt látható. A csapfolt kicsi és feketésszürke, a csapfolttól a külső keresztvonalig futó csík feketés. A hullámvonal fehér vagy szürkésfehér, zezugos, belülről némi vörhenyes behintéssel és néhány kisebb nyílfoltal kísért; a szegélytér belső része fénylő szürke, helyenként sárgás behintésű, a tornusnál gyakran fehéres. A szegélytér külső fele sötétszürke, a rojttó fehéres, néhány elmosódó sötétebb foltocskával; a rojt sötétszürke, finom fehér keresztvonalkákkal. A hátulsó szárny fehéres, finom szürke fedettséggel, a szegélytér csak kevésbé sötétebb; a holdfolt és az erek kissé sötétebben kirajzoltak. A fonák kissé sárgás fényű fehéresszürke, változó erősségű szürke behintéssel; az elülső szárny belső terei szürkésbarnával fedettek. A holdfoltok és a keresztvonalak halványak és elmosódottak, gyakran részben vagy egészen hiányoznak; a hátulsó szárny szegélytere a szárny többi részénél kissé sötétebb. 35-42 mm(70. ábra).

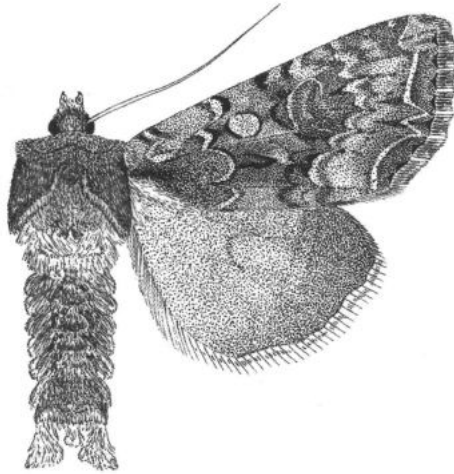
70. ábra: *Lacanobia contigua* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

Eurázsiai faj, a Palearktikum északi és középső zónájában szélesen elterjedt, Nyugat-Európától Japánig megtalálható. Kedveli a hűvös, enyhén nedves élőhelyeket, hazánkban elsősorban középhegységeinkben gyűjthető; csak kivételesen jelentkezik magasabb egyedszámban. A mesterséges fény és a csalétek is vonzza. Bivoltin, május közepétől augusztus közepéig repül. Hernyója fiatalon sárgászöld vagy vörössárga, a szelvényhatárok sárgásak, zöld háti és oldalvonalal. A kinőtt hernyó világosabb vagy sötétebb sárgászöld, hátvonalra vöröses, lemetszett. A mellékhátvonal fokozatosan befelé mutató ferde csíkokra szakadozik. Minden szelvényen négy piros pont található. Oldalvonal halvány fehéres, benne vannak a fekete keretű fehér légzőnyílások. Bábként telet. Tápnövényei *Vaccinium*, *Rubus* és *Eupatorium* fajok. (= *ariae* ESPER, [1791]; *spartii* BRAHM, 1791; *dives* HAWORTH, 1809). Típuselőhely: Ausztria, Bécs környéke - H a m u - s z ű r k e d u d v a b a g o l y

contigua ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

3 (2)

A körfolt világosszürke, esetenként némileg fehéres, a stigma helyén látható világosabb kétsúcú folt halványabb, ritkán világosodik ki erősebben és sohasem fehér. A hullámvonal M-alakú rajzolatának csúcsai hegyesebbek. A fej és a tor sötét vörösesbarna, némi ibolyás és szürkés szőrzettel, a homlok és a válltakarók széle sokszor fehéres, a gallér csúcsán pedig egy éles fekete csík fut végig. A potroh világosabb szürkésbarna, az oldalsó szőrszegély fejlett, a hím farpamacsa sárgás; a torpamacsok és a potroh háti pamacsai sötétek. Az elülső szárny alapszíne vörhenyes- vagy szürkésbarna, sokszor rózsaszínes vagy ibolyás behintéssel és fénnel. A keresztvonalak élesek, kettősek, erősen hullámosak és világos (néha kifejezetten fehéres) kitöltésűek; az árnyékvonal viszonylag erős, szétfolyó, sötétbarna vonal. A körfolt és a vesefolt nagy, sötét körvonalú, a körfolt az alapszínnél némileg világosabb, sokszor világosszürke, esetleg fehéres is lehet; a vesefolt vörhenyesbarna, közepén szürkés pikkelyekkel. A stigma helyén látható folt szürkés, kivételes esetekben fehéres is lehet, alatta a csapfolt és a külső keresztvonalig futó csík sötétbarna vagy feketés. A hullámvonal fehér vagy fehéres, a szegélyét belső fele szürke vagy szürkésbarna, rendszerint erős vörösbarna behintéssel, mely a vesefolt mögött a legélénkebb. A nyílfoltok keskenyek, viszonylag rövidek, feketék vagy sötétbarnák. A rojtó fehéres, kis fekete ívfoltocskákkal kísért, a rojt

71. ábra: *Lacanobia thalassina* (HUFNAGEL, 1766)

szürkésbarna vagy vörhenyesbarna, fehér vonalkákkal és sötétebb foltokkal tarkított. A hátulsó szárny fehér alapszínét a sűrű barna behintés csaknem teljesen elfedi, csupán a tőtéren egyes részei és a keresztvonal és a szegélytér közötti sáv világosabb kissé. A rojttó barna, a rojt sárgás, barna szalaggal. A fonák fehér, a csúcsterék és a szegélyek mente finom vörösbarnás behintésű. Az elülső szárny barnával szinte teljesen fedett, míg a hátulsó szárnyon a szegélytér több-kevesebb barna pikkellyel borított. A holdfoltok és a keresztvonalak eléggé szétfolyóak, de jól kivehetőek. 36-44 mm (71. ábra).

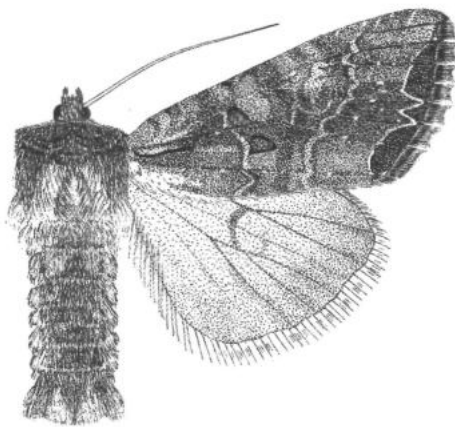
Szibériai faj, Európában általánosan elterjedt, areájának keleti határa azonban eléggé tisztázatlan. Biztos példányai Kisázsziából Törökországból és a Kaukázusból kerültek elő, az ettől keletre fekvő területekről származó adatokat viszont fenntartással kell kezelni, minthogy a mongóliai és a távol-keleti populációk a kilencvenes évek revíziós munkái alapján önálló fajokat képviselnek (*mongolica* BEHOUNEK, 1992, *contrastata* BRYK, 1942); az orosz középázsiai példányok vizsgálata jelenleg is folyik. Nedvességkedvelő faj, zártabb erdők, hegyi patak völgyek lakója, bár szórányosan az ország területén bárhol megjelenhet. A mesterséges fény és a csalétek vonzza. Két nemzedéke május végétől augusztus közepéig repül. Hernyója zöld vagy vörösbarna, hátvonala az alapszínbe olvadó, minden szelvényen két ferde vonallal és ezek előtt két sötét ponttal. Oldalvonala fehéresszürke vörösen szegélyezett. Feje barnásszürke, két íves fekete vonalkával. Bábként telet. Lágyszárúakon polifág. (= *humeralis* HAWORTH, 1809; *achates* HÜBNER, [1813]).

Típuslelőhely: Németország, Berlin környéke - Borbolyabagoly

thalassina (HUFNAGEL, 1766)

- 4 (1) A csapfolt csúcsától a külső keresztvonal irányába nem húzódik sötétbarna vagy feketés csík, legfeljebb egy rövid feketés háromszögrajz látható.
- 5 (8) Az elülső szárny tövén a szárnyredőben éles sötétbarna vagy feketés csík található; a gallér sötét csíkja éles, sötétbarna. (Egyes kivételes esetekben mind a gallér, mind a szárnytő feketés csíkja hiányozhat, ez esetben a vesefolt felső része sosem narancssárga vagy fehéressárga).

72. ábra: *Lacanobia suasa* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

- 6 (7) Az elülső szárny tövi csíkja hosszú, csaknem egyenes, csak a végén hajlik föl-felé; a hullámvonal kiszögellései élesek, hegyesek; a hátulsó szárny határozottan sötétebb tónusú, fehéresszürke, több-kevesebb szürkésbarna behintéssel. A genusz legváltozatosabb hazai faja, az egyszínű és alig rajzolt, okkerbarna, vörösbarna és sötét barnásszürke példányoktól az erősen rajzolt, markáns világos és sötét terekkel kontrasztosított, gyakran élénk - világos sárgásbarna, vörhenyes- és csokoládébarna - színekkel mintázottakig nagyszámú formája ismeretes. Az alakok többségén a keresztvonalak kettősek és világos kitöltésűek, a kör- és vesefolt finoman körberajzolt, előbbi kissé sárgás, utóbbi alsó fele fémes szürke behintésű. A csapfolt szinte mindig jól kivehető, rendszerint feketés, világosabb kitöltésű. A hullámvonal jól kirajzolt, éles és fehér(es), csúcsai a sejt szögleténél megközelítik vagy elérik a rojt tövét. A hátulsó szárny on a szegélytér széles, bár a hímek esetében sokszor diffúz; a holdfolt és az erek is sötétebbek. 34-42 mm (72. ábra).

Eurosibériai faj, a Palearktikum nyugati és középső részén általánosan elterjedt. Az ázsiai populációk megjelenésükben sokkal egyöntetűbbek mint az igen heterogén európaiak. Magyarországon országszerte elterjedt, egyes években mezőgazdasági kártevőként jelentkezik. Tág ökológiai tűréshatárú faj, a zárt tülevelű erdők kivételével mindenütt megtalálható. A mesterséges fény és a csalétek egyaránt vonzza. Kétmzedékes, április végétől július elejéig és július közepétől szeptember elejéig repül. Hernyója fiatalon zöld, később vörössárga, finom fehér behintéssel. Minden szelvényen 10-12 fényes fekete pontocska található. A háti rajzolat általában erősen redukálódott. Oldalvonala sárgás, szakadozott, a hátoldal felé feketével szegett. A fej hússzínű. Bábként telel. Tápnövényei *Atriplex*, *Melilotus*, *Rumex*, *Lactuca*, *Hippocrepis*, *Trifolium*, *Ononis* és *Medicago* fajok. (= *dissimilis* KNOCH, 1781; *leucographa* ESPER, [1790]; *permixta* GEYER, [1833]; *pavida* BOISDUVAL, 1840). Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke - Tarka kertibagoly

suasa ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

- 7 (6) Az elülső szárny tövi csíkja rövid, már közepétől erősen felhajló; a hullámvonal kiszögellései rövidebbek, eléggé tompa csúcsúak; a hátulsó szárny tejfehér, gyenge sötétebb behintéssel (főként az ereken) és eléggé keskeny de sok-

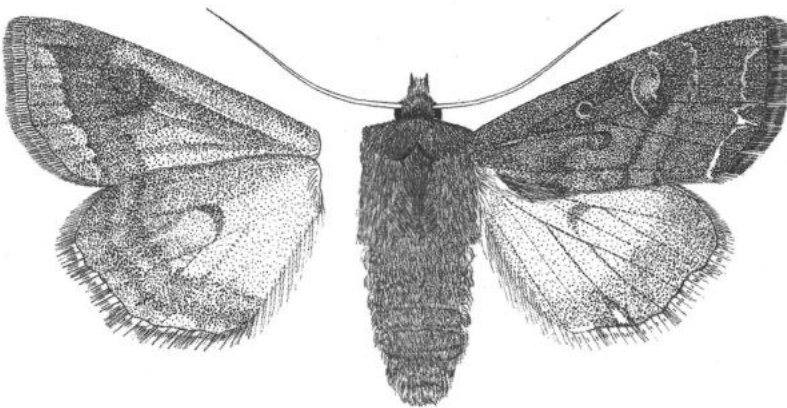

szor tömött barnás szegélytérrel. Kisebb termetű, kerekítettebb elülső szárny-csúcsú faj, szárnyfesztávja 26-36 mm (színes tábla: 1:6).

Pontomediterrán-turkesztáni psammofil faj, a Földközi-tenger medencéjétől a Tien-San lábat övező sztyeppterületekig húzódó areával. Kis populációi ismertek az atlanti partvidékről is, itt mindenütt a tengerparti dűnék jellemző állata. Vándorlepke, de vándorlásai eléggé korlátozott kiterjedésűek, ezért nincsenek közép- és észak-európai adatai, kivéve Magyarországról, ahol a kilencvenes évek közepén egy kis populációját fedezték fel a kiskunsági homokvidékeken (SZABÓ ATTILA és HREBLAY MÁRTON). Két nemzedéke május közepétől július elejéig és július közepétől szeptember közepéig repül; a mesterséges fény vonzza, esetenként a csalétket is felkeresi. Bábként tel. A hernyó erősen polifág. (= *peregrina* TREISCHKE, 1825; *salsolae* RAMBUR, 1829) Típuslelőhely: Európa - Vándor kertibagoly

blenna (HÜBNER, [1823-1824])

- 8 (5) Az elülső szárny tövén nincs éles, sötétbarna vagy feketés csík, legfeljebb a világos rózsabarna alapszínél valamivel sötétebb vörösbarna vonal; a gallér egyszínű vagy az alapszínél csak kevéssé sötétebb vonal fut rajta.
- 9(10) Az elülső szárny alapszíne többé-kevésbé egyöntetű vörösesbarna, a vesefolt felső része sötét narancssárga kitöltésű; a hullámvonal M-alakú rajzolatának csúcsai hosszúak, rendszerint elérik a szárny tövét. Viszonylag kevéssé változékony faj, a jellegzetes rajzlati elemek csak kivételesen hiányoznak. A fej, a tor és az elülső szárny alapszíne megegyező, a torszövetet rajzolatmentes. A potroh barnásszürke, a pamacsok vörösbarnák. Az elülső szárnyon a keresztvonalak nagyrészt az alapszínbe olvadóak, kevéssé kivehetőek, kettősek és erősen hullámosak. A körfolt kicsi és kerek, sötét kitöltésű, a vesefolt nagy, alsó harmada (fele) sötétszürke, felső része - kisszámú kivételtől eltekintve - élénk narancssárga vagy narancsbarna kitöltésű, a hullámvonal mellett a szárny legfeltűnőbb rajzlati eleme. (egyres esetekben a narancsszínű kitöltést sötétebb vörösbarna behintés árnyékolja). A csapfolt homályos, kicsi, az árnyékvonal az alapszínél csak kevéssé sötétebb barna pászta. A hullámvonal éles, fehér(es), belülről némi szürkés behintés kíséri, egyébként a szegélytér belső fele többé-kevésbé egyszínű. A rojttó vékony sárgás vonal, a rojt csaknem egyszínű, csupán néhány világos vonalka díszíti. A hátulsó szárny fehér-

73. ábra: *Lacanobia oleracea* (LINNAEUS, 1758)

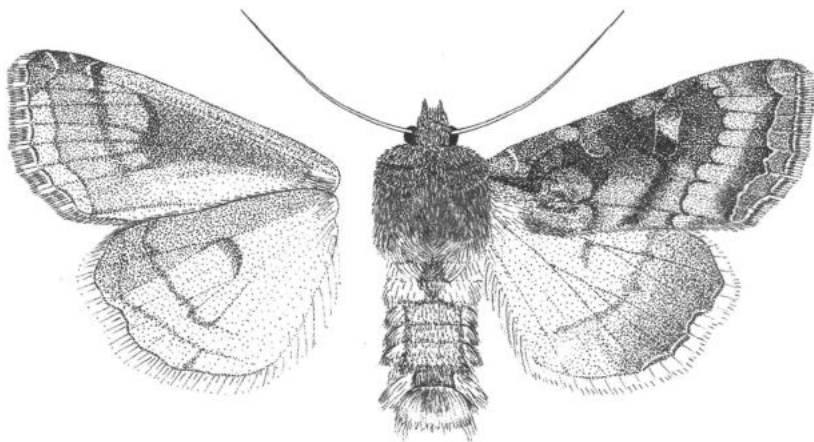
res alapszínét a hímen gyengébb, a nőtényen erősebb barna behintés fedi; a szegélytér széles és tömött, sötétbarna. A fonák sárgásfehér, a szegélyek erősebb pirosasbarna behintésűek; az elülső szárny a szegélytér kivételével barnával fedett. A keresztvonalak elmosódóak, de általában megvannak, a holdfolt az elülső szárnyon kevésbé, a hátulsón jól kirajzolódó. 35-41 mm (73. ábra).

A Palearktikum nyugati felében elterjedt holomediterrán faj areája Nyugat-Európától a Tien-San nyugati részéig húzódik. Magyarországon szinte mindenütt megtalálható, zöldsejtnövényeink rendszeres kártevője. Két nemzedéke május közepétől július elejéig és július közepétől szeptember közepéig repül. A mesterséges fény vonzza, esetenként a csalétket is felkeresi. Hernyója zöld, sárgás- vagy vörösesbarna, három fehéres hátvonallal amelyek azonban hiányozhatnak. A vonalak között minden szelvényen, négy fekete keretű fehér pont található. Oldalvonal a sárgás, feje az alapszínél sötétebb. Bábként tel. Polifág. (= *spinaciae* BORKHAUSEN, 1792; *variegata* AUSTAUT, 1885). Típuslelőhely: Európa. - S a l á t a b a g o l y

oleracea (LINNAEUS, 1758)

10(9)

Az elülső szárny alapszíne világos rózsabarna, a vesefolt felső része sárgásfehér kitöltésű; a hullámvonal M-alakú rajzolata lapos, a csúcsok csak kevésbé kiugróak, a rojt tövét nem közelítik meg. A tor az elülső szárnyánál rendszerint kissé sötétebb, a galléron általában finom barnás vonal látható. A potroh sárgásszürke, az oldalsó szőrrojt rózsabarna, a farpamacs sárgás. Az elülső szárny színezetében világosabb és sötétebb részek váltakoznak: a szárnytövön rövid, sötétebb csík van, a sejtben és közvetlenül alatta, valamint a vesefolt mögött sötétebb, barnás tónusú behintés van, az árnyékvonal is feltűnő, bár diffúz csík. A hullámvonalat belülről szegélyező sáv széles és szembeszökő, belső oldala csaknem egyenes, egyébként a tő- és a középtér alsó része és a szegélytér belső fele világos. vörösbarna vonal látható. A kör- és a vesefolt viszonylag kicsi, a körfolt kerek, körvonala fehéres, kitöltése rózsaszínes; a vesefolt keskeny, alsó harmadában sötétszürke folt található. A csapfolt kicsi, ke-rekített, barnás. A rojt sárgás, belülről barnás ívecskék kísérik; a rojt rózsabarna, sárgás vonalakkal. A hátulsó szárny fehéres, sárgás fénnel és gyenge fakóbarna behintéssel; az erek sötétben fedettek. A holdfolt és a keresztvonal elmosódó, a szegélytér barna, széles, de nem túl sötét. A rojt barna, a rojt

74. ábra: *Lacanobia splendens* (HÜBNER, [1808])

sárgás, némi barna pikkelyekkel. A fonák fénylő sárgásfehér, a szegélyek pirosasbarna, az elülső szárny belső tere halványbarna behintéssel, ez utóbbi térrész kevésbé elsötétült, mint a rokon fajok esetében. A holdfoltok és a keresztvonalak eléggé szétfolyóak, de a világos háttérben így is jól láthatóak. 36-40 mm (74. ábra).

Szibériai faj, a Palearktikum északi és középső zónájában szélesen elterjedt, Nyugat-Európától Japánig megtalálható. A kifejezetten nedves, hűvös élőhelyeket kedveli, főként síkvidéki mocsár- és láperdőkben, turjánosokban, nagyobb vízparti nádasok szegélyében él, de hegy- és dombvidéki patak völgyekben is előfordul. Hazánkban erősen lokális, egyes síklápi élőhelyein gyakori is lehet. A mesterséges fény vonzza, a csalétken csak ritkán jelentkezik. Két nemzedéke május végétől augusztus elejéig repül. A hernyó alapszíne a sárgászöldtől a sötétbarnáig igen változó lehet. A hát rajzolatí elemei hiányoznak, csak fekete sörteszemölcsöket lehet említeni. Oldalvonal a széles, sárga, fölfelé sötéttel határolt. Feje mézsárga vagy barna. Bábként telet. Tápnövényei irodalmi adatok szerint *Lactuca* és *Plantago* fajok. Típuselőhely: Európa. - Mocsári dudva bagoly

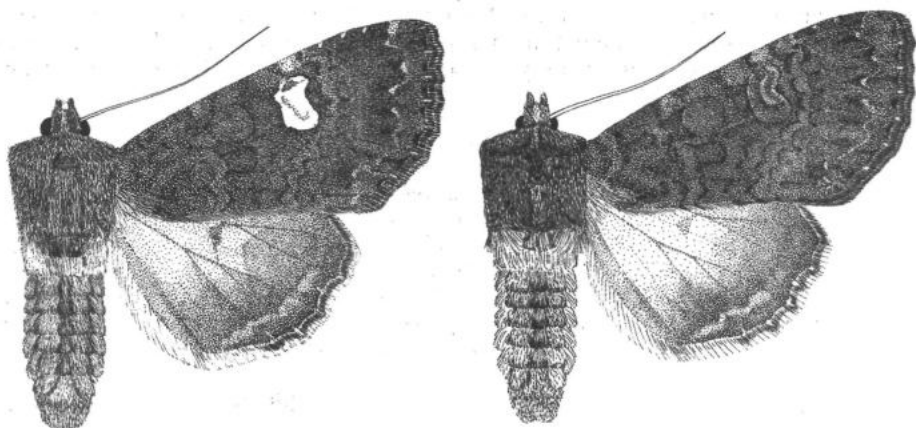
splendens (HÜBNER, [1808])

10. nem: *Melanchra* HÜBNER, 1820

Közepes vagy nagytermetű lepkék. A fej és a szemek nagyok, az ajaktapogató igen rövid, második íze hosszan szőrözött, a nyelv jól fejlett. A homlok sima, széles, a hím csápja finoman pillázott. A gallér széles, a torszörzet tagolt, az elő- és utótóri pamacsok nagyok. A potroh hosszú, a háti pamacsor tagjai feltűnőek, az oldalsó szőrőjt is fejlett; a hím farpamacsza nagy. Az elülső szárny hosszú és hegyes, viszonylag széles, a hátulsó kerekített. A hímivarszervben az uncus karcsú és hosszú, a tegumen szegélye erős léccel merevített, penicularis lebenyei nagyok. A fultura lemeze kicsi, csúcsi részén rendszerint hosszabb nyúlvánnyal. A vinculum rövid és vaskos, a valva a tövi részén széles, a cucullus előtt elkeskenyedő; a costa egy nagy (és olykor egy második kisebb), erősen szklerotizált nyúlványt visel. A cucullus többé-kevésbé háromszögletű, sörtézett felszínű, csúcsán 1-2 hegyes, ékszerű lemezkével; a corona hiányzik. A sacculus nagy, esetenként feltűnő, korongszerű kinövésel. A harpe lécszerű, felegyenesedő része kicsi vagy hiányzik, ampulla nincs. Az aedoeagus enyhén hajlott cső, a carina ventrális lemeze erős, rajta fog- vagy árszerű kinövésel. A vesica viszonylag rövid, egy szélesebb talpú cornutussal. A nőstény tojócsöve rövid, de igen robusztus, az ostium bursae hosszú és szklerotizált. A ductus bursae alakja változó, lapított csőszerű vagy a tojócső felé eső részén hatalmasan kiszélesedő, korongszerű és szklerotizált. A cervix bursae kevésbé fejlett, hártás, kocsonyás bevonattal, a corpus bursae tojásdad, szalagszerű szignumokkal.

Palearktikus nem, a Palearktikumban mindössze hat faj képviseli, melyből kettő Magyarországon is honos. A *Melanchra pisi* taxonómiai besorolása, illetve a *Ceramica* GUENÉE, 1852 taxonómiai megítélése vitatott. Egyes szerzők szerint a *Ceramica* a *Melanchra* egy oldalága és mint ilyen, annak szinonimja, mások önálló monotipikus nemként értékelik; jelen munkában - az elterjedtebb felfogást követve - a két szupraspecifikus taxont összevonva tárgyaljuk.

- 1 (2) Az elülső szárny kékes behintésű feketésszürke vagy fekete, a vesefolt (ritka kivételektől eltekintve) élesen kirajzolt, fehér. A keresztvonalak kettősek, a belső hullámos, a külső ívelt, erősen fogazott. A tövi keresztvonal csak kezdeti szakaszában látható. A csapfolt rövid, a körfolt majdnem szabályos, mindkét folt egyetlen, vékony vonallal körülrajzolt és az alapszínrel megegyező kítőltetésű. A hullámvonal bronzos fényű, belső oldalán a nyílfoltok közepesen nagyok, nem feltűnőek. A rojt feketésbarna. A hátulsó szárny fehéresszürke, változó erősségű barnásszürke behintéssel, mindkét ivarnál jól

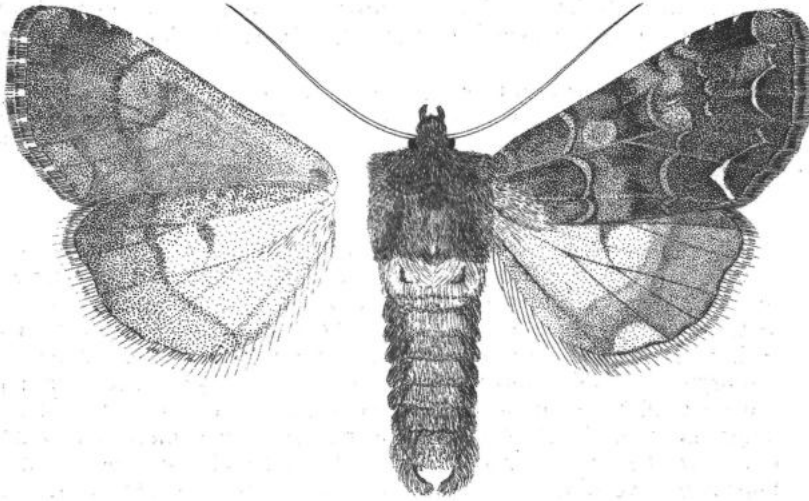
75. ábra: *Melanchra persicariae* (LINNAEUS, 1761)

elkülönült széles szegélytérrel. A holdfolt és a keresztvonal jól megfigyelhető. A rojttó világos, belső oldalán sötéttel árnyékoltt, a rojt fehéresszürke, belső harmadában egy sötétebb csikkal. A fonák fehéresszürke, erős barnásszürke behintéssel; a szegélytér mindkét szárnyon kivilágosodó. A vesefolt, a holdfolt és a külső keresztvonal árnyéka jól látható (75. ábra).

Eurosibériai faj, areája Nyugat-Európától Japánig terjed, de a szubarktikus területekről, valamint a Mediterráneum alacsonyabb, száraz vidékeiről nagyrészt hiányzik. A Távol-Keleten (Oroszország, Korea, Japán) együtt fordul elő a tőle gyakorlatilag csak genitália-vizsgálatokkal elválasztható *postalba* SUGI, 1982 fajjal. Magyarországon elsősorban az erdős vidékek lakója, az ország egész területén gyűjthető, de sehol sem tömeges. Legnagyobb ismert populációi az Északi-középhegység keleti részein találhatók. A mesterséges fény és a csalétek is vonzza. Május közepétől augusztus közepéig repül, a hegyvidéki területeken rendszerint csak egy nemzedéke van. A hernyó alapszíne a zöldtől a vörösbarnáig terjedően változó. Hátona vékony sárgás, a nyakpajzs mögött egy négyszögletes folttal, a többi szelvényen egy-egy ékalakú sötét ferde vonással. A tizenegyedik szelvény piramisszerűen kiemelkedő. A negyedik szelvénytől kezdődően a hernyó oldalán fehéres, feketével árnyékoltt szögrajzolat található. Feje zöld vagy barna. Bábként telet. Polifág, főbb tápnövényei *Polygonum*, *Urtica*, *Atriplex*, *Stachys*, *Genista* és *Rubus* fajok. (= *sambuci* HUFNAGEL, 1766; *graphica* GEOFFROY, 1785; *accipitrina* ESPER, [1788]). Típuslelőhely: Svédország - Fehérfoltos kertibagoly

persicariae (LINNAEUS, 1761)

- 2 (1) Az elülső szárny barnás hússzínű, a vesefolt nem vagy csak kevésbé világosabb az alapszínnél. A hím csápjja finoman pillás, a nőstényé fonalas. A fej- és a torszörzet egynemű, az elülső szárny alapszínével megegyező színezetű. Az előtöri pamacs széles, kétélű, az utótöri pamacs rövid, felmeredő. A keresztvonalak halványak, kettősek, a belső hullámos, a külső ívelt és fogazott. Az árnyékvonal széles, eléggé szétfolyó. A kör- és a vesefolt vékony vonallal körülrajzolt, a csapfolt csak a sötétebb mintázatú példányokon határozott kontúrú; mindhárom folt az alapszínnel megegyező kitöltésű. A hullámvonal világos, élesen meghúzott, zezzugos, külső oldalán a tornusnál egy a fajra nagyon jellemző fehér folt van. A rojt szürkésvörös. A hátulsó szárny szürkésbarna, a

76. ábra: *Melanchra pisi* (LINNAEUS, 1758)

szegélytér éles határ nélküli, sötétebb szürke behintésű (különösen a nőstényeknél). Az erek sötétebben fedettek, a holdfolt halvány. A fonák szürkésfehér, a szárnszegélyek vörhenyes behintésűek, az elülső szárny középtere barnás. A holdfolt, a vesefolt és a külső keresztvonal árnyéka rendre jól kirajzolódik (76. ábra).

Eurosibériai faj, a Palearktikum középső zónájában szélesen elterjedt, Nyugat-Európától Japánig húzódó areáival. Az európai populációk többsége morfológiailag erősen egyöntetű, a középszerűsége azonban egymástól gyakran feltűnően eltérők, ezek taxonómiai helyzete tisztázatlan. Kártevőt sugalló magyar neve ellenére nem gyakori bagolylepkénk. Elsősorban az ország nyugati felében terjed el, nedvesebb erdei tisztásokon, hegyi patak völgyekben, lápréteken él. A mesterséges fény vonzza, a csalétkén csak ritkán jelentkezik. Kétnemzedékes, május közepétől augusztus elejéig repül. Hernyója pirosas- vagy zöldesbarna, négy egymástól egyforma távolságú és azonos vastagságú, erőteljes hosszanti sávval. A has és a lábak hússzínűek, feje barnáspiros. Bábként telet. Tápnövényei *Betula*, *Salix*, *Lonicera*, *Rubus*, *Achillea*, *Pisum* és *Lactuca* fajok. Zöldsejtféléken esetleg kártevő lehet. Típuslelőhely: Európa. - B o r s ó b a g o l y

pisí (LINNAEUS, 1758)

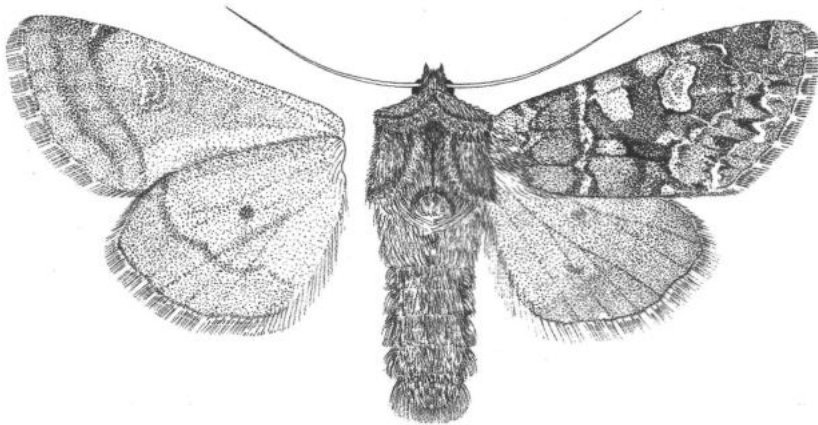
11. nem: **Papestra** SUKHAREVA, 1973

Közepes termetű lepkék. A fej nagy, a szemek nagyok, az ajaktapogató rövid, a nyelv jól fejlett. A homlok sima, a fejtetőn kis, előreálló szőrpatat van. A hím csápja finoman pillás. A gallér széles, a torszórzet tagolt, az elő- és utótori pamacsok nagyok. A potroh hosszú, a háti pamacsor 5-7 feltűnő pamacsból áll. Az elülső szárny nyújtott és hegyes, a costa eléggé domború; a hátulsó kicsi és kerekített. A hím ivarszervében az uncus kicsi, széles, a tegumen alacsony, nagy penicularis lebenyekkel. A fultura hosszú, magas lemez, a vinculum nagy, erőteljes, U-alakú. A valva nyújtott és hajlott, a *Hada*-fajokra emlékeztető, a costa a cucullus kezdeténél nagy, háromszögletű kinövéssel. A cucullus kicsi, kerekített, dúsan sörtézett. A sacculus nagy, a clavus igen nagy, széles dudor. A harpe nagy, lapos lemez, a costa ampulláris nyúlványa nagy, ékalakú, kissé aszimmetrikus. Az aedoeagus kifialakú, a vesica igen hosszú, csavarodó cső, rajta egy hosszabb tüskéből álló tüskemezővel. A nőstény tojócsöve rövid és széles, az ostium bursae gyű-

rúszerű, a ductus bursae lapított, szalagszerű erősen szklerotizált, proximális harmada redőzött. A cervix bursae igen hosszú, hártyás, a corpus bursae kerekded; szignum nincs.

Kis fajszerű holarktikus nem, két palearktikus fajjal, melyek egyikét a legutóbbi időben Magyarországon is észlelték. A nem fajait korábban a *Mamestra* (s.l.) nembe sorolták, de közelebbi rokonságot a *Hada* BILLBERG nemmel mutat. A fajok cirkumboreális elterjedésűek, délebbre csak a magashegységek szubalpin és alpin régióiban fordulnak elő.

- - A fej és a torszörzet az elülső szárny alapszínével megegyező fényes, sötét-szürke. A gallér felső hamadában egy éles, fekete csík fut végig. Az elő- és utótori pamacs csúcsa és a válltakarók szegélye feketés végű szőrökkel kevert. A keresztvonalak kettősek, világos középvonal, a belső hullámos, a külső ívelt, fogazott; a tövi keresztvonal csak a vékony, rövid tövonalig tart. A körfolt nagy, a csapfolt alapja széles, a foltok közül a legélesebben körülrajzolt, csúcsát a külső keresztvonalal fekete csík köti össze. A vesefolt nagy, egyenesen álló, a másik két folthoz hasonlóan az alapszínnel megegyező kitöltésű, egy árnyalattal sötétebb magvú. A középtér beszűkülő, sötétebb behintésű. A hullámvonal vékony, világosszürke, de folyamatos és jól látható. Belső oldalon a nyílfoltok jól láthatóak, legerősebbek a cubitalis ereknél. A rojt sötét-szürke, szabályos világossal osztott. A hátsó szárny szürke, az erek finoman, sötétebben fedettek, a nőstényeken a szegélytér barnásszürke behintésű, éles kontúr nélküli. A keresztvonal csak halványan, a holdfolt jól kivehető. A rojttő sötét, a rojt fehéresszürke, belső harmadán szaggatott sötét vonallal. A fonák sötétszürke, gyenge barnás behintéssel. A vesefolt, holdfolt és a külső keresztvonal árnyéka mindig megtalálható (77. ábra).

77. ábra: *Papestra biren* (GOEZE, 1781)

Holarktikus faj, a Palearktikum északi és középső részében szélesesen elterjedt, a déli területeken csak a magashegységek szubalpin zónájában honos; areája Euráziában Nyugat-Európától Japánig terjed. Észak-Európában és az ázsiai tajgazóna peremében síkvidéki élőhelyeken is megtalálja életfeltételeit, egyébként kizárólag a magashegységek szubalpin gyepjeiben találhatjuk. Számára kedvező élőhelyeken igen gyakori is lehet. Magyarországról eddig csak az Aggteleki-karsztról ismerjük, de alkalmi előfordulása az északkeleti és északnyugati határszélek más pont-

jain is eléggé valószínű. A mesterséges fény és a csalétek vonzza, esetenként nappal is látogat virágokat. Egynemzedékes, április végétől július végéig repül. Hernyója barnáspiros, hátközépen rácsszerű sötét rajzolatral. Középvonala világos, végén lemetszett, mellékhátvonala félhódszerű ívekből tevődik össze. Oldalvonala szélcs, sárgás fölfelé barnával árnyékolt. A légzőnyílások fehérek, fekete keretűek. A nyakpajzs barna három fehér vonalkával, a fej sárgásbarna. Bábként tel. Tápnövényei *Vaccinium* és *Aconitum* fajok. (= *glauca* KLEEMAN, 1792; *lappo* DUPONCHIEL, 1827; *aperta* GEYER, [1832]; *quadripuncta* ZETTERSTEDT, [1839]). Típuslelőhely: nem került kijelölésre. - Palaszürke hegyibagoly

biren (GOEZE, 1781)

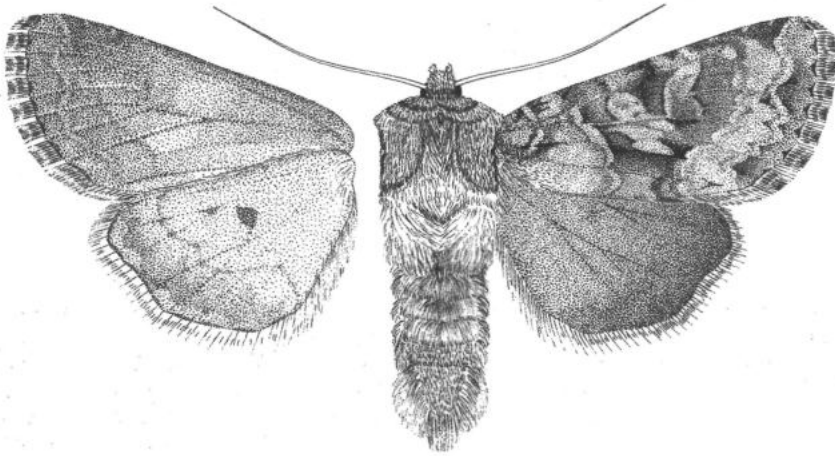
12. nem: **Hada** BILLBERG, 1820

A hím ivarszervében az uncus rövid és széles, a tegumen viszonylag alacsony, a penicularis lebenyek nagyok. A futura kicsi, szögletes alaplemezéhez egy mélyebben ülő, lantszerű nagyobb lemez kapcsolódik, a vinculum rövid és erős. A valva széles, a cucullus kezdeténél erősen összeszűkülő. A cucullus változó hosszúságú, csúcsa felé kiszélesedő, a corona mellett erősebb sörték és szőrök is fedik. A sacculus nagy és erőteljes, a clavus gyűrött, sörtézett, olykor bemélyedő felszín. A harpe erős, sokszor szarvszerű, a costa nyúlványa (digitus) fejlett és erős, az edítum általában nagy és szklerotizált. Egyes fajcsoportokban a sacculus nagy, kettős nyúlványt visel, mely a digitussal együtt egy igen jellegzetes képződményt alkot. Az aedoeagus rövid, a carina egy nagy, hajlott tövist visel. A vesica rövid, gömböded, egy nagy szubterminális tüskemezővel. A nőtény tojócsöve rövid, az ostium bursae széles trapézalakú, erősen szklerotizált. A ductus bursae igen rövid és erős, egyik oldalán egy zsebszerű, szemcsésen szklerotizált függelék visel. A cervix bursae széles, csúcán erősebben kitinizált, a corpus bursae eliptikus, hártýás, egy hosszabb szignumcsikkal.

Holarktikus-orientális nem, melyet Észak-Amerikában és Európában egy-egy, Közép-és Belső-Ázsiában számos faj képvisel. Korábban a *Lasiometa* rokonsági körbe tartozónak tekintették, a jelenlegi felfogás szerint attól eléggé távol áll és a tág értelemben vett *Mamestra* fejlődési ág egy erősen specializált csoportját képviseli. A fajok többsége a humid, monszonikus magashegységek felső erdőzónájában és szubalpin gyepeiben él, csupán egy alakkör alkalmazkodott mind a szárazabb és melegebb xeromontán magashegységekhez, mind a mérsékeltvívi lombdökhöz. Ennek a csoportnak a legnagyobb elterjedésű faja honos Magyarországon is.

- - Az ajaktapogató rövid, fölfelé álló, oldala barna. A homlok barnásszürke, a csáptövek alatt vékony feketés csikkal. A hím csápjja fogazott, a nőtényé fonalas. Mindkét ivarnál a csáptengely világos. A gallér, a válltakarók és a torszörzet az elülső szárny alapszínével megegyező, legtöbbször barnás árnyalatú szürke de a melanisztikus példányos sem ritkák. A gallér felső harmadán vékony, fekete csik fut végig. A válltakarók élei feketés végű szőrökkel határoltak. Az elő- és utótori pamacs lesímtott, fekete csúcsú. A potroh középig tartó pamacssor fekete végű, a potroh barnásszürke. Az elülső szárny tövona la rövid, fekete, esetenként erősen redukálódhat. A keresztvonalak kettősek, az alapszínnel megegyező kitöltésűek, a középtér beszűkülő, általában sötétebb behintésű. A körfolt nagy, világos kitöltésű, a vesefolt vékonyan feketével körülrajzolt, alsó harmada feketésbarna. A csapfolt markáns, sötét kitöltésű. A hullámvonal világos, a külső szegélytér sötétebb behintése általában éles kontúrú ad neki. Belső oldalán a nyílfoltok mérete és száma példányonként változó. A rojt világgal kevert sötétszürke. A hátulsó szárny fényes barnásszürke, az erek sötétebben fedettek, a szegélytér gyengén besötétült. A holdfolt és a keresztvonal halvány. A rojtó világos, a rojt fehéres, benne egy szaggatott, barnásszürke vonallal. A fonákon a holdfolt árnyéka erőteljes, a vesefolté és a külső keresztvonalé halványabb. A hátulsó szárny középtere kivilágosodó (78. ábra).

78. ábra: *Hada plebeja* (LINNAEUS, 1761)

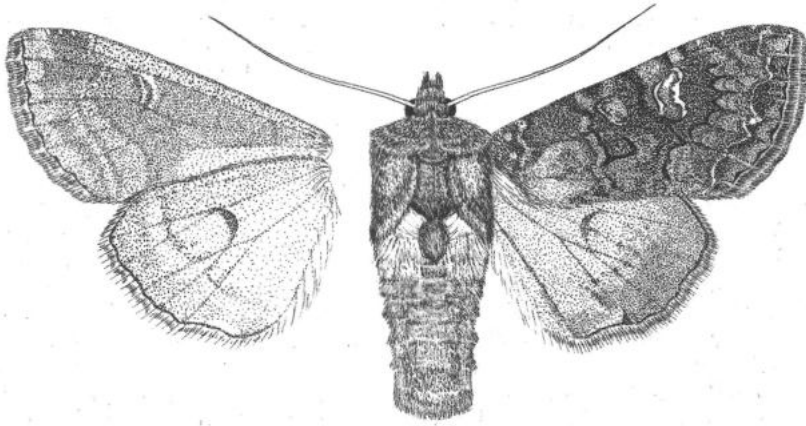
Eurosibériai faj, a Palearktikumban szélesben elterjedt, Nyugat-Európától Mongóliáig megtalálható. Mivel külső morfológiailag igen változékony, ázsiai (az európaiaknál lényegesen kisebb egyedszámú) populációival kapcsolatban számos élő taxonómiai problémával találkozunk. Magyarországon elsősorban a középhegységben fordul elő, ahol gyakori is lehet, de egyes példányai az ország szinte bármely részéből előkerül(het)nek. A hazai populációk megegyeznek a nevezék-tani alfajjal. A mesterséges fény vonzza, a csalétek iránt közömbös. Két nemzedékes, május közepétől július elejéig és július közepétől szeptember közepéig repül. Bábként telel. Hernyója sötétbarna, hát- és oldalvonalakkal. A mellékhátvonal a negyedik szelvénytől kezdődően egy-egy félhold alakú sötét foltot ölel körbe. A légzőnyílások és a fej fényes feketék. Lágyszárúakon polifág. (= *nana* HUFNAGEL, 1766; *dentina* [DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775; *leucostigma* HAWORTH, 1809; *odontites* auct. nec BOISDUVAL, 1829; *latenai* PIERRET, 1837; *hilaris* ZETTERSTEDT, [1839]). Típuslelőhely: Németország, Berlin környéke - Hamvas kerti-bagoly

plebeja (LINNAEUS, 1761)

13. nem: *Mamestra* OCHSENHEIMER, 1816

Közepes vagy nagytermetű, nyújtott és hegyes szárnyú, erős testű lepkék. A fej és a szemek nagyok, a nyelv fejlett, az ajaktapogató rövid, előreálló. A hím csápja gyengén fogazott, a nőstényé fonalas. A torszörzet tagolt, a pamacsok nagyok; a potroh hosszú, feltűnő háti pamacsorral és oldalszegéllyel, a hím farpamacsa igen nagy. A hímivarszervben az uncus keskeny, lánzszerű, a tegumen kicsi és gyenge, a penicularis lebe-nyek picik. A fultura pajzszerű, a vinculum rövid és erős, U-alakú. A valva viszonylag rövid, középtájt összeszűkülő; a cucullus fejecskeforma, kerekített és dúsan sörtézett. A sacculus nagy, a clavus kúpos, saccularis nyúlvány nincs. A harpe nagy, kidomborodó léc, ventrális felszínén egy nagy sörtekéve található; az ampulla hiányzik. Az aedoeagus rövid, vékony, kissé kúpos, a carina nagy, visszahajló fogat visel. A vesica hosszú, csavarodott cső, egy kicsi cornutussal. A tojócső rövid, az ostium bursae széles és szögletes, pereme visszahajló és erősebben kitinizált. A ductus bursae rövid és hártyás, a bursa felé eső harmada szklerotizált és redőzött. A cervix bursae nagy, hosszú és csavarodó, hártyás, részben kocsonyás redőkkel erősített; a corpus bursae elliptikus, hosszú szignum-szalagokat visel.

79. ábra: *Mamestra brassicae* (LINNAEUS, 1758)

Holarktikus-orientális, csupán négy fajt számláló nem, melyet a Palearktikumban két, Magyarországon egy faj képvisel. A korábbi irodalomban a *Melanchnra*, *Lacanobia*, *Papestra* és *Hecatera* nemek fajait is egy tágan értelmezett "*Mamestra*" nemben foglalták össze, ez a felfogás azonban mára túlhaladottá vált.

- - A fej és a torszórzet az elülső szárny alapszínével megegyező, rendszerint sötét barnásszürke. A gallér felső harmadán sötét, vékony csík fut végig. A válltakarók belső szélén és az elő- és utótori pamacs csúcsán feketés végű szőröket találunk. A potroh a torszórzetnél világosabb árnyalatú. A lábak sötétszürkek, az izhatórok világossal gyűrűzöttek. Az elülső szárny nyújtott, csúcsa kihengyesedő, alapszíne erősen változó, de legtöbbször sötét barnásszürke, gyakorta finom aranyló-bronzos fénnel. A rajzolat eléggé elmosódó, bonyolult, a keresztvonalak kettősek, világosabb középek, a belső hullámos, a külső ívelt, fogazott. A középtér a világos példányokon sötétebb behintésű. A körfolt eléggé kerek, a rövid csapfolthoz hasonlóan az alapszínnel megegyező kitöltésű. A vesefolt nagy, külső szegélye és felső harmada mentén fehéres, vgy fehéressárga kitöltésű. A hullámvonal világos, a példányok egy részén felszakadozó. A rojttó sárgásbarna árnyalatú, a rojt sötét barnásszürke. A hátulsó szárny sötétszürke, a nőstényeken egynemű, a hímeknél a középtér enyhén kivilágosodó; a holdfolt és a keresztvonal látható. A rojttó világos, a rojt fehéresszürke, belső harmadában sötétebb csikkal. A fonák szürkésbarna, változó erősségű sötétszürke behintéssel. A holdfolt árnyéka élesen, a vesefolt és a külső keresztvonalé gyengébben kivehető (79. ábra).

Eurázsiai faj, a Palearktikum északi és középső zónájában szélesen elterjedt, Nyugat-Európától Japánig szinte mindenütt megtalálható, de gyakorisági viszonyai helyről helyre igen eltérőek lehetnek. Magyarországon mindenütt előfordul, rendszerint gyakori de nem tömeges, csak egyes években lép fel komoly mezőgazdasági kártevőként. Mesterséges körülmények között jól tenyészthető, ezért gyakran használják laboratóriumokban tesztállatként. A mesterséges fény és a csalétek egyaránt vonzza. Általában kétnemzedékes, de az ország déli részében harmadik nemzedéke is kifejlődik. Május közepétől október elejéig repül. Hernyója változó árnyalatú zöldes-vagy barnásszürke; világos hát- és mellékhatvonalakkal, néha az utóbbiak teljesen hiányozhatnak. A vonalak között az alapszínnél sötétebb vonalrajzolat figyelhető meg, amely az utolsó szel-

vényen patkóalakot képezhet. Oldalvonal a széles sárga, vagy fehérés, benne ülnek a fekete-keretett fehér légzőnyílások. A fej zöldesbarna. (A zöld színváltozatnál a rajzolat mindig sokkal gyengébb, bábozódás előtt már alig látható). Bábként tel. Lágyszárúakon polifág. (– *omicron* GEOFFROY, 1785; *albidi-linea* HAWORTH, 1809). Tipuslelőhely: Európa - K á p o s z t a b a g o l y **brassicae** (J. INNAEUS, 1758)

14. nem: *Sideridis* HÜBNER, 1821

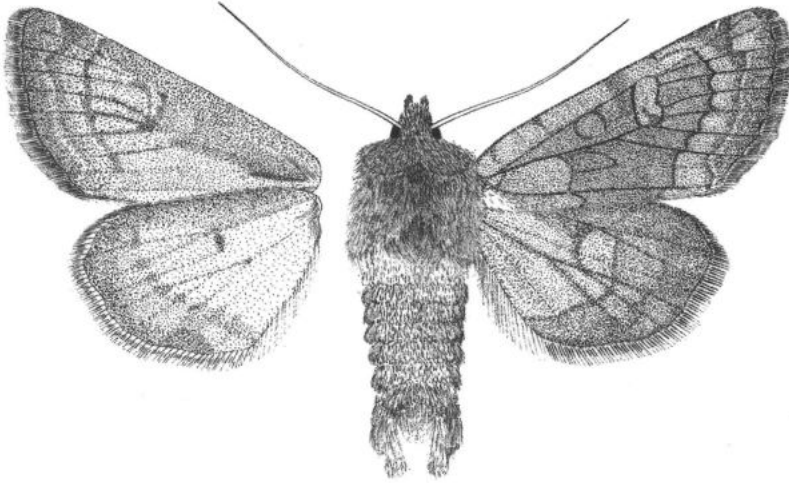
Rendszerint közepes termetű, erős testű és nyújtott szárnyú lepkék. A fej nagy, a szemek nagyok, gömbölyítettek, a homlok egy nagy, többé-kevésbé gömbölyített, erősen kitinizált dudort visel, mely alatt egy kisebb kitinléc alkotta perem van. A hím csápja legtöbbször fogazott és/vagy röviden pillás. Az elülső lábpár első lábfejjén egy sor erős, hajlított, karomszerű tövis található, melyek közül az utolsó gyakorta igen erős, karomszerű. A potrohon nincsenek háti pamacsok, a *coremata* általában jól fejlett. A hímivar-szervben a valvák hosszúak, a *cucullus* nagy, csúcsa felé kiszélesedő és lekerekített, a *corona* erőteljes. A *harpe* általában csak lécszerű bázisával képviselt, egyes fajoknál (pl. *S. lampra*) fejlett disztális nyúlvánnyal. Ezeknél a fajoknál a *sacculus* függeléke erősen redukálódott, míg a nagy többségnél jól fejlett és erősen szklerotizált. A *digitus* szinte mindig megvan, de rövid és rendszerint lapított. A *vesica* hosszú, csőyszerű, visszahajló vagy helikális, a disztális szakaszon egy erős tüskemezővel. A tövi rész több fajnál változó mértékben fejlett *diverticulumot* visel, melyen egy vagy több kis *cornutus*, esetleg egy tüskékéve található. A nőstény tojócsöve rövid és gyengén kitinizált, az *ostium* széles és erőteljes. A *ductus bursae* lapított, egyes részei gyakran szklerotizáltak. A *cervix bursae* nagy, nyújtott vagy hajlott, a *corpus bursae* hártýas, tojásdudor vagy ellipszoid, rendszerint egy vagy két pár hosszú, szalagszerű *sigillummal*.

Holarctikus nem, melybe mintegy kéttucatnyi faj tartozik, közülük három hazánkban is előfordul. A három hazai faj egymástól igen erősen eltérő színezetű és rajzolatú, a *S. rivularis* fajt sokáig a *Hadena* nembe sorolták.

1. alnem: *Sideridis* HÜBNER, 1821

1 (2) Az elülső szárny világos sárgás- vagy vörhenyesbarna, sötétebb barna rajzolatlaltal. Az ajaktapogató rövid, egyenes, a hím csápja fogazott, a nőstényé fonalas. A fej és torszörzet egyöntetű, az elülső szárny alapszínénél valamennyivel sötétebb árnyalatú, a tori pamacsok lesimitottak; a potroh szürkés árnyalatú barnássárga. Az elülső szárnyon a bagolyrajzolat teljes, a keresztvonalak vékonyan, egy vonallal kihúzóttak. A körfolt nagy, enyhén lapított, a vesefolt-hoz és csapfolt-hoz hasonlóan az alapszínnel megegyező kitöltésűek. A hosszszanti erek sötéttel fedettek. Az árnyékvonal széles, de kontraszt nélküli, barna sávként jelentkezik. A belső keresztvonal hullámos, a külső gyengén fogazott, ívelt. A hullámvonal halvány, belső oldalán erős, sötét árnyék emeli ki. A rojttó és a rojt sötét vörhenyesbarna. A hátulsó szárny világos barnásszürke, barnászürkés behintéssel. A szegélytér sötétebb behintésű, de nem válik el élesen a középtértől. A holdfolt és a keresztvonal halvány, de mindig látható. A rojttó világos, belső oldalán éles, határ nélküli pirosas behintéssel, a rojt világos barnásszürke. A fonák sárgásszürke, a szegélytereken erősebb barnássárga vagy pirosassárga behintéssel. A vescfolt a holdfolt és a külső keresztvonal árnyéka halványan kirajzolódik (80. ábra).

Közép-Európától a Balkán-félszigeten, Kis- és Közép-Ázsián át az Altáj hegységig terjedt el. Melegkedvelő, a hazai példányok nagy többsége száraz homokpusztákról és dolomit-sziklagyepeinkből került elő. Lokális de a megfelelő élőhelyeken gyakori is lehet. Érdeklenség, hogy kelet-törökországi kicsiny populációi eddig csak magashegységek szubalpin zónájából ismertek. A hazai példányok megegyeznek a nevezékteni törzsalakkal. A lepkéket a mesterséges fény és a

80. ábra: *Sideridis lampra* (SCHAWERDA, 1913)

csalétek is vonzza. Kétnemzedékes, május elejétől július közepéig és augusztus elejétől szeptember közepéig repül. A hernyó sárgásbarna, pirosasbarna behintéssel, minden szelvényen egy halvány keresztvonalal, hátán elszórt, tühegynyi fekete foltokkal; a légzőnyílások fehérek, feketével keretezettek. Feje kicsiny, sárgás. Hernyóként telel, áprilisban bábózik. Tápnövényei *Seseli* és *Pimpinella* fajok. (= *evidens* HÜBNER, [1808] homonymy; *anapheles* NYE, 1975). Típuslelőhely: Európa. - Földitömjén - sziklabagoly

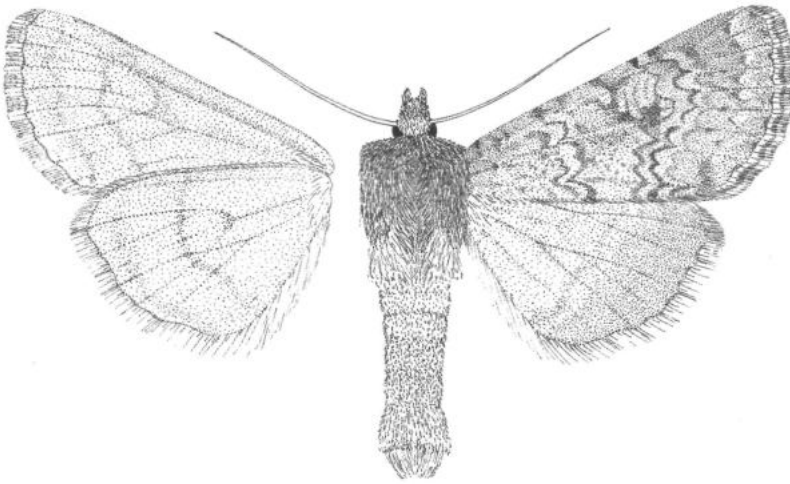
lampra (SCHAWERDA, 1913)

2 (1)

Az elülső szárny barnásszürke vagy sötétbarna, a rajzolati elemek feketésszürkék és fehéresek. Feje nagy, gömbölyű. A hím csápja fogazott, a nőstényé fonalas. A fej- és torszörzet az elülső szárny alapszínével megegyező, a gallér és a válltakarók szegélye fekete végű szőrökkel határolt. Az elő- és utótóri pamacs felmeredő, sötét csúcsú. A potroh szürkésbarna. A keresztvonalak kettősek, halványak, világos kitöltésűek, általában erősen elmosódottak. A körfolt nagy és kerek, általában az alapszínél egy árnyalattal világosabb kitöltésű. A vesefolt egyenesen álló, vékony vonallal körberajzolt, alsó harmadának külső szöglete mindig fehéres. A csapfolt széles alapú, rövid. A hullámvonal világos, vékony, szinte mindig felszakadozott. A rojttó barnás, belső oldalán az érközökben foltos kíséri. A rojt sárgás árnyalatú barnásszürke. A hátulsó szárny világosszürke, a szegélytér besötétedő, az erek sötétebb szürkével fedettek. A keresztvonal csak igen ritkán, míg a holdfolt mindig látható. A rojttó sötét, a rojt fehéresszürke. A fonák változó árnyalatú barnásszürke, a vesefolt és a holdfolt árnyéka mindig kirajzolódik (81. ábra).

Eurázsiai faj, a Palearktikumban szélesen elterjedt, Nyugat-Európától az Amur vidékéig megtalálható. Magyarországon meleg, száraz élőhelyekhez kötődik, szikla- és pusztagepekből, karsztbokorerdők tisztásain, a középhegység és a dombvidék déli lejtőin szinte mindenütt megtalálható; helyenként gyakori is lehet. A hazai példányok megegyeznek a nevezéktani alfajjal. A mesterséges fény vonzza, esetenként a csalétken is megjelenik. Egynemzedékes, május elejétől július végéig repül. Hernyója zöldesszürke, néha kékes behintéssel. A hátvonalak alig láthatók, esetenként teljesen hiányozhatnak. A légzőnyílások fehérek, feketén keretezettek, feje sárgásbarna. Bábként telel. Lágyszárúakon polifág. (= *albicolon* HÜBNER, [1813]; *boursini* AGENJO, 1941). Típuslelőhely: Európa. - Szürke kertibagoly

turbida (ESPER, [1790])

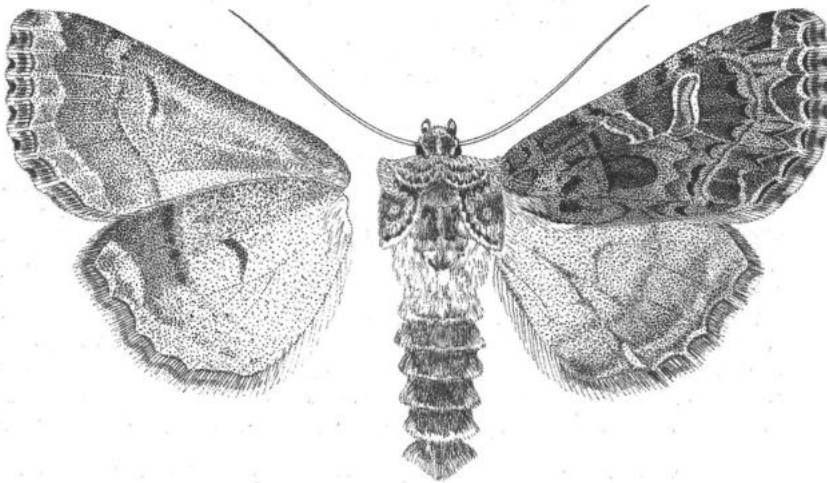

81. ábra: *Sideridis turbida* (ESPER, [1790])

2. alnem: *Aneda* SUKHAREVA, 1973

- - A kör- és vesefolt alsó széle majdnem, vagy teljesen érintkezik egymással, az elülső szárny erős rózsaszín árnyalatú barna. Az ajaktapogató egészen rövid, külső oldala sötétebb, csúcsa világos. A hím csápjja egészen gyengén fogazott, a nőstényé fonalas. A gallér alsó harmadát vékony fekete csík választja le. A torszörzet erősen tagolt, rózsaszínes, sötétbarna és sárgásbarna szőrökkel kevert; a torközépen két jól elkülönült felálló pamaccsal. A potroh a torszörzetnél világosabb, egyöntetűbb, barna. A lábízék sárgán csíkzottak. A keresztvonalak kettősek, az alapszínnél valamivel világosabb kitöltésűek, külső oldaluk sötétben szegélyezett. A hullámvonal zegzugos lefutású, aranyló sárga, esetenként csillogó fehéres. A csapfolt keskeny, hosszúkas, világos körülrajzolás nélküli, sötét kitöltésű.; a körfolt ferde, hosszúkas és lapított. Mind a körfolt, mind a vesefolt világos keretű, sötét sárgásbarna maggal. A sejtben a foltok közötti rész az alapszínnél sötétebb. A középtér erősen beszűkülő. Az elülső szegélyen a külső keresztvonal és a hullámvonal között három sárgásbarna pötty található. A rojttó világos, belső oldalán az érközökben sötét, szaggatott vonalkasorral. A rojt erősen mintás, belső fele sötét, a külső szabályosan váltakozó sötétbarna és sárgásbarna foltokból áll. A hátulsó szárny sárgás fényű barnásszürke, a szegélytől a középtér felé haladva kivilágosodó. Egyes példányokon a keresztvonal jól megfigyelhető. A középtérben az erek sötétebb behintésűek, a holdfolt jól látható. A rojttó világos, belső oldalán általában folyamos vonal kíséri. A rojt sárgásbarna, közepében sötétbarna vonallal. Fonákja rózsaszínes árnyalatú szürkésbarna, az elülső szárny közepére elmosódott, szürke, a külső szegély mindig világosabb. A külső keresztvonal az elülső szárnyon halványan, a hátulsón mindig erősen látható. A vesefolt és a holdfolt árnyéka markáns sötét pontként jelentkezik (82. ábra).

Eurosibériai faj, a genus egyik igen nagy elterjedésű faja, a Palearktikumban szinte mindenütt megtalálható, Nyugat-Európától egészen Japánig. Ázsiai populációi lényegesen kisebb egyedszámúak, mint az európaiak, kis- és közép-ázsiai elterjedése csak foltszerű. Hazánkban szinte mindenhol előkerült, meleg, száraz biotópokban gyakori is lehet; a mesterséges fény vonzza. Kétnemzedékes, május közepétől augusztus végéig repül. Hernyója zöld vagy sárgás-

82. ábra: *Sideridis rivularis* (FABRICIUS, 1775)

zöld, hátvonalá többnyire elmosódott. Minden szelvényen megtalálható a rozsdaszínű vagy hamuszürke szögrajzolat; az oldalakon ugyanilyen színezetű hullámos vonalrajzolat található. A sörteszemölcsök jól láthatóak, fehérek, feketével keretezettek. A hasoldal zöldesszürke, a fej és a lábak sárgásbarnák. Bábként telet. Tápnövényei *Silene*, *Lychnis*, *Cucubalus*, *Agrostemma* és *Saponaria* fajok. (= *cucubali* [DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775; *rivosa* STRÖM, 1783; *behenis* FREYER, 1845). Típuslelőhely: Németország (Saxonia) - Vörhényes szegfűbagoly

rivularis (FABRICIUS, 1775)

15. nem: *Conisania* HAMPSON, 1905

Az ide tartozó fajok mérete és testfelépítése az előző nemek fajaiéhoz hasonló, de a homlokdudor kisebb, jobban legömbölyített, a hím csápjá fogazott és pillás, az elülső lábpár lábszárán egy tövis, a lábfejziken görbített karomszerű tövisek találhatóak. A hím-ivarszerv egyes részeinek felépítése fajcsoportonként erősen változó, a vesica jellegzetesen T-alakú, a nyújtott bazális diverticulumon egy túskekéve, a visszahajló cső disztális szakaszán egy erős tuskemező található; egyes fajoknál a vesica tövével egy további erős, hegyes cornutus helyezkedik el. A nőstény ivarkészüléke a *Sideridis* nem fajaiéhoz hasonló, de az ostium bursae és a ductus bursae általában erőteljesebben kitinizált; a corpus bursae szignumainak száma, alakja és elhelyezkedése igen változó.

A palearktikus és orientális területen elterjedt nem két alnemébe mint egy huszonöt faj tartozik, melyek közül a Kárpát-medencében három, Magyarországon két faj található.

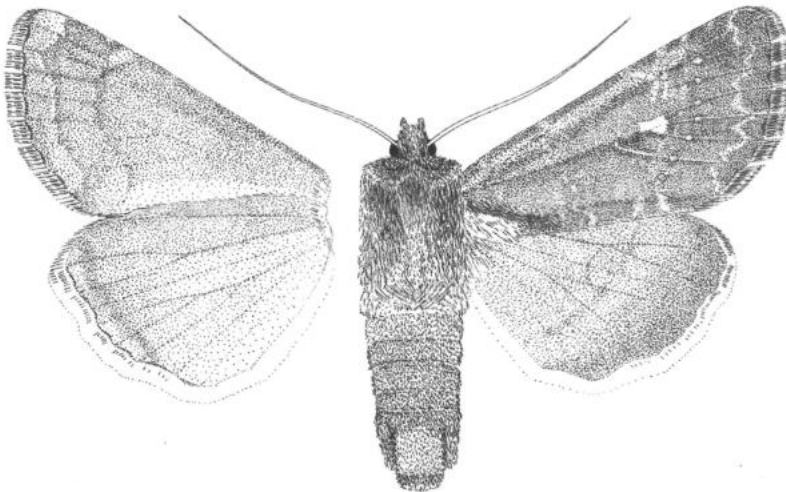
1. alnem: *Conisania* HAMPSON, 1905

A nagy fajszámú és változatos alnem a Palearktikum és az orientális régió északi területein honos. A csoport ősi alakjai monszunikus hegyi erdőkben és az erdőhatár fölött élnek, a levezetettebb képviselők többségükben xeromontán és eremiális fajok, egy részük a száraz sztyeppzónában is szélesen elterjedt; egy kisebb csoport a pacifikus, humid lomberdőzónához kötődik.

- 1 (2) Az elülső szárny egyöntetű vörhenyesbarna. Az ajaktapogató egészen rövid, előreálló. A hím csápjja fogazott, a nőstényé fonalas. A fej- és torszörzet az alapszínnel megegyező, a gallér és a válltakarók szegélye sötétebb végű szőrökkel körülrajzolt. Az előtöri pamacs fölálló, csúcsa sötétbarna. A potroh barnásszürke, az első potrohpamacs mindig megtalálható. A lábak sötétbarnák, az izhatárok vékonyan világosan gyűrűzöttek. A rajzlati elemek vékonyan fehérrel kirajzoltak, erősségük példányonként igen változó. A keresztvonalak zezzugosak, azonban csak a példányok töredékén folyamatos lefutásúak. A körfolt csak ritkán látható, a csapolt mindig hiányzik. A vesefolt egyenesen áll, fehérrel körülrajzolt, alsó harmadában egy sötétebb ponttal. A foltokra szakadozott külső keresztvonal gyakran sötéttel árnyékolta. A rojttó világosbarna, a rojt barnásszürke, szabályos világos foltozással. A hátulsó szárny selymfényű barnásszürke, a középtér gyengén kivilágosodó, az erek sötétebben fedettek, elkülönült szegélyteret nem találunk; a holdfolt csak gyengén kivethető. A rojttó világos, a rojt fehéres árnyalatú, barnásszürke. A fonák barnásszürke, változó erősségű vörösesbarna behintéssel. A vesefolt és a külső keresztvonal árnyéka halványan, a holdfolté jól látható. 36-44 mm (83. ábra).

A sztyeppzóna jellegzetes, politipikus faja, a Német-Lengyel-alföldtől Turkesztánig és az Altáj lábáig húzódó areával. Az egyes populációk külső megjelenésükben gyakorta igen erősen eltérnek, ebből adódóan hosszú ideig a rokon *poelli* faj alfajait is a *leineri*-vel azonosnak tartották. A faj ismert alfajai az alábbiak: *pomerana* SCHULZ, 1869 (Németország, Lengyelország), *leineri* (Közép-Európa), *furcata* EVERS-MANN, 1837 (az Ural déli lába), *bovina* STAUDINGER, 1888 (Turkesztán, Altáj). A nominotipikus alfaj elsősorban homokvidékeken honos, Magyarországon is a homokos területek jellegzetes, lokális de nem ritka faja. Egynemzedékes, május elejétől július elejéig repül. Hernyója sárgásszürke, rajzolatmentes, légzőnyílásai vékonyan feketével keretezett. Feje és nyakpajzsa mézsárga. A kifejlett hernyó szeptemberben található, szinte kizárólag éjszaka táplálkozik, nappal a homokos talajban rejtőzik. Bábként telel. Tápnövényei ürömfélék, mindenekellett az *Artemisia campestris*. Típuslelőhely: nem került kijelölésre - H o m o k i ü r ö m b a g o l y

leineri (FREYER, 1831)

83. ábra: *Conisania leineri* (FREYER, 1831)

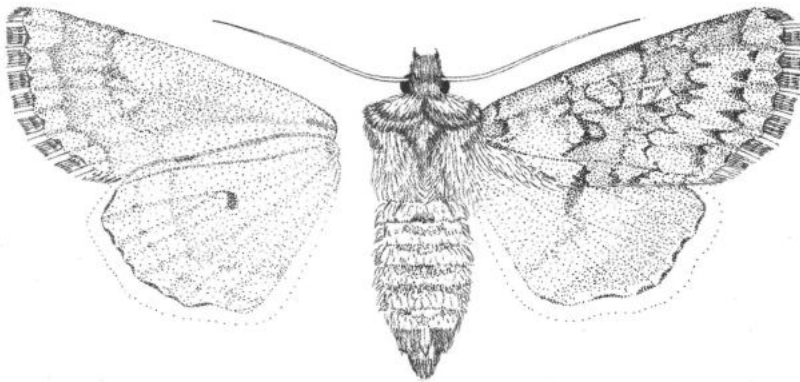
- 2 (1) Az elülső szárny világos okkerszürke vagy okkerbarna, a rajzolati elemek sárgásszürkék és sötétbarnák. A fej és a tor halvány okkerbarna, sötétebb barna és fehéres szőrökkel tarkázott. A potroh világosabb, fénylő sárgásszürke, a háti pamacsok csúcsa sötét. A belső és külső keresztvonalak szélesek, kettős, erősen hullámosak és az alapszínél kissé világosabb kitöltésűek; a hullámvonal finom, kevésbé zezugos, belülről sötétén árnyékolt fehéres vonal, a nyílfoltok hegyesek és hosszúkásak, rendszerint halványak. A körfolt kicsi, kerek és eléggé elmosódott körvonalú, a vesefolt hosszú és keskeny, fehérrel csaknem teljesen körülrajzolt, alsó harmadában egy sötétszürke folt látható. Az árnyékvonal széles és halvány, a középtér alsó szegélyénél egy erőteljesebb barna foltot képez. A rojttó fehér, belülről kis fekete ívek sora szegélyezi. A rojt az alapszínél kissé sötétebb barna, külső fele világosan foltozott. A hátulsó szárny fehéres, barna és szürkés pikkelyekkel erősen fedett, a szegélytér igen széles, de a tőtérnél csak kevéssel sötétebb. A holdfolt és a keresztvonal erősen elmosódó, halvány, a rojt fehér, szakadozott barna középszalaggal. A fonák fehéresokker, az elülső szárny belső terei és a hátulsó szárny szegélyterének nagy része barnával behintett. A holdfoltok és a keresztvonalak nem túl élesek, de általában jól látható, sötétebb rajzolatként jelentkeznek. 35-41 mm.

Nyugat-palearktikus xeromontán faj, xerotherm sztyeppelejtők és magashegyi száraz rétek lakója, igen erősen izolált populációkban fordul elő. Taxonómiai helyzete sokáig vitatott volt, az ivarszervekben mutatkozó nagy hasonlóság miatt számos szerző a *leineri* alfajának tekintette. A faj három élesen elkülönülő alfajra oszlik, melyek az Alpok belső, xerotherm völgyeiben (*poelli poelli*), az Erdélyi-Érchegységben (*poelli ostrogovichi*, lásd alább) és a Keleti-Kaukázusban (*poelli daghestanensis* VARGA & RONKAY, 1991) találhatóak. Egynemzedékes nyári faj, június közepétől július végéig repül. Hernyója és tápnövénye leíratlan. (= *leineri poelli* auct). Típuslelőhely: Olaszország (Dél-Tirol, Vintschgau).

[*poelli* (STERTZ, 1915)]

Alfaja

Az Erdélyi-Érchegység alacsony mészkősziklás területeiről (Kolozsvár környéke, Nagyenyed, Maroslekenca, stb.) ismert alfaj külső megjelenésében élesen eltér a nominotipikus

84. ábra: *Conisania poelli* ssp. *ostrogovichi* DRAUDT, 1933

poelli-populációktól. Az előlő szárny alapszíne világos okkerszürke vagy sárgás árnyalatú okkerbarna, kissé elmosódó kontúrú, de sötét szürkésbarna rajzolatú, melyet világos pikkelyek tarkítanak. A sötét rajzolat, különösen a nyílfoltok és a két keresztvonal sokkal markánsabb. A hátulő szárny és a fonák világosabb, általában tejfehér, halvány barnás behintéssel (84. ábra). Az Alpokban honos *poelli*-től teljesen izolálódott és színezetében is jól elkülönülő *ostrogovichii*-t csak az ivarszervekben mutatkozó nagyfokú hasonlóság miatt nem tekintjük önálló fajnak. Életmódja és fejlődési alakjai ismeretlenek. Típusletőhely: Kolozsvár.

[*poelli* ssp. *ostrogovichii* DRAUDET, 1933]

2. alnem: *Lutcohadena* BECK, 1991

A kis fajszámú és igen kompakt fejlődési ágat a legutóbbi időkig a *Hadena* nembe sorolták.

Az ajaktapogató rövid, előreálló. A hím csápja kétoldalian fogazott, a nőstényé fonalas, a csáptengely mindkét ivarmál gallér barnássárga, töve sötétebb. A váltakarók szegélye sötétebb szőrökkel kevert; az elő- és utótóri pamacs fölálló csúcsa sötét. Az előlő szárny alapszíne sárgásbarna vagy vörhenyessárga. A keresztvonalak kettősek, a középtér felé sötétben árnyékkoltak, a belső gyengén hullámos, a külső fogazott. A kör- és a vesefolt a példányok többségén csak gyengén körülrajzolt, de az alapszínnel megegyező kitöltésük miatt a besötétedő középtérben jól láthatóak. A hullámvonal halvány, általában a külső szegély sötétebb színezete rajzolja ki. A rojtó az alapszínnel megegyező, belső oldalán erős kísérő foltosorral. A rojt sárgásbarna, csúcsa gyakran sötétebb. A hátulő szárny szürkésbarna, a hullámvonal jól megfigyelhető, kifelé világossal kísért. A holdfolt halvány, a rojtó sárga, belső oldalán barna vonal kíséri; a rojt sárga. A fonák szürkés behintésű sárgásbarna, a rajzolatú elemekből csak a külső keresztvonal, a vesefolt és a holdfolt halvány árnyéka látható (85. ábra).

Holomediterrán-turkesztáni faj, Európában Spanyolország és a Skandináv-félsziget kivételével az Ural déli lábáig szinte mindenütt megtalálható. Keleti - Kisázsiaiban és a Tien-San hegység nyugati vonulataiban élő - populációinak pontos elterjedése és taxonómiai helyzete még nem teljesen tisztázott, részben a szimpatrikusan előforduló *H. literata* (FISCHER VON WALDHEIM, 1840) fajhoz való nagyfokú hasonlósága miatt. Hazánkban szinte mindenütt előfordul, meleg, száraz élőhelyeken gyakori is lehet. A mesterséges fény vonzza. Egynemzedékes faj, május közepétől július elejéig repül. Hernyója sárgásszürke, légzőnyílásai világosak, feje fényes barnás-sárga, a hátedény barnásan áruetsző; minden szelvény négy tühgyinyi fekete pontocskával díszített. Bábként telel. Tápnövényei szegfűfélék, főként *Silene* fajok. (= *brunneago* ESPIER, [1804]; *argillacea* HUBNER, [1813]; *olbiensis* GEYER, [1834]). Típusletőhely: Ausztria; Bécs környéke - Sárgás szegfűbagoly

luticago ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

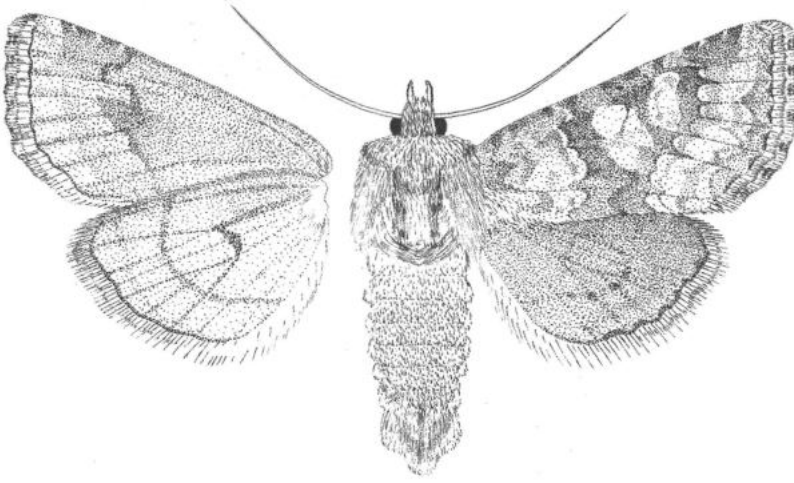
16. nem: *Heliophobus* BOISDUVAL, 1828

Az előző nemhez igen közel áll. Taxonómiai rangja vitatott, több szerző véleménye szerint csupán a *Conisania* egy erősen specializált alneme. Az imágók morfológiai jegyeikben nagyrészt megegyeznek az előző nem fajaival, de a hím csápja erősen pillás, a lábszárak erősen szőrözöttek, a potrohon háti pamacsok vannak.

A palearktikus nembe négy faj tartozik, közülük egy Magyarországon is általánosan elterjedt, egy további faj felbukkanása nem kizárt.

1 (2) Az előlő szárny világos rajzolatában a lilásfehér vonalakat sötétebb szegélyvonalak kísérik. A fej és a tor sötét, kissé lilás tónusú barna vagy szürkésbar-

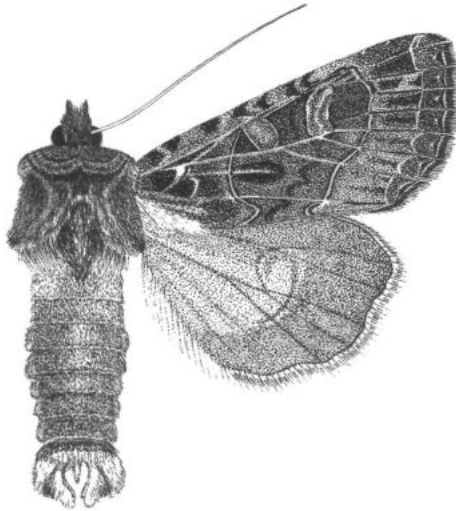

85. ábra: *Conisania luteago* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

na, a gallér és a válltakarók fehéres vonalakkal kontúrozottak, emellett számos szétszórt fehéres szőrrel díszítettek. A középtori taréj és az utótori pamacs igen nagy, fehér szegélyű, a potroh rásimuló szürkés pikkelyszőrökkel fedett, az oldalsó szőröjt sötétebb lilásbarna. Az elülső szárny alapszíne sötét árnyalatú barna vagy szürkésbarna, változó erősségű, de rendszerint intenzív rózsalila behintéssel és fénnel. A rajzolati elemek élesek, többségükben fehérek vagy halvány rózsaszínűek, sötét vonalakkal szegélyezettek; az erek a tőtérben és a középtérben vékony, fehéres vonalakként kiemeltek. A belső és a külső keresztvonal viszonylag kevésbé hullámos, az árnyékvonal sötétbarna, eléggé diffúz. A hullámvonal szimpla, fehéres és némiképp szakadozott, kiszögelléseitől a rojttól finom fehéres vonalok futnak. A tőtérben az érközöket nagy, csokoládébarna foltok díszítik, hasonló a sötét keretű csapfolt kitöltése is. A kör- és vesefolt nagy, feketés és fehéres vonalakkal keretezett, kitöltésük lilásbarna. Az elülső szegély és a vesefolt külső oldala sötétebb barna foltokkal tarkozott, a belső szegélytér nyílfoltjai hosszúak és keskenyek, gyakran eléggé elmosódóak, mellettük szétfolyó, kisebb sötét foltok is láthatóak. A rojttól finom fehér(es) vonal, a rojt az alapszínnel megegyező, az erek végénél finom fehéres vonalakkal. A hátulsó szárny tompa szürkésfehér, a tőtér erősebb barna behintésű, az erek barnák, a szegélytér kifejezetten széles és sötét. A holdfolt és a keresztvonal elmosódó, de általában jól kivehető. A rojttól barna, a rojt fehér, egy erősen szakadozott, barnás középzalaggal. Az elülső szárny fonákja csaknem egyöntetű szürkésbarna, a holdfolt és a keresztvonal, valamint a kissé sötétebb szegélytér emelkedik ki az alapszínből. A hátulsó szárny fehéres, az elülső szegély sűrű barnás behintésű. Az erek kevésbé erősen fedettek, mint a felszínen, míg a holdfolt, a keresztvonal és a szegélytér sötét, olykor kifejezetten markáns. 34-46 mm (86. ábra).

Eurázsiai faj, Nyugat-Európától Mongóliáig megtalálható. A Palearktikum nyugati és északi részében a középhegységek és dombvidékek nyitott vagy csak alig erdőszült gyepeiben gyakori; kelet felé mindinkább a tajgazonát szegélyező nyíltabb élőhelyekre jellemző. Elterjedési területének déli felében (Görögország, Kis- és Közép-Ázsia) csak a magashegységek hűvös magasabb régióiban található és itt kifejezetten ritka is. Magyarországon eltérő egyedszámban, de mindent megtalálható. Egynemzedékes, május elejétől július végéig repül, a lepkéket a mesterséges

86. ábra: *Heliophobus reticulata* (GOEZE, 1781)

fény erősen vonzza, míg a csalétek iránt közömbösek. Hernyója vöröses- vagy sárgásszürke, finom fekete pontszerű behintéssel. Hátvonala nem, mellékhátvonala sötétebb vékony vonalként látszik. Oldalvonala erőteljesebb, de foltokra szakadozott, élesen elválasztja a sötét hátoldalt a világosabb hasi oldaltól. A légzőnyílások világosak, vékonyan körberajzoltak. Feje barna. Bábként tel, a báb a talajban szabadon fekszik. Tápnövényei szegfűfélék (*Silene*, *Lychnis*, *Dianthus*) és *Saponaria*-fajok. (= *calcatrippae* VIEWEG, 1790; *saponariae* BORKHAUSEN, 1792; *marginosa* HAWORTH, 1809). Típuslelőhely: nem került kijelölésre. - Fehéres kertibagoly (Fehéres szegfűbagoly)

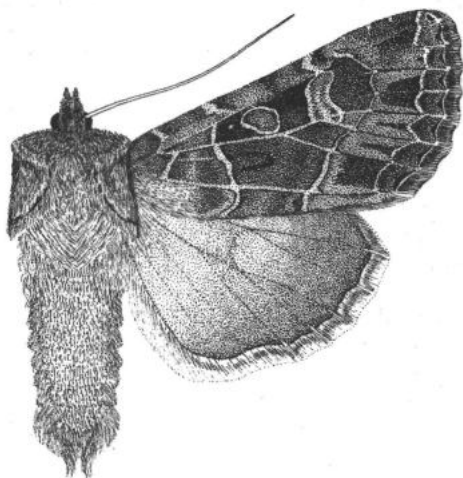
reticulata (GOEZE, 1781)

2 (1)

Az elülső szárny világos vonalrajzolata szinte tiszta fehér és nincsenek sötét szegélyvonalai, legfeljebb néhány kisebb sötét folt kíséri. Megjelenésében az előző fajhoz igen hasonló, de egyöntetűbb színezetű: az alapszín sötétebb barna, a lilás vagy rózsaszínes árnyalat vagy teljesen hiányzik vagy némi halvány fényre redukálódott. A kör- és vesefolt élesebb, a csapfolt ugyanakkor sokkal elmosódottabb, gyakorta csak egy határozatlan sötét árnyék. A hátulsó szárny kevésbé kontrasztos, a tötér szürkésbarnával jobban befuttatott, míg a szegélytér határvonala elmosódó, a hátulsó szárny fonákján ez sokkal jobban látszik, lévén az előző fajnál kifejezetten fehéres tötér sötétebb, míg a szegélytér diffúz és sokkal halványabb, mint a *H. reticulata* esetében. 36-43 mm (87. ábra).

Szibériai faj, az Alpoktól keletre a tajgazónában illetve az ázsiai magashegységek nedvesebb erdős területein, a Távols-Keleten és Japánban a hegyvidékek szubalpin régiójában található. Európában mindenütt a magashegységek erdőhatár fölötti régióiban honos, elsősorban a Központi-Alpok xerotherm sziklás lejtőin ("Inneralpine trockenengebiete") él, lokális, de élőhelyein nem ritka. Magyarországi előfordulása kevésbé valószínű, de kőborló példányainak felbukkanása a nyugati határszélen nem kizárt. Egynemzedékes, május végétől július közepéig repül. Bábként tel. Tápnövényei *Astragalus* és *Vicia* fajok. (= *texturata* auct. nec ALPHÉRAKY; *silbernageli* TYKAC, 1934). Típuslelőhely: Ausztria, Neubruck.

[kitti SCHAWERDA, 1917]

87. ábra: *Heliophobus kitti* SCHAWERDA, 1917

17. nem: *Saragossa* STAUDINGER, 1900

Kis vagy közepes termetű lepkék, nyújtott, hegyes elülső szárnyakkal. A fej gömbölyded, a szemek nagyok, a homlokdudor legömbölyített, alatta egy erős, lécszerű képződménnyel. A hím csápjá finoman fésűs vagy pillás, a nőstényé fonalas. Az ajaktapogató rövid, előremeredő, a harmadik íz nyújtott. A tor széles, a válltakarók tagoltak, az elülső lábpár lábfejei feltűnően rövidek. A potroh viszonylag karcsú, a hasi illatpamacs-pár (*coremata*) általában hiányzik (a *S. implexa* fajnál jól fejlett). A hímivarszervben az uncus lapított és kiszélesedő, a tegumen széles. A valvák karcsúak és hosszúak, a cucullus jól fejlett, rendszerint széles és lekerekített, a corona erőteljes. A harpe lemezszerű, a sacculus nyúlványa redukálódott, a digitus rövid vagy hiányzik. A vesica csőszerű, tövi részén kiszélesedő, egyes fajoknál egy kis cornutussal, a distalis rész visszahajló, egy változó nagyságú tüskemezőt visel. A nőstény ivarkészülékében a tojócső igen rövid, gyengén szklerotizált, az ostium bursae nagy, erős, szögletes. A ductus bursae nyújtott és lapított, hosszanti szklerotizált bordákkal. A cervix bursae nagy, redőzött és részben szklerotizált, a corpus bursae hártvány, kerek, kicsi szignumokkal.

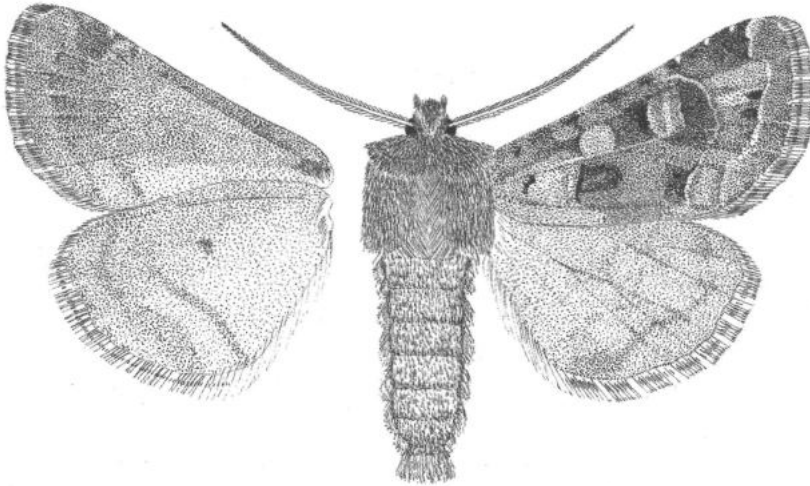
A palearktikus nembe öt faj tartozik, melyből kettő Magyarországon is honos. Eremitikus csoport, hegyi félsivatagokban, síkvidéki sós (és szikes) pusztákon, a száraz sztyepp-félsivatag határterületein, köves, sziklás biotópokban élnek. Elterjedésük igen lokális, de egyedszámuk egyes élőhelyeiken viszonylag magas is lehet. A *Dianthivora* VARGA & RONKAY, 1991 alnem taxonómiai helyzete kérdéses, egyes szerzők a *Sideridis*, míg mások a *Saragossa* genusz specializált oldalágának tartják. Az ebbe az alnembe sorolt egyetlen fajt (*S. implexa*) a *Saragossa* genusz tagjaként tárgyaljuk

- 1 (2) Az elülső szárny barnás fényű sötét hamuszürke, a rajzolat sötétebb sűrű és feketés. A hím csápjá röviden, kétoldalian fésűs, a nőstényé gyengén fogazott. A csáptengely mindkét ivarnál világos. A fej és a gallér színezete a torszörzetenél sötétebb, barnás árnyalatú. A válltakarók és a torszörzet egyöntetű, az előtői pamacs kicsi, felmeredő. A potroh sötét barnásszürke. Az elülső szárny tővonala rövid, fekete; a keresztvonalak kettősek, világos kitöltésűek. A csapolt erőteljes, igen sötét, legtöbbször feketésszürke kitöltésű. A körfolt kerek,

az alapszínnél világosabb közepű. A vesefolt szaggatottan sötéttel körülrajzolt. A két folt közti tér a sejtben, továbbá a vesefolt mögötti, a külső keresztvonalig tartó szárnyrész szintén sötét (feketésszürke) kitértésű. A belső keresztvonal döntően egyenes lefutású, csak a belső szegély közelében törik meg. A külső keresztvonal erősen ívelt, gyengén fogazott. A hullámvonal világos, általában foltokra szakadozott, belső oldalán a nyílfoltok feketék. A rojt barnás árnyalatú sötétszürke. A hátulsó szárny szürkésbarna, az erek sötétebben fedettek, a holdfolt és a keresztvonal csak halványan látható, élesen elkülönült szegélytérrel nem találkozunk. A rojt sötétszürkés fehér. A fonákon a holdfolt mindig megtalálható, a vesefolt árnyéka és a külső keresztvonal esetenként szintén kirajzolódik (88. ábra).

Lokális elterjedésű, a zonális sztyepp egy keskeny sávjára jellemző faj. Eddigi ismert adatai az Ural déli lábát szegélyező sztyeppterületek és Naryn környéke; az ürmöspuszták tipikus állata. Melegkedvelő faj, két nemzedéke tavasszal - az *Orthosia*-fajokkal együtt - és a nyár második felében repül; tápnövényei *Artemisia*-fajok.

[porosa (EVERSMANN, 1854)]

88. ábra: *Saragossa porosa* ssp. *kenderesiensis* (KOVÁCS, 1968)

Alfaja:

Endemikus alfajunk, az Alföld és a Velencei-tó környéki síkvidéki gyepterületek egyes pontjairól ismerjük. Elsősorban szikeseken honos, de más, kötött talajú élőhelyeken is megtalálható. A sztyepp jellemző *Hadeninae* fajaitól eltérően nappal nem aktív, csak a besötétedés után kel szárnyra. A mesterséges fény vonzza, a csalétek iránt közömbös. Két nemzedékes, május elejétől június elejéig és augusztusban repül. Általában nem gyakori, csak néhány lelőhelyéről ismerjük nagyobb egyszámúban. Tápnövényei az *Artemisia maritima* és az *A. pontica*. Típuslelőhely: Magyarország, Kenderes - Sziki ürömbagoly

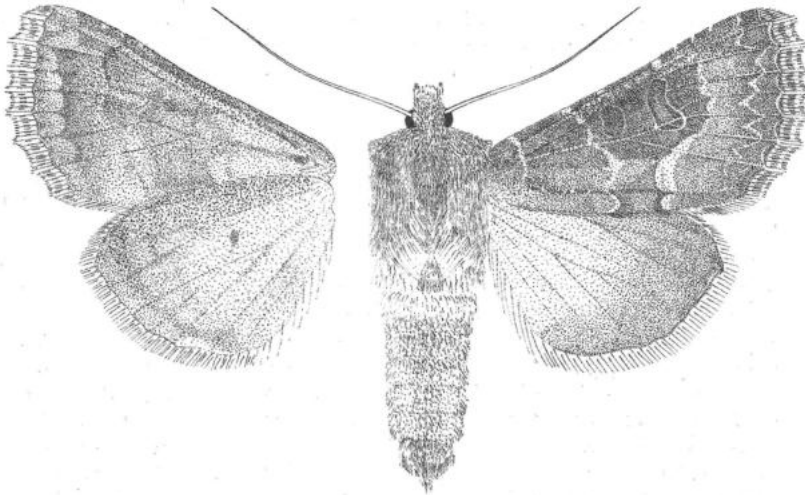
porosa ssp. **kenderesiensis** (KOVÁCS, 1968)

2 (1)

Az elülső szárny homokbarna vagy világos sárgásbarna, a rajzolati elemek világos okkerszínűek vagy fehérek. A fej és a tor az elülső szárny színezetével megegyező, a gallér töve sárgás, a válltakarók is sárga szőrökkel keverték. A potroh világosabb tónusú, halvány okkerszürke, a hím farpamacsa és az oldal-

só szörszegély sárgásbarna. Az elülső szárny sárgás-fehéres pikkelyekkel sűrűn meghintett, a keresztvonalak zezzugosak, halványsárgák, kisebb sárgás foltokkal, esetleg világosabb pásztával kiemelve. A kör- és vesefolt finom fehér vonallal körülrajzolt, kitöltésük az alapszínnel megegyező; a csapfolt hiányzik, legfeljebb egy elmosódó világos foltocská helyettesíti. A hullámvonal erősen zezzugos, vékony fehér vonal, a rojttó sárgás, belülről barna holdfoltocskák és egy igen finom fehér vonal szegélyezi. A rojt barna, sárgával foltozott. A hátulsó szárny belső tere világosbarnával erősen fedett fehéres, a szegélytér széles és tömöttebb, de csak kevéssel sötétebb. A rojttó barna, a rojt sárgásfehér, barnával részben kevert. A fonák sárgásfehér, az elülső szárny erősen, a hátulsó gyengébben barnával fedett. A holdfoltok halványak, de láthatóak, a keresztvonal az elülső szárnyon széles világos pászta, a hátulsón alig kivehető, diffúz barna árnyék. 32-38 mm (89. ábra).

Európa déli részein, Észak-Afrikában és Kisáziában terjedt el. Mindenütt a félsivatagi, sivatagi biotópokhoz kötődik. A hazai adatok többsége az erősen kontinentális hatvanas évek elejéről származik, elsősorban a Duna-Tisza-közén lévő homokterületeken találták, de ismeretes a

89. ábra: *Saragossa implexa* (HÜBNER, 1827)

Velencei-hegységből és a Keleti-Bakonyból is. Kisáziában április elejétől június végéig repül, valószínűleg egy elnyújtott nemzedékben. A magyarországi példányokat május vége és június közepe között gyűjtötték. Az elmúlt tizenöt évben újabb példányai nem kerültek elő. Érdekeség, hogy ezt a mindenütt igen ritka lepkét az új irodalmi adatok Algériából mint kifejezetten gyakori fajt említik. A hazai példányok megegyeznek a nevezéktani törzsalakkal. A mesterséges fény vonzza. Fejlődési alakjai és tápnövényei leíratlanok, gyűjteményi adatok szerint a hernyót szegfűféléken találták. (= *falloui* OBERTHÜR, 1876). Típuslelőhely: Európa. - Á z s i a i s z e g f ű b a g o l y

implexa (HÜBNER, 1827)

18. nem: **Hyssia** GUENÉE, 1852

Közepes termetű, széles szárnyú lepkék. A homlok sima, az ajaktapogató elég rövid, ferdén felmeredő, a nyelv jól fejlett. A hím csábjája finoman pillás, a nőtényé fonalas. A

fej és a tor durva szőrrel fedett, a váltakarók jól elkülönülnek. A potroh rövid, rásimuló pikkelyszőrökkel borított. Az elülső szárny széles és magas háromszögletű, a hátsó szélesen lekerekített. A hím fogókészülékében az uncus lándzsahegyalakú, a tegumen alacsony és széles, nagy penicularis lebenyekkel. A fultura többé-kevésbé deltoidalakú, a vinculum igen hosszú és erős. A valva keskeny és nyújtott, némiképp S-alakban hajlott. A cucullus rövid és keskeny, párhuzamos szegélyű, sörtézett; a corona gyenge. A costa a cucullus tövénél erős, szklerotizált bordát visel. A sacculus hosszú, a clavus alig elkülönülő sörtés felszín, a harpc gomba formájú, kerekített csúcsi résszel. Az aedoeagus hosszú, egyenes cső, a carina erősen szklerotizált lemezén két kisebb, fogszerű nyúlvánnyal. A vesica hosszú és visszahajló, egy hosszú, tüszerű tüskéből álló tüskemezővel. A nőstény tojócsőve rövid, kúpos, az ostium bursae erős peremű gyűrű. A ductus bursae disztális fele lapos, felgyűrűt szegélyű, szemcsésen szklerotizált, a proximális rész hosszú, kitinbordákkal merevített cső. A cervix bursae hosszú és keskeny, töve erősen szklerotizált, a corpus bursae zsákszerű, részben kocsonyás bevonatú; kis, foltoszerű szignumokból álló sorokkal.

A palearktikus nembe csak néhány, főként Ázsia keleti-délkeleti részén elterjedt fajt sorolnak, többségük taxonómiai besorolása azonban bizonytalan; nem lehetetlen, hogy a nem voltaképpen monotípikus és egy, az erdőssztyepp- és sztyeppzónában szélesan elterjedt fajt tartalmaz, mely Magyarországon is honos. A nemet sokáig az *Orthosia* rokonsági körhöz tartozónak vélték, azonban sokkal valószínűbb, hogy a *Hada-Lasionycta* és a *Conisania-Sideridis* fejlődési ágak közé eső, speciálisan módosult csoportról van szó.

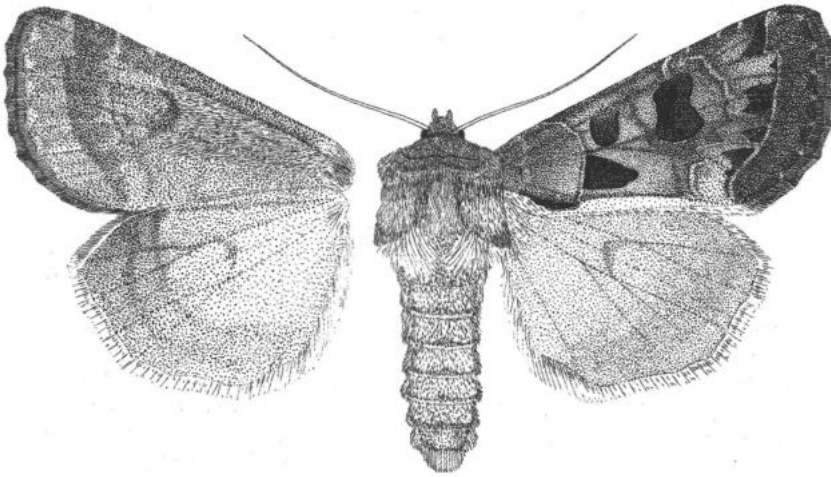
- - A fej és a tor sötét lilásszürke, a gallér csúcsán kettős világos-sötét csikkal. A potroh világosabb szürke, az oldalsó szőrrojt barnás. Az elülső szárny kissé fémes csillogású lilásszürke vagy kékesszürke, némi melegbarna és fehérés behintéssel. A belső és a külső keresztvonal kettős és kevésbé hullámos, sötét-szürke, világos kitöltésű. Az árnyékvonal viszonylag keskeny és éles, barna; a hullámvonal csaknem egyenes, fehér, belülről nagy, feketés nyílfoltok határolják, külső oldalán a szegélytér a rojt tövéig egyszínű melegbarna. A kör-, a vese- és a csapfolt nagy, feltűnő, fekete keretű és sötétbarna-sötétszürke kitöltésű. A belső szegélyen széles világos vajsárga sáv fut végig, a tötérben a belső keresztvonalig húzódó fekete csik díszíti. A rojtt néhány fehérés pontocskával képviselt, a rojt nagyjából egyszínű sötétbarna. A hátsó szárny tőtere barnával erősen behintett, a holdfolt hosszú és ívelt; a szegélytér széles és némileg sötétebb árnyalatú. A rojt fehérés, belső fele és csücszter barnával kevert. A fonák fehérés, de barnával igen erősen fedett, a csücszterek környéke és a szegélyek vörhenyos- vagy lilásbarna pikkelyekkel meghintettek. A holdfoltok jobban, a keresztvonalak kevésbé kivehetőek, a hullámvonal árnyéka is gyakran jól elkülönülő. 30-37 mm.

Szibériai faj, a zonális sztyepp és erdőssztyepp nedvesebb, magasabb növényzetű zónájának tipikus faja. Elterjedési területe Közép-Európától Kelet-Mongóliáig húzódik, keleti és nyugati szegélypopulációi önálló földrajzi alfajokat képeznek (ssp. *kaszabi* KOVÁCS, 1968 és ssp. *guzmanyi* KOVÁCS, 1968). A meleg, de nem túlságosan száraz biotópokhoz ragaszkodik, egyes élőhelyein gyakori is lehet. Két nemzedéke tavasz végén és a nyár második felében repül. Típuslelőhely: Oroszország, az Ural déli lába (Kazany környéke).

[*cavernosa* (EVERSMANN, 1842)]

A faja

A faj nyugati alfaját sötétebb kékesszürke alapszíne, a kevésbé kiterjedt fekete mintázat és a hátsó szárny sötétebb tónusa különbözteti meg a nominotípikus populációktól (90. ábra); az eredetileg önálló fajként leírt taxon nem mutat konstans eltéréseket a pároszervek felépítésében. Ismert elterjedési területe a Kárpát-medence nyugati szegélyétől (Bécsi-medence, Nyugat-Szlo-

90. ábra: *Hyssia cavernosa* ssp. *gozmanyi* KOVÁCS, 1968

vákia), Dél-Tiroltól és Nyugat-Svájtól a Balkán északi pereméig és Románia maradvány sztyepterületeiig húzódik. Hazai élőhelyei - a nominotipikus alfajtól eltérően - elsősorban mezofil és nedves rétek, erdőszegélyek, síklápok, mocsárrétek és galériaerdők szegélyei. Két nemzedéke május-júniusban és július-augusztusban repül; a mesterséges fény vonzza. Típuslelőhely: Magyarország, Tanakajd. - Feketejegyű rétibagoly

cavernosa ssp. *gozmanyi* KOVÁCS, 1968

19. nem: *Hecatera* GUENÉE, 1852

Kis-, esetleg közepes termetű, viszonylag rövid szárnyú és erős testű lepkék. A fej nagy, a szemek nagyok és gömbölyűek. Az ajaktapogató rövid, felfelé görbülő, utolsó íze igen rövid; a nyelv jól fejlett. A homlok domború, sima, a gallér széles, a válltakarók kicsik, de jól elkülönülnek. Az előtöri pamacs nagy de szétálló, az utótöri elmosódó. A potroh viszonylag rövid, rásimuló pikkelyszőrökkel fedett, a háti pamacsor rövid; a hím farpamacsja erős. A hím ivarszervében az uncus rövid és széles, lapított, a tegumen alacsony és igen széles, a penicularis lebenyek viszonylag kicsik. A fultura keskeny, fekvő félholdra emlékeztető, a vinculum erős, V-alakú. A valva keskeny és nyújtott, ívesen hajlott, a cucullus tövénél erősen összeszűkül. A cucullus hosszú és keskeny, csúcsa szélesebb és kerekített; erős sörtékkel borított; a costa a cucullus kezdeténél erős, mindkét végén csúcsba futó bordát formál. A sacculus erős és hosszú, a clavus mutatoujjszerű, a sacculus csúcán dobverő formájú, erős nyúlvány található. A harpe széles, lapos lemez, az ampulla hiányzik. Az aedoeagus csőszerű, a carina egy változó hosszúságú, néha igen hosszú fognyúlványt visel. A vesica rövid, visszahajló, széles cső, egy kicsi cornutussal. A nőtény tojócsőve viszonylag keskeny és lágy, az ostium bursae egy részben szklerotizált, félhold alakú lemezzel. A ductus bursae lapított, szemcsésen szklerotizált, a bursa copulatrixhoz közel fekvő része redőzött. A cervix bursae nagy, kifliszerű, a corpus bursae elliptikus, a szignumok rövidek, foltszerűek.

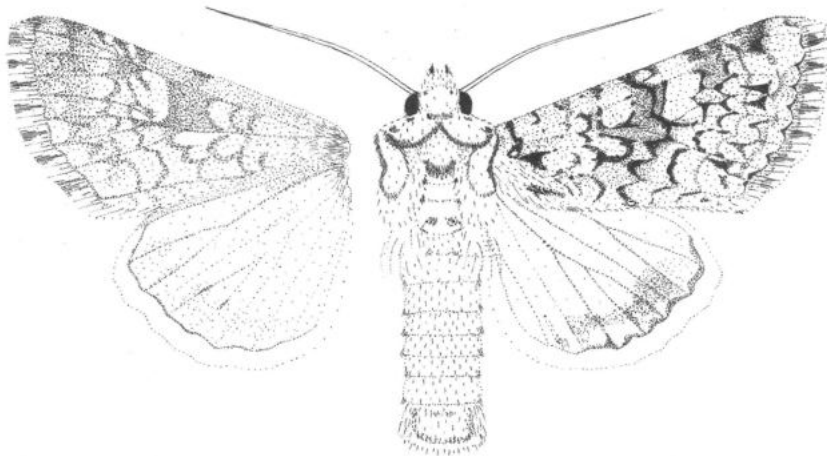
A Palearktikum nyugati felében elterjedt nembe hét, egymáshoz olykor igen hasonló faj tartozik, egyes taxonok rangja máig vitatott. Többségük a Mediterráneum és Kis-Ázsia lakója, csak két viszonylag expanzív faj hódította meg Európa középső és északi területeit, így Magyarországon is ez a két faj honos, míg egy har-

madik, erősen vándorló faj többszöri időszakos megtelepedésének is tanúi lehettünk a XX. század középső harmadában. A nem tagjait hosszú időn át a *Mamestra* (s.l.) nembe tartozóként tartották számon, holott attól viszonylag távol áll és leginkább a *Hadena* (s.l.) rokonsági körhöz tartozik, bár a *Hadula* fejlődési ággal is számos közös sajátága van.

- 1 (2) Az elülső szárny alapszíne fénylő fehér, éles feketés rajzolattal. Az ajaktapogató rövid, előreálló, oldala szürkésfehér, csúcsa sötétebb. A hím csápja egészen gyengén fogazott, a nőtényé fonalas, a csáptengely mindkét ivarnál világos. A homlok közepén vékony fekete csík húzódik. A gallér, a válltakarók és a torszörzet fehér, az önálló struktúrák szegélye fekete végű szőrökkel határolt. Az elő- és utótori pamacs fekete, fölmeredő. Potroha fényes fehér, a hímeken az utolsó szelvényen vékony fehér vonalmintával. Lábai barnák, az ízhatárok világosan gyűrűzöttek. A keresztvonalak élesek, az árnyékvonal is mindig kirajzolt. A kör-, vese- és csapfolt vékony fekete keretű, az alapszínrel mindig megegyező kitöltésű. A keresztvonalakból a belső hullámos, a külső ívelt és fogazott. A középtér egy árnyalattal sötétebb behintésű, fokozatosan beszűkülő. A hullámvonal éles, belső oldalán a nyílfoltok nagyok, feketék. A rojttó világos, belül vékony fekete vonal kíséri. A rojttó belső fele barnás-szürke, a külső szabályos sötét világos váltakozású. A hátulsó szárny fényes fehér, az erek sötétebben fedettek, a szegélytér szürkés behintésű, a nőtényeknél élesen kirajzolt. A holdfolt és a keresztvonal csak halványan látható. A rojttó sötét, a rojttó egyöntetű fehér. A fonák fehéresszürke, a nőtényeken erős barnásszürke behintéssel; a felszíni rajzlati elemek csak igen halványan áttetszőek (91. ábra).

Holomediterrán-kisázsiai faj, a Földközi-tenger medencéjének peremvidégeitől kelet felé Nyugat-Iránig terjedt el. Elterjedési területének északi határa Magyarország. A hazai példányokat a huszadik század negyvenes éveitől a hetvenes évek elejéig gyűjtötték. A feltehetőleg egy számára kedvező meleg, száraz időszakban bevándorolt és időlegesen megtelepedett faj a későbbi nedves, atlantikus időjárási periódus folyamán valamennyi élőhelyéről eltűnt. Elterjedési területén belül mindenütt kifejezetten ritka, érdekesség, hogy a hazai populáció egyedszáma szokatlanul magas volt. A faj jelenleg az országból kipusztultnak tekinthető, de újbóli megjelenése nem lehetetlen. Fő élőhelyei száraz, meleg sziklagyepek és bokorerdei tisztások. Éjszaka aktív, a mes-

91. ábra: *Hecatera cappa* (HÜBNER, [1809])

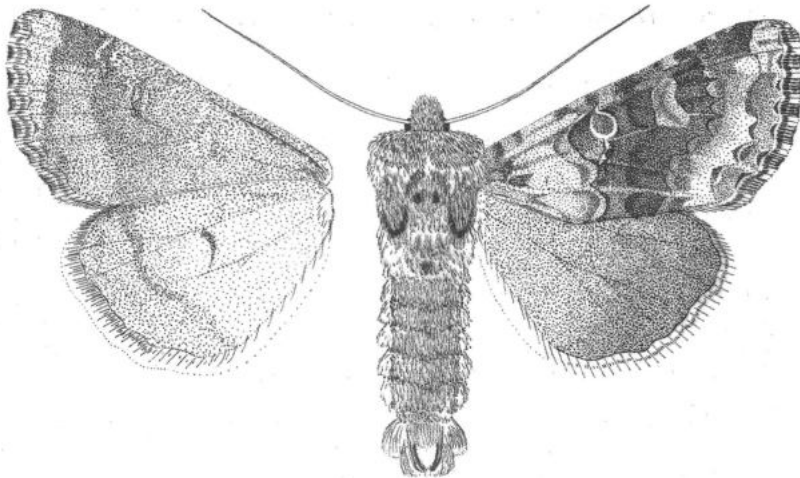

terséges fény vonzza. A Mediterráneumban két nemzedékes, nálunk azonban csak egy nemzedéke fejlődött ki, a lepkék május elejétől június közepéig repültek, a példányok döntő többségét lámpán fogták. A fiatal hernyó zöld, később barnásszürke, határozott rajzolat nélkül, a hasoldal világossárga, élesen elválnak a hátoldal színétől, a légzőnyílásai feketék. Feje mézszárga. Irodalmi adatok szerint a második nemzedék hernyója telel át. Ismert tápnövényei *Delphinium* és *Consolida* fajok. Típuslelőhely: Európa. - Selyem fehér kertibagoly

cappa (HÜBNER, [1809])

- 2 (1) Az elülső szárny alapszíne kékes- vagy palaszürke.
- 3 (4) Az elülső szárny tő- és szegélytere hamvas kékesszürke, a vesefolt felülről lefelé szélesedik. Az ajaktapogató egészen rövid, előreálló, oldala sötét. A hím csáuja finoman pillás, a nőtényé fonalas. A gallér alsó harmadában vékony, fekete csík van. Az elő- és utótóri pamacs csúcsában és a válltakarók szegélyén feketevégű szőrököt találunk. A keresztvonalak feketék, külső oldalukon feltűnő világos kontrasztoszással. A középtér erősen elütő, sötét barnásszürke behintésű. A kör- és a vesefolt vékony, fekete vonallal keretezett, az alapszínnel megegyező kitöltésű, a vesefolt alsó harmadában egy feketés folttal. A csapfolt csak részben körülrajzolt, a középtérbe olvadó. A hullámvonal vékonyan kihúzott, a nyílfoltok picik. A rojt barnásszürke, belső fele sötét behintésű, a külső szabályos világos mintázatú. A hátulsó szárny fénylő világosszürke, a szegélytér sötétszürke behintésű, a sarokfolt kicsi és világos. A holdfolt mindig látható. A rojttó sötét, a rojt fehéresszürke, belső harmadán sötétebb vonallal. A fonák fehéresszürke, sötétszürke behintéssel. A holdfolt és a vesefolt árnyéka megtalálható (92. ábra).

A Palearktikumban szélesesen elterjedt faj, Európában és Kis-Ázsiában szinte mindenütt megtalálható, Közép- és Kelet-Ázsiában areája erősen szaggatott, csak a sztyeppzóna maradványai-ban fordul elő, kelet felé egészen az Amur vidékéig terjed. Perempopulációinak taxonómiai helyzete vitatott, a Mediterráneum nyugati felében a közel rokon *corsica* (RAMBUR, 1832) fajjal szimpatrikusan él. A hazai populációk megegyeznek a nevezéktani törzsalakkal. A meleg, száraz, nyitott gyepeket kedveli, egyedszáma mindenütt kifejezetten alacsony. Kora szürkületkor kezd repülni, aktív viráglátogató. A mesterséges fény vonzza, a csalétek iránt közömbös. Kétnemzedé-

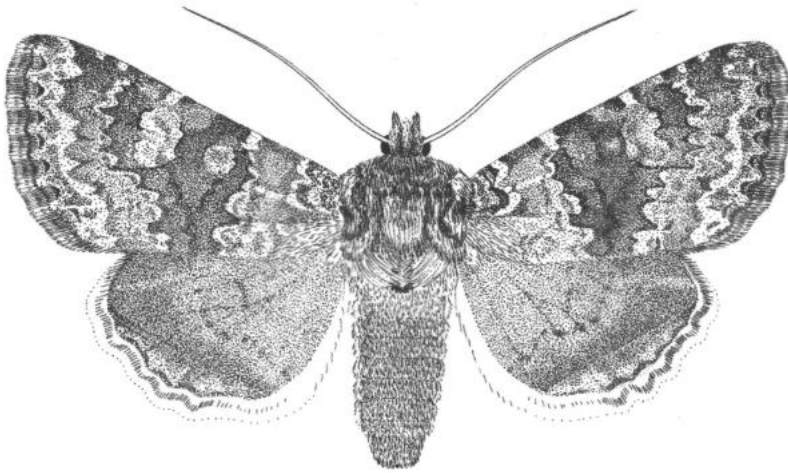

92. ábra: *Hecatera bicolorata* (HUFNAGEL, 1766)

kes, május közepétől augusztus elejéig repül. A hernyó alapszíne általában zöld vagy zöldesbar-
na, elszórt apró fekete foltocskákkal tarkított; hátvonal és két kísérővonal fekete, foltokra sza-
kadozott. Oldalvonal sárgásfehér, néha kifejezetten sárga. Feje zöldessárga, két vékony fekete
csikkal. Bábként tel. Tápnövényei *Hieracium*, *Prenanthes*, *Lactuca*, *Sonchus*, *Picris* és
Eupatorium fajok. (= *serena* [DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775; *placida* ESPER, [1791]; *hieracii*
BORKHAUSEN, 1793; *par* DONOVAN, 1801; *monticola* DUPONCHEL, 1826). Típuslelőhely: Német-
ország, Berlin környéke - Világos kertibagoly

bicolorata (HUFNAGEL, 1766)

- 4 (3) Az elülső szárny tő- és szegélytere világos palaszürke, több-kevesebb sárgás
árnyalattal. A vesefolt felső és alsó részé egyforma szélességű. Az ajaktapo-
gató rövid, előreálló, oldala sötét csúcsa világos. A hím csápjá fogazott, a nős-
tényé fonalas. A fej- és a torszörzet az elülső szárny lapszínével megegyező,

93. ábra: *Hecatera dysodea* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

a válltakarók szegélyén és a csúcán feketésvégű szőrökkel. Az elülső szárny
alapszínéből teljes mértékben hiányzik az előző fajra jellemző kekes fény, szí-
nei elmosódottabbak, a rajzolat összemosottabb. A keresztvonalak sötétszür-
kék, világos kontúrozásuk vékonyabb, általában csak a belső keresztvonalra
jellemzők. A külső keresztvonal erősen zezugos. A középtér sötét, tompa-
szürke behintésű. A kör- és a vesefolt feketével körülrajzolt, a csapfolt csak
részben keretezett. A kör- és a vesefolt az alapszínnel megegyező kitöltésű, a
csapfolt a középtérbe olvadó. A hullámvonal vékony, világos, gyakran felsza-
kadozó. A rojt sötétszürke, szabályos, világos mintázattal. A hátulsó szárny
szürkésfehér, szegélytér vékony, sötét behintésű. Az erek szürkésbarnával fe-
dettek. A sarokfolt pici, fehéres. A rojtó világos, a rojt szürkésfehér. A fonák
fehéresszürke, a szegélyterek barnásszürke behintésűek (93. ábra).

Holomediterrán faj, a Földközi-tenger északi partján Spanyolországtól az Ural déli lábáig,
délkelet felé a Balkán-félszigeten, Kis-Ázsián és Iránon át Afganisztánig terjedt el. Magyarorszá-
gon szinte mindenhol megtalálták, ám rendszerint nem gyakori. Fő élőhelyei száraz, meleg
domb- és hegyvidéki lejtők, erdei tisztások. Néha nappal is aktívan táplálkozik, egyébként a mes-
terséges fény vonzza. Két nemzedéke május végétől augusztus elejéig repül. Hernyója sárgásbar-
na, világos hát- és mellékhátvonalal, közöttük szelvényenként 2-2 sötét ponttal. A fekete léggző-

nyílások alatt húzódik a sárgás oldalvonal. Feje barna. Bábként teel. Tápnövényei *Lactuca*, *Hieracium*, *Sonchus*, *Aquilegia* és *Artemisia* fajok. (= *ornata* DE VILLERS, 1789; *spinaciae* VIEWEG, 1790; *chrysozona* BORKHAUSEN, 1792; *ranunculina* HAWORTH, 1809). Tipuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke - Parajbágy

dysodea ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

20. nem: **Hadena** SCHRANK, 1802

Kis vagy közepes termetű, de erős testű, rendszerint eléggé keskeny szárnyú lepkék. A homlok sima vagy kráterzerű dudort visel. A fej nagy, a szemek nagyok és gömbölyűek, a hím csápa finoman pillás vagy fogazott. Az ajaktapogató rövid, vaskos, a nyelv jól fejlett. A tor erőteljes, a torszövet erősen tagolt. A potroh gyengén szőrözött, lapos pikkelyekkel borított. A nőtény tojócsöve igen hosszú, a potrohba nem húzható teljesen vissza; az utolsó haslemez egyszerű vagy osztott, alakja és kitenizáltsága gyakorta faji bélyeg. A hátulsó szárnyon a belső szögletben jellegzetes, szimpla vagy kettős, világos petty van. A hím ivarkészülékében a valvák és a vinculum igen erőteljesen kitenizáltak, az uncus igen kicsi, a tegumen karcsú. A fultura inferior egy aprócska, kerekített lemez, mely a valvákhöz mereven kapcsolódik, voltaképpen a valvák közötti kis kimetszésben foglal helyet. A harpe a sacculus végéből ered, rövid és lapított, az ampulla karcsú és gyenge vagy hiányzik, a costa egy erőteljes, kerekített apikális nyúlványt visel. A cucullus rendszerint kicsi, de erőteljes, a corona fejlett. Az aedoeagus változó hosszúságú, a carina sokszor erős kitenlemezt vagy fogat visel. A vesica egyszerű, visszahajló cső vagy gyengén kiöblösödő zsák, egy vagy két erősebb cornutussal és egy vagy két kisebb vagy nagyobb tüskemezővel. A nőtény ivarszervében a tojócső igen hosszú, teleszkópos, a tojócső elemeinek szklerotizáltsága és egymáshoz viszonyított méretaránya igen fontos faji bélyeg. Az ostium bursae széles, gyűrűszerű; a ductus bursae széles és rövid, erősen kitenizált; a corpus bursae kicsi, gömbded vagy tojásdad, teljesen hártvány.

Az alnemek határozókulcsa

- 1 (2) A homlokon jellegzetes dudor található. 1. alnem: **Anepia** HAMPSON, 1910
- 2 (1) A homlok sima. 2. alnem: **Hadena** SCHRANK, 1802

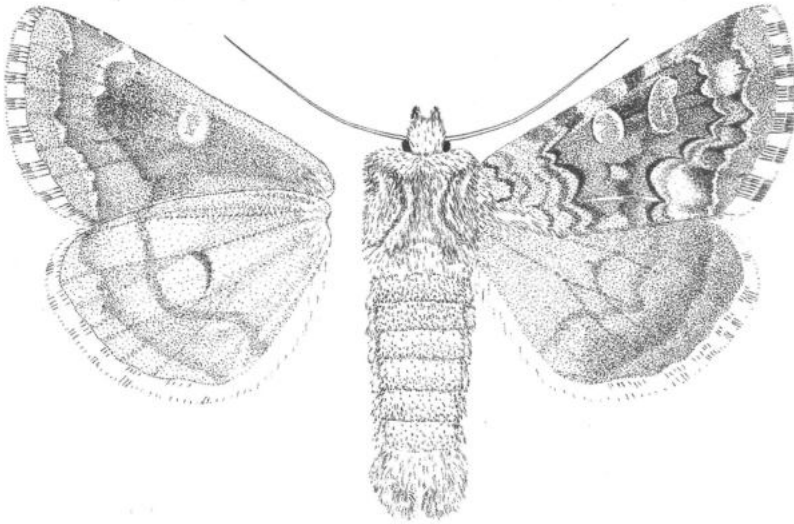
öl.

1. alnem: **Anepia** HAMPSON, 1918

- 1 (2) Az elülső szárny alapszíne sötétsárga vagy sárgásbarna. A hullámvonalon sötétbarna nyílfoltok vannak, a rojt éles, világos-sötét foltozású. Az ajaktapogató rövid, felfelé álló, oldala sárgásbarna, csúcsa sötét. Homloka sötét szőrökkel kevert. A hím csápa egészen gyengén fogazott, a nőtényé fonalas, a csáptengely mindkét ivarnál világos. A válltakaró felső harmadában tompa barna csík fut végig. A válltakarók világos közepűek, tor felőli szegélyük éles, sötétbarna peremmel. Mind az elő-, mind az utótori pamacsok jól fejlettek, felfelé állók. Az elülső szárny mintázati elemekben igen gazdag, a keresztvonalak élesen kirajzoltak, kettősek, az árnyékvonal sötét, de nem élesen kontrasztosított. A tövi keresztvonal és a belső keresztvonal közötti tér általában kivilágosodó. A belső keresztvonal erősen karéjos, külső oldalán sötétbarnával árnyékol. A csapfolt rövid, széles, csak ritkán éles keretű, az alapszínnél valamivel sötétebb kitöltésű; a csapfolt és az árnyékvonal közti szűk tér erősen kivilágosodó. A körfolt kifejezetten nagy, kerekded, világos alapú, közepén

nagy, sötét maggal. A vesefolt nagy, egyenesen álló, alsó harmadában egy sötét folttal. A külső keresztvonal hullámos, belső oldalán éles sötét szegélyezéssel. A középtér erősen beszűkült. A hullámvonal és a rojttó közötti terület egyszínű, elmosódott, sárgásszürke; a rojttó világos. A hátulsó szárny világos szürkésbarna, elkülönült sötétebb szegélytérrel, jól látható keresztvonallal és holdfolttal. A rojt feltűnő fehéressárga. A fonák szürkés árnyalatú barnássárga, az elülső szárny külső szegélye feltűnően világosabb. A külső keresztvonal és a holdfolt élesen, a kör- és vesefolt árnyéka halványan kirajzolódik (94. ábra).

Holomediterrán-iráni faj, a Földközi-tenger medencéjében és Közép-Európában általánosan, ettől északra és nyugatra csak foltszerűen elterjedt. Meleg- és szárazságkedvelő, elsősorban homoki és mész-dolomit-gyepekben, száraz bokorerdei tisztásokon található, sehol sem gyakori. Nappal nagyobb virágzatokon pihen, éjszaka aktív, a mesterséges fény vonzza. Két nemzedéke május végétől augusztus közepéig repül. Hernyója sárgásszürke, sötétén határolt hátvonallal és a

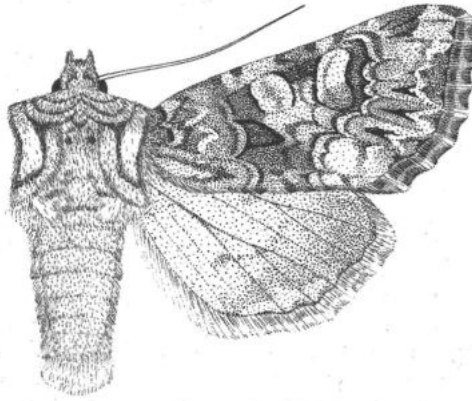
94. ábra: *Hadena irregularis* (HUFNAGEL, 1766)

hátközépen többnyire szöget bezáróan összefutó ferde vonalakkal. A sörteszemölcsök feketék. Oldalvonala fehér, fölötte vannak az apró légzőnyílások. Feje kicsi, okkersárga, finom fekete pontozással. Bábként telet. Tápnövényei szegfűfélék, elsősorban *Silene*, *Delphinium*, *Consolida* és *Gypsophila* fajok. (= *echii* BORKHAUSEN, 1793; *syngenesiae* BORKHAUSEN, 1793; *brecciaeformis* ESPER, 1805). Típuslelőhely: Németország, Berlin környéke - H o m o k i s z e g f ű b a g o l y

irregularis (HUFNAGEL, 1766)

- 2 (1) Az elülső szárny alapszíne különböző tónusú barna, vörösesbarna vagy szürke.
- 3 (4) A torszörzet erős fehéres behintésű; az elülső szárny alapszíne fehéresszürke, a körfolt fehéres kitöltésű, a hullámvonal igen erősen zezzugos, a nyílfoltok feltűnően hosszúak. Az ajaktapogató egészen rövid, előreálló. Homloka sötét, általában egyszínű. A hím csápjja gyengén fogazott, a nőstényé fonalas. A válltakaró felső harmadában éles vékony fekete csík fut végig. A torszörzet és a válltakaró élesen tagoltak, az elő- és utótori pamacsok fejlettek, fölfelé állók.

A válltakarókat és a tori pamacsokat hosszú fekete végű szőrök szegélyezik. Lábai sötétek, ízesüléseknél halványsárga gyűrűkkel. A keresztvonalak élesek, kettősek. A középtér beszűkülő, az alapszínnél sötétebb behintéssel. A csapfolt mérete egyedenként erősen változó, éles kontúrú, sötét kitöltéssel. A belső keresztvonal a középtér felé feketével határolt. A vesefolt egyenesen álló, alsó harmadában sötét kitöltéssel. A hullámvonal indulásánál az elülső szegélyen egy sötét foltot találunk. A rojttó világos, belső oldalán az érközökben fekete háromszögletű folt sor található. A rojttó éles határok nélküli, sötét-világos pontozású. A hátulsó szárny szürkésbarna, az erek sötétben fedettek, a szegélytérben kicsi, kivilágosodó sarokfolttal. A holdfolt csak halványan látható. A fonák sötét szürkésbarna, az alsó szárnyon erősebb sárgás behintéssel. A külső keresztvonal az elülső szárnyon halványan, a hátulsó szárnyon jobban kivehető. A vesefolt és a körfolt árnyéka általában megtalálható (95. ábra).

95. ábra: *Hadenia silenes* (HÜBNER, [1822])

Holomediterrán-turkesztáni faj, Nyugat-Európa déli részétől a Balkán-félszigeten és Kisázsian át az Arab-félszigetig, illetve Észak-Iránon és a Kopet-Dag hegységen át a Tien-San nyugati vonulataiig terjedt el. Legészakibb előfordulása a Kárpát-medencében, Dél-Szlovákiában van. Az ázsiai populációk taxonómiai helyzete vitatott, jelenleg öt önálló alfajt különítenek el. Magyarországon homokterületeken és mészkő-dolomit-sziklagyepekben honos, elterjedése lokális, sehol sem gyakori. Éjszaka repül, virágokat látogat, a mesterséges fény erősen vonzza. Egyetlen nemzedéke május elejétől július elejéig repül. Hernyója pirosasbarna, vékony fehéresszürke hát- és mellékhatvonalal. Oldalvonala széles, fehéres, légzőnyílásai fehérek, feketével keretezettek. Nyakpajzsa sötétbarna a hátvonalak által osztott. Feje sárgásbarna. Földben bábozódik, bábként telel. Tápnövényei *Silene* fajok. (= *sejuncta* HERRICH-SCHAEFFER, 1850) Típuslelőhely: Európa. - Hegyesnyilú szegfűbagoly

silenes (HÜBNER, [1822])

- 4 (3) Az elülső szárny alapszíne barna vagy feketésbarna, a körfolt csak igen ritkán fehéres kitöltésű, a hullámvonal kevésbé zezgugos, a nyílfojtok rövidebbek.
- 5 (6) Az elülső szárny éles feketésbarna-fehér kontrasztosítású (színes tábla: I:7).

Kevésbé ismert faj, fő elterjedési területe az Ural déli lábánál elterülő sztyeppfoltokra korlátozódik. A nyolcvanas években fedezték fel egy erősen izolált, kicsi populációját a Fertő-tó osztrák oldalát övező sztyeppterületeken, ennek a populációnak taxonómiai helyzete eléggé vitatott, de jelenlegi ismereteink szerint ehhez a fajhoz tartozónak tekinthető. Két nemzedéke májusban és augusztus elején repül, a mesterséges lény erősen vonzza az imágókat. Hernyóját nem írták le, *Lychnis* és *Dianthus*-fajokon nevezték. Típuselőhely: Oroszország, Sarepta. - Sztyeppi szegfűbagoly

[christophi MÖSCHLER, 1862]

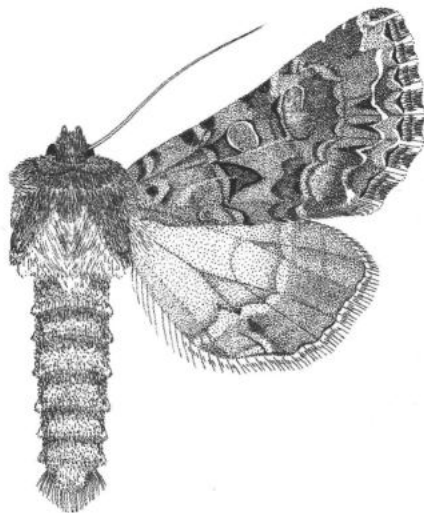
- 6 (5) Az elülső szárny különböző árnyalatú barna, a fehér rajzolat sokkal kevésbé kontrasztosított. Az ajaktapogató egészen rövid. A homlok általában egyszínű, néhány példányon feketés rajzlati elemek figyelhetők meg. A hím csápjja fogazott, a nőtényé fonalas, a csáptengely mindkét ivarnál világos. A gallér a torszórzettel megegyező barnásszürke, szegélye sötétebb, felső harmadában vékony fekete csik fut végig. A válltakarók sötétben szegélyezettek, befelé ki-világosodóak. Az elő- és utótori pamacs fejlett, fölfelé álló, csúcában feketésvégű szőrökkel. Az elülső szárny alapszíne világosbarna, változó erősségű barnásszürke behintéssel. A keresztvonalak kettősek, részben világos kitöltésűek. A középtér erősen beszűkül, a szárny többi részénél sötétebb színezetű. A vesefolt rövid, széles alapú, sötét kitöltésű. A kör- és a vesefolt vékonyan, feketével körülrajzolt, világos kitöltésű, sötétmagvú. A külső keresztvonal hullámos, erősen ívelt, a sejt alatti részének kitöltése fehéressárga. A hullám-vonal fogazott, sárgásbarna, a nyílfoltok mellette feketésbarnák. A rojttó világos, belső oldalán apró sötétbarna ívfoltokkal. A rojt barna, az erek folytatásában, valamint az erek hosszában sárgásfehér foltozással. A hátulsó szárny szürkésfehér, a tötér változó erősségű barna behintéssel, az erek sötétben fedettek. A holdfolt és a keresztvonal halvány, elmosódott, a szegélytér széles, sötétbarna. A cu2 ér külső szakasza feketésbarnával erősebben kirajzolódó, a szegélytérben a rojttó mellett apró, de szembeéltő világos foltozással. A rojttó sötétbarna, a rojt sárgásfehér, barna középszalaggal. A fonák szürkésfehér, az elülső szárny nagyobbik része onyhén áttetsző, a felszín foltmintázata és a keresztvonalak árnyéka többé-kevésbé kivehető. A belső tér gyengébb, a külső erőteljesebb barna befuttatással, a hullámvonal külső oldalán a szegélytér fehéresen behintett. A holdfolt és a keresztvonal sötétbarna, de eléggé elmosódó. A hátulsó szárny elülső szegélye és csúcstere erőteljesebb, a szárny többi része gyengébb barna behintéssel. A keresztvonal és a holdfolt sötét, de csak ritkán éles körvonalú; a szegélytér világosabb árnyalatú, mint a felszínen (96. ábra).

Holomediterrán elterjedési súlypontú faj, kelet felé Iránon és Türkmenian keresztül Kelet-Afganisziánig és a Karakoram nyugati láncáig húzódó areálal. Nagyon változékony lepke, egyes populációinak taxonómiai rangja gyakori viták tárgya. Meleg, száraz élőhelyeken hazánkban mindenütt megtalálható. Két nemzedéke többé-kevésbé egymásba mosódva május elejétől augusztus végéig repül. Hernyója világosabb vagy sötétebb barnásszürke, hátvonala fehér a mellékhatvonalak sárgásak. Oldalvonal a fehér, benne vannak a feltűnő, fekete légzőnyílások. A fej és a nyakpajzs barnásszürke, az utóbbit a hátvonalak kezdeti szakasza több részre osztja. Bábként telcl. Tápnövényei *Silene* és *Saponaria* fajok. (- *lepidia* TISPER, 1790; *carpopphaga* BRAHM, 1791; *ochracea* HAWORTH, 1809; *capsophila* DUPONCHEL, 1842; *nisus* auct. nec GERMAR, [1842]; *repanda* HERRICH-SCHAEFFER, [1850]). Típuselőhely: Ausztria, Bécs környéke - Olajbarna szegfűbagoly

perplexa ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

2. alnem: **Hadena** SCHRANK, 1802

- 1 (6) Az elülső szárny középtérben és szegélytérben fehér folttal vagy foltokkal, pásztával.

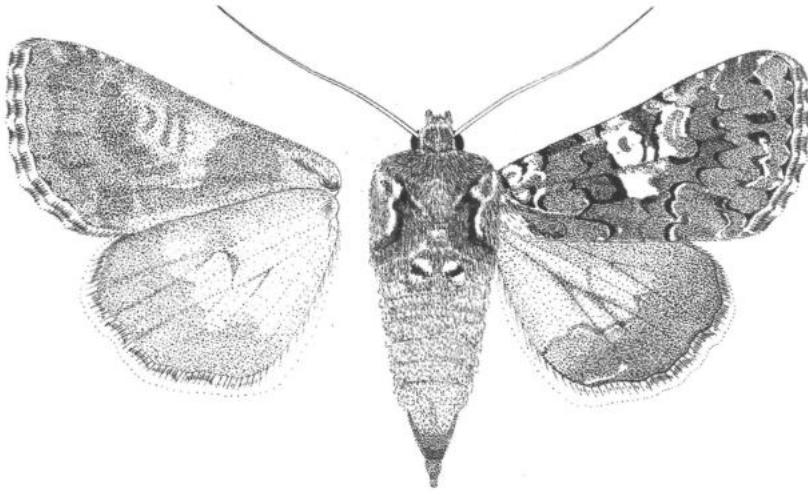

96. ábra: *Hadena perplexa* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

- 2 (3) Az elülső szárny középterében a körfolt alatt egyetlen éles, rendszerint négyszögletű fehér folttal; a szárny alapszíne sötét csokoládébarna. Az ajaktapogató rövid, oldala sötétbarna, csúcsa világosabb. Homloka erősen fehéres, a két csáptó között fekete vonallal. A hím csápjja gyengén fogazott, a nőstényé fonalas. A gallér csokoládébarna, közepén egy tusefekete csikkal, melyet alulról néhány fehér szőrszál keretez. A válltakarók és az elő- és utótori pamacs fehéres, szegélyük feketevégű szőrökkel kevert. A potroh szürkésbarna, a lábak fehéren gyűrűzöttek. A tőtéren a tövi keresztvonal és a tővonal által határolt rész fehér, egy fekete vonallal osztott. A keresztvonalak feketék, fehérrel kísérték, a belső hullámos, a külső ívelt, fogazott. A középtér beszűkülő. A körfolt nagy, fehér kitöltésű, közepe barna. A vesefolt vékonyan feketével körülrájtolt, a körfolt felőli oldalán fehérrel szegett, kitöltése az alapszínnel megegyező. A kör- és vesefolt közötti tér a sejtben nagyrészt fehér kitöltésű. A hullámvonal vékony, fehér, gyakran foltokra szakadozott, belső oldalán a nyílfojtok feketék, méretük azonban példányonként erősen változik. A rojtó barna, belső oldalán fekete kísérő háromszögletű foltosorral. A rojt belső fele barna, külső fele szabályos térközökben fehérrel tarkított. A hátulsó szárny fehéresszürke, az erek sötétebben fedettek, a szegélytér sötét, jól elkülönült, sarkfoltja kicsi, fehér. A keresztvonal és a holdfolt nem éles, de mindig jól látható. A rojtó barna, a rojt fehér, benne egy szaggatott, barnásszürke vonallal. A fonák barnásszürke, erős feketésszürke behintéssel. Az elülső szárny közepetere gyengén, a hátulsóé erősebben kivilágosodó. A külső keresztvonal, a vesefolt és a holdfolt árnyéka mindig megtalálható (97. ábra).

Holomediterrán-turkesztáni faj, Nyugat-Európa déli részétől a Balkán-félszigeten, Törökországon, Irán északi részén és Afganisztánon át az Altáj hegységig, továbbá az északnyugati Himalájáig terjedt el. Meleg- és szárazsággkedvelő, hazai élőhelyei elsősorban mészkő- és dolomitgyepek, szikla- és pusztafüves lejtők, karsztbokorerdők tisztásai. Magyarországon kifejezetten lokális és ritka, legnagyobb populációit a Csiki-hegyekben és az Aggteleki-karszton találjuk, más lelőhelyekről alig néhány példány ismert. A mesterséges fény vonzza, de lényegesen jobb eredménnyel gyűjthető zseblámpás kereséssel, kora szürkületkor és késő éjjel *Silene nutans* virágokon. Hazánkban általában egynemzedékes (a Mediterráneumban mindig bivoltin), június közepé-

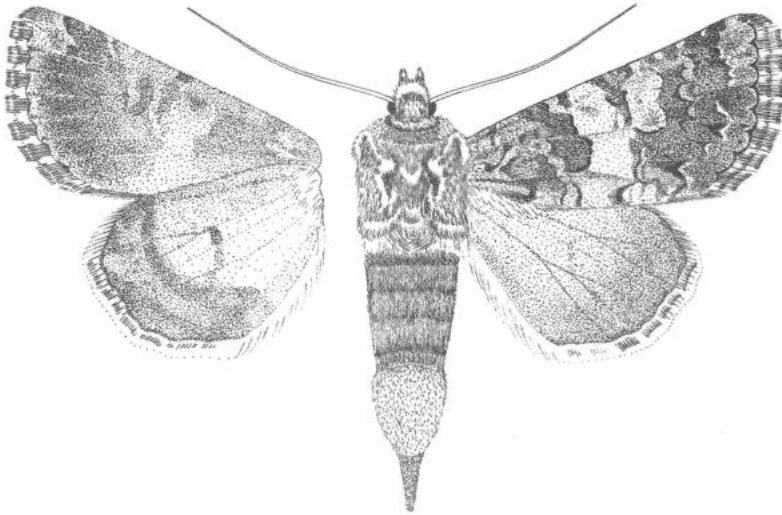
97. ábra: *Hadena albimacula* (BORKHAUSEN, 1792)

től július végéig repül. Kivételesen meleg, száraz években augusztus közepétől szeptember elejéig egy részleges második nemzedéke is megjelenik. Szembetűnő, hogy ezek a példányok átlagosan nagyobbak és sötétebbek az első nemzedék imágóinál. Hernyója vörösszürke vagy szürkésárga, hátvonala áttetsző, levágott; a kifejlett hernyón általában a mintázati elemek hiányoznak, csak a pontszemölcsök látszanak. A légzőnyílások fehérek, fekete keretűek. A nyakpajzs és a fej sárgásbarna. Tápnövényei *Silene* fajok. (= *concinna* HÜBNER, [1803]; *conserta* HÜBNER, [1820]). Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke. - F e h é r p e t t y e s s z e g f ű b a g o l y

albimacula (BORKHAUSEN, 1792)

- 3 (2) A fehér rajzolat jóval kiterjedtebb.
- 4 (5) Az elülső szárny középtere csaknem teljesen fehér behintésű, a fehér rajzolat eléri a belső szegély határát; ugyanekkor a szegélytérben nincs fehér folt (vagy foltok). Az ajaktapogató rövid, előreálló, homloka szürkésfekete, fehér szőrökkel kevert. A hím csápjá gyengén fogazott, a nőtényé fonalas. A gallér feketésszürke, felső harmadában egy fekete csíkkal. A torszörzet és a válltakaró sok fehér elemet tartalmaz, a különálló⁴struktúrákat feketevégű szőrök választják el egymástól. A potroh szürkésbarna, a lábak barnásfehéren gyűrűzöttek. A keresztvonalak kettősek, a középtér irányában feketével kirajzoltak. A tövi keresztvonal kezdeti szakasza mindig megtalálható, mindkét oldalán világos pikkelyek kísérik. A belső keresztvonal hullámos, a külső erősebben ívelt, fogazott. A középtér beszűkülő. A körfolt nagy, fehér kitöltésű, csak ritkán van sötét magja. A vesefolt vékonyan körülrajzolt, nagy, barnásfekete maggal. A hullámvonal változó erősségű, fehér, belső oldalán a nyílfoltok feketék, példányonként sokszor erősen eltérő méretűek. A rojttó barnásfekete, belső oldalán háromszögletű kísérő foltosorral. A rojt szabályos mintázatú, barnásfekete és fehér foltok váltakozásából áll. A hátulsó szárny barnásszürke, a szegélytér besötétedő, a sarokfolt kicsi, fehéres. A keresztvonal és a holdfolt halvány, de mindig látható. A rojttó sárgásbarna, a rojt fehér, belső harmadában egy szakadozott, barnásszürke vonallal. A fonák világos barnásszürke, változó erősségű sötétszürke behintéssel. A vesefolt árnyéka csak gyengén kirajzolódó, a hátulsó szárnyon a holdfolt és a keresztvonal jól látható (98. ábra).

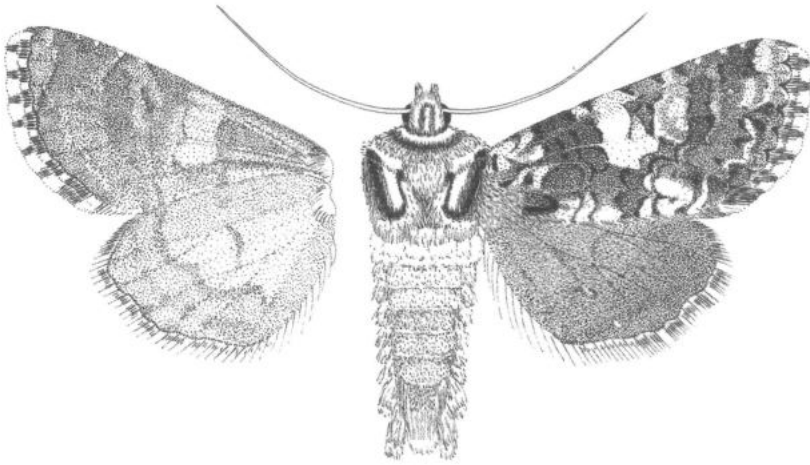
98. ábra: *Haden a compta* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

Eurosibériai faj, a Palearktikumban Nyugat-Európától Japánig szinte mindenütt megtalálható. Magyarországon elsősorban homokpusztákon és mészköves-dolomitos sziklagyepekben, sziklaerdőkben honos; számos lelőhelye ismert, de sehol sem gyakori. Az imágók éjszaka repülnek, a mesterséges fény vonzza őket. Egyetlen nemzedéke május végétől augusztus végéig repül. Hernyója vörösszürke vagy pirosasbarna, egy lementszett végű, fehér középvonallal osztott hátsávval, ami minden szelvényen foltosulisan kiszélesedik. Oldalvonala sárgás, fölfelé sötét árnyékoltt, ebben az árnyékvonalban találhatóak a légzőnyílások. A fej és a nyakpajzs pirosasbarna. Bábként telel. Tápnövényei *Dianthus*, *Silene* és *Lychnis* fajok. Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke. - Foltos szegfűbagoly

compta ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

5 (4)

Az elülső szárny középterében csak néhány fehér folt található, ugyanakkor a szegélytérben is éles fehér rajzolat van. Az ajaktapogató külső oldala feketés, csúcsa kivilágosodó. A hím csápjá fogazott, a nőtényé fonalas. A fej- és a toriszórtet igen erősen fehérrel kevert, legsötétebb része a gallér felső harmada. A különálló részeket feketés szőrök választják el. A potroh feketésbarna némi sárgás árnyalattal, a lábak fehér vagy barnásfehér gyűrűkkel díszített. Az elülső szárny alapszíne fényes feketésbarna, a keresztvonalak kettősek, feketések, kitöltésük részben az alapszínnel megegyező, részben fehér. A tövi keresztvonal kezdeti szakasza mindig megtalálható, kétoldalt fehérrel határolt. A körfolt nagy és kerek, szaggatott vékony fekete vonallal körülrajzolt. A kitöltése tiszta fehér. A vesefolt egyenesen álló, a körfolt felé eső oldala fehéres kitöltésű, belsejében nagy, sötét maggal. A sejt alatt a középterében a körfolt aljával általában összeérő, szabálytalan alakú fehér folt van. A hullámvonal fehéres, belső oldalán a nyílfoltok feketék, gyakran erőteljesek. A sarokfolt fehéres. A rojttó barnás, belső oldalán nagy háromszögletű, kísérő foltosorral. A rojt belső harmada barnászürke, a külső része szabályos váltakozású fehéres és barnászürke foltokból áll. A hátulsó szárny világosszürke, erős feketésszürke behintéssel. A szegélytér besötétedő, de belső határa nem kontúros, a sarokfolt kicsi, fehéres. A holdfolt és a keresztvonal csak halványan látszanak. A rojttó világos, a rojt fehéres, belső harmadán egy szaggatott barnás csíkkal. A fonák sötét barnászürke, kicsit mozaikos, a vesefolt, holdfolt és a külső keresztvonal árnyéka halványan megfigyelhető (99. ábra).

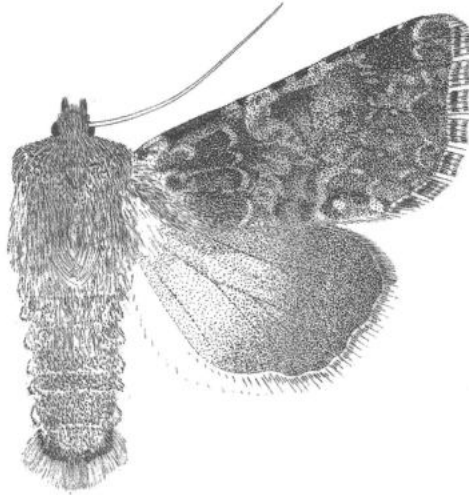

99. ábra: *Hadena confusa* (HUFNAGEL, 1766)

Holomediterrán-iráni faj, keleti elterjedési határa Afganisztánban van: Európában szinte mindenütt megtalálható, ezenkívül Törökország keleti részéből, a Kaukázusból, az Elburz hegy-ségből és Afganisztánból került elő. A kaukázusi, kis-és közép-ázsiai populációk önálló földrajzi alfajokat képeznek. Hazánkból számos lelőhelye ismert, főleg középhegységeink déli lejtőin, nyíltabb lomberdei tisztásokon, hegyi réteken fordul elő. Az imágókat vonzza a mesterséges fény. Egynemzedékes nyáreleji faj, május elejétől július végéig repül. Hernyója sárgásszürke, egy finom hátvonallal, amelynek kétoldalán minden szelvényen egy fekete pont és egy előre mutató ferde vonalka található. Oldalvonala kettős, sötét, alatta vannak az apró fekete légzőnyílások. A has és a lábak fehéresszürkek; a feje barnásszürke. Bábként telel. Tápnövényei *Silene* és *Lychnis* fajok. (= *conspersa* [DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775; *annulata* FABRICIUS, 1781; *nana* auct). Típuslelőhely: Németország, Berlin környéke - Fehér foltos szegfűbagoly

confusa (HUFNAGEL, 1766)

- 6 (1) Az elülső szárnyon nincs éles fehér folt vagy pászta.
- 7 (8) Az elülső szárny alapszíne hamvas kékesszürke. Az ajaktapogató rövid, felfelé álló. A hím csápjja erősebben, a nőtényé csak egész gyengén fogazott. A fej- és a torszörzet egyöntetű, az elülső szárny alapszínével megegyező. Az elő- és utótori pamacs felálló. A lábak kékeszöld szőrzetűek, az izhatórok barnásszürkén gyűrűzöttek. Az elülső szárnyon a rajzlati elemek elmosódóak, a keresztvonalak világosak, kontúrjaikat a sötétebb árnyékolásuk adja meg. A belső keresztvonal hullámos, a külső ívelt, erősen fogazott. A kör- és a vesefolt homályos körvonalú, kivilágosodó, valamivel sötétebb maggal. A hullámvonal vékony, világos, gyakran teljesen elmosódott. A rojt világosszürke árnyalatú kékeszöld. A hátulsó szárny sötét barnásszürke, a középtér csak egészen gyöngén kivilágosodó, a sarokfolt kicsi, kékesfehér. A holdfolt és a keresztvonal csak halványan látható. A rojttő barnás, a rojt fehéresszürke, belső harmadán egy szaggatott, barna vonallal. A fonák kékes árnyalatú, szürke, az elülső szárny középtere besötétedő. Markánsan megjelenő rajzlati elem csak a hátulsó szárny keresztvonala. A vesefolt, holdfolt árnyéka és az elülső szárnyon a keresztvonal kezdeti szakasza halvány (100. ábra).

100. ábra: *Hadena caesia* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

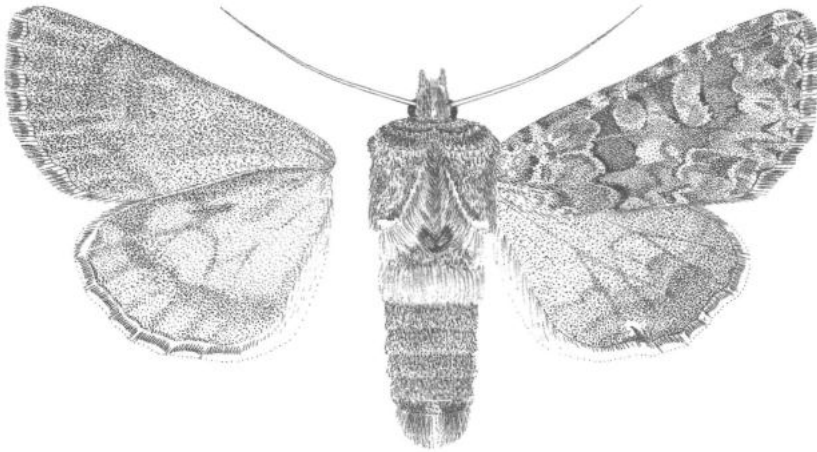
Holomediterrán faj, az atlantikus nyugat- és észak-európai területeken (Írország, Skócia, Skandinávia) jellegzetes peremizolátumokkal. Az Európa déli részén, Kis-Ázsiában és a Kaukázusban mindenütt magashegyi élőhelyeken, az erdőhatár fölött található, kedveli a nyílt, sziklás biotópokat. Igen változékony faj, számos földrajzi alfaját írták le. A Kárpátokban két, egymástól eléggé erősen eltérő alakja honos, ezek közül az egyiket ssp. *ostrogovichi* néven írták le (DIÓSZEGHY, 1934; RÁKOSY, 1996), a másik alak jelenleg még leíratlan, mindkettő taxonómiai helyzete vita tárgya. Egyetlen nemzedéke június közepétől augusztus végéig repül. Hernyója vörösszürke, elmosódott barnás rajzolattal. A hátvonal vékony, világos, a mellékhátvonalak helyén a negyedik szelvénytől kezdődően egy-egy fekete pont található. A torlábak tövén egy fényes fekete kitinlapocska figyelhető meg. Bábként telet. Tápnövényei *Silene* fajok. (= *dichroma* ESPER, [1790]). Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke - Kékesszürke szegfűbagoly

[*caesia* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)]

- 8 (7) Az elülső szárny nem hamvas kéesszürke.
- 9 (12) Az elülső szárny alapszíne tompa sötétszürke vagy feketésszürke; a kör- és a vesefolt nem fehérén keretezett; az elülső szárnyon igen gyakran vörössárga rajzolattal.
- 10 (11) Az elülső szárny szélesebb és kevésbé csúcsos, tompa sötétszürke, a rajzlati elemek elmosódottak. Az ajaktapogató egészen rövid, a homlok feketésszürke, a csáptövek alatt egy fekete csíkkal. A hím csápjá gyengén fogazott, a nőstényé fonalas. A torszörzet, a válltakaró és a gallér feketésszürke, határaikon, továbbá az elő- és utótori pamacs csúcán feketésvégű szőrökkel. A lábak sötét barnásszürkék, az ízesülések barnássárgán gyűrűzöttek. Az elülső szárny alapszíne szürkésfekete, változó erősségű fekete behintéssel. A kör- és a vesefolt vékonyan feketével körberajzolt, a csapfoltnak csak az alsó íve látható. A körfolt általában az alapszínél világosabb kitöltésű. A belső keresztvonal kezdeti szakasza általában hiányzik, a felső harmadától kezdődően azonban élesen, feketével kirajzolt. A külső keresztvonal ívelt, fogazott, középső szakaszától lefelé halvány, fehéresszürke árnyékkal kísért. A középtér erősen beszűkül. A példányok egyrészén a körfolt alatt egy elég szabályos, négyszög-

letű, szürkésfehér folt figyelhető meg, gyakran ez az elülső szárny legvilágosabb része. A hullámvonal halványszürke, néha teljesen elmosódott. A rojttő feketésszürke, belső oldalán háromszögletű kísérő pontsorrall; a rojt szürkésfehérral kevert. A hátulsó szárny sötétszürke, a középtér csak nagyon enyhén kivilágosodó, a keresztvonal és a holdfolt csak halványan látható. A rojttő barnásszürke, a rojt szürkésfehér. A fonák sötétszürke, csak a holdfolt árnyéka vehető ki élesen (101. ábra).

Elterjedési területének pontos behatárolása nagyon nehéz feladat, mivel a *filigrana*, a *consparscata*, a *luteocincta* és a *melanochroa* fajcsoportok ázsiai taxonjainak szétválasztása főként bonyolult, és mind a megnevezett taxonok, mind a génusz teljes revíziója során (HACKER, 1996) leírt fajok pontos lelőhelyadatai a korábbi irodalmi hivatkozások alapján teljesen kibogozhatatlanok. Leginkább valószínűnek az tűnik, hogy a *filigrana* egy nagyelterjedésű holomediterrán-kisázsiai faj. Európai adatai mellett biztos példányai ismertek Dél-Ukrajnából, Törökországból több pontjáról és Örményországból. Hazánkban ritka, kevés gyűjtőhelye ismert, adatai általában Budapest környékéről és az Északi-középhegységből származnak. A mesterséges fény vonzza.

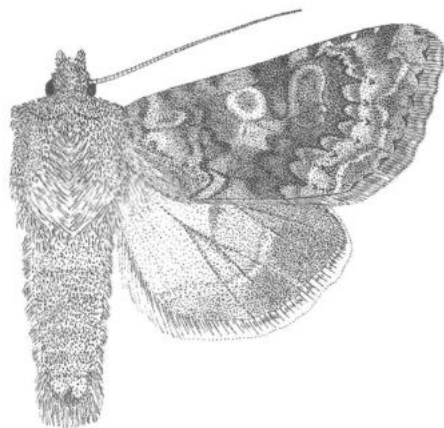
101. ábra: *Hadenafiligrana* (ESPER, [1788])

Egyetlen nemzedéke május közepétől július elejéig repül. Hernyója vörösseszürke, apró sötét pontbehintéssel; rajzlati elemeket nem lehet elkülöníteni rajta; a szelvényhatárok kivilágosodóak. A légzőnyílások fekete pontokként jelentkeznek. Feje mézsárga. Talajban bábozódik és bábként teel. Tápnövényei a *Silene nutans* és a *Silene vulgaris*. (= *filigramma* ESPER, 1796; *filigramma* auct., *filigrana* auct., *xanthocyanea* HÜBNER, [1819]; *flavivibica* HÜBNER, [1821]). Típuslelőhely: Ausztria, Innsbruck környéke - Sötétmintás szegfűbagoly

filigrana (ESPER, [1788])

- 11 (10) Az elülső szárny keskenyebb és hegyesebb, feketésszürke; a kör- és vesefolt vékonyan feketével körülrajzolt. Az ajaktapogató rövid, oldala szürke. A hím csápjája fogazott, a nőtényé fonalas, a csáptengely mindkét ivarnál világos. A fejszörzet és a gallér fekete végű szőrökkel kevert sötétszürke; a válltakarók közepe kivilágosodó, éleik sötétek, belső szegélyeik gyakran narancsvörössel színezettek. Az elő- és utótóri pamacs fekete végű, fölálló; a potroh sárgás árnyalatú szürke. A lábizek feketével gyűrűzöttek. A rajzlati elemek változó

élességűek, de határozottan kirajzoltak, kettősek; a tóterben, a kör- és a vesefolt belső oldalán, az alsó szegély középtéri részén, valamint a hullámvonal és a külső keresztvonal között változó erősségű narancsvörös behintés látható. A belső keresztvonal hullámos, a külső erősen fogazott és ívelt. A középtér felső harmada általában világosabb színezetű. A csapfolt kicsi, részben vagy teljesen teljesen körberajzolt, az alapszínnel megegyező kitöltésű. A hullámvonal fehéres, zezguzos lefutású. A rojttó sötétszürke, szabályos fehéresszürke foltozással. Belső oldalán az érközökben kicsi pettyekből álló kíséző foltssorral. A rojt sötétszürke, világossal erősen rajzolt. A hátsó szárny világosszürke, az erek gyengén sötéttel fedettek, a szegélytér erős, barnásszürke behintésű. A keresztvonal gyengén, a holdfolt élesebben kirajzolódó. A rojttó világos, a rojt fehéresszürke, belső harmadán egy barnásszürke vonallal. A fonák fehéresszürke, erős sötétszürke behintéssel, a középterek valamelyest kivilágosodóak. A kör- és a vesefolt halványan, a külső keresztvonal és a holdfolt jól látható (102. ábra).

102. ábra: *Hadena luteocincta* (RAMBUR, 1834)

Nyugati mediterrán elterjedésű faj, néhány kisebb, diszjunkt keleti mediterrán áreafolttal; az itt élő populációk taxonómiai helyzete - főként a kevés ismert példány és a csoportra jellemző kicsi ivarszervi különbségek miatt - még bizonytalan. A Keleti-Kárpátokból ismert néhány régi példány besorolása is kétséges, de leginkább a tipikus *luteocincta*-hoz áll közel. (= *capsophoba* RAMBUR, 1858; *schawerdae* KRÜGER, 1914.). Típuslelőhely: Franciaország, Lyon.

[*luteocincta* (RAMBUR, 1834)]

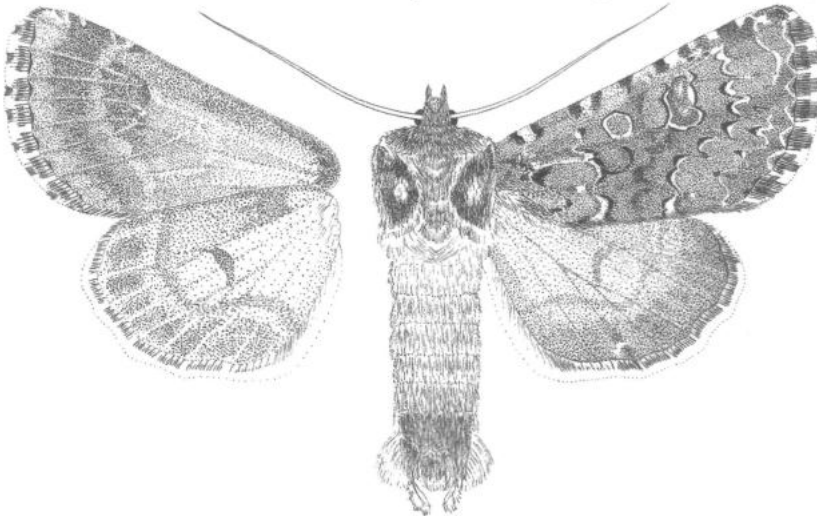
- 12 (9) A kör- és a vesefolt éles fehér keretű, a szárnytövön sárgás rajzolat nélkül.
- 13 (14) A körfolt kerek, az elülső szárny alapszíne özbarna, kevés fehéresszürke behintéssel. Az ajaktapogató rövid, előreálló. A hím csápjá gyengén fogazott, a nőtényé fonalas. A fej- és torszörzet fehéresszürke szőrökkel kevert csokoládébarna. A gallér csúcán a válltakarók belső szélén és az elő- és utótori pamacs csúcán feketésvégű szőrökkel. A potroh barnásszürke. A lábízek világosan gyűrűzöttek. Az elülső szárnyon a keresztvonalak feketék, vékonyan,

fehéresszürkével kísérték. A belső keresztvonal hullámos, a külső ívelt, erősen fogazott. A középtér sötétebb barnás behintésű, a belső szegély felé beszűkül. A kör- és a vesefolt körvonala fekete, vékony, fehér szegélyű, kitöltésük az alapszínnel megegyező; a csapfoltnak csak a csúcsa és a pereme kirajzol. A hullámvonal fehér, vékony, belső oldalán a nyílfoltok picik. A rojttó sötétbarna, belső oldalán az érközökben háromszögletű foltocskákból álló folt-sorral. A rojt fehéresszürke, szabályos sötétbarna foltozással. A hátulsó szárny barnásszürke, a szegélytér a keresztvonalig erősen besötétedett, a holdfolt mindig jól látható. A rojttó világos, a rojt fehéresszürke, belső harmadán egy szaggatott, sötétbarna vonallal. A fonák sötét barnásszürke, a hátulsó szárny középtere kivilágosodó, az elülső szárnyon a vesefolt és a külső keresztvonal árnyéka halványan kirajzolódó, a hátulsón a holdfolt és a keresztvonal jól látható (103. ábra).

Mediterrán-közép-ázsiai faj, a Földközi tenger medencéjének mediterrán zónájában, a Balkán-félszigeten és Kis-Ázsián át Nyugat-Turkesztánig terjedt el; északi elterjedési határa a Kárpát-medencében van. Magyarországon kifejezetten lokális és ritka, elsősorban homokterületeinken gyűjtötték; egyedszáma mindenütt alacsony. A mesterséges fény erősen vonzza, rendszerint az éjszaka közepén jelentkeznek a fényforrások körül. Egynemzedékes, a lepkék május végétől július elejéig repülnek. Hernyója szürkésárga, az oldalain sötétebb behintéssel. Hátvonala minden szelvényhatáron megszakad, sötét, erőteljes. Háta elszórt, tühegynyű fekete pontocskákkal behintett. Feje barnássárga. Talajban bábozódik, bábként telet. Tápnövényei *Silene* és *Melandrium* fajok. (= *nummosa* EVERS-MANN, 1844). Típuslelőhely: Franciaország. - F e h é r m i n t á s s z e g f ű b a g o l y

magnolii (BOISDUVAL, 1829)

- 14 (13) A körfolt lapított, ferde, az elülső szárny sötétebb tónusú barnásszürke vagy barna. Az ajaktapogató rövid, külső oldala sötét barnásszürke, csúcsa sárgászürke. A hím csápjá egészen gyengén fogazott, a nőtényé fonalas, a csáptengely és a fogak mindkét ivarnál sötétek. A fej- és a torszörzet sárgás és fekete végű szőrökkel erősen kevert, a válltakarók és a gallér alsó és felső szegélye vékony fekete csíkkal határolt. Az elő- és utótori pamacs fölmeredő. A potroh sárgás árnyalatú, szürke. A lábvégek sárgásszürke és barnásfekete gyűrűzésűek. A keresztvonalak halványak, kettősek, de jól láthatóak, az alapszín-

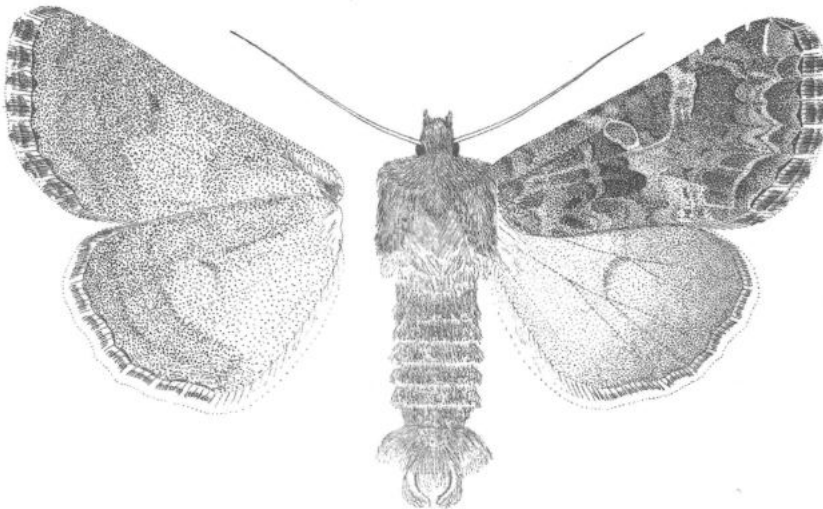
103. ábra: *Hadena magnolii* (BOISDUVAL, 1829)

nel megegyező kitöltésűek. A kör- és a vesefolt világosan, a csapfolt sötéten körülrajzolt. A körfolt az alapszínnel megegyező, a vesefolt felső harmada sárgásszürke kitöltésű, alsó harmadában egy fekete foltal. A csapfolt széles alapú, rövid, sötétbarna pikkelyekkel kitöltött. A középtér sejt alatti része sárgásszürke behintésű. A belső keresztvonal gyengén hullámos, a külső ívelt, fogazott. A hullámvonal vékony, sárgásszürke, belső oldalán a nyílfooltok rendszerint halványak. A rojttó barnásszürke, a rojt sárgásszürkével tarkított. A hátulsó szárny világosszürke, a szegélytérben erősebb feketésszürke behintéssel; az erek sötétebben fedettek. A keresztvonal halvány, a holdfolt valamivel élesebb; a „sarokfolt” kicsi, fehéresszürke. A rojttó világos, a rojt fehéresszürke, belső harmadán egy barnásszürke vonallal. A fonák világosszürke, változó erősségű barnásszürke behintéssel, a középterek és az elülső szárny belső szegélye kivilágosodó. A vesefolt és a holdfolt árnyéka mindig, a keresztvonalé az esetek többségében látható (104. ábra).

Eurázsiai faj, Európa keleti felében szinte mindenütt megtalálható, elterjedésének keleti határa az Altáj hegység. A korábban egy fajként kezelt "*H. bicruris*"-ról csak néhány éve derítették ki (HACKER, 1996), hogy voltaképpen két igen közel rokon fajt takar, a nyugati *H. bicruris*-t és a keleti *H. capsincola*-t, melyek elterjedési határa nagyjából Magyarország nyugati határainál húzódik. Minthogy a két fajt csak ivarszervi vizsgálatok alapján lehet elkülöníteni, kérdéses, hogy honos-e a *H. bicruris* is a Kárpát-medence belső területein, vagy a teljes hazai állomány a *H. capsincola* fajhoz sorolható. További kérdés, hogy a két jelenleg allopatrikusnak tartott fajnak létezik-e hibridizációs zónája, és ha igen, az hol húzódik. Ezekre a kérdésekre a jövőben elvégzendő vizsgálatok adhatnak majd választ. A *H. capsincola* talán a leggyakoribb szegfűbagolyfajunk, sokszor találkozhatunk vele lakott területeken is. Érdekes megemlíteni azonban azt is, hogy elterjedési területének nagyobbik, ázsiai részén kifejezett ritkaságnak számít. A mesterséges fény vonzza. Kétnemzedékes, május közepétől július közepéig és augusztus elejétől szeptember végéig repül. Hernyója barnásszürke, hátvonala finom, világos, lementszett végű. Minden szelvényen megtalálható a sötét, előremutató szöggrajzolat, a pontszemölcsök erősek, feketések. Oldalvonala barna, feje feketével sűrűn mintázott világosbarna. Bábként telet. Tápnövényei *Melandrium*, *Saponaria* és *Silene* fajok. (= *bicruris* HUFNAGEL, 1766 auctorum; *impressa* ESPER, [1790]; *capsincoloides* STANDFUSS, 1893). Típuslelőhely: Németország, Berlin környéke - Szürke szegfűbagoly

capsincola ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

104. ábra: *Hadena capsincola* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

21. nem: *Lasionycta* AURIVILLIUS, 1892

Kis és közepes termetű lepkék. A fej kicsi, a szemek lehetnek kicsik és viszonylag nagyok is. A homlok sima, az ajaktapogató rövid, a nyelv jól fejlett. A hím csápja hosszasan pillás vagy fogazott, a nőtényé fonalas. A torszörzet tagolt, a pamacsok viszonylag kicsik. A potroh eléggé hosszú, a háti pamacsor jól látható, a hím farpamacsja nagy. Az elülső szárny alakja fajcsoporttól függően változó, nyújtott és keskeny vagy rövid és hegyes háromszög alakú, a hátulsó szárny is lehet nyújtottabb vagy kicsi és kerekített. Egyes fajcsoportokban a nőtény szárnyalakja a hímétől eltérően szélesebb és tojócsöve a potrohból részben kilógó. A hím ivarszervében az uncus rövid, általában lapátszerűen kiszélesedő, a tegumen széles, a penicularis lebenyek kicsik. A fultura kerekded vagy deltoid alakú, a vinculum viszonylag rövid és gyenge. A valva keskeny és nyújtott, csúcsa felé kissé kiszélesedő, a cucullus tövével a costa olykor erősebben kiszögellik. A cucullus szélesebb, a corona hosszú és fejlett. A sacculus kicsi, a clavus változó erősségű, sűrűn sörtézett dudor. A harpe hosszú és ívelt, a ceditum feltűnően megnagyobbodott és szőrözött, a costa nyúlványa (digitus) rendszerint hosszú, ék alakú, egyes esetekben rövid és szögletes. Az aedocagus hengeres, a carina általában sima. A vesica igen hosszú, csavarodott, tövi részén gyakran derékszögben meghajlott cső, felszínén vagy egy gyengén szklerotizált, keskeny szalaggal vagy egy változó erősségű, hosszú szubterminális tüskemezővel. A nőtény tojócsöve egyes fajcsoportokban rövid és széles, másutt hosszú és hegyes. Az ostium bursae gyűrű- vagy trapéz alakú, a ductus bursae hosszú, cső-, vagy szalagszerű, részben szklerotizált (esetként hajtogatott). A cervix bursae igen hosszú, tömlőszerű, gyakorta redőzött és csúcsi részén erősebben kitínizált; a corpus bursae rendszerint rövidebb, tojásdad vagy zsákszerű, hosszabb szignumcsíkokkal.

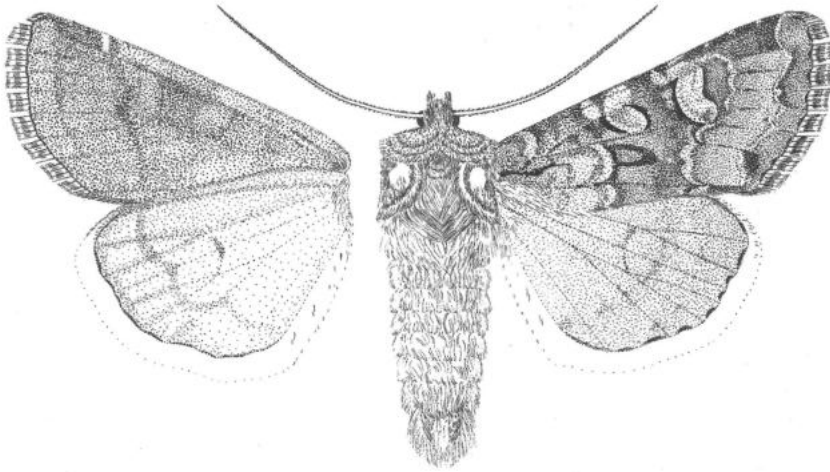
Nagy fajszámú és erősen diverz holarctikus nem, számos fajcsoportra oszlik, melyeket korábban különálló nemeként kezeltek. A fajcsoportok egy része magashegyi, néha az alpin és szubnivalis régiókba is felhatoló, mások cirkumboreális és cirkumpoláris areájúak és csupán néhány faj található a kevésbé humid hegyvidékeken, szárazabb hegy szítyepekben. Magyarországon csupán egyetlen fajt találtak és további fajok előkerülése igen valószínűtlen. A cirkumpoláris fajok egy jelentős hányada nappal (is) aktív, viselkedésükben az *Anarta* és *Coranarta* nemek fajaihoz, továbbá bizonyos *Hodula*-fajokhoz hasonlóak, míg a többiek éjszaka aktívak és a mesterséges fényre jól repülnek.

- - Az ajaktapogató rövid, a hím csápja fogazott, a nőtényé fonalas. A fej és torszörzet az elülső szárny alapszínével megegyező kékes tónusú palaszürke. A válltakarók szegélye és az utótori pamacs csúcsa feketés. Tővonala rövid, fekete. A keresztvonalak halványak, kettősek, a példányok egy részéről a külső keresztvonal teljesen hiányzik. A körfolt nagy és lapított, világos kitöltésű, a vesefolt egyenesen álló, alsó harmadában egy sötét foltal. A csapfolt hosszú, a példányok többségén sötét kitöltésű. Az árnyékvonal csak néha látható, keskeny, éles kontúr nélküli sávként. A hullámvonal halvány, az általában sötétebb szegélytér azonban kiemel. A rojttó világos, jól elkülönült, belső oldalán vékony, fekete pontokból álló vonal kíséri. A rojt sürke, világos csíkokkal szabályosan osztott. A hátulsó szárny világosszürke, az erek sötétben fedettek, elkülönült szegélyteret nem figyelhetünk meg. A keresztvonal és a holdfolt csak halványan látható. A rojttó világos belülről sötétben határolt, a rojt fehéresszürke. A fonák világosszürke, az elülső szárny sötétebb behintésű, a vesefolt és a külső keresztvonal árnyéka halványan, a holdfolté élesen kirajzolódik (105. ábra).

Eurázsiai faj, a Palearktikumban általánosan elterjedt, Spanyolországtól folyamatos areával Japánig megtalálható. A Palearktikum középső zónájában és attól délebbre a magashegységek szubalpin zónájában él, ettől északabba középhegységi, sőt a tajga zóna déli szegélyében síkvi-

déki területeken is előfordul. Hazánkban csak a nyugati határszél néhány pontján (Sopron, Kőszeg, Velem), az Aggteleki-karszton és a Zempléni-hegységben, rendszerint alacsony egyedszámban gyűjtötték. A hazai példányok megegyeznek a nevezéktani törzsalakkal. A mesterséges fény vonzza, időnként fészkesvirágzatúakon nappal is aktívan táplálkozik. Egyetlen nemzedéke június elejétől augusztus végéig repül. Hernyóként telet, májusban bábozódik. Tápnövényei *Artemisia*, *Taraxacum*, *Leontodon* és *Alchemilla* fajok. (= *ochrostigma* EVERS-MANN, 1842; *extensa* EVERS-MANN, 1844). Típuslelőhely: Európa. - Keskenyszárnyú hegyibagoly
proxima (HÜBNER, [1809])

105. ábra: *Lasionycta proxima* (HÜBNER, [1809])

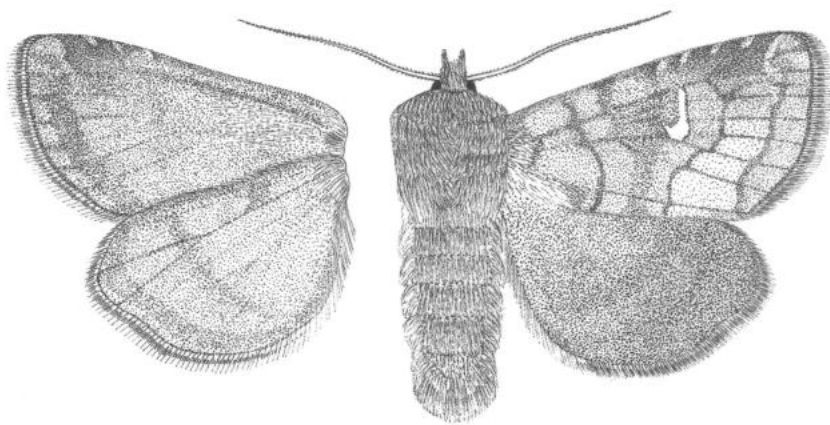
22. nem: *Eriopygodes* HAMPSON, 1905

Kistermetű, erős testű lepkék, az ivari kétalakúság viszonylag nagy. A fej kicsi, a homlok sima, nyúlványmentes, a hím csápjá finom lemezekkel fogazott. A nyelv fejlett, az ajaktapogató rövid, második ízén hosszú szőrözettel. A tor szőrzete eléggé egynemű, elkülönült pamacsok nélkül. A potroh sima, a hím farpamacsa viszonylag nagy. Az elülső szárny nyújtott és rövid, a hátulsó is viszonylag nyújtott. A nőtény kisebb és keskenyebb szárnyú, mint a hím, a tojócső a potrohon kissé túlnyúlik. A hímivarszervben az uncus rövid és vastag, a tegumen karcsú és alacsony, a fultura deltoid alakú, fejlett csúcsi nyúlvánnyal. A vinculum erős, V-alakú, a valva nyújtott, csúcsa felé keskenyedő, a rövid cucullus keskeny nyakkal kapcsolódik a valva törzséhez. A sacculus kicsi, kerekített, a clavus redukálódott. A harpe lapított, kucsmaformájú, finoman redőzött felszínű. Az aedeagus csőszerű, hajlott, a carina a dorzális oldalon egy fogazott lemezt visel. A vesica hosszú, visszacsavarodó cső, tövi szakaszán egy finoman kitinizált szalaggal, a disztális részen egy hosszú és vékony, pici tüskéből álló tüskemezővel. A nőtény tojócsöve viszonylag hosszú és erős, az ostium trapéz alakú. A ductus bursae igen hosszú és lapos, erősen hajlott és szklerotizált szalag, a proximális rész hártás nyakká válik, tövé-nél kis, kitinizált, félgömb alakú dudorral. A cervix bursae nagy, tág cső, a corpus bursae elliptikus, finoman szemcsézett; szignum nincs.

Egyes szerzők szerint az *Eriopygodes* csupán a *Lasionycta* génusz egy specializált fajcsoportját képezi, a feltűnő ivari kétalakúság és bizonyos ivarszervi karakterek azonban indokoltá teszik önálló nemként történő elkülönítését. A kis fajszámú nembe három palearktikus és egy mexikói fajt sorolnak, ez utóbbi minden bizonnyal más nembe tartozik és az iráni *E. discalis* BRANDT, 1938 faj taxonómiai helyzete is bizonytalan. A további két, valóban közel rokon faj egyike Magyarországon is honos.

- - Az ajaktapogatók íveltek, fölfelé mutatóak, a fej kicsi félgömb alakú. A hím csápja erősen fogazott, fej- és torszörzete egyöntetű, általában az elülső szárny alapszínével megegyező meleg sárgásbarna vagy barnásvörös. A potroh szürkés árnyalatú, a lábak szürkésbarnák. Az elülső szárny rövid és széles, a keresztvonalak vékonyak, sötétbarnák, szimplák és folytonosak. A középtér általában egy árnyalattal sötétebb a szárny többi részénél. A csapolt mindig, a körfolt a példányok többségéről teljesen hiányzik. A vesefolt egyenesen álló, oldalai párhuzamosak, fehéres kitöltésű és sötétebb magvú. A hullámvonalat csak a szegélytér besötétedett részének határa rajzolja ki. A rojt egyöntetű barna. A hátulsó szárny sötét szürkésbarna, elkülönült szegélytér nélküli. A példányok egy részén a keresztvonal és a holdfolt igen halványan megfigyelhető. A rojttól világos, a rojt sárgásbarna. A fonák sárgásszürke az elülső szárny középtere besötétedő, a külső keresztvonal árnyéka csak halványan, a hátulsó szárnyon jól látható. A nőstények csápja csak gyengén fogazott, szárnyaik nyújtottabbak, mindig sokkal sötétebb árnyalatúak, gyakran erős feketésbarna vagy vörös tónusúak (106. ábra).

Eurosibériai faj, ragaszkodik a hűvös, nedves élőhelyekhez. Dél-Európában, a Balkánon és Kis-Ázsiában elsősorban a magashegységek szubalpin zónájában, Közép- és Észak-Európában humid erdőkben, középhegységi réteken, patak völgyekben él. Kelet felé a tajgazóna szegélyében egy viszonylag keskeny sávban egészen a Csendes-óceán partvidékéig terjedt el. Magyarországon a középhegység és a nyugati határszél csapadékos, hűvös hegyi rétegein, töbörreteken, fel-lápokban, patak völgyekben él. Lokális, de élőhelyein olykor kifejezetten gyakori, legnagyobb populációi a Bükkben, a Mátrában, a Dunazug-hegységben, a Vértesben és a Bakonyban élnek. Egynemzedékes, a lepkék június elejétől augusztus elejéig repülnek. Hernyója pirossászürke, a közepes, fehéres hátvonal hosszúkas barna foltokat oszt ketté. Oldalvonal a feketésszürke, a köze-

106. ábra: *Eriopygodes imbecilla* (FABRICIUS, 1794)

pén halvány csík fut végig. Légzőnyílások feketék, fölöttük egy-egy hasonló ponttal. Feje sötét-szürke. Fferyöként telci, május elején hábozódik. Lágyszárúakon polifág. Tipuslelőhely: Németország, Kiel. (= *alpina* HÜBNER, 1793; *aliena* HÜBNER, [1808]; *disparilis* OSCHENHEIMER, 1816)

- Butabagoly

imbecilla (FABRICIUS, 1794)

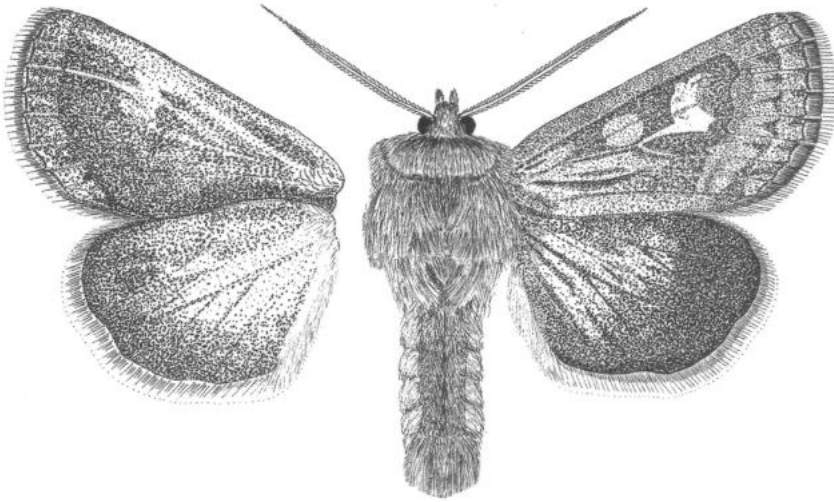
23. nem: **Cerapteryx** CURTIS, 1833

Kis és közepes termetű, erős testű lepkék. A fej kicsi, a homlok sima, a hím csápja a csücsig röviden fésűs. Az ajaktapogató rövid, erősen szőrözött második és apró harmadik izzel. A torszörzet erősen homogén, különálló szörpamatok nélkül. A potroh rásimulóan szőrözött, a hím potrohán oldalt rojtszerű szörzöcgély van. Az elülső szárny viszonylag keskeny és rövid, a hátulsó is nyújtott. A nőstény a hímnél jóval nagyobb és szélesebb szárnyú. A hím páرزószervében az uncus viszonylag hosszú és keskeny, a tegumen karcsú, a penicularis lebenyek redukáltak. A fultura deltoidalakú lemez, csücsi részén kissé vitorlás, a vinculum rövid és vaskos. A valva viszonylag széles és erős, csücsi harmadában összeszűkülő, a cucullus nagy, sisakszerű, erős, hegyes pollexszel; a corona hiányzik. A sacculus erős, a clavus egy domború felszín csupán, a harpe szarvszerű, hosszú és erős nyúlvány. Az aedocagus finoman ívelt cső, a carina gyenge; a vesica igen hosszú, visszacsavarodó, gyengén szemcsézett és tüskementes cső. A nőstény tojócsöve rövid és erős, az ostium bursae trapézalakú, kitinizált lemez, igen szorosan összehozott a hosszú, bordázott felszínű ductus bursae-val. A cervix bursae hosszú, csőszerrű, redőzött és részben kocsonyás bevonatú, a corpus bursae hártvás, elliptikus, szigiummentes.

A kis fajszámú palearktikus (?és orientális) nembe korábban hat fajt soroltak, azonban csak egyetlen fajt (*C. megalis* ALPHEKAKY, 1882) tekinthetünk kongenerikusnak a génusz típusfajával (*C. gramitis*), ez utóbbi faj Magyarországon is honos. A további négy, Indiában, Kinában és Tajvan szigetén elterjedt faj a tág értelemben vett *Orthostia* (s.l.) rokonsági körbe tartozik.

Feje kicsi, félgömb alakú, az ajaktapogató egyenes, előreálló. A hím csápja kétoldalian fésűs, a nőstényé fonalas. A fejszörzet a torénál sötétebb árnyalatú. A torszörzet egyöntetű, a hímeknél az elülső szárny alapszínével megegyező vörösesbarna, a nőstényeké sárgásabb árnyalatú. A torpamacsok lecsímitottak. A potroh szürkésárnyalatú barnásvörös, a lábak barnás-sárgák. Az elülső szárnyon a foltok és a tövonal erőteljesekek, sárgásak, a mintázat meghatározó elemei. A csapfolt igen hosszú, néha erősen barnás behintésű. A körfolt lapított, ovális sötétebb közepű. A vesefolt nagy, alsó harmada összeér a sejt alsó erével, amely szintén sárgával kihúzott - együtt igen jellegzetes fektetett Y alakú foltot alkotnak. A belső keresztvonal hiányzik, a külsőt csak a sötétebb középtér színhatára rajzolja ki. A szegélytér keskeny, barnás behintésű. A rojttő barna, belső oldalán sötét foltos kíséri; a rojt sárgásbarna. A hátulsó szárny világosszürke, a szegélytér széles, élcs határ nélküli, erős feketésszürke behintésű. Az erek sötétebben fedettek, a holdfolt általában hiányzik. A rojt sárgásbarna. A fonák sárgásszürke, a szegélyterek sötét behintésűek. A vesefolt árnyéka mindig megfigyelhető (107. ábra).

Holarktikus faj, Eurázsia északi és középső zónáiban szélesen, délen csak a magasabb hegyvidék fátlan régióiban terjedt el. Élőhelyei nyílt gyepes területek, a zártabb erdővidékeken rendre hiányzik vagy csak időszakosan telepszik meg. Hazai elterjedése változó képet mutat: a század közepéig szinte ismeretlen volt, KOVÁCS (1953) írja is a hazai faunajegyzékből, később a hegyvidék egyes pontjain nagyjából egyidőben fedezték fel és a hetvenes években szinte az ország minden pontjáról előkerült. A későbbi, erősebben kontinentális időszakban újra visszahúzód-

107. ábra: *Cerapteryx graminis* (LINNAEUS, 1758)

dott, de a Középhegység magasabb részein, illetve a nyugati határszélen szórványosan napjainkban is megfigyelhető. Nappal és éjszaka egyaránt aktív, de nappal, illetve kora szürkületkor csak a hímek rajzanak, a nőstények a késői szürkületben kezdenek mozogni és peterakó helyet keresni. A mesterséges fényt mindkét ivar felkeresi. Egy hosszú nemzedéke van, mely június elejétől augusztus végéig repül. Hernyója barna vagy feketésbarna, három egyforma, vastag, világos hátvonallal. Oldalvonala világos kettős, légzőnyílásai feketék. Nyakpajzsa fekete, kemény, a három hátvonal belőle indul. Feje testszínű. Nappalra a talajba húzódik; hernyóként telet, májusban bábózik. Fűféléken polifág. Típuslelőhely: Európa. (= *tricuspis* ESPER, 1786; *hibernicus* CURTIS, 1833; *albinea* BOISDUVAL, [1837]) - G y ö k é r b a g o l y

graminis (LINNAEUS, 1758)

24. nem: **Tholera** HÜBNER, 1821

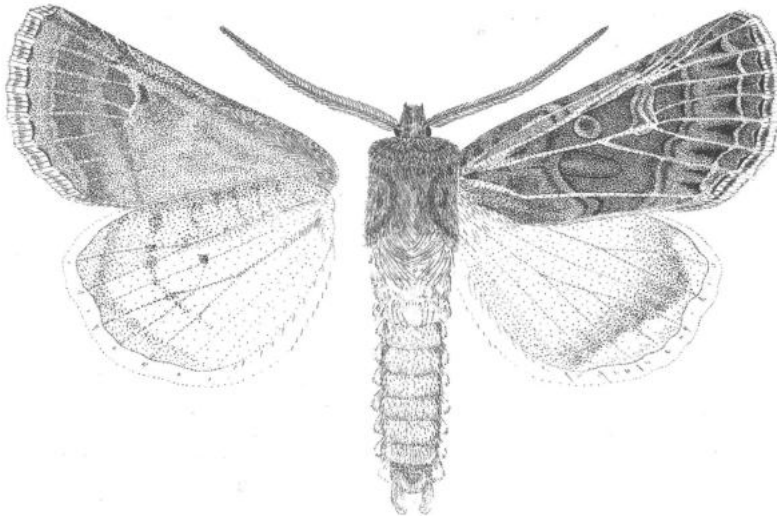
Közepes vagy nagytermetű, erős, robusztus testfelépítésű lepkék. A fej nagy, a szemek gömbölyűek; a homlok sima, a hím csápjja erősen fésűs. A nyelv csökevényes, rövid és lágy, az ajaktapogató rövid, alul dúsan szőrözött. A torszörzet tagolt, az elő- és utótori pamacsok szétállóak. A potroh hosszú, a háti pamacssort egy nagy pamacs képviseli, az oldalpamacsok fejlettek. A lábszárakon nincsenek tövisek, viszont hosszú szőrzettel borítottak. Az elülső szárny nyújtott és keskeny, a nőstényeknél magasabb és a costa eléggé domború. A hímivarszervben az uncus rövid, vastag és sörtézett; a tegumen alacsony, keskeny, a penicularis lebenyek redukáltak. A fultura rombuszalakú, hosszabb csúcsi lemezzel, a vinculum vaskos, rövid. A valva nyújtott, a cucullus tövéig fokozatosan keskenyedő. A cucullus vagy széles és sisakszerű, sima felszínű és határozott pollex van, vagy kerekített, sörtézett és a pollex hiányzik. A sacculus rövid, a clavus redukált; a harpe erőteljes, lapított, madárfejre emlékeztető vagy gombaalakú, kis csúccsal. Az aedoeagus rövid, a carina erősen fogazott lemezt, esetleg egy nagy, ventro-laterális fogat visel. A vesica visszahajló cső, tövi részén szemcsézett vagy szalagszerűen szklerotizált, a terminális tüskemező általában megvan. A nőstény tojócsöve rövid, az ostium bursae széles, többé-kevésbé trapézalakú, lehet hártás és erősen szklerotizált is. A ductus bursae bordázott, elég rövid, a cervix bursae hosszú, redőzött és részben kocsonyás bevonatú, a corpus bursae kicsi, hártás, szignummentes.

A kis fajszámú holarktikus nembe négy palearktikus és egy észak-amerikai faj tartozik, a két expanzív, Európaszerte elterjedt faj Magyarországon is honos.

- 1 (2) Az erek világos sárgásfehér behintésűek. A fej erőteljes, bozontosan szőrös, a szemek nagyok, gömbölyűek, az ajaktapogató rövid és vastag, előreálló. A hím csápjá szélesen, kétszeresen fésűs, tengelye világos krémsárga. A nőtény csápjá fonalas, barna. A tor robusztus, barnásszürke sávokkal erősen tagolt. A gallér és a válltakarók fehéressárgával kevertek, sötét sávokkal, a gallér csúcsa fehéres. Az utótori pamacs nagy, felálló, barna. A potroh kifejezetten hosszú, oldalán pamacsokkal, a háti pamacsok hiányoznak. Az elülső szárny szürkésbarna, nagyjából egyszínű, az erek fehéressárgával élesen kirajzoltak. A bagolyrajzolat teljes, a keresztvonalak sötétbarnák, kettősek. Az árnyékvonal halványabb. A hullámvonal sárgás, a nyílfolatok erősek. A kör-, a vese- és a csapfolt jól látható, sötéttel körülrajzolt, a kör- és vesefolt fehéressárga kitöltésű, sötét belső maggal. A rojttó feketés, szaggatott, a rojt hosszú, barna, világos hosszanti csíkokkal. A hím hátulsó szárnya sárgásfehér, széles, sötét szürkésbarna szegélytérrel. A holdfolt és a keresztvonal halvány vagy teljesen hiányzik, az erek világosak. A rojt fehéres, némi sötét rojtpikkelyekkel kevert. A nőtény hátulsó szárnya csaknem egyöntetű sötétbarna, az erek szembeötölően világosak. A rojt fehéres, erősebb sötét csíkkal. A fonák fehéres, eltérő erősségű szürkésbarna fedettséggel (a nőténynél jóval sötétebb) a keresztvonalak és a holdfoltok élesek, jól körülrajzoltak (108. ábra).

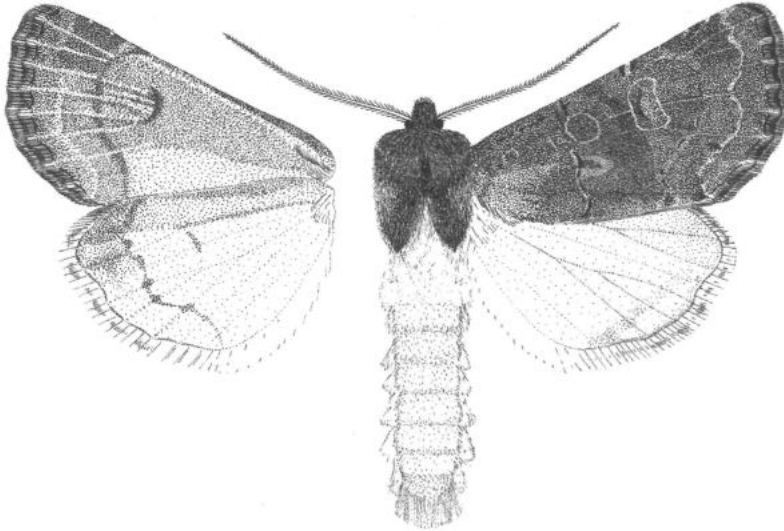
Eurosibériai faj, A Földközi-tenger medencéjének nyugati peremvidékeitől a Bajkál-tó vidékéig terjedt el. Európában és a sztyeppzóna nyugati területein mindenütt megtalálható, egyike a kifejezetten gyakori őszi bagolylepkéinknek. Hazánkban a zárt erdőterületektől eltekintve mindenütt gyakori, néhol közönséges. A mesterséges fény erősen vonzza, alkalmanként a csalétket is felkeresi. Egyetlen nemzedéke augusztus végétől november elejéig-közepéig repül. Hernyója fénylő sötétbarna, hátán vékony fekete vonalakkal álló hálószerű mintával. Hát- és oldalvonala világos, feje sárgásbarna. Rendszerint fiatal hernyóként (kivételesen peteként) telel, július elején, talajban bábozódik. Polifág, mindenekelőtt fűféléket fogyaszt. Típuslelőhely: Ausztria, Graz környéke. (= *popularis* FABRICIUS, 1775; *lolii* ESPER, 1785; *typicoides* DONOVAN, 1811) - K ö z ö n - s é g e s f é s ű s b a g o l y

decimalis (PODA, 1761)

108. ábra: *Tholera decimalis* (PODA, 1761)

- 2 (1) Az erek az az alapszínnel megegyező színűek. Feje rövid, sűrű sötétbarna szőrzettel fedett, az ajaktapogató rövid, előreálló. A hím csápjá kétszeresen fogazott, tengelye sárgásfehér. A nőtény csápjá fonalas, barna. A tor robusztus, az elülső szárny alapszínével megegyező, egyöntetű sötétbarna. Az utótori pamacs erőteljes, felálló. Potroha szürkésbarna. Az elülső szárnyon a bagolyrajzolat teljes, egyes példányokon a csapfolt alig látható. Keresztvonalai halványak, kettősek, a hullámvonal sárgásbarna. A kör- és vesefolt sárgásbarna keretű, kitöltésük az alapszínnel megegyező. A rojt hosszú, rajzolatlan, a rojttó világosabb barna. A hím hátulsó szárnya tejfehér vagy sárgásfehér,

109. ábra: *Tholera cespitis* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

gyenge barna behintéssel, a szegélytér barnásfehér, a holdfolt és a keresztvonal alig látható. A nőtény hátulsó szárnyát erős szürkésbarna behintés fedi, a fehér alapszín csak a tőtérben látható. A keresztvonal jól kivehető, a holdfolt rendszerint hiányzik. Az elülső szárny fonákja szürkésbarna, a hátulsó fehér, változó erősségű szürkésbarna fedettséggel; a holdfoltok halványak (109. ábra).

Holomediterrán-iráni faj, Európában szinte mindenütt előfordul, ismeretes Észak-Afrika nyugati partvidékéről is; legkeletibb előfordulási helye Észak-Iránban van. Kelet-törökországi és a Kaukázus déli lábainál élő populációi jelentős morfológiai eltéréseket mutató önálló alfajt képeznek (ssp. *armena* HACKER, 1986). A magyarországi populációk megegyeznek a nevezéktani alfajjal. Életmódja és élőhelyei hasonlóak a *decimalis* fajéhoz, de mindenütt ritkább. A mesterséges fény vonzza, a csalétken csak ritkán jelenik meg. Egyetlen nemzedéke augusztus közepétől október közepéig repül. Hernyója fényes sötétbarna, nyak- és farpajzsa fekete. A hát- és mellékhátvonalak világosbarnák, keskenyek. Oldalvonala hasonló színű, benne ülnek a fekete légzőnyílások. A feje sárgásbarna. Hernyóként (kivételesen peteként) telet, július elején bábozódik. Fűféléken polifág. Típuselőhely: Ausztria, Bécs környéke (= *hordei* SCHRANK, 1801; *autumnalis* CURTIS, 1827; *confinis* STEPHENS, 1829). - Sötét fésűsbagoly

cespitis ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

25. nem: **Panolis** HÜBNER, 1821

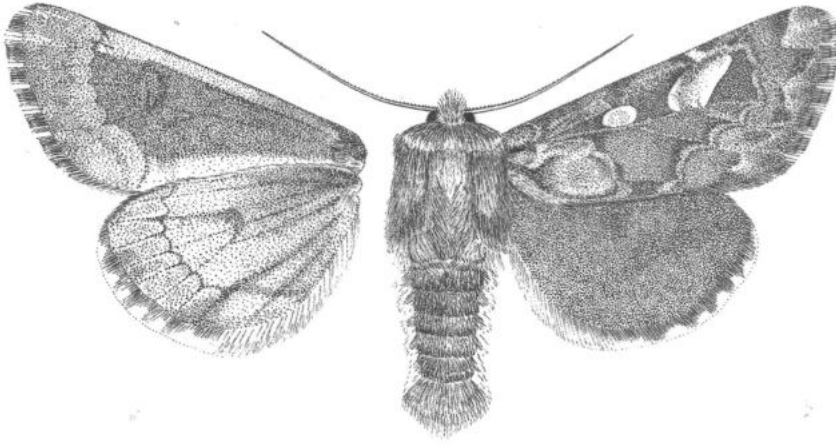
Közepes termetű, erős testű, kissé szövőszerű lepkék. A fej kicsi, a homlok sima, a nyelv jól fejlett. A hím csápja finoman fogazott, rövid, gúlaalakú fogakkal, a nőtény csápja fonalas. Az ajaktapogatók igen rövidek és egyenesek, előremeredőek, hosszan szőrözöttek. A fej és a tor dúsan, eléggé egyenműcn szőrözött, a potrohon egy apró háti pamacs és oldalpamacskok vannak. Az elülső szárny keskeny, nyújtott háromszög alakú, és hegyes csúcú, a hátsó jóval kisebb, eléggé nyújtott és lekerekített csúcú. A hím-ivarszerv az uncus rövid, lapított, a tegumen alacsony és széles, a penicularis lebcnyek keskenyek. A fultura kicsi, fordított lándzsahegyalakú, a vinculum rövid, erős. A valva nyújtott, a csúcs felé fokozatosan keskenyedő, a cucullus erősen szklerotizált, hosszú és ék alakú; corona nincs. A sacculus hosszú és keskeny, csúcán erősen szklerotizált háromszögletű mezővel. A harpe lécszerű, erős, az ampulla fejlett, hajlott, kiflialakú. Az aedoeagus hengeres, a carina két fogazott léccel mecrévítt; a vesica hosszú, egy kis árszerű cornutussal. A nőténynél a tojócső rövid, az osium bursae tálszerű, széles és rövid. A ductus bursae lapított, erősen szklerotizált, szélci felpödröttek, proximális vége hártvány és hajtogatott. A cervix bursae kicsi és redőzött, a corpus bursae felső (disztális) harmada szűk, a proximális rész zsákszerű, hártvány, a szignumszalagok viszonylag röviddek és szélesek.

A kis fajszámú palearktikus nembe öt faj tartozik, közülük négy kelet-ázsiai; az Európa középső és északi területein elterjedt faj Magyarországon is honos.

A fej és a gallér élénk narancssárga, fehéres szőröcsikocskákkal szegélyezett, a tor vörhenyesbarna, fehér, sötétebb barna és szürkés szőrökkel kevert. A potroh barna vagy szürkésbarna, az oldalsó szőrrojt gyakran sötét fehér hegyű feketésszürke szőrökből áll. Az elülső szárny alapszíne narancsbarna vagy vörhenycsbarna, olykor rötcs vagy sötétszürke (l. *griseovariegata*), fehéres és sárgás pikkelyekkel sűrűn meghintett. A keresztvonalak eléggé elmosódtak, kettősek, hullámosak vagy egymáshoz illeszkedő ívokból állnak; a fehér(es) hullámvonal is eléggé szétfolyó, pásztás. A tötér alsó fele világos sárgásvörös, a tötér felső része, a középtér és a szegélytér belső fele sötétebb barnával tarkázott; a hullámvonal belső oldalán hullámos szegélyű narancsbarna sáv fut végig. A körfolt kicsi és kerek, a vesefolt nagy, hosszúka, mindkettő feltűnő fehér vagy sárgásfehér kitöltésű; a csapfolt rendre hiányzik. A rojttó általában ezüstszürke, a rojt fehér, erős sötétbarna foltozással. A hátsó szárny csaknem egyöntetű, sötét szürkésbarna, a holdfolt nagy, kerek árnyéka gyakorta átüt a fonákról. A rojt fénylő selyemfehér, belső fele barnával foltozott. A fonák erősen fénylő, világos rózsaszín vagy sárgás tónusú, erősebb barna és sötétszürke behintéssel. Az elülső szárny belső tere barnával fedett, a holdfoltok és a keresztvonalak diffúzak, de általában jól láthatóak, sötétbarnák; a rojt mindkét szárnyon fehéres, barna foltozással. 30-40 mm (110. ábra).

Euroszibériai faj, a Palearktikum északi és középső zónájában szélesben elterjedt. A távol-keleti és japán populációk a legújabb vizsgálatok szerint önálló, a *fluminea*-val vikariáló fajt alkotnak (*japonica* DRAUDT, 1935). Fenyesek lakója, Észak- és Nyugat-Európában általánosan elterjedt, ismert fenyőkárttevő, Közép- és Dél-Európában sokkal szórványosabb és ritkább, tényleges kártételéről nincs újabb kori adatunk. Noha eredendően a lucos és erdei fenyves övek állata, hazánkban a nagyarányú fenyőtelepítéseknek köszönhetően már szinte mindenütt előfordul és leginkább a feketefenyvesekben szaporodott el; egyes nagykiterjedésű, új telepítésekben kifejezetten gyakori is lehet. A mesterséges feny erősen vonzza, csalátlon csak igen ritkán észlelték. Egyetlen nemzedéke március közepétől június elejéig repül. Hernyója zöld, három egyforma szélességű fehér vagy sárgás hosszanti sávval. A sávok között a zöld alapszín vékonyan feketével szegett. Oldalvonala sárga, a has zöld, a lábak barnásak hálószerű piros rajzolatual. Bábként tel.

110. ábra: *Panolis flammea* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

Tápnövényei *Pinus* és *Picea* fajok. Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke. (= *griseovariegata* GOEZE, 1781; *piniperda* LOSCHEGE, 1785; *telifera* PAYKULL, 1786; *spretta* FABRICIUS, 1781; *pini* DE VILLERS, 1789) - Fenyőbagoly

flammea ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

26. nem: *Dioszeghyana* HREBLAY, 1993

Kistermetű, viszonylag széles és rövid szárnyú lepkék. A hím csápjá aszimmetrikusan fésűs, egyébként külső jegyeiben az *Orthosia* nemmel megegyező; az ivarszervek felépítése viszont erősen eltérő. A hímivarszervben az uncus kampós, kicsi, a tegumen alacsony és széles, a penicularis lebenyek redukálódtak. A fultura fordított körteforma, a vinculum rövid és erős. A valva tövi része széles, a saccularis rész után erősen összeszűkül. A cucullus nagy, hosszú és ventrális oldalán domborúan ívelt; a corona erős, mellette addicionális sörték és hosszabb szőrzet is megfigyelhető. A transtilla nyele erős, a harpe széles, lapos lemez, kis csúcsi nyúlvánnyal. Az ampulla vastag, lapított, csúcsa hosszan kihúzott; a valva külső szögletében a dorzális oldalon egy igen jellegzetes, kicsi, fésűszerűen fogazott csúcsú nyúlvány található. Az aedoeagus hengeres, rövid, a carina egy kis, visszahajló lécet visel. A vesica rövid, egy rajzszögyszerű kis cornutussal és egy tuskemezővel. A nőstény tojócsöve rövid, az ostium bursae széles, két erős sterigmát hordoz. A ductus bursae lapított, többé-kevésbé párhuzamos szegélyű, a disztális rész szklerotizált, a proximális bordázott. A cervix bursae hártás, kúpszerű, a corpus bursae elliptikus, a szignumok rövidek.

Kis fajszerű nem, eddig összesen két kelet-ázsiai és egy nyugat-palearktikus fajt sorolunk ide. Európai fajtáig - elsősorban azonos méretei és felszínes rajzlati hasonlósága miatt - mint az *O. cruda* DENIS & SCHIFFERMÜLLER ikerfaját tartották számon. A fentemlített hasonlóság azonban minden bizonnyal konvergencia és a *Dioszeghyana* egy egészen különálló fejlődési ágat képvisel az *Orthosia* rokonsági körön belül. Életmódi jellemzői és fenológiája az *Orthosia* nemmel nagyjából megegyezők, de rendszerint a kora tavaszi aszpektus végén, viszonylag későn kezd repülni és rajzásideje kifejezetten rövid.

--

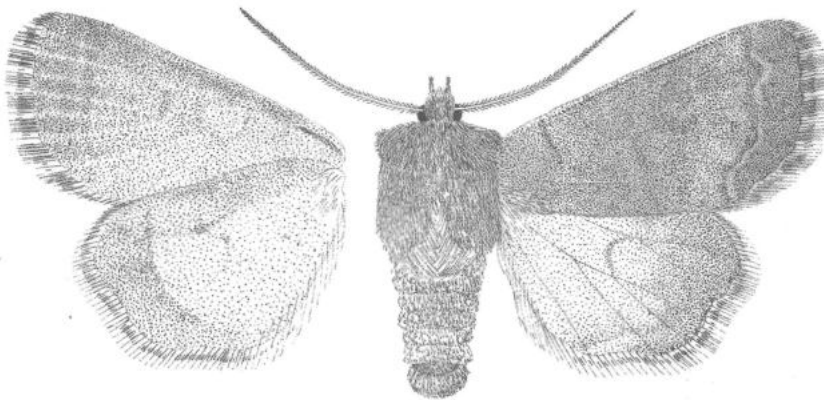
Az elülső szárny egyszínű, sötét okkerbarna, igen finom okkersárga behintéssel. Körfoltja nagy és kerek, hátulsó szárny sötétszürke, erős, sötétebb színű szegéllyel. Az ajaktapogató hosszú, egyenes, előreálló, a hím csápja hosszan, kétoldalian fogazott, a nőstényé fonalas. Mindkét ivarnál a csáptengely világos. A fej- és a torszórzet egyöntetű, az alapszínnel megegyező. Az elülső szárny kifejezetten rövid, széles, a rajzolati elemek vékonyan, barnássárgával kirajzoltak. A keresztvonalak közül csak a hullámvonalat találjuk meg, és a csapfolt is mindig hiányzik. A vesefolt nagy, vékonyan körülrajzolt, a körfolt-hoz hasonlóan az alapszínnel egyező kitöltésű. A rojttó sárgásbarna, kifejezetten jól látható, rajzolati elemként jelentkezik. A rojt egyöntetű, sötét okkerbarna. A hátulsó szárnyon a holdfolt csak nagyon gyengén látható. A rojt töve világos, de az elülső szárnyénál sokkal halványabb. A rojt a szegélytér színével megegyező. A fonák barnásszürke, változó erősségű feketés behintéssel. Az elülső szárny mintázati elemei csak alig-alig tükröződnek a fonákon (111. ábra).

A Kárpát-medencén kívül csak törökországi előfordulása ismert; a kis-ázsiai példányok önálló földrajzi alfajhoz tartoznak (ssp. *pinkeri* HREBLAY, 1993), vöröses illetve rózsaszínes árnyalatú halványbarna alapszínűkkel, kevésbé éles rajzolatokkal és a hímivarszerv bizonyos jellegeivel térnek el a kárpát-medencei nominotipikus alfajtól. Magyarországon a síkvidék és a középhegység déli lejtői meleg, tatárjuharos tölgyeseiben honos, igen lokális és egyed száma is rendszerint alacsony. A mesterséges fény és a csalétek is vonzza. Egynemzedékes faj, április közepétől május végéig repül. A hernyó halvány sárgászöld, a szelvények hátoldalán jellegzetes, nagy, vörhenyes vagy téglavörös foltokkal. Bábként telet. Tápnövényei juharfélék, elsősorban az *Acer tataricum*. Típuslelőhely: Románia, Bánát: Borosjenő. - *Tatárjuhar-fésűsbagoly* (Magyar tavaszi-fésűsbagoly)

schmidtii (DIÓSZEGHY, 1935)

27. nem: *Orthosia* OCHSENHEIMER, 1816

Kis, közepes, esetenként eléggé nagy, széles szárnyú lepkék. A fej nagy, a szemek nagyok, gömbölyűek. A homlok sima, a nyelv jól fejlett, az ajaktapogató viszonylag hosszú és erős, az utolsó íz hosszú, tompa végű. A hím csápja szimmetrikusan fésűs, a nőstényé fonalas vagy finoman fogazott. A tor széles, egyneműen, dúsán és hosszan szőrös.

111. ábra: *Dioszeghyana schmidtii* (DIÓSZEGHY, 1935)

zött. A potroh hosszúsága fajtól függően változik, a hímeknél mérsékelten, a nőstényeknél gyengén szőrözött, háti pamacsok nincsenek; a hím farpamacsja sokszor erős. A hímivarszerv felépítése az egyes fejlődési ágakban olykor igen különböző is lehet, ennek alapján számos alnemet (egyres szerzők önálló nemeket) különítenek el. A nőstény ivarszerv felépítése kevésbé változékony, de az egyes, jól definiált rokonsági körök szintén egymástól jól elváló bélyegkombinációkkal jellemezhetőek.

Nagy fajszerű holarktikus-orientális nem, ötvennél több fájának többsége Kelet- és Délkelet-Ázsiában él, a Palearktikum nyugati felében rendszerint csak nagyelterjedésű fajok (illetve fajpárok nyugati elterjedésű fajai) és néhány erősen levezetett, sokszor monotipikus csoport képviselői fordulnak elő. Európában mindössze 9 fajt találtak eddig, ezek egy kivétellel (*O. dalmatica* WAGNER, 1924) Magyarországon is honosak; az utóbbi faj felbukkanása a Kárpát-medence belső területein kevésbé valószínű, de nem kizárt. Az európai irodalomban számos alnemet különböztetünk meg; a genusz teljes revíziója még várta magára. Egyenmezűedékes fajok, a mérsékelttől taxonok kora tavasszal, a szubtrópusiak a tél végén és tavasszal repülnek, hábként telelnek. Herényök fás és lágyszárú kétszikűeket egyaránt elfogyasztanak, több fajuk erdőgazdasági kártevőként ismeretes.

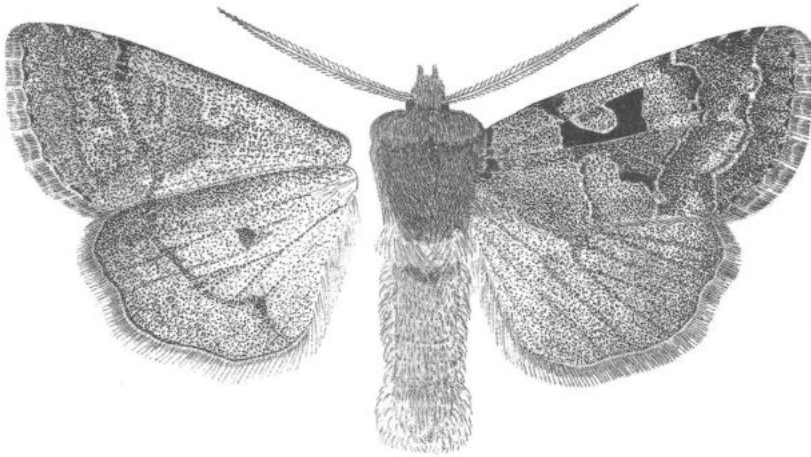
Az alnemek határozókulcsa

- 1 (2) Az elülső szárnyon a sejtben éles fekete vagy sötétbarna foltal.
1. alnem: **Semiophora** STEPHENS, 1829
- 2 (1) Az elülső szárny sejtjében nincs fekete vagy sötétbarna folt.
- 3 (4) Kistermetű fajok (<30 mm).
2. alnem: **Microrthosia** BERIO, 1980
- 4 (3) Nagyobb termetű fajok (>35 mm).
- 5 (8) Az elülső szárny hullámvonala éles és többé-kevésbé egyenes lefutású; a hátulsó szárny fehér(es), világos szürkésbarna vagy fénylő barna.
- 6 (7) Az elülső szárny világos fehér(es), okker- vagy vörhenyesszürke, a hátulsó szárny fehér(es); a hullámvonal teljesen egyenes, mellette szinte mindig éles sötét pontsorrall.
5. alnem: **Cororthosia** BERIO, 1980
- 7 (6) A hátulsó szárny nem fehér(es), ha fehér, akkor az elülső szárny narancsbarna vagy sárgásokker, a hullámvonal mellett éles sötét pontsor nélkül.
3. alnem: **Monima** HÜBNER, [1821]
- 8 (5) Az elülső szárny hullámvonala vagy elmosódó vagy eléggé kanyargós, a hátulsó szárny sosem fehér(es), barna vagy barnásszürke.
4. alnem: **Orthosia** OCHSENHELMER, 1816

1. alnem: **Semiophora** STEPHENS, 1829

Fejc kerek, az ajaktapogató kifejezetten rövid, előreálló. Külső oldala sötétbarna, a belső sárgás. A hím csápjá fésűs, a nőstényé fonalas, a csáptengely mindkét ivarnál sárgásfehér. A tor cróteljes, színezete egyöntetű szürkésbarna. A potroh-pamacsok hiányoznak. Az elülső szárny alapszíne változó árnyalatú szürkés-barna. A kör- és a vesefolt az alapszínnel megegyező kitöltésű, vékony, sárgás vonallal körülrajzolt. A sejtben a belső keresztvonal és a vesefolt közötti rész fényes fekete kitöltésű, igen jellegzetes feketett C-betű ala-

kú foltot képez. A csapfolt mindig hiányzik. A tövi keresztvonal két fekete pontból áll. A külső és belső keresztvonal az alapszínél világosabb, kettős, az elülső szegélyen indulásuknál egy-egy fekete ponttal. A hullámvonala kettős, szürkéssárga kitöltésű. A rojt sötétebb szürkésbarna, tövönala világos. A hátulsó szárny világosszürke (a nőténynél valamivel sötétebb árnyalatú); az erek gyengén szürkével fedettek. A holdfolt általában, a keresztvonal csak igen ritkán látható. Elkülönült színezetű szegélytere nincs. Fonákja szürkésbarna, a holdfoltok árnyéka és a külső keresztvonal jól látható (112. ábra).

112. ábra: *Orthosia gothica* (LINNAEUS, 1758)

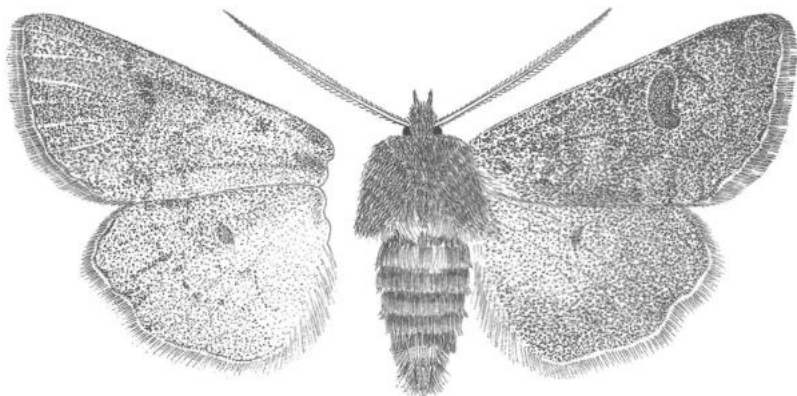
Eurázsiai faj, a Palearktikum középső zónájában szélesen elterjedt, Nyugat-Európától Japánig megtalálható. A belső-ázsiai és távol-keleti populációk taxonómiai vizsgálata jelenleg folyamatban van, az azonban bizonyos, hogy a pacifikus területeken részben szimpatrikusan fordul elő a közel rokon *O. askoldensis* STAUDINGER, 1892 fajjal. Döntően erdős területek lakója, de alacsony egyedszámban nyílt gyepekben is előfordul. Magyarország egész területén gyűjthető, egyes években kifejezetten gyakori. A hazai populációk - a többi európai populációval egyetemben - taxonómiailag egységesek. A mesterséges fény és a csalétek egyaránt erősen vonzza. Egyetlen nemzedéke március végétől május közepéig repül. Hernyója zöld, három sárgásfehér hátvonalal, egy széles fehér oldalsávval. Légzőnyílások fehérek barna kerettel. Feje zöld. Bábként telel. Polifág. Típuslelőhely: Európa, London (= *nunatrum* [DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775; *gothicina* HERRICH-SCHAEFFER, 1849; etc.). - Foltos fésűsbagoly

gothica (LINNAEUS, 1758)

2. alnem: *Microrthosia* BERIO, 1980

- - Az ajaktapogató rövid, egyenes, előreálló. Külső szegélye sötétbarna, csúcsa világos. A hím csápja erősen, kétoldalian fogazott, a nőtényé fonalas, mindkét ivarnál a csáptengely világos. A fej- és a torszörzet egyöntetű, az elülső szárny alapszínével megegyező, barnásszürke. Az elülső szárny keskeny, nyújtott, de nem kihegyesedő. A keresztvonalak sötéttel kirajzoltak, gyakran pontokra szakadozóak. az árnyékvonal sötét rajzolatú példányokon jól megfigyelhető. A vesefolt nagy, egyenesen álló, sötét kitöltésű. A hullámvonal vörösesbarna, vékony, néha teljesen eltűnhet. A rojttó világos, belső oldalán ki-

sérő pontsorrall, a rojt barnásszürke. az elülső szárny mintázati elemeinek megléte és erőssége példányonként igen változó. A hátulsó szárny barnásszürke, az erek gyengén sötéttel fedettek, erős, elkülönült szegélyteret nem találunk; a holdfolt mindig látható. A rojtító világos, a rojt fehéres, belső harmada barnásszürke. A fonák szürkés behintésű, barnásfehér, a külső keresztvonal árnyéka foltokból rajzolódik ki. A holdfolt és a vesefolt árnyéka mindig megtalálható (113. ábra).

113. ábra: *Orthosia cruda* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

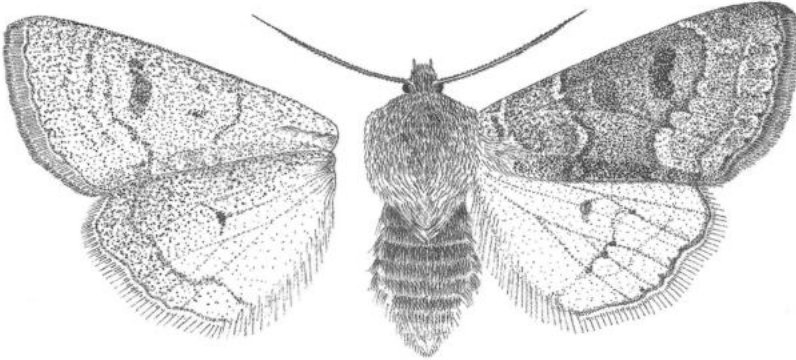
Holomediterrán-kisázsiai faj; Európában a legészakibb területek kivételével mindenütt megtalálható, elterjedésének ismert keleti határa Irak északnyugati része. Magyarországon általánosan előforduló, közönséges faj, a mesterséges fény és a csalétek egyaránt erősen vonzza. Egy-nemzedékes, március elejétől május végéig repül. Hernyója változó árnyalatú sárgászöld, fekete pontokkal tarkított. Három fehér vagy sárgásfehér hátvonala vékony, oldalvonala széles sárgás. A 11. szelvényen sarlóalakú sárga rajzolat látható. A légzőnyílások fehérek, fekete keretűek. Nyakpajzsa fekete három fehér csíkkal, feje sárgászöld fekete pontokkal. Bábként telel. Polifág. Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke (= *pulverulenta* ESPER, [1786]; *nanus* HAWORTH, 1803). - K i s f é s ű s b a g o l y

cruda ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

3. alnem: *Monima* HÜBNER, [1821]

- 1 (2) A hátulsó szárny fehér, az elülső szárny vöröses- vagy narancssárga. Feje kicsi, kerek, az ajaktapogató kifejezetten rövid, előreálló. A hím csápjá fésűs, a nőtényé röviden fogazott, csáptengely mindkét ivarnál sárgásfehér. Tora robusztus, egyöntetű. A potroh a tornál sötétebb árnyalatú, pamacsai hiányoznak. Az elülső szárny középtere az alapszínél mindig sötétebb színezetű. A bagolyrajzolat hiányos: a csapfolt mindig hiányzik. A kör- és vesefolt vékony világos vonallal körülrajzolt, az alapszínél sötétebb kitöltésű. Keresztvonalai kettősek, jól kivehetőek. Hullámvonala kettős, belső szegélyén a nyílfol-

tok időnként erőteljesek. A rojt hosszú, egyszínű. Tővonala vékony, sötét pontokra szakadozott. A hátulsó szárny fehér, változó erősségű szürkés behintéssel, az erek csak gyengén fedettek. A holdfolt mindig, a keresztvonal csak esetenként látható. A rojt fehér, időnként szürkés behintésű, a tővonala erőteljes, sötétbarna. Fonákja világos, a holdfoltok árnyéka mindig, a keresztvonalak árnyéka többnyire jól látható (114. ábra).

114. ábra: *Orthosia miniosa* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

Holomediterrán faj, mely Európában az atlantikus partszegélyek mentén messze északra is felhatol, keleti elterjedési határát Elő-Ázsiában éri el. Ritkás, bokros tölgyesek, karsztbokorerdők, lombhullató vegyeserdők lakója, Magyarországon eléggé lokális de élőhelyein rendszerint gyakori. Egyetlen nemzedéke viszonylag késő tavasszal, április közepétől május végéig repül. A hernyó színe a szürkéskéktől a sötétképig változó, egyenletes sűrűséggel, fekete pontokkal erősen behintett. Hátvonala sárga, benne szelvényenként egy fehér folt található. Feje fehéres egy nagy fekete foltal. Bábként tel. Polifág. Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke (= *rubricosa* ESPER, [1786]). - Sárgás fésűsbagoly

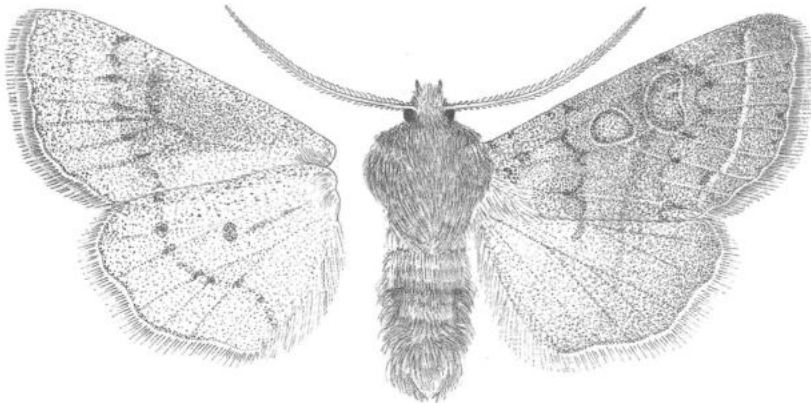
miniosa ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

- 2 (1) A hátulsó szárny nem fehér.
- 3 (6) A hullámvonal éles, folyamatos és közel egyenes.
- 4 (5) Az elülső szárny csúcса lekerekített, szegélyterében az erek éles világos behintésűek. Az ajaktapogató rövid, egyenes, előreálló. A hím csápja fésűs, a nőstényé fogazott; a csáptengely mindkét ivarnál sárgás. Tora robusztus, egyöntetű. A potroh pamacsok hiányoznak. Az elülső szárny alapszíne változó árnyalatú barna, gyenge szürkés behintéssel. A bagolyrajzolat hiányos, a csapfolt mindig hiányzik, a körfolt és a vesefolt az alapszínnel megegyező kitöltésű, a vesefolt alsó harmadában gyakran sötétebb árnyalatú. A foltok vékony sárga vonallal körülrajzoltak. A külső és belső keresztvonal halvány, gyakran

foltokra szakadozott. A külső keresztvonaltól indulóan az erek általában világosan fedettek. A hullámvonala enyhén ívelt, világos. A rojt hosszú, az alapszínnél sötétebb, a rojttó világos, belső oldalán az érközökben apró sötét pontokkal. Az alsó szárny szürkésbarna, az erek az alapszínnél sötétebben fedettek. A holdfolt halvány, de mindig kivehető. A rojt szürkésbarna, egyöntetű, tővonala sárgás. A fonák barnásszürke, a holdfoltok és a keresztvonal árnyéka jól látható (115. ábra).

Eurosibériai faj, a Palearktikumban szélesen elterjedt, areája Nyugat-Európától az erdőzóna déli szegélyében a Távol-Keletig húzódik. Magyarországon a lombhullató erdővidékeken mindenütt megtalálható, kifejezetten gyakori, helytől és évtől függően tömeges is lehet. A mesterséges fény és a csalétek egyaránt erősen vonzza. Egyetlen nemzedéke március közepétől május végéig repül. Hernyója zöld, finom sárga behintéssel, egy erősebb és két gyengébb sárga hátvonallal. A tizenegyedik szelvényen erős sárga keresztcsávval. Légzőnyílásai fehérek, fekete keretűek. Feje zöld, sárgás nyakszalaggal. Polifág. Talajban bábozódik, bábként telet. Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke (= *stabilis* [DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775), *obliqua* DE VILLERS, 1789; *junctus* HAWORTH, 1803; *pallida* HAWORTH, 1809; *rufannulata* HAWORTH, 1809).
- Közepes fészűsbagoly

cerasi (FABRICIUS, 1775)

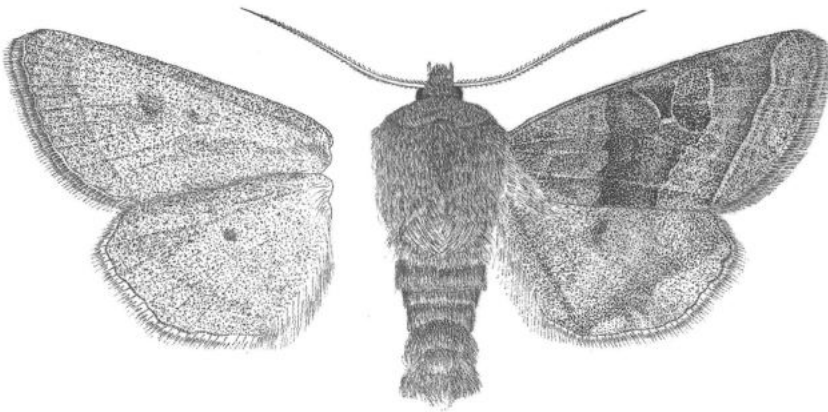
115. ábra: *Orthosia cerasi* (FABRICIUS, 1775)

- 5 (4) Az elülső szárny csúcsa hegyes, az erek végig egyszínűek és az alapszínbe olvadóak. Az ajaktapogató kicsiny, egyenes, előreálló. A hím csápjá kétszeresen fogazott, a nőtényé fonalas. A csáptengely mindkét ivarnál világos. A tor robusztus, szőrzete egyöntetű. A potroh rásimuló pikkelyekkel fedett, a potroh-pamacsok hiányoznak. Az elülső szárny lilás árnyalatú szürkésbarna, a bagolyrajzolat hiányos, csapfoltja nincs. Keresztvonalai halványak, kettősek. A középtér az alapszínnél lényegesen sötétebb kitöltésű. A középvonal erőteljes, sötétbarna. A kör- és vesefolt vékony, világos vonallal körülrajzolt. A hullámvonal éles, kettős, majdnem egyenes. A rojt hosszú, egyöntetű, az alapszínnel megegyező. Tővonala egészen vékony, világos, belső oldalán az érközökben apró fekete pontokkal. Hátszó szárnya szürkésbarna, keskeny, halvány szegélytérrel. A holdfolt általában kivehető. A rojt szürkésbarna, tővonala vilá-

gos, belülről sötét csík kíséri. Fonákja világos, lilás árnyalatú szürkésbarna. A holdfoltok árnyéka általában, a külső keresztvonal csak időnként látható (116. ábra).

Szibériai faj, elsősorban a zonális erdőssztyepp nedvesebb, nyíltabb részein honos. Európai elterjedése eléggé korlátozott, Észak- és Közép-Európában humid réteken, patak völgyekben, maradvány sztyeppfoltokban, Nyugat-Európában lápréteken és mezofil réteken található; Dél-Európából - a Balkán északi peremétől eltekintve - és Kis-Ázsiából hiányzik. Keleti elterjedési határát Mongóliában éri el. Magyarországon főként a nyugati országrész és az Alföld nedves rétjein és nedves erdeiben, továbbá a középhegység egyes patak völgyeiben és hegyi rétjein tenyészik, kisszámú adata mészkő- és dolomit-sztyepplejtőkről is ismert. Egynemzedékes, március végétől május közepéig repül. Hernyója vörösbarna, három finom, világos hátvonallal. Az alapszín a vonalak között kicsit sötétebb árnyalatú. Oldalvonala sötétbarna, alulról pirosan árnyékol. Feje pirosasbarna, a hasoldal sárgászöld. Lágyszárúakon polifág, olykor egyszikűeken is táplálkozik. Talajban bábozódik, bábként telet. Típuslelőhely: Európa (= *firma* HÜBNER, [1822]). - **Hegye sz árny ú fésűsbagoly**

opima (HÜBNER, [1808])

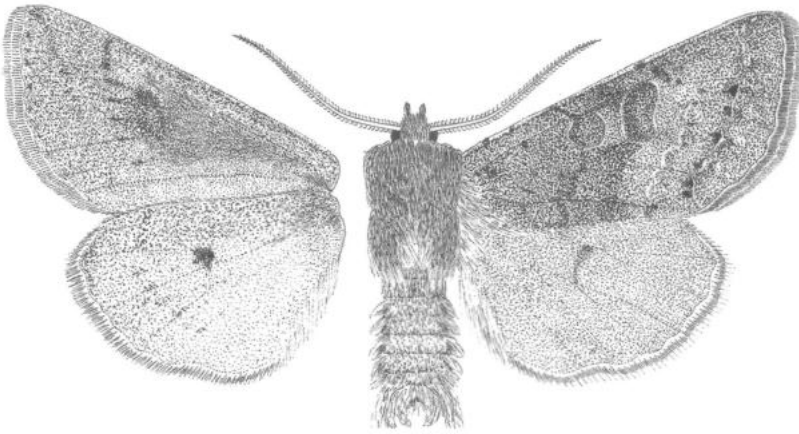
116. ábra: *Orthosia opima* (HÜBNER, [1808])

- 6 (3) A hullámvonal erősen hullámos vagy foltokra szakadozott, gyakran a szárny alapszínébe olvadó. Feje kerek. Az ajaktapogató kifejezetten rövid, egyenes, előréálló. A hím csápja fésűs, a nőtényé fonalas. Tora robusztus, egyöntetűen, dúsán szőrözött, a potroh pamacsok hiányoznak. Az elülső szárny alapszíne lilás árnyalatú barnásszürke. A bagolyrajzolat hiányos, csapfolt nincsen. A keresztvonalak sötétek, vékonyak, időnként alig láthatók. A kör- és vesefolt az alapszínénél sötétebb kitöltésű. A középvonal kontraszt nélküli, sötét sávként jelentkezik. A hullámvonal enyhén ívelt, vékony, sárgásbarna. Belső oldalán a nyíl foltok néha kifejezettek. A rojt hosszú, vöröses árnyalatú. A rojtító vékony, világos vonal. A hátulsó szárny egyöntetű, szürke. A holdfolt árnyéka halvány, de kivehető. A rojt az alapszínénél világosabb. A fonák szürkésbarna, a holdfoltok árnyéka általában, a keresztvonalé csak néha figyelhető meg (117 ábra).

Eurázsiai faj, Európában az északi és középső részeken található, ázsiai elterjedése kevésbé ismert, eddigi legkeletibb előfordulási adata Nyugat-Szibériában van. Kedveli a hűvös csapadékos élőhelyeket, Magyarországon elsősorban a középhegységekben gyűjthető, a sík- és dombvidéken csak nagyobb, zárt, humid erdőkben találják. Erősen lokális, csak kevés helyen figyelték meg nagyobb egyedszámban és sehol sem gyakori. A mesterséges fény erősen vonzza, a csalétek iránt kevésbé érzékeny. Egy nemzedékes, március végétől május közepéig repül. Hernyója világoszöld, három vékony, fehéres hátvonallal. A fehér, barna keretű légzőnyílásokat két finom fehér csík között találjuk. Feje világos, alsó harmada fehérrel pöttyözött. Polifág, de elsősorban fás növények barkáit és leveleit fogyasztja. Bábként telet. Típuselőhely: Norvégia (= *populi* STRÖM, 1783; *subplumbeus* HAWORTH, 1803; *intermedia* STEPHENS, 1825; *ocularis* FREYER, 1833). - Nyárfafa-fésűsbagoly (Bíborbarna fésűsbagoly)

populeti (FABRICIUS, 1781)

117. ábra: *Orthosia populeti* (FABRICIUS, 1781)

4. alnem: *Orthosia* OCHSENHEIMER, 1816

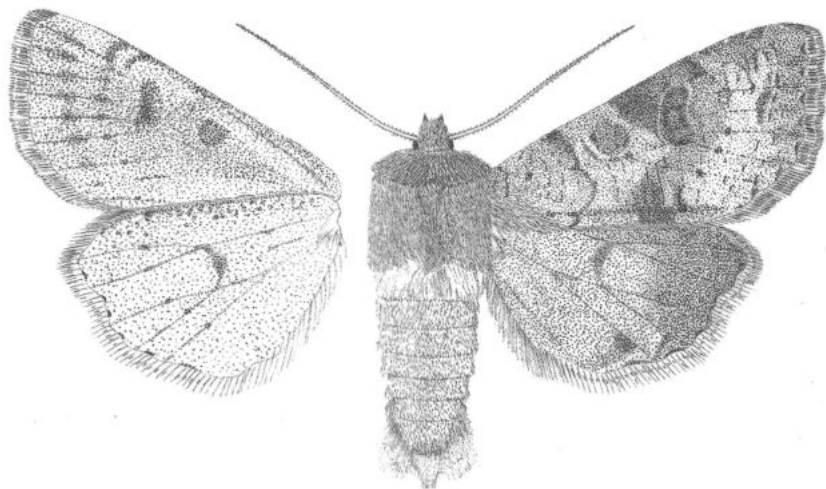
--

Az ajaktapogató rövid, egyenes, előreálló; oldala sötétbarna, csúcsa világos. A hím csápjá kétoldalian fogazott-fűrészes, a nőstényé finoman fogazott, a csápfogak mindkét ivarnál barnák, a csáptengely világos. A fej- és a torszórzet egyöntetű, az elülső szárny alapszínével megegyező. Az elülső szárny keskeny, nyújtott, csúcsa finoman kihegyesedő. Roppant variábilis faj, az elülső szárny alapszíne a halvány sárgásszürkétől a füstfeketéig változhat. A belső és külső keresztvonal rendszerint részben vagy teljesen elmosódott, hullámos. A hullámvonal legtöbbször folytonos, gyengén hullámos, az alapszínél halványabb, rendre sárgás tónusú, belső oldalán gyakorta sötétebb foltokkal kísért. A kör- és a vesefolt kerete halvány, de legtöbbször jól látható, részben vagy teljesen fehéres; a vesefolt alsó része sötét kékesszürke behintésű. A rojt tövönala fehéres-sárgás, finom feketés vonallal kísért, a rojt egyszínű, az alapszínnel megegyező tónusú. A hátulsó szárny fehéres- vagy sárgásszürke, változó erősségű szürkésbarna behintéssel; az erek és a holdfolt barnával kirajzoltak. A szegélytér csak némiképp sötétebb a szárny belső felénél; a rojt halvány fehéres- vagy sárgásszürke, külső fele gyakran sötétebb (118. ábra).

Eurosibériai faj, Nyugat-Európától Mongóliáig és a Távols-Keletig húzódó areával; Közép-Ázsiában több, igen közel rokon faja él; az Atlasz-hegységben is egy testvérfaj (*O. manfredi* HREBLAY, 1995) helyettesíti. A mérsékeltvízi lomberdózóna lakója, az arid vidékeken csak a magasabb hegységeken található. Európában általánosan elterjedt és rendszerint igen gyakori, dél és kelet felé folyamatosan válik egyre lokálisabbá. Magyarországon is mindenütt előfordul, az erdős területeken rendszerint közönséges. Egyetlen nemzedéke március végétől május közepéig repül. Hernyója zöld, sárgásfehér behintéssel, hátvonala fehér vagy sárgás, két kísérővonala halvány, néha felszakadozott. Oldalvonala sárgás, felette található a fehér, fekete keretű légzőnyílások. Feje kékeszöld. Polifág. Bábként telet. Típuslelőhely: Németország, Berlin környéke (= *collinita* ESPER, [1790]; *contracta* ESPER, [1790]; *trigutta* ESPER, [1790]; *angustus* HAWORTH, 1803; *fuscatus* HAWORTH, 1803; *nebulosus* HAWORTH, 1803; *subsetaceus* HAWORTH, 1803) - Változékony fészűsbagoly

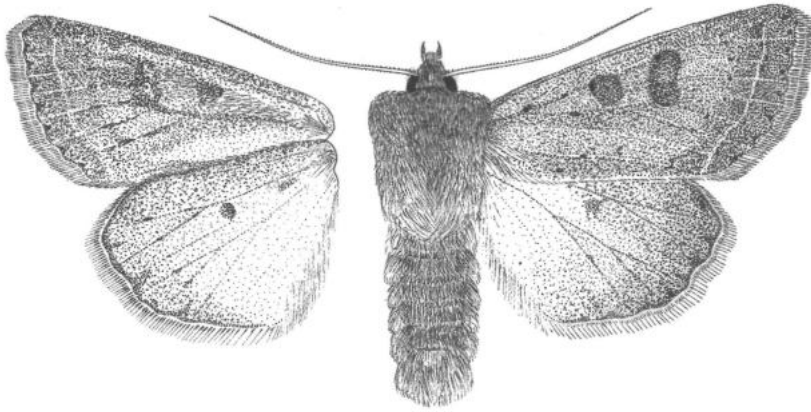
incerta (HUFNAGEL, 1766)

118. ábra: *Orthosia incerta* (HUFNAGEL, 1766)

5. alnem: *Cororthosia* BERIO, 1980

- - Az ajaktapogató kicsi, előreálló, külső oldala sötétbarna, belső oldala világos. Tora robusztus, szőrzete egyöntetű. Az elülső szárny alapszíne a halvány sárgásszürkétől a sötét pirosasbarnaig változó, leggyakrabban rózsaszínes árnyalatú halvány szürkésbarna. A bagolyrajzolat hiányos, a csapfolt mindig hiányzik. A kör- és vesefolt az alapszínnél sötétebb kitöltésű, vékony világos vonallal körülrajzolt. A belső keresztvonal alig látható, a külső éles sötét pontokra szakadozott. A hullámvonal folytonos, csak enyhén ívelt, világos vonal, erőteljes sötétebb belső árnyékkal. A rojt hosszú, szürkésbarna. Tővonala világos, belső felén az érközökben sötétebb pontokkal. A hím hátulsó szárnya fehér, az erek szürkével halványan fedettek, szegélytere vékony, élesen elváló; a rojt fehéres. A nőtény hátulsó szárnyán a fehér alapszín az erőteljes szürke behintés a tőter kivételével teljesen elnyomhatja; a holdfolt mindkét ivarnál jól kirajzolódó. A rojt fehéresszürke, tővonala éles, világos. A hím fonákja szürkésfehér, a nőtényé sötétebb árnyalatú, a keresztvonal pontokra szakadozott, a holdfoltok eléggé erőteljesek (119. ábra).

119. ábra: *Orthosia gracilis* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

Eurosibériai faj, Kelet-Ázsiából származó elterjedési adatai bizonytalannal a hozzá igen hasonló *O. ella* (STAUDINGER, 1892) fajra vonatkoznak. A meleg, de viszonylag zárt lombhullató vegyeserdőket kedveli, Magyarországon voltaképpen általánosan elterjedt, de néhány helytől eltekintve mindenütt szórványosan jelentkezik, tömeges előfordulásáról nincs tudomásunk. Egynemzedékes, április elejétől május végéig repül. Hernyója kékeszöld, három fehéres hátvonallal, amelyek között minden szelvényen két halvány világos folt található. Oldalvonala fehér, fölfelé feketével árnyékol. Légzőnyílásai fehérek, feketével keretezettek. Feje egyöntetű barnássárga. Polifág, tápnövényei *Salix*, *Rubus*, *Rosa*, *Myrica*, *Filipendula*, *Geranium*, *Achillea* és *Prunus* fajok. Bábként telel. Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke (= *lepada* BRAHM, 1791; *sparsus* HAWORTH, 1803). - K a r c s ú f é s ű s b a g o l y

gracilis ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

28. nem: *Anorthoa* BERIO, 1980

Közepes és nagytermetű, erős testű és hegyes szárnyú lepkék. A fej nagy, a homlok sima, a hím csápjá kétszeresen fésűs, a nőtényé fonalas. A tor széles, a válltakarók nagyok, az utótori pamacs jól fejlett. A hím potroha hosszú, eléggé karcsú, a nőtényé viszonylag rövid; a háti pamacsor rövid, pici pamacsokból áll. Az elülső szárny nyújtott, viszonylag széles, csúcsa finoman hegyes, a hátulsó rövid, lekerekített. A hím fogókészüléke erőteljes, nagy, szklerotizált, a valvák szimmetrikusak vagy csak kissé aszimmetrikusak. A nem jellemzői a jól fejlett, erőteljes clavus, a hosszú harpe és az igen hosszú, spirális lefutású, csőszerű vesica, tövi részén két-három kisebb diverticulummal, melyek finom, hegyes tüskékből álló kévéket viselnek. A nőtény ivarszervének legjellemzőbb sajátága az igen hosszú, helikális cervix bursae.

Palearktikus nem, melybe jelen tudásunk szerint négy faj tartozik, közülük három csupán Kelet- és Délkelet-Ázsiában honos. A génusz átmeneti állapotot képvisel a szűkebb értelemben vett *Orthosia* és *Perigrapha* rokonsági körök között, legközelebb a *Harutaenographa* YOSHIMOTO, 1993 nemhez áll. Arboreális csoport, az ázsiai fajok a monszunikus erdővidékek lakói, a Palearktikum nyugati felében is honos *A. munda* nyílt élőhelyeken is előfordul.

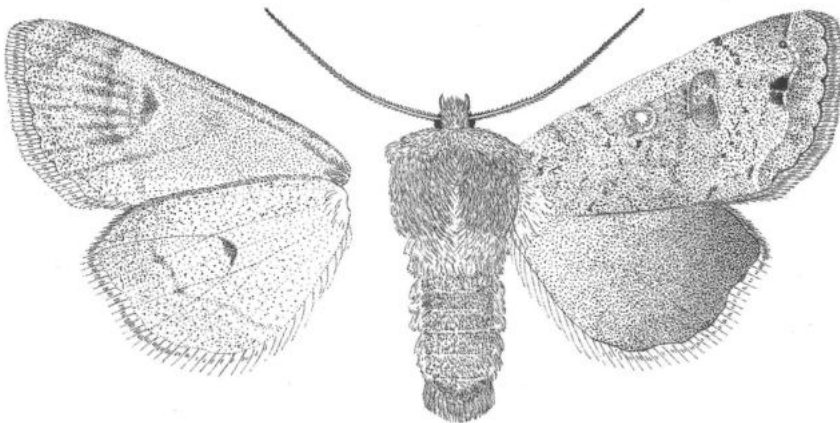
- - A homlok rövid és sűrű, barnássárga szőrrel fedett. Az ajaktapogató rövid, egyenes, külső oldala sötétbarna, a belső sárgás. A hím csápja szélesen kétszeresen fogazott, a nőtény csápja fonalas. Tora robusztus, az elülső szárny alapszínével megegyező, egyöntetű, meleg barnássárga. A potrohmacsok hiányoznak. A bagolyrajzolat hiányos. A külső és belső keresztvonal többnyire alig látható, az árnyékvonal csak igen ritkán figyelhető meg. A csapfolt mindig hiányzik. A kör- és vesefolt vékony, sárga vonallal körülrajzolt, a vesefolt alsó harmada általában szürkésbarna kitöltésű. A hullámvonal sárgás, alig látható, belső oldala mellett az m-érközőkben szinte mindig két éles fekete folt van. A rojt hosszú, egyszínű, a tővonala világos. Hátsó szárny szürkésbarna, az erek egy kicsit sötétebben fedettek. Keresztvonala és elkülönült színezetű szegélytere nincs. A holdfolt jól kivehető. Fonákja szürkésbarna, a holdfolt és a vesefolt árnyéka mindig megfigyelhető, a külső keresztvonala csak esetenként élesebb (120 ábra).

Eurázsiai faj, a Palearktikum középső zónájában szélesen elterjedt, Nyugat-Európától Japánig megtalálható. Magyarország egész területén gyűjthető, rendszerint gyakori, meleg tölgyesekben közönséges. Mind a mesterséges fény, mind a csalétek erősen vonzza. Egynemzedékes, március végétől május közepéig repül. Hernyója a világos sárgásbarnától a vörösesbarnaig változhat. Hátvonala világos, a mellékhátvonalak helyén igen laza világos kísérő pontsorrall. Oldalvonala barna, fölötte hátrafelé növekvő méretű sötét, háromszögletű foltokat találunk. Feje pirosasbarna fekete homlok háromszöggel. Bábként telet. Polifág, fákön és lágyszárúakon egyaránt megél, de mindenekelőtt tölgyfélék leveleit fogyasztja. Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke (= *gemina* BORKHAUSEN, 1792; *bimaculatus* HAWORTH, 1803; *geminatus* HAWORTH, 1803). - T ö l g y e s - f é s ű s b a g o l y

munda ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

29. nem: *Perigrapha* LEDERER, 1857

Közepes és nagytermetű, erős testű és legtöbbször hegyes szárnyú lepkék. A fej nagy, a homlok sima, mindkét ivar csápja fésűs, a hímnél a fésűfogak mintegy kétszer olyan hosszúak. Az ajaktapogató második íze rövid, hosszú szőrrel fedett, a harmadik íz hosszabb, tompa végű; a nyelv jól fejlett. A gallér széles, bemélyedő, középtájt sokszor

120. ábra: *Anorthoa munda* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

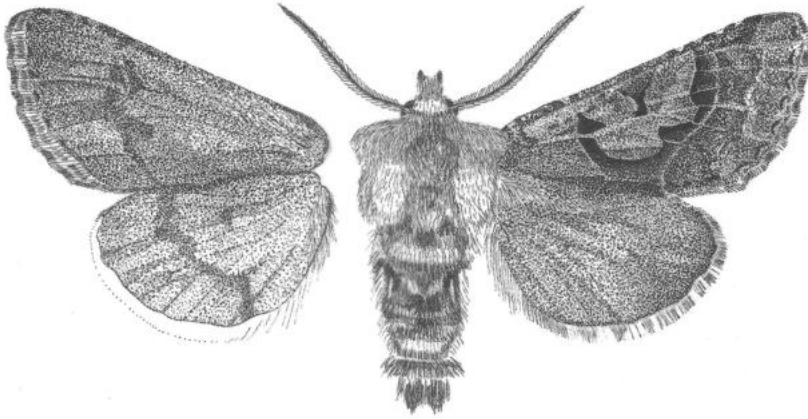
éles, taréjszerű peremmel. A tor igen széles, a válltakarók nagyok, az utótori pamacs jól fejlett. A potroh erős de viszonylag rövid, kissé lapított, az első szelvényen fogszerű háti pamaccsal, oldalán durva szegélyszőrrel. Az elülső szárny hosszú és keskeny, gyakran kifejezetten háromszögletű és hegyes csúcú, a külső szegély hullámos vagy csipkés. A hím ivarszervében az uncus rövid, gyakran lapátszerű, a tegumen keskeny, kicsi, a penicularis lebenyek erősen redukálódtak. A fultura deltoid- vagy rombuszalakú, hosszú csúcsi lemezzel, a vinculum rövid és vastag. A valva nyújtott, hosszú, a cucullus alatt erősen összeszűkülő; a cucullus nagy, eléggé szabálytalan alakú, többször különféle nyúlványokat viselő vagy kétoldalt aszimmetrikus. A corona hiányzik, a cucullus felszínét szőrök és néhány serte borítják. A sacculus széles, csúcsa erősen szklerotizált, clavus nincs. A harpe nagy, széles lemez, rajta néha kis, felmeredő nyúlvánnyal; az ampulla erős, hosszú, olykor igen hosszú és karcsú. Az aedoeagus rövid, csőszerű, a carina sima vagy agy gyenge lécet visel. A vesica igen hosszú és vastag, visszahajló és két-három csavarulatot vető cső, rajta egy (ritkán két) hosszú tüskéből álló tüskemező, továbbá vékony, szakadozott kitinszalagok és 1-3 kis diverticulum található. A nőstény tojócsöve rövid, az ostium igen nagy, a ductus felé szűkülő, trapéz alakú lemez, mely folyamatosan megy át a hosszú, szklerotizált ductus bursae-ba. A ductus bursae tövén a cervix bursae felé egy erős, redőzött kitinléc indul. A cervix bursae igen hosszú, redőzött és csavarodott, csúcsa kiszélesedő és erősebben kitinizált. A corpus bursae elliptikus, négy folt-szerű, kis szignummal.

Palearktikus nem, mintegy húsz ismert fajjal, ez a fajsza az ázsiai magashegységek intenzívebb kutatása során minden bizonnyal jelentősen emelkedni fog. Magyarországról eddig két fajt ismerünk, további fajok előkerülése igen valószínű. Xerofil, nyílt élőhelyekhez kötődő állatok, elsősorban magashegyi sztyeppeken és sziklagyepekben, szurdokokban, esetenként ritkás sziklaerdőkben és bozótokban, mediterrán bokorerdőkben tenyésznek, két faj a zonális sztyeppetületeken is szélesen elterjedt. Rendszerint igen lokálisak, de egyedszámuk helyről helyre magas is lehet. Egynemzedékes, kora tavasszal repülő, bábként telelő fajok.

1. alnem: *Perigrapha* LEDERER, 1857

Az alnemre a nem általános jellemzésénél felsorolt jellegek döntő többsége érvényes. A tor robusztusabb, mint a másik európai alnem fajainál, a csáp erősebben fésűs, a gallér és a torközép határozott taréjt visel, a szárnyak nyújtottabbak és hegyesebbek. A hím ivarszervben a fogókészülék összességében jóval nagyobb, robusztusabb, a cucullus sokkal nagyobb és szélesebb; a vesica disztális része több kanyarulatból álló, hosszú cső. A nőstény ivarszervében a ductus bursae hosszabb és jóval erőteljesebben szklerotizált, a cervix bursae sokkal hosszabb és helikális szerkezetű.

- - A fej és a tor sötét palaszürke, az ajaktapogató oldalt feketésbarna, a gallér és az előtori pamacs csúcán feketésbarna vonalakkal. A tor igen széles, a tor-szőrzet dús, a sürke szőrzet közé barna és némi fehér szőrök is keverednek; az utótor és a válltakarók belső szegélye erősebben barna. Az elülső szárny alapszíne a torral megegyező árnyalatú palaszürke, a tötér alsó része, a középtér és a belső szegélytér egy darabja pirosas árnyalatú melegbarna és némi lilászürke behintéssel fedett. A keresztvonalak keskenyek, kettősek, kevésbé hullámosak, világosszürke kitöltésűek, a hullámvonal eléggé elmosódó, kevésbé zegzugos szalag. A körfolt, a vesefolt és a stigma egy részben összeolvadó, a nemre igen jellemző világosszürke foltegyüttest alkot. A foltok kerekete finom, fehér vonal, de az egész komplexumot kívülről határoló tér erősen elsötétül - csokoládébarna vagy feketésbarna - és ez a sötét színű szegély emeli ki a sajátos mintázatot. A szegélytér színezetében erősen kettéosztott, belső sötét harmada csaknem egyenes vonallal határolódik el a világos külső térrésztől. A rojttó kis feketés foltok sora, a rojt kissé hullámos szegélyű, belső fele világosszürke, míg a külső rész sötétbarna. A hátulsó szárny csaknem

121. ábra: *Perigrapha i-cinctum* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

egyöntetű szürkésbarna, csupán a szegélytér csúcsi fele sötétebb kissé; a holdfolt hiányzik vagy igen apró sötét pontocskaként látható. A rojt sárgásbarna, sötétén foltozott. A fonák füstszerű, változó erősségű sötétbarna behintéssel, a holdfoltok és a keresztvonalak elmosódóak, de rendszerint jól láthatóak. 37-44 mm (121. ábra).

Pontomediterrán faj, Dél-Franciaországtól szórványos populációkkal a Kárpát-medencén, a Balkán félszigeten át Kelet-Törökország és Dél-Ukrajnán át az Ural lábáig terjedt el. A franciaországi, illetve a közép- és kelet-törökországi populációk önálló földrajzi alfajokat képeznek. Areájának nyugati részében kifejezetten ritka. Hazánkban számos lelőhelye ismert, meleg, száraz és nyílt gyepekhez kötődik; mészkő- és dolomit-sziklagyepekben gyakori is lehet. Egyetlen nemzedéke március első napjaitól május elejéig repül, repülési ideje kifejezetten rövid és jól szinkronizált, de hogy ez mikorra esik, azt erősen befolyásolja az adott téli periódus hossza. A mesterséges fény erősen, a csalétek kevésbé vonzza. Hernyója fiatalon almazöld, világossárga sávokkal, később vöröses, szürkésbarna elemekkel sűrűn fedve. Hátvonala fehéressárga, mellékhátvonala vékonyabb, sárgás. Oldalvonala széles, sárga, fölötté vannak a légzőnyílások. Feje mézsárga, világossárga nyakszalaggal. Talajban bábozódik, bábként telet. Tápnövényei *Fragaria*, *Plantago*, *Stellaria*, *Pulsatilla* és *Lamium* fajok. Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke (= *cincta* FABRICIUS, 1787). - K ö k ö r c s i n b a g o l y (i - b e t ű s f é s ű s b a g o l y)

i-cinctum ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

2. alnem: *Rororthosia* BECK, 1999

Az alnembe külső megjelenésüket tekintve inkább az *Orthosia* (s.l.) génusz tagjaira emlékeztető fajok tartoznak: a tor szőrzete egynemű, különálló taréj és pamacsok nélkül; a szárnyak rövidebbek, csúcsuk kerekítettebb, rajzolatuk elmosódó. A hímivarszervben a fogókészülék jóval kisebb, filigránabb, a cucullus kicsi, madárfejszerű, a harpe sokkal hosszabb és nagyjából sarlóalakú, a vesica egyszerű, visszahajló cső, feljett disztális tüskemezővel. A nőtény ivarszervében a ductus bursae rövidebb, bár erőteljes, a cervix bursae kicsi, kúpos vagy félgömbalakú.

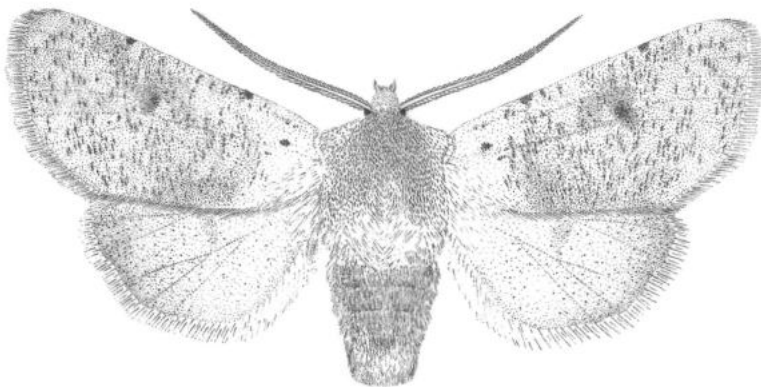
- - Az elülső szárny foltjai (kör- és vesefolt) elmosódóak, éles keretek nélküli sötét árnyékok. Az ajaktapogató kifejezetten kicsi, egyenes, sötétbarna. A hím csáuja szélesen, kétszeresen fésűs, fokozatosan elvékonyodó, a nőtényé kétszeresen fogazott. Tora robusztus, egyöntetű, az elülső szárny alapszínével megegyező árnyalatú, a potroh színezete a tornál mindig sötétebb. Az elülső szárny alapszíne lilás árnyalatú szürkésbarna (néha előfordulnak kifejezetten rózsaszínes példányok is). A bagolyrajzolat hiányos, a mintázat erőssége nagyon változó. A belső keresztvonalból általában csak a kezdeti egyharmada látható, a külső keresztvonal sötétbarna, gyengén ívelt, foltokra szakadozó. A keresztvonalak indulásában az elülső szegélyen egy-egy feketésbarna foltot találunk. Az árnyékvonal széles, sötétbarna (halványan a legegyszínűbb példányokon is látható). A vesefolt halványan körülrajzolt, alsó harmadában feketésbarna kitöltéssel. A körfolt csak igen ritkán, a csapfolt sohasem található meg. A hullámvonal alig látható. A rojt hosszú, az alapszínénél mindig világosabb. A rojttó vonala erősen szétszakadozott pontokból áll. A hátulsó szárny változó árnyalatú vagy szürkésbarna, elkülönült szegélytere csak igen ritkán van; a holdfolt általában halvány. A rojt a hátulsó szárnyon is világosabb az alapszínénél. A fonák világos szürkésbarna, a külső keresztvonal árnyéka általában, a holdfoltok mindig láthatók (122. ábra).

Holo-pontomediterrán faj, elterjedési súlypontja a Balkánra és Kis-Ázsiába esik, a Földközi-tenger nyugati medencéjében mindenütt igen lokális és ritka. A mediterrán bokorerdők és bozótosok ("macchia"), keménylombú tölgyesek, sziklaerdők jellemző állata. Észak felé a Kárpátok déli szegélyéig hatol, hazai előfordulása kevésbé valószínű. Egynemzedékes, február végétől-március elejétől április közepéig repül. Bábként telel. Tápnövénye a krisztustövis (*Paliurus spina-christi*). Típuslelőhely: Balkán-félsziget. (= *sieversi* ROMANOFF, 1885). - D é l i f é s ű s - b a g o l y

[**rorida** (FRIVALDSZKY, 1835)]

30. nem: **Egira** DUPONCHEL, 1845

Közepes termetű, igen keskeny szárnyú, a *Xylenini* tribus egyes nemeire (*Lithophane*, *Scotochrosta*) emlékeztető lepkék. A fej nagy, a homlok sima, a hím csáp-

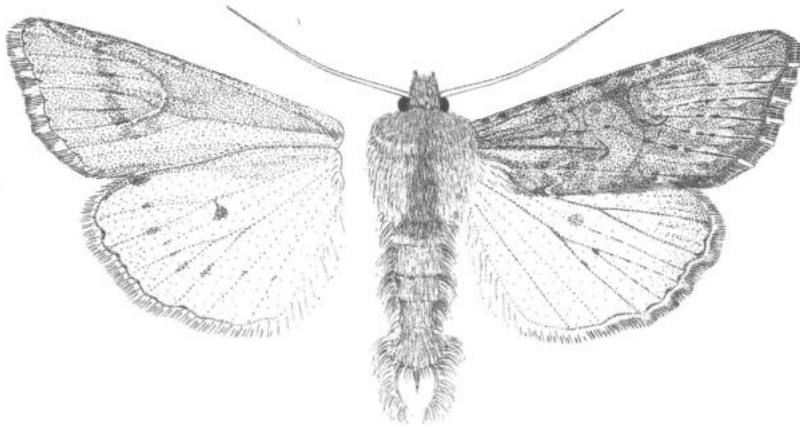
122. ábra: *Perigrapha rorida* (FRIVALDSZKY, 1835)

ja pillás. A nyelv jól fejlett, az ajaktapogató rövid, vastos, dúsan szőrözött. A fejtetőn, az elő- és utótoron erős pamacsok vannak és a gallér középbordája is rendszerint jól kiemelkedő; a potroh első szelvényén nagy háti pamacs van. Az elülső szárny igen hosszú és keskeny, elülső és belső szegélye csaknem párhuzamosak, a külső szegély a tornusnál kissé hullámos; a hátulsó szárny m3 és cul erei rövid szakaszon anasztomizálnak. A hímivarszervben az uncus hosszú, karcsú, a tegumen keskeny, magas, a penicularis lebenyek keskenyek, de erősen szőrözöttek. A fultura szögletes, a vinculum igen hosszú és erős, Y-alakú. A valva nyújtott, szegélyei erősen párhuzamosak, a cucullus kicsi, eléggé szögletes; a corona hosszú. A harpe kicsi, mutatoujszerű, az ampulla jóval hosszabb, karomszerűen görbült. A sacculus hosszú és erős. Az aedocagus hosszú és keskeny, hengeres, a carina egy fogazott oldallemézzel merevített és egy kiüremíthető, fűrészes lécet visel. A vesica igen bonyolult, elágazó és visszahajló cső, több hosszabb-rövidebb diverticulummal, rajtuk 3-5 erősebb cornutussal, szklerotizált szalagokkal és egy terminális tüskemezővel. A nőstény tojócsöve rövid, az ostium bursae keskeny, szögletes és szklerotizált; a ductus bursae rövid, szemcsézett és kocsonyás bevonatú. A cervix bursae igen nagy, öblös, bordázott és nagy foltokon szklerotizált; a corpus bursae hosszú, tömlőszerű, disztális harmada redőzött, többi része hártás, viszonylag rövid szignumszalagokkal díszített.

Fajgazdag, számos nagy fajsoportra tagolódo holarktikus nem, az egyes fejlődési ágak taxonómiai rangja eléggé kérdéses. Mintegy húsz óvilági faj tartozik a génuszba, melyek döntő többsége a Palearktikus és az Orientális régió határterületein honos. Európában mindössze három faj él, melyek közül egyet Magyarországon is megtaláltak; további fajok előkerülése nem várható. A nyugat-palearktikus fajok egyenmezőes tavaszi állatok, elsősorban erdős területeken élnek, de a xeromontan hegyvidékek ritkás bokorerdőiben és bozótosokban, sziklaerdőiben is előfordulnak. A kelet-ázsiai taxonok késő ősszel, télen és kora tavasszal repülnek, monszonikus hegyi erdőkben és mérsékeltvízi esőerdőkben élnek.

Igen változékony faj, mind a hímnek, mind a nősténynek van egy sötét és egy világos alakja, továbbá ezek között számos (de viszonylag ritkán előforduló) átmeneti színváltozat létezik. A hím világos alakja világosbarnával behintett halványszürke, a középtör, az árnyékvonal kezdeti szakasza és a szegélytér külső fele rendszerint sötétebb barna. A rajzolat eléggé elmosódó és halvány, a tövonal hosszú és viszonylag éles. A keresztvonalak kettősek, helyenként csupán sötét pontsorokként jelentkeznek, a kör- és a vesefolt kerete részben vagy teljesen hiányzik, csupán kissé sárgás kitöltésük és egy halvány világos gyűrű jelzi helyüket. A hullámvonal szakadozott, sokszor igen halvány, a rojt-sötét, világos foltozású és igen enyhén csipkés. A hátulsó szárny fehér, az eréken és a keskeny szegélytér egyes részein barnás behintéssel; a holdfolt kicsi és kerek. A világos színezetű nőstényeknél a kör- és vesefolt körvonala viszonylag élesebb és részben feketés és a keresztvonalak is határozottabbak, jobban láthatóak; a hátulsó szárny szegélytere kissé szélesebb és sötétebb tónusú. A hím sötét alakjánál a világosszürke alapszint a tömött, sötét szürkésbarna vagy kávébarna behintés szinte teljesen elfedi, csupán a belső szegély, a középtör alsó harmada, a tornus környéke és a hullámvonal pásztája marad világos, részben szürke, részben fehérösszárga. A rajzolat elemek nem, vagy csak csekély mértékben élesebbek, mint a világos alak esetében, sőt a tövonal is belemosódik a sötét behintésbe. A sötét nőstények a sötét hímekhez hasonlóak, de a sötét szárnyrészek tónusa mélyebb, a világos területek pedig szinte teljesen csillogó sárgások. Az erek sötét befuttatása is erősebb, különösen a vesefolt külső szögletétől kifelé futó eréken látható élesebb csikocská. A fonák valamennyi formánál kissé sárgás vagy szürkés árnyalatú fehérek, az elülső szárny belső terc erősebb, a hátulsó szegély- és csúcstere gyengébb barna behintéssel. A keresztvonalak foltokra szakadozottak vagy hiányoznak, a hátulsó szárny holdfoltja kicsi, de éles. 36-44 mm (123. ábra).

123. ábra: *Egira conspicillaris* (LINNAEUS, 1758)

Holomediterrán-turkesztáni faj, elterjedésének keleti határai - a rokon *E. anatolica* HERING, 1933 fajjal való összetéveszthetősége miatt - nem ismertek kellő pontossággal. A mérsékeltövi lomberdők és az erdőssztyepp nyiltabb régióiban honos, Észak-Európából és a hegyvidék fenyves zónájából rendszerint hiányzik. Egynemzedékes, március végétől május végéig repül, többfelé gyakori, de sehol sem tömeges. Hernyója barnásszürke, a hátvonal csak alig látható, a sörteszemölcsök feketék. Oldalvonala világos alulról sötétben árnyékolt. A légzőnyílások fehérek, feketével keretezettek. Feje barna, a nyakpajzs félkör alakú, három halvány vonalkával osztott. Talajban bábozódik, bábként tel. Tápnövényei *Genista*, *Sarothamnus*, *Prunus* és *Clematis* fajok. Típuslelőhely: Európa. (= *melaleuca* VIEWEG, 1790; *leuconota* DONOVAN, 1808). - V á l t o z ó s z ű r k e b a g o l y

conspicillaris (LINNAEUS, 1758)

31. nem: *Atethmia* HÜBNER, 1821

Kistermetű, karcsú testű lepkék. A fej kicsi, a homlok sima, az ajaktapogató rövid, a nyelv jól fejlett. A hím csápjja pillás vagy gyengén fogazott, a nőstényé fonalas. A torzsórzet eléggé egynemű, de a gallér középső bordája és az előtöri pamacs egy jellegzetes kis sisakszerű képződményt formál. A potroh rövid, rásimulón szőrözött, pamacsok nélkül. Az elülső szárny magas háromszögletű, kifejezetten hegyes csúcsú, a külső szegély rendszerint finoman csipkés. A hím ivarkészülékében az uncus rövid és vékony, a tegumen széles, nagy penicularis lebenyekkel ellátott. A fultura rombusz- vagy deltoid alakú, a vinculum rövid, de vastag. A valva nyújtott, a cucullus kicsi, a corona rövid és ritkás. A costa nyúlványa változó erősségű, általában hosszú és hegyes. A harpe igen jellegzetes, nagy és erős, S-alakú, rajta középtájt kis, kúpos vagy piramisszerű, erősen tövises kinövés van. A sacculus rövid, a clavus redukálódott vagy kicsi púpként jelentkezik. Az aedoeagus csőszerű, kicsi, a vesica 1-3 erősebb cornutust és esetenként egy kis tüskéből álló mezőt visel. A nőstény tojócsöve rövid, hengeres, egyes fajokon az anális papillák igen sajátos, lapos és hosszú szőrpikkelyekkel borítottak. Az ostium bursae többé-kevésbé szögletes és erős, a ductus bursae változó hosszúságú, rendre erős hosszanti kitinbordákkal. A cervix bursae redőzött, néha erősebben kitinizált; a corpus bursae gömbded, egy kerek szignumfoltot vagy néhány hosszabb szignumszalagot visel.

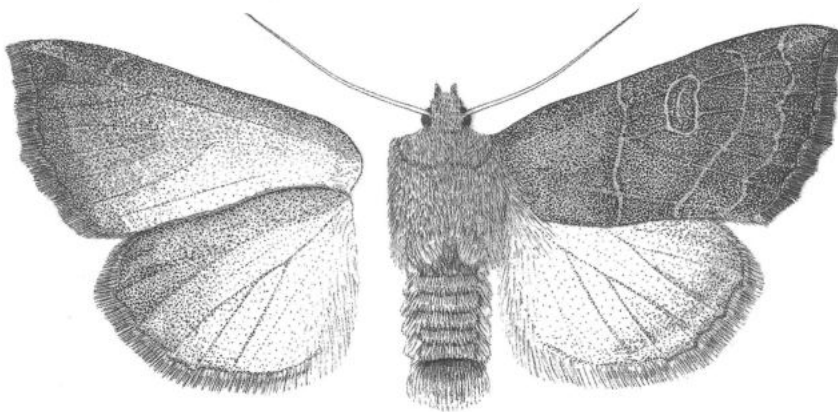

Kis fajszerű, kompakt palearktikus nem, fajainak többsége a Mediterráneumban és Kis-Ázsiában terjedtek el, de kelet felé egészen a Himalája nyugati vonulatai képviseli elterjedési határáig. Magyarországon két fajja honos. Egynezmedékes kora őszi-őszi fajok, pete alakban telelnek, hernyóik lombosfákon táplálkoznak.

- 1 (2) A vesefolt az alapszínnel megegyező kitöltésű, világos okkersárga kerettel. Az ajaktapogató feltűnően rövid, sötétbarna. A hím csápjja egészen gyengén fogazott, a nőstényé fonalas, a csáptengely mindkét ivarnál világos. A fej- és torszörzet egyöntetű, az elülső szárny alapszínével megegyező sötét vörösbarbarna. Az előtöri pamacs felmeredő. A potroh világos szőrökkel kevert. Az elülső szárny erősen kiszélesedő, szegélye enyhén csipkés. A rajzolat redukált, a kör- és a csapfolt mindig hiányzik. A keresztvonalak vékony, de jól kontrasztosított okkersárga vonallal kihúzóztak. A belső majdnem egyenes lefutású, a külső erősen ívelt, így a középtér beszűkülő. A hullámvonal egészen halvány, a példányok egy részén alig látható. A hosszanti erek a középtérből indulóan gyenge okkersárga fedettségek. A szegélytér a rojt irányában fokozatosan besötétül. A rojt sötétbarna. A hátulsó szárny fényesfehér, a szegélytér gyenge vöröses behintésű. A holdfolt és a keresztvonal csak igen halványan látható. A rojt változó árnyalatú vörösesbarna. A fonák barnásfehér, a szegélyterek erős vörösesbarna behintésűek (124. ábra).

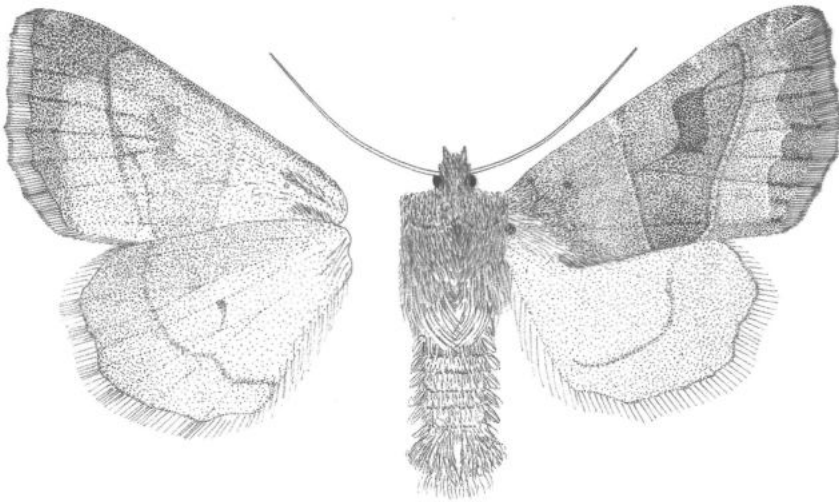
Holomediterrán-kisázsiai faj, északon a Német-Lengyel-Alföld és a Baltikum, keleten a Közel-Kelet és Örményország jelentik elterjedési határait; Kis-Ázsiában szimpatrikusan fordul elő két közeli rokonával, az *A. obscura* OSTHELDER, 1933 és az *A. pinkeri* BOURSIN, 1970 fajokkal. Élőhelyei szubmediterrán bokorerdők, hegylábi és dombvidéki gyümölcsösök és kertek, ezek intenzívebb megszerezésével és megszűnésével élőhelyei rohamosan beszűkültek, jelenleg hazánkban igen lokális, bár egyes populációi még viszonylag egyedgazdagok. Egyetlen nemzedéke augusztus második felétől szeptember végéig repül, a mesterséges fény erősen vonzza, de a csalétken csak igen ritkán jelenik meg. Hernyója szürkés behintésű vörösbarbarna, a hát- és mellékhatvonal fehéres, lemetszett, közöttük minden szelvényen barnás, ferde árnyékvonalak találhatóak. Oldalvonala sárgás, fölötté vannak a kicsi, fehér, fekete keretű légzőnyílások. Hasa sárgás-szürke, a lábak pirosasbarnák. A nyakpajzs barna, három fehéres vonással, feje feketésbarna. Peteként telel. Tápnövényei elsősorban *Pyrus* fajok. Típusléhely: Ausztria, Bécs környéke (= *xerampelina* ESPER, [1794], *rubens* STAUDINGER, 1901) - K ő r t e b a g o l y

ambusta ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

124. ábra: *Atethmia ambusta* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

- 2 (1) A vesefolt az alapszínnél sötétebb kitöltésű, világos keret nélkül. A fej kicsi, lapított; az ajaktapogató rövid, felfelé görbülő. A hím csáuja egészen enyhén fogazott, a nőtényé fonalas, a csáp tengelye mindkét ivarnál világos. A fej- és torszörzet egyöntetű, barnás árnyalatú narancssárga. A potroh rendre világosabb színezetű, az utótor és a potroh határán fehéres szőröket láthatunk. Az első szárny erősen kiszélesedő, a nőtényeknél enyhén csipkés. A rajzolat erősen redukált, a kör- és a csapfolt mindig hiányzik. A keresztvonalak sötétek, külső oldalukon világosan kontrasztosítottak. A középtér beszűkülő, a sejt alatti része erősen besötétedett (a teljesen egyszínű formák kivételével). A hullámvonal alig-alig látható, csak a szegélytér sötét határa rajzolja ki. A rojt az alapszínnél sötétebb, barnás árnyalatú. A hátulsó szárny fénylő tejfehér, egyenletes, finom barnás behintéssel. A példányok egyrészén a szegélytérben az erek sötétebben fedettek. A rojt halvány vöröses behintésű. A fonák barnás-fehér, a szegélyterek vöröses árnyalatúak (125. ábra).

125. ábra: *Atethmia centrigo* (HAWORTH, 1809)

Holomediterrán-turkesztáni faj, Dél- és Közép-Európában általánosan elterjedt és az atlantikus partvidékeken is sokfelé megtalálható. Areájának délnyugati részén együtt fordul elő az igen hasonló *A. algirica* CULOT, 1913 fajjal, keleten (Közel-Kelet, Kis-Ázsia, Kaukázus, Közép-Ázsia, Himalája-vidék) önálló földrajzi alfajok képviselik. Magyarországon kétféle élőhely-típusban él - szubmediterrán karsztbokorerdők és sziklaerdők, illetve síkvidéki láperdők és galériaerdők - ahol fő tápnövényei, a virágos illetve a magyar kőrís tenyésznek. Elterjedése erősen lokális, de élőhelyein egyedszáma rendszerint magas. Egynemzedékes faj, augusztus végétől október elejéig repül. Hernyója szürkésbarna, hátvonala sárgás, lemetszett, az utolsó szelvényről már mindig hiányzik; mindkét oldalán fekete árnyékvonal kíséri. Oldalvonala fekete, feje kicsi, lapos, barna. Peteként telet. Típuslelőhely: Anglia (= *xerampelina* HÜBNER, [1803-1808] nec ESPER; *borjomensis* ROMANOV, 1885) - B í b o r s á v o s d i s z b a g o l y

centrigo (HAWORTH, 1809)

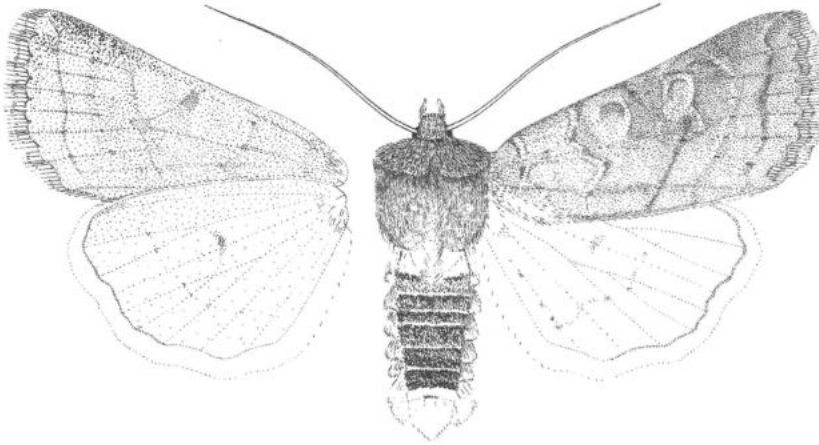
32. nem: *Jodia* HÜBNER, 1818

Közepes termetű lepkék. A fej nagy, a szemek eléggé kicsik és gömbölyűek. A nyelv fejlett, az ajaktapogató viszonylag hosszú, a második íz dúsan, rásimulóan szőrözött, a harmadik kissé lefelé hajló, jellegzetes csőrszerű képződményt formál. A homlok sima, nagy, előreálló szőrpamattal, a hím csápja finoman pillás. A tor széles és erős, a gallér igen nagy, középen kicsücsösödő bordát képez. A váltakarók kevésbé elkülönültek, az előtöri pamacs hosszú, magas taréjjá alakult. A potroh erősen lapított, ritkás, hosszú szőrrel és rásimuló pikkelyekkel fedett, háti pamacsai nincsenek. Az elülső szárny keskeny és nyújtott, csúcsa erősen kihegyesedő, a hátulsó kerekded, külső szegélye kissé lapított. A hímivarszervben az uncus hosszú és keskeny, a tegumen magas, penicularis lebenyei kicsik. A fultura deltoidalakú, a vinculum rövid, de erős. A valva igen hosszú és keskeny, a cucullus kicsi és kihúzott, ventrális oldalán kis, háromszögletű kiszögellés lehet; a corona rövid. A sacculus keskeny, a clavus hiányzik, a harpe igen hosszú és karcú, erősen hajlott és hegyes. Az aedoeagus hengeres, viszonylag hosszú és egyenes, a carina ventrális oldalán fogazott felszínű nyúlvánnyal. A vesica hosszú és visszacsavarodó, középső szakasza szemcsés felszínű, bazális diverticulumán kisebb tüske, a ductus ejaculatorius tövénél nagyobb cornutus lehet. A nőtény tojócsöve rövid és gyenge, az ostium igen hosszú, lapított és erősen szklerotizált, caudalis végén hosszú oldalsó nyúlványokkal. A ductus bursae rövid és lapított, hasi oldala erősen szklerotizált, szabálytalan alakú lemezzel. A bursa copulatrix hártvás, elliptikus-zsákszerű, szignumok nincsenek.

A palearktikus nemet két, vikariáló faj képviseli, a Földközi-tenger medencéjében elterjedt faj Magyarországon is honos. Egyes szerzők - a hím fogókészülék hasonlósága alapján - az *Agrochola haematidea* DUPONCHIEL, 1827 fajt is ide sorolják. Ez az álláspont azonban minden valószínűség szerint téves és csupán az ivarszervek fejlődésének konvergens voltáról van szó: a *Jodia* nem számos további morfológiai karaktere a *haematidea*-nál hiányzik és éleleikus is igen eltérő.

- - Az elülső szárny alapszíne narancssárga, rajzolati elemei halvány barnásszürkék. Az elülső szegély élen feltűnő fehér csíkcöcskák vannak. A körfolt és a vese-folt vékonyan körülrajzolt, az alapszínnel megegyező kitéltetű. A keresztvonalak halványak, kettőscok, a példányok egyrészén (főként a nőtényeken) sötét pontsorról kísérték, az árnyékvonal rajzolati elemek legsötétebbike jellegzetesen hegyesszőgben megtörik. A hullámvonal egyetlen vonallal kirajzolt, sötét, de nem erőteljes. A példányok egyrészén a külső keresztvonaltól kezdődően a hosszanti erek sötétebben fedettek. A rojtító sötét, a rojt szürkés árnyalatú narancssárga. A hátulsó szárny fényesfehér, a holdfolt és a keresztvonal halványan narancssárgával kirajzolt. A rojt tiszta fehér. A fonák fehéres, a szegélyterek halványszürkés behintésűek, a holdfolt és a külső keresztvonal árnyéka megfigyelhető (126. ábra).

Holomediterrán faj, aréja Spanyolországtól és az Atlasz-hegységtől a Közel-Keletig és Irakig tart; észak felé - igen sporadikusan - a Baltikumig és Dél-Svédországig terjed. A szubmediterrán és mediterrán hokorerdek, ritkás, meleg tölgyesek jellemző faja, Közép-Európában mindenütt lokális és alacsony egyedszámban jelentkezik. Hazánkban a középhegység számos pontjáról ismerjük egyedi példányait, nagyobb egyedszámban csak a Budai-hegység, a Vértes és a Gerecse karszabkoredeiből, meleg molyhos- és elegyes tölgyeseiből kerültek elő. Egyetlen nemzedéke ősszel, majd áttelelés után tavasszal repül. A Mediterráneumban imágó alakban telel, nálunk az áttelelő stádium fakultatív: kisebb részben imágóként, többségében azonban bábként telel. Egyes példányai szeptember elején már megjelennek, döntően azonban március elejétől május közepéig repül. A lepkék késő szürkületkor kelnek ki a bábból és bokrok alacsony ágain fészütnék ki; mintegy egy-másfél óra múltán már repülnek és kicsörgő fánedveken táplálkoznak. A mesterséges fényen is megjelenik, de a csalétek sokkal erősebben vonzza. Hernyója fakó sárgásszürke, vö-

126. ábra: *Jodia croceago* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

röses behintéssel. Hátvonala vékony, halvány, a pontszemölcsök fehéresek; a negyedik szelvénytől kezdődően sötét, szöget bezáró vonalrajzolatokkal. A tizenegyedik szelvény duzzadt, a hátsó szelvényhatáron két nagy, fehér folttal. A légzőnyílások fehérek, barnán körülrajzolotak. A nyakpajzs barna, fehéren pontozott. Feje nagy, pirosasbarna, sok fehér és sárgásbarna pontocskával. Tápnövényei *Quercus* és *Acer* fajok. Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke (= *aurantiagio* DONOVAN, 1796; *corsica* MABILLE, 1868). - Élénksárga őszibagoly

croceago ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

33. nem: *Conistra* HÜBNER, [1821]

Közepes termetű, erőteljes lepkék. A fej kicsi, a szemek nagyok, a homlok sima, nagy szőrpatatot visel. A nyelv fejlett, az ajaktapogató rövid, előreálló, alul erősen szőrözött. A hím csápjja pillás, esetenként igen hosszú, kévében álló pillákkal. A tor széles és szögletes, esetenként erősen lapított; eléggé homogén szőrözötű. A gallér kerek, középen kis csúcsot formál, az előtöri pamacs rendszerint elmosódó határú. A potroh széles és lapított, olykor kifejezetten lapos, nagyrészt pikkelyekkel fedett; háti pamacsok nincsenek. Az elülső szárny viszonylag magas háromszögletű és hegyes csúcsú, a külső szegély a csúcs alatt néha kissé konkáv, a tornusnál olykor hullámos; a hátulsó szárny kerekded, csúcsa egyes fajoknál kihegyesedő. A hímivarszervben az uncus rövid és keskeny, csúcsa némelykor kiszélesedő, lapátszerű. A tegumen széles, a penicularis lebe nyek igen nagyok. A fultura nagy, alakja változatos, a legjellemzőbb faji bélyegek egyike. A valva igen hosszú, csúcsa felé fokozatosan elkeskenyedő, a cucullus többnyire ék alakú nyúlványt formál (ritkán egy ventrális kiszögelléssel), a corona hiányzik. A sacculus hosszú, a clavus egy többé-kevésbé lekerekített dudor vagy hiányzik, a harpe vagy hosszú és karcsú, rendszerint kettősen hajlott és hegyes csúcsú, vagy rövidebb és nagyrészt egyenes. Az aedoeagus nagy, hengeres, gyengén szklerotizált, a vesica hosszú és széles, visszakanyarodó cső, számos cornutus-sal (az európai fajoknál a cornutusok három csoportba rendeződnek: egy magányos bazális tövis, egy nagyobb, középső tuskemező és egy szubterminális, nagy cornutus található). A nőstény ivarszervében a tojócső rövid és lág, az ostium bursae igen erősen fejlett, alakja - az előző neméhez hasonlóan - rendszerint széles, lapos kehely, hosszú caudalis oldalnyúlványokkal; egyes csoportokban a nyúlványok redukálódtak és az ostium bursae maga is rövidebb. A ductus bursae

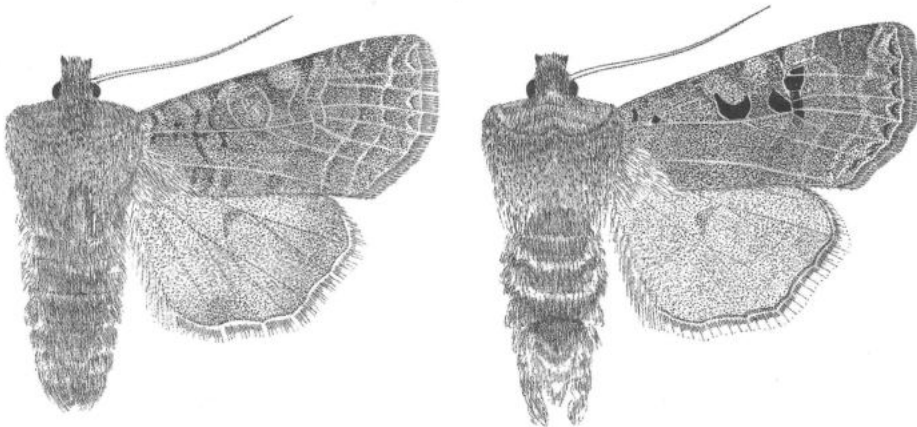
szalagszerű, redőzött és csavarodott, részben erősen szklerotizált. A cervix bursae fejlett, rendszerint gömbded vagy ellipszoid, esetenként hajlott zsákszerű, nagy, szklerotizált felszínnel; a corpus bursae ovoid vagy zsákszerű, változó számú (olykor számos) kicsi, kerek(ded) szignummal.

A nagy fajszámú nem az északi mérsékeltövben és Délkelet-Ázsiában terjedt el. Magyarországon hat faj honos, további fajok előkerülése kevéssé valószínű. Arboreális eredetű csoport, ősi alakjai a monszunikus hegyi erdőkben élnek. A Palearktikum keleti részének fajai erősen humid lombdők lakói, a nearktikus illetve a levezetettebb nyugat-palearktikus fajok a szárazabb és nyíltabb erdős területeken, xerotherm hegyvidékek ritkás maradványerdeiben és vízparti galériaerdeiben is meghonosodtak. Jellegzetesen késő őszi-kora tavaszi állatok, imágóként telelnek; a kelet- és délkelet-ázsiai fajok rendszeresen (de a Mediterráneumban élők is sokszor) télen is aktívak. A hernyók polifágok, fás és lágyszárú növényeken egyaránt megélnek. Rendszertani szempontból a génusz - mindenekelőtt az ivarszervek felépítése alapján - több alnemre tagolódik, melyek közül a Palearktikum nyugati részében kettőnek élnek fajai.

1. alnem: *Conistra* HÜBNER, [1821]

Viszonylag nagyobb termetű, hegyesebb szárnyú fajok. A hímivarszervben a tegumen penicularis lebenyei kisebbek és oválisak, a cucullus hosszú, árszerű, a harpe hosszú, kétszeresen hajlott; az aedoeagus szubterminális cornutusa viszonylag rövid. A nősténynél az ostium bursae nagyobb és nyújtottabb, jobban kehelyszerű, az oldalsó nyúlványok hosszúak. A cervix bursae kisebb, a corpus bursae szignumai jobban elkülönültek, foltok vagy foltosorok.

- 1 (4) A potroh hasoldalán a légnyílások mentén sötét pikkelycsomókkal.
- 2 (3) A vesefolt szélesebb, mintegy kétszer olyan magas mint széles, a kör- és vesefoltban szinte minden esetben feketés foltok vannak; a hátulsó szárny rojtjában sötét középvonallal. Az ajaktapoató rövid, egyenes, előreálló. A hím csápjá pillás, a nőstényé fonalas. A csáptő világos, a csáptengely barna. A fej és a torszórzet egyöntetű, az elülső szárny alapszínével megegyező, fényes

127. ábra: *Conistra rubiginosa* (SCOPOLI, 1763)

barnásszürke. Az elülső szárny kifejezetten nyújtott, kicsúcsosodó, külső szegélye ívelt. A kör- és a vesefolt vékony, világos vonallal részlegesen körberajzolt. A keresztvonalak halványak, kettősek, általában az alapszínbe olvadoak. A hullámvonal halvány, a példányok többségén foltokra szakadozó. A rojttó világos, a rojt szürkésbarna. A hátulsó szárny szürkésbarna. A holdfolt erőteljes, de nem éles kontúrú. A rojttó sárgásszürke, a rojt világosszürke. A fonák barnásszürke az elülső szárny középtere erősen besötétedő, a holdfolt markánsan kirajzolódó (127. ábra).

Viszonylag nagy elterjedést holomediterrán-turkesztáni faj, areája Nyugat- és Délnyugat-Európától a Tien-San előteréig húzódik. Felsősorban Európa déli és középső sávjában található, itt általánosan elterjedt és eléggé gyakori, Észak-Európában eléggé szórványos. Magyarországon szinte mindenütt megtalálható, erdővidékeken sokfelé gyakori. Augusztus végétől május elejéig repül, enyhébb téli napokon is előbújik, fatörzseken stitkúrozik vagy kicsörgő fánedveket keres. A mesterséges fény is vonzza, de a csalétek iránt sokkal érzékenyebb. Hernyója szürkés behintésű sárgásbarna, a hátvonal alig látható, a mellékhatvonalak világossárgák, a köztük lévő rész erősen sötétebb színezetű. A légzőnyílások feketék. A nyakpajzs bársonyfeketé, a hosszanti vonalak róla erednek. Feje pirosasbarna. Polifág, de főleg fákon és bokrokon (pl. *Prunus* fajokon) táplálkozik. Típuslelőhely: Olaszország és Horvátország (Carniola) (= *silene* [DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775; *vau-punctatum* ESPER, 1786). - Téli bagolylepké

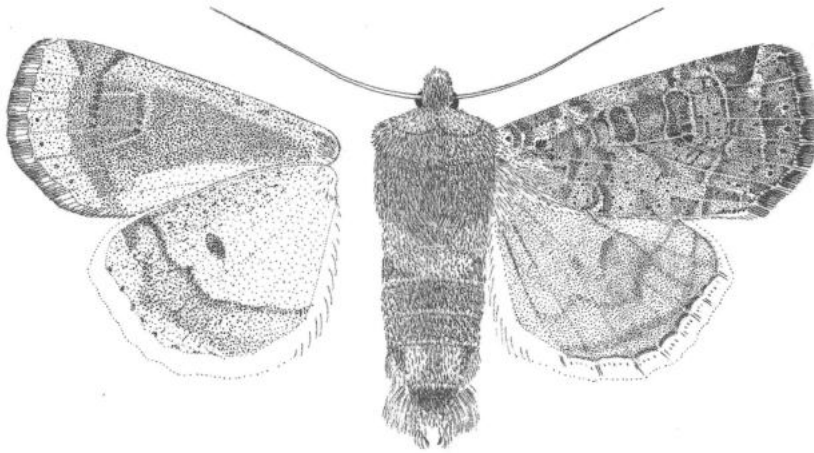
rubiginosa (SCOPOLI, 1763)

- 3 (2) A vesefolt keskeny, mintegy háromszor olyan magas, mint széles, a kör- és vesefolt feketés foltok nélkül; a hátulsó szárny rojttó egyszínű. A hím csápja egészen gyengén fogazott, a nőstényé fonalas. Mindkét ivarnál a csáptengely világos. A fej- és tórészlet egyöntetű, az elülső szárny alapszínével megegyező meleg világosbarna. Az elülső szárny kiszélesedő, külső szegélye ívelt. A keresztvonalak kettősek, szakadozottak, az alapszínnel megegyező kitöltésűek. Az árnyékvonal a példányok egy részén erőteljes. A hullámvonal egészen halvány, felszakadozó. A hosszanti erek a középtérből indulóan sötéttel fedettek. A rojttó világos, a rojt szürkésbarna. A hátulsó szárny szürke behintésű barnásszürke, az erek sötétebben fedettek; a holdfolt mindig látható, de éles kontraszt nélküli. A rojttó sötét, a rojt sárgás. A fonák barnásszürke, változó erősségű barnásszürke behintéssel, az elülső szárny középtere erősen besötétedő. A holdfolt és a külső keresztvonal árnyéka mindig megtalálható (128. ábra).

Holo-pontomediterrán faj, kelet felé a Kaukázus délkeleti vonulatáig terjed. Melegkedvelő déli faj, a Kárpát-medence magasságában éri el areája északi határát. A Földközi-tenger partvidékein szélesen elterjedt és eléggé gyakori, cuól északra és keletre kifejezetten lokális. Igen változékony faj, számos alakját írta le, de ezek nem képviselnek önálló taxonokat. Magyarországon a Dunántúli-középhegység és a dombvidék egyes meleg, főként meszes alapkőzetten kialakult bokorerdőiben, molyhosölgyeseiben honos; a középhegység keleti felében igen lokális, míg az Alföldről szinte teljesen hiányzik. Egynemzedékes, szeptember elejétől május elejéig repül, a mesterséges fény és a csalétek egyaránt erősen vonzza. Hernyója sötétbarna, a hát- és mellékhatvonalak finomak, világossárgák, a szelvényhatárokon felszakadozó; a légzőnyílások feketék. A fej és nyakpajzs fekete, az utóbbin két sárga csíkkal. Tápnövényei fás és lágyszárú növények egyaránt lehetnek, kedveli a *Prunus spinosa* és a molyhos tölgy levelét. Típuslelőhely: Európa (= *neurodes* HÜBNER, [1813]; *dolosa* HÜBNER, [1817]; *intricata* auct. nec BOISSEVAL, 1829; *camastra* DE LAEVEK, 1980). - Veronika-őszibagoly

veronicae (HÜBNER, [1813])

- 4 (1) A potroh hasoldalán nincsenek sötét pikkelycsomók.

128. ábra: *Conistra veronicae* (HÜBNER, [1813])

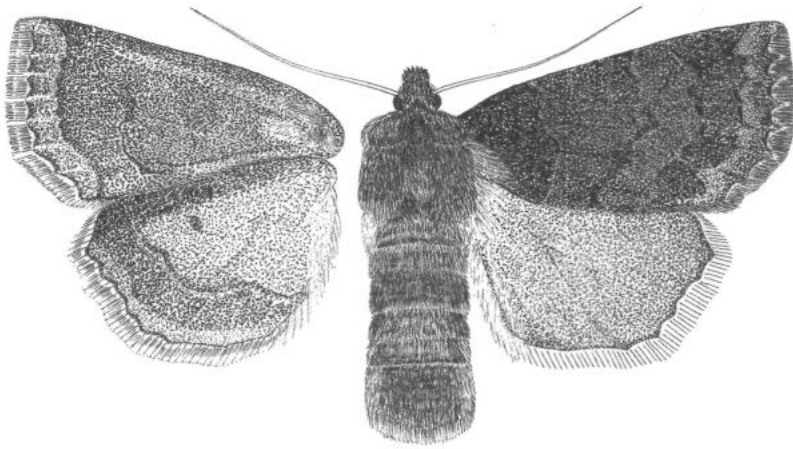
- 5 (6) Az elülső szárny alapszíne feketésszürke vagy vörhenyesbarna, a potroh színe ezzel megegyező. Az elülső szárny csúcsa hegyesebb, a külső szegély kissé homorú; a hátulsó szárny fonákán a holdfolt jól látható. A hím csápja pillás, a nőstényé fonalas. A csáptó világos, a csáptengely barna. Fej- és torsiörzete az elülső szárny alapszínével megegyező tónusú. A rajzlati elemek halványak, az alapszínbe olvadoak. A kör- és a vesefolt nagy, vékony vonallal körülrajzolt, a vesefolt alsó harmada egy árnyalattal sötétebb kitöltésű. A keresztvonalak szimplák, folytonosak, változó erősségűek, a hullámvonal és környéke néhány példányon kivilágosodó. A hátulsó szárny egyöntetű sötétszürke, a holdfolt csak gyengén kivehető. A rojttó sötétebb, a rojt világosabb árnyalatú. A fonák sötétszürke, az elülső szárny középtere erősen besötétedő (129. ábra).

Holomediterrán-kisázsiai, viszonylag nagy elterjedésű, de mindenütt igen szórványosan előforduló faj, keleten Irak északi része és Örményország jelentik areája határait. Magyarországról is számos lelőhelyről ismert, de sehol sem gyakori. Fő élőhelyei a hegy- és dombvidék déli lejtőinek meleg, bokros, eléggé nyílt erdőszegélyei és tisztásai. Egyetlen nemzedéke viszonylag későn, rendszerint október végén jelenik meg és áttelelés után május elejéig repül; a mesterséges fényt és a csalétket is kedveli. Hernyója sárgászöld, a hátvonal finom, fehéres feketével szegélyezett, a mellékhátvonalak világosak. A hátvonalak közé eső rész mindig világosabb, mint a mellékhátvonalak és pontokra szakadozott oldalsóvonal közötti részek. A nyakpajzs fényes sárgásbarna a hosszanti vonalak által osztott. Tápnövényei *Prunus*, *Acer*, *Salix*, *Tilia* és *Clematis* fajok. Típuslelőhely: Ausztria, Tirol (= *subnigra* HAWORTH, 1809; *brigensis* BOISDUVAL, 1840). - Hegyesszárnyú őszibagoly

ligula (ESPER, [1791])

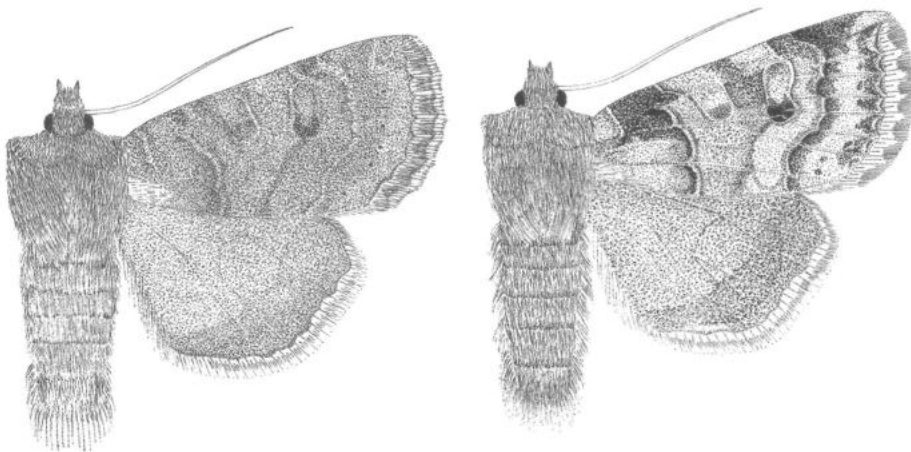
- 6 (5) Az elülső szárny alapszíne igen változó, de a potroh mindig vöröses. Az elülső szárny csúcsa eléggé tompa, külső szegélye nem konkáv; a hátulsó szárny fonákán a holdfolt hiányzik vagy erősen elmosódó. A hím csápja pillás, a nőstényé fonalas. A fej- és a torsiörzete az elülső szárny alapszínével megegyezik, egyébként összességében az előző fajéhoz igen hasonló. A rajzlati elemek hangsúlyosságá és a színösszetétel rendkívül különböző lehet, minden valószínűség szerint ez a legváltozékonyabb hazai bagolylepké faj (130. ábra).

129. ábra: *Conistra ligula* (ESPER, [1791])

Expanzív holomediterrán-turkesztáni faj, a nem legnagyobb elterjedésű faja. Egész Európában, a Földközi-tenger afrikai partvidékén, Kis-Ázsia északi és középső részében, a közép-ázsiai magashegységekben továbbá Nyugat- és Közép-Szibériában találták, keleti elterjedési határa Transzbajkália. Areája keleti felében lokális és kifejezetten szórványos, Európa lomberdővidékein mindenütt általánosan elterjedt és közönséges, néhol tömeges; a késő őszi aspektus talán legnagyobb egyedszámban jelentkező bagolylepkéje. Rendkívül változatos, egyike a legnagyobb egyedi variabilitású Noctuidáknak, seregnyi formáját írták le, melyek megjelenése sem földrajzi, sem ökológiai tendenciákat nem mutat. Egynemzedékes, imágó alakban telet, szeptember elejétől május közepéig repül. Hernyója sárgásbarna elmosódó sötét behintéssel, a hát- és a mellékhátvonalak világosak. A hátszemölcsök világosak, a légzőnyílások feketék. A nyakpajzs sötét-

130. ábra: *Conistra vaccinii* (LINNAEUS, 1761)

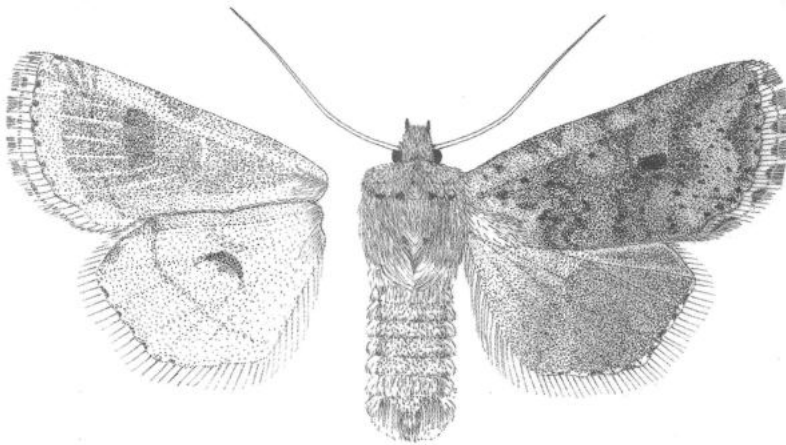
barna, a hátvonalak által osztott. Feje fényes sárgásbarna. Lomblevelűeken polifág. Típuslelőhely: Svédország (= *polita* [DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775; *spadicea* [DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775). - Változékony őszi bagoly

vaccinii (LINNAEUS, 1761)

2. alnem: *Dasycampa* GUENÉE, 1837

Rendszerint kisebb, kerekítettebb szárnycsúcsú lepkék. A hímivarszervben a tegumen penicularis lebenyei nagyobbak és általában nyújtottak, a valvák viszonylag szélesebbek, a cucullus sokkal rövidebb. A harpe filigrán, rövidebb és egyenes vagy gyengén hajlott, az aedoeagusban a szubterminális cornutus rendszerint igen hosszú és vastag. A nőstény ivarszervében az ostium bursae kevésbé szklerotizált, rövidebb és szögletesebb, az oldalsó nyúlványok redukáltak vagy hiányoznak. A cervix bursae igen nagy, döntő részt hártás, a szigumok hosszú fonalakba rendeződött kis foltocskák.

- 1 (2) A test és az elülső szárnyak meleg vörösbarnák, sárgásbarnák vagy rozsdabarnák, az ajaktapogató oldala, a homlokszegély és a gallér pereme sötétszürke; a fejtető és a gallér töve sárgás. A potroh szürkével kevert sárgásbarna, oldalán hosszú sárgás szőrökkel, a hasoldal világos sárga; a légzőnyílásokat kísérő sötét foltok gyakran elmosódottak vagy hiányoznak, csak ritkán élesek. Az elülső szárny rajzolata rendszerint kevésbé éles, pontokra vagy foltokra szakadozott, kettős keresztvonalakból, a körfolt és a vesefolt sötétebb kitöltéséből és világos kereteiből, továbbá elszórt sötét pontokból áll. A tőtér sokszor kifejezettebb sárgás behintésű, a középtér pedig jóval sötétebb barnás, néha szürkésbarna tónusú, általában ez a szárny legsötétebb része. A tővonal néhány kis, feketés foltra redukálódott, a körfolt és a vesefolt sárgás, előbbi közepe, utóbbi alsó harmada feketésszürke. Az árnyékvonal rendszerint széles és sötét, de szétfolyó pászta. A hullámvonal csak kevésbé zezugos, vékony sárgás vonal, belülről világosbarna sáv, kívülről sötétebb szürkésbarna árnyék kíséri. A rojt tővonala éles fekete pontok sora, a rojt narancsbarna, külső fele szürkével foltozott. A hátulsó szárny szinte teljesen egyöntetű barnásszürke,

131. ábra: *Conistra rubiginea* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

csak az elülső szegély mentén látható némi sárgás behintés. A rojt vörhenyessárga, néhol elszórt sötétebb pikkelyekkel. A fonák kissé narancsba hajló árnyalatú sárga, az elülső szárny belső tere barnásszürkével árnyékol. A holdfoltok élesek, a keresztvonal halványabb, de jól kivehető. 30-36 mm (131. ábra).

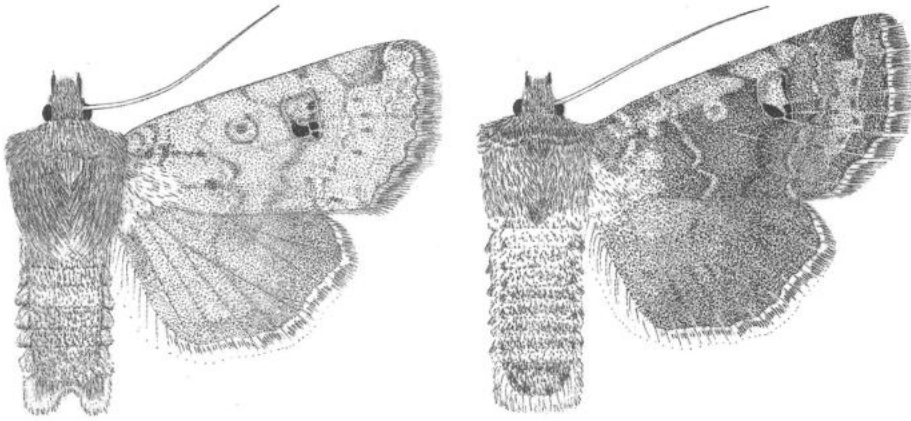
Holomediterrán faj, Európa déli területein viszonylag szélesen elterjedt és eléggé gyakori, másutt sokkal lokálisabb és egyesével jelentkezik. Meleg, mérsékelt nedves lomberdőkben és bokorerdőkben él, mind hegyi, mind síkvidéki területeken megtalálható. Magyarországról is számos lelőhelye ismert, de csak ritkán észlelték nagyobb egyedszámban. Korai példányai a magasabb hegyvidékeken már augusztus végén megjelenhet, de másutt rendszerint jóval később, október közepén végén kezdődik rajzása és áttelelés után május végéig tart. A mesterséges fény és a csalétek is vonzza, fényen főként áttelelés után jelentkezik. A nemem belül az egyetlen olyan faj, melynek hernyója szőrös. Ez egy jellegzetes életmódi alkalmazkodás eredménye, minthogy az állat részlegesen myrmecophil (hangyabolyba vonul bábozódni). A hernyó alapszíne barnás- vagy feketésszürke, hosszú pirossárga szőrökkel és hátközépen egy fekete foltzalaggal. Oldalvonal a sötét, a légzőnyílások barnák. A fej és a nyakpajzs feketésbarna. Tápnövényei *Quercus*, *Salix*, *Prunus*, *Rosa* és *Rubus* fajok. Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke (= *tigerina* ESPER, 1788; *pulverea* HÜBNER, [1803]) - V ö r ö s ö s z i b a g o l y

rubiginea ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

- 2 (1) Nagyobb termetű, szélesebb szárnyú faj, alapszíne sosem sárgás- vagy narancsbarna, a kör- és vesefolt kitöltése nem sárgás, hanem szürkés vagy kissé fehéres. A fajnak két, nagyjából azonos gyakoriságú, erősen eltérő megjelenési alakja ismeretes. A nominotipikus forma esetében a fej, a tor és az elülső szárny világos, kissé rózsaszínes vörösbarna vagy őzbarna, a potroh némileg világosabb és szürkésebb, helyenként hosszú, sárgás szőrzettel. A keresztvonalak, beleértve az árnyékvonalat is, eléggé halványak, szürkések, kettősek és világosabb kitöltésűek. A körfolt és a vesefolt mindig megvan, viszonylag kicsik, barna és részben fehéres pikkelyekkel keretezettek. Kitöltésük szürke, a vesefolt alsó harmadában, illetve a harántér mentén apró fekete pontocskák is vannak; a csapfolt rendre hiányzik. A hullámvonal kezdeti szakasza sötétebb barnás ékfolt, mely halvány, szakadozott, hullámos fehér(es) vonalban folytatódik, kívülről kissé sötétebb árnyékkal kísérvé. A rojt tővonala kettős, kívül narancsszínű, belül barnás; a rojt egyszínű szürkésbarna. A másik alak (f. *glabra*) alapszíne változó sötétségű bordóbarna, a tóter és a szegélytér belső fele világos okkerbarna behintésű. A rajzlati elemek lefutása és alakja a tipikus alakéval megegyező, de a világos kitöltés miatt mind a keresztvonalak, mind a foltok élesebben rajzolódnak ki. A hátulsó szárny színezete mindkét alaknál egyöntetű, sötét szürkésbarna, a f. *glabra* esetében kevéssel sötétebb tónusú. A rojt fehéres, a középszalag vörösbarna vagy barna. A hátulsó szárny pirossászürkével kissé fedett okkerfehér, az elülső szárnyon erősebb, a hátulsón csekély barna behintéssel. A holdfolt az elülső szárnyon eléggé halvány, a hátulsón sokkal élesebb, a keresztvonal is általában jól látható. A potroh hasoldalán a légzőnyílásokat kísérő foltok élesek, feketések. 35-39 mm (132. ábra).

Elterjedési területe az előző fajéhoz hasonló, de kelet felé egészen az Uralig illetve Örményországig terjed; Európaszerte általánosan elterjedt és igen gyakori, egyes helyeken közönséges. Erdővidékekre jellemző faj, de egyes példányai bárhol megjelenhetnek. Egynemzedékes, imágó alakban telet, szeptember elejétől május közepéig repül. A hernyó alapszíne a barnásszürkétől a sárgásbarnaig változhat. Hát- és mellékhatvonal világos, az utóbbi részlegesen vagy teljesen hiányozhat is. A légzőnyílások feketék. A nyakpajzs barna, két világos csikocskával; feje feketésbarna. Lomblevelűeken polifág. Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke (= *glabra* [DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775) - V ö r ö s f e j ű ö s z i b a g o l y

erythrocephala ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

132. ábra: *Conistra erythrocephala* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

34. nem: *Agrochola* HÜBNER, 1821

Kis és közepes termetű lepkék. A fej nagy, a homlok sima, rövid szőrzettel borított. A nyelv jól fejlett, az ajaktapogató rövid, dúsán szőrözött. A szemek nagyok, a hím csápjaja pillás, esetleg pikkelypamacsokat és hosszú sörteket is visel. A fejtető és a tor eléggé egyneműen szőrözött, elkülönült torpamacsok nincsenek. A potroh rendszerint hosszú, hengeres vagy kissé lapított, oldalán gyakorta szőrrojtokkal, de háti pamacsai hiányoznak. Az elülső szárny nyújtott háromszögletű, általában kihegyesedő csúcsú, a külső szegély szabályosan ívelt; a hátulsó szárny széles és lekerekített, esetenként a külső szegély oldalt lapított. Az ivarszervek - elsősorban a hímivarszerv - felépítése igen változó, melynek alapján számos alnemet különítenek el, részletesebb ismertetésük az alnemek jellemzéseként kerül tárgyalásra.

Nagy fajszámú holarctikus-orientális nem, melyet külső bélyegeikben többé-kevésbé hasonló fajok alkotnak. Az ivarszervek felépítése alapján több, általában jól elkülönülő fejlődési ágat különböztethetünk meg, melyek taxonómiai megítélése vita tárgya: egyes szerzők a heterogén fajkomplexet számos önálló nemre osztották, míg mások ezeket a fajcsoportokat egyazon génusz fejlődési ágainak tekintik, melyeknek szubgénusz rangot adnak. Mi több, egyes vélemények szerint a *Spudaea* nemet is mint az *Agrochola* egy alnemét célszerű kezelni. Míthogy a génusz átfogó revíziója még várat magára, és a kizárólag az európai fajokra alapozott kategorizálás bizonyosan túlértékeli az egyes fajcsoportok különállóságát, célszerűnek tartjuk megőrizni egységben az *Agrochola* nemet és az egyes fajcsoportokat alnemekként tárgyalni. Ehelyütt szükséges megjegyezni, hogy a nyugat-palearktikus fajok alapján elkülönített "nemek" illetve "alнемek" egy része valószínűleg nem különbözik egymástól szubgenerikus szinten (pl. *Agrolitha* és *Anchoscelis*). Arboreális eredetű csoport, ősi alakjai monszunikus-szubtrópusi területek magashégyi erdeiben élnek, de a levezetettebb alakok a meleg, száraz, többé-kevésbé nyílt xeromontán erdőkben és bokorerdőkben, valamint a Mediterráneum bokros erdeiben és bozótosáiban, sőt egyes fajcsoportok magashégyi sziklalejtőkön, döntően gyepek területeken is megghonosodtak. Jellegzetesen őszi-késő őszi fajok, pete alakban telelnek, hernyóik fás és lágyszárú növényeket egyaránt elfogyasztanak, sok esetben kannibálok.

Magyarországon kilenc faj honos, további fajok előkerülése igen valószínűtlen.

Az alnemek határozókulcsa

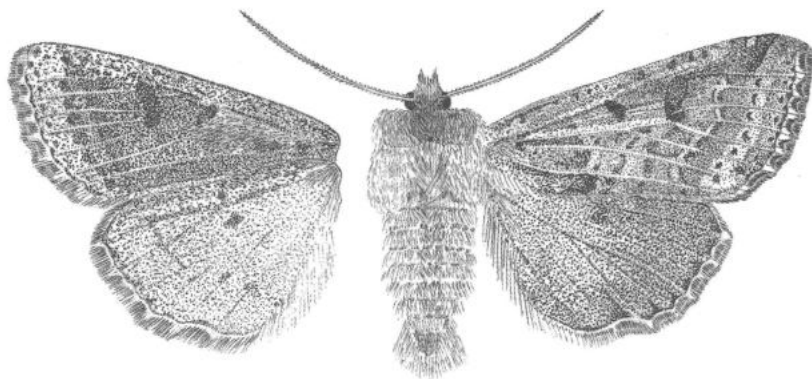
- 1 (2) A hullámvonal egyenes, belül pirosasbarna, kívül kissé sárgás.
4. alnem: **Leptologia** PROUT, 1901
- 2 (1) A hullámvonal zezzugos vagy foltokra szakadozott.
- 3 (4) A hullámvonal kezdeténél egy vagy két igen éles, fekete folttal.
3. alnem: **Agrolitha** BERIO, 1981
- 4 (3) A hullámvonal kezdeténél legfeljebb sötétebb árnyékfolt van.
- 5 (6) A körfolt keskeny, ferde és lapított.
1. alnem: **Agrochola** HÜBNER, 1821
- 6 (5) A körfolt nagyobb, ovális vagy kerek.
- 7 (8) A hullámvonal zezzugos, belül pirosasbarna, kívül sárgás vonal, a hátulsó szárny elülső szegélye és rojtja halványsárga további része szürkésbarna (= *Delaeveria* BERIO, 1981).
5. alnem: **Sunira** FRANCLEMONT, 1950
- 8 (7) A hullámvonal nem zezzugos, pirosasbarna-sárga kettős vonal, ha némileg pirosas vagy vörösbarnás, akkor a hátulsó szárny egyszínű szürke vagy szürkésbarna, esetleg halványsárga, tőterében nagy szürkés folttal.
- 9 (10) A hátulsó szárny halványsárga, tövi része szürke vagy szürkésbarna.
2. alnem: **Anchoscelis** GUENÉE, 1839 (partim)
- 10 (9) A hátulsó szárny egyszínű szürke, szürkésbarna vagy sötétbarna.
- 11 (12) A vesefolt alsó harmada az alapszínnél jóval sötétebb.
6. alnem: **Propenistra** BERIO, 1981
- 12 (11) A vesefolt alsó harmada az alapszínnel megegyező, vagy annál csak kissé sötétebb.
2. alnem: **Anchoscelis** GUENÉE, 1839 (partim)

1. alnem: **Agrochola** HÜBNER, 1821

Közepes termetű, kifejezetten keskeny szárnyú lepkék. A hímivarszervben az uncus keskeny és hosszú, a tegumen alacsony és széles, a fultura széles, romboidalakú lemez. A valva viszonylag rövid, némiképp az *Orbona* és egyes *Xylena* fajokéra emlékeztető: a disztális harmad a costa csonkolt, erős lemezére redukálódott, a cucullus és a corona hiányzik. A costa szubapikális nyúlványa igen erős és hosszú, a harpe karcsú, hosszú, hajlott és némileg hullámos. Az aedoeagus rövid, hengeres, a carina egy fűrészes szélű, szklerotizált lebenyt visel. A vesica csőszerű, erősebben szklerotizált elemeket nem tartalmaz. A nöstény tojócsöve igen hosszú és lágy, az ostium széles és rövid, sarlószerű. A ductus bursae lapos és kissé redőzött, nagyrészt szemcsésen kitinizált, proximális végén néhány erősebben szklerotizált lemezkével. A bursa copulatrix tojásdad, három nagy, foltszerű szignummal.

A szűken értelmezett alnembe csak egyetlen faj tartozik, de több, elsősorban észak-afrikai és kis-ázsiai faj mutat átmeneti jelleget az *Agrochola* és az *Anchoscelis* alnemek között.

- - Színezetében rendkívül változatos, de a rajzlati elemek többsége kifejezetten állandó. Alapszíne a világos homokszínűtől a sötét zöldesszürkéig és csokoládébarnáig változhat, de vörhenyes és kékes tónusú példányok is előfordulnak. Az ajaktapogató rövid, előreálló, oldala sötétbarna. A hím csápjja pillás, a nőtényé fonalas. A fej- és torszörzet egyöntetű, az alülső szárny alapszínénél valamivel sötétebb árnyalatú. A gallér belső harmadában egy sötétebb, vékony vonal fut végig. Az elülső szárny nyújtott, hosszúka, a keresztvonalak kettősek, világos kitöltésűek, a példányok többségén a hosszanti erek világos behintésűek, ez jellegzetes rácsmintát alakít ki. A kör- és a vesefolt világossal körülrajzolt, az alapszínél világosabb kitöltésű. a körfolt ferde, erősen lapított. A csapfolt mindig hiányzik. Az árnyékvonal egyes példányokon sötét sávként mindig megtalálható. A hullámvonal vékony, világos, gyengén fogazott. A rojttó világos, a rojt barnásszürke. A hátulsó szárny egyöntetű, barnásszürke, elkülönült szegélytér nélküli. A holdfolt halványan látható. A rojt világos. A fonák szürkésbarna, az elülső szárny középtere besötétedő. A vesefolt és a holdfolt árnyéka mindig, a külső keresztvonalé esetenként kirajzolódik (133. ábra).

133. ábra: *Agrochola lychnidis* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

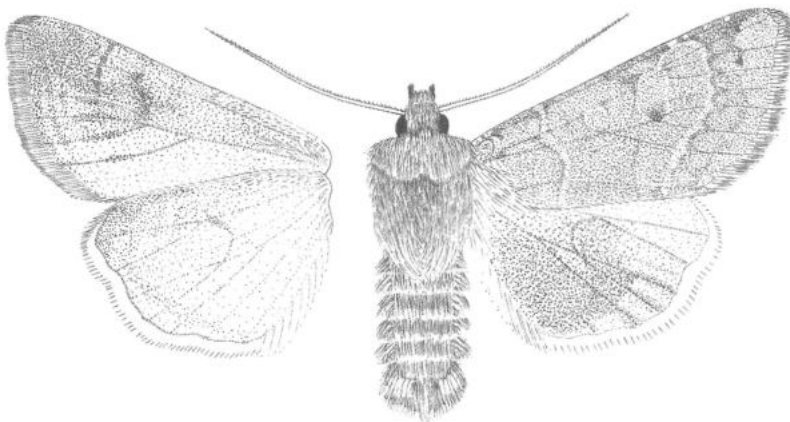
Expanzív holomediterrán faj, Európa legnagyobb részén, a zonális erdőssztyepp nyugati területein, Kis-Ázsiában és a Földközi-tenger déli partvidékén egyaránt megtalálható. Főként lombhullató vegyeserdőkben él, de a mediterrán bokorerdőkben és keménylombú erdőkben, továbbá nyíltabb, nagyrészt gyepes, száraz biotópokban is előfordul. Magyarországon országszerte elterjedt, erdős területeken rendszeresen, ám általában alacsonyabb egyedszámban figyelték meg, tömeges elszaporodásáról nincsenek adatok. Egynemzedékes, augusztus végétől november elejéig repül. Hernyója sárgászöld vagy rozsdaszínű, fehéren pontozott, három vörösbarna hosszanti csikkal. Oldalvonala széles, fehér fölfelé vörösesen árnyékolat. Feje barnásszürke. Peteként telet. Tápnövényei *Prunus*, *Salix*, *Centaurea*, *Cirsium*, *Verbascum*, *Achillea* és *Lamium* fajok. Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke (= *pistacina* [DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775; *canaria* ESPER, 1791; *rubetra* ESPER, 1791; *schoenobaena* ESPER, 1791; *serina* ESPER, 1791; *lineola* DONOVAN, 1801; *ferrea* HAWORTH, 1809; *sphaerulatina* HAWORTH, 1809; *venosa* HAWORTH, 1809; *silesiaca* SHULTZ, 1905). - B ú z a v i r á g - ő s z i b a g o l y

lychnidis ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

2. alnem: **Anchoscelis** GUENÉE, 1839

Az uncus rövid, a tegumen magas, a penicularis lebenyek kicsik, a fultura nagyjából deltoidalakú, változó hosszúságú csúcsi lemezzel. A vinculum hosszú és erős, gyakran kihegyesedő. A valva keskeny és kissé hullámosan hajlott, a costa nyúlványa hosszú és hegyes, néha fogazott vagy 2-3 hosszabb, ujjszerű kinövést viselő lemez. A harpe hosszú, általában S-alakú. Az aedoeagus rendszerint erősen hajlott, vastag falú cső, a carina fogazott vagy fűrészkes lemezt viselhet. A vesica bonyolult szerkezetű, hosszú, több diverticulumot viselő cső, tüskemező(ke)t és szklerotizált bordákat hordoz; a terminális cornutus rendszerint hosszú, töviszerű. a nőtény tojócsőve rendszerint hosszú vagy igen hosszú, gyengén kitinizált, az ostium bursae kiöblösödő, szalagszerű szklerotizált gyűrűvel. A ductus bursae hosszú és lapított, egyes részei erősen szklerotizáltak, a cervix bursae gömbölyített és redőzött, a corpus bursae nagy, kerekded, általában foltos szignumokkal. (Egyes esetekben a tojócső és a ductus bursae kicsi és gyengén szklerotizált, a corpus bursae elliptikus, a szignumok hiányoznak).

- 1 (2) A hátulsó szárny elülső és külső szegélye vörhenyessárga, középtere barnás-szürke. Az ajaktapogató rövid, egyenes, előreálló, oldala pirosas. A hím csápjája pillás, a nőtényé fonalas, mindkét ivarnál a csáptengely világos. A tor- és fejszórzet egyöntetű, az elülső szárny alapszínével megegyező vörösesbarna. A potroh világos szőrökkel kevert. Az elülső szárny széles, kihegyesedő, a tő- és a szegélytér sötétebb behintésű. A kör- és a vesefolt nagy, halványan körülrajzolt, az alapszínél világosabb kitöltésű; a vesefolt alsó harmadában sötétebb folt van. A keresztvonalak sötétek, a középtér felől világossal kontrasztosítottak. A hullámvonal vékony, világos, belső oldalán a nyílfoltok példányonként erősen változó méretűek, általában alig láthatók. A rojt vörösesbarna. A hátulsó szárnyon a holdfolt csak igen halványan figyelhető meg. A rojt sárgásfehér, változó erősségű vöröses behintéssel. A fonák vöröses behintésű sárgásszürke. A holdfolt, a vesefolt és a külső keresztvonal árnyéka csak halványan kirajzolt (134. ábra).

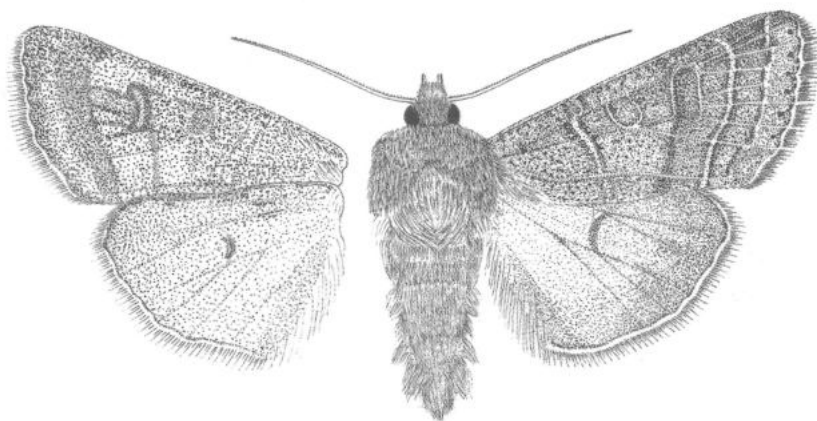

134. ábra: *Agrochola helvola* (LINNAEUS, 1758)

A Palearktikum nyugati és középső harmadában elterjedt faj, a nem legnagyobb areájú tagja. Elterjedési területe Észak- és Nyugat-Európától Szibéria középső, nagyrészt síkvidéki sávjáig húzódik; keleten a mérsékelt nedves erdőssztyeppben, másutt lomberdőkben és ritkás bokorerdőkben, mediterrán bozótosokban található. Színezetében eléggé változékony, kelet-délkelet felé tendenciájelleggel világosodik; az anatóliai (ssp. *pallescens* WARREN, 1909) és a szibériai (ssp. *sibirica* STAUDINGER, 1882) populációkat önálló alfajokként kezeljük. Egyetlen nemzedéke ősszel, rendszerint szeptember végétől október végéig repül, a hegyvidékeken olykor már augusztus végén is megjelenik. A mesterséges fény és a csalétek egyaránt erősen vonzza, pihenő példányai nappal gyakran találhatók elsárgult leveleken ülve. Hernyója pirosas- vagy sárgásbarna, egy sárgás hátvonallal és sárgás pontzemölcsökkel. A széles, fehér oldalvonal fölött vannak a fekete légzőnyílások. A fej és a lábak pirosasbarnák. Peteként telel. Tápnövényei *Quercus*, *Prunus*, *Ulmus*, *Populus*, *Berberis* és *Vaccinium* fajok. Típuslelőhely: Finnország (= *rufina* LINNAEUS, 1758; *emmedonia* CRAMER, 1779; *catenata* ESPER, 1788; *punica* BORKHAUSEN, 1792) - B a r n a ő s z i b a g o l y

helvola (LINNAEUS, 1758)

- 2 (1) A hátulsó szárny egyöntetű világosszürke vagy barna.
- 3 (4) A hátulsó szárny világosszürke, az elülső szárny különböző árnyalatú olajszürke. A hím csápjá finoman pillás, a nőtényé fonalas, a csáptengely mindkét ivarnál világos. Az ajaktapogató rövid, egyenes, előreálló, a külső oldala sötétebb. A fej, válltakaró, torszörzet egyöntetű, fekete szőrökkel kevert világos szürke. A bagolyrajzolat hiányos, a csapfolt sohasem található meg. A keresztvonalak jól láthatóak, kettősek, az árnyékvonal markáns, barnásszürke. A hosszanti erek a középtérből indulóan világosabb pikkelyekkel fedettek. A kör- és a vesefolt kettős világos vonallal körberajzolt, az alapszínnel meg egyező (néha sötétebb) kitöltésű. A belső és a külső keresztvonal enyhén ívelt, a hullámvonal egyes példányokon felszakadozik. A rojttó világos, belső oldalán az érközökben apró, fekete pontsorral. A rojt vörösszürkével, néha sárgásszürkével kevert. A hátulsó szárnyon elkülönült szegélytér nem figyelhető meg, egyes példányokon a hátulsó szárny a középtér felé fokozatos átmenettel kivilágosodó. A holdfolt mindig látható. A fonák gyenge feketés be-

135. ábra: *Agrochola humilis* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

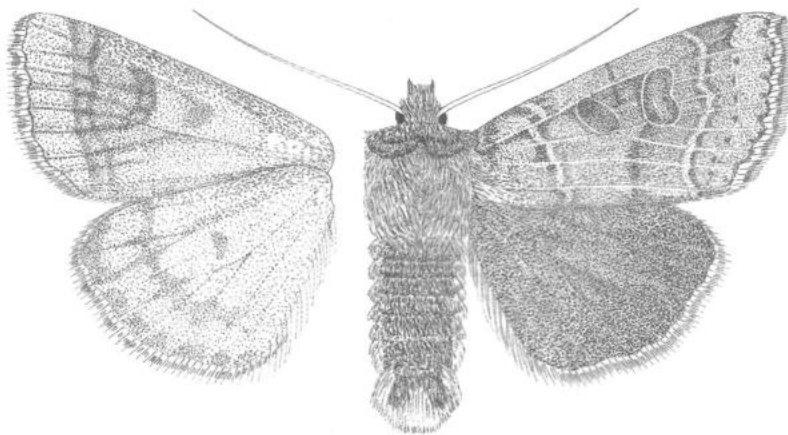

hintésű, világosszürke, az elülső szárny középső tere besötétedik. A külső keresztvonal és a vesefolt árnyéka mindig, a körfolt és a belső keresztvonalé csak esetenként figyelhető meg. A holdfolt árnyéka a hátulsó szárnyon mindig megvan (135. ábra).

Pontomediterrán faj, mely nyugat felé egészen Franciaországig és Belgiumig, keleten Közép-Törökországig terjedt el. A Mediterráneum bizonyos részein és Közép-Európa szubmediterrán tölgeseiben helyenként nem ritka, másutt igen szórványos és alacsony egyedszámú. Az igen világos, ezüstös fényű kis-ázsiai populációk önálló alfajt (ssp. *anatolica* PINKER, 1980) képeznek. Élőhelyei meleg, száraz tölgyesek, karsztbokorerdők, főként a középhegység és a dombvidék déli lejtőin található, síkvidéki területeinken kifejezetten ritka. Egyetlen nemzedéke ősszel rajzik, rajzáscsúcsa szeptember végére-október elejére esik, de első példányai már augusztus végén megjelennek. Hernyója zöld három fehér hátvonallal, az egész test finoman fehérrel és feketével pontozott. Oldalvonala fehér fölötté vannak a fehér, fekete keretű légzőnyílások. Feje barnászöld. Peteként teleg. Lágyszárúakon polifág. Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke. - O l a j b a r n a ő s z i b a g o l y

humilis ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

- 4 (3) A hátulsó szárny sötétbarna, az elülső szárny vörösbarna vagy szürkésbarna. Az ajaktapogató rövid, előreálló. A hím csápja pillás, a nőstényé fonalas. A csáptő világos, a csáptengely barna. A fej- és a torszórzet egyöntetű, az elülső szárny alapszínével megegyező. A potroh sötétebb színekkel kevert. Az elülső szárny nyújtott csúcsa lekerekített. A keresztvonalak kettősek, az alapszínnel megegyező kitöltésűek. A hullámvonal foltokra szakadozott. Az árnyékvonal sötétbarna pásztaként jelentkezik. A kör- és a vesefolt nagy, vékony, világos vonallal körülrajzoltak, sötét kitöltésűek. A hosszanti erek általában a belső keresztvonalától indulóan világossal fedettek. A rojt szürkés árnyalatú vörösesbarna. A hátulsó szárnyon a holdfolt sötét árnyékként mindig megtalálható. A rojttó világos, a rojt belső fele barnásszürke, a külső barnásfehér. A fonák vöröses árnyalatú sötét barnásszürke, a foltok árnyéka mindig megfigyelhető (136. ábra).

136. ábra: *Agrochola nitida* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

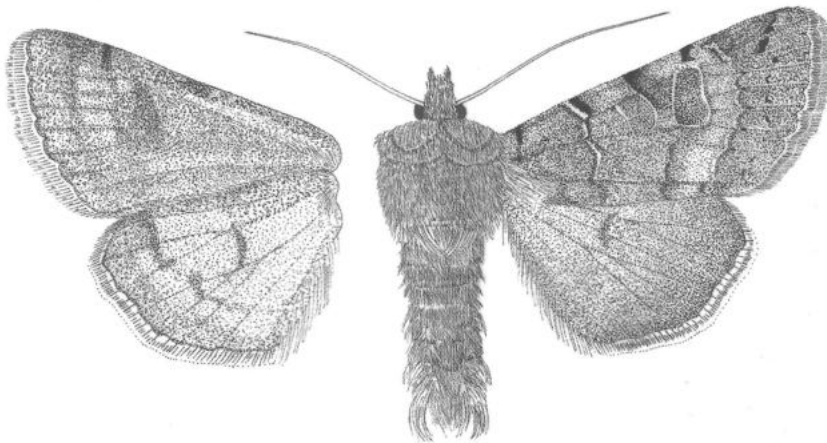
Mediterrán-kisázsiai faj, az Ibériai-félsziget északi részétől Örményországig, illetve a Baltikum keleti vidékeiig terjed; nyugaton areája az atlanto-mediterrán *pistacinooides* (D'AUBUISSON, 1867) fajjal részben átfedő. (Ez utóbbi fajt egyes szerzők az *A. nitida* nyugati alfajának tekintik). Erdőlakó, a zárt, aljnövényzetmentes fenyvesek és hegyi bükkösök kivételével szinte mindenütt megtalálható, nagyobb számban a középhegység déli oldalainak meleg, száraz, elegyes tölgyeseiben fordul elő. Egyetlen nemzedéke szeptember-októberben repül, a mesterséges fényt és a csalétket is rendszeresen felkeresi. Hernyója szürke vagy zöldesszürke, egészen finoman szőrözött. A három hátvonal fehéres, közöttük sötét, ferde vonalakból álló szőgrajzolat található. Oldalvonala világos, zöldes, benne ülnek a fekete légzőnyílások. A nyakpajzs fekete, két fehéres csikkal. Feje szürke, a rágók feketék. Peteként telet. Tápnövényei *Prunus*, *Primula*, *Rumex*, *Plantago*, *Veronica* és *Brassica* fajok. Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke - R o z s d a b a r n a őszibagoly

nitida ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

3. alnem: *Agrolitha* BERIO, 1981

A hímivarszerv felépítése az *Anchoscelis* alnem fajaiéhoz hasonló, de a harpe rövid, a costa csúcsi részének erős lemezén több rövid fog található, hosszabb nyúlványai vízszint nincsenek. A vesica egyszerűbb, vastag cső, egy tövi diverticulummal, egy keskeny tüskemezővel és egy terminális cornutussal ellátott. A nőstény tojócsőve hosszú és keskeny, az ostium bursae félholdalakú, a ductus bursae lapított és részben szklerotizált. A cervix bursae nagy, gömbölyded, a corpus bursae igen nagy, korongszerű, 3 nagy szignummal díszített. Az alnembe egy kompakt holomediterrán-kisázsiai fajcsoport tartozik, többek szerint nem alkot külön alnemet, hanem az *Anchoscelis* alnem egyik fejlődési ágát képviseli.

- - Az ajaktapogató rövid, egyenes, előreálló, külső oldala sötétbarna. A hím csápja kissé pillás, a nőstényé fonalas; a csáptengely barna. A fej- és a torszörzet egyöntetű, az elülső szárny alapszínével megegyező sötét szürkésbarna. A gallér felső harmadában vékony, sötét csík fut végig. Az utótori pamacs csúcsa sötét. Az elülső szárny kifejezetten nyújtott, csúcsa lekerekített. A kereszt-

137. ábra: *Agrochola litura* (LINNAEUS, 1761)

vonalak kettősek, halványak de az elülső szegélyen egy-egy sötét (fekete vagy feketés) foltból indulóak. A hullámvonal belső oldalán egy vagy két erőteljes fekete foltot találunk. A többi keresztvonal mindig megtalálható. Az árnyékvonal sötét, szétfolyó sávként jelentkezik. A kör és a vesefolt nagy, vékony világos vonallal körülrajzolt, a vesefolt az alapszínnel mindig sötétebb kitöltésű. A rojt szürkésbarna. A hátulsó szárny egyöntetű sötét szürkésbarna, elkülönült szegélytér nélkül. A holdfolt csak halványan látható. A rojtú világos, a rojt barnásszürke. A fonák világos barnásszürke, az elülső szárny középtere besötétedő. A vesefolt, a holdfolt és a külső keresztvonal árnyéka mindig kirajzolódik (137. ábra).

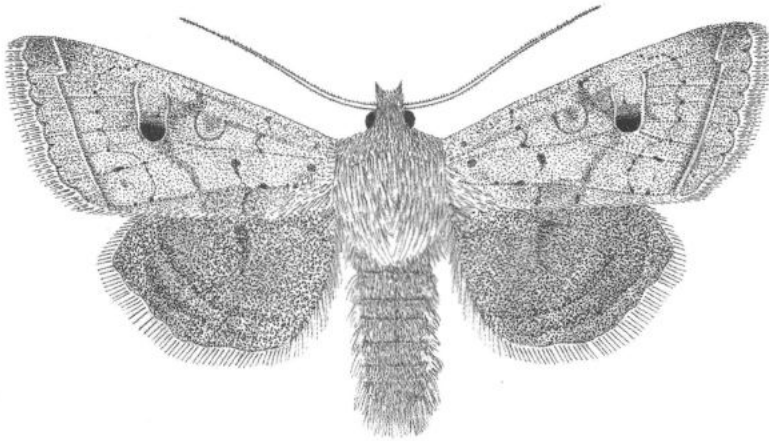
Holomediterrán-kisázsiai faj, Spanyolországtól a Közel-Keletig és Nyugat-Törökországig terjed, vannak régi, megerősítésre szoruló észak-afrikai adatai is. Európában magasan észak felé hatol, Skandinávia és Finnország középső vidékein is még megtalálható. Nyugaton a közeli rokon *A. meridionalis* (STAUDINGER, 1871), keleten az *A. luteogrisea* (WARREN, 1911) fajjal fed át areája. Erdővidékeken általánosan elterjedt, de egyesével szinte mindenütt felbukkanhat, ennek ellenére sehol sem közhírséges. Gyöngymzedékes, augusztus végétől október végéig repül. Herényója fiatalon zöld; fehér, feketével kísért hátvonallal és fehér oldalvonallal; az egész test finoman feketével és fehérrel pontozott. Később az alapszín besötétül, barna vagy vöröses lesz, egy világos hátvonallal és vékonyabb mellékhátvonallal. Oldalvonala fehér-sárga, benne ütnék a fehér, fekete keretű légzőnyílások. Feje barna. Peteként telel. Tápnövényei *Salix*, *Rosa*, *Prunus*, *Sarothamnus*, *Lamium*, *Ballota*, *Rumex*, *Aquilegia*, *Silene*, *Lotus* és *Coronilla* fajok. Típuselőhely: Svédország, Holmia (= *polluta* ESPEL, 1788; *ornatrix* GEYER, [1834]; *borealis* SPARRER-SCHNEIDER, 1882) - Tarka őszibagoly

litura (LINNAEUS, 1761)

4. alcsm: **Leptologia** PROUT, 1901

Igen hegyes csúcú, keskeny szárnyú fajok. A hímivarszervben az uncus vagy rövid és kampós, vagy a tövi részén vitorlaszerű oldallemezpár található. A tegumen kicsi, a penicularis lebenyek rövidek; a fultura lantalakú, a vinculum hosszú és erős. A valva nyújtott, csúcsa felé keskenyedő, a cucullus hegyes; corona nincs. A sacculus kicsi, a clavus púp- vagy gumóalakú, a harpe hosszú, hegyes és csavarodott. Az ampulla karcsú és eléggé rövid, hegyes vagy kissé lekerekített csúcú. Az aedeagus hajlott, vékony cső, a vesica hosszú és csavarodó tömlő, egy tüskemezőt és egy terminális cornutust visel, esetenként egy kis bazális cornutus is megfigyelhető. A nőstény tojócsőve rövid, az ostium bursae széles, trapéz- vagy tölcseralakú, a ductus bursae erőteljes, lapított, szklerotizált és esetenként redőzött.

- 1 (2) Az elülső szárny sárga vagy sárgásbarna. Az ajaktapogató egyenes, előreálló, oldala sötétbarna. A hím csápjja pillás, a nőstényé fonalas, mindkét ivarnál a csáptengely világos. A fej- és torszörzet egyöntetű, az elülső szárny alapszínével megegyezik, a potroh szürke szőrökkel kevert. Az elülső szárny széles, trapézalakú, csúcsa csapott. A rajzlati elemek kifejezetten halványak, a hullámvonaltól és a vesefolt alsó harmadában található fekete folttól elkérintve. A kör- és a vesefolt vékony, barnás vonallal körberajzolt, az alapszínnel megegyező kitöltésű. A keresztvonalak szürkésesek, a belső zögugos, a külső ívelt és fogazott. A hullámvonal majdnem egyenes, a középtér felé vörösesbarnával kihúzott, a szegélytér felé világosan kontrasztosított. A rojt sárgásbarna. A hátulsó szárny fehér-sárga, erős sötétszürke behintéssel, a belső szegély és a rojt világos; a holdfolt erősen, a keresztvonal halványan látható. A fonák szürkés-sárga, a vesefolt, a holdfolt és a külső keresztvonal élesen kirajzolódik (138. ábra).

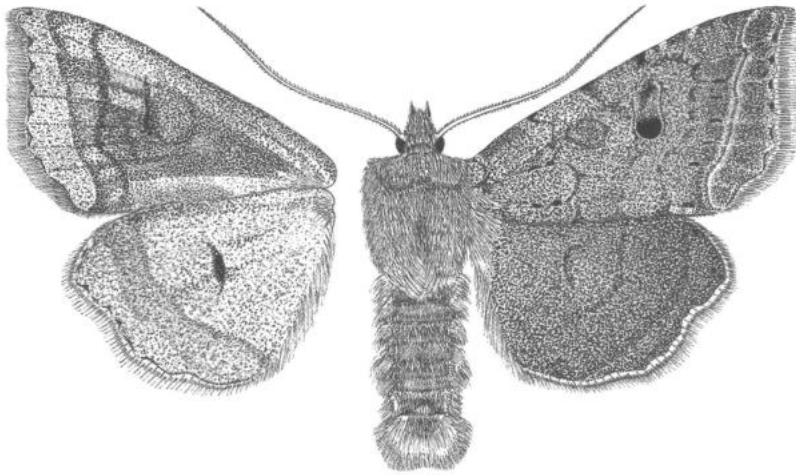
138. ábra: *Agrochola macilenta* (HÜBNER, [1809])

Expanzív holomediterrán faj, az Ibériai-félszigettől a Krímig és Anatóliáig terjed, északon Skócia, Skandinávia és a Baltikum képviselik areája határait. Elterjedési súlypontja Közép- és Kelet-Európára esik, a Mediterráneum keleti felére esik, nyugaton együtt fordul elő atlantomediterrán ikerfajával, az *A. blidaensis* (STERTZ, 1915) fajjal. A meleg, száraz tölgyeseket és vegyeserdőket kedveli, a középhegység és a dombvidék egyes helyein igen gyakori is lehet, szórványosan az ország bármely pontján felbukkanhat. Egyetlen nemzedéke augusztus végétől október végéig-november elejéig repül. Hernyója pirosasbarna, hátvonala fehéres, minden szelvényen ovális foltta szélesedik. A mellékhát- és oldalvonalak fehéresek, közöttük fehéres behintéssel. A nyakpajzs sötétbarna, három fehéres csikkal. Feje sárgásbarna. Peteként teel. Kezdetben lomblevelűeken, későbbi fejlődési stádiumában lágyszárúakon polifág. Típuslelőhely: Európa (= *flavilinea* HAWORTH, 1809). - Gyertyán-őszibagoly

macilenta (HÜBNER, [1809])

2 (1)

Az elülső szárny sötétszürke, esetleg sötét vörösesbarna. A hím csápja erősen pillás, a nőtényé fonalas, a csáptengely mindkét ivarnál pirosasbarna. Az ajaktapogató rövid, egyenes, előreálló, oldala sötétbarna, csúcса feketés. A fej, tor, potroh szőrzete egyöntetű, az elülső szárny alapszínével megegyező. Az elülső szárny rajzolati elemei elmosódottak, sokszor alig láthatók, a csapfolt mindig hiányzik. A körfolt igen halvány, a vesefolt hasonló, azonban az alsó harmadát kitöltő erőteljes fekete folt mégis jól kiemeli. A külső és a belső keresztvonal kettős, kitöltése az alapszínél valamivel halványabb. Markáns rajzolati elem a majdnem egyenes lefutású pirosas hullámvonal, aminek külső oldala sárgásan árnyékol. A rojttó világos belső oldalán az érközökben háromszögletű, szürkésbarna foltssorral. A rojt egyöntetű. A hátulsó szárny sötétszürke, a középtér felé gyengén kivilágosodó. A holdfolt mindig látható. Az erek sötétebben fedettek, a rojt töve világos, a rojt sárgásszürke. A fonák barnásszürke, az elülső szárny középtere gyakran besötétedő, a példányok döntő többségén a külső keresztvonal és a hullámvonal árnyéka mindkét szárnyon jól kivehető. A holdfolt és a vesefolt jól kivehető, a rojttó belső oldalán sötét kíséző pontsor látható (139. ábra).

139. ábra: *Agrochola lota* (CLERCK, 1759)

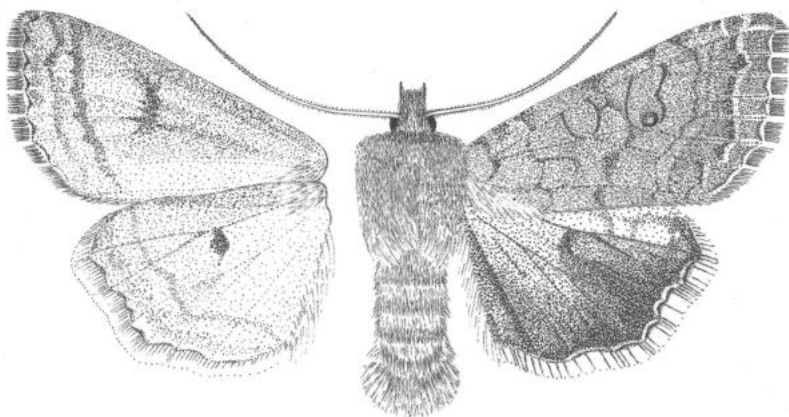
A Palearktikum nyugati részében honos faj a Földközi-tenger medencéjének délnyugati részétől az Uralig illetve Kis-Ázsiáig (ssp. *schreieri* HACKER & WEIGERT, 1986) és a Kopet-Dag hegységig terjedt el, északon csaknem a sarkkörig hatol. Hűvös, nedves élőhelyeket, hegyi patak-völgyeket, síkvidéki láp- és mocsárerőket, fűzlápokat kedvel. Elterjedése lokális és egyedszáma - Északnyugat- és Nyugat-Európától eltekintve - sehol sem magas. Szeptember elejétől november elejéig repül, mind a mesterséges fényt, mind a csalátket kedveli. Hernyója fiatalon halvány kékesszürke, fehér hátvonallal és fehéresszürke hasoldallal. Az utolsó vedlés után sötétkék vagy barnásszürke, a hát- és mellékhátvonal kifejezetten halvány, fehéres. A pontszemölcsök fehérek, fekete keretűek, oldalvonala széles fehéresszürke. Nyakpajzsa barna, három fehéres vonalkával. Peteként telel. Tápnövényei elsősorban *Salix*, továbbá *Alnus*, *Populus* és *Vaccinium* fajok. Típuslelőhely: Svédország (= *hippohaes* GOEZE, 1781). - K e c s k e f ü z - ö s z i b a g o l y

lota (CLERCK, 1759)

5. alnem: **Sunira** FRANCLEMONT, 1950

A hím ivarszervében az uncus rövid és hajlott, a tegumen magas és lágy, a penicularis lebenyek redukálódtak. A fultura inferior kehelyszerű, a vinculum rövid, V-alakú. A valva nyújtott, csúcsa felé folyamatosan keskenyedő, a cucullus hegyes, háromszögletű; corona nincs. A sacculus erős, a clavus kicsi, kúpszerű és erősen sörtézett kidudorodás. A harpe erőteljes, hajlott, középtájt a dorzális oldalon egy taréjszerű oldallemelt visel. Az aedeagus hengeres, végén görbült; a carina egy kitiüremíthető, rövid, de széles, hosszú töviseket hordozó lemezzel. A vesica csőyszerű, egy rövid cornutus és egy tüskemező díszíti. A nőstény tojócsöve rövid és széles, az ostium bursae csészeforma. A ductus bursae rövid, mérsékelten szklerotizált, a cervix bursae nagy, patkóalakú, kocsonyás bevonatú és szemcsésen szklerotizált. A corpus bursae kicsi, gömbölyű és hártýás; a szignumok keskenyek, szalagszerűek.

- - Az ajaktapogató egyenes, előreálló, oldala vörösesbarna. A hím csánya pillás, a nőstényé fonalas; a csáptengely mindkét ivarnál világos. A fej- és torszörzet egyöntetű, az elülső szárny alapszínével megegyező, meleg barnássárga. A kör- és a vesefolt vékony pirosasbarna vonallal körülrajzolt, az alapszínnel megegyező kitöltésű. A vesefolt alsó harmadában egy sötét foltal. A kereszt-

140. ábra: *Agrochola circellaris* (HUFNAGEL, 1766)

vonalak vékonyak, barnásak, szimplák; az árnyékvonal kontraszt nélküli sötét csikként jelentkezik. A hullámvonal pirosasbarna, külső oldalán világos kontrasztoszással; a rojt barnássárga. A hátulsó szárny sárgásfehér, a belső szegély kivételével erős szürke behintésű, a holdfolt mindig látható. A rojttó világos, a rojt sárgásbarna. A fonák világos sárgásbarna, a szegélyterek gyenge szürkés árnyalatúak; a vesefolt, a holdfolt és a külső keresztvonal élesen ki-rajzolódik (140. ábra).

Eurázsia nyugati részében általánosan elterjedt faj, kelet felé az Uralon át Közép-Szibériáig, délkelet felé Anatóliáig terjed. Tág tűréshatárú faj, elsősorban nyitottabb lombdombokban, erdőszegélyekben, szárazabb bokorerdőkben honos, ilyen élőhelyeken kifejezetten gyakori is lehet. Egy-nemzedékes, augusztus közepétől november elejéig repül. Hernyója világosbarna, a hátvonal egy hosszanti, lapátalakú, barna foltosított ketté. Oldalvonala halvány, fölötté sötétebb kísérő foltosorral. A nyakpajzs feketés, három szürke csikkal, feje világosbarna. Peteként telel. A hernyó fás növényeken polifág, fő tápnövényei *Quercus*, *Fagus*, *Betula*, *Prunus*, *Populus* és *Salix* fajok. Tipuslelőhely: Németország, Berlin környéke (= *ferruginea* [DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775; *fuscago* ESPER, 1786; *undata* VIEWEG, 1790; *undosa* BORKHAUSEN, 1792). - Világosbarna őszibagoly

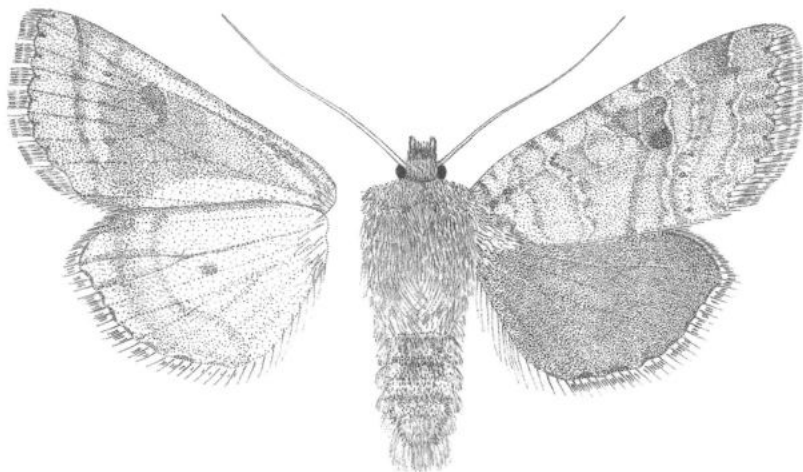
circellaris (HUFNAGEL, 1766)

6. alnem: *Propenistra* BERIO, 1981

Kistermetű, sok tekintetben a *Spudaea* nemre emlékeztető lepkék. A hím fogókészülékében az unculus hosszú és karcsú, a tegumen igen széles, nagy penicularis lebenyekkel. A fultura széles, pajzsszerű, a vinculum erős, V-alakú. A valva keskeny és hosszú, középtájt összeszűkülő, a cucullus szélesebb, kicsi és kerekített, a corona hiányzik. A sacculus hosszú, a clavus redukálódott, a harpe pálcikaszerű, hosszú és hegyes. Az aedoeagus hajlott, a vesica rövid, egy igen széles talpú nagy cornutussal. A nőstény tojócsőve hosszú és hegyes, gyengén kitinizált. Az ostium bursae kevésbé szklerotizált, kehelyformájú, a ductus bursae hosszú és vékony, proximális részében helyenként erősebben szklerotizált, hártványos cső. A cervix bursae nyújtott, hártványos, a corpus bursae nagy, tojásdad, felső harmada kocsonyás bevonatú; szignumok nincsenek.

- - Az ajaktapogató rövid, egyenes, külső oldala barnásszürke. A hím csápja pillás, a nőstényé fonalas, mindkét ivarnál a csáptengely világos. A fej- és torszörzet egyöntetű, az elülső szárny alapszínével megegyezően melegbarna behintésű szürke. Az elülső szárny kiszélesedő, csúcsa tompa. A rajzolati elemek halványak. A kör- és a vesefolt egészen vékony világos vonallal keretezett. A körfolt kerek, a vesefolt egyenesen álló, alsó harmada sötét kitöltésű. A keresztvonalak vékonyak, kettősek, a középtér felé sötétszürkével kihúzóttak, a külső keresztvonal erősen ívelt, fogazott, míg a hullámvonal halvány, zezgugos. Az árnyékvonal általában alig látható. A rojt barnásszürke. A hátsó szárny sötét szürkésbarna, a holdfolt halványan kirajzolódik. A rojttó sárgásfehér, a rojt belső fele szürkés árnyalatú. A fonák barnásszürke, az elülső szárny belső tere besötétedő, a vesefolt, a holdfolt és a külső keresztvonal megfigyelhető (141. ábra).

Mediterrán-kisázsiai faj, Franciaország déli területeitől a Déli-Uralig és Örményországig terjed. Areája észak felé erősen korlátozott, Észak-Németország és Dánia jelentik elterjedése határait. A meleg, száraz tölgyesek és egyes lombdők jellemző állata, itt sokféle gyakori is lehet, másutt kifejezetten lokális és szórványos. Egyetlen nemzedéke viszonylag korán, gyakran már augusztus végén megjelenik, rajzási ideje általában október elejéig-közepéig tart. Hernyója világosbarna, egy feltűnő sárgás hátvonallal. A nyakpajzs fekete, rajta két fehér csík fut végig; feje

141. ábra: *Agrochola laevis* (HÜBNER, [1803])

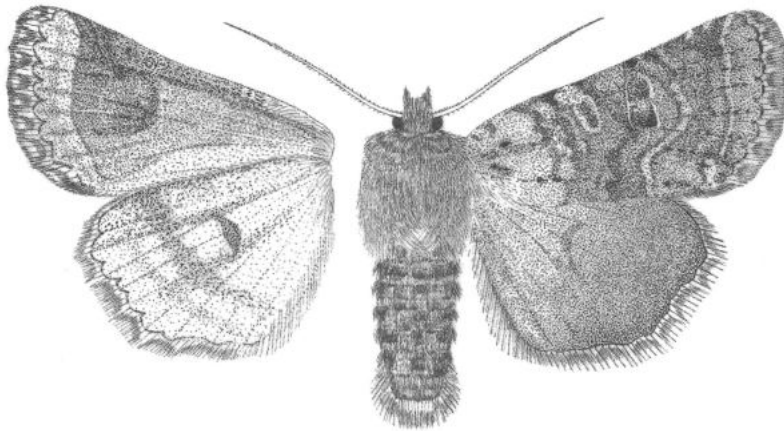
barna. Peteként telet, a hernyó kezdetben lomblevelűeken, későbbi fejlődési stádiumában lágyszárúakon táplálkozik, erősen polifág. Típuslelőhely: Európa. - **K ö n n y ű ö s z i b a g o l y**
laevis (HÜBNER, [1803])

35. nem: *Spudaea* SNELLEN, 1867

Kistermetű, zömök, viszonylag széles szárnyú lepkék. A fej kicsi, a homlok sima, a szemek nagyok, gömbölyűek. Az ajaktapogató rövid, ferdén felmeredő, alul erősen szőrözött; a nyelv jól fejlett. A hím csápja fogazott és igen erősen pillás, a nőstényé fonalas. A gallér széles, a torszörzet egyébként kevésbé tagolt, az előtöri pamacs szétfolyó. A potroh rövid, háti pamacsok nincsenek, de a potroh oldalán szőrrojt fut végig; a hím farpa-

macsa eléggé nagy. A hímivarszervben az uncus bifid, vékony és hosszú ágakkal, a tegumen széles és magas, a penicularis lebenyek nyújtottak, nagyok. A fultura szögletes, kicsi alaplemezből és hosszú csúcsi nyúlványból áll, a vinculum rövid és vastag. A valva hosszú és csúcsa felé keskenyedő, a cucullus háromszögletű-sisakszerű, hegyes csúcsú, a pollex széles és rövid. A sacculus rövid, a clavus domború, sörtézett. A harpe hosszú és karcsú, finoman S-alakban ívelt. Az aedoeagus hengeres, többé-kevésbé egyenes, a carina ventrális vége csőrszerűen megnyúlt. A vesica viszonylag rövid és egyszerű, viszszahajló cső, egy széles szubterminális tüskemezővel és egy nagy, egyenes, tövisszerű terminális cornutussal. A nőtény tojócsöve igen hosszú és vékony, az ostium széles, kehelyszerű, a *Conistra* nem fajaiéhoz igen hasonló. A ductus bursae hosszú, lapított és szegélyein kissé gyűrött, proximális irányban kiszélesedő; két erősebb, szklerotizált szalag és helyenként kocsonyás bevonat merevíti. A bursa copulatrix igen kicsi, gömbded és hártás, két pici signumfolttal.

Nyugat-palearktikus nem, mindössze két vikariáló faj képviseli, melyek közül az egyik Magyarországon is előfordul. Legközelebbi rokonai a Himalája-régióban és Dél-Kínában, valamint Tajvanon (a *Hyalobole phaeosoma* HAMPSON, 1905 - fajcsoport), illetve Észak-Amerikában (az *Anathrix* FRANCLEMONT, 1937 nem fajai) honosak. A nem taxonómiai rangja vitatott, egyes szerzők szerint csupán az *Agrochola* (s.l.) nem egy alneme. Egynemzedékes fajok, tavasszal repülnek, de kivételes esetekben késő ősszel is megjelenhetnek. Táp-növényeik tölgyfélék.

142. ábra: *Spudaea ruticilla* (ESPER, [1791])

- - Az ajaktapogató rövid, egyenes, előreálló, oldala sötétbarna. A hím csápa gyengén fogazott, a nőtényé fonalas, a csáp tőze világos. A fej, a gallér és a tor szőrzete világos melegbarna, a gallér felső harmadában végigfutó sötétebb csík kivételével egyöntetű színezetű; a potroh egy árnyalattal sötétebb tónusú. Az előtöri pamacs kicsi, felmeredő. Az elülső szárny a világos melegbarnától a fényes barnásszürkéig változhat, a rajzolati elemek vékonyan, de jól láthatóan kirajzoltak. A belső és a külső keresztvonal kettős, a középtér felé sötéttel kihúzott. A belső keresztvonal karéjózott, a külső gyengén ívelt. Az árnyékvonal általában halvány, a példányok többségén csak a sejt alatti részben látható. A kör- és vesefolt vékony, világos keretű, oldalról lapított, keskeny téglalapalakú, a vesefolt alsó harmadában mindig egy éles sötét folt található; a csapfolt mindig hiányzik. A hullámvonal csak kevésbé ívelt, a példányok

egyrészen apró, feketés pontokkal kísért. A rojt az alapszínnél sötétebb, szabályos világos foltozású. A hátulsó szárny sárgásszürke, erős sötétszürke behintéssel, elkülönült szegélyteret nem találunk. A holdfolt igen halvány. A rojtó világos, a rojt sötét szürkésárga. A fonák barnásszürke, az elülső szárny belső tere sötétebb behintésű, a külső keresztvonal, a vesefolt és a holdfolt árnyéka rendszerint megfigyelhető (142. ábra).

Holomediterrán faj, az Atlasz-hegységtől a Földközi-tenger partvidékén át a Balkán északi területeiig, észak felé az Északi-tengerig és a Baltikum délnyugati részéig terjed; délkeleten (a Balkán déli fele, Kis-Ázsia, Krím, Déli-Kaukázus) ikerfaja, a *S. pontica* КИМ. ЧИКО, 1968 honos. Arcája szorosan követi a mediterrán és szubmediterrán tölgyesek és tölgyvel elégyes száraz vegyeserdők elterjedését, Dél-Európában szélesen elterjedt és helyenként gyakori, Európa középső és keleti vidékein erősen lokális és rendszerint ritka. Magyarországon igen lokális, a Bakonyban (Fenyőfő környékén), Kaposvárott, a Budai-hegyvidéken és az Alföld néhány pontján (Jászberény, Bugac, Tompa, Kunföhrött, Gerla, Ásotthalom, Mikepércs) találták eddig. Egyetlen nemzedéke kora tavasszal, március-áprilisban repül, a mesterséges fény és a csalétek egyaránt vonzza. A nőtény április elején tölgyrügyekre, kis csomókban rakja le a petéit. Helyője nyúlánk, barnásszürke, világos kigyvózó rajzolattal. Hátvonala vékony, sötét; a légzőnyílások és a fej fényes feketék. Rejtőzködő életmódú, csak éjszaka táplálkozik. Bábként telel. Tápnövényei *Quercus* fajok. Védett hazai lepkefajunk. Típuslelőhely: Olaszország, Firenze (= *serpylli* HÜBNER, [1813]; *ilicis* BOISDUVAL, 1829; *saportae* FREYER, 1839). - Tölgyfa-északi bagoly

ruticilla (ESPER, [1791])

36. nem: *Xanthia* OCHSENHEIMER, 1816

Kis és közepes termetű, sárga vagy vörhenycs színezetű lepkék. A fej kicsi, a szemek nagyok, a homlok síma; a hím csápjá pillás, finoman fogazott vagy gycngén fésűs, a nőtény fonalas. Az ajaktapogató vagy rövid és felfelé hajló, vagy a *Jodia* nem fajaihoz hasonlóan hegyes, csőrszerű. A gallér nagy, esetenként igen nagy és a tortól erősen elütő színezetű. A torszörzet eléggé egyszemű, de a torpamacsok rendszerint elkülönülnek. A potroh rövid, vékony, a hím farpamacsa általában nagy. Az elülső szárny nyújtott és hegyes, a külső szegély bizonyos fajcsoportokban csipkézett. Az ivarszervek felépítése fejlődési áganként különböző, olykor igen erősen eltérő.

A nagy fajszámú holarktikus-orientális nembe mintegy tizenöt, külső megjelenését tekintve sokszor igen hasonló faj tartozik, melyek közül négy Magyarországon is előfordul. Az egyes fejlődési ágak elsősorban az ivarszervek felépítésében különböznek, a különbségek esetenként igen nagyok is lehetnek. Az ivarszervi bélyegek alapján két jól elhatárolható alnemet különböztetünk meg, a korábban idesorolt *Tiliacea* alnemet az újabb vizsgálatok alapján önálló nemként kezeljük. Egyszemzedőkes nyárvégi-őszi állatok, pete alakban telelnek, hernyóik főként fás növények barkáiban és levelein táplálkoznak.

Az alnemek határozókulcsa

- 1 (2) A gallér sötét lilásbarna, finoman kicsúcsosodó hegyvel.
1. alnem: *Xanthia* OCHSENHEIMER, 1816
- 2 (1) A gallér a tor színével megegyező sárga vagy narancsszínű.
2. alnem: *Cirrhia* HÜBNER, [1821]

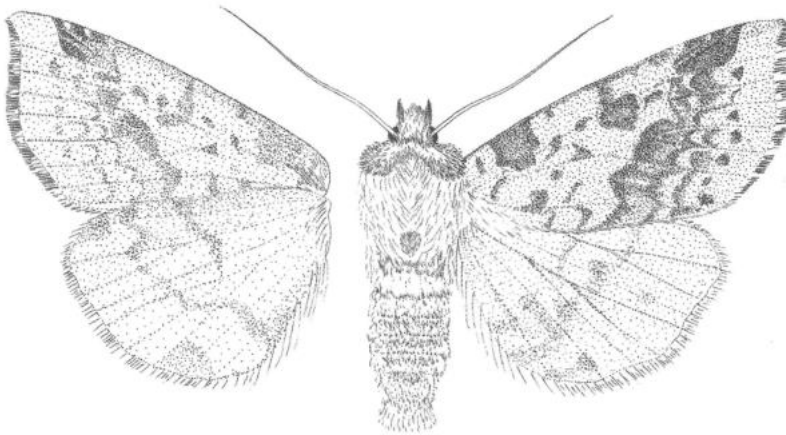
1. alnem: *Xanthia* OCHSENHEIMER, 1816

Az ajaktapogató hegyes, csőrszerű, a gallér igen széles, a tor többi részétől elütő színezetű. Az uncus bifid, a tegumen széles, igen nagy penicularis lebenyekkel. A valva

igen keskeny és hosszú, a cucullus kicsi, a corona rövid. A harpe nagy, erős és ívelt, csúcsi része karomszerű; az ampulla hiányzik. Az aedoeagus vékonyfalú cső, a vesica egyetlen vastag, rövid cornutussal. a nőtény tojócsöve rövid és gyenge, az ostium bursae hártás, a ductus bursae rövid, részben szklerotizált. A cervix bursae kicsi, a corpus bursae hosszúkás, proximális harmada kiszélesedő és egy bordázott, szklerotizált mezőt hordoz.

- - A hím csápja gyengén fogazott, a nőtényé fonalas. Az ajaktapogató, a fejszőrzet és a gallér barnáslila, a válltakarók világos narancssárgák, az elő- és utótori pamacs sötétvégtű. A potroh sárgásszürke, a lábak sárgás árnyalatú barnásvörösek. Az elülső szárny alapszíne változó tónusú narancssárga, a mintázat lilásbarna. A vesefolt és a körfolt homályos keretű, a vesefolt alsó harmadában egy sötét foltot találunk. A belső keresztvonal foltokra szakadozott, esetenként hiányozhat is, a külső fogazott, enyhén ívelt lefutású. A mintázat meghatározó eleme az a sötét, lilásbarna pászta, amit belülről a középső középvonal (árnyékvonal) határol, külső szegélye pedig a hullámvonal és a külső keresztvonal között húzódik. Ugyanilyen színezetű foltot találunk a belső keresztvonal kezdeténél is. A hullámvonal enyhén ívelt, foltokra szakadozott. A külső szegély narancssárga, a rojttó belső oldalán erős, sötétebb foltosorral. A rojt lilásbarna. A hátulsó szárny sárgásfehér, a középtér csak egészen halványan besötétedő, a holdfolt és a keresztvonal gyengén kirajzolt. A rojt sárgásfehér, néha lilás behintésű. A fonák sárgásfehér, az elülső szárny éle és a szegélyterek liláspiros behintésűek, a holdfolt és a külső keresztvonal jól megfigyelhető (143. ábra).

Eurosibériai faj, Nyugat-Európától Japánig egy széles sávban terjedt el, a kifejezetten északi és déli területekről nagyrészt hiányzik. Európában a hűvös, nedves síkvidéki lápokban és fűzésekben, hegyvidéki patakölgyekben és fellápokban található, Szibériában és a Távols-Keleten a humid lombdők illetve az erdőssztyepp tipikus állata. Egyetlen nemzedéke már augusztus közepén megjelenik, de rajzásmaximuma október elejére esik és kései példányai olykor még november elején is megtalálhatóak. A mesterséges fény és a csalétek is vonzza, bár utóbbi jóval kevésbé hatásos gyűjtőmódszere. Hernyója barnásszürke, nagyon finom barna, piros és sárga pontokkal behintve. Ezeknek a pontoknak az összesűrűsödéséből áll össze a sötétebb hát- és oldal-

143. ábra: *Xanthia togata* (ESPER, 1788)

vonal. A légzőnyílások feketék, a hasoldal világos vörösszürke. A nyakpajzs a fejnél sötétebb barna. Peteként telel. Tápnövényei *Salix* és *Populus* fajok. Típuslelőhely: Németország, Lipcse (= *lutea* STRÖM, 1783; *flavago* FABRICIUS, 1787; *ochreago* BORKHAUSEN, 1792; *rubago* DONOVAN, 1801; *silago* HÜBNER, [1803]). - Lilamintás őszibagoly

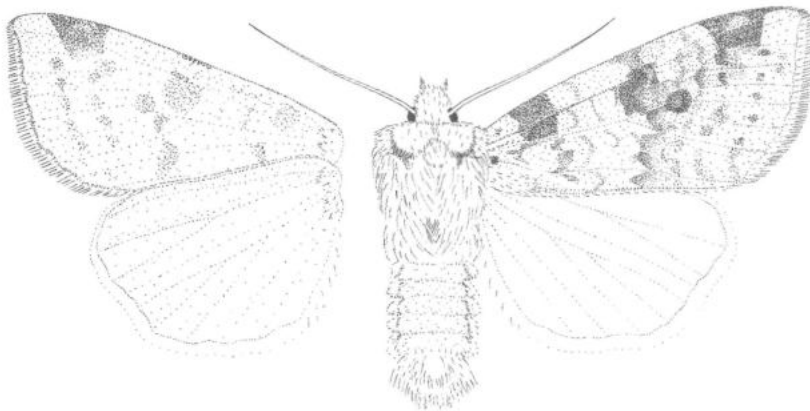
togata (ESPER, 1788)

2. alnem: *Cirrhia* HÜBNER, [1821]

Az elülső szárny keskeny és nyújtott, a csúcs hegyes, a külső szegély a csúcson sokszor homorú. A hím ivarszervében az uncus rövid, a tegumen karcsú, a penicularis lebegek kicsik. A fultura többé-kevésbé körteforma, a vinculum széles, U-alakú. A valva hosszú, csúcsi harmada kissé kiszélesedő. A cucullus kicsi, csúcsos, a corona igen rövid. A harpe és az ampulla igen jellegzetes, erőteljes nyúlványpárt alkot. Az aedoeagus vastag cső, a vesica hosszú és visszakanyarodó, több kisebb-nagyobb diverticulummal, rendszerint egy kis bazális és egy terminális cornutussal, valamint egy szubterminális tüskemezővel. A nőstény tojócsöve vagy rövid és kúpos, vagy igen széles és vaskos pikelyszőrökkel dúsan borított. Az ostium bursae felfújt, tölcser- vagy csészealakú, a ductus bursae lapított és kampószerűen meghajlott, háti és hasi lemeze eltérően szklerotizált. A cervix bursae nagy, fejecskeszerű, részben szklerotizált, a corpus bursae elliptikus-tojásdad, nagyszámú kicsi szignumfolttal.

- 1 (2) Az elülső szárny alapszíne citromsárga, az első lábpár élénk vörösbarna szőrrel (144. ábra).

Nedvességkedvelő euroszibériai faj, Angliától a szibériai tajga- és nedves erdőssztyeppzónán keresztül egészen Japánig terjed. Areája Észak-Európában a sarkkörig tart, Dél-Európában a magashegységek szubalpin zónájára és patak- valamint folyóvölgyi erdeire korlátozódik. Magyarországon sík- és hegyvidéki nedves erdőkben egyaránt megtalálható, nagyobb egyedszámban tó- és folyóparti füzesekben, láperdőkben él. Egyetlen nemzedéke néha már augusztus végén repülni kezd, rajzáscsúcsa szeptember végére-október elejére esik. A mesterséges fényt kedveli, a családok csak kevésbé vonzza. Hernyója szürkésbarna, hátán sötétebb behintéssel és egy lemezzel

144. ábra: *Xanthia icteritia* (HUFNAGEL, 1766)

végű fehér hátvonallal. Minden szelvényen egy részben elmosódott, ferde, sötét vonás található. Oldalvonala szürke, a nyakpajzs fekete, két fehér csíkkal. Feje barna. Peteként telet. Tápnövényei *Salix* és *Populus* fajok. Típuslelőhely: Németország, Berlin környéke (= *fulvago* LINNAEUS, 1761; *cerago* [DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775; *flavescens* ESPER, [1788]). - Nyárfa-öszibagoly

icteritia (HUFNAGEL, 1766)

2 (1) Az elülső szárny alapszíne jóval sötétebb, sárgászörös vagy okkerbarna, az első lábpár barnásszürke vagy okkerszürke.

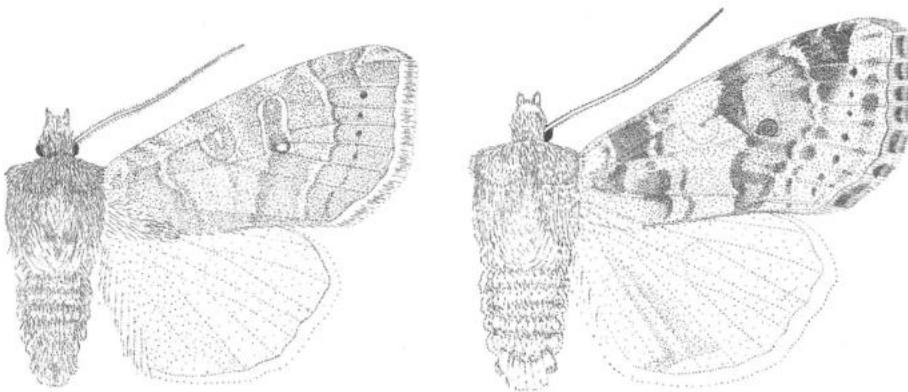
3 (4) Az elülső szárny csúcsa hegyes, külső szegélye enyhén homorú (145. ábra).

Eurosibériai, az előző fajhoz hasonló, de annál szűkebb areájú faj, keleten Közép-Szibériáig és a Szaján lábaiig terjed. Lombdőlakó, Közép- és Észak-Európában általánosan elterjedt, Dél-Európában szórványosan fordul csak elő és nagy területekről hiányzik. Füzésekben és nyárasokban - beleértve az ipari célú nyárültetvényeket és a rontott galériaerdőket is - mindenütt gyakori, esetenként közönséges, másutt csak egyesével jelentkeznek. Rendszerint szeptember elején kezd repülni, rajzása október végéig, egyes években november elejéig tart; a mesterséges fényt és a csalétket is kedveli. Hernyója pirosas behintésű sárgásbarna, a hátvonal halvány, vékony, a szelvényhatárokon felszakadozott. Oldalvonala széles, fehéres, felső szegélyében ülnek a fekete légzőnyílások. Feje sötét mintázattal világosbarna, a nyakpajzs sötétbarna, két világos csíkkal. Peteként telet. Tápnövényei *Populus* és *Salix* fajok. Típuslelőhely: Olaszország (= *palleago* HÜBNER, [1803]). - Szürkés sárgabagoly

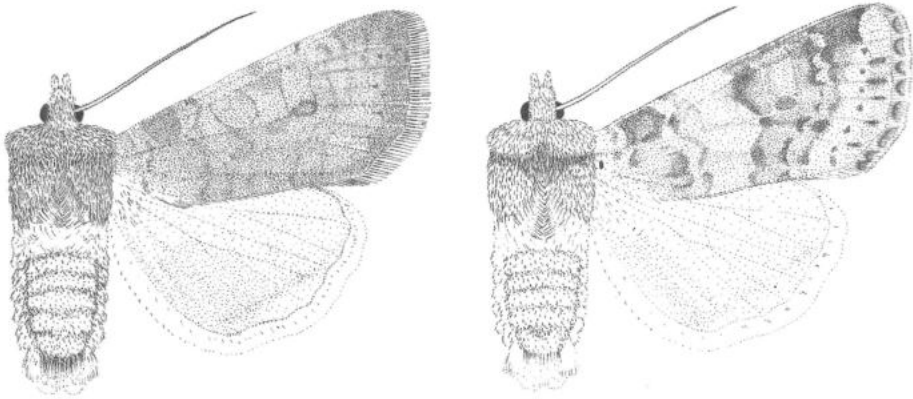
ocellaris (BORKHAUSEN, 1792)

4 (3) Az elülső szárny csúcsa tompa, a külső szegély egyenletesen ívelt (146. ábra).

Holomediterrán-kisázsiai faj, keleti elterjedési határa - a rokon fajokkal való összetéveszthetősége miatt - bizonytalan, a turkesztáni adatok megerősítésre szorulnak; törökországi és türkméniai populációi önálló alfajokat képeznek; Dél-Spanyolországban és az Atlasz-hegységben testvérfaja. Meleg- és szárazsághedvelő faj, meleg déli lejtők karsztkorerdeiben, molyhostölgyeseiben és vegyeserdeiben honos. Magyarországon korábban számos helyen megtalálták és nem volt különösebben ritkának sem nevezhető, az utóbbi időben azonban nagyon megritkult és

145. ábra: *Xanthia ocellaris* (BORKHAUSEN, 1792)

146. ábra: *Xanthia gilvago* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

csak szórványosan kerül elő egy-egy példánya. Egyetlen nemzedéke szeptember elejétől október végéig repül, a mesterséges fényt és a csalétket is felkeresi. Hernyója világosbarna, megtört fehér hátvonallal és világos mellékhátvonallal, a vonalak mindkét oldala sötétel árnyékolat. A légzőnyílások kicsinyek, feketék. Feje barnássárga, a nyakpajzs barnásfekete, három világos csikkal. Peteként telet. Polifág, fás és lágyszárú növényeken egyaránt megél. Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke. - Foltos sárgabagoly

gilvago ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

37. nem: *Tiliacea* TUTT, 1896

Eléggé heterogén csoport, az egyes fajcsoportok egymástól olykor szembeszökően különböznek. A himivarszervben a tegumen penicularis lebenyei kicsik, néha csúcsosak. A valva keskeny, a cucullus alatt elkeskenyedő, a cucullus igen nagy, ventrális szegélye ívelt, a corona igen hosszú és mellette hosszabb serték és szőrök is borítják a cucullust. A harpe és az ampulla egymástól viszonylag távol ered és nem alkot feltűnő nyúlványpárt; mind a harpe, mind az ampulla redukálódhat. Az aedoeagus rövid cső, változó számú cornutussal, esetleg hosszabb-rövidebb tüskemezővel. A nőtény tojócsöve rövid és széles, az ostium bursae rendszerint erősen szklerotizált. A ductus bursae hosszú és bordázott, részben szklerotizált, a cervix bursae változó nagyságú, alakú és kitinizáltságú, a corpus bursae kicsi, esetenként egy erősebben bordázott zónával.

A palearktikus-orientális nem öt nagy fajcsoportjába összesen mintegy húsz faj tartozik, melyek közül négy Magyarországon is előfordul. Az egyes fejlődési ágak elsősorban az ivarszervek felépítésében különböznek, a különbségek esetenként igen nagyok is lehetnek. Egynemzedékes nyárvégi-ősi, a monszonikus területeken gyakorta téli állatok, pete alakban telelnek, hernyóik fás növényeken táplálkoznak.

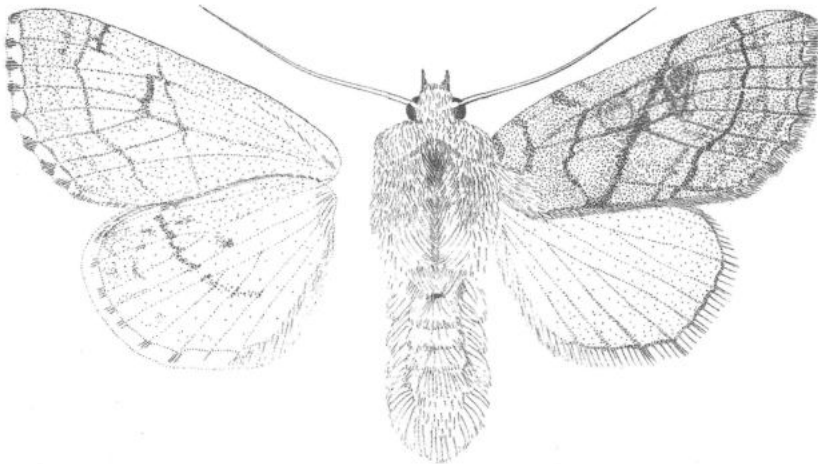
- 1 (2) Az elülső szárnyon három éles, vörösbarna keresztvonallal. Az ajaktapogató egyenes, előreálló, a hím csápjja gyengén fogazott, a nőtényé fonalas. A fej- és torsiörzet vöröses behintésű narancssárga, a tor és a potroh pamacsok vöröses végűek. A potroh pamacsok a potroh közepéig található meg. A lábak sárgásszürkék. Az elülső szárny finom, vöröses behintésű narancssárga, a ke-

resztvonalak vékonyak, szimplák, vörhenyesbarnák vagy pirosasak. A hosszanti erek sötét narancsvörös vagy vörhenyesbarna pikkelyekkel fedettek, az árnyékvonal erőteljes, de csak ritkán éles kontúrú. A körfolt nagy és kerek, egy árnyalattal sötétebb közepű, a vesefolt nagy és egyenesen álló, gyakran vöröses kitöltésű. A foltok vékony, éles vonallal körberajzoltak, a csapfolt mindig hiányzik. A hullámvonal csak halvány árnyékként jelentkezik. A rojttó narancssárga, belső oldalán vékony, sötétebb vonallal, a rojt vöröses behintésű narancssárga. A hátulsó szárny egyöntetű fehéressárga, a holdfolt árnyéka csak nagyon halványan figyelhető meg. A rojt sárgásfehér. A fonák világos sárgásszürke, a holdfolt, a vesefolt és a külső keresztvonal árnyéka mindig kirajzolódik (147. ábra).

A Palearktikum nyugati részén elterjedt faj elsősorban Európa középső és keleti vidékein fordul elő, a Mediterráneum nagy területeiről hiányzik és Kis-Ázsiából is csak igen kevés helyről vannak adatai. Az elegyes, száraz lomberdők és bokorerdők, hársas-körises sziklaerdők lakója, egyes élőhelyein gyakori is lehet. Egynemzedékes őszi faj, szeptember elejétől október végéig repül, a mesterséges fény és a csalétek egyaránt erősen vonzza. Hernyója palaszürke, három fehérres hosszanti csíkkal, melyek között minden szelvényen a fehér pontszemölcsök között egy-egy fekete pont áll. Oldalvonal széles, fehéressárga, benne ülnek fehér, fekete keretű légzőnyílások. Feje barnássárga. Peteként telel. Tápnövényei hársfélék. Típuslelőhely: Európa (= *ochrago* ESPEL, [1791]). - Citromsárga őszi bagoly

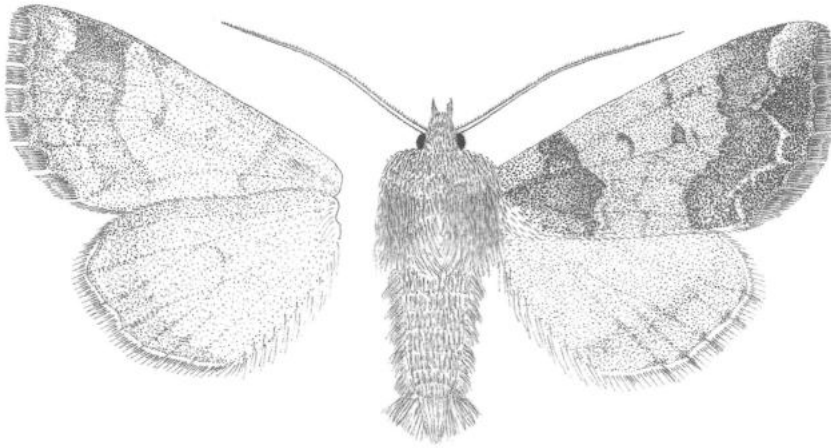
citrigo (LINNAEUS, 1758)

- 2 (1) Az elülső szárny keresztvonalai nem vékony, éles vörösbarna vonalak.
- 3 (4) A hátulsó szárny sötétsárga, sötétebb szegélytérrel. Az ajaktapogató egyenes, előreálló, a hím csápjá fogazott, a nőtényé fonalas. A fej- és a torszórzet szürkés szőrökkel kevert narancssárga, az előtöri pamacs felmeredő, az utótöri lesimított. A potroh sárgásszürke vagy sárgásbarna, a lábak sárgásbarnák. Az elülső szárny alapszíne erősen változó tónusú narancssárga, a tötér és a szegélytér az esetek döntő többségében erősen besötétült. A keresztvonalakat a tő- és szegélytér besötétetett határai rajzolják ki. A középtér minden esetben

147. ábra: *Tiliacea citrigo* (LINNAEUS, 1758)

az elülső szárny legvilágosabb része. A körfolt kicsi és kerek, a vesefolt egyenesen álló, a körfolt erősebb, a vesefolt gyengébb kitöltésű. A hullámvonal vékony, világos, zezugos lefutású, a sarokfolt mindig kivilágosodott. A rojt sötétsárgától a, vörhenyesbarnáig változó színű. A hátulsó szárnyon a holdfolt csak halványan figyelhető meg. A rojt sárgásfehér, barna vagy pirosasbarna behintéssel. A fonák sárgásszürke, a szegélyterek gyengén besötétedőek, a vesefolt és a holdfolt igen halványan kirajzolt (148. ábra).

148. ábra: *Tiliacea aurago* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

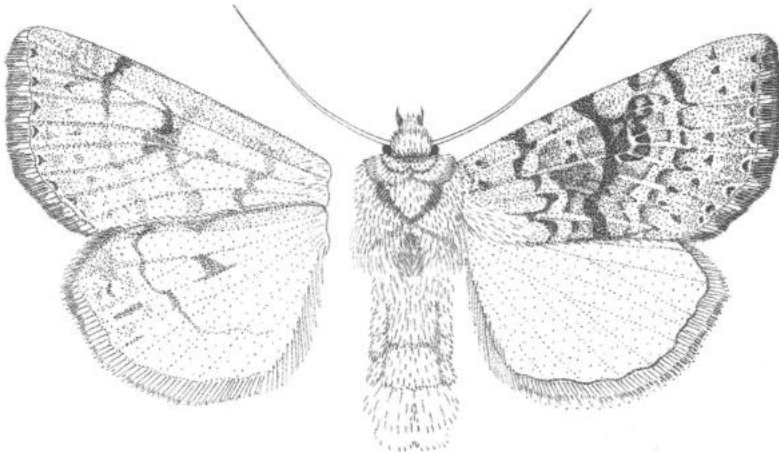
Holomediterrán faj, mely a Földközi-tenger medencéjében viszonylag szélesen, Európa középső és északi területein szóróványosan fordul elő, kelet felé Nyugat-Törökországig terjed. A meleg, száraz tölgyesek, bokorerdők és lombhullató vegyeserdők jellemző, helyenként kifejezetten gyakori faja. Magyarországon elősorban a középhegység és a dombvidék déli lejtőinek tölgyeseiben honos. Augusztus végétől október végéig repül, mind a mesterséges fényt, mind a csalétket kedveli. A hernyó elülső testtája erősen megnyújtott, áttetsző pirosasbarna, az elülső szelvényeken zöldes behintéssel. Hátvonala vékony fehér, befűzött, némelyik szelvényhatáron meg is törik. Oldalvonala nincs, a hasoldal nem kivilágosodó. A légzőnyílások aprók, feketék, feje barna. A nyakpajzs feketésbarna, három világos csikkal. Peteként telet. Tápnövényei *Fagus*, *Quercus*, *Tilia* és *Populus* fajok. Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke (= *fucata* ESPER, 1788; *praetexta* ESPER, 1788; *purpurago* DANNEHL, 1929). - Arany-sárga őszibagoly

aurago ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

- 4 (3) A hátulsó szárny fehér vagy fehéres, sötét szegélytér nélkül.
- 5 (6) A vesefolt felső része is sötétebb kitöltésű, nyolcasra emlékeztető, hátulsó szárnya teljesen egyszínű sárgásfehér. Az ajaktapogató erőteljes, egyenes, előreálló, a hím csápja fogazott, a nőtényé fonalas. A fejszőrzet egyöntetű, sötét citromsárga, a gallér és a válltakarók szegélyén sötét, barnásszürke végű szőröket találunk. Az elő- és utótóri pamacs csúcs barnásszürke. A potroh világos, sárgásszürke. A lábak sárgák vagy sárgásbarnák. Az elülső szárny sötét citromsárga, változó erősségű szürke és vörhenyes behintéssel. A belső ke-

resztvonal hullámos, a külső gyengén ívelt, fogazott; az árnyékvonal igen erőteljes, de elmosódó szegélyű. A középtér gyakran sötétebb szürke és/vagy vörhenyes behintésű. A körfolt általában csak a sötét példányokon kirajzolódó, kifejezetten szögletes. A rojttó világos, belső oldalán laza, sötét foltokkal, a rojt szürkés árnyalatú barnássárga. A hátulsó szárnyon a holdfolt csak igen halványan látható. A rojt sárgásfehér. A fonák tejfehér, halványsárga és szürkés behintéssel, a holdfolt és a vesefolt árnyéka jól, a külső keresztvonalé halványan kirajzolva.

149. ábra: *Tiliacea sulphurago* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

Mediterrán faj, mely észak felé viszonylag magasra, Skandinávia középső vidékeiig, kelet felé a Krimig és a Déli-Kaukázusig terjedt. Meleg- és szárazságg kedvelő, északon a homokterületek lomberdeiben, másutt xerotherm tölgyesekben és bokorerdőkben, mediterrán bozótosokban fordul elő. Magyarországon országsszerte megtalálható de eléggé szórányos elterjedésű, nagyobb számban a hegy- és dombvidék déli lejtőin tenyészik. A legkorábban megjelenő hazai *Tiliacea*, augusztus közepén már sokfelé repül, rajzása október végéig tart. Hernyója vörösesvagy hamuszürke, barnán szegélyezett fehér hátvonallal és fehéres mellékhátvonalakkal, a vonalak között egy-egy barna ferde vonással. A pontszemölcsök fehéresek, jól láthatóak. Oldalvonal a fehér, szélén sárgásvörös behintéssel, fölfelé feketésen határolt; a hasoldal és a nyakpajzs fehéres, feje kicsi, feketésbarna. Peteként telet. A hernyó tölgyféléken, kőris- és juharfajokon táplálkozik. Típuslelőhely: Svédország (= *fulvago* aut, nec CLERK; *schawerdae* STAUDER, 1923). - Kénsárga őszibagoly

sulphurago ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

38. nem: *Mesogona* BOISDUVAL, 1840

Közepes termetű, erős testű, viszonylag rövid szárnyú lepkék. A fej viszonylag kicsi, a homlok sima, az ajaktapogató rövid, ferdén felfelé hajló. A hím csápjá finoman pillás, tengelye vastag, tövi pamacsja jól fejlett; a nőtényé vékony, fonalas. A tor vaskos, szőrözete egynemű, a gallér és a válltakarók csak kevésbé különülnek el. A lábszárak tövisesek (ezért sokáig a *Noctuinae* alcsaládba sorolták). A hím potroha viszonylag rövid, hengeres, a nőtényé esetében kifejezetten rövid, hordószerű. A szárnyak erőteljesebbek, a hímek

a nőstényeknél rendre nagyobb fesztávúak és hosszabb, hegyesebb szárnyúak. Az elülső szárny jellegzetes mintázatát a két élesen kirajzolt keresztvonal, a két sejtbeli bagolyfolt és a szakadozott hullámvonal képviseli.

A hímivarszerv leegyszerűsödött, bizonyos *Agrochola* - *Conistra* rokonságba tartozó *Hadeninae* fajokéra és egyes *Ipimorphinae* csoportokra egyaránt emlékeztet. A fogókészülék főbb jellemzői a viszonylag rövid, a csúc felé keskenyedő valva, a kicsiny, coronamentes cucullus, a kis, leboryszerű clavus és a nagy, piskóta- vagy némiképp S-alakú harpe. Az aedocagus vastag, hengeres, a vesica tövénél vastag, disztálisan erősen keskenyedő, visszagörbülő cső, nagy, tövisszerű szubbazális cornutussal és változó mértékben fejlett, fűrészlemez az ellenkező oldalon. A nőstény ivarszervek fő jellemzői a rövid, eléggé lágyan kitinizált tojócső; a nagy, lapított és erősen szklerotizált, téglalap alakú ostium bursae, a csőszerű, bordázottan hártás ductus bursae, a kicsiny, redőzött cervix bursae és a nagy, zsákszerű corpus bursae.

A Palearktikum nyugati felében elterjedt nembe mindössze két faj tartozik, melyek Magyarországon is honosak. Főként erdős területeket népesítenek be, de a nagy, összefüggő, zárt erdőszegélyből rendszerint hiányoznak, domb- és hegyvidéki erdőszegélyek, bokorerdők, patak- és folyóvölgyi galériaerdők lakói. Egynemzedékes fajok, a lepkek nyár végén és ősszel repülnek, a mesterséges fény és a csalétek is vonzza őket. Peteként telnek, a hernyók fás növények leveleit fogyasztják.

- 1 (2) Az elülső szárny csúcса hegyes, külső szegélye enyhén sarlós; mindkét keresztvonal végig egyenes; a hátulsó szárny szürkésbarna. Tora erőteljes, a torszörzet egyöntetű, az elülső szárny alapszínével megegyező, szürkés árnyalatú sötétbarna. A keresztvonalak kettősek, a hullámvonal foltokra szakadozott. A csapfolt mindig hiányzik, a kör- és a vesefolt halvány világos vonallal körülrajzolt, az alapszínél valamivel sötétebb kitöltéssel. A rojtó világos, a rojt egyöntetű. A rojtó belső oldalán gyenge fekete pontsor húzódik. A hátulsó szárnyon a holdfolt gyengén, a keresztvonal jól megfigyelhető. A fonákon a mintázati elemek árnyéka gyengén, a keresztvonal árnyéka jól látható (színes tábla: I:8).

Egynemzedékes koraőszi faj, augusztus közepétől október végéig repül. A humid erdővidékek lakója, Magyarországon elsősorban mocsár- és láperdőkben, galériaerdőkben tenyészik; lokális és általában alacsony egyedszámú faj. Helyője világosbarna, halvány hátvonallal, a háton elszórt fehér pontokkal. Az oldalvonal a keskeny, feketés, élesen elválasztja a hát világosbarnáját a hasoldal sárgásfehér színétől. A légzőnyílások feketék. Nyakpajza fekete, három világos csikkal. Feje barna. Peteként telik. Tápnövényei *Salix*, *Populus*, *Prunus* és *Quercus* fajok. Tipuslelőhely: Európa. - Hegyesszárnú madársóskabagoly

oxalina (HÜBNER, [1803])

- 2 (1) Az elülső szárny csúcса finoman letompított, külső szegélye nem sarlós; a külső keresztvonal felső része ívelt; a hátulsó szárny vöröses árnyalatú. Tora robusztus, a torszörzet egyöntetű. Az elülső szárny alapszíne pirosas árnyalatú sárgásbarna. Keresztvonalak kettősek, hullámvonal pontokra szakadozott. A csapfolt mindig hiányzik. A kör- és a vesefolt vékony, világos vonallal körülrajzolt, az alapszínél megegyező kitöltésűek. A rojt egyszínű, a rojtó nem válik el élesen, a példányok egy részén a rojtó belső oldalán vékony fekete pontsor fut végig. A hátulsó szárny szürkésbarna, egyes példányokon nagyon erős pirosas behintéssel. A holdfolt és a keresztvonal nagyon halvány. A fonákon az elülső szárny mintázatának árnyéka a példányok többségén megfigyelhető, de igen változó erősségű (színes tábla: I:9).

Egyetlen nemzedéke augusztus közepétől október végéig repül. Meleg, száraz és mezoofil erdők, bokorerdők és ligetes területek lakója, a mesterséges fény és a csalétek egyaránt erősen vonzza. Hernyója barnásvörös, gyenge szürkés behintéssel. Hátvonal a piszkosságáig. Légzőnyílá-

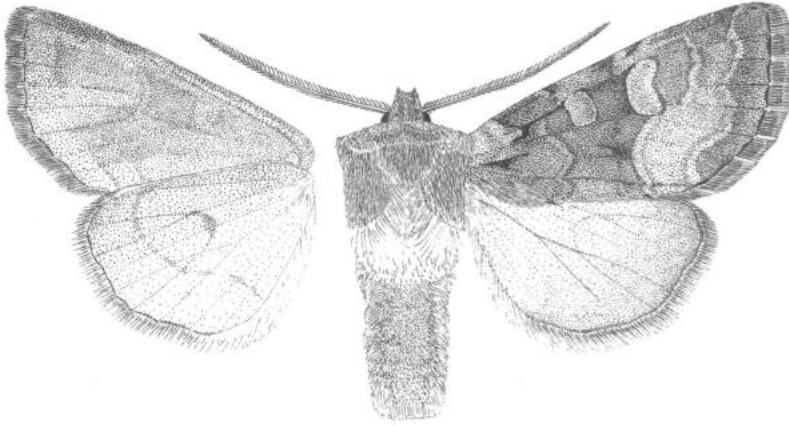
sai feketék. Nyakpajzsa barna, feje sötétbarna, az őket elválasztó szelvényhátrón hátrvörös nyakszalagot találunk. Általában peteként, ritkán kis hernyóként telel. Tápnövényei: *Quercus*, *Berberis* és *Prunus* fajok. Típuselőhely: Ausztria, Bécs környéke. - *Madársóskabagoly acetosellae* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

39. nem: *Brachylomia* HAMPSON, 1906

Kis- és közepes természetű lepkék. A fej kicsi, a szemek nagyok és gömbölyűek, a homlok sima. A nyelv jól fejlett, az ajaktapogató egyenes és rövid; a hím csápja fésűs, a nőstényé fonal. A gallér és a válltakarók szélesek, jól elkülönültek, az elő- és az utótoron egy-egy nagy pamacs van. A potroh viszonylag hosszú, az első szelvényeken háti pamacsok, a légnyílások mentén rojtszerű szőrzet van. A lábszárak dúsan szőrözöttek. Az elülső szárny cléggé hosszú és keskeny, a csücs hegyes; a hátulsó szárny kicsi, többé-kevésbé kerekített, külső szegélye rendszerint szögletes. A hímivarszervben az uncus rövid és széles, lapított, a tegumen keskeny és magas. A fultura inferior pajzsszerű, csetenként tövisből álló csúcsi függelékpárt visel. A vinculum rövid és erős. A valva keskeny és hosszú, csúcsa felé elkeskenyedő; a costa középtájt erősen kidudorodó, esetleg kisebb fogat is viselhet. A cucullus nyújtott, a corona változó erősségű, egyes fajoknál néhány sörtére redukálódott, másutt további erős, sörteszerű szőrök is társulnak hozzá. A sacculus rövid, a clavus csőkevényes; a harpe vagy rövid, vastos, küpszerű és hegyes csúcsú, vagy hosszú és némiképp S-alakú, csúcsán kiszélesedő lejecskével. Az aedoeagus hengeres, a carina két erősebb, kitérűsíthető léccel. A vesica rövid, csőszzerű, végső részén egy nagyobb kéve erőteljes tövissel és kitinbordákkal, valamint egy oldalra álló, hosszabb, hártýás diverticulummal. A nőstény tojócsöve hosszú és erőteljes, vége a potrohól rendszerint kilógó. Az ostium széles, egy ívelt kitinlemezzel mecrévített, a ductus bursae lapított, oldalsó szélei peremszerűen visszahajlóak és erősen szklerotizáltak. A bursa copulatrixban a cervix bursae vagy kicsi és hártýás, esetleg egy kisebb szklerotizált mezővel vagy nagy és erősebb falú; a corpus bursae tojásdad, szignumokat nem visel.

A holarctikus nembe mintegy tucatnyi, főként Kelet-Ázsiában és Észak-Amerikában elterjedt faj tartozik; Európában mindössze két faj képviseli, közülük egy Magyarországon is honos. A nyíltabb erdős területek - a zonális erdősztyepp nedvesebb északi területei, domb- és hegyvidéki humid erdőszegélyek, patak- és folyóvölgyek - lakói. Dél-Európában mindenütt a magashegységek felső erdőzónájában illetve a szubalpin régiókban találhatóak. Egynemzedékes nyári-nyárvegi állatok, peteként telelnek, a fiatal hernyók főként fűzfélék barkáiban fejlődnek.

- - A fej és a tor hamuszürke vagy barnászürke, a tapogató csúcsa, a homlokszegély, a gallér csikja és a válltakarók szegélye sötétbarna. A potroh sűrű, oldalsó szegélye és a has pirosasbarna szőrökkel borított; a háti pamacsor meglévő elemei picik, feketések, a farpamacs sűrű. Az elülső szárny keskeny és nyújtott, csúcsa hegyes, külső szegélye erősen ívelt és szögletesen metszett. Alapszíne világos hamuszürke, változó erősségű barnás és sötétszürke behintéssel (egyes példányok egészen barnásak és a szárny belső fele a lőtől a külső keresztvonalig terjedően erősen elsötétült). A bagolyrajzolat teljes, bár egyes elemei olykor kevésbé élesek. A keresztvonalak kettősek, sötétszürkek és világos kitöltésűek, a tövonal rövid, de éles, szembeszökő lekerítés csikocská. A körfolt és a vesefolt kerete feketés, fehérrel kontúrozott, előbbi kitöltése szürkésbarna, míg az utóbbi rendszerint fehér, ez a szárny legvilágosabb része. A csapfolt finom fekete keretű, lapított és hosszú, rendszerint összeköti a két keresztvonalat, annál is inkább, mert a külső keresztvonal belső oldalán a csapfolt magasságában kisebb feketés folt található. A hullámvonal elmosódó, kissé zezugos, fehér pászta, belső oldalán barnás nyílfoltocskák, kívül gyakorta sötétebb árnyék kísérik. A rojtú fekete, a rojt sűrű, fehér

150. ábra: *Brachyomia viminalis* (FABRICIUS, 1777)

foltozott. A hátsó szárny barnásszürkével erősen fedett, a szegélytér kissé sötétebb barna. A keresztvonal és a holdfolt nem vagy csak igen halványan látható; a rojttó sötétbarna, a rojt sárgásfehér, némi barna pikkelyekkel. A fonák fehéres, némi szürkés és pirosasbarna behintéssel, a holdfoltok élesek, a keresztvonalak halványabban, elmosódottabban kirajzoltak. 28-35 mm (150. ábra).

Eurosibériai faj, Mandzsúriától Szibérián át Észak- és Nyugat-Európáig terjedt el; míg észak felé a szubarktikus területekig hatol, addig délen areája felszakadozik és a mediterrán félszigetek északi hegyláncaira, illetve a Balkán középső, magasabb vonulataira korlátozódik. Elterjedése déli határait kelet felé a Pontusi-hegység és a Kaukázus jelenti. Hazánkban a közép-hegység és a nyugat-dunántúli dombvidék hűvösebb klímájú patak völgyeiben általánosan előfordul, a síkvidékeken csak nagyobb vízfolyások mentén, illetve láp- és mocsárerdőkben találták meg. A mesterséges fény vonzza, alkalmanként a csalátken is megjelenik; sehol sem gyakori. Egnemzedékes faj, június közepétől augusztus végéig repül. Peteként teleg, a hernyó a tápnövény ágainak csúcsain, összehúzott levelek között él és táplálkozik. Tápnövényei *Salix* fajok. Típuslelőhely: Németország (= *stricta* ESPER, [1789]; *saliceti* BORKHAUSEN, 1792; *scripta* HÜBNER, [1803]). - K i s f ű z b a g o l y

viminalis (FABRICIUS, 1777)

40. nem: **Antitype** HÜBNER, 1821

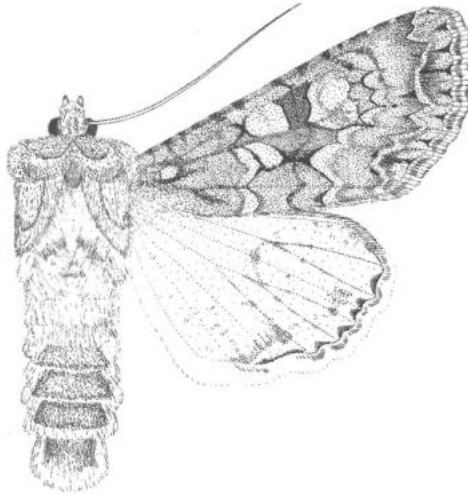
Közepes termetű, nyújtott szárnyú lepkék. A fej viszonylag nagy, a szemek nagyok. Az ajaktapogató rövid, a nyelv jól fejlett. A hím csápja finoman pillás, a nőtényé fonalas. A homlok sima, erősen szőrös, a gallér széles, a válltakarók jól elkülönültek; az elő- és utótori pamacsok nagyok. A potroh hosszú, rásimuló pikkelyszőrökkel fedett, a háti pamacsok kicsik. Az első szárny keskeny és hegyes, a külső szegély kissé hullámos; a hátsó szárny jóval kisebb és kerekded. A hím pároszervében az uncus igen rövid, lágy, a tegumen karcsú, a penicularis lebenyek kicsik. A fultura magas, felfelé keskenyedő téglalap alakú, a vinculum erős és széles. A valva nyújtott és keskeny, kissé ívelt, a cucullus háromszögletű, dúsan sörtézett, csúcnyúlványa hegyes; a corona hiányzik. A sacculus erőteljes, a clavus nagy, tövises dudor. A harpe csak lécszerű bázisával képviselt, az ampulla nagy, lapított, mutatóujjszerű, csúcsi része olykor kiszélesedő. Az

aedoeagus hosszú, hengeres, a carina egy kitüremíthető, fogazott léccel ellátott. A vesica igen hosszú, csőszerű, középtájt kiszélesedő; több diverticulumot és egy szubterminális tüskemézőt visel. A nőtény tojócsőve eléggé hosszú, de lágy, az ostium bursae nagy, széles, szemcsésen kitinizált. A ductus bursae igen hosszú, széles és lapított, hosszanti kitinlécek és bordák erősítik. A cervix bursae elliptikus, erős redőkkel és bordákkal, a corpus bursae gömbded, szalagszerű szigumcsíkokkal díszített.

Kis fajszerű mediterrán-kisázsiai csoport, összesen négy faja ismeretes, melyek Dél-Európában és Kis-Ázsiában honosak, csupán egyetlen, erősen expanzív faj terjedt el szélesen a zonális erdőössztyepp és a tajgaszegély nyíltabb biotópjaiban és egészen a pacifikus területekig hatolt. Rendszertanilag az *Ammoconia* LEDERER nemmel áll szoros rokonsági kapcsolatban, elterjedésük és élőhelyigényük is erősen hasonló. A nyíltabb élőhelyek: száraz és mérsékelt nedves gyepterületek, sziklalejtők, ritkás bokorerdők, hegyi rétek és szubalpin gyepek lakói; rendszerint lokálisak és szórányosan fordulnak elő. Összel repülnek, peteként telelnek, a hernyók lágyszárú kétszikűeket fogyasztanak.

Magyarországon csupán egy *Antitype* faj honos, további fajok előkerülése nem várható.

-- Az ajaktapogató rövid, enyhén felfelé görbülő, oldala sötét, csúcsa világos. A hím csápjja finoman pillás, a nőtényé fonalas. A fej- és torszörzet az elülső szárny alapszínével megegyező, fényes világosszürke. A homlokon a csáptővek alatt vékony, fekete csík fut. A gallér felső harmadában és a válltakarók szegélyén fekete végű szőröket találunk. Az elülső szárny nyújtott, a nőtényeknél a szárnycsúcs lekerekítettebb. A kör-, a vese- és csapfolt vékony sötét vonallal körülrajzolt, a foltok belseje az alapszínél világosabb kitöltésű. A csapfolt rövid és széles alapú, a vesefolt sötét magvú. A keresztvonalak kettősek, fehéresszürke kitöltésűek. A belső keresztvonal hullámos, a külső ívelt, gyengén fogazott. A csapfolt csúcsát a külső keresztvonallal egy sötét ékfolt köti össze. A hullámvonal vékony, fehéresszürke, belső oldalán a nyílfoltok erőteljesek. A rojt világosszürke, sötétebb, szabályos mintázattal. A hím hátulso szárnya fenyese fehér, a nőtényé erőteljes sötétszürke behintésű, itt az erek is sötétebben fedettek. A rojttó mindkét ivarnál kifejezetten sötét, a rojt fehéres. A fonák fehéresszürke, változó erősségű szürkés behintéssel. A holdfolt és az elülső szárny mintázata a felszínről erősen átütő (151. ábra).

151. ábra: *Antitype chi* (LINNAEUS, 1758)

A nem legnagyobb elterjedésű faja, a Brit-szigetekéi (ssp. *olivacea* STEPHENS, 1831) a Föld-Keletig terjedt, és észak felé is magasra elhatol, Skandinávia nagy részéről kimutatták. Magyarországon szóróványosan sokfelé megtalálták, jellemző élőhelyei meleg, száraz mész- és dolomit-sziklagyepes, hegyi rétek és erdőszegélyek; sehol sem gyakori. Egyetlen nemzedéke augusztus közepén jelenik meg és október elejéig repül; a mesterséges fény és a csapadék is vonzza. Nappal rendszerint kövéken, sziklákon pihen, de frissen kell példányai olykor fatörzsek szárait kóznak. Hernyója nyúlánk, fűzöld, finom sárgás behintéssel. Mellékhatvonal a élesen kirajzol, vékony fehér csík. Oldalvonal a széles, krétafehér, ritkán sárgásfehér is lehet. Feje a test színével megegyező zöld. Laza szövetségben, levelek között bábozódik. Peteként lelei. Lágy szárúakon polifág. Típuselőhely: Európa (= *suffusa* ROBSON, 1891). - Fehér őszibagoly

chi (LINNAEUS, 1758)

41. nem: *Ammoconia* LEDERER, 1857

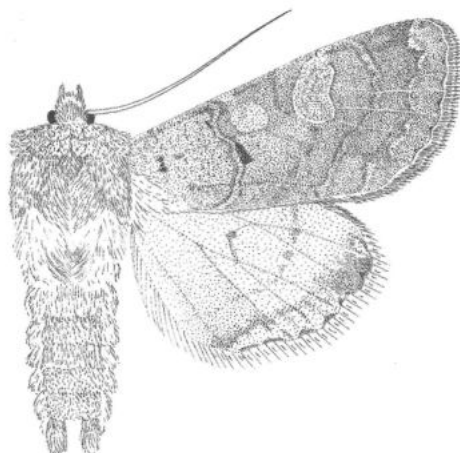
Rendszerint nagytermetű, crös testű lepkek. A fej nagy, az ajaktapogató rövid, a nyelv fejlett. A hím csápja pillás, a nőstényé fonalas. A homlok sima, dúsan szőrözött, a tor szőrzete eléggé egyenmő. Az elő- és utótori pamacsok szétállóak, a válltakarók szegélye erősen a torközéphe olvadó. A potroh hosszú és erős, rásimulóan szőrözött, a hím farpamacsja nagy. A lábszárak tövisesek. Az elülső szárny nyújtott és hegyes, eléggé magas, a külső szegély kissé hullámos. A hímivarszerv felépítése az *Antitype* nem fajaiéhoz hasonló, de jóval robusztusabb. Az uncus rövid, a tegumen széles és alacsony, kis peniculusis lebenyekkel. A fultura kicsipett csúcsú, széles deltoid, a vinculum igen erős, V-alakú. A valva nyújtott, hosszú és hajlott, csúcsba keskenyedő. A costa erős, egyes esetekben nagy, aszimmetrikus ventrális nyúlvánnyal. A cucullus háromszögletű és hegyes, erős sörtékkel sűrűn fedett; corona nincs. A sacculus igen nagy, disztális részén crös, aszimmetrikus kinövés(ek) lehetnek; a clavus fejlett, kúpos vagy gumószerű. A harpe csak alapléccével képviselt, az ampulla igen kicsi és gyenge vagy teljesen hiányzik. Az aedocagus vastag és disztálisan hajlott, a carina csörszerű, fogazott nyúlványban végződik. A vesica rövid, visszahajló cső, egy kis tövi diverticulumot és egy eltérő erősségű tüskéből álló terminális tüskemezővel visel. A nőstény tojócsöve rövid és vastag, a papillák erősek. Az ostium bursae trapézalakú, fogazott, erős lemez, a ductus bursae igen rövid, disztális szakasza szklerotizált, a proximális rész hártás és redőzött. A cervix bursae nagy, hajtogatott felszínű kúp, erősebb bordákkal és csúcsi résszel; a corpus bursae zsákszerű, hártás, hosszú szignumokkal.

A főként a Mediterráneumban és Kis-Ázsiában elterjedt nemet mindössze öt faj képviseli, melyek közül egyet Magyarországon is megtaláltak, egy további faj felbukkanása nem kizárt. A nemet - elsősorban a lábszárakon megtalálható tövisek alapján - korábban a *Noctuinae* családhoz tartozónak vélték, azonban egyéb morfológiai bélyegei egyértelműen mutatják az *Antitype* nemmel való szoros rokonságát. Meleg- és szárazságg kedvelő, főként mediterrán bokorerdőkben és bozótokban, xerotherm hegyi sztyepekben élő állatok, csupán egyetlen faj alkalmazkodott a zonális erdőssztyepp zártabb erdővidékeihez és hatolt magasabban észak és kelet felé. Egy nemzedékes őszi fajok, peteként telelnek, hernyóik lágy szárúakon polifágok.

- 1 (2) Az elülső szárny alapszíne okkerbarna, a belső törben több-kevesebb szürke behintéssel. A hím hátulsó szárnya világosszürke, sötétebb szegéllyel. Az ajaktapogató rövid, egyenes előreálló. A hím csápja gyengén fogazott, a nőstényé fonalas. A fej- és a tórészlet egyöntetű, az elülső szárny alapszínével megegyező. A lábak barnák. A kör- és a vesefolt egyetlen határozott vonallal körülrajzol, az alapszinnél világosabb kitöltésű. A külső keresztvonal és a vesefolt közötti tér általában besötétülő. A csapfolt csak igen halványan kivehető, bázisa a belső keresztvonalon azonban gyakorta sötét, sokszor fekete. A

keresztvonalak kettősek, sárgásszürke kitöltésűek, a belső gyengén hullámos, a külső ívelt, enyhén fogazott, a tövi keresztvonal csak esetenként látható. A hullámvonal zezugos, világos, általában a szegélytér belső oldalának sötétebb színézete rajzolja ki. A rojttó világos, belső oldalán az érközökben kísértő fekete pontsorrall. A rojt sárgásszürke, sötétebb középvonallal. A nőstény hátulsó szárnya sötétszürke, az erek sötéten fedettek. A holdfolt mindig megtalálható. A rojttó sötét, a rojt fehéressárga, a nősténynél sötét tővonallal. A fonák szürkésfehér, változó erősségű barnásszürke behintéssel. A vesefolt és a holdfolt árnyéka mindig kirajzolódik (152. ábra).

Euroszibériai faj, a nem legnagyobb areájú tagja, Délnyugat-Európától kelet felé egészen Közép-Szibériáig, északon Skandináviáig terjed. A mérsékeltövi lomberdózóna jellemző állata, egyes tölgyesekben, nyíltabb hegyi erdőkben általánosan elterjedt; helyenként gyakori, bár sehol sem tömeges. Egyetlen nemzedéke augusztus végétől október végéig repül, a mesterséges fényt és a csalétket is kedveli. A fiatal hernyó zöld, sárgás szelvényhatárokkal, felöve barnászöld, változó erősségű szürke behintéssel. Hátvonala és mellékhátvonal barna, oldalvonala fehéresszürke. Légzőnyílásai fehérek, fekete keretűek. Nyakpajzsa félkör alakú, sárgásbarna, vé-

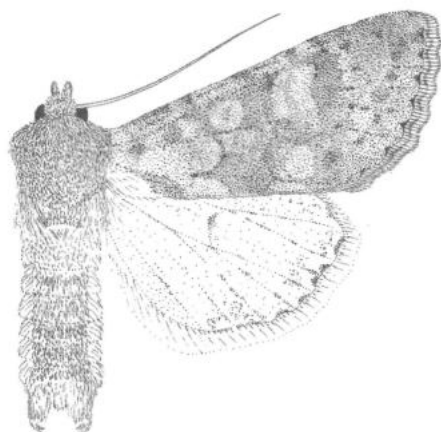
152. ábra: *Ammonoconia caecimacula* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

kony fehéres mintázattal. Feje sárgásbarna. Földben bábózik. Peteként telet. Polifág, tápnövényei különféle lágyszárú egyszikűek és kétszikűek (pl. *Rumex*, *Silene*, *Taraxacum*, *Reseda*, *Stellaria*, *Galium*, *Onobrychis*, *Digitalis*, *Viscaria* fajok). Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke (= *millegrana* ESPER, 1790; *respersa* BRAHM, 1791). - Szürke őszibagoly

caecimacula ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

- 2 (1) Az elülső szárny alapszíne fehéresszürke, a hím hátulsó szárnya tiszta fehér. A lábak szürkésbarnák. A rajzlati elemek az előző fajéhoz igen hasonlóak, de az elülső szárnyon a foltok nincsenek határozott vonallal körberajzolva és a mintázati elemek is sokkal jobban az alapszínbe olvadóak (153. ábra).

153. ábra: *Ammoconia senex* (GEYER, [1828])

Holomediterrán-kisázsiai faj, a Földközi-tenger medencéjében szélesesen elterjedt, de északra csak az atlantikus vidékek néhány kisebb, mediterrán jellegű sziklás refugiumában fordul elő; Magyarországon eddig még nem találták. Igen változékony, földrajzi alfajképzésre hajlamos faj, több szigetendemizmusa is ismert. A száraz, meleg, köves és sziklás élőhelyeket kedveli, sziklás erdőkben, bozótosokban, mediterrán bokorerdőkben igen gyakori is lehet. Egynemzedékes, szeptember elejétől november közepéig repül, a mesterséges fény és a csalétek is vonzza. Hernyója világos zöldesszürke, hátközépen vöröses behintéssel, hátvonala az alapszínél fehéresebb, két oldalán sötéttel határolt. Oldalvonala vékony, tiszta fehér, élesen elválasztja a sötétebb háti színezetet a hasoldal fehéreszöldjétől. A légzőnyílások kicsik, vörösesek. Feje nagyon világos sárgásbarna. Peteként telet. Polifág, fő tápnövényei *Taraxacum* és *Plantago* fajok. Típuslelőhely: Horvátország, Fiume (= Rijeka).

[senex (GEYER, [1828])]

42. nem: *Aporophila* GUENÉE, 1841

Közepes és viszonylag nagytermetű lepkék. Az elülső szárny keskeny és hosszú, kihegyesedő csúcú, a hátulsó szárny lekerekített. A hím fogókészülékének felépítése a két alnemben eléggé eltérő: a szűkebb értelemben vett *Aporophila* fajoknál a cucullus rövid nyakkal kapcsolódik a valva proximális részéhez, csúcúsa és külső szöglete lekerekített; a harpe lapított, keskeny lécs, az ampulla egészen apró, a costa nyúlványa nagy, lapos és hajlott, ráncos felszínű, kiszélesedő csúcú. A másik alnem (*Phylapora* BERIO, 1981) fajainál a valva disztális vége erősen szögletes, a cucullus hegyes, külső szögletén hegyes nyúlvány ered; a harpe keskeny és hosszú, a costa nyúlványa karcsú, kampószerűen visszahajló, az ampulla kicsi és vékony, pálcikaszerű. A nőtény tojócsöve viszonylag rövid és széles, gyengén kitinizált. Az ostium bursae trapézalakú, két erősebb kitinléc-cel, a ductus bursae igen rövid, bordázott. A cervix bursae nagy, korongszerű, vagy szögletes, redőzött és kocsonyás bevonatú, a corpus bursae elliptikus, szalagszerű szignumokkal.

A Palearktikum nyugati részében elterjedt, kis fajszerű nemet a Kárpát-medencében öt faj képviseli, közülük Magyarországon eddig csak egyet találtak. A nem fajai a Mediterráneumban és Kis-Ázsiában terjedtek el, keleti áreahatáruk Irakban és Irán nyugati vidékein van. Arboreális fajok, bár kedvelik a nyíltabb fás biotó-

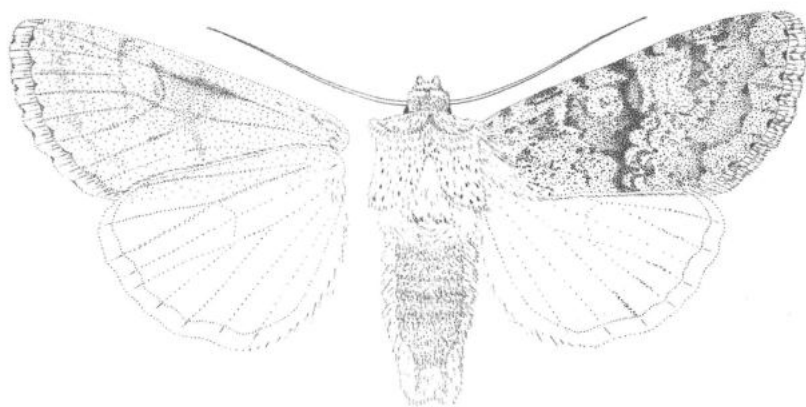
pokat, sőt másodlagosan xerotherm gyepekben és félsivatagos területeken is megtelepedtek. Egnemzedékes őszi fajok, imágóik nem telelnek át. Tápnövényeik lágyszárúak és félcserjék, egyszikűeket és kétszikűeket egyaránt elfogyasztanak. Magyarországon csak a *Phylapora* alnem egyetlen faja ismeretes, két további faj előkerülése nem kizárt. Az *Aporophyla* alnembe tartozó *A. (A.) australis* (BOISDUVAL, 1829), valamint az *A. (P.) nigra* (HAWORTH, 1809) fajokat Magyarországon még nem találták és felbukkanásuk is eléggé valószínűtlen.

- 1 (2) Az elülső szárny világos fehéresszürke, sötétebb szürke rajzolattal. A hím csápjá gyengén fogazott, a nőtényé fonalas, mindkét ivarnál a csáptengely világos. A fej- és a torszórzet egyöntetű, az elülső szárny alapszínével megegyező, szórványosan feketésvégű szőrökkel kevert. A potroh világosabb, enyhe barna árnyalatú. A kör- és a vesefolt éles kontúr nélküli, a besötétedett középtérnél világosabb kitöltésük azonban jól kiemeli őket. A keresztvonalak kettősek, világos kitöltésűek, a belső hullámos, a külső gyengén ívelt, fogazott. A hullámvonal halvány, belső oldalán sötétebb árnyék kíséri. A rojttó világos, a rojt fehéresszürke, sötétebb mintázattal. A hím alsó szárnya egyöntetű, fényesfehér, a nőtényé szürkés behintésű, itt az erek is sötéttel fedettek. A rojttó világos, a rojt fehéres. A fonák fehéresszürke, az elülső szárny mintázata igen halványan áttetsző (154. ábra).

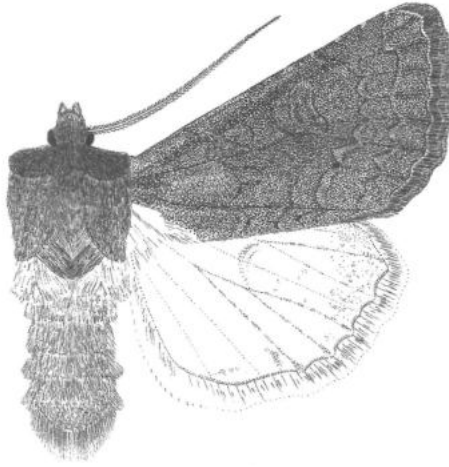
Holomediterrán-iráni faj, a Földközi-tenger mellékén szélesen elterjedt, északon az Alpok és a Kárpátok déli vonulatai, valamint a Krím és a Déli-Kaukázus jelentik elterjedési határait. Melen, száraz bokorerdőkben, mediterrán szürös bozótokban tenyészik, sokfelé gyakori. Egyetlen nemzedéke szeptember elejétől november elejéig repül; a mesterséges fény erősen vonzza, a csalétken ritkábban jelentkezik. Peteként telel. A hernyó sötét bíborbarna, hasoldala világos vajsárga, oldalvonala széles, fehéres. Lágyszárúakon polifág, fő tápnövényei *Asphodelus* fajok. (= *pumicosa* GEYER, [1832]; *asphodeli* RAMBUR, 1832). Típuslelőhely: Franciaország, Castelnau-dry.

[*canescens* (DUPONCHEL, 1826)]

- 2 (1) Az elülső szárny sötét, barna vagy feketés színezetű.
- 3 (4) Az elülső szárny alapszíne kávébarna, a rajzolat csak kevéssel sötétebb, bár jól látható. A hím hátulsó szárnya tiszta fehér. Az ajaktapogató rövid, egyenes,

154. ábra: *Aporophila canescens* (DUPONCHEL, 1826)

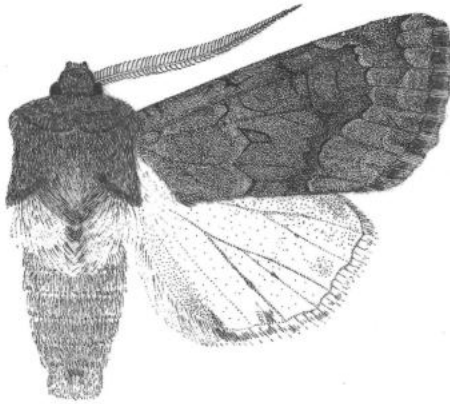

155. ábra: *Aporophila lutulenta* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

sötétbarna. a hím csápjá kétoldalian fésűs, a nőtényé fonalas. A csáptengely mindkét ivarnál barna. A fej- és torszörzet egyöntetű, az elülső szárny alapszínével megegyező. Az elülső szárny kiszélesedő, a nőtényeké nyújtottabb, csúcsa mindkét ivarnál lekerekített. A kör- és a vesefolt finom vonallal körberajzolt, a csapfolt mindig hiányzik. A vesefolt külső oldala vékony, fehér kontúrú, alsó harmadában sötétebb folttal. A keresztvonalak kettősek, az alapszínél egy árnyalattal sötétebb kitöltésűek; a belső karéjozott, a külső ívelt, fogazott. A hullámvonal igen halvány. A rojttó világos, a rojt sötétbarna. A nőtény alsó szárnya egyenletes barnás behintésű. A holdfolt és a keresztvonal mindkét ivarnál nagyon halványan látható. A fonák barnás behintésű fehéresszürke; a vesefolt, holdfolt és a külső keresztvonal árnyéka megtalálható (155. ábra).

Viszonylag széles elterjedésű mediterrán faj, areájának pontos behatárolását - többek között - taxonómiai problémák is nehezítik. Eldöntetlen kérdés, vajon egy polimorf holomediterrán fajról van szó, melynek egyazon helyen két eltérő megjelenésű alakja is lehet, vagy pedig két igen közel rokon (egy atlanto-mediterrán és egy pontomediterrán) faj honos Európában, melyek areája részben átfedő. A kérdés mikroszisztematikai elemzést igényel, jelenlegi ismereteink alapján célszerűbb a *lutulenta* és a *lueneburgensis* taxonokat önálló fajokként kezelni. Ezesetben a *lutulenta* elterjedési súlypontja a Mediterráneum keleti medencéjére tevődik, egészen a Kaukázus északkeleti lábánál fekvő sztyeppfoltokig terjed. A száraz, meleg gyepterületek és bokorerdők, homoki és sziki rétek, pusztafüves lejtők állata. Hazánkban szinte mindenütt előfordul, nagyobb egyed-számban a meleg, száraz, teljesen be nem erdősült területeken gyűjthető. A mesterséges fény vonzza, a csalétket csak ritkán keresi fel. Egyetlen nemzedéke augusztus végétől október közepéig repül. Hernyója zöld, erős rózsaszín behintéssel. Hátvonala a negyedik szelvénytől induló, világos, benne szelvényenként egy sötét folttal. A fej és a nyakpajzs fűzöld. Hernyóként telet, júniusban bábozódik. Tápnövényei apró kétszikűek és félcserjék (pl. *Myosotis*, *Stellaria*, *Holosteum*, *Rumex*, *Genista* és *Sarothamnus*-fajok. (= *electrica* FABRICIUS, 1794; *fuscus* HAWORTH, 1803; *consimilis* STEPHENS, 1829; *orthostigma* STEPHENS, 1829; *tripuncta* FREYER, 1848; *aterrima* WARNECKE, 1936; *filigramma* HEYDEMANN, 1942; *sodata* KOVÁCS, 1951). Típus-előhely: Ausztria, Bécs környéke. - Sziki őszibagoly

lutulenta ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

156. ábra: *Aporophila lueneburgensis* (FREYER, 1848)

- 4 (3) Az elülső szárny igen sötét, fényes feketésbarna, igen éles rajzolattal, a szárnyforma nyújtottabb. A hím hátulsó szárnyán a keskeny szegélytér éles kontúr nélküli, szürkésbarna behintésű. A rajzlati elemek az előző fajhoz igen hasonlóak, a csapfolt azonban mindig élesen kirajzolt (156. ábra).

Atlanto-mediterrán faj, az Ibériai-félszigettől Skandinávia délnyugati részéig terjed, a relative száraz, dús növényzetű rétek, hegyi sztyeppék, fenyérek, homokos területek jellemző faja. Egyetlen nemzedéke augusztus végétől október közepéig repül, a mesterséges fényt kedveli. Apróbb kétszikűeken polifág, kis hernyóként telel, talajban bábozódik. Típuslelőhely: Németország, Lüneburger Heide.

[*lueneburgensis* (FREYER, 1848)]

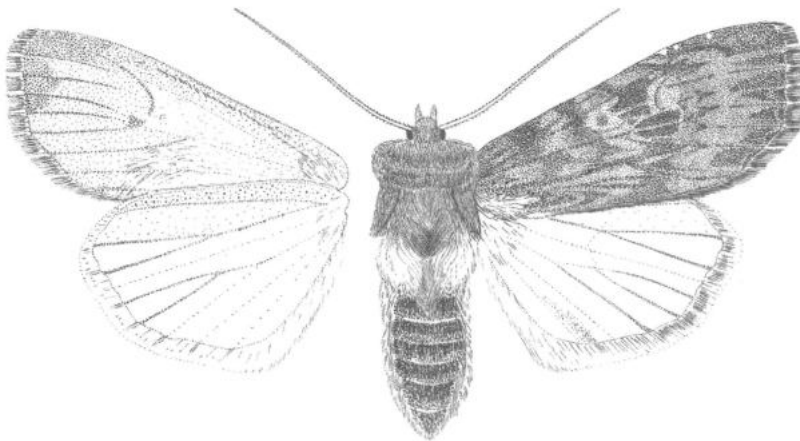
43. nem: *Scotochrosta* LEDERER, 1857

Nagytermetű, erős testű lepkék. Külső morfológiai bélyegeiben nagyrészt az előző nimmel megegyező, de a test erőteljesebb, a potroh szélesebb. Az elülső szárny jóval magasabb, a costa feltűnően domború és a külső szegély nem hullámos. Az ivarszervek felépítése erősen eltérő, a hímnél az uncus rövid, a tegumen magas, szögletes, a penicularis lebenyek redukálódtak. A fultura kicsipett csúcsú, rombusz alakú lemez, a vinculum hosszú, vaskos, V-alakú. A valva nyújtott, csúcsa felé fokozatosan keskenyedő, a cuculus kicsi, háromszögletű, a corona rövid. A harpe nagy, csúcsi része kiszélesedő, felfűjt és legyezőszerűen redőzött; az ampulla erős, vastag, csúcsa karomszerűen kihúzott. A sacculus kicsi a clavus nagy, kerekített dudor. Az aedoeagus hengeres, a carina egy rövid, kitüremíthető, fogazott lemezzel, a vesica egy nagy, széles talpú, szögyszerű terminális cornutussal ellátott. A nőtény tojócsöve viszonylag hosszú és erős, az ostium bursae lekerekített, szívalakú, a ductus bursae rövid, tölcséres, szklerotizált és bordázott. A cervix bursae kicsi, a corpus bursae igen hosszú és keskeny, csúcsi harmadának alsó részén igen erős bordák, a proximális harmadban hosszú, szalagszerű szignumok vannak.

A monotipikus nem a Mediterráneum északi felében és Kis-Ázsiában terjedt el, egyetlen faja Magyarországon is megtalálható.

- - Az ajaktapogató rövid, egyenes, előreálló. A hím csápjja egészen gyengén fogazott, a nőtényé fonalas. A csáptengely mindkét ivarnál szürkésbarna. A torzsőrzet az elülső szárny alapszínével megegyező, feketésszürke, vagy sötét szürkésbarna. A gallér tövén és a felső szegélyén egy-egy fekete csíkot találunk. A válltakarók belső szélén az előtöri pamacs tövénél és az utótöri pamacs csúcsán feketésvégű szőröket találunk. A torpamacsok lesimítottak. A körfolt kicsi és kerek, a vesefolt nagy, egyenesen álló, talpa szélesen kihúzott. Mindkét folt éles kontúr nélküli, a vesefolt alsó harmadában egy nagy, fekete folt látható; a hímeknél a foltok kitöltése sárgás árnyalatú is lehet. A keresztvonalak szimplák, erősen fogazottak, esetenként felszakadozóak, gyakran az alapszín szálkás színmintázatába olvadóak. A hosszanti erek sötétben fedettek. A rojt szürkés árnyalatú sötétbarna, a hímeknél sárgás árnyalatú szabálytalan mintázattal. A hátulsó szárny fehéresszürke, az erek feltűnőek, feketésbarnával fedettek. A holdfolt nem látható. A rojttő sötét, a rojt barnásszürke. A fonák barnás behintésű fehéresszürke, a példányok egyrészén a vesefolt és a külső keresztvonal árnyéka is megfigyelhető (157. ábra).

Holomediterrán-kisázsiai faj, az Ibériai-félsziget középső részétől a Déli-Alpok és az Appenninnek vonulatain, a Kárpát-medence belső, déli oldalain és a Balkán-félsziget sziklás erdővidékein át Anatóliáig és Örményországig terjed. Színezetében jellegzetes észak-déli irányú változási tendencia figyelhető meg: dél felé haladva a feketésszürke alapszín fokozatosan világosodik, a dél-balkáni populációk egészen gyöngyszürkék; ez a klin nem értelmezhető alfaji elkülönítő jellegként, noha egyes, kiragadott sorozatok példányai egymástól olykor igen erősen eltérő színezetűek lehetnek. Hazánkban a meleg, szubmediterrán élőhelyek, meleg bokros tölgyesek tipikus, ritka lepkéje. Egyedszáma a régi klasszikus, Pest környéki és vértesi lelőhelyein hosszú időn át kifejezetten alacsony volt, most újra emelkedőben van. A mesterséges fény és a csalétek is erősen vonzza, a fényen rendszerint csak késő éjjel jelenik meg. Egyetlen nemzedéke szeptember közepétől november elejéig repül. Hernyója barna, egyenletesen vastag, apró sárga pontocskákkal behintett. Hátvonala vékony, sárga, kétoldal feketével árnyékolta, a szelvényhatárokon megtörik. A mellékhátvonal hasonló, az árnyékolás azonban a második szemölcs páron háromszögletű foltta szélesedik. A légzőnyílások feketék. Nyakpajzsa és feje fekete, apró sárga pontokkal, a három hátvonal a nyakpajzsról indul. Tápnövényei *Quercus*-fajok. (= *felixii* FREYER, 1840; *scannensis* DANNEHL, 1929). Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke. - Sötét őszibagoly **pulla** ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

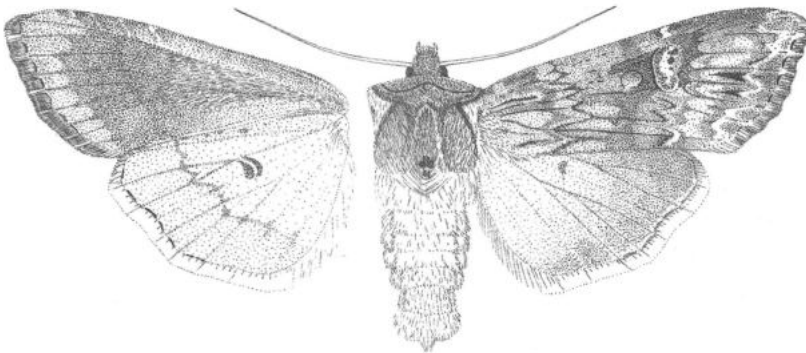
157. ábra: *Scotochrosta pulla* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

44. nem: *Lithomoia* HÜBNER, [1821]

Közepes vagy nagytermetű, keskeny szárnyú lepkék. A fej kicsi, a homlok domború, sima, a szemek nagyok, a szempillák hosszúak. A nyelv fejlett, az ajaktapogató ferdén felmeredő. A hím csápja igen röviden fűrészes és pillás, a nőstényé fonalas. A tor viszonylag keskeny, pikkelyszőrökkel fedett, az elő- és utótóri pamacsok nagyok, de szétállóak, a válltakarók fejlettek. A potroh hosszú és karcsú, az első szelvényen háti pamacs van. Az elülső szárny igen keskeny és hosszú, kihegyesedő csúcú, a külső szegély hullámos. A hátulsó szárny széles és rövid, erősen kerekített. A hímvivarszervben az uncus keskeny, a tegumen széles és alacsony, a fultura széles, pajzsalakú lemez. A valva hosszú, csúcra felé erősen kiszélesedő és ventrális oldalán szabályos ívben lekerekített. A sacculus széles, de rövid, a clavus hiányzik, a harpe csak keskeny bazális lécével képviselt. A costa csúcsi részén egy hosszú és hegyes nyúlványt visel, egyébként a cucullus ívelt és a corona hiányzik. Az aedoeagus hosszú és hengeres, kissé hajlott, a vesica csőszerű, hártvány, erősebben szklerotizált elemeket nem tartalmaz. A nőstény tojócsöve igen hosszú, a potroh végén rendszerint túlnyúlik. Az ostium bursae kehely formájú, a ductus bursae rövid és igen széles, lapított és szklerotizált. A cervix bursae nagy, széles korong, a corpus bursae tojásdad, hosszú, szalagalakú szignumokkal.

A holarktikus nembe egyetlen cirkumboreális faj tartozik, mely Európa északi és középső területein széles elterjedt és a Kárpátok számos pontjáról ismert. Magyarországon eddig még nem találták, de előkerülése eléggé valószínű.

- - A fej és a gallér sötétszürke, a gallér felső harmadában egy éles, vékony, fekete csíkkal. A torszörzet egy árnyalattal sötétebb, a válltakaró külső szegélye és az utótóri pamacs csúcra feketés. Az elülső szárny alapszíne kéesszürke. A körfolt kicsi, kerek, a vesefolt nagy, egyenesen álló, finom vonallal körülrájozt és világos közepű, külső oldala feketés. A csapfolt hiányzik. A keresztvonalak kettősek, halványak, zegzugosak, a példányok többségén az alapszínbe olvadóak. Az árnyékvonal csak ritkán látható. A hullámvonal fehéresszürke, éles kontraszt nélküli, zegzugos lefutású. A nyílfoltok erőteljesek. A rojt sötét kéesszürke. A hátulsó szárny szürkésbarna, elkülönült sze-

158. ábra: *Lithomoia solidaginis* (HÜBNER, [1803])

gélytér nélküli. Az erek sötétebben fedettek. A holdfolt csak halványan látható. A rojttó sötét, a rojt fehéres szürke. A fonák barnás behintésű szürkésfehér. A vcséfolt és a külső keresztvonal árnyéka halványan, a holdfolté élesen ki rajzolódó (158. ábra).

Holarktikus faj, a szubarktikus területeken és a tajgazónában Észak-Európától Kanadáig és az Egyesült Államok északi és középső részéig terjed. Nyugat- és Közép-Európában sokkal lokálisabb és fellépőkben, hegyi áfonyásokban, tőzeglápokban honos. Magyarországon ezidáig még nem gyűjtötték, előfordulása a nyugati határszáron és az északi-középhegység magasabb területein várható. A mesterséges fény és a csalétek egyaránt erősen vonzza. Egynemzedékes faj, augusztus végétől november elejéig repül, rokonaitól eláróően nem imágóként, hanem peteként telel. Hemyője barna, három világos hátvonallal, melyek az utolsó szelvényen egy sötét keresztvonalban végződnek. A hát- és oldalszemölcsök sárgások. Feje sárgásbarna. Lápnövényci *Vaccinium*-fajok, elsősorban a vörös áfonya. (= *cinerascens* STAUDINGER, 1871; *vagnowii* STICHEL, 1908). Típuselőhely: Európa. - Á f o n y á s - f a b a g o l y

[*solidaginis* (HÜBNER, [1803])]

45. nem: *Lithophane* HÜBNER, 1821

Rendszerint közepes természetű, esetenként nagy lepkék. A fej nagy és erős, a homlok sima, domború, rajta előreálló szőrbűb van. A nyelv jól fejlett, az ajaktapogató ferdén felmeredő, rövid, második íze dúsan szőrözött, a csúcsiz viszonylag hosszú, pálcikaszerű. A szemek nagyok, a hím csáppja pillás. A fejtetőn jellegzetes, ereszszerű szőrpamacs van, a gallér széles és erős, középen kis bordát alkot. A tor széles és szögletes, torszörzet erősen tagolt, a válltakarók belső oldala középen kis taréjt formál. Az előtöri pamacs kettéosztott, az utótori nagy és széles. A potroh lapított vagy keresztmetszetében többekévéb háromszögletű, a háti pamacsor hosszú és feltűnő. Az előlő szárny igen hosszú és keskeny, a costa egyes fajoknál teljesen egyenes, másutt középtájt kidomborodó. A csúcs hegyes, a külső szegély ívelt vagy kissé hullámos. A hátulsó szárny sokkal rövidebb, külső szegélye az m ereknél finoman konkáv. A hímivarszerv felépítése részleteiben fajcsoportonként erősen változó, a fogókészülék erőteljes és nagy, a tegumen penicularis lebenyei jól fejlettek. A futura szklerotizált, erős lemez, alakja fontos faji bélyeg. A valvák hosszúak és keskenyek, hegyes csúcsúak, a costa végső szakaszáról erősen szklerotizált és kicsúcsosodó, sokesetben ventrális oldalán nagyobb foga(ka)t viselő lemez ered. A sacculus nagy és széles, a clavus rendszerint egy széles dudor, a harpe jól fejlett, gyakorta hosszú, kacsusú és S-alakú. Az aedoeagus erőteljes, a carina számos fajnál nagy, fogszerű nyúlványt hordoz. A vesica tág, hártvás cső, az esetek többségében egy vagy több tüskemezővel, bár bizonyos fajoknál teljesen tüskementes is lehet. A nőstény tojócsőve erőteljes, általában igen hosszú. Az ostium bursae széles és szklerotizált, a ductus bursae rövid, proximális szakasz erősen redőzött és sokszor kocsonyás bevonatú. A cervix bursae jól fejlett, erősen ráncos, némelykor kitinizált léccet, bordákat visel. A corpus bursae nagy, zsákszerű, rajta szalagszerű vagy kerekített szignumok vannak.

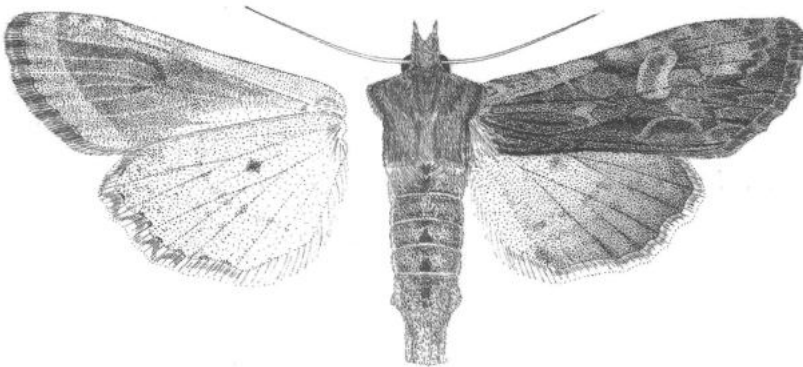
Fajgazdag holarktikus nem, több faja az orientális régió északi részén is megtalálható. Fendődően arboreális csoport, a fajok döntő többsége közepesen vagy erősen nedves, aljnövényszegény lombhullató erdőkben él, csupán néhány mediterrán, kis- és közép-ázsiai faj alkalmazkodott a száraz bokorerdőkhez, sziklerdőkhez. A humid helyeken honos fajok fás növények barkáit és leveleit mellett lágyszárúakon is megélnek, míg a szárazsággelvedőek főként tülevelűeken fejlődnek. Egynemzedékes, késő ősszel-kora tavasszal repülő, lepkéként telelő fajok, telelésre az avarba, faodvakba, kéreg- és sziklarepedésekbe húzódnak, esetenként épületekben, bartangokban is megfigyelhetők. A mesterséges fény és a csalétek iránt egyaránt érzékenyek, de nagyobb számban csak kivételes körülmények között jelentkeznek a fény közelében és akkor is igyekeznek árnyékos helyekre rejtőzni. Magyarországon eddig öt fajt találtak, a Kárpát-medence déli peremén egy további faj is honos, melynek felbukkanása nem kizárt.

Valamennyi Kárpát-medencei faj a *Lithophane* alnembe tartozik, holoéitve az eddig legészakabbra Herkulesfürdő környékén észlelt *L. merckii* fajt is.

- 1 (4) Az elülső szárny alapszíne barna vagy sötétbarna.
- 2 (3) A torszörzet és a potroh hátoldali pamacsai sötétbarnák; az elülső szárny igen keskeny, elülső szegélye végig egyenes; az elülső szárny fonákán csak a holdfolt látható, a keresztvonal hiányzik. A fej, a tor és az elülső szárny sötét csokoládébarna vagy dohánybarna; a potroh szürkésbarna, oldalsó és hasi része vörhenyes sárgásbarna. A tori és potrohpamacsok nagyok, feketésbarnák vagy sötétbarnák, a farpamacs kicsi. Az elülső szárny színezete eléggé egyöntetű, csupán némi sárgásbarna behintéssel, mely elsősorban a sejt külső harmadában és az m erek között észlelhető. A rajzlati elemek homályosak, leginkább az alapszíntől jobban elütő sárgásbarna kitöltésük alapján azonosíthatóak. A keresztvonalak kettősek, zezugosak, nagyrészt az alapszínbe olvadoak. A körfolt kicsi, lapított, sárgás, de halvány keretű, alig látható; a nagy, szögletes vesefolt és a csapfolt sárgás kitöltése miatt jobban kirajzolódik. A hullámvonal és a rojttó szintén sárgás, előbbi erősen zezugos, kissé szétfolyó; a rojt sötétbarna, sárgán foltozott. A hátulsó szárny sárgás fényű, barnával erősen behintett, a holdfolt és a keresztvonal viszonylag jól látható, bár nem élesen kirajzolt. A szegélytér sötétebb barna behintése nem túl széles, az erek mentén rendszerint sokkal erőteljesebb. A rojttó barna, a rojt sárgás, erős barna középszalaggal. A fonák fehéres, pirosbarna árnyalattal és változó erősségű vörhenyesbarna és barna behintéssel, mely az elülső szárnyon jóval sötétebb. Mind a négy holdfolt jól látható, a keresztvonalnak csak a hátulsó szárnyon látszanak nyomai. 37-42 mm (159. ábra).

Holomediterrán-kiszáizai faj, az Ibériai-félszigettől és az Atlasz vidékétől a Földközi-tenger mindkét partvidékén át Kelet-Törökországig és Irakig húzódik, de Európában az atlantikus és észak-európai humidabb erdővidékeket is meghódította (így a Brit-szigetektől Dél-Skandináviáig és a Baltikumig hatol), sőt a Kaukázus északi vonulatából és a Krímből is ismert. A Balkántól kelet felé Kis-Ázsiáig húzódó sávban a ssp. *wiltshirei* BOURSIN, 1962 alfaj honos. Mindenütt vízparti galériaerdőkből, láp- és mocsárerdőkből, szurdokerdőkből, illetve kőrises karsztbokorerdőkből került elő, Európaszerte igen lokálisan fordul elő. Kevés régebbi hazai adata elsősorban patak- és folyóvízgyekek, lápterületek peremén lévő magaskőrisesekből származik, az utóbbi néhány évben több új karsztbokorerei populációját is sikerült felfedezni; egyike legritkább ha-

159. ábra: *Lithophane semibrunnea* (HAWORTH, 1809)

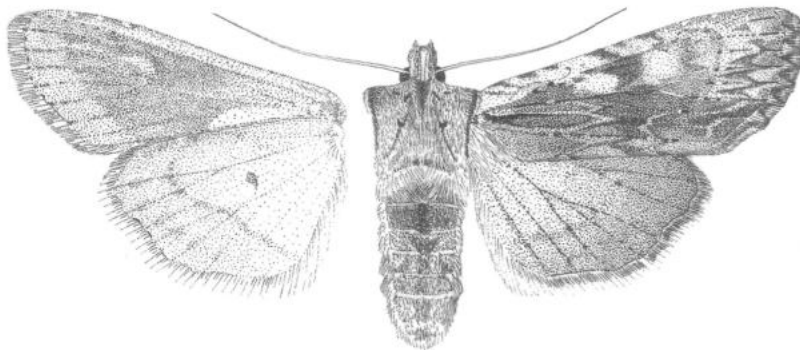
zai bagolylepkéknek. Legnagyobb ismert állományai Északnyugat- és Nyugat-Európában élnek. A mesterséges fény és a csalétek is vonzza, hazai példányainak többségét csalétken fogták. Rajzása korán, általában szeptember elején kezdődik, áttelelés után május elejéig repül. Hermiója zöld, elszórt fehér pontokkal. A hát- és mellékhátvonalak fehéresek. Oldalvonala széles, sárga, a felső szegélyén ülnek a fekete keretű légzőnyílások. A fej zöldes, sötét rajzolattal. Imágóként telet. Tápnövényei mindenekelőtt *Fraxinus*-fajok, de *Quercus* és *Prunus* fajokon is észlelték. Típuslelőhely: Anglia (= *oculata* SOMMER, [1824]). - Keskenyszárnyú fabagoly

semibrunnea (HAWORTH, 1809)

3 (2)

A torszörzet világosbarna, a potroh pamacsai is csak kissé sötétebbek; az elülső szárny szélesebb, elülső szegélye a csúcstér előtt domborúan ívelt; a fonák sárgás behintésű barnásszürke, a vesefolt, a holdfolt és a keresztvonal árnyéka mindkét szárnyon megfigyelhető. Az ajaktapogató egyenes, előreálló, oldalán sötét csikkal. A hím csápja gyengén pillás, a nőtényé fonalas. A csáptövi pamacs erőteljes. A gallér szegélye felfelé görbülő. A torszörzet az elülső szárny alapszínével megegyező barnássárga, feketésvégű szőrökkel kevert. Az előtöri pamacs felmeredő, kétélű. A mintázati elemek az elülső szárnyon éles kontraszt nélküliek, döntően színhatáson alapulóak. A kör- és a vesefolt világos keretű, a körfolt erősen lapított, a vesefolt egyenesen álló, alsó harmadában egy sötét foltal. A tövonal vékony sötétbarna, fölötte a tőtér kivilágosodó, a belső keresztvonal erősen zezugos, a külső ívelt, foltokra szakadozott. A középtér sejt alatti része sötétbarna behintésű, a hullámvonal vékony, halvány, a szegélytérben a hosszanti erek sötétben fedettek. A rojttó világos, a rojt sárgásbarna. A hátulsó szárny barnásszürke, elkülönült szegélytér nélküli, a holdfolt és a keresztvonal halványan kirajzolódik. A rojttó világos, a rojt sárgás, belső harmadán sötétebb vonallal (160. ábra).

Eurosibériai faj, Európa nyugati területeitől Japánig húzódó széles areával. Noha nagyelterjedésű faj, mégis eléggé lokális és mindenütt szórványosan fordul elő. Hazánkban általában a hűvösebb, hegyvidéki területeken gyűjtötték, de egyes példányai az ország számos egyéb pontjáról is előkerültek; sehol sem gyakori. A mesterséges fény és a csalétek egyaránt vonzza. Egyetlen

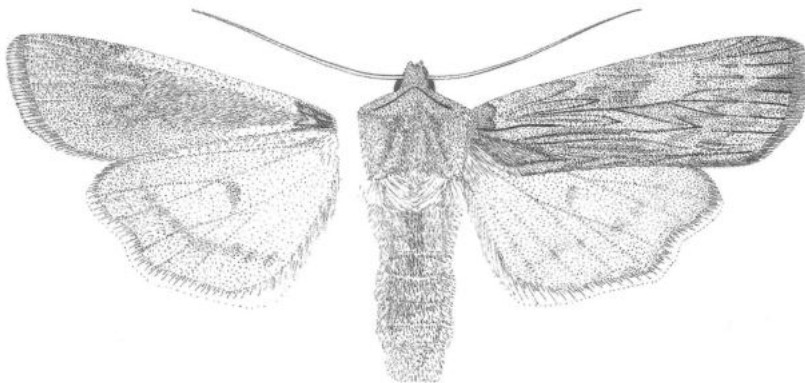

160. ábra: *Lithophane socia* (HUFNAGEL, 1766)

nemzedéke augusztus végétől a tartós fagyok beálltaig, majd áttelelés után május végéig repül. Hernyója almazöld, egy széles fehér hátvonallal. A mellékhátvonalak igen vékonyak, fehérek; a légzőnyílások feketék. Feje fényeszöld, a rágók feketék. Tápnövényei lombosfák és lágyszárúak egyaránt lehetnek, de főleg fákon, leginkább *Quercus*, *Ulmus* és *Prunus* fajokon fejlődik. Típuslelőhely: Németország, Berlin környéke (= *hepatica* auctorum, nec CLERCK, 1759; *petrificata* [DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775; *petrificosa* HÜBNER, [1803]; *petrolignea* HÜBNER, [1821]). - Barna fabagoly

socia (HUFNAGEL, 1766)

- 4 (1) Az elülső szárny alapszíne világosszürke vagy sötétszürke.
- 5 (8) Az elülső szárny világosszürke, a sötét rajzolat redukálódott.
- 6 (7) Az elülső szárny igen erősen nyújtott, csaknem teljesen rajzolatlan, világos gyöngyszürke. A test és az elülső szárny csaknem teljesen azonos tónusú, a toron csak a torpamacskok szegélye, a potrohon a potrohtövi hosszú szőrzet és a szegély ritkás szőreinek némelyike sárgás vagy barnás. A gallér felső harmadában éles, feketés, a válltakarókon elmosódottabb, szürkésebb vonal fut végig. Az elülső szárny rajzolata igen halvány, finom, fehérén szegélyezett sötétszürke, néhol feketés vonalokból áll. A keresztvonalak igen erősen zegzugosak, a körfolt lapított és hosszú, a vesefolt viszonylag kicsi és csak alsó harmadában élesebben keretezett. A csapfolt csak nyomokban ismerhető fel, a hullámvonal szinte teljesen redukálódott. A szegélytérben az ereken némi sötétebb fedettség látszik, egyébként mind a rojt tövonala, mind a nyílfoltok hiányoznak; a rojt szinte foltozatlan szürke. A hátulsó szárny egyöntetű, világos barnásszürke, a holdfolt nagy, jól látható, a keresztvonal sokkal elmosódottabb, de felismerhető. A rojtt szürke, a rojt fehéres, széles szürkésbarna szalaggal. A fonák szürkésfehér, az elülső szárnyon erőteljes barnásszürke behintéssel és szőrözettel; a holdfolt és a keresztvonal mindkét szárnyon látszik, de eléggé elmosódott. Igen nagy faj, fesztávja 47-52 mm (161. ábra).

161. ábra: *Lithophane merckii* (RAMBUR, 1832)

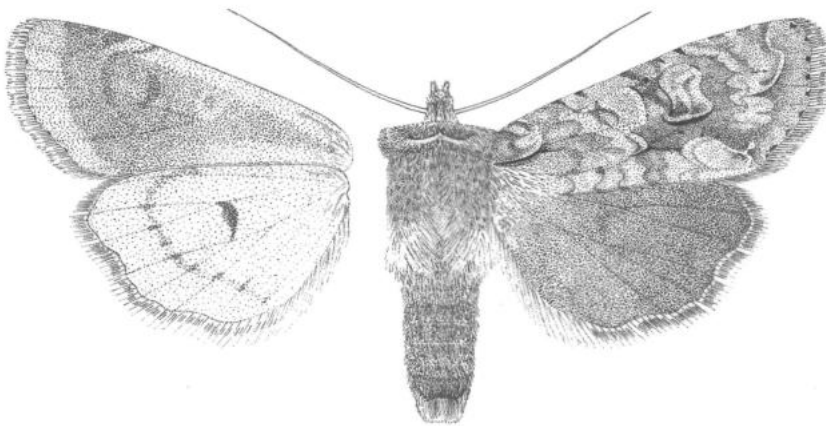
Pontomediterrán faj, mely nyugat felé az Alpes Maritimes-ig és Korzikáig hatol, legkeletibb ismert adatai a Taurus keleti nyúlványaiból származnak; mindenütt igen lokális és ritka. Élőhelyei a mediterrán sziklavidékek és magashegységek nedvesebb szurdokvölgyei, patak- és folyóvölgyeket szegélyező humidabb erdősávjai. Magyarországon eddig még nem gyűjtötték. Legközelebbi előfordulási helye Herkulesfürdő és környéke. Hazai előfordulása nem valószínű, de ki sem zárható. Egynemzedékes, imágó alakban telelő faj, szeptember végétől május elejéig repül; a mesterséges fényt és a csalátket is felkeresi. Hernyója sárgászöld, pici fehér pontocskákkal behintett, hátvonalai és oldalvonala sárga. Légzőnyílásai feketével keretezett. Feje világoszöld, közepén sötéttel osztott. Tápnövényei *Alnus*-fajok. Típuslelőhely: Franciaország, Korzika. (= *ripagina* GEYER, [1835]). - Gyöngyszürkefabagoly

[**merckii** (RAMBUR, 1832)]

7 (6)

Az elülső szárny rövidebb, hamuszürke, szabályos bagolyrajzolattal. Az ajaktapogató egyenes, előreálló, oldala sötét. A hím csápja gyengén fogazott, a nőtényé fonalas. A csáptengely mindkét ivarnál világos. A fej- és torszörzet, színezete az elülső szárnyéval megegyező. A gallér szegélyén a felmeredő előtöri pamaccsal érintkező részen rövid, éles fekete vonalka van. A válltakarók külső szegélye feketés. A kör-, a csap- és a vesefolt vékony fekete vonallal részlegesen körülrajzolt; a vesefolt alsó harmadában egy barnás foltot láthatunk. A tövonal hosszú, fekete, vége kettéágazó. A keresztvonalak halványak, kettősek, világos kitöltésűek. A középtér beszűkülő, a csapfolt végét a külső keresztvonallal fekete csík köti össze. A hullámvonal világos, belső oldalán a nyílfoltok kicsik, feketék. A rojt és a rojtó világosszürke. A hátulsó szárny sötétszürke, az erek egy árnyalattal sötétebben fedettek. A holdfolt és a keresztvonal csak gyengén látható, a rojtó világos, a rojt fehéresszürke, közepén szakadozott, sötétszürke csikkal. A fonák barnásszürke behintésű világosszürke, a vesefolt, a holdfolt és a külső keresztvonal árnyéka megfigyelhető (162. ábra).

Nagy elterjedésű eurosibériai faj, areája a pacifikus területektől Nyugat-Európáig húzódik, bár keleti adatai - a rokon *pruinosa* BUTLER, 1878 fajhoz való hasonlósága miatt - megerősítésre szorulnak. A Palearktikum nyugati felében az erdővidékeken általánosan elterjedt, a leggyakoribb

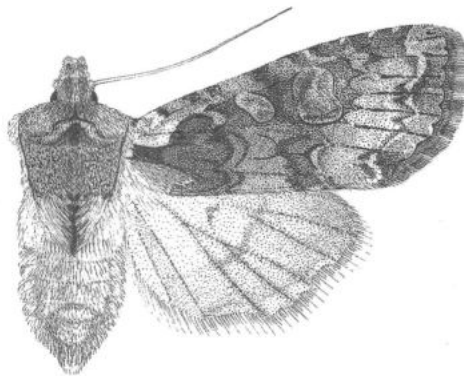
162. ábra: *Lithophane ornitopus* (HUFNAGEL, 1766)

Lithophane-faj. Magyarországon is mindenütt megtalálható; a génusz leggyakoribb, de sehol sem tömeges faja. A mesterséges fény és a csalétek egyaránt erősen vonzza. Viszonylag kora ősszel, olykor már augusztus végén megjelenik és késő őszig repül, majd áttelelt példányai az első melegebb napoktól május végéig megtalálhatóak. Hernyója kékeszöld, gyengén szőrözött és kiemelkedő fehér foltokkal sűrűn fedett. Három azonos vastagságú hátvonala fehér. Légzőnyílásai fekete keretűek. Feje nagy, fehéreszöld, kékeszöld homlokháromszöggel. Főképp fás növényeken táplálkozik, fő tápnövényei *Quercus*, *Prunus*, *Salix* és *Populus* fajok. Típuslelőhely: Németország, Berlin környéke (= *rhizolita* [DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775). - K ö z ö n s é g e s f a b a g o l y

ornitopus (HUFNAGEL, 1766)

- 8 (5) Az elülső szárny sötétszürke, a bagolyrajzolat teljes.
- 9 (10) Az elülső szárny feketésszürke, hullámvonala fehéres, jól látható. Az ajaktapogató egyenes, előreálló, oldala feketés. A hím csápjá finoman pillás, a nőstényé fonalas. A csáptő világos, a pamacsok sötétek. A tor- és fejszőrzet az elülső szárny alapszínével megegyező. A gallér felső és a válltakarók külső szegélyén vékony fekete csík fut végig. A tővonal fekete, vékony, fölötté a tőtér fehéresszürke behintésű. A csap-, a kör és a vesefolt vékony fekete vonalal keretű, a csapfolt az alapszínnel megegyező, a kör- és a vesefolt világos kitöltésű, a vesefolt közepe vörösesbarna. A keresztvonalak kettősek, halványak, világos kitöltésűek, a belső karéjzott, a külső ívelt és fogazott. A csapfolt végét a külső keresztvonallal fekete csík köti össze. A rojt feketésszürke. A hátulsó szárny barnás behintésű, szürkésfehér, az erek sötétebben fedettek, a holdfolt és a keresztvonal halványan látszik. A rojt fehéresszürke. A fonák barnás árnyalatú szürke, a vesefolt, holdfolt és a külső keresztvonal árnyéka rendre megfigyelhető (163. ábra).

Nedvességigényes eurosziabériai faj, a Csendes-óceán partvidékétől a tajgaszegélyben és az erdőssztyepp nedvesebb északi sávjában nyugat felé Észak- és Közép-Európáig terjedt, Európa és Ázsia déli vidékeiről hiányzik. Keleten önálló földrajzi alfaja (ssp. *grisea* WARREN, 1911) honos, Európában két, együtt előforduló, viszonylag élesen elváló színváltozata fordul elő, melyek

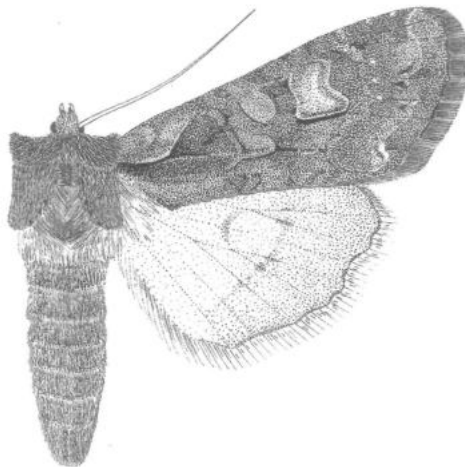
163. ábra: *Lithophane consocia* (BORKHAUSEN, 1792)

ket önálló fajokként (*consocia* és *ingrica*) írtak le. Hazánkban ezidáig csak Sopronhórcsót és a Zempléni-hegységben (Rostalló, Milic-csoport) gyűjtötték. A hazai példányokat fényen fogták, a fény és a csalétek egyaránt erősen vonzza. Egynemzedékes faj, szeptember elejétől november végéig, majd áttelelés után május végéig repül. A fiatal hernyó almazöld, három fehéres hátvonallal, a felnőtt hernyó szürkésbarna, a hátvonalak fokozatosan sötétedők, a sárgától a téglavörösig változhatnak. A vonalakban fekete foltokat találunk. A hat szemölcs minden szelvényen sötétsárga. Nyakpajzsa fekete, belőle indulnak a hátvonalak. Feje barnásszürke, fehérrel határolt homlokháromszöggel. Tápnövényei a *Corylus avellana*, valamint *Alnus*- és *Betula*-fajok. Típuslelőhely: Németország, Frankfurt környéke (= *ingrica* HERRICH-SCHAEFFER, 1850; *cinerosa* GUENÉE, 1852; *jezoensis* MATSUMURA, 1931). - Égeres fabagoly

consocia (BORKHAUSEN, 1792)

- 10 (9) Az elülső szárny sötét, vöröses fényű ólomszürke, hullámvonala vörösbarna, sokszor elmosódott. Az ajaktapogató kifejezetten rövid, egyenes, oldalán vékony fekete csikkal. A hím csápja egészen gyengén fogazott, a nőstényé fonalas. A csáptó világos, a pamacsok fölállóak. A fej- és a torszórzet az elülső szárny alapszínével megegyező. A válltakarók külső szegélye és a gallérnak az előtöri pamaccsal összeérő részén vékony fekete csíkot találunk. Tővonala hosszú, kétfelé ágazó. A foltok csak részlegesen körülrajzoltak, de környezetüktől színezetükben jól elhatárolódnak. A körfolt az alapszínénél világosabb kitöltésű, a kifejezetten nagy vesefolt és a csapfolt vörösesbarna közepű. A keresztvonalak igen halványak, kettősek, a belső hullámos, a külső ívelt, fogazott lefutású. A csapfolt végét a külső keresztvonallal éles, feltűnő fekete csík köti össze. A rojt szürkésbarna. A hátulsó szárny barnásszürke, elkülönült szegélytér nélküli a holdfolt éles. A fonák vöröses árnyalatú barnásszürke, az elülső szárny középtere besötétül, a vesefolt, a holdfolt és a külső keresztvonal árnyéka mindig megtalálható (164. ábra).

Nedvességigényes nyugat-palearktikus faj, Európa atlantikus partvidékétől Közép- és Észak-Európán át az Uralig és a tajgaszegélyben Nyugat-Szibériáig terjed. Európa déli területeiről csak igen szórványos adatai vannak, elsősorban az északi peremvidékeken, illetve a nagy hegységek patak- és folyó völgyeiből ismert. Mindentűt a hűvös, nedves élőhelyeket kedveli. Hazánkban számos lelőhelyről került elő, de nagyobb példányszámban csak a Dunántúl délnyugati és nyu-

164. ábra: *Lithophane furcifera* (HUFNAGEL, 1766)

gati részén gyűjtötték; a mesterséges fény és a csalétek egyaránt erősen vonzza. Egynemzedékes, imágó alakban telél, szeptember elejétől június elejéig reptül. Helyője vörösbarna, időnként szürkésbarna tónussal, finom feketés pontocskákkal beszórva. A hátvonal világos, benne szelvényenként egy négyszögletes fekete foltat. A mellékhatvonal halványsárga, minden szelvényen egy ferde fekete vonal által átszert. A légzőnyílások fehérek, fekete keretűek. Nyakpajzsa fekete, beöle indulnak ki a hátvonalak. Feje sötétbarna, sárgán pontozott, a homlokháromszög szürke. Tápnövényei *Alnus* és *Betula*-fajok, ritkábban *Salix*, *Populus* és *Quercus* fajok is. Típuslelőhely: Németország, Berlin környéke (- *conformis* [DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775; *angulata* GOEZE, 1781; *bifurca* ESPEER, [1788]). - Villás f a b a g o l y

furcifera (HUFNAGEL, 1766)

46. nem: *Eupsilia* HÜBNER, 1821

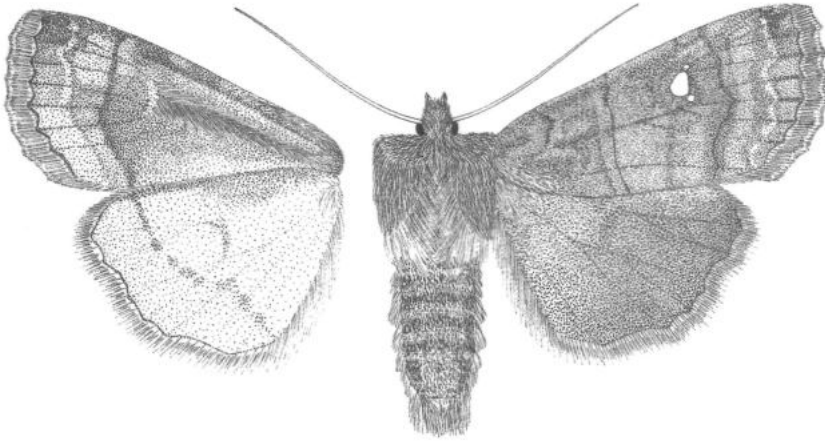
Közepes vagy nagytermelű, keskenyszárnyú és erős testű lepkék. Testfelépítéskül az *Orbona* nemhez hasonló de kisebbek - két kelet-ázsiai faj kivételével jelentősen kisebbek - elülső szárnyuk szélesebb, kevésbé csúcsos, külső szegélyük jól láthatóan csipkézett, potrohuk kevésbé lapított és nem feltűnően gyűrűzött. A hímivarszervben az uncus, karcú, a tegumen szélesebb és nagy penicularis lebenyeket visel, a valvák nyújtottak és hosszúak, a cucullus fejlett és a corona is megvan. A costa hosszú, sokszor erősen fogazott nyúlványt visel, esetenként a sacculus ventrális szögletéből is ered hosszú, szárvszerű kinövés. Az aedocagus rövid és széles, a vesica rövidebb és számos tövist visel. A nőtény tojócsöve széles de viszonylag rövid és viszonylag gyengén szklerotizált. Az ostium bursae nagy, kehelyszerű vagy tojásdad, a ductus bursae hosszú és keskeny, szalagszerű, gyakorta csavarodott és erősebben szklerotizált. A cervix bursae igen nagy, apikális szegélye erősebben kitinizált; a corpus bursae nagy, gömböcde vagy tojásdad; foltszerű szignumokat visel.

Holarctikus-orientális nem, amelybe több, mint húsz faj tartozik. Többségük a Paleárktikum és az orientális régió határterületein honos, a legősibb alakok szubtrópusi-monszunikus hegyi erdőkből ismertek; Európában csupán egyetlen, nagyelterjedésű faj található, mely Magyarországon is gyakori. Arboreális csoport, elsősorban gazdag aljnövényzetű, meleg és eléggé nedves lombhullató erdőkben találhatóak, egyes fag tűrőképességű fajok mind a nyíltabb tajgaszegélyben, mind a száraz, meleg bokorerdőkben széleskörűen elterjedtek. Egynemzedékes, késő őszi-kora tavaszi állatok, imágó alakban telelnek és gyakran enyhébb téli napokon is repülnek.

- - A hím csápja finoman pillás, a nőtényé fonalas. A fej- és torsiörzet egyöntetű, az elülső szárny alapszínével megegyező, vörhenyes árnyalatú sötétbarna; az előtöri pamacs kicsi, sötét végű. A potroh szürkés árnyalatú, gyakorta világosabb gyűrűzöttséggel. A mintázat finom, sötét keresztvonalakból áll, eléggé halvány, gyakran alig látható. Az egyetlen markáns rajzlati elem a vesefolt, amelynek kitöltése a fényesfehértől a vörösig terjedhet. A körfolt legtöbbször csak egyetlen sötét pontként látható. A keresztvonalak igen vékonyak, barnák, külső oldalukon világosabb pikkelyekkel kísérték. A példányok egy részén az árnyékvonal is megfigyelhető. A hullámvonal világosbarna, elmosódó szélű. A rojtó általában világos; a rojt barnásvörös. A hátsó szárny szürkésbarna, az erek sötétebben fedettek, a holdfolt halvány. A rojt sárgásbarna, a rojtó sötét. A fonák szürkésbarna, a holdfolt és a külső keresztvonal jól, a vesefolt árnyéka csak halványan látható (165. ábra).

Euroszibériai faj, a Brit-szigetektől Japánig széles zónában elterjedt. európai faj, a mérsékelt-övi lombérdőkben szinte mindenütt nagy egyedszámban lép fel. Magyarországon is országszerte megtalálható, elegyes tölgyszekben sokféle közönséges. Egyetlen nemzedéke szeptember elejétől május közepéig repül, a mesterséges fényt és a csalétek is kedveli. Helyője bársonyfényű fekete, három vékony világosabb hosszanti csikkal. Az 1., 2., 3., és 11. szelvény oldalán egy-egy fehér vagy sárgás folt látható. A szelvényhatárok általában kivilágosodók. Nyakpajzsa fekete, két

165. ábra: *Eupsilia transversa* (HUFNAGEL, 1766)

sárga vonalkával. Feje sötét rozsdabarna. A hernyó kannibál, de más fajok hernyóit is megtámadja és elfogyasztja. Laza földszövedékben alakul bábbá. Tápnövényei *Quercus*, *Tilia*, *Ulmus*, *Salix* és *Prunus* fajok. Típuslelőhely: Németország, Berlin környéke (= *satellitica* LINNAEUS, 1767). - Rozsdabarna télibagoly

transversa (HUFNAGEL, 1766)

47. nem: **Orbona** HÜBNER, [1821]

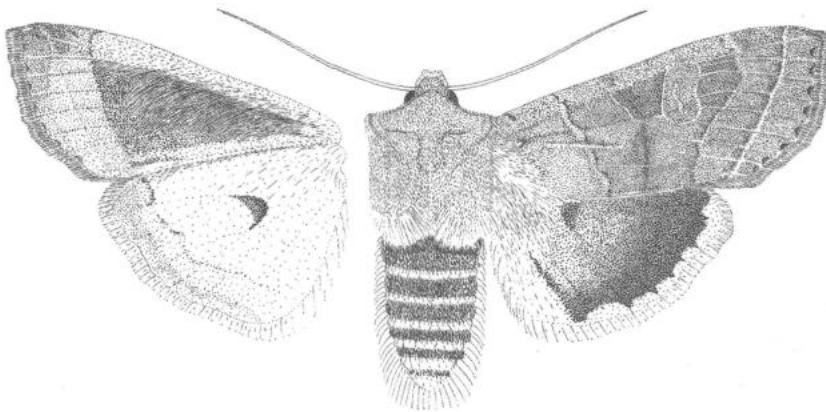
Igen nagytermetű, erős testű lepkék. A fej erőteljes, széles, a homlok sima, az ajaktapogató rövid, második íze vaskos, dúsan szőrözött. A nyelv jól fejlett, a hím csápja finoman pillás. A gallér igen széles, kissé konkáv, közepén finom bordát alkot. A tor robusztus, szögletes, a válltakarók nem különülnek el élesen; a torpamacsok elmosódottak. A potroh hosszú, erősen lapított, feltűnően gyűrűzött, pamacsokat nem visel. A lábszárak rövid, rásimuló szőrzetűek, töviseket nem viselnek. Az elülső szárny viszonylag keskeny és hosszú, csúcsa erősen kihegyesedő; a hátulsó szárny széles és lekerekített. A hím ivarszerve alapfelépítésében az előző nem fajaiéra emlékeztető: az uncus igen széles és lapított, a tegumen karcsú, a fultura deltoid alakú, a vinculum igen erőteljes és vaskos. A valva proximális része erőteljes és széles, disztális harmada csonkolt, a costa erős lemeze hosszabb, mint a csökevényes, hártás ventralis lemez; a cucullus és a corona hiányzik. A sacculus erősen sclerotizált, hosszú és széles, a clavus kúpszerű, erősen sörtézett. A harpe hosszú, S-alakú, csúcsa kissé visszahajló és kerekített. Az aedoeagus hosszú, széles, kissé hajlott cső, a vesica csőszerű, igen hosszú és viszonylag vastag, kétszeresen visszacsavarodó; cornutusokat nem visel. A nőstény tojócsöve széles és lapos, eléggé rövid, az ostium bursae széles és erős. A ductus bursae hosszú, lapított és erősen szklerotizált, a cervix bursae fejlett, a corpus bursae igen hosszú, hártás, zsákszerű.

Monotipikus palearktikus nem, taxonómiaiilag a *Xylena* és az *Eupsilia* nemekhez igen közel áll, bélyegeket részben egyesíti.

-- Az ajaktapogató rövid, vaskos, előreálló. A fej- és torszörzet az elülső szárny alapszínével megegyező, sötét szalmasárgától a világos téglavörösön át a vöröses dohánybarnáig változó. A potroh feketés, oldala, hasa és a szelvényhatárok feltűnő sárgák. A kör- és a vesefolt vékony, világos vonallal körülrajzolt, az alapszínnel egyező kitöltésűek. A keresztvonalak kettősek, világos közepűek, az árnyékvonal halvány, elmosódó. A hullámvonal világos, belső oldalán sötéttel árnyékolt, majdnem egyenes lefutású. A hosszanti erek egy árnyalattal világosabb pikkelyekkel fedettek. A rojttó sötét, a rojt sötét sárgás- vagy vörhenyesbarna. A hátulsó szárny füstös feketésszürke pikkelyekkel sűrűn fedett, az elülső szegély, a belső szegély és a rojttó és a rojtok feltűnően élénk sötétsárgák. A holdfolt nagy, sötét. A fonák vöröses árnyalatú sárgásbarna, az elülső szárny középtere besötétülő, a holdfolt árnyéka élesen, a külső keresztvonalé és a hullámvonalé halványan kirajzolódó (166. ábra).

Transzpalearktikus faj, Eurázsia középső, viszonylag nedves arboreális zónájában él. Areája Nyugat-Európától Japánig terjed, de erősen sporadikus, a szibériai erdősszteppzóna nagy területeiről hiányzik. Nagy elterjedési területe ellenére mindenütt igen lokális és ritka, csupán a pacifikus erdővidékek egyes pontjain találták esetenként gyakoribbnak. Magyarországról eddig csak kevés lelőhelye ismert (a nyugati határszél néhány pontja, Kaposvár, Budai-hegység, az Északi-középhegység egyes körzetei és az Alföldről ismerjük), mindenütt ritkaságszámba megy. Élőhelyei erősen nedves és hűvös, dús aljnövényzetű erdőterületek, patak völgyek és szurdokerdők. Noha igen aktív, jó röptű állat, fényen csak kivételesen fogták, mivel szeret a fénykör szélén maradni és csak ritkán közelíti meg a fényforrást (így egyedi esetektől eltekintve a fénycsapdák anyagába sem kerül bele). Sokkal sikeresebben gyűjthető csalétken és több alkalommal figyelték meg nappal is mozgó, táplálkozó példányait. Egyetlen nemzedéke ősszel, majd áttelelés után tavasszal repül, enyhébb időjárás esetén téli napokon is mozog. Hernyója bársonyos narancssárga, hátán sötétebb, vöröses behintéssel. Oldalvonalá sárgás, alatta található a fehér, fekete keretű légzőnyílások. A nyakpajzsa feltűnően nagy, fekete, sárga szegélyű. Feje barna. A hernyó kannibál, laza földszövedékben bábozódik. Tápnövényei apróbb kétszikűek (*Plantago*, *Taraxacum*, *Fragaria*, stb.). Típuslelőhely: Németország, Brandenburg környéke (= *serotina* OCHSENHEIMER, 1816). - Óriás télibagoly

fragariae (VIEWEG, 1790)

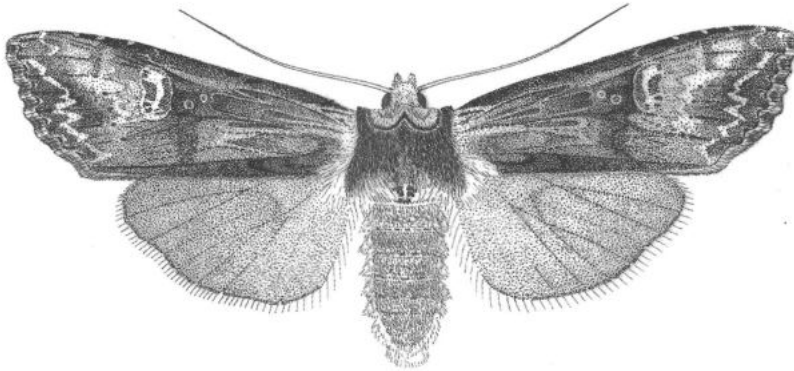
166. ábra: *Orbona fragariae* (VIEWEG, 1790)

48. nem: *Xylena* OCHSENHEIMER, 1816

Nagytermetű, igen erős testű lepkék. A fej viszonylag kicsi, a homlok sima, nagy szőrbúval, a szemek nagyok és gömbölyítettek. A nyelv jól fejlett, az ajaktapogató igen rövid, a homlokszőrzet szegélyén nem nyúlik túl. A hím csápja rendszerint pillás (néhány ősi fajnál erősen fésűs), a nőstényé fonalas. A tor igen széles és robusztus, a gallér nagy, ívelt, középen kis csücsöt formáló és a torszörzettől elütő színezett. A válltakarók nagyok, az előtöri pamacs felálló, az utótöri nagy és kompakt. A potroh hosszú és eléggé lapított, a háti pamacsok hiányoznak, az oldalsó szegélyen kis szőrpmatatok találhatóak. A lábszárak dúsan szőrözöttek, az elülső láb páron erős tövis van. Az elülső szárny igen hosszú és keskeny, az erek mentén többhelyütt hosszanti redőkbe hajtható, külső szegélye kissé hullámos. A hátulsó szárny igen széles, kerekített csücsű. A hím fogóké-szüléke igen erőteljes és nagy, az uncus rövid, csücsi része kiszélesedő és lapított. A tegumen alacsony, a fultura széles és kerekded vagy magas, deltoidealakú; a vinculum vastkos. A valvák tövi része igen erős, a sacculus széles, a clavus rendre nagy, lebenyszerű. A harpe hosszú és karsú, S-alakúan ívelt. A valva dísztlis szakaszának alakulása igen változatos, a costa rendszerint igen erős, sokszor bifid csücsű, míg a ventrális lemez hártvás vagy redukálódott; a cucullus csücsös, a corona hiányzik. Az aedoeagus vastag és rövid, gyengén szklerotizált, a vesica hosszú, vastag cső, több diverticulummal, melyeken fűskemzők és/vagy nagy, esetenként széles bázisú cornutus(ok) ül(nek). A nőstény tojócsőve rövid és széles, az ostium bursae igen nagy, kehelyszerű, szegélye erősen szklerotizált. A ductus bursae széles, rövid, gyakran lapított, részben vagy egészen szklerotizált. A cervix bursae nagy, kerekített, redőzött vagy erősen kitincs; a corpus bursae igen nagy és tág, bordázott zsák, hosszú, szalagszerű szignumokkal.

A holarktikus-orientális nembe mintegy huszonöt faj tartozik, a fajok többsége Ázsia és Észak-Amerika pacifikus területein terjedt el, a Palearktikum nyugati felében mindössze négy faj él. Arboreszális génusz, a legősibb fajcsoport tagjai monszonikus-szubtrópusi hegyi erdőségekben, a legnagyobb fajszámú fejlődési ág képviselői erősen humid lombhullató- és vegyeserdőkben honosak, csak a leginkább expanzív nyugat-palearktikus fajok hódították meg a mediterrán bokorerdőket és húzódtak ki az erdősztyepp nyíltabb, mozaikos biotópjaiba. Egymenzedékes fajok, a pacifikus vidékeken gyakran télen is aktívak, a mérsékeltövi területeken késő ősszel, áttelelés után kora tavasszal repülnek; lepké alakban telelnek. Gyakorta aktívak a kifejezetten hideg periódusokban, fagyponat alatti hőmérsékleten is repülnek. A mesterséges fény és a csalétek egyaránt erősen vonzza őket. Helyőiek főként kétszikű légyszárúakon fejlődnek. A Kárpát-medencében három faj él, közülük kettő Magyarországon is szélesen elterjedt.

- 1 (2) A körfolt két kis köralakú foltból tevődik össze. Az ajaktapogató rövid, egyenes, előreálló. A hím csápja finoman pillás, a nőstényé fonalas. A csáptengely mindkét ivarnál világos. A fejszörzet és a gallér krémsárga, a gallér szegélye vörösesbarna. A torszörzet szürkés árnyalatú sötétbarna, a potroh feketébe hajló sötétbarna, oldalán sárgás szőrökkel. A lábak sötét vörösesbarnák, az ízhatárok gyengén kivilágosodóak. Az elülső szárny alapszíne tompa sárgás-szürke, az elülső szegély mentén vörösesbarna, a belső szegélyen és a középtérben szürkösbarna behintéssel. A vesefolt nagy, egyenesen álló, részlegesen feketés keretű, sárgásbarna kitöltésű, világos magvú. A keresztvonalak a szálkás szfnumintázatba olvadóak. A hullámvonal világos, erősen zezzugos. A rojt sárgásbarna, szabálytalan fekete behintéssel. A hátulsó szárny fényes sötétszürke, az erek sötétebben fedettek, a holdfolt nagy, kontúrozatlan. A rojt sötét, a rojt sárgásfehér. A fonák barnás behintésű, szürkésfehér; az elülső szárny külső szegélye mentén széles sárga, szabálytalan alakú folttal. A vesefolt, a holdfolt és a külső keresztvonal árnyéka mindig megtalálható (167. ábra).

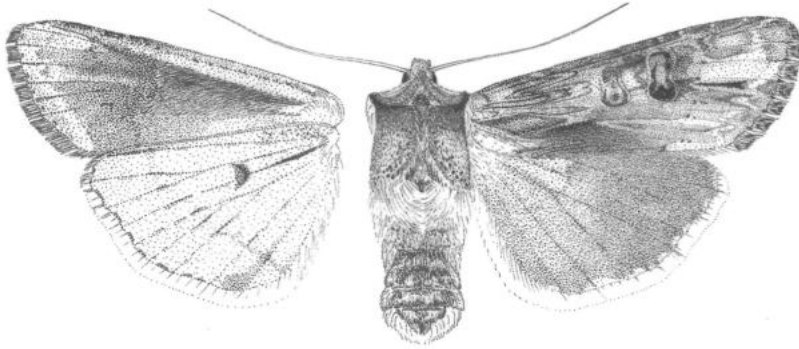

167. ábra: *Xylena lunifera* (WARREN, 1910)

Pontomediterrán faj, Kelet-Örményországtól Anatólián át a Balkán sziklás területeiig terjed, areájának északnyugati peremét a Déli-Kárpátokban éri el; vikariánsa, a régebbi irodalomban a faj nyugati alfajaként említett ssp. *buckwelli* RUNGS, 1952 Marokkóban és Tunéziában honos, önálló faj. Magyarországon ezidáig még nem gyűjtötték, hazai előfordulása nem valószínű, de teljesen ki sem zárható. Legközelebbi előfordulási helye Herkulesfürdő és környéke, első európai példányait is itt fogták, még a faj leírásával egyidőben. Száraz és meleg bokorerdőkben, sziklaerdőkben, xerotherm magashegyi erdőfoltokban tenyészik, a mesterséges fény és a csalétek egyaránt vonzza. Erősen lokális, egyes élőhelyein bizonyos években nem ritka. Egyetlen nemzedéke szeptember közepétől május elejéig repül. Fejlődési alakjai leíratlanok. Típuslelőhely: Törökország, Amasya. - Holdas f a b a g o l y

[*lunifera* (WARREN, 1910)]

- 2 (1) A körfolt egy nagyobb, nyújtott és összefüggő folt.
- 3 (4) Az elülső szárny alapszíne kékes árnyalatú szürke. Az ajaktapogató kifejezetten rövid, vaskos, sötét oldalú. A hím csápja pillás, a nőstényé fonalas. A fej és gallér színezete sötét barnássárga. A torszörzet az alapszínél sötétebb árnyalatú. A potroh barnássárga szőrökkel kevert. A kör- és a vesefolt kettős vonallal körülrajzolt, a körfolt sötét közepű, a vesefolt alsó harmadában egy sötét foltot találunk. A tötér és az elülső szárny szöglete világosabb árnyalatú, az elülső és a belső szegély mentén sötétebb behintéssel. A keresztvonalak halványak, erősen zezugosak, a szálkás színmintázatba olvadoak. A külső keresztvonal és a vesefolt külső oldala által határolt rész sötét kitöltésű. A hullámvonal sárgásbarna, belső oldalán, a sejt magasságában két erősebb nyíl-folttal. A rojt barnásszürke, szabálytalan fekete mintázattal. A hátulsó szárny barnásszürke, az erek sötétebben fedettek, a példányok egyrészén a középtér kivilágosodó. A holdfolt halvány, de jól látható. A rojttö sötét, a rojt sárgásfehér. A fonák barnás árnyalatú sárgásszürke, a holdfolt igen erősen, a vesefolt és a külső keresztvonal árnyéka jól kirajzolódik (168. ábra).

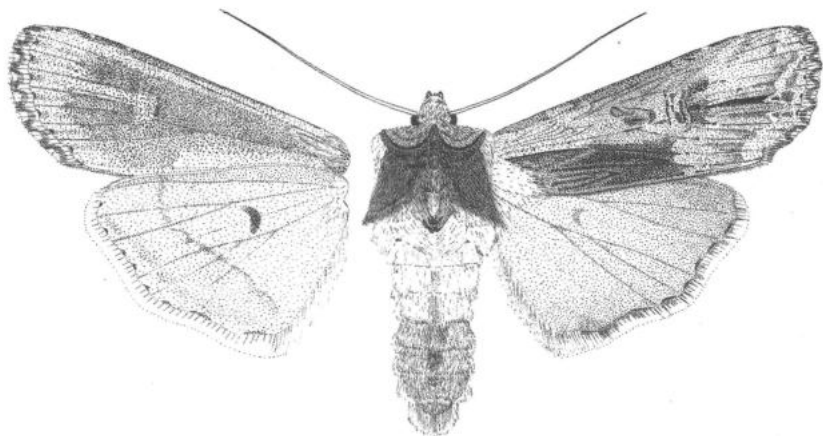
168. ábra: *Xylena exsoleta* (LINNAEUS, 1758)

Eurosziériai faj, a nem legnagyobb elterjedésű faja, a Kanári-szigetektől Japánig húzódó areával. Mind észak, mind dél felé messzire hatol, a Mediterráneumban az észak-afrikai partok, északon Skóciáig, a Skandináv-félszigeten Norvégia és Svédország középső vidékeig terjedt el. Magyarországon szinte mindenütt megtalálható, de sehol sem gyakori, kedveli a meleg, erdős, ligetes területeket. A mesterséges fény és a csalétek egyaránt erősen vonzza, de nagyobb számban csalétkén lehet vele találkozni. Egyetlen nemzedéke augusztus végétől május végéig repül. Hernyója zöld, széles sárga mellékhátvonalakkal és piros, alul világossal szegett oldalonakkal. Az oldal- és hátszemölcsök fehérek, széles fekete keretűek, igen feltűnőek; a légzőnyílások sárgásak. Feje általában barna, de lehet sárga vagy zöldessárga is. Nyakpajzsa négyszögletes, közepén osztott, sarkain egy-egy erőteljes fekete ponttal. Lágyszárúakon polifág. Típuslelőhely: Európa (= *exsoleta* LINNAEUS). - Óriás fabagoly (Szürke fabagoly)

exsoleta (LINNAEUS, 1758)

- 4 (3) Az elülső szárny alapszíne vörhenyesbarna. Az ajaktapogató rövid, vastok, sötétbarna. A hím csápja egészen gyengén fogazott, a nőstényé fonalas. A csáptengely mindkét ivarnál világos. A fej és a gallér sötétsárga, a gallér szegélyén folyamatos fehér csík fut végig. A torszórzet az alapszínénél sötétebb árnyalatú barnásvörös, az utótori pamacs vége sötét. A potroh sárgásbarna. Az elülső szárnyon az elülső szegély mentén végig nagyjából szárnyközépig húzódóan széles, sárgás behintés figyelhető meg. A körfolt igen halvány; a vesefolt egyenesen álló, sötét középi, csak részlegesen körberajzolt. A keresztvonalak halványak, a mintázatba olvadóak. A vesefolt mögött, a sejtben sötét, szabálytalan alakú foltot találunk. A hullámvonal halvány, sárgás, a vesefolt magasságában egyetlen nagy nyilfolttal. A rojttó világos, a rojt barnássárga, szabálytalan, feketés mintázattal. A hátulsó szárny barnásszürke, a holdfolt éles, kontrasztrajzolat nélküli, a rojttó sötét, a rojt sárgásszürke. A fonák szürkésárga, az elülső szárny középtere besötétedett, a szegélytér kivilágosodó; a hátulsó szárnyon a holdfolt igen élesen kirajzolódik (169. ábra).

Az előző fajhoz hasonló, de szűkebb areájú, a melegebb élőhelyeket jobban kedvelő eurosziériai faj. Magyarországon szinte mindenhol előkerült, de sehol sem gyakori, az utóbbi években kifejezetten megritkult. Élőhelyei és életmódja az *exsoleta*-hoz nagyon hasonló, a mestersé-

169. ábra: *Xylena vetusta* (HÜBNER, [1813])

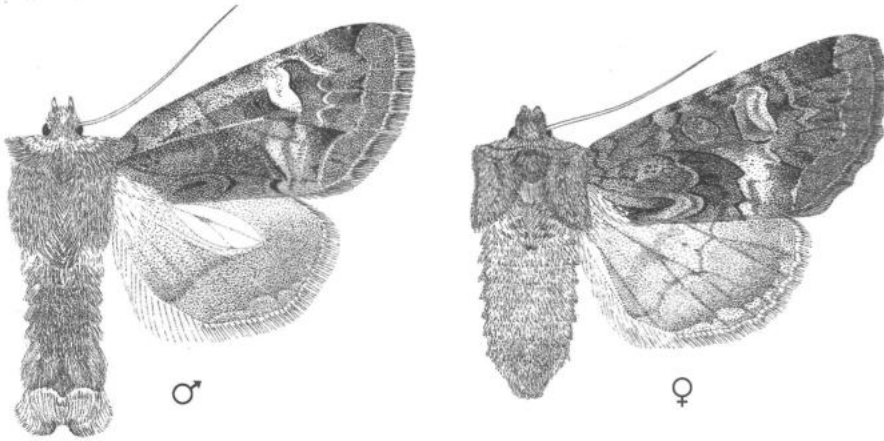
ges fény és a csalétek is erősen vonzza. Egyetlen nemzedéke augusztus végétől - áttelelés után - május végéig repül. Hernyója élénk füzöld (előfordul időnként barna és sötét zöldesszürke színváltozata is), sárgás hát- és mellékhátvonallal, ezek között a háti szemölcsök fehéresek, sötét keretűek. Oldalvonala világos, benne ülnek a pirosas légzőnyílások. Nyakpajzsa világos, a mellék hátvonallal belőle indul; feje sárgászöld. Lágyszárúakon polifág. Típuselőhely: Európa. - V ö r - h e n y e s f a b a g o l y

vetusta (HÜBNER, [1813])

49. nem: *Rileyana* MOUCHA & CHVÁLA, 1963

Közepes termetű lepkék. A nyelv jól fejlett, tor viszonylag széles és szögletes. A hím potroha hosszú és karcsú, a farpamacs nagy; a nőstényé sokkal rövidebb és zömökebb. Az első szárny nyújtott és széles, kissé baltafejszerű, csúcsa finoman kihegyesedő, külső szegélye a tornusnál kissé hullámos. A hátulsó szárny tojásdad és kicsi, a hímnél a sejtben egy nagy, elliptikus, a ventrális oldalon kidomborodó hártás hólyag van, melynek segítségével a hím röptében hangot tud adni; a nőstényről ez a hólyag teljesen hiányzik. A hímivarszervben az uncus hosszú, görbült, a tegumen széles, a penicularis lebenyek nagyok. A fultura deltoidealakú, középen meghajtott lemez, a vinculum igen erős és rövid. A valva hosszú és keskeny, középtájt hajlott, disztális irányban kiszélesedő. A cucullus igen nagy és széles, a corona hosszú, jól fejlett. A sacculus rövid, a clavus kis kerekített lebeny. A harpe nagy, vastag, kissé lapított; a costa nyúlványa kicsi és rövid, éppenhogy túlnyúlik a ventrális szegélyen. A nőstény tojócsöve széles és kúpos, gyengén kitinizált, az ostium bursae széles és rövid, erősen szklerotizált gyűrű. A ductus bursae igen rövid, a cervix bursae kicsi, ráncos és kocsonyás bevonatú; a corpus bursae hosszú, hártás, hurkaszerű; két gyenge, rövid szignumot visel.

A palearktikus nemet egyetlen fajra alapozva állították fel, melyet Magyarországon fedeztek fel. Egyes szerzők más, kelet-ázsiai fajokat is ide sorolnak, azonban ennek igazolása további vizsgálatokat igényel. A nem típusfajának legjellemzőbb bélyege - a hím hátulsó szárnyának hanghólyaga - a többi idetartozónak vélt fajnál hiányzik. Legközelebbi rokona a (szintén monotipikus) *Dryobota* LEDERER, 1857 génusz és annak egyetlen faja, a *D. labecula* (ESPER, 1788).

170. ábra: *Rileyana fovea* (TREITSCHKE, 1825)

- - Az ajaktapogató egyenes, előreálló. A hím csáuja finoman pillás, a nőstény fonalas. A fejszörzet és a gallér alsó harmada a torszörzetnél világosabb árnyalatú, sötétbarna. Az elő- és utótori pamacs felmeredő. Az előlő szárny alapszíne melegfényű sötétbarna, a csapfolt széles alapú, hosszú, sötét kitöltésű. A kör- és a vesefolt körvonala szimpla, a körfolt az alapszínnel megegyező, a vesefolt nagyobbik hányada fehéres (ritkábban sárgás) kitöltésű. A keresztvonalak kettősek, eléggé elmosódottak, világos kitöltésűek; a belső hullámos, a külső ívelt, fogazott. A hullámvonal világosbarna, vékony, kevésbé feltűnő; a külső keresztvonal és a hullámvonal belső szegélyéhez közeli része sárgás behintésű. A nyílfolatok elmosódóak. A rojttó világos, a rojt vörhenyes fényű barna. A hátulsó szárny barnásszürke, a hím hanghólyagja áttetsző. A rojttó világos, a rojt vörösszürke. A fonák vöröses árnyalatú barnásszürke, a vesefolt és a külső keresztvonal árnyéka megfigyelhető (170. ábra).

Pontomediterrán faj, Dél-Tiroltól a Krimig és Közép-Anatóliáig terjed, északi areahatára a Kárpát-medencében (Szlovákia) van. Mindeniütt a szubmediterrán és mediterrán molyhóstölgyesek és karsztbokorerdők jellemző állata, a Balkánon viszonylag szélesebben elterjedt és nem ritka, másutt kifejezetten lokálisan fordul csak elő. Magyarországon a dombvidék és a középhegység meleg déli lejtőin kialakult bokorerdők karakterisztikus faja, erősen lokális, ám egyes élőhelyein egyes években nem ritka. Jellemző tulajdonsága, hogy egészen korán, gyakran még szürkület előtt kezd repülni ("foveás idő") és kicsorgó fanedveket keres, ilyenkor a csalétek erősen vonzza. Fényen csak ritkán észlelték, mindig igen későn, az éjszaka második felében és hajnalban jelentkezik a mesterséges fényforrások körül. Egyetlen nemzedéke ősszel (szeptember közepétől november elejéig) repül. Hernyója sárgásbarna, vékony fehéres hátvonala a szivalakú hátfoltokat két részre osztja. Minden szelvény kétoldalán egy-egy előre felé lejtő világos csík található. A tizenegyedik szelvényen egy tompa végű púp látható. A légzőnyílások barna keretűek; hasa szürkés- vagy vörössárga. Feje sárgásbarna, sötéttel szegélyezett. A hernyó nyugalmi testtartása jellegzetes, fejét magasra emeli, lábait magától távolra tartva egyenesen kinyújtja. Tápnövényei *Quercus* fajok. Levelek közé szőtt erős szövédékben bábózik. Peteként telet. Típuslelőhely: Magyarország, Budapest ("Ofen"). - Hólyagosszárnyú bagoly (Zörgőbagoly, Zörgőlepke)

fovea (TREITSCHKE, 1825)

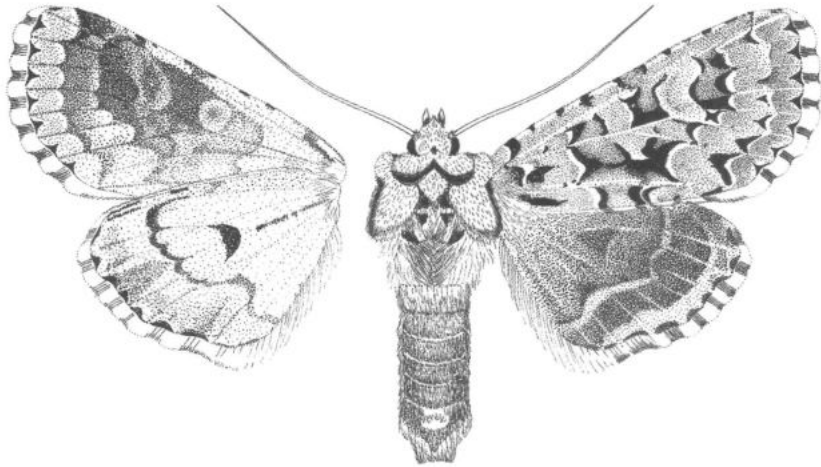

50. nem: *Dichonia* HÜBNER, 1821

Közepes és nagytermetű lepkék. A fej nagy, a homlok síma, a hím csápjja finoman fogazott vagy pillás. A nyelv jól fejlett, az ajaktapogató erős, csúcsú vaskos. A csáptövi pamacs és a homlokszőrzet hosszú, a gallér széles, töve gyakran sárgás. A tor igen széles és szögletes, a válltakarók jól elkülönülnek. A hím potroha hosszú és viszonylag karcsú, a farpamacs fejlett, a háti pamacsok kicsik, de jól láthatóak. Az elülső lábpár láb-szárai egy fajnál igen erősen, másutt mérsékelten megvastagodottak. Az elülső szárny hosszú és keskeny, egyes fajokon a costa erősebben domború, a külső szegély lehet hullámos vagy csipkézett. A hátulsó szárny jóval kisebb, tojásdad vagy kerekded. A hím fogókészülékében a tegumen alacsony, a penicularis lebenyek nagyok. A fultura kicsipett csúcsú deltoid, a vinculum széles és vaskos. A valva széles és nagy, egyes fajoknál igen nagy, disztális vége erősen kiszélesedő; a costa olykor igen erősen szklerotizált. A cuculus nagy és kerekded, a corona hiányzik. A sacculus nagy, szklerotizált, a clavus gombaalakú, tüskés felszínű. A harpe igen nagy, vastag, kétsúcú, a csúcsok olykor erősen kihegyesedő nyúlványokká alakultak. A costa kíséreléce szintén igen erős, rajta hosszabb-rövidebb, olykor kétsúcú, szarvszerű kinövésrel. Az aedoeagus vagy rövid, árszerűen keskenyedő csúcsú és a vesica egy kisebb tüskemezőt és egy terminális cornust visel, vagy pedig igen hosszú, pálcaszerű, a vesica pedig egy igen rövid, hártás csővé redukálódott. A nőstény tojócsőve rövid, erős, az ostium bursae vaskos, trapezoid- vagy tölcésalakú. A ductus bursae vagy rövid és hártás, vagy hosszabb, proximálisan keskeny és bordázott, disztálisan kiszélesedő és erősen szklerotizált. A cervix bursae kicsi, gömbölyded, felszíne vagy redőzött vagy szklerotizált, a corpus bursae zsákszerű, finoman redőzött, egyes fajoknál szalagszerű szignumokat visel.

A Palearktikuma nyugati részében elterjedt nembe legalább négy fajt sorolnak, de az *aprilina*-csoport taxonómiai helyzete vitatott: egyes szerzők a *Griposia* TAMM, 1939 alnemet önálló nemként kezelik. A korábbi munkákban további, főként belső-ázsiai fajokat is ebbe a nembe tartozóként említettek, melyeket a későbbi vizsgálatok alapján más nemekbe helyeztek át. Magyarországon a génusz három faja bizonyosan honos, a *D. pinkeri* elköltelése igen valószínűtlen. Mediterrán csoport, elterjedési súlypontja a Földközi-tenger medencéjének keleti felére esik, de a fajok egy része a lombohullató vegyceserdőket követve észak- és kelet-felé is szélesebben elterjedt. Egynemzedékes őszi fajok, az imágók nem telelnek át. A hernyók mindenekelinti tölgyfélék leveleit fogyasztják.

- 1 (2) Az elülső szárny alapszíne világoszöld, a rajzolat fekete. Az ajaktapogató egyenes, előreálló, oldala sötétbarna, csúcsa világoszöld. Mindkét ivar csápjja gyengén fogazott. A fejszőrzet világoszöld, a csáptövi pamacsok felállóak. A tor robusztus, a torszőrzet az elülső szárny alapszínével megegyező, világoszöld. A gallér szegélyes, a válltakarók külső oldala, az elő- és utótori pamacs csúcsa éles fekete rajzolatú. Az előtori pamacs lesimuló, az utótori rövid, felmeredő. A potroh szürkés, vagy szürkésbarna árnyalatú. A lábak zöldesek, vagy zöldesszürkék, az ízhatárok feketével gyűrűzöttek. A kör- és a vescfolt egy fekete vonallal körülrajzolt, nagy, az alapszínnel megegyező kitértésű. A csapfolt széles alapú, felső része nyitott, gyakran szürkés behintésű. A keresztvonalak erőteljesek, feketék, azonban gyakran felszakadozóak, külső oldalukon világos kontrasztúak. A tövi keresztvonalból csak az induló szakasz látszik, a tövonal rövid, kettős. A hullámvonal az elülső szegély erős szubapikális foltjából indul, belső oldalán a nyílfoltok a belső szegély felé fokozatosan növekednek. Az árnyék vonal homályos, bár a sötét rajzolatú nőstényeken igen erőteljes is lehet. A hátulsó szárny mindkét ivarnál sötétszürke, a keresztvonal külső oldala és vele párhuzamosan a szegélytér mellett egy vékony sáv kivilágosodó. A holdfolt mindig látható. A fonák világosszürke, változó erősségű barnásszürke behintéssel. Az elülső szárny rajzolatú elemei jól megfigyelhetők. A holdfolt és a külső keresztvonal markánsan kirajzolódik (171. ábra).

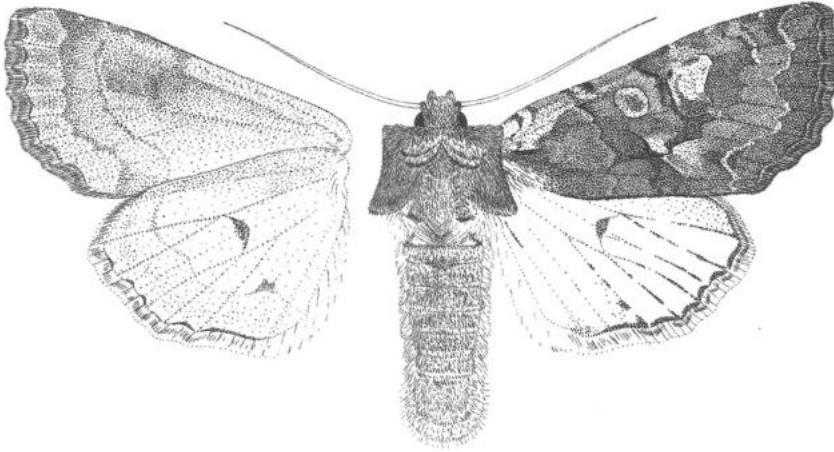

171. ábra: *Dichonia aprilina* (LINNAEUS, 1758)

Holomediterrán-kisázsiai faj, a Mediterráneumban szélesen elterjedt, de az atlantikus területeken, valamint a zonális erdőössztyepp nyugati területein is sokfelé otthon van. Keleti areahatára Kis-Ázsiában Közép-Anatólia, északabbra a Krím, a Kaukázus délkeleti vonulatai, illetve az Ural déli lábai; észak felé egészen a Skandináv-félsziget déli partjaiig hatol. Egyes szerzők szerint két, egymáshoz igen közel álló és együtt előforduló faj (*D. aprilina* és *D. wegneri*) komplexe; a kérdés még távolról sem eldőlt. A tágan értelmezett *D. aprilina* Magyarországon általánosan elterjedt, nagyobb egyedszámban azonban csak az Északi-középhegység (Zemplén, Bükk és Torna-karszt) néhány pontjáról és az Alföld északkeleti felén található öreg síkvidéki tölgyesekből ismeretes. Nappal szívesen pihen öreg, zuzmós fatörzseken, kora este kel szárnyra. A mesterséges fény és a csalétek iránt egyaránt érzékeny. Egynemzedékes, a hegyvidékek hűvösebb, magasabb részein már augusztus végétől találkozhatunk vele, de rajzáscsúcsa általában október elejére esik; esetenként még október végén is repül. Hernyója barnásszürke változó erősségű sötétszürke behintéssel. Minden szelvényen egy-egy ovális, fehér keretű barna folttal, amelyet a finom fehéres hátvonal oszt ketté. A hátvonal két oldalán szelvényenként két fehér pont található. Feje barna, két ívelt fekete vonallal. Peteként telel. Tápnövényei *Quercus*, ritkábban *Fagus*, *Tilia*, *Fraxinus* és *Populus* fajok. Típuslelőhely: Európa (= *rumica* [DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775; *xantha* SCHAWERDA, 1909; *obscurior* WOLFSBERGER, 1970). - Őszi zöldbogoly

aprilina (LINNAEUS, 1758)

- 2 (1) Az elülső szárny alapszíne szürke vagy szürkésbarna, legfeljebb a rajzlati elemek egy része zöldes.
- 3 (4) Az elülső szárny ólomszürke, a bagolyrajzolat elemei zöldesfehérek vagy zöldek. Az ajaktapogató rövid, előreálló. A hím csápjá fogazott, a nőtényé fonalas, mindkét ivarnál a csáptengely barna. A fejszörzöt sötétszürke, a gallér középső része narancssárga, felső élén vékony fekete csíkkal. A torszörzöt az elülső szárny alapszínével megegyező, a válltakarók élein feketésvégű szőröket találunk. Az elő- és utótori pamacs kicsi, enyhén felálló. A kör- és a vesefolt erőteljes, világoszöld kitöltésű, sötét közepű. A nőtényeken a vesefolt külső oldala szürkés behintésű. A csapfolt vékony fekete vonallal körülrajzolt, kitöltése az alapszínnel megegyezik. A tóter az elülső szegélytől a tővonalai

172. ábra: *Dichonia aeruginea* (HÜBNER, [1808])

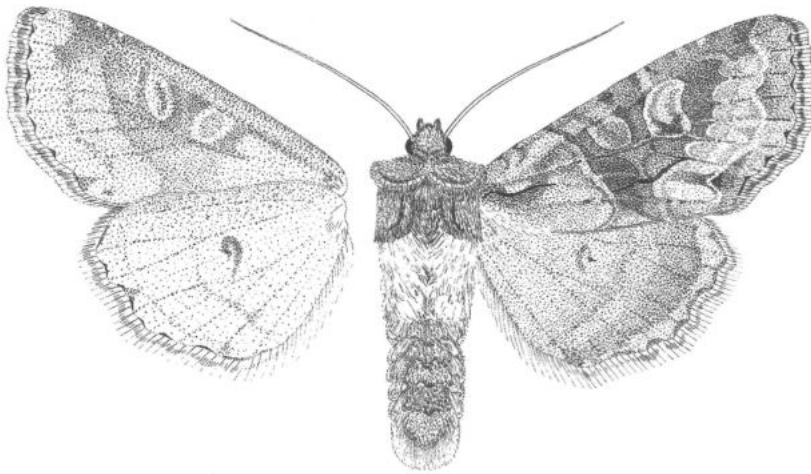
világoszöld behintésű, a nőstényeken ez lényegesen kevésbé szembetűnő. A keresztvonalak kettősek, vékonyak, világos kitöltésűek, a belső hullámos, a külső ívelt, fogazott. A csapfolt vége és a külső keresztvonal között egy kivilágosodó foltot találunk. A hullámvonal halvány, zezgugos. A rojttó világos, a rojttó ólomszürke. A hímek hátsó szárnya fehéresszürke, az erek sötétben fedettek; a szegélytér keskeny, diffúz szürkés behintésű, a holdfolt jól látható. A nőstények hátsó szárnya egyöntetű sötétszürke. A fonák világosszürke, az elülső szárny középtere besötétedő, a holdfolt árnyéka mindig megtalálható (172. ábra).

Holomediterrán-kisázsiai faj, északi elterjedési határát Közép-Európa szubmediterrán tölgyeseiben éri el. Igen változékony faj, számos formáját és színváltozatát írták le. A nyugati populációk taxonómiailag egységesek, míg Kis-Ázsia középső és délkeleti részén önálló alfajai élnek. A Mediterráneumban sokfelé gyakori, Magyarországon csak néhány dombvidéki és közep-hegységnyi meleg molyhostölgyesben gyűjtötték; egyike kifejezetten lokális és ritka bagolylepékünknek. A mesterséges fény és a csalétek is erősen vonzza. Egyetlen nemzedéke szeptember elejétől október végéig repül. Hernyója fehéressárga vagy vörössárga, hátán a negyedik szelvénytől kezdődően egy lapát alakú pirosassárga folttal, melyet a vékony fehér hátvonal oszt ketté. A foltokon belül két fehér keretű rozsdabarna pont látható. Oldalvonal pirosassárga, a légzőnyílások feketék, fehér pereműek; feje barnássárga. Peteként telet. Tápnövényei tölgyfélék, mindenekelőtt a molyhos tölgy (*Quercus pubescens*). Típuselőhely: Európa (= *mioleuca* GEYER, [1828]; *chiroleuca* TREITSCHKE, 1835 nec HÜBNER; *tephroptila* WARREN, 1910, *mesembrina* SCHAWERDA, 1913). - Hamvas tölgybagoly

aeruginea (HÜBNER, [1808])

4 (3)

Az elülső szárny sötét barnásszürke, zöldes mintázat nélkül. A hím csápja egészen gyengén fogazott, a nőstényé fonalas. A fej sötétszürke, a gallér narancsbarna árnyalatú, szegélye éles fekete. Az előtöri pamacs erőteljes, felmeredő, csúcsa barnás, az utótöri lesimított, sötétvégű. A válltakarók barnásszürkék, szegélyükön feketevégű szőrökkel. A potroh szürkésbarna. Az elülső szárny erősen kiszélesedő, külső szegélye ívelt. A körfolt, a vesefolt és a csapfolt finom vékony vonallal körülrajzolt; a kör- és vesefolt kitöltése az alap-

173. ábra: *Dichonia convergens* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

színnel megegyező, míg a csapfolt egy árnyalattal sötétebb színezetű. A középtér erősen beszűkülő, sötétebb behintésű. A keresztvonalak kettősek, világos kitöltésűek. A belső ívelt, a külső íves, gyengén fogazott. A csapfolt végét a külső keresztvonalal fekete csík köti össze. A hullámvonal halvány, zegzugos. A külső keresztvonal és a hullámvonal között a belső szegélyhez közel egy barnás behintésű foltot találunk. A rojttó világos, a rojt szürkésbarna. A hátulsó szárny mindkét ivarnál szürke, elkülönült szegélytér nélküli. A holdfolt és a keresztvonal halványan kirajzolódik. A fonák világos szürkésbarna, a vesefolt, holdfolt és a külső keresztvonal árnyéka megfigyelhető (173. ábra).

Sajátos elterjedésű mediterrán faj: a Délnyugati-Alpoktól az Ural déli lábaig egy viszonylag keskeny sávban található, Kis-Ázsiából és Olaszország nagy területeiről hiányzik; észak felé a Benelux-államok déli határaitól az Alpok és a Kárpátok peremvidékein át a zonális erdőssztyepp északi határvonaláig található. Magyarországon a lombhullató vegyeserdők jellemző állata, közephegységi erdővidékeinken rendszerint gyakori; egyes példányai az ország bármely pontján előkerülhetnek. Kifejezetten jól csalétkézhető, de a mesterséges fény is vonzza. Egynemzedékes faj, a lepkék augusztus végétől október végéig repülnek. Hernyója homokszínű, hátvonala vékony, fehéres, pirosasbarnával határolt. A negyedik szelvénytől kezdődően a hátvonal két oldalán egy-egy szabálytalan alakú rozsdabarna vagy fekete foltot találunk, melyekben két apró fehér pontocska van. Oldalvonal a sárgásfehér, benne ülnek a fekete keretű fehér légzőnyílások. A nyakpajzs feketés három fehér vonalkával. Feje világosbarna, két ívelt fekete csikkel. A fiatal hernyó levélszövedéket készít; talajban bábozódik. Peteként telel. Tápnövényei *Quercus*-fajok. Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke (= *spicula* ESPER, [1791]). - Őszi tölgybagoly

convergens ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

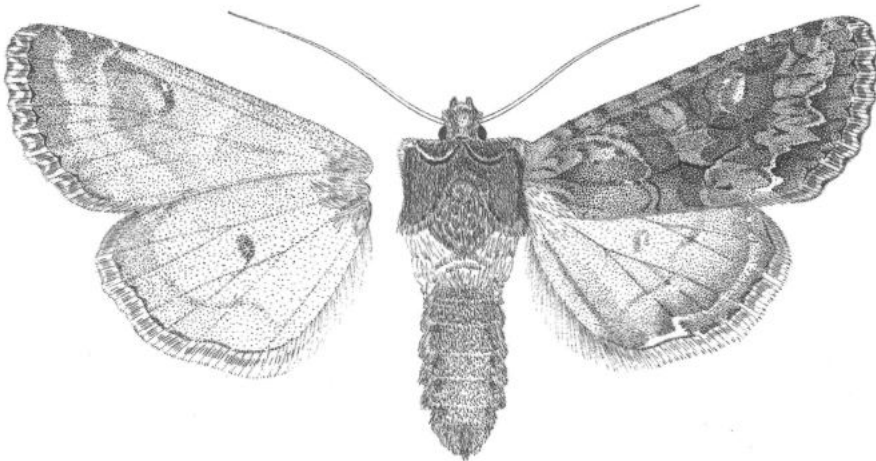
51. nem: *Dryobotodes* WARREN, 1910

Közepes, esetleg kistermetű lepkék. Külső morfológiai jegyeikben az előző nemhez igen hasonlóak, de az elülső lábszár megvastagodása nem annyira erőteljes, az elülső szárnyak keskenyebbek és hosszabbak. Az ivarszervek alkotása a két közel rokon nemben erősen eltérő: a hím fogókészülékében a tegumen igen széles penicularis lebenyeket visel, a fultura keskeny, csúcsi részén gyakorta tövismező van. A valvák alakulása faj-

csoporttól függően változó: az egyik fajcsoportban az *Auchmis* nem fajaira emlékeztető alakú, nyújtott, némiképp S-alakban hajlott és disztálisan kiszélesedő, a cucullus és a corona jól fejlett. A sacculus rövid és széles, a harpe és az ampulla egyaránt erősen szklerotizált, változó hosszúságú és hegyes csúcsú. A másik fajcsoportban a valvák rövidebbek, a costa nyúlványa sokszor redukált, a harpe rövidebb és vastkos, esetenként labdaszerűen megvastagodott végű. Az aedoeagus hengeres és kissé hajlott, a carina esetenként apró fogakkal erősített lemezt visel. A vesica hosszú, visszakanyarodó cső, egy (vagy néhány) erősebb cornutussal és egy tüskemezővel. A nőtény ivarkészülékében a tojócső változó hosszúságú, rendszerint eléggé rövid, az ostium bursae nagy, trapéz- vagy kehelyforma, erősebben szklerotizált. A ductus bursae hosszú, csőszerű, vastagabb kitinlemezek, bordák, helyenként szemcsézett redők merevítik. A cervix bursae ráncos felszínű, ovális, kocsonyás vagy kitines skulpturázattal. A corpus bursae tojásdad-elliptikus; szalagszerű szignumokkal.

A palearktikus-orientális nemet mintegy tucatnyi faj alkotja, melyek két élesen elváló fajcsoportra oszlanak. A típusfajt is tartalmazó fajcsoport az orientális régió peremterületeitől és a pacifikus zónától Európa nyugati partvidékéig és Észak-Afrikaig terjed. Két fő elterjedési gócot - egy monszonikus-pacifikus és egy mediterrán - figyelhetünk meg, a keleti és nyugati területeknek nincs közös faja. Arboreális, eléggé humid és dús aljnövényzetű lombhullató és vegyeserdőkben élnek, de a nyugat-palearktikus fajok egy része a mediterrán bokorerdőkben, meleg száraz sziklaerdőkben is megtalálja életfeltételeit. A második, kistermetű fajokat tartalmazó fajcsoport mediterrán-kisázsiai areájú, a száraz és meleg, bokros erdővidékek jellemző faunaelemei. Egnemzedékes őszi-késő őszi fajok, tápnövényeik főként lombosfák, ezen belül is elsősorban tölgyfélék. A Kárpát-medencében három faj honos, ezek közül Magyarországon két fajt találtak. A *D. carbonis* (Wagner, 1931) fajra vonatkozó irodalmi adatok régi hivatkozásokon alapulnak: a faj északi areahatára a Déli-Kárpátok peremvidéke, jelenlegi határainkon belül nem fordul elő.

- 1 (2) A vesefolt felülről lefelé keskenyedik (felül szélesebb, mint alul), a hím és a nőtény azonos színezetű. Az ajaktapogató rövid, előreálló. A hím csápjá fogazott, a nőtényé fonalas. A torszórzet erősen tagolt, az előtöri pamacs kétélű, felmeredő, világos, az utótöri széles alapú, lesimított, sötét végű. A válltakarók fekete szegélyűek, közepük kivilágosodó. Az elülső szárny kifejezet-

174. ábra: *Dryobotodes eremita* (FABRICIUS, 1775)

ten nyújtott, csúcsa lekerekített, alapszíne sötét szürkésbarna. A kör-, a vese- és a csapfolt finom vonallal körülrajzolt. A kör- és a vesefolt világosabb kitöltésű; a csapfolt az alapszínbe olvadó. A keresztvonalak kettősek, eléggé elmosódottak. A középtér erősen beszűkül. A vékony hullámvonal és a külső keresztvonal közti tér általában világos behintésű. A rojt szürkésbarna. A hátulso szárny a hímeknél világos barnásszürke, a nőstényeknél erősebb sötétszürke behintésű, elkülönült szegélytér egyik ivarnál sincs; a holdfolt halvány. A rojttó világos, a rojt szürkésfehér. A fonák barnásszürke, a vesefolt és a holdfolt árnyéka mindig, a külső keresztvonalé csak esetenként megfigyelhető (174. ábra).

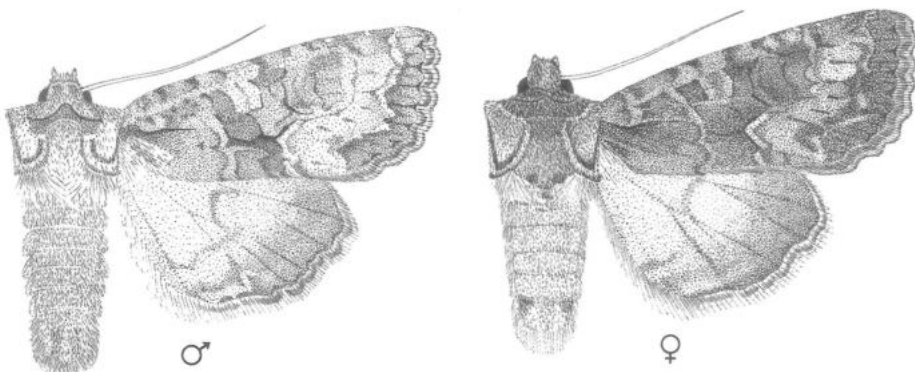
Holomediterrán-iráni faj, mely a tölgyeseket követve magasan észak felé hatol, areája néhol a sarkkört is megközelíti. Nyugaton a Brit-szigetek, délen a Földközi-tenger afrikai partvidéke, keleten Irán délnyugati hegyvidékei és az Ural képviselik elterjedési határait. Magyarországon a lomboserdők egyik jellemző és gyakori faja, egyes példányokként az ország egész területén megtalálható. Igen jól csalétkezhető, a mesterséges fény is erősen vonzza. Egynemzedékes faj, augusztus végétől október végéig repül. Hernyója zöld, finoman sötétben pontozott. Hátonala éles, világossárga, oldalvonala sárga, benne ülnek az apró, fekete légzőnyílások. Feje zöld. Földben bábozódik. Peteként telet. Tápnövényei mindenekelőtt *Quercus*-fajok. Típuslelőhely: Németország, Leipzig (= *protea* [DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775; *seladonia* FABRICIUS, 1794; *corsica* SPULER, 1908). - V á l t o z é k o n y t ö l g y b a g o l y

eremita (FABRICIUS, 1775)

2 (1)

A vesefolt felülről lefelé szélesedik (alul szélesebb, mint felül), a hím sokkal világosabb, mint a nőstény. Rajzlati elemei az előző fajéhoz igen hasonlóak, feltűnő azonban a két ivar erősen eltérő szárnyalakja és színezete: a hím szélesebb szárnyú és szinte mindig fényes világosszürke, a nőstény sötét füstszürke vagy feketésszürke; a pikkelyzet mindkét ivar esetében jellegzetesen retikulált. Az egyéb eltérések nem szignifikánsak (175. ábra).

Az előző fajhoz hasonló elterjedési típusú, de annál sokkal kevésbé expanzív faj: északi area-határa nagyjából a Kárpátok északi vonulatainak magasságában húzódik, és nem terjed ki az erdőssztyeppzóna kelet-európai maradványaira sem. Hazai elterjedése részben átfed az előző fa-

175. ábra: *Dryobotodes monochroma* (ESPER, 1790)

jével, de annal sokkal lokálisabb és ritkább. Elsősorban a középhegység és a dombvidék meleg déli lejtőinek és sziklavidékeinek bokorerdeiben találják, a síkvidékről nagyjában-egészében hiányzik. Jól csalétkezhető, és a mesterséges fény is vonzza. Fügynem/edékes, augusztus végétől október végéig repül. Helyője sárgászöld, hátvonala világossárga, oldalvonala sárga, alulról sötétül árnyékolta. A légzőnyílások fehérek, fekete keretűek. Talajban bábozódik. Petékét telet. A hernyó tölgyfélék leveleit fogyasztja, fő tápnövénye a molyhos tölgy (*Quercus pubescens*). Típuslelőhely: Olaszország, Firenze (= *distans* HUBNER, [1813]; *suberis* DU PONCHIEU, 1827). - Szürke tölgybagoly

monochroma (ESPER, 1790)

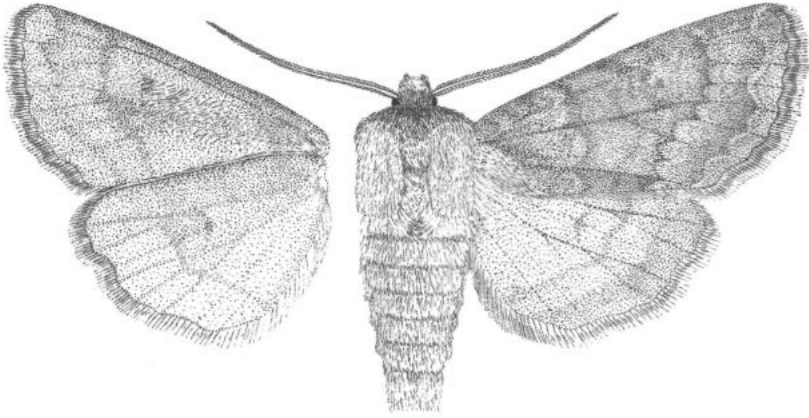
52. nem: *Dasyptilia* GÜENÉE, 1852

Igen változó méretű, sok esetben kissé szövőszerű lepkék; kis, közepes, nagy és igen nagy fajok egyaránt vannak közöttük. A fej kicsi, a nyelv csőkevényes, az ajaktapogató rövid, előreálló, bozontos szőrrel borított. A homlok sima, domború, a hím csápja lehet röviden fésűs, fűrészos, finoman fogas vagy pillás, a nőstényé fonalas. A fejtető és a tor többé-kevésbé egycmű, hosszú, durva szőrrel borított, a potroh hosszú és erős, egyes fajoknál kifejezetten lapos, pikkelyszőrökkel és ritkás, elálló szőrrel fedett. A lábak erősek, a lábszárak röviden szőrözöttek. Az elülső szárny hosszú, a fajok többségénél keskeny és hegyes csücsű, egyes fajcsoportokban viszonylag magas és kerekített; a hátsó szárny jóval kisebb, ovális és kerek csücsű. A hím ivarkészülékében az uncus rövid, egyes fajoknál feltűnően lapos és széles, a tegumen széles és alacsony, a fultura kehely- vagy pajzszerű, gyakorta szembeszökő középnylvánnyal. A vinculum vastkos és erős. A valvák viszonylag szélesek és rövidek, a costa szklerotizált, háromszögletű, a ventrális szegélyen túlnyúló kinövést visel. A cucullus rövid és többé-kevésbé lekerekített, a corona hiányzik, hosszabb, ritkás sörtemező helyettesíti. A clavus kicsi, gombafej-szerű, vagy egy kidudorodó, érzéksörtés felszín. A harpe bázisa hosszú, lécszerű, disztális szakasza vagy hosszú és karesű, S-alakú, vagy rövid és lapított, kerekített csücsű. A nőstény tojócsőve néhány kivételtől eltekintve rövid és széles, az ostium bursae karakterisztikus, kehely- vagy szalagszerű, esetenként kis nyelvet hordoz. A ductus bursae hosszú, lapított, sokszor lebenyszerű, felgyűrődő oldalfüggelékkel. A háti és a hasi lemez csak részben átfedően szklerotizált, a szklerotizált területek szegélye erősen csipkézett. A cervix bursae kicsi, kúp alakú, a ductus seminalis feltűnően tág. A corpus bursae hosszú, zsákszerű, igen vékony falú; signum csak kivételesen fordul elő.

Nagy fajszámú palearktikus nem, a késő őszi-kora tavaszi aszpektus egyik legjellemzőbb csoportja. Számos, sokszor élesen elkülönülő alnemre oszlik, melyek esetenként életmódjukban is különbözhetnek. A csoport a fátlan biotópokhoz kötődik, arborális fajt nem ismerünk. Elsősorban magashegységek szubalpin gyepeiben, sziklavidékein élnek, csupán egyetlen faj ereszkedett le Észak-Európában a tundraszegélybe. A nagy változatosságot mutató nemnek csak egyetlen alneme és annak négy faja él Európában, Magyarországon eddig még egyetlen sem észlelték. A lepkék késő ősszel illetve télen repülnek, az alnemek többségében csak a nőstények teletnek át és tavasszal petéznek (de ismerünk olyan csoportokat, ahol mindkét ivar áttelel és csak tavasszal párzik). A magashegyi fajok egy része rendszerint még a hóolvadás előtt előbújik, ha a kövek szegélye körül már elolvad a hó és a lepkék sütkérezni kimászniak a napfényes sziklaoldalakra. A kifejezetten hideg időszakokban, gyakorta erős fagyokban repülnek, a mesterséges fény körül még október-novemberben is éjjel után vagy hajnalban jelentkeznek. A nőstények nagytermetű ernyősökre petéznek, a hernyók ezek szárában és gyökérnyakában fejlődnek.

A hím csápja erősen, kétoldalian fogazott, a nőstényé fonalas. A fej- és tor-szőrzet egyöntetű, az elülső szárny alapszínével megegyező, legtöbbször zöldessárga vagy vörhenyesbarna. Az elülső szárny kiszélesedő, külső íve a faj többi alfajától eltérően erősen ívelt, ami az állatnak feltűnően kerek formát kölcsönöz. A rajzlati elemek elmosódó kontúrúak, főleg a sötét-világos szín-

176. ábra: *Dasyptolia templi* ssp. *koenigi* RONKAY & VARGA, 1986

hatás emeli ki őket. A kör- és a vesefolt világos kitöltésű, a csapfolt hiányzik. A körfolt kicsi és kerek, a vesefolt keskeny, egyenesen álló. A középtér egy árnyalattal sötétebb, határa rajzolja ki a keresztvonalakat. A belső karéjzott, a külső enyhén ívelt, fogazott. A hullámvonal sárgás árnyalatú, vékony, fogazott. A rojttó sötét, a rojt zöldessárga. A hátulsó szárny mindkét ivarnál világos fehéresszürke vagy sárgásszürke, sárgászölddel erősen fedett, elkülönült szegélytér nélkül; a holdfolt és a keresztvonal halványan mindig látható. A rojttó sötét, a rojt sárgászöld. A fonák szürkés behintésű sárgászöld, a vesefolt, a holdfolt és a külső keresztvonal árnyéka jól megfigyelhető.

A nem legnagyobb elterjedésű faja, Dél-Skandináviától és az Atlasztól a Hindukus-hegységig terjed; az Eurázsiai-hegységrendszerben sokfelé megtalálták, de erősen sporadikusan fordul elő. Számos földrajzi alfaja ismeretes, a nevezéktani alfajt a leginkább specializálódott észak-európai populációk alkotják. A Mediterráneumban és Kis-Ázsiában közel rokon fajaival (pl. *ferdinandi* RÜHL, 1892, *esseri* FIBIGER, 1992, *fibigeri* HACKER & MOBERG, 1988, stb.) együtt fordul elő; Magyarországon ezidáig még nem gyűjtötték. Egynemzedékes, a tengerszint feletti magasságtól függően augusztus elejétől a tél beálltaig repül, a hímek ekkor elpusztulnak, a nőstények azonban áttelelnek és június elejéig szakaszosan petéznek. A mesterséges fény vonzza; imágóként nem táplálkozik, így a csalétken nem jelentkezik. Hernyója sárgásszürke, gyengébb vagy erősebb vörös behintéssel (ritkán hűsvörös is lehet). A sörteszemölcsök nagyok, feketék. A fej és az osztott nyakpajzs világosbarna. Endofág életmódú, tápnövényei nagytermetű ernyősvirágzatúak (pl. *Heracleum*, *Ferula* stb.). Típuslőhely: Svédország. (= *alpina* ROGENHOFER, 1866)

[**templi** (THUNBERG, 1792)]

Alfaja:

A Déli-Kárpátokban élő populáció elmosódó rajzolatával, egyöntetű, kissé zöldes árnyalatú sárgásbarna színezetével és sötétebb hátulsó szárnyával tér el az észak-európai, az alpi és a balkáni alfajoktól (176. ábra). Eddig csak Herkulesfürdő környékén találták, hazai előfordulása kevésbé valószínű. Életmódja, fenológiája a többi *templi*-alfajával nagyjából megegyező, tápnövénye ismeretlen. Típuslőhely: Románia, Herkulesfürdő. - L o m p o s t é l i b a g o l y

[**templi** ssp. **koenigi** RONKAY & VARGA, 1986]

53. nem: **Polymixis** HÜBNER, [1820]

Rendszerint közepes, ritkán nagytermetű, erős testű lepkék. A fej nagy, a homlok si-
ma, az ajaktapogató viszonylag rövid, ferdén felmeredő. A hím csáuja pillás vagy fino-
man fogazott, a nőstényé fonalas. A gallér széles, a tor szőrzete kevésbé tagolt, a torpa-
macsok elmosódottak vagy hiányoznak. A potroh hosszú és karcsú, rendszerint rásimu-
ló pikkelyszőrökkel fedett; egyes fajokon hosszabb oldalszegély van. A hím farpamacsa
rendszerint nagy és széles, a háti pamacsor rövid vagy hiányzik. Az elülső szárny kes-
keny és nyújtott, hegyes csúcsú, a külső szegély több fajcsoportban hullámos vagy kis-
sé csipkézett. A hátulsó szárny kicsi és erősen lekerekített, esetenként a csúcs kihegye-
södő. Az ivarszervek felépítése nagy változékonyságot mutat, főbb strukturális bélyegei-
k alapján alnemeket és fajcsoportokat különíthetünk el.

Nagy fajszámú, igen változatos palearktikus nem, elterjedési súlypontja Közép- és Kis-Ázsiában van, et-
től keletebbre csak néhány képviselője fordul elő. A *Mniotype* és *Blepharita* nemekkel igen szoros rokonság-
ban áll, egyes fajaik generikus (és szubgenerikus) besorolása sokszor titkózik nehézségekbe. Az alnemek el-
különítése a genitáliák felépítésén alapszik, külső morfológiai jellegek alapján egy-egy faj szubgenerikus ho-
vatarozása csak nehezen dönthető el. Arboreális eredetű nem, a Palearktikum délkeleti és az orientális régió-
val határos területein a magashegységek felső, ritkás erdeiben, folyóvölgyeiben találhatóak, míg a levezet-
tebb alakok a xeromontán, erősen nyílt sokszor teljesen fátlan élőhelyekhez alkalmazkodtak; egy faj másodla-
gosan újra arborcálissá vált és a zonális erdősztyeppben terjedt el. Egygenerációs, nyárvégi-őszi, esetenként
késő őszi fajok, a Himalája-vidéken egyes taxonok tavasszal repülnek. A lepkéket mind a mesterséges fény,
mind a családok erősen vonzza. Peteként telelnek, a hernyók lágyszárú kúszikűceken polifágok. Magyarorszá-
gon három alnem egy-egy fajja honos, egy további faj előkerülése nem kizárt.

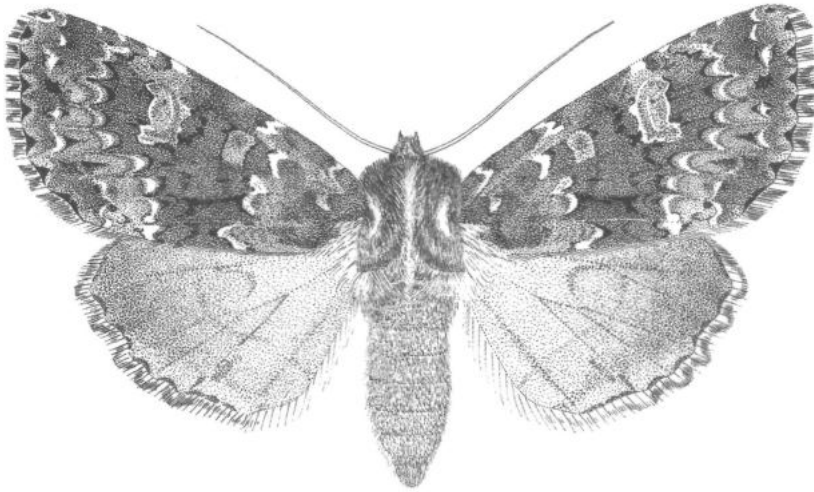
Az alnemek határozókulcsa

- 1 (4) Kisebb termetű (<42 mm) fajok, az elülső szárny vagy sötét feketésszürke, vi-
lágosabb (fehércs) rajzolattal, vagy fényes okkerszürke, sötétebb szürke és
barna mintázattal, ekkor a hím hátulsó szárnya tiszta fehér. A hímivarszervben
a valva rövidebb és szélesebb, a cucillus kerekített, a costa nyúlványa külön-
álló, nem pollex-szerű.
- 2 (3) Az elülső szárny sötét feketésszürke, a rajzolati elemek világosak. Mindkét
ivar hátulsó szárnya szürkés, sötétebb szegélytérrel.
1. alnem: **Polymixis** HÜBNER, [1820]
- 3 (2) Az elülső szárny változó árnyalatú világosszürke, sötétebb rajzolattal. A hím
hátulsó szárnya tiszta, fénylő fehér, a nőstényé sötét szürkésbarna.
2. alnem: **Xanthomixis** BECK, 1996
- 4 (1) Nagyobb termetű (39-48 mm) fajok, az elülső szárny szélesebb, sosem feke-
tésszürke, a hím hátulsó szárnya szürkés, sötétebb keresztvonallal és szegély-
térrel. A hím ivarszervében a valva sokkal hosszabb és karcsúbb, a cucillus
feltűnően nyújtott, a costa nyúlványa kicsi, pollex-szerű vagy redukálódott.
3. alnem: **Myxinia** BERIO, 1985

1. alnem: **Polymixis** HÜBNER, [1820]

Az ajaktapogató rövid, oldala feketés, csúcsa világos. A hím csáuja fogazott,
a nőstényé fonalas. A fej- és torszövet fehéres szőrökkel erősen tagolt, a gal-
lér felső harmadában éles, sötét csíkkal. A potroh barnás árnyalatú, a lábak söté-
tekek, világosan gyűrűzöttek. Az elülső szárny nyújtott, a hímeké finoman ki-

hegyesedő, a nőstények szárnycsúcsa jobban lekerekített. A kör- és a vesefolt vékony feketés vonallal keretezett, a vesefolt feltűnő fehéresszürke kitöltésű. A csapfolt csak halványan rajzolódik ki. A keresztvonalak markánsak, kettősök, sötét-világos kontrasztúak. A belső zezugos, a külső keresztvonal enyhén ívelt, fogazott. A tövi keresztvonalból csak a kezdeti szakasz látszik. A hullámvonal fehéresszürke, vékony, időnként felszakadozó, belső oldalán a nyílfoltok mérete példányonként erősen változó. A rojt fehéresszürke, sötét középvonallal. A hátulsó szárnyon a holdfolt és a keresztvonal halványan látható; a rojttő sötét, a rojt fehéresszürke, sötét középvonallal. A fonák fehéresszürke, változó erősségű barnásszürke behintéssel. A vesefolt, a holdfolt és a külső keresztvonal árnyéka mindig megtalálható (177. ábra).

177. ábra: *Polymixis polymita* (LINNAEUS, 1758)

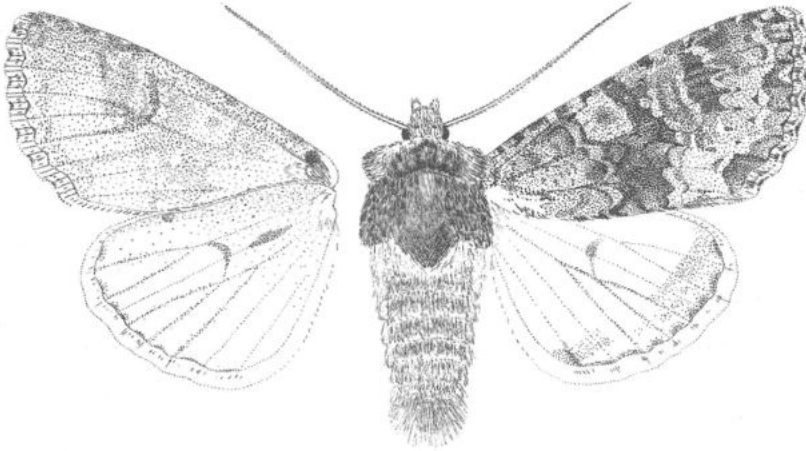
Nagyobb elterjedésű mediterrán faj, mely az Alpok délnyugati vonulataitól Törökország nyugati hegyvidékeiig, észak felé Skandinávia déli részéig terjed, de areája erősen szaggatott. Közép-Európában általánosan elterjedt, száraz és mérsékelt nedves, meleg tölgyesekben és vegyeserdőkben él; szórányosan sokfelé megtalálható, de csak kevés helyen gyakori. Egyetlen nemzedéke augusztus elejétől október elejéig repül, a mesterséges fényt és a csalétket is kedveli. Hernyója szürkés behintésű pirosasbarna, három vékony, fehér hátvonallal, melyek között apró fehér pontokat találunk. Oldalvonala beleolvad a hasi oldal világosabb színébe, de jól látható az őt kísérő árnyékvonal, melyben szelvényenként egy-egy apró fehér pont van. A légzőnyílások fehérek, fekete keretűek. Nyakpajzsa és feje barna. Peteként telet. Lágyszárúakon polifág. Típuslelőhely: Svédország (= *ridens* HÜBNER, [1803]; *aithalodes* DANNEHL, 1929). - K a n k a l i n - t a r k a b a g o l y

polymita (LINNAEUS, 1758)

2. alnem: **Xanthomixis** BECK, 1996

- - Az ajaktapogató rövid, enyhén felfelé görbülő. A homlok fehéresszürke, egyetlen sötét keresztssávval. A hím csápjja egészen gyengén fogazott, a nőstényé fonalas; a csáptengely mindkét ivarnál barnás. A gallér és a torszörzet

szürke és fehéres szőrökkel kevert, a gallér felső harmadában vékony, sötét csikkal. Az utótori pamacs sötét végű, lesimított. A potroh a hímeknél világosabb szőrzetű. A lábak feketésszürkék, sárgán gyűrűzöttek. A kör- és a vesefolt nagy, erőteljes, világosszürke kitöltésű, a hímeknél a besötétedett közep-térből jól kiemelkedő. A csapfolt hiányzik. A keresztvonalak kettősek, gyakran narancssárga kontrasztosításúak. A tövi keresztvonalból csak a kezdeti szakasz található. A belső keresztvonal hullámos, a külső ívelt, fogazott. A hullámvonal halvány, gyakran alig látható, belső oldalán a nyílfoltok kicsik, esetenként hiányozhatnak is. A rojt fehéresszürke, szabályos, sötétebb mintázattal. A hátulsó szárnyon a holdfolt mindig megtalálható. A rojttő mindkét ivarnál sötét, a rojt a hímeken tisztafehér, a nőstényeken szürkés behintésű. A hí-

178. ábra: *Polymixis xanthomista* (HÜBNER, [1819])

mek fonákja fényes, fehéresszürke, a nőstényeké erős sötétszürke behintésű. A holdfolt és a külső keresztvonal kezdeti szakaszának árnyéka általában megtalálható (178. ábra).

Igen változékony atlanto-mediterrán faj, a Maghreb-országoktól a Kárpátok keleti láncáig terjed, balkáni és kisázsiai adatai megerősítésre szorulnak. Számos földrajzi alfaja és formája ismeretes, elsősorban Észak-Afrikában mutat erős szubspeciációt. Magyarországon igen lokális, élőhelyein azonban igen gyakori is lehet, meleg dolomit- és mészkő-sziklagyepeink jellemző állata. A Keszthelyi-hegységben, a Vértesben, a Gerecsében, a Pilisben és a Budai-hegységben honos. Egyetlen nemzedéke augusztus végétől november elejéig repül, rajzáscsúcsa október közepére esik. A mesterséges fény és a csalétek is vonzza; nappal sziklafalakon, nagyobb köveken pihen. Hernyója sötét vörösesbarna, hátvonala az alapszínél sötétebb, vékony, a mellékhátvonalak szélesebbek. A sávok között minden szelvényen négy fehér pontocska található. A légzőnyílások fehérek, fekete keretűek. Hasa világos sárgásszürke. Feje fénylő sárgásbarna. A hernyó elsősorban éjszaka táplálkozik, nappalra beássa magát a földbe, később ott is bábózik. Peteként telet, kétszikű lágyszárúakon polifág. Típuslelőhely: Európa (= *nigrocineta* TREITSCHKE, 1825). - Sárgamintás tarkabagoly

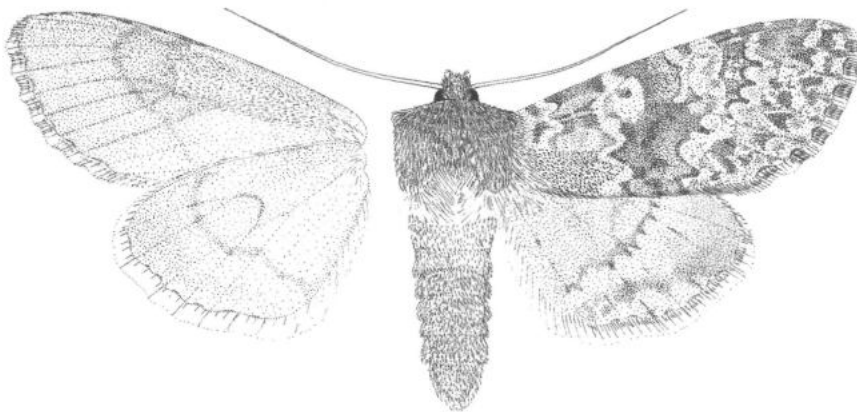
xanthomista (HÜBNER, [1819])

3. alnem: *Myxinia* BERIO, 1985

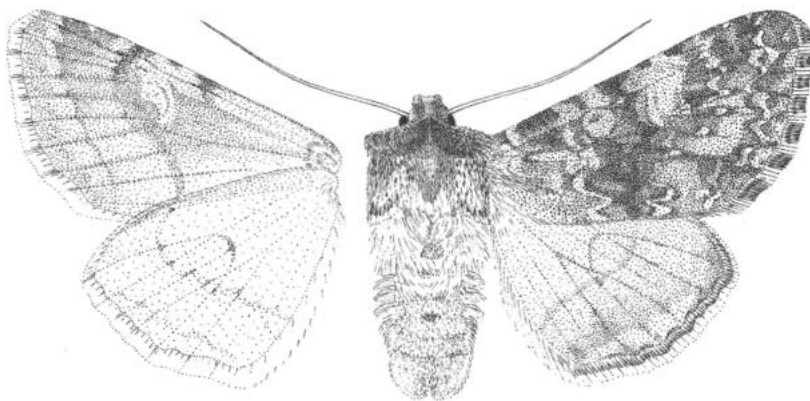
- 1 (2) A fej, a tor és az elülső szárny sárgás árnyalatú szürke, narancsbarna, vörhenyesbarna és sötétszürke szőrökkel ill. pikkelyekkel erősen kevert, így összehatásában sokkal sötétebbnek látszik. A gallér és a (kevésbé elkülönülő) válltakarók világosabb és sötétebb vonalakkal tarkázottak, az utótori pamacs nagy, sárgás csúcú. A potroh sárgásszürke, elszórtan vöröses és barna szőrökkel; a háti pamacsor szürkés, a farpamacs a hasoldalon sárga. Az elülső szárny rajzolata eléggé összetett és egyben zavaros, lévén a rajzolati elemek szétfolyóak, körvonalaik kevésbé kirajzoltak, inkább a színtónusok változása jelzi őket. A keresztvonalak, továbbá a körfolt és a vesefolt felismerhetőek, a vonalak szürkés és zegzugosak; a foltok világos kitöltésűek, narancsbarnával és sötétszürkével részben keretezettek. A hullámvonal szürke, narancsszínű pontokkal kiemelt árnyék; a rojttó és a szürkés rojt foltozása narancssárga. A hátulsó szárny fehéres, erős sárgás fénnel és gyér barnás behintéssel; a holdfolt és a keresztvonal nem túl éles, de jól látható. A szegélytér sötét behintése keskeny, viszonylag intenzív, de közvetlenül a szegély mentén a sárgás és fehéres pikkelyek alkotta világos alapszín dominál. A fonák sárgásfehér, az elülső szárny belső terében erősebb, másutt csekély szürkésbarna behintéssel és fedettséggel. A keresztvonal és a holdfolt mindkét szárnyon viszonylag éles; a rojt sárgás, sötét foltozás nélkül. 39-46 mm (179. ábra).

Atlanto-mediterrán faj, elterjedésének keleti határát a Bécsi-medencében éri el. Magyarországon még nem találták, de felbukkanása a nyugati határszél hegységeiben nem lehetetlen. Meleg, száraz és mérsékelt nedves gyepekben, sziklagyepekben, hegyi réteken honos, lokális, de élőhelyein nem ritka. Egynemzedékes faj, a lepkék az aktuális élőhely adottságaitól függően augusztus végétől október közepéig repülnek; a mesterséges fény és a csalétek is vonzza őket. Hernyója változó árnyalatú zöld, a hátedény sötétén áttetsző. Oldalvonala széles, fehéressárga, fölötte vannak a fehér, pirosasbarna keretű légzőnyílások. Feje sárgászöld. Talajban bábozódik, ritkás földszövedékben. Peteként telet. Polifág, főként lágyszárúakat fogyaszt. Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke (= *dysodea* ESPER, 1790; *major* ESPER, 1790; *calvescens* BOISDUVAL, 1840). - Olajszürke tarkabagoly

[*flavicincta* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)]

179. ábra: *Polymixis flavicincta* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

180. ábra: *Polymixis rufocincta* GEYER, [1828]

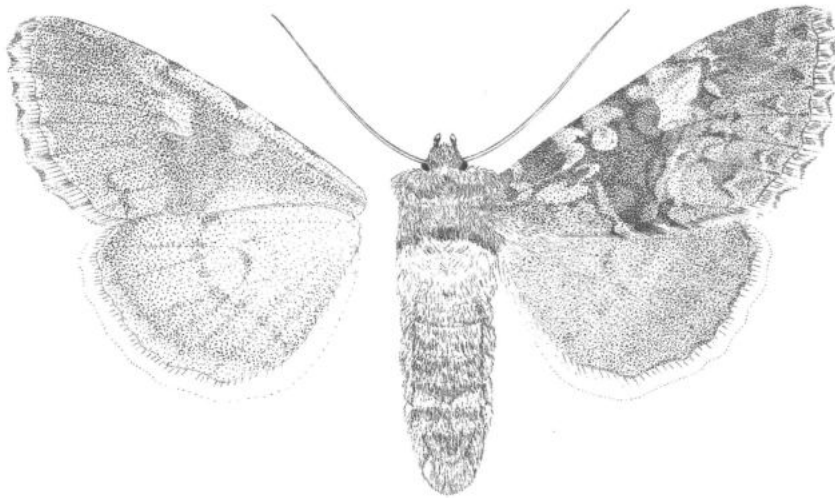
- 2 (1) Az elülső szárny világos kékesszürke vagy fehéresszürke, a sárgás rajzolati elemek (a hazai populációról!) hiányoznak. Az ajaktapogató rövid, enyhén felfelé görbülő. A hím csápja fogazott, a nőtényé fonalas. A fej- és a torszörzet egyöntetű, fehéres szőrökkel kevert kékesszürke, a potroh ennél világosabb árnyalatú. A hasoldal és a lábak világosszürkék, a lábak sárgán gyűrűzöttek. Az elülső szárny erősen kiszélesedő, csúcsa enyhén lekerekített. A rajzolati elemek eléggé elmosódottak, általában szinkontrasztjuk emeli ki őket. A körfolt kicsi, kerek, a vesefolt nagy, egyenesen álló, mindkettő világos kitöltésű, a vesefolt alsó harmadában egy sötétebb folttal. A keresztvonalak kettősek, világos kitöltésűek, a középtér mindig besötétedő. A hullámvonal csak igen halványan látható, rendszerint felszakadozó, belső oldalán a nyílfoltok kicsik, vagy hiányoznak. A rojt kékesszürke, változó mértékben foltozott. A hátulsó szárny a hímeknél világosszürke, éles kontraszt nélküli, keskeny szegélytérrel; a nőtényeké egyöntetű sötétszürke. A holdfolt általában megtalálható, de igen halvány. A fonák világos kékesszürke, a nőtényeken erős sötétszürke behintéssel, a holdfolt árnyéka erősen, a vesefolt és a külső keresztvonal csak halványan figyelhető meg (180. ábra).

Holomediterrán-kisázsiai faj, a Földközi-tenger medencéjében, Kis-Ázsia nyugati felében és a Déli-Uralban található, északi elterjedési határát az Alpok déli oldala és a Kárpát-medence déli része jelenti. Igen változékony faj, egyedi variabilitása a geográfiai tendenciákat részben elfedi, így csak kisszámú peremizolátuma képvisel önálló alfajokat. Meleg, száraz, sziklás-köves élőhelyeket kedvel, egyetlen nemzedéke késő ősszel (X-XII) repül. A hernyó kétszikűeken polifág. (= *mucida* GUENÉE, 1852).

[*rufocincta* GEYER, [1828]]

A faja :

A Magyarország déli részén élő endemikus populáció kisebb méreteivel, sötétebb kékesszürke színezetével, a sárga és vöröses rajzolati elemek teljes hiányával, valamint sötét hátulsó szárnyával és fonákjával különbözik a nevezéktani alfajtól (181. ábra). Eddig csak a Szársomlyó sziklagyepjeiből és ritkás sziklai bokorerdeiből ismert. Igen későn, október végén kezd repülni és

181. ábra: *Polymixis rufocincta* ssp. *isolata* RONKAY & UHERKOVICH, 1983

egy-egy évben még december első napjaiban is megtalálható, rendszerint nagy egyedszámban rajzik, sőt, novemberben domináns faj is lehet. A mesterséges fény és a csalétek egyaránt erősen vonzza. A magyarországi alfaj fejlődési alakjait nem ismerjük. Típuslelőhely: Magyarország, Szársomlyó - Magyar tarkabagoly (Villányi télibagoly)

***rufocincta* ssp. *isolata* RONKAY & UHERKOVICH, 1983**

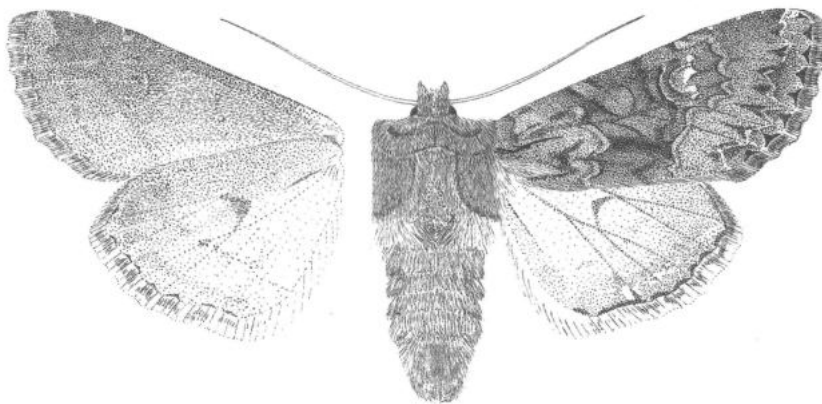
54. nem: **Mniotype** FRANCLEMONT, 1941

Közepes vagy nagytermetű, erős testű lepkék. A fej nagy, a szemek gömbölyűek, a szempillák igen hosszúak. Az ajaktapogató rövid, ferdén felmeredő, a nyelv jól fejlett. A homlokon nagy szórpmat van, a gallér széles, közepén kis taréjt formál. Az elő- és utótori pamacsok nagyok, a váltakarók jól elkülönültek. A potroh hosszú, a háti pamacsok és a hím farpamacsza nagy, szétálló. Az elülső szárny nyújtott és hegyes, a külső szegély egyes fajcsoportokban hullámos vagy kissé csipkézett; a hátulsó szárny kerekített, oldalsó szegélye olykor lapított. A hím ivarszervének felépítése az egyes fajcsoportokban igen változó - egyes esetekben a *Polymixis* HÜBNER nem bizonyos fajcsoportjaihoz igen hasonló -, itt csak az Európában egyedül előforduló *Mniotype* alnem fajainak jellemzését adjuk. Az uncus rövid és viszonylag vastag, a tegumen széles és filigrán, a penicularis lebenyek eléggé nagyok. A fultura pajzsszerű, hosszú és erős csúcsi nyúlványpárral. A valva erőteljes, középtájt kissé elkeskenyedő és hajlott. A cucullus nagy, szögletes, a csúcs lekerekített, a corona fejlett, emellett az egész cucullus hosszú, erős sörteszőrökkel fedett. A harpe rendszerint csak bazális lécével képviselt, az ampulla filigrán, pálcikaszerű, a costa nyúlványa igen erőteljes és hosszú, hegyes csúcsú. Az aedoeagus hosszú, kissé ívelt és disztálisan elkeskenyedő, a carina rendszerint néhány fogat és/vagy tüskét, valamint kitéremíthető, fogazott lécet visel. A vesica csőszzerű, visszacsavarodó, tövi részén rendszerint kisebb diverticulummal, amelyen cornutus(ok) is lehet(nek), a szubterminális részen szalagszerű sörtemező van. A nőtény tojócsőve viszonylag hosszú és erős, az ostium bursae nagy, tölcéses, szemcsézett és meggyúrt bordákat visel. A ductus bursae igen széles és lapos, sima felszínű és erősen szklerotizált. A cervix bursae nagy, tojásdad, redőzött és részben szklerotizált, a corpus bursae elliptikus. A szignumok száma és alakja változó, egyes csoportokban hiányoznak, másutt csak kisszámú és kicsi szignumfolt van, míg a nagytermetű, őszai fajok többségénél nagy, szalagszerű szignumok vannak.

Holarktikus nem, a fajok többsége a Mediterráneumban és az ázsiai magashegységekben honos; Észak-Amerikában csak néhány faj képviseli. A nem rendszertani helyzete bizonytalan, egyes vélemények szerint az idesorolt fajok egy része a *Polymixis* HÜBNER (s.l.) nembe tartozik, egy másik csoport az *Apamea* OCHSENHEIMER, 1816 nem fajaival mutat igen szoros rokonságot. További vitatott kérdés a *Blepharita* HAMPSON, 1906 és a *Mniotype* egymáshoz viszonyított helyzete. Míthogy a *Blepharita* genusz típusfaja (*amica* TREITSCHKE, 1825) egy igen sajátosan módosult faj, mely minden valószínűség szerint a *Polymixis* nem egy alnemét képviseli és viszonylag távol áll a korábban *Blepharita*-ként említett - főként kelet- és belső-ázsiai - fajoktól, így (a genus-komplex teljes revíziója előtt) célszerűbb a *satura* DENIS & SCHIFFERMÜLLER, 1775 fajt is a *Mniotype* nembe tartozóként kezelni. A csoport arboreális eredetű, a legprimitívebb alakok a Himalája, a Karakorum és a Hindukus déli, erdőszűrt vidékein, valamint Szecsuanban és Yünnanban élnek. A csoport fejlettebb képviselői a xeromontán hegyvidékeken, valamint a Mediterráneum bokorerdeiben honosak, de néhány faj a zonális sztyepp és a tajgazóna, sőt a szubarktikus területek faunájának jellegzetes tagja. Egy kisebb fajcsoporttól eltekintve őszi-késő őszi, egyenmezédes fajok, pete alakban telelnek és kétszikűeken polifágok. Magyarországon két fajt találtak eddig, további fajok előkerülése igen valószínűtlen.

- 1 (2) A hím hátulsó szárnya fehéres, sötétebb szegélytérrel, a nőstényé barnával nagyrészt fedett, de sosem sötétbarna. Az ajaktapogató rövid, enyhén felfelé görbülő. A hím csápjja fogazott, a nőstényé fonalas; a csáptengely mindkét ivarnál barna. A fej- és torszörzet sötétbarna, a gallér felső harmadában egy fekete csíkkal. A válltakarók szegélyén feketevégű szőrökkel, az elő- és utótori pamacs felmeredő, az előtori kétélű. A elülső szárny nyújtott, hegyes csúcsú, alapszíne vörhenyes árnyalatú, sötétbarna. A kör- és a vesefolt egy sötét vonallal keretezett. A körfolt az alapszínnel megegyező kitöltésű, a vesefolt külső szegélye sárgásbarna, közepe sötétmagvú. A csapfolt nyújtott, sötét kitöltésű. A keresztvonalak kettősek, éles kontúruiak, világos közepűek. A tövi keresztvonalnak csak induló szakasza látszik, a rövid, fekete tővonalnál végetér. A belső keresztvonal zezugos, a külső ívelt, fogazott. A középtér beszűkülő, alsó harmada a szárny belső éle felé fokozatosan sötétül. A hullámvonal sárgás, fogazott, gyakran foltokra szakadozott. A rojttó világos, a rojt sötétbarna, sárgás vonalakkal tördelt. A nőstény hátulsó szárnya sötétszürke behintésű, a középtér gyengén kivilágosodó; az erek mindkét ivarnál barnász-

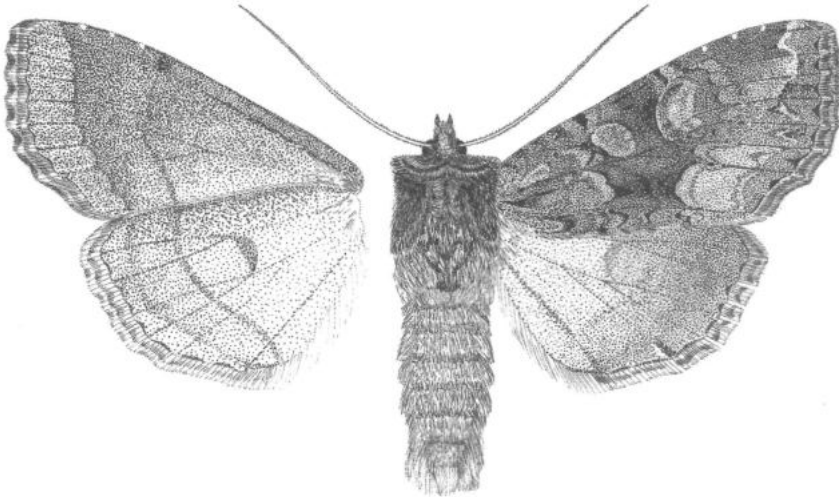
182. ábra: *Mniotype adusta* (ESPER, 1790)

szürkével fedettek. A rojttó világos, a rojt barnásfehér, sötétebb középvonallal. A fonák szürkés behintésű barnásfehér, a holdfolt élesen, a vesefolt és a külső keresztvonal árnyéka halványan megfigyelhető (182. ábra).

Nagy areájú euraszibériai faj, az Atlanti-óceán partvidékétől a Himalájáig és a pacifikus területéig terjed; északon és keleten illetve délkeleten önálló alfajai (ssp. *sommeri* LEFEVRE, 1836; ssp. *vicina* ALPHÉRAKY, 1892; ssp. *adjuncta* MOORE, 1882) élnek. Északon és a tajgaszegély mentén a Távols-Keletig ikerfajával, a *bathensis* LUTZAU, 1901 fajjal együtt fordul elő. Észak-Európában és Szibériában az erdős tundra és a nyíltabb tajgazóna jellemző faja, dél felé haladva fokozatosan válik hegyvidéki rétek, szubalpin gyepek, sziklavidekek lakójává. Észak-Európában, az európai és ázsiai magashegységekben, továbbá a tajgaszegélyben általánosan elterjedt, néhol kifejezetten gyakori, Magyarországon sokkal lokálisabb, a nyugati határszél hegyvidékein, valamint az Északi-középhegységben (Mátra, Bükk, Aggteleki-Karszt, Zempléni-hegység) találták, mindenütt egyesével került elő. Egynemzedékes nyári faj, június elejétől augusztus elejéig repül; a mesterséges fény vonzza. Hernyója vöröses árnyalatú szürkészöld, a hátedény sötétén áttetsző, mellette változó erősségű párhuzamos, fekete vonalkamintázattal. Oldalvonala világos benne található a fehér légzőnyílások. Feje zöldesbarna, feketével pontozott. Hernyóként telet, májusban bábozódik. Polifág, mindenekelőtt lágyszárúakon táplálkozik. Típuslelőhely: Németország, Frankfurt környéke (= *duplex* HAWORTH, 1809; *valida* HÜBNER, [1813]; *vulturinea* FREYER, 1832; *chardinyi* DUPONCHEL, [1838]; *pavida* BOISDUVAL, 1840; *baltica* HERING, 1846; *grisescens* STANDFUSS, 1893; *carpathica* KAUCKI, 1922). - R o z s d á s s z á r n y ú g y o m b a g o l y

adusta (ESPER, 1790)

- 2 (1) Mindkét ivar hátulsó szárnya sötétbarna. Az ajaktapogató enyhén felfelé görbülő, oldala sötétbarna. A hím csápjja fogazott, a nőstényé fonalas. A fej- és torszörzet az elülső szárny alapszínével megegyező sötétbarna. A gallér sárgás árnyalatú, felső harmadában vékony fekete csikkal. A válltakarók belső szegélye feketés vonallal szegett. Az elő- és utótori pamacs felmeredő, az előtöri erőteljes, kétélű, a válltakaróknál világosabb színezetű. Az elülső szárny az előző fajhoz képest szélesebb és kevésbé csúcsos, külső szegélye egészen enyhén csipkés. A kör- és a vesefolt nagy, feketés vonallal részlegesen körbe-

183. ábra: *Mniotype satura* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

rajzolt, kitöltése sárgás árnyalatú. A keresztvonalak kettősek, világosabb közepek. A tövi keresztvonal alig látható, a tövonal rövid, fekete. A csapfolt alsó széle és a sejt belső keresztvonalától a körfoltig tartó szakasza feketés kitöltésű. A középtér beszűkülő. A hullámvonal zezugos, sárgás árnyalatú, csak ritkán felszakadozó. A rojt sötétbarna. A hátulsó szárnyon a holdfolt csak hályványan kivethető. A rojtjő világos, belülről sötéttel kontrasztosított. A rojt sárgás árnyalatú, szürkésbarna. A fonák barnássárga behintésű szürkésbarna; a vesefolt, a holdfolt és a külső keresztvonal árnyéka sötétebb (183. ábra).

Nagyelterjedésű euroszibériai faj, Nyugat-Európától Japánig egy széles sávban terjed el; areáján belül mindenütt egységes, alfajokat nem alkot. A kifejezetten északi területek kivételével mindenütt gyakori, egyes mérsékeltövi lombdöfőkben közönséges is lehet. Erdővidékeinken általában elterjedt, egyesével az ország egész területén felbukkan, sokfelé kifejezetten gyakori. Sokkal jobban gyűjthető csalétekkel, mint lámpán, fényre rendszerint az éjszaka második felében repül. Egynemzedékes őszi faj, a hűvös hegyvidéki területeken már augusztus közepén megjelenik, de általában szeptember közepétől október végéig repül. Peteként telet, hernyója apróbb két-szikűeken polifág. Típuselőhely: Ausztria, Bécs környéke (= *porphyrea* ESPEL, [1892]). - Ő s z i l o n c b a g o l y

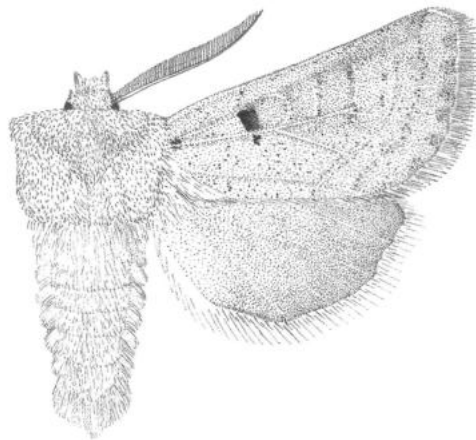
satura ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

55. nem: *Episema* OCHSENHEIMER, 1816

Kis- és közepes termetű, erős testű és viszonylag kis szárnyú, némileg szövőszerű lepkék. A fej kicsi, a szemek nagyok, gömbölyűek; a homlokon kis, legömbölyített kidudorodás van, szörzete hosszú, elálló. Az ajaktapogató igen rövid, előreálló, a második íz erősen szőrözött; a nyelv csökevényes. A hím csápja hosszan fésűs, a nőstényé fonalas. A tor robusztus, szörzete dús és hosszú, egynemű, határozott pamacsok nélkül. A potroh rövid és sima, az első szelvényen háti pamacs van; a hím farpamacsja eléggé hosszú. A lábszárak töviseket nem viselnek, hosszú szörzettel fedettek. Az első szárny keskeny és rövid, a csúcson eléggé hegyes; a hátulsó szárny kicsi, tojásdad, kerekített csúcson. A hím ivarszervében az uncus rövid és lapított, fajra jellemző alakú, a tegumen alacsony és viszonylag széles. A fultura változó szélességű, pajzszerű, a vinculum rövid és erőteljes. A valvák széles háromszögletűek, csücsük felé rohamosan keskenyedőek, a cucullus kicsi, a corona hiányzik. A sacculus erős, de igen rövid, a clavus kicsi dudorral képviselt vagy redukálódott. A harpe nagy és vaskos, lapított és némileg csavarodó, csücsk részén kerekített és kissé visszahajló. Az aedoeagus rövid és erős, csőszerű, a carina két kis, kúpszerű fogat visel, ezek egyike bizonyos fajokon megnyúlt és a vesica falában rögzült. A vesica tövi része gömbded, két hosszú, lécszerű, erős tövisekből álló tüskemzővel díszített. A nőstény ivarszervében a tojócső rövid és széles, gyengén szklerotizált, az ostium bursae igen széles és alacsony, gyűrűszerű. A ductus bursae rövid és vastag, lapított, oldalai vaskos lemezekkel mevértettek. A cervix bursae szemcsésen kitinizált, a corpus bursae zsákszerű, hártványos; a szignumok hiányoznak.

A Palearktikum nyugati felében elterjedt, mintegy tucatnyi fajt számláló nemzetség, csupán két faj honos Közép-Ázsiában is. Meleg- és szárazsággelvelők, a nem arboreális biotópokhoz kötődnek, a zonális sztyeppeterületek, a xerotherm hegy- és dombvidéki gyepek, felsivatagok és sivatagok jellemző állatai. Egynemzedékes fajok, a lepkék ősszel repülnek, nem táplálkoznak. A szürkületi órában repülnek először, ilyenkor párznak és ilyenkor petéznek is. A nőstény közvetlenül szürkület után már megjelenik a fény körül, a hím sokkal később, rendszerint az éjszaka második felében repül fényre. A hernyók endofiták, a *Liliaceae* családba tartozó növények hagymáiban élnek. A nőstény a petéket nem ragasztja a tápnövényre, hanem az általában csoportosan élő növények között szórja szét. A kis hernyó csak tavasszal kel ki és keresi meg tápnövényét; az egy nőstényre eső peteszám magas.

Európában hét faj él. Magyarországról eddig kettőt mutattak ki, két további faj ismeretes a Kárpát-medence délkeleti területeiről.

184. ábra: *Episema korsakovi* CHRISTOPH, 1885

- 1 (2) Elülső szárnyán a kör- és a vesefolt csak igen halványan látszik, vagy hiányzik, két keresztvonala vörhenyes. A fej- és a torszórzet az elülső szárny alapszínével megegyező, egyöntetű barnásszürke; a potroh egy árnyalattal sötétebb. Az elülső szárny mintázata redukálódott, az alapszínre igen finom, apró fekete pontocskákból álló fekete behintés rakódik. A sötétebb példányokon a belső keresztvonalban két sötét pont figyelhető meg. A hullámvonalat általában csak a belső oldal menti sötétebb behintés rajzolja ki. A rojttó világos, a rojttó világos baarnásszürke. A hátulsó szárny szürkésbarna, a holdfolt halvány; a rojttó sötét, a rojttó fehéresszürke. A fonák világos barnásszürke, az elülső szárny középtere enyhén besötétedő (184. ábra).

Pontomediterrán-kisázsiai faj, a Balkán középső és déli részétől, valamint a Fekete-tenger partvidékétől a Kara-Kum sivatagig terjed el; Magyarországról ezidáig még nem került elő. Legközelebbi előfordulása Herkulesfürdő és környéke. Az ott gyűjtött példányok kisebbek és sokkal világosabbak, mint a kaukázusi törzsalak, de taxonómiai helyzetének tisztázásához nem áll rendelkezésre kellő mennyiségű vizsgálati anyag. Esetleges hazai előfordulása a délkeleti határszél mentén lehetséges. Homokpusztákon, homokos félsivatagokban, mész- és dolomitplatókon és nyílt sziklagyepeken honos, mindenütt lokális, de egyedszáma élőhelyein igen magas is lehet. Egyetlen nemzedéke szeptember elejétől október végéig repül. Fejlődési alakjai és tápnövénye ismeretlenek. (= *paenulata* CHRISTOPH, 1893). Típuselőhely: Déli-Kaukázus. - *K o r s a k o v i - l i o m b a g l y a*

[*korsakovi* CHRISTOPH, 1885]

- 2 (1) Elülső szárnyán a kör- és vesefolt még a teljesen egyszínű példányokon is felismerhető.
- 3 (4) A két keresztvonal erősen zezgugos, az ereknél kicsúcsosodó. Az elülső szárny külső szegélye enyhén ívelt. Rajzlati elemeiben igen hasonló a *E. glaucina* és az *E. tersa* fajokhoz. A hím csápján a fésűfogak sokkal hosszabbak (mintegy kétszer olyan hosszúak), mint a két rokonfajnál, a nőtény bizonyos elválasztása genitália-vizsgálatokat igényel (185. ábra).

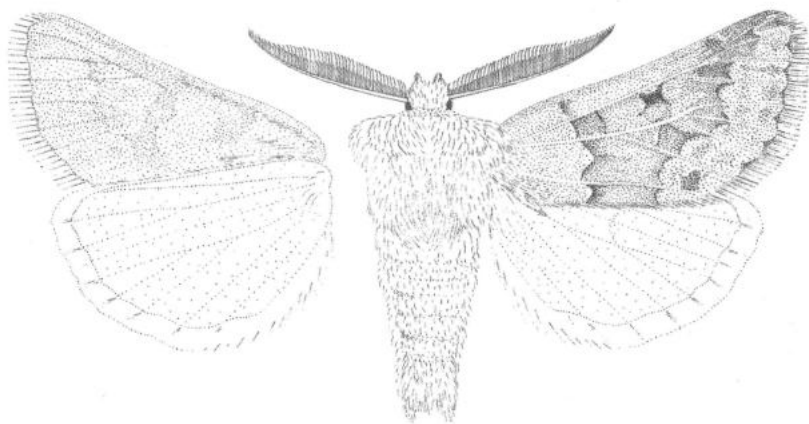
Pontomediterrán-turkesztáni faj, areája a Balkántól Kínai-Turkesztánig húzódik. A sztyeppzónában és a xeromontán hegyvidék hegyi sztyeppjeiben és félsivatagjaiban honos, élőhelyein rendszerint gyakori. Magyarországon ezidáig még nem gyűjtötték, határainkhoz legközelebb a Duna-delta homokterületein találták. Hazai előfordulása nem valószínű, de ki sem zárható. Egy-nemzedékes faj, szeptember elejétől október végéig repül. Fejlődési alakjai és tápnövénye ismeretlenek. (= *discors* STAUDINGER, 1891; *sareptana* ALPHÉRAKY, 1897). Típuslelőhely: Transzkaukázus, Helenendorf. - Leder liliumbaglya

[lederi CHRISTOPH, 1885]

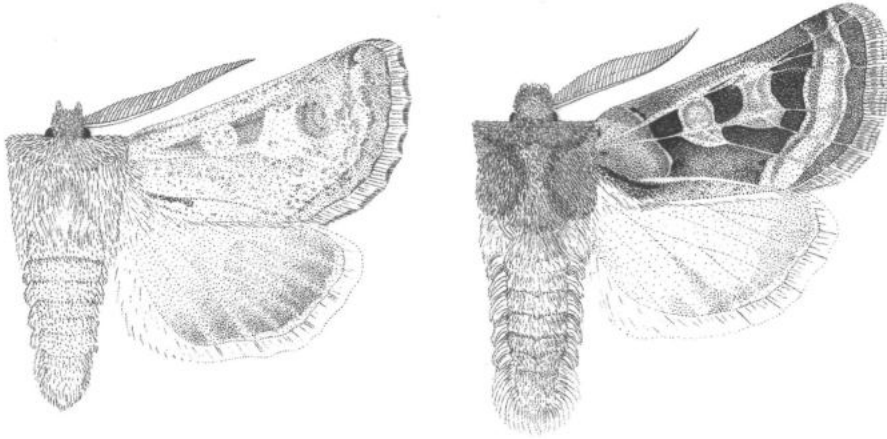
4 (3) Az elülső szárny keresztvonalai kevésbé zezugosak, az ereknél nem feltűnően kicsúcsosodóak.

5 (6) Igen hasonló fajok, melyek rajzolati elemeiben részleges átfedés figyelhető meg, így a kulcsbélyegek összességét kell figyelembe venni; biztos elválasztásuk ivarszervi vizsgálattal lehetséges. A tótér kicsi, a belső keresztvonal igen erősen visszagörbülő. A kör- és a vesefolt közti sötét folt az esetek döntő többségében négyszögletes. A hátulsó szárny világosabb, fehéresszürke vagy okkerszínű. A hím csápja erősen, kétoldalian fésűs, a nőstényé fonalas. Az ajaktapogató rövid, sötétoldalú. A fej- és torszörzet egynemű, az elülső szárny alapszínével megegyező, fényes barnásszürke, vagy barna. A kör- és a vesefolt összefolyó, egy közös, feketés vonallal részlegesen körülrajzolt, az alapszínél világosabb kitöltésű. A keresztvonalak kettősek, világos közepűek. A középtér sötét behintésű, a hullámvonal igen halvány, esetenként alig látható. A rojttó sötét, a rojt barnásszürke. A hím hátulsó szárnya fehéresszürke, a nőstényé erősebben szürkés behintésű. A holdfolt alig-alig látható. A rojttó sötét, a rojt fehéresszürke. A fonák barnás behintésű, szürkésfehér. Az elülső szárny mintaelemei halványan áttetszőek (186. ábra).

Holomediterrán faj, mely kelet felé egészen az Uralig, illetve a Déli-Kaukázusig terjedt el. Areájának északi határa Közép-Európában és a Benelux-államokban van, dél felé valószínűleg a Földközi-tenger afrikai partvidékéig hatol, bár ez utóbbi adatok megerősítésre szorulnak. Hazánkban a kifejezetten meleg, száraz élőhelyeken fordul elő, legnagyobb valószínűséggel dolo-

185. ábra: *Episema lederi* CHRISTOPH, 1885

186. ábra: *Episema glaucina* (ESPER, 1789)

mit-sziklagyepünkben és az alföldi homokokon gyűjthető. A mesterséges fény vonzza, szürkületkor és késő éjjel zseblámpával is eredményesen kereshető. Egyetlen nemzedéke augusztus végétől október közepéig repül. Hernyóként, ritkábban peteként telel. Tápnövényei *Anthericum*, *Muscari* és *Ornithogalum* fajok, a hernyó a hagymákban lakik és táplálkozik. (= *unicolor* DUPONCHEL, 1835; *hispana* BOISDUVAL, [1837]; *meridionalis* CARBERLA, 1888; *flavosignata* TURATI, 1923; *teriolensis* HARTIG, 1924; *abruzzorum* DANNEHL, 1929). Típuslelőhely: Németország, Frankfurt am Main. - F o g a s j e g y ű l i l i o m b a g o l y

glaucina (ESPER, 1789)

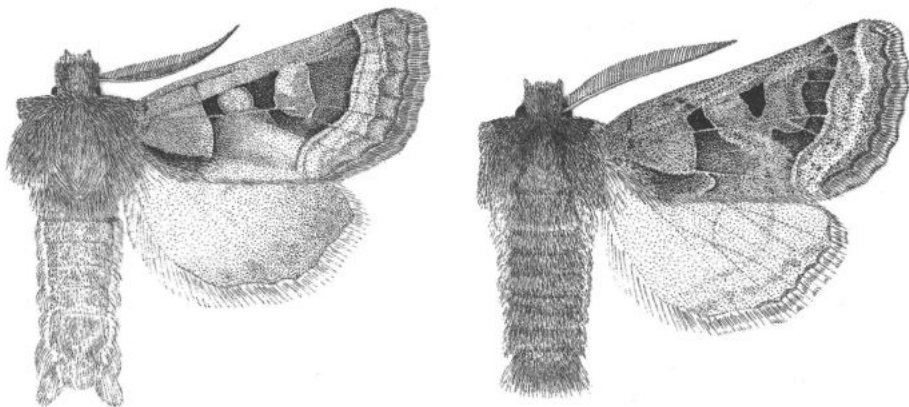
- 6 (5) Az elülső szárny tötere szélesebb, a belső keresztvonal lefutása sokkal egyenesebb; a kör-és a vesefolt közti sötét folt jóval kisebb, háromszögletű, esetenként el is tűnhet. Hátsó szárnya erőteljesebb sötét behintéssel. Egyéb belyegeiben az előző fajjal nagyjában-egészében megegyező (187. ábra).

Pontomediterrán-turkesztáni faj, a Tien-San száraz előhegyei jelentik keleti áreahatárát. Élőhelyigénye az *E. glaucina* fajéhoz hasonló, de a sztyeppzóna határait követve nyugaton csak a Kárpát-medence északnyugati részéig terjed. Hazánkban az előző fajhoz hasonlóan melegkedvelő, de annál nagyobb elterjedésű és általában gyakoribb is. Érdekesség, hogy elterjedési területén belül az előző megállapítások csak a Kárpát-medencére igazak, mindenütt máshol lényegesen ritkább, mint az *E. glaucina*. A mesterséges fény vonzza. Egynemzedékes faj, augusztus végétől október közepéig repül. Hernyóként, ritkábban peteként telel. Tápnövényei *Anthericum*, *Muscari* és *Ornithogalum* fajok. (= *trimacula* [DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775; *albida* OBERTÜR, 1890; *culoti* RAGUSA, 1923). Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke - H á r m a s j e g y ű l i l i o m b a g o l y

tersa ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

56. nem: *Cleoceris* BOISDUVAL, [1836]

Közepes termetű, kissé szövőszéri felépítésű lepkék. A fej kicsi, a szemek nagyok és gömbölyűek, a homlokon kis, kerek dudor van. Az ajaktapogató rövid, felfelé hajló, csúcscsúza igen rövid, a nyelv hiányzik. A hím csápjá fésűs, a nőtényé fonalas. A tor szé-

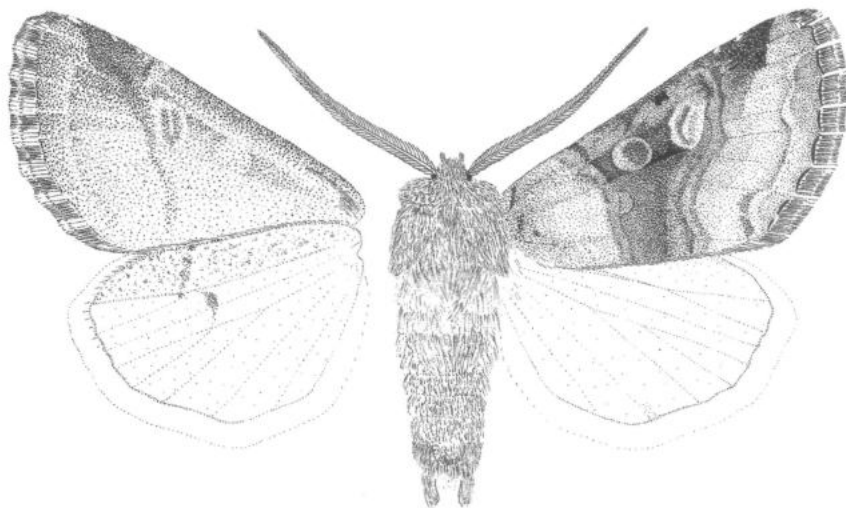
187. ábra: *Episema tersa* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

les, szőrzete tagolt, az elő- és utótóri pamacsok viszonylag nagyok, szétállóak, a potroh nyújtott, az első szelvényen háti pamacs, oldalán rojtszerű szőrpamatok vannak. Az elülső szárny magas és rövid, csúcsa gyengén kihegyesedő; a hátulsó kicsi és lekerekített. A hím páرزószervében az uncus rövid és karcsú, hajlott, a tegumen széles, csúcsán kerekített oldalallemenyekkel. A fultura homokóraalakú, a vinculum rövid és vaskos. A valvák keskenyek és hosszúak, szegélyeik többé-kevésbé párhuzamosak. A cucullus kevésbé fejlett, a corona hiányzik. A sacculus kicsi, a clavus kerekített háromszögletű, a harpe széles bázisú, végső harmada erősen kiszélesedő és villásan bemetszett. Az aedoeagus rövid, hengeres, a carina ventrális szélén szklerotizált, kissé kicsúcsosodó lemezzel. A vesica csőszerű, középtájt kiöblösödő, cornutusokat nem visel. A nőstény ivarszervében a tojócső igen hosszú és hegyes, gyengén kitinizált. Az ostium bursae karcsú, patkóalakú szklerotizált lemezzel, a ductus bursae finoman szemcsézett, tölcséralakú, szklerotizált bordákkal, a corpus bursae hártás, igen vékony falú, hosszú tömlő; szignumai nincsenek.

A Palearktikum nyugati felében elterjedt nembe csak két faj tartozik, egyikük hazánkban is honos. Ezt a fajt korábban tévesen az *Episema* OCHSENHEIMER nembe sorolták, bár attól az ivarszervek felépítésében, valamint a testfelépítés egyéb részleteiben és színzetében is igen erősen eltér.

- - Az elülső szárny alapszíne fénylő, sötét hamuszürke, változó erősségű feketésszürke behintéssel. A középtér mindig erősen besötétedő. A körfolt nagy, kerek, világos kitöltésű, a csapfolt széles, de kifejezetten rövid, a vesefolt nagy, egyenesen álló, barnás közepű. A keresztvonalak feketével élesen kihúzottak (különösen a nőstényeken), külső oldalukon barnával árnyékoltak. A középtér erősen beszűkülő, színzete egyöntetű. A szegélytér kivilágosodó, a hullámvonal sötét foltból indul, gyengén hullámos. A rojt sötét, a rojt sötétszürke. A hím hátulsó szárnya fényesfehér, a nőstényé gyengén szürkés behintésű. A holdfolt halvány, de mindkét ivarnál megfigyelhető, a keresztvonal csak a nőstényeken rajzolódik ki. A rojt sötét, a rojt fehér vagy fehéresszürke. A fonák barnás behintésű szürkésfehér, a vesefolt, a holdfolt és a külső keresztvonal árnyéka mindig látható (188. ábra).

188. ábra: *Cleoceris scoriacea* (ESPER, [1789])

Holomediterrán-kisázsiai faj, a Földközi-tenger medencéjének északi részén szélesen, Közép-Európában foltszerűen elterjedt, areája az Örmény-magasföld keleti-északkeleti pereméig tart; keleti populációi önálló alfajt (ssp. *subcanentis* HACKER, 1990) képeznek. Mediterrán jelleű vegyes bokorerdőkben, száraz, meleg középhegységi lombdőkben és a xeromontán magashegységek erdőszült oldalvölgyeiben fordul elő, rendszerint lokális, de élőhelyein sokszor gyakori. Hazánkban meleg, dombvidéki, tisztásokkal erősen tagolt erdőkben és bokorerdőkben gyűjthető. A korábbi nagy, egybefüggő heglábi gyümölcsösök elhagyottá válásával a faj jelentős tért nyert: ezek a területek kifejezetten kedvezőek voltak az állat számára, a század elején még jelentős ritkaságnak tartott faj új élőhelyein sokkal gyakoribb lett. A mesterséges fény vonzza, a csalétket kerüli. Egynemzedékes faj, augusztus elejétől október elejéig repül. A hernyó zöld, három vékony fehér hátvonallal. Oldalvonala széles, fehéres, légzőnyílásai feketék, feje és nyakpajza sárga. Hernyóként, ritkábban peteként telel; *Anthericum*-fajokon fejlődik. (= *capreae* HÜBNER, [1803]). Típuslelőhely: Németország. - S z ü r k e l i l i o m b a g o l y

scoriacea (ESPER, [1789])

57. nem: *Ulochlaena* LEDERER, 1857

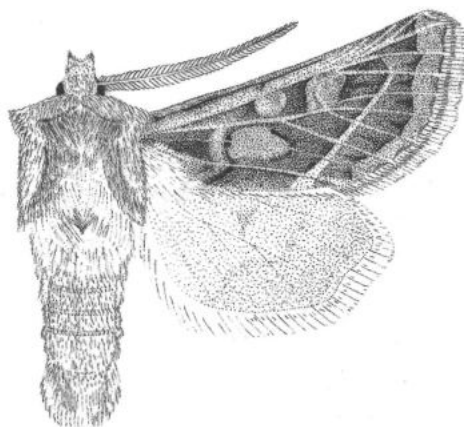
Közepes termetű, erős testű, szövőszerű lepkék. A fej kicsi, a szemek nagyok, a homlok sima, erősen szőrözött. Az ajaktapogató rövid és előreálló, a nyelv csökevényes. A hím csápjja erősen fésűs, a nőtényé pillás. A tor robusztus, dúsan szőrözött, a válltakarók határozottan elkülönülnek, különálló pamacsokat nem visel. A potroh hosszú, oldalán rövid, rojtszerű szegéllyel; a háti pamacsor hiányzik. A lábszárak szőrözöttek, töviseket nem viselnek. A hím elülső szárnya nyújtott háromszögletű, erősen kihegyesedő, a costa egyenes vagy kissé homorú; a hátulsó kicsi, tojásdad. A nőtény szinte mindig csökevényes szárnyú, az elülső szárny lándzsahegyalakú és kicsi, a hátulsó egészen apró (esetenként fejlett szárnyú nőtények is előfordulnak). A hím ivarszervében az uncus rövid, széles és lapos, hegyes csúcsú; a tegumen széles és alacsony, a penicularis lebenyek picik, de erősen szőrözöttek. A fultura pajzszerű, a vinculum igen rövid és erős, dorzálisan erősen visszahajló. A valva nyújtott és keskeny, a cucullus rövid, kerekített süvegszerű, sörtézett; corona van, de gyenge. A sacculus erős, a clavus egy széles, sör-

tézett felszín. A harpe csak rövid alapléccével képviselt, a costa ampulláris nyúlványa elég hosszú, ferde és végén felgömbülő, tövénél a costán egy taréjszerű kiemelkedés látható. Az aedoeagus rövid és erősen hajlott, a carina ventrális része kissé csőrszerű, erősen szklerotizált. A vesica rövid, gömbded, bazális harmada finoman szemcsézett. A nőtény tojócsöve rövid, erős és hegyes, a papillák pengeszerűek; az ostium bursae szklerotizált gyűrűt formál. A ductus bursae rövid, széles és lapított, finom kitinszemcsékkel borított. A cervix bursae kicsi, redőzött és néhány szemcsével díszített, a corpus bursae hártás, fordított körteforma; zignum nincs.

A nembe egyetlen nyugat-palearktikus faj tartozik, mely elterjedésének északi határát a Kárpát-medence déli peremén éri el. Magyarországon eddig még nem találták.

- - Az elülső szárny alapszíne sárgásbarna, erős barnásszürke behintéssel. A csapfolt erőteljes, teljesen körberajzolt, sárgás kitöltésű. A kör- és a vesefolt vékony, fekete vonallal részben keretezett, kitöltésük a csapfoltnál mindig sötétebb szürkésárga. A keresztvonalak kettősek, világos kitöltésűek. A hosszanti erek és az elülső szegély sárgásbarnával fedettek. A hullámvonalat csak a külső szegély erős kivilágosodása rajzolja ki, belső oldalán a nyílfoltok erőteljesek. A rojt barnásszürke. A hátulsó szárny szürkésbarna, elkülönült szegélytér nélkül; a holdfolt és a keresztvonal halványan látható. A rojttó világos, a rojt szürkésbarna. A fonák barnásszürke, a hold- és a vesefolt példányonként igen változó mértékben kirajzoltak (189. ábra).

Pontomediterrán-iráni faj, a Déli-Kárpátoktól a Balkánon és Kis-Ázsián keresztül a Kopet-Dag hegység keleti vonulatáig terjedt el. Xerofil faj, az igen meleg és száraz, fátlan biotópokban találja meg életfeltételeit. Magyarországon ezidáig még nem gyűjtötték, legközelebbi előfordási helyei Herkulesfürdő és Mehádia környéke. Hazai előfordulása csak az extrém meleg déli területeinken, például a Szársomlyón lehetséges. Terjedésének gátat szab a nőtényének röpképtelensége. A hímeket a mesterséges fény kifejezetten erősen vonzza. Tipikusan őszei, téli állat, fagypon alatti hőmérsékleten is aktív. Élőhelyein általában tömeges. Egnemzedékes, élőhelytől

189. ábra: *Ulochlaena hirta* (HÜBNER, [1813])

függően október végétől december közepéig repül. Életmódjáról magas egyedszáma ellenére is csak igen keveset tudunk. A nőtények döntő többsége csökevényes szárnyú, de kivételesen kifejlett szárnyú példányok is előfordulnak. Hernyója csontszínű, vékony, sárgás hát- és mellékhátvonallal. Oldalvonala széles, a hátvonallal megegyező színű. A légzőnyílások kicsik és sötétek. Feje sárgás, finoman pontozott. Peteként telel. Fűféléken polifág. Típuslelőhely: Európa.
- T é l i b u n d á s b a g o l y

[hírta (HÜBNER, [1813])]

21. alcsalád: NOCTUINAE

A trifid bagolylepkék leginkább egységes alcsaládja, csupán néhány, a legtöbb szerző által kényszerűségből idesorolt genusz (*Eurois*, *Anaplectoides*, *Cerastis*; *Peridroma*) rendszertani helye vitatott, míg másokat a legutóbbi revíziós munkák során helyeztek át más alcsaládokba, illetve tribusokba (pl.: *Auchmis*, *Mesogona*, *Actinotia*).

Az alcsalád jellemző morfológiai bélyegei - az általános "trifid" szárnyfelépítés mellett - a tövissorokat viselő lábszárak (bizonyos nemekben mindhárom pár, másutt csak a második és harmadik pár), a potrohtó páros illatpamacsainak hiánya (egyedüli kivétel a *Peridroma* nem), valamint a hím- és nőstény ivarszervek néhány strukturális jegye; ez utóbbiak az alcsalád tribusain belül igen nagymértékben egyezők, míg az egyes tribusok egymástól viszonylag jól elválnak. A tövises lábszárak a trifid bagolylepkéken belül csak a közeli rokon *Heliothiniae* alcsaládra, valamint néhány, a korábbi bekezdésben említett nemre jellemzőek, más fejlődési ágakban csak az első lábpár lábszárain figyelhetünk meg töviseket, tövissorokat vagy karomszerű függelékeket. A páros abdominális illatpamacs (coremata) mint ősi jelleg számos trifid csoportban megtalálható, meglétiük illetve hiányuk a filogenetikus kapcsolatokat csak kivételes esetekben tükrözi jól. Ilyennek tekinthető a *Noctuinae* alcsalád, ahol az illatpamacsok - egyetlen trópusi súlypontú nemtől (*Peridroma*) eltekintve, melynek rendszertani helye egyébként is vitatott - egységesen hiányoznak. Más bagolylepke-csoportokban ez a bélyeg gyakorta mint faji jelleg mutatkozik, például az *Apamea* nemben, ahol egymáshoz igen közel rokon fajok megbízhatóbb morfológiai különbsége a coremata megléte vagy hiánya.

Az alcsaládban három fő fejlődési ág különíthető el, melyeket itt mint különálló tribusokat tárgyalunk és negyedik tribusként szerepel az egyébként eléggé különálló *Peridroma* nem. A legősibb, elsősorban a trópusi és szubtrópusi területeken elterjedt fejlődési ágat a *Diarsia* (és még néhány hozzá igen közel álló, Európában nem honos) genusz képviseli, melynek hímvivarszerve a minden bizonnyal ősi trifid alapszabást - erősen fejlett harpe és ampulla, teljes cucullus és corona, mely keskeny nyakkal kapcsolódik a valvák törzséhez, fejlett, szklerotizált fultura inferior (juxta) és kevésbé specializálódott clavus - mutatja. Ez a trifid alapszabás számos más, hasonlóképpen trópusi eredetű csoportban megfigyelhető, néha a megtévesztésig hasonló formában, melynek okán pl. az *Auchmis* nemet sokáig, mint a *Diarsia* közeli rokonát a *Noctuinae* alcsaládba sorolták. Ezek a jellegök azonban nem a szorosabb rokonságra utalnak, hanem az egyes főbb fejlődési ágakban egymástól függetlenül, változó mértékben konzerválódott alapszabást képviselik, melynek későbbi változásai - úgy bonyolódása, mint leegyszerűsödése - alapján lehet az egyes fejlődési irányokat nyomkövetni.

A *Noctuini* tribusba arboreális eredetű, később részben a boreo-alpin, kisebb mértékben pedig a xeromontán fejlődési irányokba specializálódott nemek tartoznak. A tribus a hímvivarszerv bizonyos bélyegei - a valvák keskenyek és hosszúak, a cucullus és a corona redukálódott, igen gyakori a pollex (esetleg egy további nyúlvány is megtalálható), a harpe erőteljes, széles bázisú, a vesica eredendően zsákszerű, a fejlettebb csoportoknál fokozatosan tubulárisá váló felépítése - jellemzik. Az *Agrotini* tribusba tartoznak - a legtöbb szerző véleménye szerint - a legfejlettebb bagolylepkék. Egészen kisszámú ősi arboreális csoport (genus ill. fajcsoport) mellett döntő többségük xeromontán-cremális. A főbb morfológiai bélyegek szintén a hímvivarszervben találhatóak, a fogókészülékben a kevésbé karcú valvákon gyakran van - változó erősségű - cikliformis cucullus és corona, a harpe és bázisa kevésbé robusztus, a vesica alapvetően tubuláris, gyakran több hártvány tövi diverticulummal, bizonyos nemekben erőteljes cornutusokkal (cornutus-mozzokkal).

Az alszaladba rendszerint közepes vagy nagy lepkék tartoznak, a kis és igen nagy fajok száma alacsony. A szárnyak rendszerint nyújtottak és keskenyek, a bagolyrajzolat gyakorta teljes, a rajzolatlan vagy kevésbé rajzolt fajok száma csekély. A szárnyak kivételes esetekben csökevényesek is lehetnek (pl. az *Agrotis fatidica* nőtényűnél). A fej kicsi, az ajaktapogató viszonylag rövid és előremerdő vagy felgömbülő. A hím csápjá lehet fésűs, fogazott vagy pillás, a nőtényűek csápjá általában fonalas. A tor robusztus, a gallér nagy, esetenként élénk színezetű, gyakorta éles sötét csíkkal. A válltakarók fejlettek, de nem különülnek el élesen minden esetben. A potroh nyúlánk, a hátoldalon számos nemben fejlett pamacsokkal.

A pete gömböded. A hernyók csupaszok, szelvényenként csak kisszámú sörtét viselnek. A hasi állabak teljesen fejlettek, a toló láb párt erőteljes. Rajzolatukat és életmódjukat tekintve alapvetően két fő típusba sorolhatók. Az első csoportba viszonylag erősen mintázott és színezett hernyók tartoznak, amelyek hosszabb-rövidebb ideig a talajfelszín fölött, a növényzetben, olykor fás növények ágain, lombzatában tartózkodnak és táplálkoznak. A második fő típust az ún. "mocsospajor" típusú hernyók alkotják, melyek nagyjából egyöntetűen szürkésen, halványbarnák vagy csontszínűek, legfeljebb néhány sörté bazális bibirese sötét. A hernyók rendszeresen a talajban, a gyepszintet alkotó növényzet gyökérzete és tarackozó részei között tartózkodnak és csak bizonyos időszakokban (pl. áttelelés után, hibernáció előtt) jelennek meg hosszabban a talajfelszínen. Valamennyi faj többé-kevésbé polifág, kifejezetten monofág *Noctuidae*-fajt nem ismerünk. A hazai fajok többsége egynemzedékes és L2-L4 fejlettségű hernyó alakban telel, bizonyos nemekben (pl. *Agrotis*, *Diaris*, *Xestia*) két- vagy háromnemzedékes fajok is találhatóak, ezek többsége ismert mezőgazdasági kártevő.

A lepkék - kevés kivételtől eltekintve - kiváló repülők, a fajok többsége csak éjszaka, mások éjjel és nappal egyaránt repülnek. A mesterséges fény az imágókat erősen vonzza, bár bizonyos fajok a fénykőr közelében elrejtőznek, árnyékos helyekre vagy kövek, tereptárgyak alá húznak és csak a fényviszonyok megváltozásakor jelentkeznek rövidebb időre a fényforrás körül. A fajok döntő többsége viszonylag hosszú életű és lepkéként is intenzíven táplálkozik: virágokat, kicsorgó nedveket, bomló szerves anyagokat keresnek fel és szívogatnak; a családok általában erősen vonzza őket. A lepkék nappal rendszerint a növényzetben vagy a talajfelszín közelében rejtőzködnek, bizonyos csoportok kövek alá húzódnak vagy beásásk magukat a talajba, növények töve közelébe. Az elülső pár szárnyukat pihenő helyzetben vízszintesen egymásra esúsztatva a potroh fölött zárják össze, ez az említett rejtőzködési módok többsége esetében kifejezett előnyt jelent. A talaj közelében élő fajok rendszerint kiválóan szaladnak a talajon, illetve a nyílt növényzetben. Az arborális fajok éves fejlődési ritmusában általában csak a téli periódus jelent megszakítást, míg a xeromontan-eremiális alakúak - élőhelytől és aktuális klimatikus körülményektől függően - hosszabb-rövidebb nyári diapauzát (aestiváció) mutatnak.

Az alszalad egy jellegzetes sajátossága számos fajának erős migrációs hajlama: a bagolylepkéken belül a *Noctuidae*-vel közel rokon *Heliothinae* és *Plusiinae* alszaladokra jellemző ez a migrációs viselkedés; a többi alszaladban ez inkább csak kisszámú nemre (pl. *Spodoptera*, *Aegle*, *Phlogophora* etc.) vagy egyes fajokra (pl. *Catocala conjuncta* sub.) korlátozódik.

Az alszalad az egész világon képviselteti magát, az Antarktisz kivételével minden kontinensen található a *Noctuidae* alszaladba tartozó fajokat. Az egyik legfajgazdagabb bagolylepkécsoporthoz, csupán Európában eddig mintegy kétszázötven fajt találtak meg és ez a szám minden bizonnyal még jelentősen növekedni fog.

A nemek határozókulcsa

- 1 (6) A hátulsó szárny sárga, változó szélességű barna vagy feketés szegéllyel.
- 2 (3) Az ajaktapogató hosszú, hossza a szemátmérő több mint kétszerese. Az elülső szárny fehéresszürke, sötét csapfolttal és vörhenyes külső szegélytérrel.
(= *Hiria* DUPONCHIEL, [1845])
17. nem: **Epilecta** HÜBNER, [1821]
- 3 (2) Az ajaktapogató rövid, a szemátmérő kétszeresénél rövidebb. Az elülső szárny szélesebb és nem fehéresszürke.
- 4 (5) Az elülső szárny alapszíne élénk fahéjvörös, világos keresztvonalakkal és folttal.
16. nem: **Divaena** FIBIGER, 1997

- 5 (4) Az elülső szárny színezete nem ilyen. (= *Triphaena* OSCHENHEIMER, 1816; *Euschesis* HÜBNER, [1821]; *Lampra* HÜBNER, [1821]; *Tryphaena* MEIGEN, 1831; *Xanthoptera* SODOFFSKY, 1837)
15. nem: **Noctua** LINNAEUS, 1758
- 6 (1) A hátsó szárny nem sárga (fehér vagy fehéres, változó sötétségű barna vagy szürke).
- 7 (10) A gallér töve fehér vagy fehéres, felső része (a gallér nagyobbik fele) egyszínű, sötét csokoládébarna vagy feketésbarna; a hullámvonal kezdeténél nincs éles feketés folt, legfeljebb sötét árnyék.
- 8 (9) A körfolt felül nyitott; a gallér felső része feketésbarna vagy fekete.
3. nem: **Albocosta** FIBIGER & LAFONTAINE, 1997
- 9 (8) A körfolt kicsi, teljesen körülrajzolt; a gallér felső része csokoládébarna. (= *Hermonassa* auct.)
10. nem: **Ledereragrotis** VARGA, 1990
- 10 (7) A gallér nem élesen kétszínű; ha kontrasztos rajzolatú, akkor vagy az alsó része sötétebb, mint a felső vagy a sötét színezet a csúcsi harmadra korlátozódik. A hullámvonal kezdeti részénél fekete folt vagy foltok lehetnek.
- 11 (12) Az elülső szárny igen keskeny, csillogó fehéreszöld; a kör- és vesefolt fehéres keretűek, a keresztvonalak sötétek. (= *Hapalia* HÜBNER, [1821]; *Dissimactehia* BECK, 1991)
4. nem: **Actebia** STEPHENS, 1829
- 12 (11) Az elülső szárny nem fehéreszöld; ha zöldes árnyalatú, akkor vagy a keresztvonalak világosabbak az alapszínél és/vagy a szárny sokkal szélesebb, csúleg a kör- és vesefolt körvonala hiányzik.
- 13 (14) A sötét szürkésbarna, rendszerint élénkzöldes behintésű elülső szárnyon a vesefolt és a külső keresztvonal között feltűnő nagy fehéres folt van, ez a szárny legvilágosabb része. (= *Eurois* auct.)
29. nem: **Anaplectoides** McDUNNOUGH, 1829
- 14 (13) Az elülső szárny eltérő színezetű, ha hasonló alapszínű, akkor a vesefolt és a külső keresztvonal között nincs fehéres folt és a körfolt (legalább részben) fehér vagy fehéres.
- 15 (16) Mindkét szárny fonákján széles feketésbarna szegéllyel és sárgásfehér tötérel; a hátsó szárny rojtja tiszta fehér, legfeljebb halvány belső árnyékkal.
7. nem: **Standfussiana** BOURSIN, 1846
- 16 (15) A szárnyak fonákja eltérő; ha a hátsó szárnyon éles sötét szegélytér van, akkor az elülső szárny töltete is sötét.
- 17 (18) A hátsó szárny rojtja tiszta fehér, a szárny többi része sötétbarna; az elülső szárnyon a körfolt és a körvonalak kitöltése fehér vagy fehéres. Nagytermetű (>50 mm) lepkék. (= *Eurhois* AGASSIZ, [1847])
28. nem: **Eurois** HÜBNER, [1821]
- 18 (17) A hátsó szárny nem egyöntetű sötétbarna fehér rojtjal.

- 19 (20) Az elülső szárny zöldes vagy türkiz árnyalatú szürke, a rajzolati elemek sötétsárgák; mindkét szárny fonákja fénylő sötétsárga. Nagytermetű (>50 mm), erős testű állatok. (= *Antirrhacia* BECK, 1991)
8. nem: **Rhycia** HÜBNER, [1821] (partim.)
- 20 (19) A szárnyak színezete eltérő, ha az elülső szárny többé-kevésbé egyszínű késszürke, világos rajzolattal, akkor a rajzolati elemek és a fonák fehéres és a lepkék kisebbek (<45 mm).
- 21 (22) Mindkét ivar hátulsó szárnya kissé áttetsző selyemfehér; az ezüstszürke elülső szárny tövéből a csapfolt végéig éles fekete csík fut. (= *Oxygia* HÜBNER, [1821]; *Oxygia* WALKER, 1865; *Stenosoma* TURAN, 1924; *Grisinigoga* BECK, 1991)
2. nem: **Dichagyris** LEDERER, 1857 (partim.)
- 22 (21) A szárnyak színezete eltérő, ha a hátulsó szárny fehér, akkor az elülső szárny nem ezüstszürke vagy az éles fekete csík hiányzik.
- 23 (34) Az elülső szárny fénylő világosszürke, zöldesszürke vagy világos ólomszürke árnyalatú, a galléron nincs sötét csík; sem a hullámvonal kezdeténél, sem a belső keresztvonal és a körfolt között nincs feketés folt.
- 24 (31) A keresztvonalak sötétbarnák vagy feketések, erősen hullámosak vagy csipkézettek, kitöltésük az alapszínnél nem vagy csak kevésbé világosabb. A hátulsó szárny sosem tiszta fehér, ha fehéres, akkor az erek és/vagy a szegélytér barnás behintésű.
- 25 (26) A fénylő sárgásfehér fonákon mind a négy holdfolt és a keresztvonalak egyaránt jól láthatóak; a sárgásfehér hátulsó szárny felszínén az erek erős sötét behintésűek. (= *Rhycia* auct., *Agrotis* auct.)
5. nem: **Parexarnis** BOURSIN, 1946
- 26 (25) A holdfoltok hiányoznak vagy csak nyomokban látszanak; a hátulsó szárny erei a szárny alapszínénél nem feltűnően sötétebbek.
- 27 (28) Az elülső szárny közép- és szegélyterében, esetleg a szárny nagy részén finom pirosas vagy vörhenyesbarna behintéssel. (= *Amathes* HÜBNER, [1821]; *Lytaca* STEPHENS, 1829; *Segetia* STEPHENS, 1829; *Hiptelia* GUENÉE, 1852; *Platagrotis* SMITH, 1890)
26. nem: **Xestia** HÜBNER, 1818 (partim.)
- 28 (27) Az elülső szárny közép- és szegélyterében nincs pirosas vagy vörhenyes behintés.
- 29 (30) A keresztvonalak élcsébbek, feketécsk vagy sötétbarnák, az erek mentén hosszan kiszögellő csúcsú ívekkel.
8. nem: **Rhycia** HÜBNER, [1821] (partim.)
- 30 (29) A keresztvonalak halványabbak, néha egészen elmosódottak, sötétebb szürkék vagy barnásak; a külső keresztvonal sokkal kevésbé hullámos, az ereknél a kiszögellések rövidek vagy lekerekítettek. (= *Metaxyja* HÜBNER, [1821]; *Exarnis* HÜBNER, [1821]; *Brotis* HÜBNER, [1821]; *Telmia* HÜBNER, [1821]; *Mimetus* HÜBNER, [1821]; *Carneades* GROTE, 1883; *Paragrotis* DYAR, [1903]; *Mesoexoa* CORTI, 1932; *Menada* KOZHANCHIKOV, 1937)
6. nem: **Euxoa** HÜBNER, 1821 (partim.)

- 31 (24) A keresztvonalak vagy igen erősen elmosódottak és alig hullámosak vagy élesek, de kitöltésük az alapszínél sokkal világosabb. A hátulsó szárny lehet tiszta fehér.
- 32 (33) A körfolt és a vesefolt között éles feketés vagy sötétbarna foltocskával, a keresztvonalak kettősek, alig láthatóak. A hím hátulsó szárnya fénylő hófehér. (= *Margasotis* BECK, 1991; *Multsotis* BECK, 1991; *Alpsotis* BECK, 1991; *Cupreosotis* BECK, 1991; *Fimbriosotis* BECK, 1991; *Elesotis* BECK, 1991; *Larixotis* BECK, 1991)
9. nem: **Chersotis** BOUISDUVAL, 1840 (partim.)
- 33 (32) A körfolt és a vesefolt között nincs éles feketés foltocská, a keresztvonalak kitöltése az alapszínél jóval világosabb. A hím hátulsó szárnya szürkés.
6. nem: **Euxoa** HÜBNER, 1821 (partim.)
- 34 (23) Az elülső szárny nem világos árnyalatú szürke. Ha sötét tónusú szürkés, akkor a galléron sötétebb csík van vagy a hullámvonal kezdeténél feketés folt(ok) van(nak), vagy pedig a belső keresztvonal és a körfolt között látható éles sötét folt.
- 35 (36) Az elülső szárny szalmasárga, az elülső szegély széles sávja, valamint a körfolt és a vesefolt sötétbarna; a gallér világossárga, barna csúcsi résszel.
13. nem: **Axylia** HÜBNER, 1821
- 36 (35) Az elülső szárny és a gallér eltérő színezetű.
- 37 (40) A sötét elülső szárny elülső szegélye mentén éles világos csíkkal, a körfolt és a vesefolt kitöltése részben vagy egészen fehér vagy fehéressárga.
- 38 (39) A gallér töve feketés, egyébként egyszínű barnásfehér. A körfolt és a vesefolt apró, a körfolt átmérője a csík szélességénél jóval kisebb.
14. nem: **Ochroleura** HÜBNER, 1821
- 39 (38) A gallér többé-kevésbé egyszínű, a sötét, olykor feketés csík a gallér közepén fut. A foltok nagyobbak, a körfolt átmérője a csíkkal azonos vagy annál nagyobb.
6. nem: **Euxoa** HÜBNER, 1821 (partim.)
- 40 (37) Az elülső szárny elülső szegélye mentén nincsen feltűnő világos csík, legfeljebb némi fehéres-szürkés (a szárny más részein is előforduló) behintés és/vagy a körfolt és a vesefolt nem fehéres kitöltésű.
- 41 (42) Az elülső szárny sötét csokoládébarna, az elülső szegély csíkja, a gallér és sokszor a keresztvonalak kitöltése is élénk sárgásbarna vagy vörhenyesbarna. (= *Hypernaenia* HAMPSON, 1904, auct.)
22. nem: **Engraphe** HÜBNER, [1821] (partim.)
- 42 (41) Az elülső szárny és a gallér nem ilyen.
- 43 (44) Az elülső szárny porfirvörös vagy lilás árnyalatú vörhenyesbarna; a bagolyrajzolat teljes, a foltok és a keresztvonalak kitöltése fehér(csszürke), olykor a csapfolt elsötétült. (= *Scotophila* STEPHENS, 1829; *Violaphotia* BECK, 1991; *Paucgraphia* BECK, 1991)
25. nem: **Lycophotia** HÜBNER, [1821] (partim.)

- 44 (43) Az elülső szárny színezete és rajzolata eltérő; ha pirosas-vöröses tónusú, akkor a foltok és keresztvonalak nem vagy csak részben fehéres kitöltésűek, esetleg a foltok körvonala és a keresztvonalak finom szürkésfehér vonalként jelentkeznek.
- 45 (46) Az elülső szárny rezes csillogású sötét vörösbarna, a foltok (legalábbis a körfolt és a vesefolt) finom szürkésfehér vonallal körülrajzoltak, és a két keresztvonal is vékony, fehéres (esetenként részben elmosódó).
9. nem: **Chersotis** BOISDUVAL, 1840 (partim.)
- 46 (45) Az elülső szárny nem vörösbarna, ha igen, akkor a bagolyrajzolat foltjai és a keresztvonalak sötétek; vagy nem maguk a keresztvonalak, hanem kiültésük fehéres.
- 47 (80) A körfolt és a vesefolt és/vagy a körfolt és a belső keresztvonal között éles feketés vagy sötétbarna folttal vagy csikkal.
- 48 (57) Csak a körfolt és a vesefolt között van éles sötét folt; a körfolt előtti tér az alapszínnél nem sötétebb.
- 49 (50) Az elülső szárny ercin világosabb fedettséggel vagy a vesefolt külső oldalától kifelé futó éles fekete vonalkával. (= *Agronoma* HÜBNER, [1821]; *Georyx* HÜBNER, [1821]; *Scotia* HÜBNER, [1821]; *Noctua* BOISDUVAL, 1829; *Psammophila* STEPHENS, 1850; *Elegarda* WALKER, 1865; *Tetrapygia* WALKER, 1865; *Porosagrotis* SMITH, 1890; *Mesembroeuخوا* HAMPSON, 1903; *Neosema* REBLL, 1907; *Hermonassoides* STRAND, 1915; *Crassagrotis* BECK, 1991; *Putagrotis* BECK, 1991; *Leucagrotis* BECK, 1991; *Militagrotis* BECK, 1991)
1. nem: **Agrotis** OCHSENHEIMER, 1816 (partim.)
- 50 (49) Az elülső szárnyon az ereken nincs világosabb fedettség, sem pedig a vesefolttól kifelé futó fekete vonal.
- 51 (52) Mindkét szárny fonákja sötétbarna, az ajaktapogató oldala nem, vagy csak tövénél sötét.
9. nem: **Chersotis** BOISDUVAL, 1840 (partim.)
- 52 (51) A hátsó szárny fonákja világos, változó erősségű sötétebb szegélytéri behintéssel; az ajaktapogató második ízének oldala sötét.
- 53 (54) A csapfolt teljesen hiányzik.
24. nem: **Paradiarsia** McDUNNOUGH, 1929
- 54 (53) A csapfolt jól kivehető vagy legalább csúcsi pontja látható.
- 55 (56) A csapfolt teljesen kirajzolt.
9. nem: **Chersotis** BOISDUVAL, 1840 (partim.)
- 56 (55) A csapfolt csupán sötét (feketés) csúcsi foltjával képviselt. (= *Oxira* WALKER, 1865)
11. nem: **Diarsia** HÜBNER, [1821] (partim.)
- 57 (48) A belső keresztvonal és a körfolt között is (vagy csak ott) van sötét folt.
- 58 (59) Az erek feltűnő világos behintésűek.
1. nem: **Agrotis** OCHSENHEIMER, 1816 (partim.)

- 59 (58) Az crek az alapszinnél nem, vagy csak alig világosabbak
- 60 (65) A hullámvonalat jól kirajzolódó nyílfoltok kísérik; a vesefolt külső oldalánál nincs sötétebb folt vagy csík.
- 61 (62) A hullámvonal kezdeténél éles feketés folt(ok) van(nak).
26. nem: **Xestia** HÜBNER, 1818 (partim.)
- 62 (61) A hullámvonal kezdeténél nincsenek éles feketés folt(ok).
- 63 (64) A körfolt és a vesefolt között nincsen sötét folt.
6. nem: **Euxoa** HÜBNER, 1821 (partim.)
- 64 (63) A körfolt és a vesefolt közötti tér is sötét.
2. nem: **Dichagyris** LEDERER, 1857 (partim.)
- 65 (60) Nyílfoltok nincsenek vagy igen homályosak, ez utóbbi esetben a vesefolt külső oldalánál is van sötét folt vagy csíkcocská.
- 66 (67) A vesefolt külső oldalán sötét folttal vagy csíkcocskával.
9. nem: **Chersotis** BOISDUVAL, 1840 (partim.)
- 67 (66) Ugyanott sötét csíkcocská vagy folt nélkül.
- 68 (77) A hullámvonal kezdeténél nincs feketés folt.
- 69 (70) Az elülső szárny fehéresszürke, a keresztvonalak egyencsek, halványak, világos kitöltésűek. (= *Paradiarsia* auct.)
21. nem: **Metagnorisma** VARGA & RONKAY, 1987 (partim.)
- 70 (69) Az elülső szárny barna vagy barnásszürke, esetleg lilásszürke vagy halvány pirosasbarna; a keresztvonalak legalább részben hullámosak vagy csipkésék.
- 71 (74) A sejtben a foltok és a belső keresztvonal között csak egy keskeny csík (nem a sejt egész tere) sötét; a körfolt (sokszor a vesefolt is) fehér vagy fehéresszürke. A hím csápja mindig fésűs.
- 72 (73) Az elülső szárny tövén nincs éles tövonal, a szárny szélesebb és kevésbé csúcsos; a hátulsó szárny sárgásszürke, sötétebb szegélytérrel.
22. nem: **Eugraphe** HÜBNER, [1821] (partim.)
- 73 (72) Az elülső szárny tövén világos folt, alatta éles feketés tövonal látható. A szárny keskeny és nyújtott háromszögletű; a hátulsó szárny fehér, sötétebb szegélytérrel és crekkel.
25. nem: **Lycophotia** HÜBNER, [1821] (partim.)
- 74 (71) A sejt a belső keresztvonal és a körfolt között teljes egészében sötét kitöltésű.
- 75 (76) A hullámvonal és a keresztvonalak csak kevésbé zezugosak; a körfolt és a vesefolt egymáshoz igen közel áll, a köztük levő sötétebb folt többé-kevésbé háromszögletű. (= *Rhyacia* auct.; *Agrotis* auct.; *Eugnorisma* auct.)
21. nem: **Metagnorisma** VARGA & RONKAY, 1987 (partim.)
- 76 (75) A keresztvonalak és/vagy a hullámvonal erősen zezugosak; a körfolt és a vesefolt egymástól távol állnak, a köztük levő folt négyszögletes.
26. nem: **Xestia** HÜBNER, 1818 (partim.)

- 77 (68) A hullámvonal kezdeténél éles fekete foltal.
- 78 (79) Az elülső szárny igen keskeny, a sejt alatt sárgás behintésű; körfoltja közép-tájt a legszélesebb.
19. nem: **Opigena** BOISDUVAL, 1840
- 79 (78) Az elülső szárny szélesebb, a sejt alatt nincsen sárgás behintés; a körfolt felül nyitott és itt a legszélesebb.
26. nem: **Xestia** HÜBNER, 1818 (partim.)
- 80 (47) A körfolt és a vesefolt között, illetve a körfolt és a belső keresztvonal között nincsen éles sötétbarna vagy feketés folt.
- 81 (84) A körfolt és a vesefolt fehér keretű és részben vagy egészen fehéres kitöltésű.
- 82 (83) A szárnyak igen szélesek és csipkézett külső szegélyűek; a keresztvonalak is éles fehéres kitöltésűek. (= *Phalaena* LINNAEUS, 1758)
27. nem: **Naenia** STEPHENS, 1850
- 83 (82) Az elülső szárny rövid háromszögletű, szegélyei nem csipkézettek; a keresztvonalak sötétek. (= *Cerastia* STEPHENS, 1850; *Sora* HEINEMANN, 1859; *Matuta* GROTE, 1874; *Gypsites* TAMS, 1939; *Facastis* BECK, 1991)
30. nem: **Cerastis** OCHSENHEIMER, 1816 (partim.)
- 84 (81) A körfolt és a vesefolt nem fehéres keretű és/vagy kitöltésű.
- 85 (90) Az elülső szárny tövönala jól látható, feketés, a szárny alapszíne nem fekete vagy feketésbarna; a hátulsó szárny nem egyöntetű barna vagy sötétszürke.
- 86 (89) A hullámvonal nyílfoltjai jól láthatóak.
- 87 (88) A tötér felső része és a vesefolt sötétszürke, a szárny többi részénél sötétebb.
1. nem: **Agrotis** OCHSENHEIMER, 1816 (partim.)
- 88 (87) A tötér és a vesefolt az alapszínnel megegyező, sokszor annál világosabb árnyalatú; a vesefolt gyakran fehér(es).
2. nem: **Dichagyris** LEDERER, 1857 (partim.)
- 89 (86) A nyílfoltok hiányoznak, legfeljebb a szegélytér crein van sötétebb behintés. (= *Amphitrota* WARREN, 1909; *Rhyacia* auct.; *Agrotis* auct.)
18. nem: **Spactotis** BOISDUVAL, 1840
- 90 (85) A tövönal hiányzik, ha esetleg nyomokban megtalálható, akkor vagy a hátulsó szárny egyöntetű barna vagy sötétszürke, vagy pedig az elülső szárny fekete vagy feketésbarna
- 91 (100) Az elülső szárnyon a hullámvonal kezdeténél nincs éles fekete folt, a hátulsó szárny egyenletes, sötét szürkésbarna vagy barna. A gallér a válltakarókkal megegyező színezetű, sötét csik nélkül.
- 92 (93) A vesefolt teljes egészében sötét körvonalú és a körfolt is élesen, feketésbarnán kirajzolt. (= *Graphophora* AGASSIZ [1847]; *Pseudospaelotis* MCDUNNOUGH, [1829]; *Rhyacia* auct.; *Agrotis* auct.)
20. nem: **Graphiphora** OCHSENHEIMER, 1816

- 93 (92) A vesefoltnak legfeljebb csak alsó fele-harmada feltűnően sötét, a körfolt kerete a vesefolténál halványabb, sokszor homályos vagy elmosódó.
- 94 (95) Nagyszívtávú (42-50 mm), keskeny szárnyú lepkék, a belső keresztvonal sötét, szélesen kettős és erősen hullámos.
8. nem: **Rhyacia** HÜBNER, [1821] (partim.)
- 95 (94) Kisebb szívtávú (40 mm-nél csak kivételesen nagyobb) lepkék, a belső keresztvonal vagy erősen elmosódott, vagy csupán egyik vonala erősebb; ha kettős, akkor kevéssé hullámos vagy többé-kevésbé egyenes.
- 96 (97) A csapfoltot egy éles fekete pont képviseli.
11. nem: **Diarsia** HÜBNER, [1821] (partim.)
- 97 (96) A csapfolt hiányzik, esetleg egy az alapszínnél halványabb árnyék jelzi.
- 98 (99) A hátulsó szárny sötét szürkésbarna, erős fonáki holdfolttal; a széles, lekerekített csúcshoz elülső szárnyon a keresztvonal és a körfolt alig látható vagy hiányzik.
26. nem: **Xestia** HÜBNER, 1818 (partim.)
- 99 (98) A hátulsó szárny világosabb, rózsaszínes vagy vöröses fényű szürkésbarna; holdfoltja hiányzik, vagy igen elmosódott. Az elülső szárny keskeny és hegyes csúcshoz, körfoltja mindig jól látható és a keresztvonalak is rendre erősek.
23. nem: **Protolampra** McDUNNOUGH, [1929]
- 100 (91) A hátulsó szárny részben vagy egészben fehéres vagy sárgás, sötét szegélytérrel; amennyiben sötétebb barna, akkor vagy a hullámvonal kezdeténél van éles fekete folt, vagy a galléron látható sötét csík.
- 101 (102) A hullámvonalnál éles fekete folttal.
26. nem: **Xestia** HÜBNER, 1818 (partim.)
- 102 (101) Ugyanott fekete folt nélkül.
- 103 (104) A (világos színű) gallér tövi harmadában éles fekete csíkkal, esetleg a gallér töve teljesen fekete.
1. nem: **Agrotis** OCHSENHEIMER, 1816 (partim.)
- 104 (103) A gallér vagy sötét feketésbarna, vagy világos barna vagy szürkés, de ekkor nincs rajta éles fekete csík vagy sáv, legfeljebb az alapszínnél kevéssel sötétebb vonal díszíti.
- 105 (108) A vesefolt egyenletesen sötét kitöltésű, nem csupán alsó harmadában van az alapszínnél sötétebb színezet; a kör- és vesefolt kerete nem, csupán kitöltésük (lehet) világos.
- 106 (107) A torközépi kettős szőrtaréj a sötét színezetű gallérnál és válltakaróknál sokkal világosabb fehéres vagy okker; a hátulsó szárny zsírfényű, áttetsző, sötét erekkel és keskeny szegélytérrel. A hím csápjá nem fésűs, csupán hosszan pillázott.
12. nem: **Peridroma** HÜBNER, [1821]
- 107 (106) A torközép szőrzete a válltakaróknál nem világosabb; a hím csápjá igen erősen fésűs.
1. nem: **Agrotis** OCHSENHEIMER, 1816 (partim.)

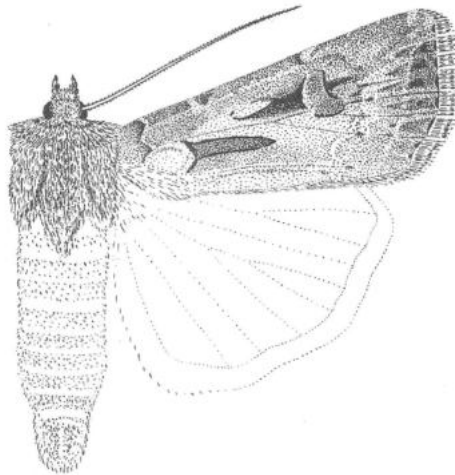
- 108 (105) A vesefolt kitöltése az alapszínnel megegyező, annál csupán alsó harmadában lehet jelentősen sötétebb; a kör- és vesefolt kerete is világos lehet.
- 109 (110) Mindkét ivar hátulsó szárnya egyszínű, kissé pirosas árnyalatú szürkésbarna; a holdfolt és a keresztvonal hiányzik vagy csupán egészen halvány árnyék; a potroh vörhenyes vagy sárgásbarna.
30. nem: **Cerastis** OCHSENHEIMER, 1816 (partim.)
- 110 (109) A hátulsó szárny alapszíne fehéres vagy sárgás, változó erősségű szürkésbarna behintéssel (lehet tiszta fehér is); a szegélytér a belső térnél mindig jól láthatóan sötétebb (kivéve, ha a szárny tiszta fehér).
- 111 (112) Az ajaktapogató csücsíze oldalt és felül világos (fehéres), csupán a csücs maga lehet sötét. A hullámvonal mentén nincsenek nyílfoltok és a csapfolt is rendszerint hiányzik (vagy csak egy igen halvány félkörív jelzi).
26. nem: **Xestia** HÜBNER, 1818 (partim.)
- 112 (111) Az ajaktapogató csücsíze oldal és felül is sötét, csupán a hegye lehet világos. A hullámvonal mellett szinte mindig láthatók nyílfoltok, és a csapfolt is csak ritkán hiányzik.
6. nem: **Euxoa** HÜBNER, 1821 (partim.)

1. nem: **Agrotis** OCHSENHEIMLER, 1816

Közepes termetű vagy nagy, erőteljes testfelépítésű lepkék. A fej nagy és gömbölyű, a homlok viszonylag dombortú, felszíne lehet sima vagy krátterszerű dudort viselő. Az ajaktapogató viszonylag rövid, előrcálló vagy felgömbülő, erősen szőrözött. A hím csápja fésűs vagy erősen fésűs, a nőstényé fonalas. A gallér nagy, a tor robusztus, dúsán szőrözött, a válltakarók az esetek többségében jól elkülönülnek. A potroh hosszú és erőteljes, a háti pamacsor rendszerint redukálódott. A lábszárak tövisesek. A szárnyak erőteljesek, nyújtottak, szélességük és a szárnycsúcs alkotása fajtól függő; egyes esetekben a nőstények csökövényes szárnyúak. A hímivarszervben a valva nyújtott, a cucullus és a corona fejlett, a harpe erőteljes, megnyúlt és lekerekített csücsű. A sacculus kicsi, nyúlványt nem visel, a clavus redukálódott. A fultura inferior szögletes, viszonylag gyengén kitinizált, az uncus hosszú és keskeny, csak gyengén szőrözött. Az aedoeagus fala gyengén szklerotizált, a vesica rendkívül hosszú (egyes fajoknál 4 cm-nél is hosszabb lehet!), csőszzerű, egyes szakaszokon redőzött és/vagy kitáguló, a tövén hártás diverticulumokkal. Cornutus nincs, legfeljebb a bazális diverticulumok eredésénél van kitinizált lemez. A nőstény ivarszervben a tojócső általában erős és hosszú, a ductus bursae hártás, a bursa copularis kétlebenyű, a lebenyek hosszúak, zsákszerűek.

Az alcsalád egyik legfejlettebb, a mérsékeltvívi területekhez leginkább alkalmazkodott, bár az egész világon elterjedt neme. Az ismert fajok száma - a nagyszámú leír, vitatott taxonómiai rangú alak miatt - nehezen meghatározható; a leginkább ismert Pálcarktikumban mintegy nyolcvan faja honos. Rendszertani szempontból igen nehéz, problematikus csoport, számos fajcsoportban a fajok tartott különbségei kicsik és részben átfedők, számos ivarszervi bélyeg - a preparálás technikai nehézségei miatt - nehezen értékelhető. A génusz fajai a nem erdőszűt területeket népesítik be, vonatkozik ez a trópusokon élő és a vándorló fajokra is. A fajok egy része egynemzedékes, másoknak évi két, sőt három generációja is kifejlődik. A nembe számos vándorlepké tartozik, bizonyos fajok ismert és komoly mezőgazdasági kártevők. A hernyók talajlakók, növények gyökérzetét és talajfelszínhez közeli szár- és levélrészzeit fogyasztják. Polifágok, egyszikűeken és kétszikűeken, lágyszárúakon és fás növényeken egyaránt megélnek.

- 1 (14) Homlokán egy széles, domború lemez közepéből eredő, krátterszerű nagy dudor van.
- 2 (7) A hátulsó szárny alapszíne fehér, a nőstények szegélytere olykor széles sötét behintéssel.
- 3 (4) Mindkét ivar elülső szárnya tiszta fehér, a csapfolt igen hosszú és sötétbarna vagy feketés kitöltésű. Kisebb (28-38 mm), keskenyebb szárnyú faj. Feje gömbölyű. Ajaktapogató rövid, egyenes, előreálló. A hím csápjá kétoldalian pillás, a nőstényé fonalas. Tora robusztus, erősen tagolt. Az elülső szárny alapszíne meleg sárgásbarna, változó erősségű szürkés behintéssel. A csapfolt nagyon hosszú, fekete keretű, a körfolt erősen lapított, cseppalakú, a körfolt és a vesefolt közötti tér a sejtben fekete kitöltésű. A keresztvonalak csak ritkán láthatóak. A hosszanti erek a hímnél nem, de a nősténynél sokszor sötéttel fedettek. A hullámvonal általában halvány, zezzugos, a külső tér gyakran besötéttedett. A rojt barnás, egyöntetű, a rojttö világos. A hátulsó szárny mindkét ivarnál fényes fehér; sem holdfoltot, sem elkülönült szegélyteret nem találunk. A fonák fehéresszürke, esetenként a vesefolt árnyéka megjelenik (190. ábra).

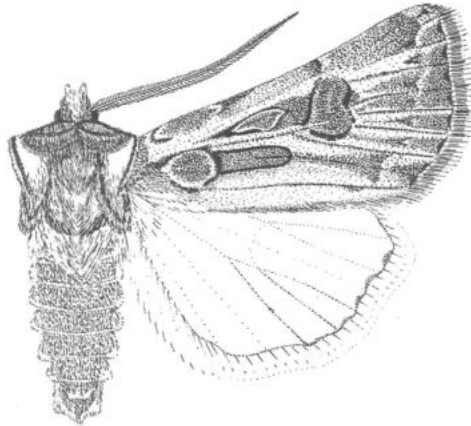
190. ábra: *Agrotis biconica* KOLLAR, 1844

Az óvilági trópusok és szubtrópusok területek jellegzetes vándorfaja. Többszöves, már az európai Mediterráneumban is gyakorlatilag minden hónapban találkozhatunk imágóival. Magyarországi adata még nincs, de egyes bevándorolt példányok megjelenése nem kizárt. A mesterséges fény és a csalétek is vonzza. A hernyó világosszürke, barnás behintéssel, finom, fehéres, hosszanti csíkozással. Feje egyszínű világosbarna, nyakpajzsa kékes fényű fekete. Egyszikűeken polifág, Afrikában kártevőként tartják nyilván, európai kártételéről nincs adatunk. (= *spinifera* HÜBNER, 1827, auct.). Típuslöhely: India, Kasmír.

[*biconica* KOLLAR, 1844]

- 4 (3) Nagyobb (37-50 mm), szélesebb szárnyú fajok, rövidebb és kevésbé sötét csapfolttal; a nőstény hátulsó szárnya széles sötét szegélyterrel.

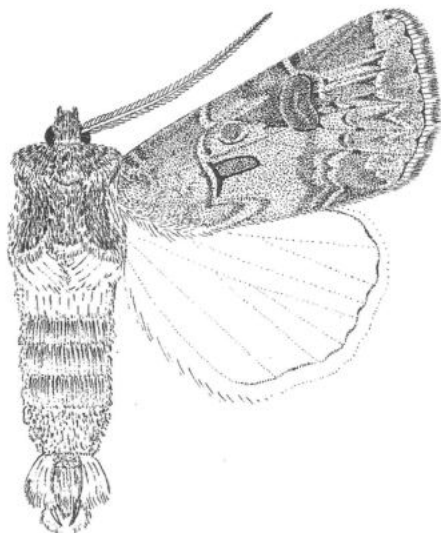
191. ábra: *Agrotis obesa* BOISDUVAL, 1829

- 5 (6) Az elülső szárny világos fehéresszürke, sötétbarna rajzolattal, az erek mentén élesebb világos sávokkal. Az ajaktapogató rövid, egyenes, előreálló, csúcsa világossárga. A hím csápjja erősen, kétoldalian fésűs, a nőstényé fonalas; a csáptengely mindkét ivarnál sárgás. Tora robusztus, a gallér közepén vékony szürkésbarna csík fut. A válltakarók sárgásak, szegélyükön szürkésbarna szőrökkel. Az elülső szárny alapszíne világos fehéresszürke, a rajzolat sötétbarna. A csapfolt széles, a vesefolthoz hasonlóan sötét kitöltésű. A körfolt lapított, a sejtben a foltok közötti tér sötétbarna színezetű. A hosszanti erek sötétek, világos udvarban futnak. A külső és a belső keresztvonal csak esetenként látható, a hullámvonal foltokra szakadozott, a nyílfoltok kifejezettek. A rojt fehéresszürke, széles barnássárga sávval, a rojtó ennél világosabb, belső oldalán fekete pontsorrall. A hím hátulsó szárny tiszta fehér, az erek alig látszanak. A nőstényé fehéres, igen széles sötét szegéllyel. A fonák fehéres, a vesefolt árnyéka kivehető. 37-50 mm (191. ábra).

Nyugat-Európától Kis-Ázsián át Afganisztánig terjedt el. Xerotherm faj, a zonális sztyepp, a hegyi és hegylábi sztyeppék és félsivatagok jellemző állata. Európában a Mediterráneum sziklás hegyvidékeinek és a Fekete-tenger parti homokpusztáknak a lakója, a Kárpát-medencéből csak Herkulesfürdőről ismert. Hazai megjelenése nem kizárt, elsősorban az Alföld délkeleti részén várható felbukkanása. Mesterséges fény és csalétek is vonzza. Egynemzedékes, augusztus elejétől október közepéig repül. Hernyóként telel. A hernyó háta olajbarna, közepén végigfutó halvány csíkkal, oldalain világosabb színezetű. A légzőnyílások feketék és szembetűnőek. Feje és nyakpajzsa sárgásbarna, a nyakpajzson finom sárga rajzolattal. Lágyszárúak gyökerein polifág. (= *lipara* RAMBUR, 1848; *nivea* CARADJA, 1932). Típuslelőhely: Franciaország.

[*obesa* BOISDUVAL, 1829]

- 6 (5) Az elülső szárny zöldes árnyalatú sötét barnásszürke, az erek mentén nincsenek feltűnő világos sávok. Az ajaktapogató rövid, egyenes, előreálló. A hím csápjja erősen, kétoldalian fésűs, a nőstényé fonalas. Tora robusztus, a gallér közepén vékony, fekete csíkkal. A hím potroha karcsú, a tornál lényegesen világosabb színezetű, a nőstény potroha hatalmas, szelvényenként egy-egy vi-

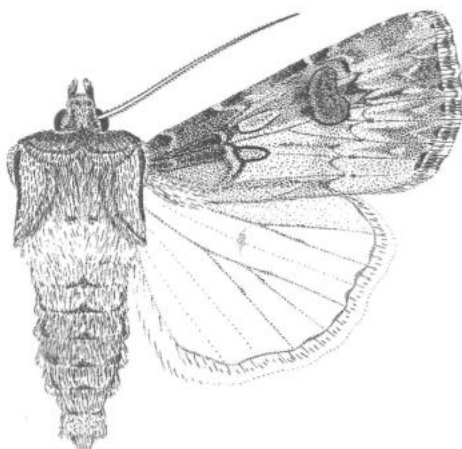
192. ábra: *Agrotis crassa* (HÜBNER,[1803])

lágos gyűrűt figyelhetünk meg, a tojócső vége szabadon van. A bagolyrajzolat teljes, a keresztvonalak kettősek, a csapfolt rövid, feketével körberajzolt, a körfolt lapított, a vesefolt nagy, sötét kitöltésű. A hullámvonal az alapszínénél világosabb, erősen fogazott. A rojt hosszú, barnásszürke, a rojttó világosbarna, belső oldalán vékony (időnként foltokra szakadozott) fekete csikkal. A hím hátulsó szárnya tiszta fehér, az erek alig láthatók, a holdfolt és a keresztvonal csak esetenként figyelhető meg. A nőstény hátulsó szárnyán a világos alapszín csaknem teljesen eltakarja a sötétszürke pikkelyekből álló sűrű behintés. A rojt fehéresszürke, benne széles szürkésbarna sávval. A rojttó fehéresszürke. A fonák barnás árnyalatú fehéresszürke, a keresztvonalak és a holdfoltok árnyéka kivehetőek. 38-50 mm (192. ábra).

Nyugat-Európától Kis-Ázsián át Iránig elterjedt faj. A hazai populációk megegyeznek a nevezéktani törzsalakkal. Élőhelyei nyitott, füves homokterületek, szikesek, mészkő- és dolomitsziklagyeppek. Lokális, de élőhelyein gyakori. A mesterséges fény és a csalétek is vonzza. Egy-nemzedékes faj, augusztus elejétől szeptember végéig repül. Hernyóként telel, májusban bábozódik. A hernyó fényes szürkésbarna, elszórtan apró, éles fekete foltokkal, a hát- és oldalvonala sötétebb, néha azonban csak alig látható. A nyakpajzs széles, feketésbarna, feje világosbarna sötétebb rajzolattal. Lágyszárúak gyökerein polifág. Típuselőhely: Európa. - F és ű s földibagoly

crassa (HÜBNER,[1803])

- 7 (2) A hátulsó szárny szürkésbarna, tompa sárgásszürke vagy szürke.
- 8 (9) Kistermetű faj (28-32 mm), a körfolt mindig élesen kirajzolt és igen erősen lapított. Feje kicsi, ajaktapogatója rövid, egyenes, előreálló. A hím csápjá kétoldalian pillás, a csápfogak igen rövidek; a nőstény csápjá fonalas. Tora robusztus, szőrzete tagolt: a gallér töve sötét, határvonala éles, fekete. Az elülső szárny alapszíne legtöbbször világos sárgásbarna, változó erősségű szürke behintéssel (a nősténynél gyakran teljesen elfedheti a világos alapszín). A tótér az elülső szegély mentén mindig erősen elsötétül. A körfolt igen lapított (a

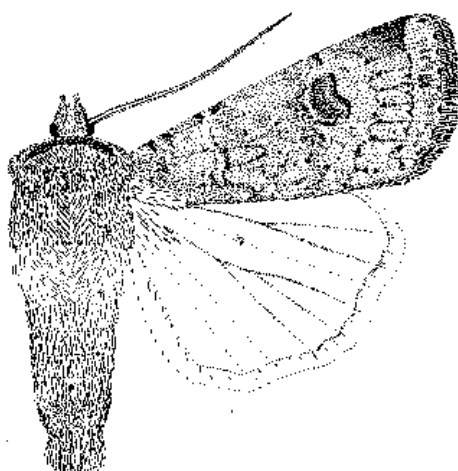
193. ábra: *Agrotis puta* (HÜBNER, [1803])

nőténynél mindig világos keretű), a vesefolt sötét kitöltésű. A belső keresztvonal kettős, világos közepű, fogazott. A külső keresztvonal halvány, kettős, gyakran foltokra szakadozott. A külső szegély besötétült, a hullámvonal kontraszt nélküli, alig látható. Nyílfoltokat nem mindig találunk. A rojt barnássárga, a rojttö világos. A hím alsó szárnya fehéres, az erek sötéttel fedettek. A holdfolt halvány, alig látható, a rojt egyszínű, fehér. A nőstény hátulsó szárnya szürkésfehér, a tötér irányában kivilágosodó, az erek az alapszínél valamivel sötétebbek, a holdfolt csak halványan látható. A fonákon halványan a holdfoltok és a keresztvonal árnyéka is megtalálható (193. ábra).

Európában a Mediterráneumban, kelet felé Kis-Ázsián át Iránig terjedt el. Magyarországi példányait Kaposváron gyűjtötték. Nem állandó tagja faunánknak, egyes migráns példányai azonban bármikor előkerülhetnek. A mesterséges fény és a csalétek is vonzza. Kétnemzedékes, májusban és szeptember elejétől október elejéig repül. Hernyóként telet, áprilisban bábozódik. A hernyó színe a sárgásbarnától a szürkéig változhat, hátán három sötétbarna sávval és elszórtan finom fekete pontokkal. Feje kicsiny, világosbarna, nyakpajzsa sötétebb árnyalatú. Kétszikűek gyökereit és alsó szárrészeit fogyasztja, erősen polifág. (= *radius* HAWORTH, 1803; *rotroi* ROTSCHILD, 1920). Típuslelőhely: Európa. - S á r g á s z ö l d f ű b a g o l y

puta (HÜBNER, [1803])

- 9 (8) Nagyobb termetű fajok, kerekített vagy kerek körfolttal
- 10 (11) Az elülső szárny szögletes, viszonylag széles, a hím hátulsó szárnya fehér, kevéssé fedett erekkel, a nőstényen viszonylag széles de fakó sötétebb szegélytérrel; a hím csápjja röviden fésűfogas. A fej, a tor és az elülső szárny azonos színű (okkerszürke, vöröses vagy szürkésbarna, esetenként acélszürke vagy feketés), de a torszórzet a szárnyánál szinte mindig sötétebb tónusú. A szárny lehet egyöntetű vagy finom, függőleges vonalkákkal mintázott. A kör- és a vesefolt mindig megvan, a körfolt rendre kicsi, sokszor világos kerettel vagy kitöltéssel, a vesefolt nagy és sötét, bab- vagy téglalapalakú. A keresztvonalak és a csapfolt igen változó erősségű, néha teljesen hiányoznak, máskor néhány

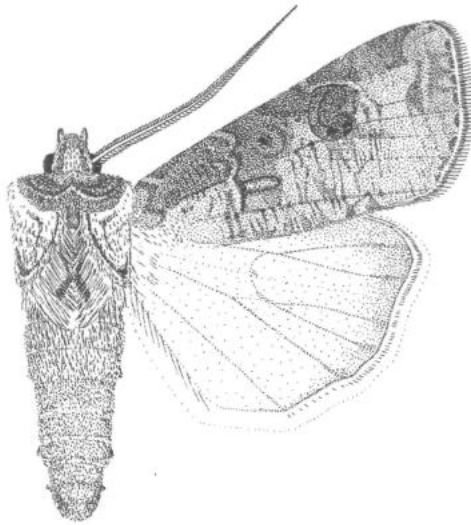
194. ábra: *Agrotis trux* (HÜBNER, [1824])

sötétebb pontocska vagy diffúz árnyék jelzi őket, megint máskor a belső keresztvonal éles és sötét, kettős, a csapfolt sötét, a külső keresztvonal pedig erősen hullámos. A hullámvonal csak ritkán kivethető, zezugos, világos árnyék, a kezdeténél az elülső szegélyen lévő sötétebb folt azonban szinte mindig megfigyelhető. A rojt tövönala sötét, mellette a rojtban vékony világos csíkkal; a rojt külső harmada gyakran az alapszínél világosabb. A hátulsó szárnyon a holdfolt hiányzik. A rojttő barnás, a rojt fehér, a sötétebb középvonal csak ritkán látható. 36-44 mm (194. ábra).

Európában a Mediterráneumban, ettől keletre Kis-Ázsián át Iránig terjedt el. A régi magyarországi adatok Fiuméből származnak, a mai határokon belüli példány nem került elő. Migrációra erősen hajlamos faj lévén egyes példányai Magyarországon is bármikor felbukkanhatnak. A mesterséges fény és a csalétek is vonzza. Egyetemzedékes, augusztus végétől október közepéig repül. Hernyóként telel, júniusban bábózik. A hernyó világos sárgászürke, hálvány hálvonallal, elszórtan tühegnyei fekete foltokkal. Nyakpajzsa barna, három vékony világos csíkkal, feje világosbarna. A gyepszintben él, kétszikűeken polifág. Típuslelőhely: Európa. - Földibagoly

[*trux* (HÜBNER, [1824])]

- 11 (10) Az elülső szárny nyújtottabb és keskenyebb, a vesefolt babalakú vagy elmosódó körvonalú, a hátulsó szárny szürkés vagy áttetszően fehér; a hím csápjája fésűs, hosszú fésűfogakkal.
- 12 (13) Az elülső szárny elülső szegélye sötét feketés- vagy barnásszürke; a körfolt kerek, feketésbarna keretű, néha a sötét szegélybe olvad; a hátulsó szárny szürkésbarna. Az ajaktapogató rövid, egyenes, előreálló. A hím csápjája erősen, kétoldalian fésűs, a nőstényé fonalas. A tor robusztus, erősen tagolt, a gallér tövi kétharmada sötétbarna, éles fekete szegélyvonallal. Az elülső szárny alapszíne világos, fényes, sárgásbarna. A kör- és a vesefolt sötét kitöltésű, az elülső szegély sötét, feketés- vagy barnásszürke. A csapfolt rövid, keskeny, a keresztvonalak kettősek, világos kitöltésűek, néha teljesen elmosódnak. A külső szegélytér rendszerint erősen besötétedett. A rojt barnásszürke, a rojttő

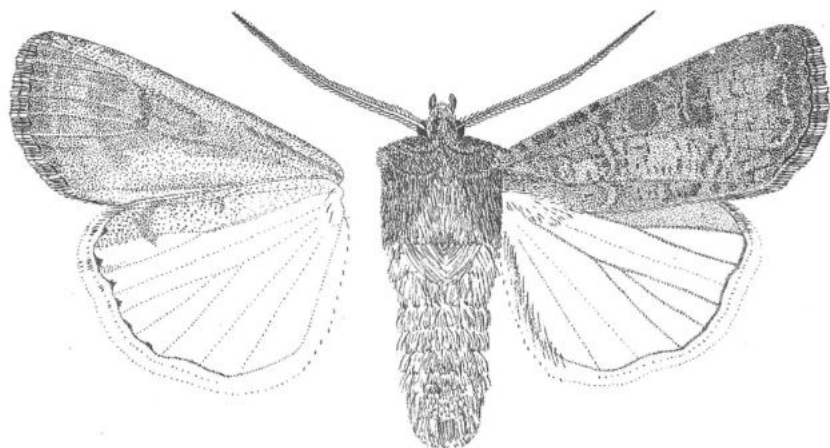
195. ábra: *Agrotis clavis* (HUFNAGEL, 1766)

világos, belső oldalán az érközökben fekete pontsor van. A hím hátulsó szárnya fehéresszürke, az erek szürkésbarnával fedettek, a holdfolt mindig jól ki-vehető. A rojt szürkésbarna, a rojttö világos. A nőstény hátulsó szárnya sötét, szürkésbarna. A fonákon a holdfoltok árnyéka kivehető. 34-41 mm (195. ábra).

Nyugat-Európától az Uralon és Szibérián át Koreáig elterjedt faj, melynek hazai populációi megegyeznek a nevezéktani törzsalakkal. Melegkedvelő állat, Magyarországon sok lelőhelye ismert, de sehol sem gyakori. A mesterséges fény vonzza, időnként a csalétket is felkeresi. Egy-nemzedékes, június végétől augusztus végéig repül. Hernyóként teel, májusban bábozódik. Hernyója piszkos szürkésbarna, világos hátvonallal és feketésszürke árnyékvonallal az oldalain, hátán elszórtan fekete pontocskákkal. Feje barna. Polifág, főbb tápnövényei *Chenopodium*, *Rumex* és *Trifolium* fajok. (= *corticea* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)). Típuslelőhely: Németország, Berlin környéke. - Z ö m ö k f ő l d i b a g o l y

clavis (HUFNAGEL, 1766)

- 13 (12) Az elülső szárny feltűnő sötét elülső szegély nélkül; a kör- és vesefolt az alapszínél nem jelentősen sötétebb; a hátulsó szárny zsfényű fehéresszürke sötétebb erekkel. Igen nagy egyedi variabilitást mutató faj, egyazon populációban is mind színezetükben, mind a rajzolat erősségében nagyon eltérő példányai vannak. A fej és a tor az elülső szárnyhoz hasonló színezetű, de rendszerint sötétebb árnyalatú; a galléron halvány sötétebb sáv is megjelenhet. Az elülső szárny alapszíne a világos hamuszürkétől és okkerszürkétől az egyöntetű sötét feketésbarnáig változhat, a keresztvonalak teljesen hiányozhatnak, de általában elmosódó, kettős, hullámos, vonalak. A körfolt és a vesefolt mindig, a csapfolt szinte mindig megtalálható, mindháromnak lehet sötétebb magva. A hullámvonal csak ritkán határozott vonal, rendszerint csak homályos árnyék, külső oldalán a szegélytér valamivel sötétebb. A rojttö sötét pontok sora, a rojt az alapszínél világosabb, benne sötétebb és/vagy világosabb csík is lehet. A szárnyak fonákja gyöngyházfényű fehéresszürke, az elülső szárny belső tere és a hátulsó szárny elülső szegélye sötétebb szürke behintésű. Az erek és a szegélytér fedettsége igen változó. 30-46 mm (196. ábra).

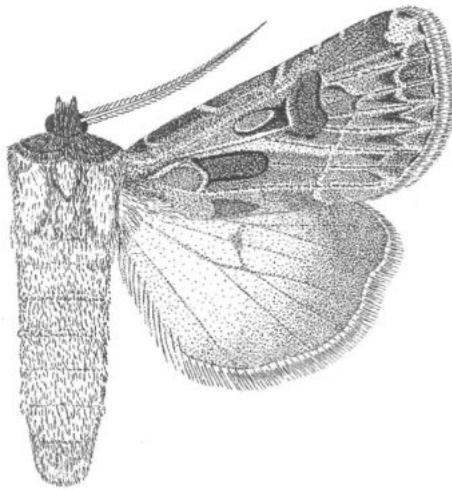

196. ábra: *Agrotis segetum* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

Az Óvilágban mindenütt, a trópusi területeken is sokfelé megtalálható, közismert vándorlepke. A nyugat-palearktikus populációk genetikailag homogénnek tekinthetők, a magyarországi példányok is megegyeznek a nevezéktani törzsalakkal. Élőhelyigénye igen tág határok közt változó, de fejlődési alakjai a zárt erdőségekben csak igen ritkán találhatók meg. Kiváló repülő, a mesterséges fény és csalétek egyaránt vonzza. Kétnemzedékes, május közepétől július közepéig és augusztus elejétől október végéig repül. Hernyója fényesszürke, hátvonala világos mindkét oldalán sötéttel szegett, mellékhátvonala széles, barna. Háta szabályos elrendezetségű fekete pontokkal borított. Oldalvonala keskeny, barna, benne ülnek a fekete légzőnyílások. Feje barna, sötétebb mintázattal. Hernyóként telel. Lágyszárúakon polifág, egyike a legjelentősebb mezőgazdasági rovarkártevőknek. Gyakorisága, gazdasági jelentősége és nagy egyedi variabilitása kapcsán igen sok alakját írták le, melyeknek nincs taxonómiai értékük. Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke. - *Vetési bagoly* lepke

segetum ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

- 14 (1) A homlokon kráterszerű dudor nélkül.
- 15 (20) Az elülső szárnyon a cu_1 - cu_2 erek mentén, valamint a sejt alatt éles fehéresszürke vonalakkal.
- 16 (17) Kisebb termetű, keskenyszárnyú faj, körfoltja lapított. Az ajaktapogató rövid, egyenes, előreálló. A hím csápja erősen, kétoldalian fésűs, a nőtényé fonalas, a csáptengely mindkét ivarnál sárgásbarna. A tor robusztus, erősen tagolt. Az elülső szárny alapszíne lilás árnyalatú világosbarna, az erek széles világos udvarban futnak, a hullámvonal feketés nyílfoltjai szembetűnően. A csapfolt hosszú, széles kitöltésű, a körfolt erősen lapított. A belső keresztvonal csak ritkán figyelhető meg. A külső keresztvonal vékony, erősen fogazott. A hullámvonal vékony, sárgás, erősen fogazott. A rojt sárgásfehér, benne egy szürkésbarna csíkkal. A rojtó világos, belső oldalán az érközökben fekete pontsorrall. A hím hátulsó szárnya fehéresszürke, széles szürkésbarna szegélytérrel, halvány keresztvonallal és jól kivehető holdfolttal. A nőtény hátulsó szárnya szürkésbarna, szegélytér nélküli, a holdfolt halványan látható. A fonákon a holdfoltok árnyéka és a keresztvonal is megtalálható. 32-43 mm (197. ábra).

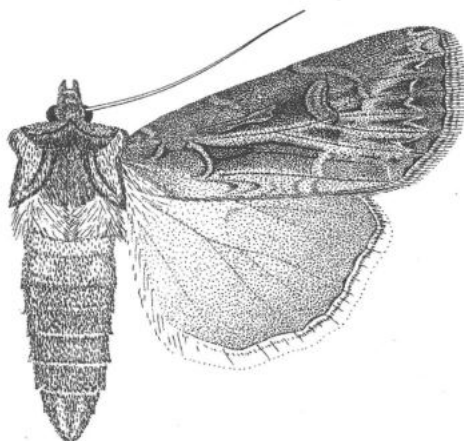
197. ábra: *Agrotis vestigialis* (HUFNAGEL, 1766)

Európa szinte minden országában megtalálható, Ázsiában a sztyeppterületeken keresztül az Amur völgyéig terjed. Legnagyobb populációi Észak- és Közép-Európában élnek. Hazánk homokterületein többfelé tömeges, másutt igen szórványos; bár példányai igen sok lelőhelyről előkerültek. Nappal is aktív, főleg *Senecio* és *Eryngium* virágokon táplálkozik. A mesterséges fény és a csalétek egyaránt vonzza. Egynemzedékes, június közepétől szeptember elejéig reptül. Hernyóként telet, májusban bábozódik. A hernyó hamuszürke, barnás behintéssel, vékony kettős hátvonalal, minden szelvényen négy fekete pontocskával. Oldalvonal a szürkésbarna, a háti oldalról szakadozott, vékony, világos sáv követi. Feje és nyakpajzsa barna, három világosabb csikkal. Lágyszárúak gyökerein polifág, irodalmi adatok szerint fiatal fenyők gyökereit is fogyasztja. Típuslelőhely: Németország, Berlin környéke. - Ő s z i f ő l d i b a g o l y

vestigialis (HUFNAGEL, 1766)

- 17 (16) Nagytermetű fajok (36-48 mm), széles szárnyakkal.
- 18 (19) Az elülső szárny alapszíne lilás fényű, sötét szürkésbarna, a csapfolt rövid, sötét kitöltésű; a nőstény teljes szárnyú, a hímmel megegyező rajzolatú, de sötétebb színezetű. Az ajaktapogató erőteljes, egyenes, előreálló. A hím csápja erősen, kétoldalian fésűs, a nőstényé fonalas; a csáptengely mindkét ivarnál világosbarna. Tora robusztus, erősen tagolt, szürkésbarna. A sejt kitöltése feketesszürke, az alsó hosszanti ér széles sárgásbarna udvarban fut; körfoltja erősen lapított. A belső keresztvonal gyakran hiányzik vagy csak a sejt alsó erétől kezdve látható. A hullámvonal kontraszt nélküli, gyakran alig látható, a nyilfoltok erőteljesek. A rojt vöröses fényű szürkésbarna, a rojttó világos, belső oldalán az érközökben fekete pontsorrall. A hím hátulsó szárnya szürkésfehér, a tőtérben néha kivilágosodó, az erek szürkével fedettek, a holdfolt halvány. A nőstény hátulsó szárnya egyöntetű szürkésbarna, a holdfolt erőteljesebb. A fonák szürkésbarna, a holdfoltok árnyéka általában, a keresztvonalé csak néha figyelhető meg. 38-48 mm (198. ábra).

A Palearktikum keleti felében elterjedt faj a Kárpát-medencétől Koreáig sokfelé megtalálható, de rendszerint foltszerűen; a sztyeppzóna egyik karakterfaja. A kárpát-medencei példányok

198. ábra: *Agrotis trifurca* EVERSMANN, 1837

Erdélyből (Csíkszereda) és Szatmárnémetiből származnak. Ezek a populációk a nevezéktani törzsalakkal megegyezők. Hazai előfordulási adata még nem ismeretes, de felbukkanása a déli-keleti és keleti határszélen egyaránt lehetséges. Egynemzedékes nyárvégi faj, augusztus elejétől szeptember elejéig repül. Fejlődési alakjai és a hernyó életmódja ismeretlenek. Típuslelőhely: Oroszország, Ufa. - Villás földibagoly

[*trifurca* EVERSMANN, 1837]

- 19 (18) Az elülső szárny alapszíne rózsaszínes árnyalatú világosbarna, a csapfolt hosszú, erőteljes, széles sötétbarna vonallal körülrajzolt; a nőtény csökevényes szárnyú. Az ajaktapogató rövid, egyenes, előreálló, sötétbarna. A hím csápja erősen, kétoldalian fésűs, a nőtényé fonalas; a csáptengely mindkét ivarnál világosbarna. Tora robusztus, szőrzete egyöntetű, a gallér közepén vékony, sötétbarna csík van. A rajzolati elemek sötétbarnák. A kör- és vesefolt kitöltése az alapszínnel megegyező, a köztük lévő tér a sejten belül éles sötétbarna foltként jelentkezik. A belső keresztvonal szakadozott, esetenként csak a csapfoltnál látható. A külső keresztvonal teljes hosszában apró pontokra szakadozott, enyhén ívelt. A hosszanti erek fehér sávok közepében futnak. A hullámvonal csak néha látható, belső oldalán a nyílfoltok erőteljesebbek. A rojt hosszú, egyszínű sárgásbarna, a rojttó a rojtnál sötétebb árnyalatú barna, belső oldalán az érközőkben fekete foltok találhatók. A nőtény szárnyai csökevényesek, mintázata teljes, a híméhez hasonló, annál azonban sokkal sötétebb színű. A hím hátulsó szárnya világos barnásszürke, az erek nem feltűnőek; a holdfolt halvány. A rojttó vékony, éles sötét vonalként jelentkezik, a rojt sárgásbarna. A nőtény hátulsó szárnya kifejezetten sötét, a holdfolt éles. A fonák egyöntetű barnásszürke, a keresztvonal és a holdfoltok árnyéka gyengén kivehető. 38-46 mm (hím), 24-35 mm (nőtény) (színes tábla: I:10; II:1).

Nyugat-Európától az ázsiai magashegységeken át Mongóliáig elterjedt faj. Az Alpokban 1800-3000 m között található. A nőtény röpképtelen, szárnyai nagyjából akkorák, mint a bábból frissen kibúvó hímeké. A hím nappal is táplálkozik, főleg fészkesek virágzatain. A mesterséges fény és a csalétek is vonzza. Egynemzedékes, július közepétől szeptember elejéig repül. Hernyóként telet, májusban bábozódik. A hernyó kékesszürke vagy sötét zöldesszürke, a hát közepén a színezet némiképp sötétebb. Apró, de jól látható fekete foltokkal behintett, olyan, mintha mák-

szemekkel ritkásan megszórták volna. Feje világosbarna, fekete rajzolattal. Gyepszintben polifág. Magyarországon még nem gyűjtötték, előkerülése esetleg a nyugati határszélen lehetséges. (= *heydenreichi* GERMAR, 1842; *incurva* HERRICH-SCHAEFFER, 1852; *monedula* DANNEHL, 1925). Típuslelőhely: Európa. - H a v a s i f ő l d i b a g o l y

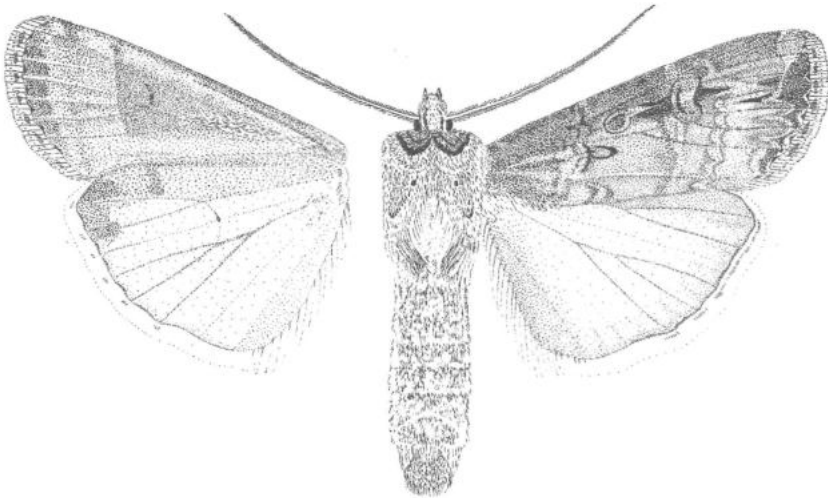
[*fatidica* (HÜBNER, [1824])]

20 (15) Az elülső szárnyon feltűnő fehér(es) vonalak nélkül.

21 (22) A hátulsó szárny áttetsző, erősen zsírfenyű tompaszürke, holdfolt nélkül; az elülső szárnyon a vesefolt külső oldalától éles, sötét vonalka fut a szegélytérbe. Az ajaktapogató rövid, egyenes, előreálló. A hím csápjja erősen, kétoldali-an fésűs, a nőstényé fonalas. Tora robusztus, a gallér tövi része sötétbarna, vékony fekete vonallal határolt. A válltakarók szegélyén elszórt fekete és sárga szőrszálakat találunk. A potroh kifejezetten hosszú. Az elülső szárny alapszíne sárgás fényű sötétbarna. A bagolyrajzolat teljes, a körfolt nyújtott, cseppalakú. A kör- és a vesefolt kitöltése az alapszínnél sötétebb. A vesefolt külső szélétől induló, a külső keresztvonalon túlérő ékalakú fekete folt található. Keresztvonalai kettősek, sötét szegélyűek. A hullámvonal erősen zezugos, a nyílfoltok az m-érközőkben erőteljesebbek. A rojt sárgásbarna, benne sötétebb foltokkal. A fonákon, mint rajzolat elem, csak a vesefolt árnyéka figyelhető meg. 40-56 mm (199. ábra).

Kozmopolita faj, az egyes, csak részlegesen elszigetelt populációk - az egyedi variabilitástól eltekintve - semminemű morfológiai eltérést nem mutatnak. A tropikus területeken multivoltin nálunk csak két generációja van, az első nemzedék délről, vándorállatként érkezik. Repülési ideje április végétől június végéig és július elejétől október végéig tart. A második nemzedék visszavándorol, így hazánkban semmilyen fejlődési stádiumában sem telet. Mivel az állatok hosszú életűek és felvándorlásuk elhúzódó, ezért a két nemzedék gyakran egyszerre megtalálható. Lágyszárúakon polifág, néha kártevőként jelentkezik. (mintegy húsz szinonimja ismert). Típuslelőhely: Németország, Berlin környéke. - N a g y f ű b a g o l y

ipsilon (HUFNAGEL, 1766)

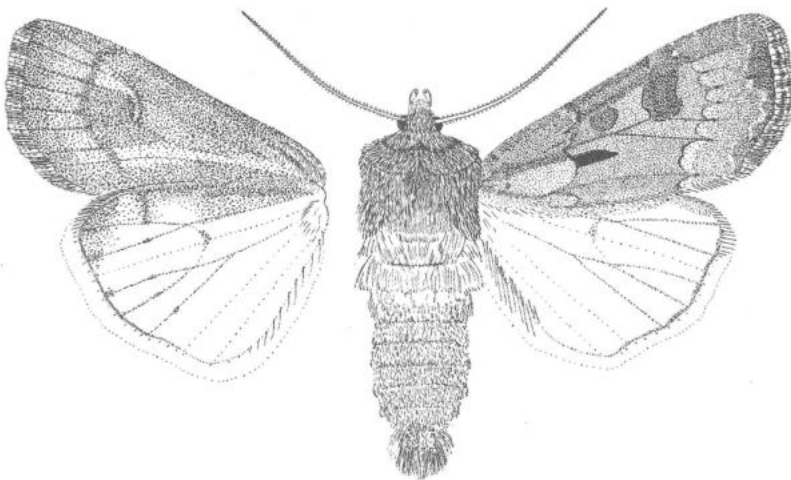
199. ábra: *Agrotis ipsilon* (HUFNAGEL, 1766)

- 22 (21) A hátulsó szárny holdfoltja jól kivehető; az elülső szárnyon a szegélytérben nincs a vesefolttól induló éles sötét vonal. Kisebb (35-45 mm) fajok.
- 23 (24) A gallér közepén feketés csík van; a csapfolt szinte mindig éles és hosszú, fekete; a hím csápjá rövid fogakkal kétoldalian fogazott, a nőstény csápjá fonalas. Feje nagy, az ajaktapogató rövid, egyenes és előreálló. Tora robusztus, szőrzete eléggé egyöntetű. Az elülső szárny alapszíne világos melegbarna, finom szürke tónussal. A vesefolt sötét, a körfolt kerek, világos kitöltésű. A belső keresztvonal halvány, fogazott, időnként alig látható, a külső keresztvonal enyhén ívelt, erősen fogazott, általában egy vonallal kirajzolt. esetenként külső szélén sárgásbarna árnyékkal. A hullámvonal kontraszt nélküli, sötét sáv. A rojt egyöntetű, barnásszürke. A rojttó világos, belső oldalán változó erősségű, vékony fekete csikkal. A hím hátulsó szárnya fehéres, az erek barnás pikkelyekkel fedettek, a holdfolt alig látható. A keresztvonal elmosódó, máskor az ereken lévő sötétebb pontok képviselik. A nőstény hátulsó szárnya fehéres, barnásszürkével erősen behintett, a szegélytér és a holdfolt sötétebb. A rojt barnás árnyalatú fehéresszürke, tövén sötétebb pikkelyekkel; a rojttó világos. A fonákon a holdfoltok árnyéka kivehető. 35-45 mm (200. ábra).

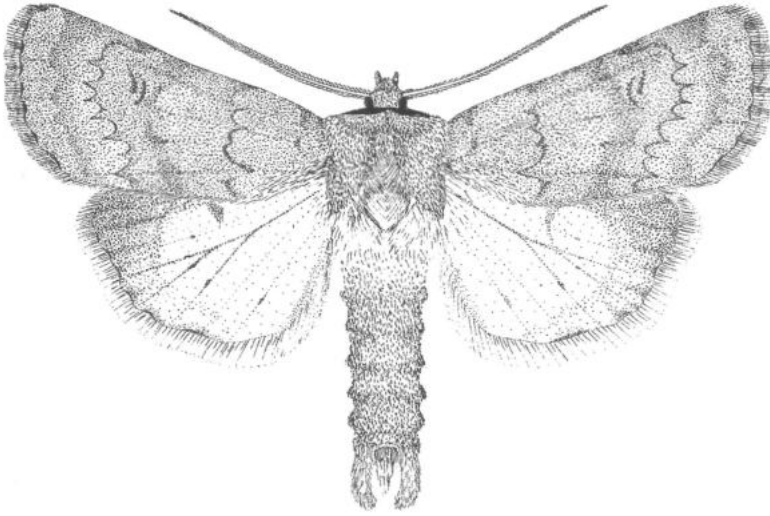
A Palearktikumban Izland és a Kanári-szigetek kivételével mindenütt megtalálható, a legelterjedtebb palearktikus vándorlepkék egyike. Földrajzi alfajok képzésére nem hajlamos, bár egyes kelet-ázsiai populációi jól megkülönböztethetők a nyugat-palearktikus állományoktól. A mesterséges fény és a csalétek egyaránt erősen vonzza. Legtöbb élőhelyén két-nemzedékes, május végétől rendszerint október végéig repül. Hemyója változóan sötét árnyalatú barnásszürke, hátvonala halvány, szelvényenként négy fekete foltal. A légzőnyílások feketék, feje barna, fekete homlokháromszöggel. Hernyó alakban telél, április-májusban bábozódik. Lágyszárúakon polifág, ritkán kártevőként is jelentkezik. Típuslelőhely: Európa. - Felkiáltójeles bagoly

exclamationis (LINNAEUS, 1758)

- 24 (23) A galléron nincs feketés csík; a csapfolt hiányzik vagy csak épphogy kirajzolt; a hím csápjá szélesen fésűs, a nőstényé fonalas. Az ajaktapogató rövid, egyenes, előreálló. Tora robusztus, a gallér töve sötétbarna. Az elülső szárny alap-

200. ábra: *Agrotis exclamationis* (LINNAEUS, 1758)

201. ábra: *Agrotis cinerea* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

színe lilás árnyalatú barna; a külső és a belső keresztvonal erősen fogazott, szimpla, az árnyékvonal sötétbarna, erőteljes. A körfolt csak esetenként, egyetlen sötét pontként jelenik meg; a vesefolt keskeny, hosszúkas, sötét kitöltésű. A hullámvonal éles kontraszt nélküli, az alapszínnél sötétebb, erősen fogazott. A rojt szürkésbarna, tövönala világos, belső oldalán az érközökben fekete, vékony pontsor fut végig. A hím hátulsó szárnya fehéresszürke, a szegélytérben szürkés behintéssel, a holdfolt éles, a keresztvonal alig látható. A rojt fehéresszürke, a rojttó vonala vékony, sötétbarna, foltokra szakadozott. A nőtény hátulsó szárnya egyszínű barnásszürke, a holdfolt csak gyengén kirajzolt. A fónákon a keresztvonal és a holdfoltok árnyéka is jól kivehető. 33-40 mm (201. ábra).

Európában Portugália és Izland kivételével mindenütt megtalálható, keletre Kis-Ázsián át Türkmenisztánig terjed. Elsősorban mészko- és homoki gyepekben, bokorerdők tisztásain és szegélyein található, de a Mediterráneumban felhatol a szubalpin zónába is. Hazánkban az egész ország területén megtalálható, de sehol sem tömeges. A mesterséges fény és a csalétek is vonzza. Egyetlen nemzedéke április végétől június közepéig repül. Hernyóként telet, bábozódása március végére-április elejére esik. Hernyója zöldesbarna, három sötétebb hosszanti sávval, légzőnyílásai feketék; a has és a lábak sárgásfehérek. Feje fényes barna, fekete vonalakkal. A gypsziintben polifág. Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke. - Szürkés fűbogyó

cinerea ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

2. nem: *Dichagyris* LEDERER, 1857

Közepes vagy nagy, erős testfelépítésű lepkék. A fej nagy, gömbölyű, a szemek nagyok, a homlokon egy domború lemezen elhelyezkedő, krátterszerű kiemelkedés található. Az ajaktapogató rövid, előreálló vagy gyengén felgömbülő, oldalán rásimuló pikkelyszőrökkel dúsan borított. A hím csápjá rendszerint gyengén fogazott vagy pillás, ritkán fésűs; a nőtényé fonalas. Az elülső lábszárak erősen tövisesek. A tor erőteljes, a válltakarók gyakran éles szegélyvonalakkal kontúrozottak, az utótor szőrzete kevésbé tagolt. A potroh hosszúkas, a háti pamacsok kicsik vagy redukálódottak. A szárnyak szélesek és nyújtottak, fajcsoportoktól függően kihegyesedőek. A hímivarszervben az uncus hosszú és keskeny, rendszerint gyengén szőrözött, a fultura inferior viszonylag erős, pajzs- vagy

szívalakú, csúcán sokszor kihagycesedő nyúlvánnyal. A valvák nyújtottak, a cucullus és a corona jól fejlett, a harpe hosszú és karsú, bizonyos fajcsoportokban az ampulla is többé-kevésbé fejlett. Az aedoeagus csőszerű, viszonylag rövid, a vesica igen változatos, felépítése alapján számos fejlődési ágat lehet megkülönböztetni, melyeket egyes szerzők alnemekként, sőt önálló nemekként is tárgyalnak. A részleteiben igen változó alapstruktúra egy keskeny és rövid, hártás diverticulum, csúcán egy (vagy két) kicsi cornutus-sal és egy viszonylag vastag, csavarodó cső, felületén többé-kevésbé erős, szemeses vagy redőzött szklerotizált mczökkal. A nőtény ivarszervében a tojócső eléggé hosszú és szklerotizált, a fajok löbbségénél a potroh utolsó lemezpártján jelentősen túlnyúló, jellegzetes sörtézettel. Az ostium bursae rövid, esetenként finoman szklerotizált lemezzel, a ductus bursae hártás, általában rövid. A bursa copulatrix hosszú, zsákszerű, a cervix bursae fejlett, általában redőzött, hossza a vesica hosszával korrelál, esetenként igen hosszú.

A nagy fajszámú nembe palearktikus és részben orientális elterjedésű fajok tartoznak, nearktikus rokonaik önálló, Euráziában nem honos nemekbe sorolhatóak. Az ivarszervek felépítése alapján az *Agrotis* nemmel, valamint néhány kis fajszámú, specializált genussal (*Stenosomides* STRAND, 1942, *Cladocerotis* HAMPSON, 1903, *Actebia* STEPHENS, 1829, *Albocosta* FIBIGER & LAFONTAINE, 1997, stb.) állnak szoros rokonságban. Mind külső megjelenésük, mind az ivarszervi szerkezet alapján számos fajcsoport különíthető el, melyek taxonómiai megítélése még vitatott. Egyes fajcsoportok jelenleg is intenzív fejlődésben vannak, a közel rokon fajok illetve fajegyüttesek elkülönítése gyakran igen nehéz. A problematikus fajcsoportokban a fajok többsége politipikus és nagyfokú egyedi variabilitást mutat. Így egy-egy faj bizonyos populációi olykor szélsőségesen eltérőek lehetnek; ugyanakkor a rokon fajokban hasonló morfológiai paralelitás is lehetséges.

Jellegzetesen xeromontán-eremiális csoport, a fajok többsége magashegyi sztyeppeken, sziklagyepeken és félsivatagokban, mások a zonális sztyepp bizonyos élőhelytípusaiban és azonális arid területeken, homokvidékeken élnek. Csak kisszámú faj hatolt be az erdőssztyepp kevésbé zárt részeibe, illetve a mediterrán karszthokorerődök és bozótok nyíltabb, kiterjedtebben gyepecs társulásaiba. A lepkék jó repülők, a mesterséges fény erősen vonzza őket. Aktív viráglátogatók, esetenként a családokat is felkeresik. Nappal a talajfelszín közelében, illetve repedésekben, kövek alatt, nyílt gyepekben a növények tövével vagy gyökerei között rejtőzködnek.

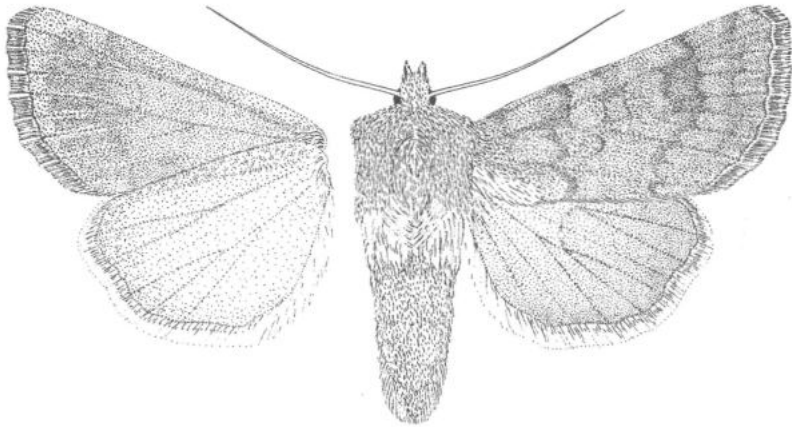
Az ismert életmódú fajok mind egynemzedékesek, nyáron és/vagy őszen repülnek, a korányári fajok rendszerint aestiválnak. A hernyók nappal a talajban tartózkodnak és csak a besötétedés után kezdenek táplálkozni. Lágyszárú növényeken élnek, minden bizonnyal polifágok, bár jelenlegi ismereteink szerint vannak olyan fajok, amelyeknek csak kevés (esetenként csak egy) ismert tápnövénye van.

Az alnemek határozókulcsa

- 1 (2) Az elülső szárny halvány zöldesszürke, a hátulsó szárny sárgásszürke, vagy mindkét ivar hátulsó szárnya fénylő, áttetsző selyemfehér.
1. alnem. **Dichagyris** LEDLERER, 1857
- 2 (1) Az elülső szárny fahéjbarna, barnásszürke vagy sötétbarna, a nőtény hátulsó szárnya sosem tiszta fehér.
2. alnem. **Yigoga** NYE, 1975

1. alnem. **Dichagyris** LEDLERER, 1857

Az alnembe tartozó fajok többsége keskeny, nyújtott szárnyú, viszonylag hegyes szárnycsúcú; a rajzolat eléggé bonyolult, a bagolyrajzolat gyakran teljes, a rajzolatí clemek élesek és sötétek. Egy idetartozó fajcsoport külső megjelenésében erősen emlékeztet a másik alnem fajainak többségére és ivarszervi sajátosságaiiban is ez a csoport (a *renigera*-fajcsoport) áll a *Yigoga*-fajokhoz legközelebb. A hímivarszervben a valvák szélesebbek és kevésbé nyújtottak, a cucullus nyaka kevésbé kifejezett vagy hiányzik.

202. ábra: *Dichagyris renigera* (HÜBNER, [1828]) ssp. *argentina* (CARADJA, 1930)

- 1 (2) A hátulsó szárny sárgásszürke vagy barnásszürke. A hím ajaktapogatója rövid, egyenes, felfelé álló, a nőtényé lényegesen hosszabb, ívelten fölfelé mutató. A csáp mindkét ivarnál fonalas, a torszörzet egyöntetű, potroha hosszú, a nőtényénel a tojócső vége mindig kilátszik. Az elülső szárny alapszíne szürkés behintésű zöldessárga, a bagolyrajzolat hiányos. A kör- és a vesefolt világos kitöltésű, kontraszt nélküli; a csapfolt hiányzik. A keresztvonalak sötétek, erősen hullámosak. A középvonal halvány, azonban a kör- és a vesefolt közötti része sötét foltot produkál. A hullámvonal csak ritkán figyelhető meg, szakadozott zöldessárga vonalként. A rojttó világos, belső oldalán az érközökben fekete pontok találhatóak; a rojt zöldessárga, közepében zöldesszürke csíkkal. A hím hátulsó szárnya szürkésfehér, a szegélytér szélesen besötétül, az erek sötétben fedettek. A holdfolt halványan látható. A rojt sárgászöld, csúcsa fehéres. A nőtényé hátsó szárnya sötétebb árnyalatú, szürkés behintése határozottan erőteljesebb. A fonák általában egyszínű, zöldesszürke vagy sárgásfényű zöldesszürke, a rajzlati elemekből csak a holdfolt árnyéka található meg, az sem mindig. 38-42 mm.

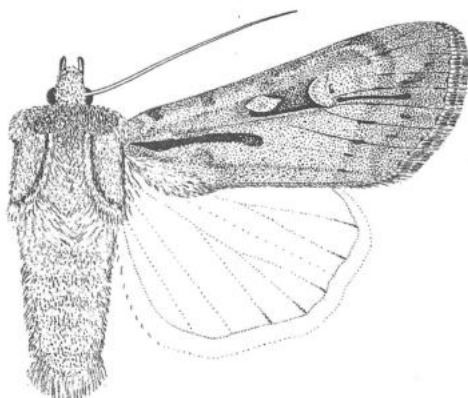
A holomediterrán-kisázsiai faj elterjedési területén belül erősen politipikus, az egyes populációk színezete az alapközettől erősen függ. Ezek többségét számos szerző földrajzi alfajokként különbözteti meg, ezek közül a Kárpát-medencében két, egymástól erősen eltérő alak található meg: a törzsalakkal megegyező alfaj Herkulesfürdőn és környékén, míg a délkeleti Kárpátokat kelet felől az alább ismertetett ssp. *argentina* CARADJA éri el; mindezidáig egyik alfajt sem találtak meg a Kárpát-medence belső területein.

[*renigera* (HÜBNER, [1828])]

Alfaja:

A mediterrán-kisázsiai elterjedésű törzsalaktól fényes, világos, egyöntetű alapszínével jól különböző alfajt csak Románia és Bulgária fekete-tengeri partvidékéről mutatták eddig ki (202. ábra és a színes tábla: II:2). A Kárpát-medencéből csak a délkeleti szegélyterületekről ismert; hazai előfordulása nem valószínű. Egynemzedékes, júniustól augusztus elejéig repül. Fejlődési alakjai ismeretlenek. (= *argentea* CARADJA, 1931). Típuslelőhely: Románia, Balcic.

[*renigera* (HÜBNER, [1828]) ssp. *argentina* (CARADJA, 1930)]

203. ábra: *Dichagyris candelisequa* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

- 2 (1) A hátsó szárny fénylő selyemfehér. Az ajaktapogató rövid, egyenes, előre-álló, oldala sötétbarna, hegye fényesszürke. Tora erőteljes, torszörzete egyöntetű. Az elülső szárny keskeny, igen hosszú; alapszíne fénylő, világos hamuszürke vagy ezüstsürke, változó erősségű barnás behintéssel. Tővonala hosszú, fekete, gyakran a csapfoltot is kitölti. A kör- és a vesefolt az alapszínnel megegyező kitöltésű, vékony vonallal körülrajzolt; a foltok közötti tér általában sötétebb, barnásszürke. A hosszanti erek finoman feketésszürkével fedettek. A sejt alsó ere a körfolttól indulóan a hullámvonalig éles fekete vonásként jelentkezik. A keresztvonalak tompák, barnásszürkék, az elülső szegélyen sötét foltból indulóak. A hullámvonal halvány, a nyílfojtok csak időnként kifejezettek. A rojt szürkésbarna, szabályosan foltozott. A hím hátsó szárnya némiképp áttetsző, tiszta selyemfehér, a nőstényé hasonló színezetű, de az erek sötétebben fedettek. Holdfolt egyik ivarnál sem látható. A fonákon a vesefolt árnyéka általában kivehető. 40-50 mm.

Nyugat-Európától Kis- és Közép-Ázsián át Kínai-Turkesztánig és a Himalája nyugati láncáig (Kasmír, Ladakh) elterjedt fajt Magyarországon csak Budapest környékén (Csiki-hegység, Főti Somlyó és a Pilis-hegység néhány pontja), az Aggteleki-karszton és a Szársomlyón gyűjtötték. A hazai példányok fényesebb ezüstösszürke alapszínükkel térnek el a barnásabb nevezéktani törzsalaktól, de alfaji szintű megkülönböztetésük - a faj jelentős variabilitása miatt - nem tűnik indokoltnak. A mesterséges fény erősen vonzza, a csalétek iránt közömbös, de viráglátogató példányait többször sikerült megfigyelni. Egyetlen nemzedéke általában június végétől augusztus végéig repül. Hernyóként telet, júniusban bábozódik. Hernyója szürkésbarna, sok finom sötét elemmel, melyekből egy közép- és egy oldalvonal rajzolódik ki árnyékszerűen. Minden szelvényen négy tühegynyi fekete folt található. Nyakpajzsa fénylő sárgásbarna, feje lapos, világosbarna. Tápnövényei különböző fészkesvirágzatúak (Compositae), irodalmi adatok leggyakrabban a *Jurinea mollis*-t említik. (= *sagittifera* HÜBNER, 1827; *cyrnos* SCHAWERDA, 1928; *piemonticola* SCHWINGENSCHUSS, 1954; *zapateri* SCHWINGENSCHUSS, 1962). Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke. - Szigonyos földibagoly (Hangyabogáncs - földibagoly)

candelisequa ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

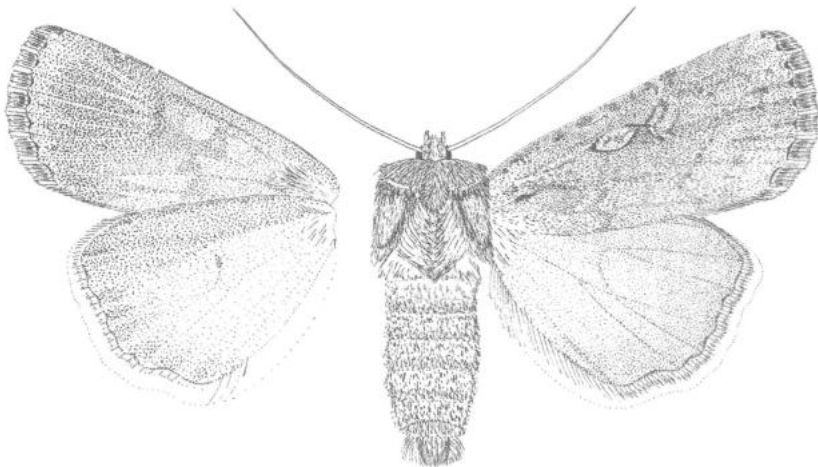
2. alnem: *Yigoga* NYE, 1975

Az alnem fajcsoportjainak többségét széles, szögletes szárnyú és jellegzetesen szálkás rajzolatú fajok alkotják. A hímivarszervben a valvák sokkal karcsúbbak és nyújtottabbak, a cucullus nyaka erősen elkeskenyedő.

- 1 (2) Az elülső szárny halvány fahéjbarna, a tövonal éles, hosszú és keskeny, a hím hátulsó szárnya fehér. Az ajaktapogató rövid, egyenes, előreálló. A hím csápjaja gyengén fogazott, a nőstényé fonalas. Tora erőteljes, a torszörzet erősen tagolt. A gallér felső harmadában és a válltakarók belső szegélyén vékony fekete csík látható. Az elülső szárny alapszíne rózsaszínes fényű barnásszürke, tövönala markáns, fekete, időnként a csapfoltot is kitölti. A kör- és vesefolt az alapszínnel megegyező kitöltésű, a körfolt alakja változó, leggyakrabban erősen lapított. A sejt alsó szegélyén a foltok közét kitöltő, de azokon túlérő fekete csík húzódik. A belső keresztvonal kettős, erősen fogazott, a külső keresztvonal halvány, gyengén ívelt, fogazott. A hullámvonal alig látható. A rojt barnásszürke, a rojttó világos, belső oldalán vékony, fekete csikkal. A hím alsó szárnya fényes fehér, esetenként a szegélytérben szürkés behintéssel. A rojt fehér, a rojttó belső oldalán vékony de éles, barnásszürke csikkal. A holdfolt nagyon halványan látható. A nőstény hátulsó szárnya a tö- és középtér kivételével sötét szürkésbarna, a holdfolt jól látható. A rojttó világos, belső oldalán éles, sötétbarna csikkal, a rojt fehéresszürke, eredésénél sötétebb. A fonákon a holdfolt árnyéka halványan mindig, a keresztvonale csak esetenként figyelhető meg. 34-40 mm (204. ábra).

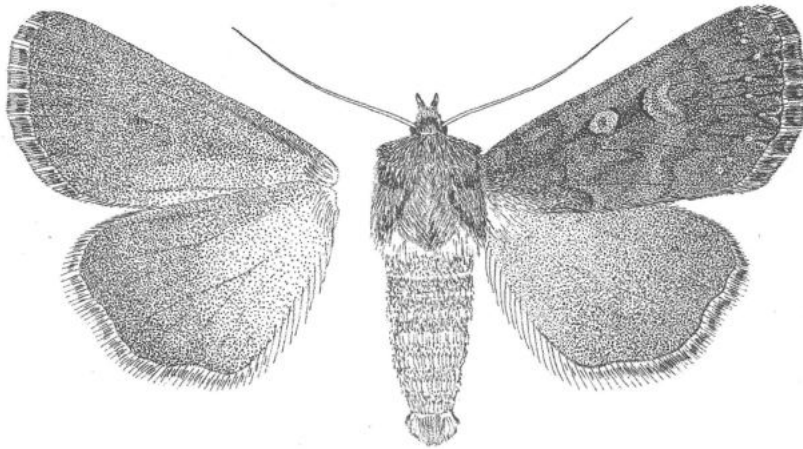
A Palearktikum nyugati és középső sávjában szélesen elterjedt fajt Közép- és Dél-Európában mindenütt, Ázsiában a keleti Mediterráneumtól Kínai-Turkesztánig foltszerűen sokfelé megtalálható. Az ázsiai populációk taxonómiai rangja kérdéses, a hazai populációk a nevezéktani törzsalkakkal megegyezők. Meleg, száraz élőhelyeken nem ritka, a mesterséges fény és a csalétek is vonzza. Egynemzedékes, június elejétől augusztus végéig repül. Hernyóként telel, májusban bábozódik. Hernyója barna vagy szürkésbarna, egy világosabb hátvonallal, légzőnyílásai feketék, fölöttük szelvényenként egy háromszögletű fekete foltból álló vonallal. Nyakpajzsa barna, három világos csikkal, feje kicsi, barna, két fekete vonallal. Lágyszárúakon polifág. Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke. - P o m p á s f ű b a g o l y

signifera ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

204. ábra: *Dichagyris signifera* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

205. ábra: *Dichagyris nigrescens* (HÖFNER, 1887)

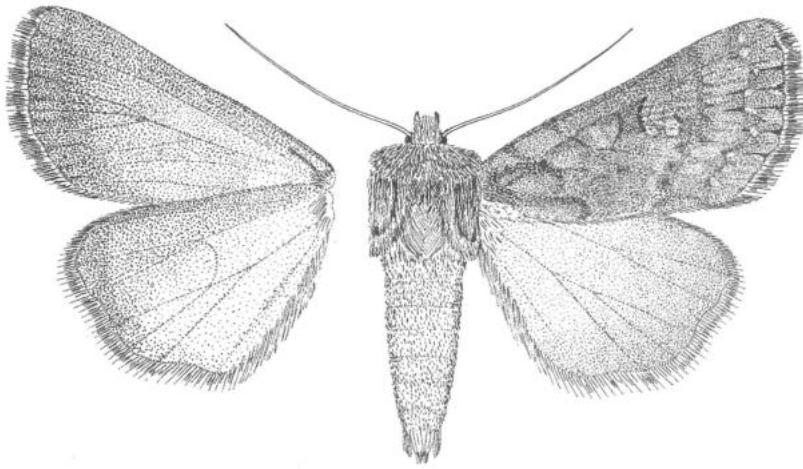
- 2 (1) Az elülső szárny barnásszürke vagy sötétbarna, a hím hátulsó szárnya sárgászürke vagy barnás.
- 3 (4) Az elülső szárny nyújtott és széles, sötétbarna, a hátulsó szárny sötétebb, erős sötétbarna behintésű. Az ajaktapogató enyhén ívelt, fölfelé álló, oldala sötétbarna, csúcsa világos. Tora robusztus, a torszörzet erősen tagolt. A gallér felső harmadában vékony fekete csík van. Mindkét ivarnál a csáp egészen gyengén fogazott. A nőtény tojócsővége a potrohól mindig kilóg. Az elülső szárny alapszíne változó árnyalatú barnásfekete, a foltok az alapszínnél világosabb kitöltésűek, vékony, fekete vonallal körülrajzoltak. A kör- és a vese-folt közötti rész a sejtben a példányok többségénél feketés színezetű; gyakran található éles, fekete tövonal is. A keresztvonalak sötétek, folyamatos lefutásúak. A hullámvonal sárgásbarna, vékony, pontokra szakadozott, belső oldalán a nyílfoltok jól láthatók. A rojttó világos, belső oldalán vékony sötét csíkkal, a rojt barnásfekete, eredésénél sötétebb árnyalatú. A hím hátulsó szárnya féhéresszürke, erős szürkésbarna behintéssel, a tötér világosabb, a széles szegélytér erősen besötétült. A nőtény alsó szárnya egyöntetű, sötét, barnásszürke. Holdfolt egyik ivarnál sem figyelhető meg; a rojt mindkét ivarnál féhéresszürke, eredésénél barnásszürke sávval, a rojttó világos. A fonák egy színű szürkésbarna. 38-45 mm (205. ábra).

Európában csak a Mediterráneumban, kelet felé Kis-Ázsián keresztül Iránig terjedt el. Magyarországon eddig csak néhány lelőhelye ismert, döntően Budapest környékén (Budai-hegységek, Szentendre környéke, a Pilis déli vonulatai) és az Északi-Középhegységben találták. A hazai példányok megegyeznek a nevezéktani törzsalakkal. Ritka, egyetlen nemzedéke május végétől július végéig repül. Hernyóként telet, májusban bábozódik. Kétszikű lágyszárúakon polifág, leggyakrabban *Galium*, *Atriplex* és *Chenopodium* fajokon táplálkozik. Típuslelőhely: Ausztria. - Feketés földibagoly

nigrescens (HÖFNER, 1887)

- 4 (3) Az elülső szárny változó árnyalatú barnásszürke, keskenyebb és kevésbé nyújtott; a hím hátulsó szárnya sárgászürke, a nőtényé erősebb barna fedett-

206. ábra: *Dichagyris forcipula* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

séggel. A hím ajaktapogatója rövid, enyhén ívelt, felfelé mutató. A nőtényé hasonló, de általában hosszabb. Tora robusztus, a torszörzet erősen tagolt, a gallér közepén vékony fekete csík látható. Az elülső szárny alapszíne fényes barnásszürke, a mintázat erőssége és színösszetétele nagyon változó, a foltok kitöltése az alapszínnél rendszerint valamivel világosabb; a foltok vékony, fekete vonallal körülrajzoltak. A keresztvonalak sötétek, a belső erősen fogazott, a külső enyhén ívelt, hullámos. A hullámvonal csak ritkán jelentkezik éles vonalként, a nyílfojtok azonban szinte mindig kifejezettek. A rojt barnásszürke, belső harmada általában sötétebb; a rojttó a rojttal egybeolvad, belső oldalán vékony fekete csík kíséri. A hím hátulsó szárnya fehéres, változó mértékű világosszürke behintéssel, az erek sötétben fedettek; a szegélytér keskeny, sötétebb barnásszürke. A rojt fehéres, eredésénél szürkésbarna csíkkal. A holdfolt csak ritkán és nagyon halványan figyelhető meg. A nőtény hátsó szárnya egyöntetű barnásszürke, a rojt fehéres, eredésénél barnásszürke csíkkal, a rojttó sárgásbarna. A fonákon a holdfoltok árnyéka csak kivételes esetekben figyelhető meg. 36-42 mm (206. ábra).

Nyugat-Európától és az Atlasz-hegységtől Kis-Ázsián át Iránig elterjedt atlanto-mediterrán faj. Magyarországon a meleg, száraz élőhelyeken mindenütt megtalálható, de sehol sem tömeges. Déli populációi számos önálló alfajt képeznek; a hazai populációk megegyeznek a nevezéktani törzsalakkal. A mesterséges fény és a csalétek is vonzza. Egynemzedékes, május végétől augusztusig repül. Hernyóként telet, májusban bábozódik. Hernyója szürkésbarna, hátán szelvényenként egy-egy egymással összeérő hatszögletű folttal. Oldalvonala vékony, világos, légzőnyílásai feketék, nyakpajzsa és feje egyaránt fénylő barna. Kétszikű légyszárúakon polifág, leggyakrabban *Galium* és *Chenopodium* fajokon. (= *denticulosa* ESPER, 1794). Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke. - Szürkésbarna földibagoly

forcipula ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

3. nem: *Albocosta* FIBIGER & LAFONTAINE, 1997

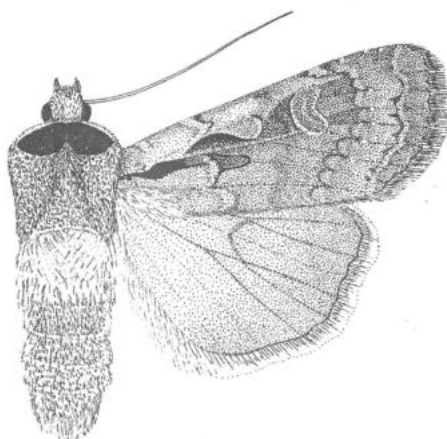
A csak nemrég felállított nembe viszonylag kevés, korábban a *Dichagyris* (s.l.) nembe tartozónak tartott fajt sorolnak. Ezeknek viszonylagos különállása és bizonytalan genetikus helyzete régóta ismeretes, azonban önálló, ámde közös nembe történő összevo-

násuk nem jelenti a probléma megoldását, inkább csak átmeneti kényszerlépésnek tekinthető. A nem két fajcsoportjának hímivarszerve eléggé hasonló - ez ad némi alapot ugyanabba a nembe sorolásukhoz, míg külső megjelenésük igencsak különböző -, a fogókészülék a *Dichagyris* nem fajaiéhoz hasonlít, a vesica azonban igen hosszú, csőszérű, a tövéhez közel egy megnyúlt diverticulum is lehet. A nőstény ivarszervében a tojócső rövid, az ostium bursae kicsi és keskeny, de erős, gyűrűszerű szklerotizált peremmel. A ductus bursae rövid cső, a cervix bursae és a corpus bursae nagyjából azonos méretű, hosszú, hártás zsák.

A fej nagy és gömbölyű, a szemek nagyok, az ajaktapogató rövid, oldalról lapított, sötét pikkelyekkel fedett. A gallér széles, tövi része fehéres vagy világosbarna, csúcsi része szélesen fénylő fekete. A tor színézete egyöntetű, a válltakarók hosszúak, rendszerint szegélyvonal nélkül. Az elülső szárny keskeny és hosszú, a hátulsó szárny széles, lekerékített. A potroh karcsú, nyúlánk, a potroh pamacsok redukálódtak.

A nem két fajcsoportja elsősorban a Palearktikum keleti-délkeleti részében terjedt el, mindkét fajcsoportot Európában - és így Magyarországon is - egy-egy faj képviseli. Jellegzetesen xeromontán csoport, csak a kelet-ázsiai fajok egy része jelenik meg a pacifikus és monszunikus erdővidékek nyíltabb - elsősorban sziklás - területein. A nem egyik faja ismert vándorlepké. A nembe egynemzedékes fajok tartoznak, bár a rajzási idő esetenként feltűnően hosszú, ennek oka a változó időtartamú nyári diapauza (aestiváció). Az aestivációra felkészülő példányok igen intenzíven táplálkoznak, az ebben az időszakban begyőjtött lepkék igen gyakran elzsírosodnak. Az imágókat a mesterséges fény vonzza, a családok iránt rendszerint közömbösek, de viráglátogató példányai bizonyos, elsősorban fészkes virágzatú növényeken olykor nagyobb számban találhatóak a koraesti órákban. A hernyók talajlakók, csak éjszaka jönnek elő és táplálkoznak, tápnövényeik különböző lágyszárúak.

- 1 (2) Az elülső szárny homokbarna vagy vörhenyesbarna, a rajzlati elemek sötétbarnák vagy feketék. A fej és a tor sötétokker, homokbarna vagy vörösesbarna, az elülső szárnyénál sötétebb tónusú. A gallér igen élesen kétszínű, csúcsi fele tusfekete. A potroh szürkésbarna. Az elülső szárny rajzlati elemei viszonylag halványak, csak ritkán élesen rajzoltak. A szegélysáv széles, de rövid, világos fehéresokker, alatta a szárnytóból a körfolt alsó szögletéig futó, rendszerint két részre szakadt fekete csík van. A keresztvonalak kettősek, erősen hullámosak és világos kitöltésűek, de általában az alapszínél csak kevés sötétebbek, esetenként a belső keresztvonal feketésbarnával kontúrozott. A

207. ábra: *Albocosta flammatra* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1755)

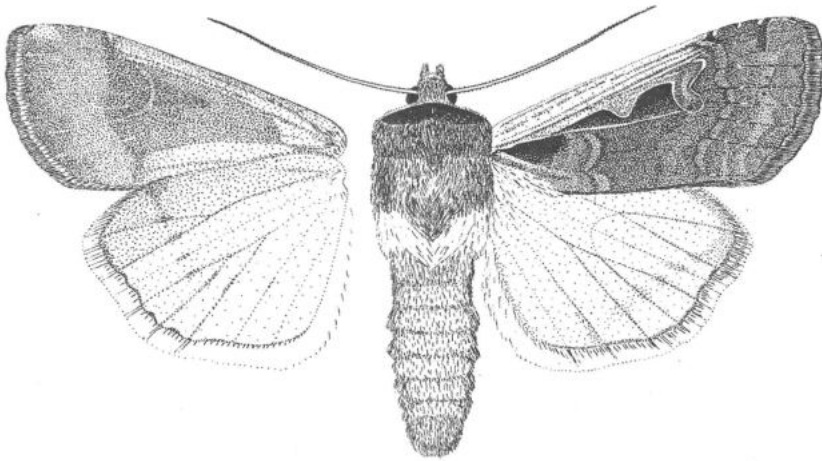
körfolt nagy, csak az első részén keretezett, a szegélycsikkal azonos kitöltésű. A vesefolt babalakú, kettős körvonala szakadozott, magva szürkés; a két folt közötti tér sokszor sötétebb barna behintésű. A csapfolt erősen redukálódott, gyakorta csak csücsi része látható sötét nyílhegy formájában. A hullámvonal elmosódott, fehéresokker, az elülső szegélynél négyszögletű sötétebb foltal; belülről barnás nyílhegyfoltok kísérik. A rojt tövönala sárga, az okkerbarna rojtban sötétebb belső csikkal. A hátulsó szárny világos okkerbarna, némiképp sötétebb erekkel és igen homályos holdfoltal; a szegélytér sötétebb fedettségé igen gyér. A rojt sárgásfehér, szakadozott sötétebb középvonal is lehetséges. A fonák sárgás fényű szürkésfehér, az elülső szárny barnával erősen fedett. A holdfolt homályos, körülötte nagyobb sötét mezővel; a keresztvonal és a hullámvonal árnyéka sötétebb, szétfolyó csikként jelentkezik. A hátulsó szárny elülső szegélye és csücstere barnás behintésű, a nőténynél a szegélytér is sötétebb. A holdfolt sarló alakú, jól kivethető, a keresztvonal általában diffúz, foltokra szakadozott, az creken erősebben kirajzolódó. 42-50 mm (207. ábra).

Eurázsiai faj, a Palearktikumban Nyugat-Európától a tibeti platóiig megtalálható. Európában döntően a mediterrán területeken honos, mivel migrációra hajlamos, egyes példányai minden évben megjelennek a Kármát-medencében is. Magyarországon számos lelőhelyen, de igen kis egyedszámban gyűjtötték. Ezek a példányok megegyeznek a nevezéktani törzsalakkal. Időszakos, néhány éven keresztül tartó meglepedése szinte bizonyosra vehető, különösen meleg időmúlt sziklagyepjeinkben. A mesterséges fény erősen vonzza, ritkábban a csalétket is felkeresi. Egyetlen nemzedéke május elejétől - közbeiktatott aestiválással - november elejéig repül. Herényként telel, áprilisban bábozódik. A hernyó elsősorban lágyszárúakon polifág. (= *deleta* KOLLAR, 1848; *basilevans* WALKER, 1856; *hinaeulata* MILLIERE, 1871). Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke. - Feketenyakú földibagoly

flamma ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1755)

2 (1)

Az elülső szárny mély pirosasbarna, az elülső szegély mentén széles sárgásfehér sávval. A fej és a tor az elülső szárny alapszínével megegyező pirosasbarna, a gallér fehéres tövi és fekete csücsi sávja igen széles, élesen elkülönülő. A potrohot fehéres szőrzet borítja, csak az utolsó szelvények és a hasoldal vörösbarna. Az elülső szárny keskeny és hosszú, a csücs eléggé lekerekített. A keresztvonalak kettőscs és hullámosak, sötét vörös barnák, így alig kivethetőek, inkább csak világosabb kitöltésük szembeötölő. A szegélycsikk igen széles, finom hosszanti bordázattal, alatta a szárnytőltől a vesefolttól a szakadozott, fekete sáv fut. A körfolt kicsi s eléggé lapított, csak az alsó fele széles, felső része belcvész a szegélycsikkba, kitöltése is azzal megegyező színű. A vesefolt nagy, fehéres keretű és kékes vagy ólomszürke magvú, mögötte gyakran a külső keresztvonalig tartó sötétebb árnyék figyelhető meg. A csapfolt hiányzik vagy egy apró, sötét nyílhegyfolt képviseli. A hullámvonal homályos, eléggé zegzugos, a szegélynél sötétebb folt kíséri, belső oldalán a szegélytér rendszerint egy széles sávban erősebben kivilágosodik. A rojttó egy sor sötét pontocska, a rojt az alapszínnel megegyező, sokszor egy élesebb világos belső csikkal. A hím hátsó szárnya sárgás fényű fehér, az erek és egy igen keskeny szegélycsikk halvány sárgásbarna. A nőtény hátulsó szárnya sötétebb tónusú, szegélytere is szélesebb, diffúz határvonalú, behintése sötétebb sárgásbarna. A rojt fehér, változó erősségű barnás szalaggal. A fonák sárgás csillagosú fehér, az elülső szárny középső és külső tete sötétebb barnával erősen fedett. Az elülső szegély pirosas és sárgás pikkelyekkel behintett, a keresztvonal jól látható, sötét, kissé szétfolyó pászta. A hátulsó szárny elülső szegélye és csücstere barna pikkelyekkel meghintett, a nőténynél a szárny többi részén is lehetnek sötétebb pikkelyek. Keresztvonalja diffúz, felső szakasza élesebb, a sejt magasságában elhalványul, majd elcsnyészik. 40-48 mm (208. ábra).

208. ábra: *Albocosta musiva* (HÜBNER, [1803])

A Palearktikumban szélesen elterjedt, Nyugat-Európától az Uralon át Mongóliáig húzódó areájú fajt Magyarországon csupán az északkeleti országrészben találták meg. Eddig csak az Aggteleki-karsztról, a Zempléni-hegységből és az Esztramosról ismerjük (stabil populációja csak Jósvafő környékén honos). Az európai populációk, köztük a hazaiak is csak csekély mértékben különböznek egymástól, míg a kaukázusi, közép- és belső-ázsiai alakok jól elkülönülő földrajzi alfajokat képeznek. A mesterséges fény erősen vonzza, olykor a csalétket is felkeresi. Egynemzedékes faj, július közepétől szeptember végéig repül; aestivációs időszaka viszonylag rövid. A hernyó lágyszárúakon él, tápnövényei főleg fészkesvirágzatúak, elsősorban *Cirsium* és *Centaurea*-fajok. Fialat hernyóként telet, bábozódáskor a talajba húzódik. Típuslelőhely: Európa. - Szegélyes földibagoly (Bíborszárnyú földibagoly)

musiva (HÜBNER, [1803])

4. nem: *Actebia* STEPHENS, 1829

Viszonylag nagy, erőteljes testfelépítésű lepkék. A fej nagy, a homlok sima, az ajaktapogatók rövidek, kissé felgömbülők. A hím csápja finoman fogazott, a nőstényé fonalas. A tor zömök, viszonylag rövid, a válltakarók szélesek és rövidek. Az elülső szárny hosszú és igen keskeny, a külső szegély erősen domború. A hímivarszervben a fogókészülék az *Agrotis-Dichagyris* rokonsági kör alapfelépítését mutatja, de az uncus igen erősen, dúsan szőrözött, a vesica a csúcs közelében csavarodott, csúcsi diverticuluma kicsi tüskékkel borított. A nőstény ivarszervében a tojócső kúpos, az ostium bursae kehelyszerű, erősebben szklerotizált szegélyekkel. A ductus bursae rövid, hártás, csörszerű, a cervix bursae nagy, patkó alakban visszagömbülő; a corpus bursae zsákszerű.

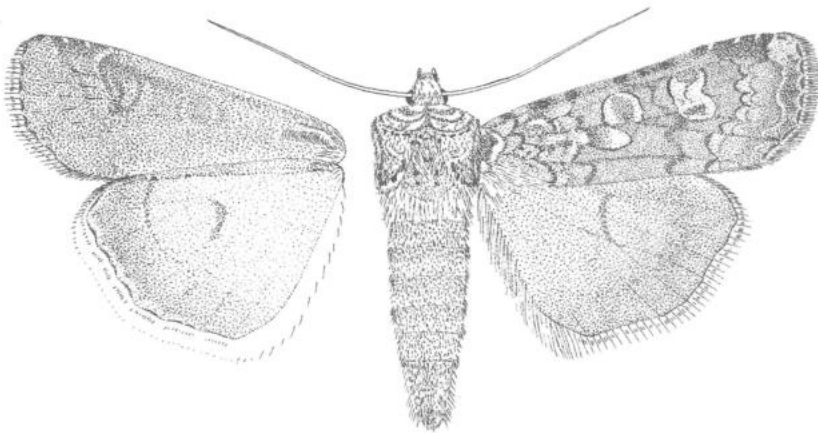
A kis fajszerű holarktikus nemet Európában két, Magyarországon csak egy faj képviseli. A fajok rendszertanilag nagy areájúak, többségük a tajgazóna szegélyében az Atlanti-óceántól, illetve Nyugat-Szibériától a Távol-Keletig és Japánig egy viszonylag széles sávban terjedtek el; a palearktikus és nearktikus fajok mellett a nemnek van holarktikus (cirkumpoláris) faja is. A zártabb erdővidékeket mindig kerülik, fő élőhelyeik homokpuszták, homokos tengerpartok, köves platók és patak völgyek. A lepkék kiváló repülők és aktívan táplálkoznak, mind a virágok nektárját, mind bomló szervesanyagokat szívesen fogyasztanak. A mesterséges fényre érzékenyek, bizonyos időszakban a csalétket is felkeresik. Nappal a talajban, kövek és növények alatt rejtőznek, csak az esti és éjszakai órákban aktívak. A génusz több faja közismert vándorlepké.

A hernyók talajlakók, különféle kisebb kétszikűeken polifágok, a tundrazónában törpe fák (főleg törpe fűzök és nyírek) leveleit is fogyasztják; egy faj - más tápnövények hiányában - fenyőféléken is megél.

A nem fajai külső megjelenésüket tekintve két csoportba oszthatók. Az egyik csoportba feketés, a másikba élénkzöld alapszínű, éles rajzolatú fajok tartoznak. Mindkét fajcsoport, de különösen a zöld színezetűek igen könnyen felismerhetők, más bagolylepke-génuszok fajaival nemigen összekeverhetők.

- - A fej és a tor élénk szürkészöld vagy mohazöld, fehéres pikkelyszőrökkel erősen tarkázott, a válltakarók sötét szegélyvonallal kontúrozottak. A potroh világos szürkésbarna, a háti pamacsor rövid. Az elülső szárny igen keskeny, változó árnyalatú fénylő szürkészöld, fehér és halványbarna pikkelyekkel sűrűn behintett. A két keresztvonal éles, kettős, erősen zezugos, fehéres kitöltésű; az árnyékvonal rendszerint igen halvány, széles pászta. A kör- és vesefolt igen nagy, fénylő fehér vagy vajszínű, finom sötétebb kerettel, mindkettőnek sötétebb, barnás vagy ólomszürke magja van, melynek kiterjedése példányonként erősen változó. A csapfolt rövid, körvonala csak részben éles, feketés, kitöltése fehéres, sötétszürke maggal. A hullámvonal zezugos, fehéres vonal, a szegélytér belső oldala mély vörösbarna szalagként jelentkezik, míg külső része fémes sötétszürke. A rojt tövonalra feketésbarna, erősen szakadozott, fehér ívecskékkel kísért, a rojt sötétszürke, fehéren foltozott. A hátulsó szárny fakóbarna, némi gyöngyházás fénnel, a szegélytér szalagja széles, tömöttebb barna; a holdfolt homályos körvonalú, viszonylag hosszú ívelt vonal. A rojttő sötétbarna, a rojt fehér, erős, gyakran széles barna középcsíkkal. A fonák zsírfényű fehéresszürke, az elülső szárny egésze és a hátulsó szárny szegélytere barnás pikkelyekkel sűrűn behintett. Az elülső szárny elülső szegélye és csúcstere, a hátulsó szárny elülső szegélye és belső harmada kékesfehér pikkelyekkel tarkított. A holdfoltok és a keresztvonal elmosódó, sötétbarna, rendszerint csak gyengén kirajzolt. 40-51 mm (209. ábra).

A Palearktikumban szélesesen elterjedt faj Nyugat-Európától Japánig megtalálható, ám areája erősen szakadozott, sok helyen foltos. Magyarországon elsősorban a homok- és dolomitterületek jellemző, lokális és ritka állata. Számos hazai lelőhelyről ismert, de mindenütt csak nagyon kis egyedszámban észlelték. Alfajképzésre nem hajlamos, a kárpát-medencei populációk megegyeznek a nevezéktani törzsalakkal. A mesterséges fény vonzza. Vándorlepke, egyes években

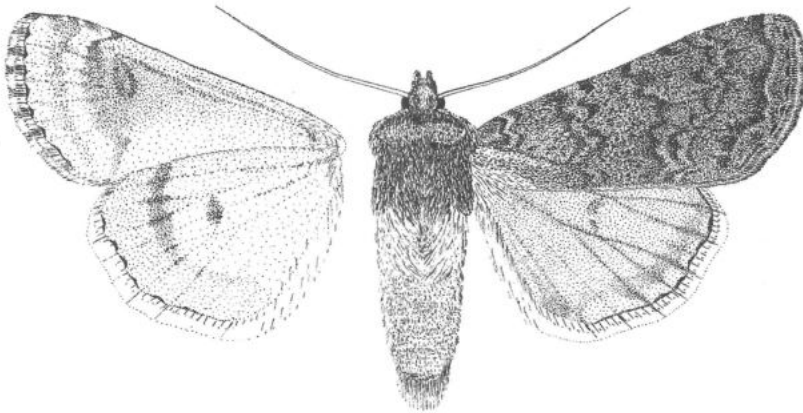
209. ábra: *Actebia praecox* (LINNAEUS, 1758)

jelentősebb migrációt mutat, de a vándorlási útvonalak az utóbbi időszakban elkertültek a Kárpát-medencét. Egynemzedékes, június elejétől - közbeiktatott aestiválással - szeptember végéig repül. Hernyóként telet, májusban bábozódik. A hernyó zöldesszürke, néha narancssárgával kevert, hátán egy fehéresszürke és egy sárga csikkal, oldalvonala széles, fehér vagy fehéresszürke, a légzőnyílások feketék. A fej fényes világosbarna, két sötétebb pásztával. Tápnövényei - külföldi irodalmi adatok szerint - a *Salix repens*, *Lotus*, *Stellaria*, *Cerastium* és *Artemisia* fajok. (= *praeceps* [DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775). Tipuslelőhely: Európa. - H o m o k i z ö l d b a g o l y **praeceps** (LINNAEUS, 1758)

5. nem: *Parexarnis* BOURSIN, 1946

Közepes és nagytermetű lepkék, testük erőteljes, lábaik feltűnően hosszúak. A fej és a szemek nagyok, a homlok sima, az ajaktapogató rövid és felfelé görbülő. A csáp feltűnően hosszú, a hímé pillás, a nőstényé fonalas. A gallér széles, a torszórzet erősen homogén, a válltakarók nem különülnek el élesen a torközéptől. A potroh hosszú, karcsú, a potroh háti pamacsosra fejlett, bár kicsi pamacsokból áll. Az elülső szárny hosszú és viszonylag magas, csúcsa eléggé kihegyesedő, hátulsó szárnya lekerekített. A hímvivarszervben a sacculus egy igen jellegzetes, rövid, tövisszerű nyulványt visel. A harpe rendszerint a csúcs közelében kiszélesedő és lekerekített. A nőstény tojócsöve rövid, az ostium bursae keskeny, a ductus bursae erősen szklerotizált lemezt visel. A cervix bursae nagy, erősen redőzött, csúcán rendszerint szklerotizált mezővel. A corpus bursae tojásdad, egy hosszanti signum-csikkal.

A fajgazdag nem fajai palearktikus elterjedésűek, Eurázsia és Észak-Afrika arid vidékeit népesítik be. Legközelebbi rokonságban a holarktikus *Protexarnis* McDUNNOUGH nimmel van, melynek nincs Közép-Európában honos faja. Taxonómiai szempontból igen nehéz csoport, az egyes fajok elválasztása gyakran nagy nehézségekbe ütközik. Ennek következtében elterjedésükről csak hozzávetőleges adataink vannak, melyek alapján szinte mindegyik faj szűk elterjedésűnek tekinthető; a kevés kivétel egyike a Magyarországon is honos *P. fugax*. Xeromontán-eremiális csoport, több, kifejezetten sivatagi faj is tartozik a nembe, bár többségükben a hegyi sztyeppék és félsivatagok, sziklavidékek jellemző állata. Kiváló repülők, a mesterséges fény vonzza őket és esetenként a csalátken is megjelennek. Valamennyi faj egynemzedékes, szabályos nyári diapauzával. Mind az imágók, mind a hernyók nappal a talajban, növények gyökerei között, esetleg kövek alatt, repedésekben rejtőzködnek és csak besötétedés után aktívak.

210. ábra: *Parexarnis fugax* (TREITSCHKE, 1825)

- - A fej és a tor sötétebb zöldesszürke, fehéres pikkelyszőrökkel kevert; a potroh fehéresszürke szőrzettel fedett, csak a potrohvég sötétebb. Az elülső szárny olajszürke vagy világos zöldesszürke, intenzív szemcsés-grízes fehér és barna behintéssel. A rajzlati elemek széles-pásztásak, eléggé elmosódóak. A belső és a külső keresztvonal keitős, széles, erősen hullámos, sárgás kitöltésű, az árnyékvonal változó erősségű, barnásszürke vagy sötétbarna szalag. A körfolt apró és homályos, sötétszürke, néha teljesen hiányzik, a vesefolt nagy, részben halványan körülrajzolt, részben csak szürkés kitöltése jelzi. A hullámvonal sárgásszürke vagy fehéres, erősen zegzugos, belülről sötétebb árnyék kíséri. A rojtó egy fekete pontsor, a rojt zöldesszürke, rendszerint erősebben foltozott. A hátulsó szárny selymes sárgásfehér, a szárnytő és az erek fakó sárgásszürkével fedettek. A holdfolt elmosódó, de szinte mindig megvan, a szegélytér sötétebb behintése gyér, a szárnysegély mentén rendszerint hiányzik. A rojt tövönala egy sor sötét pontocska, a fehér rojtban csak ritkán van sötétebb rojtpikkely. A fonák selymes fehéresszürke vagy sárgásfehér, az elülső szárny belső terén és a hátulsó szárny elülső csücsfoltján sötétebb szürke és/vagy barnás behintés van. Az elülső szárny csücsfoltja, nagy, kerek holdfoltja és széles, pásztás keresztvonala jól kivehetőek; a hátulsó szárnyon a keresztvonal eléggé elmosódó, szakadozott, a holdfolt éles. A rojtó mindkét szárnyon éles, sötétbarna. 44-54 mm (210. ábra).

Nyugat- és Közép-Európától az Ural-lábi homokterületeken át Kínai-Turkisztánig terjedt el. Magyarországon a meleg homokpuszta, mész és dolomitgyepek jellemző faja. Egyenmezédes, május végétől - közbeiktatott aktivitással - szeptember közepéig repül. Hernyóként telel, május elején bábozódik. A hernyó fényes világosbarna, hátán két széles, erősen szakadozott, az alapszínnél sötétebb sávval. Oldalvonala világos, fekete légzőnyílásokkal. Nyakpajzsa fehéres, két fekete sávval és két fekete folttal, feje világosbarna. Irodalmi adatok szerint lágyszárúakon polifág, leggyakrabban *Euphorbia*-fajokon táplálkozik. Típuselőhely: Magyarország. - P u s z t a k ö f ö l d i b a g o l y

fugax (TRIFITSCHKE, 1825)

6. nem: **Euxoa** HÜBNER, 1821

Rendszerint közepes, ritkábban nagy lepkék, néhány kifejezetten nagy faj is tartozik a nembe. A fej gömbölyű, a homlok síma, eléggé domború. Az ajaktapogatók viszonylag rövidék, felfelé görbülöek, oldalukon erősen szőrözöttek. A hím csápjá lehet erősen fésűs, fogazott vagy pillás, a nőstényé szinte mindig fonalas. A tor erőteljes, a váltakarók szélesek, jól elkülönülnek az utótortól. A potroh viszonylag zömök, gyakorta fejlett háti pamacsorral. A szárnyak nyújtottak és keskenyek, a bagolyrajzolat általában teljes, sokszor a costa mentén világosabb sávval. A fajok egyedi variabilitása rendszerint igen nagy, ez a határozást néha igen nehezé leheti.

A hímivarszerv fogókészüléke igen jellegzetes, a harpe és a sacculus erőteljes, karcú nyúlványa szarvpárra emlékeztető képződményi formál, mely gyakorta aszimmetrikus, a jobb- és baloldali valván az egyes részek aránya eltérő lehet. A valva distalis része nyújtott és keskeny; a cucullus szögletes, a corona fejlett, széles. A vesica változó hosszúságú, egyenes vagy csavarodott, öblösen csöszterű, tövén és utolsó harmadában hártás diverticulum(ok)kal. A nőstény ivarszervében a tojócső viszonylag erős, a potrohól gyakorta hosszan kimeredő; a ductus bursae rövid, a bursa copulatrix egylebenyű, tojásdad vagy zsákszerű.

A genusz fajait a vesica és a fogókészülék eltérő felépítése alapján alnemckbe sorolják, a Kárpát-medencében csak az *Euxoa* szubgenusz fajai honosak.

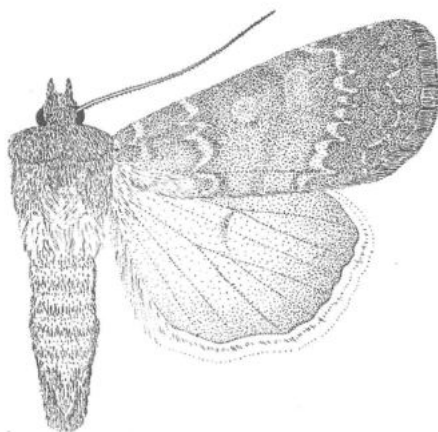
Holarktikus nem, néhány faj az afrotropusí és orientális régiókba is behatol. Egyike a *Noctuidae* család leginkább kompakt és ugyanakkor nagy fajszámú nemeinek, a hímivarszerv alapján az *Euxoa* nembe tartozó

fajok minden más bagolylepkecsporttól első pillantásra megkülönböztethetők. A közel 350 idetartozó faj többsége a Nearktikumban honos, Euráziában mintegy 130, Európában valamivel több, mint negyven fajt találtak. Az egyes fajok meghatározása - a kis, esetenként részben átfedő morfológiai különbségek miatt - olykor igen nehéz, specialistát igényel.

A nem jellegzetesen xeromontán-eremiális csoport, csupán néhány faj található meg a beerdősült területeken, a legnagyobb fajszámot a nyílt hegyi sztyeppeken és sziklagyepeken találjuk. A lepkék jó repülők, a mesterséges fény és a csalétek vonzza őket. Döntő többségük univoltin, a rajzási idő a nyár közepétől ősztéig tart. Hernyó alakban telelnek, a hernyók talajlakók, "mocsospajor"-alkatúak, az arid területeken a gilisztához hasonló funkciót látnak el és így a talaj életében igen nagy fontosságúak. Noha számos faj találja meg életfeltételeit mezőgazdasági területeken, jelentősebb kártevő hazai viszonylatban nincs közöttük.

- 1 (4) Az elülső szárny alapszíne zöldesszürke vagy fehéresszürke, a rajzolat fehéres vagy némileg sötétebb szürke.
- 2 (3) A rajzolat éles fehéres vonalakkal áll, az alapszín sötétebb zöldesszürke. A hím csápja kétszeresen fésűs, a csáp végső harmada fésűfogak nélküli. A fej, a tor és az elülső szárny azonos tónusú, kissé zöldes árnyalatú, tömött ólomszürke, az elülső szárnyon változó erősségű sárgás behintéssel. A szárny színezete egyöntetű, a rajzolat a keresztvonalakra és a bagolyrajzolat elemeire korlátozódik. A rajzolati elemek világosak, a kör- és vesefolt kerete sárgás, az elmosódó keresztvonalak kitöltése hasonlóan világossárga. A csapfolt rendre hiányzik, csak ritkán figyelhető meg gyengén kirajzolódó, sárgás foltként. A szegélyvonal sárga, tövén sötét pontokkal, a rojt az alapszínnel megegyező. A hátulsó szárny világos, fehéres alapszíne a tövi részre szorítkozik, egyébként sötétszürkével erősen fedett. Az erek sötétek, a holdfolt jól kivehető. A szegélyvonal sötétszürke, a rojt fehér, tövi részén halvány szürkés vonallal. A fonák fehéres, a szegélytereken erősebb szürke behintéssel. A keresztvonal széles, de szakadozott, a vesefolt árnyéka és a hátulsó szárny holdfoltja markáns. A potroh világosszürke, sötétebb barna szőrökkel. 34-41 mm (211. ábra).

211. ábra: *Euxoa birivia* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

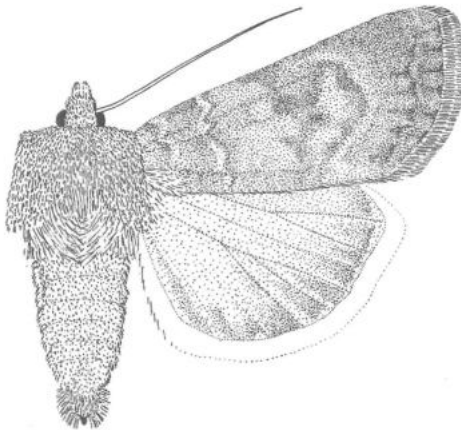
Nyugat-Európától Kis- és Közép-Ázsian át az Isszik-Kul tóig elterjedt, lokális és eléggé ritka faj, szinte mindenütt a magashegységek szubalpin és alpin zónáiban él. Magyarországon csak az Aggteleki-karszt néhány pontján és az Esztramoson gyűjtötték, igen kis egyedszámban. A hazai populáció a nevezéktani alfajjal megegyező. Egyetlen nemzedéke június végétől augusztus végéig repül, Európában rendszerint csak rövid ideig aestivál. A fejlődési alakok leírása nem dokumentált, irodalmi adatok szerint a hernyót fűgökereken sikerült felnevelni. (= *honoratina* DONZEL, 1837; *sudeticola* SKALA, 1929). Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke. - E z ü s t ö s földibagoly

birivia ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

3 (2)

A rajzolat elmosódó sötétebb vonalakkal és világosabb szegélyeiből áll, az elülső szárny alapszíne világos árnyalatú, fényes palaszürke vagy ezüstsürke, több-kevesebb barnássürke behintéssel. A hím csápja kétoldalian fésűs, rövid fogakkal. A rajzolati elemek nagyrészt elmosódóak, az alapszínnél sötétebb szürkék. A kör- és a vesefolt körvonalai halványak, kiegészítésük rendszerint világosabb; a csapfolt általában hiányzik. A belső és külső keresztvonalak kettősek, hullámosak, a középső keresztvonal egy szétfolyó, sötétebb pászta. A hullámvonal világos, szakadozott, a szegélyvonal sárga, egyenes. A rojt belső fele sötétebb barnássürke, a külső rész fehéres. A hátulsó szárny fehéressürke, a szegélytér szélesen barnássürkével fedett. Az erek általában sötétebbek; a rojt fehér, tövén némi sötétebb színezettel. A szárnyak fonákja fénylő fehéressürke, az elülső szárny belső tere sötétebb behintésű. A keresztvonal mindkét szárnyon megtalálható, általában elmosódó kontúrú, sötétebb árnyalatú sürke. A vesefolt árnyéka rendszerint látható. A potroh a tornál világosabb, a nőtény tojócsöve a potroh utolsó lemezén túlnyúlik. 32-42 mm (212. ábra).

Nyugat-Európától a Tien-Sanig elterjedt faj, amelynek izolált populációi számos önálló alfajt alkotnak. Európában döntően a mediterrán magashegységek alpin és szubalpin zónáit lakja. Hazai ismert lelőhelyei: Sopron, Jósvalfő, Piliscsaba: Vörös-hegy, Posta-rét; Nagykovácsi: Nagyszénás. A faj Budapest környéki előfordulása jelentős faunisztikai érdekességgel bír, mivel ez az

212. ábra: *Euxoa decora* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

élőhely kategorikusan különbözik ennek a széles elterjedésű fajnak bármely eddig ismert élőhelyétől. Ez a jól izolált, kicsiny populáció azonban még nem mutat alfaji szintű morfológiai eltérést az Ausztriából leírt törzsalaktól. Az állat ragaszkodik a nyílt gyepekhez, így a pilitscsabai terület rohamos beerdősülése komoly veszélyeztető faktor. A lepkék nyár végén repülnek, a rajzás idő július közepétől szeptember végéig tart. Hernyóként telel, júniusban bábozódik. A hernyó alapszíne barnásszürke, hátán sötétebb csíkkal, feje és nyakpajzsa világosbarna, a légzőnyílások feketék, pontszerűek. A gyepszintben polifág, főleg egyszikűeken. Iradalmi adatokban szereplő augusztus-szeptemberi aestiválásait és az állat októberi megjelenését a pilisi populációban nem tapasztalták, de a soproni példányt szeptember végén fogták. (= *nebulosa* HÜBNER, 1808; *nivalis* VORBRODT, 1912; *decorata* NEUBERGER, 1904; *floromaculata* SCHAEFFER, 1924). Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke. - Selymes földibagoly

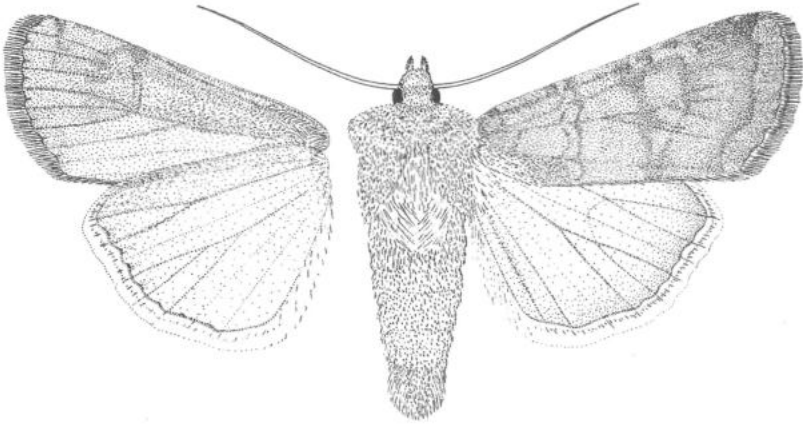
decora ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

4 (1) Az elülső szárny sötétebb barnás vagy feketésszürke, az elülső szárny elülső szegélye mentén sokszor fehéres sávval.

5 (6) Igen nagy (42–49 mm), keskenyszárnyú faj (a legnagyobb európai *Euxoa*), a hátulsó szárny erősen gyöngyházfényű barnásszürke, a tövi rész is elcsötétült. A fej és a tor változó árnyalatú szürke, szürkésbarna vagy vörösbarna, a válltakarók finoman keretoztek. A him csápja szélesesen fésűs. Az elülső szárny alapszíne világosszürke vagy szürkésbarna, a rajzolat elemek sötétebb szürkésbarnák. Igen változékony faj, alapvetően két fő megjelenési formája van, az egyik eléggé egyszínű és elmosódott rajzolatú, míg a másik forma erősen mozaikos színezetű és a bagolyrajzolat elemei élesek. A keresztvonalak ketősek, erősen hullámosak vagy fogazottak, világosabban kitöltésűek, az árnyékvonal általában egy széles, homályos pászta. A körfolt oldalról kissé lapított és ferde, a csapfolt éles és rövid, mindkettő kitöltése rendszerint felhéresszürke, a szárny legvilágosabb részei. A vesefolt nagy, a sötét keret mellett belülről egy fehéres kontúrvonal is megfigyelhető; kitöltése barnás, alsó harmadában olomszürkös pikkelyekkel. A hullámvonal fehéres, zezugos, a szegélyteret egy belső világosabb és egy külső sötétebb félre osztja. A rojt az alapszínnel megegyező, sötétebben foltozott; a tövonal feketés, éles, a kiserőcsik gyakorta világos. A hátulsó szárny erei az alapszínnél sötétebb fedettséggűek, a holdfolt egy homályos, ivelt árnyék; a szegélyteret diffúz, az alapszínnél rendszerint csak kevéssel sötétebb barna. A fonák erősen fénylő, fehéres, az elülső szárny belső tere barnával, a szegélyterek okkerszürkével fedettek. A hátulsó szárny szegélyterei és a csúc sárgásszürke és barna behintésű; a szárnyakon a holdfoltok és a keresztvonal elmosódó, de rendszerint kivehető (színes tábla: II:3).

A Palearktikum déli és középső zónájában a Távol-Kelet és Japán kivételével mindenütt előfordul. Európában nem gyakori, Kis- és Közép-Ázsiában az arid hegyvidékek magasabb régióiban tömeges. Jó röptű, hosszú életű állat. Kóborlásra hajlamos, különösképpen a petézni kívánó nőstény, így egyes példányai szinte bárhol előfordulhatnak. Egynemzedékes, május elejétől -közheikarától június-július fakultatív aestiválással - október végéig repül. Fényen és esakétken is jól gyűjthető. Fejlődési alakjai ismeretlenek. Hazánkban hosszú időn keresztül mindössze egyetlen, a múlt században gyűjtött példányt ismertünk Monorról (ezt ANKER REIDOLF gyűjtötte 1895-ben). A lelőhelyadat megbízhatóságát később kétségbe vonták, és a fajt törölték a hazai faunajegyzékből. 1992-ben azonban egy újabb példánya került elő egy északi-középhegységi fénycsapda anyagából (SZABÓKY, 1993). A faj elterjedésének és viselkedésének ismeretében a faj alkalmi előfordulása az ország bármely területén valószínűsíthető. (= *conspicua* HÜBNER, 1827; *agricola* HÜBNER, 1835; *lycarum* HERRICH-SCHAEFFER, 1846; *squalida* EVERSMANN, 1856; *abditata* DE JOANNIS, 1891; *abscondita* WARREN, 1909; *indistincta* STRAND, 1915; *osthelderi* CORTI, 1931) Típuslelőhely: Franciaország. - H o s s z ú s z á r n y ú f ö l d i b a g o l y

agricola (BOISDUVAL, 1829)

213. ábra: *Euxoa cos* (HÜBNER, 1824)

- 6 (7) Kisebb, szélesebb szárnyú fajok, a hátulsó szárny tövi része rendszeren jóval világosabb, mint a szegélytér.
- 8 (9) Az elülső szárny homokbarna, vörhenyes- vagy szürkésbarna, a belső keresztvonal csaknem merőlegesen fut le a belső szegélyre, alig hullámos. A fej, a tor és az elülső szárnyak azonos színezetűek, a válltakarók szegélye elmosódó; a hím csápjja fogazott. A színezet és a rajzolat erőssége igen változó, de a kör és a vesefolt mindig megfigyelhető, feketésbarna keretű, néha az alapszínél világosabb kitöltésű. Az erősebben rajzolt példányokon a keresztvonalak kettősek, sötétbarnák, szélesek és alig hullámosak, az árnyékvonal csak ritkán szembeszökő. A hullámvonal világos, kevésbé kanyargós, gyakran csupán néhány pontra redukálódott. A tövönal sötétbarna, folyamatos vagy foltokra szakadozott, az alapszínél általában világosabb rojt belső felén egy sötétebb csík van. A hátulsó szárny halvány sárgásfehér, némi szürkésbarna behintéssel, az erek sötétebbek. A szegélytér sötétebb sávja diffúz, barnásszürke vagy sötétbarna; a rojt fehér. Az elülső szárny fonákja barnával fedett világos sárgásszürke, a csúcstér és a szegélytér is rendszerint sötét. A keresztvonal hiányzik, a holdfolt halvány, világos magvú. A hátulsó szárny kissé áttetsző fehér, a csúc- és szegélytér erősebb, a belső tér és az erek gyengébb barnás behintésűek. A keresztvonal hiányzik vagy igen halvány, a holdfolt kicsi és fákó, de általában jól látható. 30-40 mm (213. ábra).

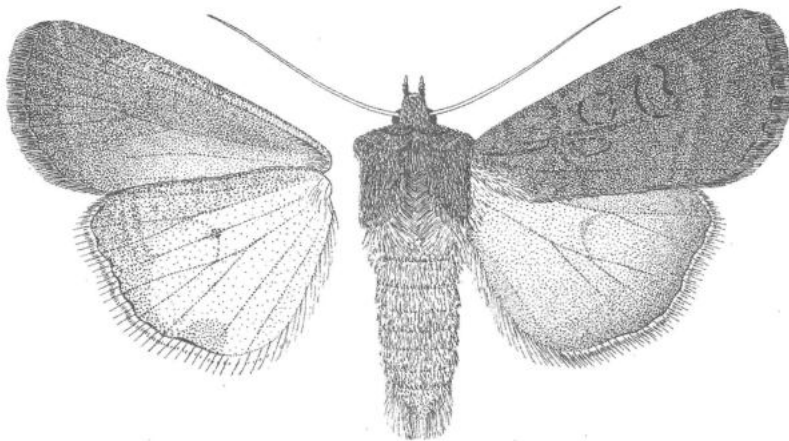
Európában a Mediterráneumban, keletre Kis-Ázsián át az Isszik-Kul tóig elterjedt. Kedveli az igen meleg, kopár, sziklás élőhelyeket. A Kárpát-medencéből csak Herkulesfürdőről ismert. A MTM gyűjteményében található két tátrafüredi példány hibás cédulázásokat is tartalmazó gyűjteményből származik. A mesterséges fény és a csalétek is vonzza. Egyetlen nemzedéke augusztus elejétől szeptember végéig repül. Hernyóként tel, májusban bábozódik. Hernyója egyszínű, világos vörösseszürke, halványan látszó hátvonallal. Feje és keskeny, félhold formájú nyakpajzsa sárgásbarna. (= *tephra* BOISDUVAL, 1840; *vacillans* HERRICH-SCHAEFFER, 1845; *nagyagensis* FREYER, 1845; *cycladum* STAUDINGER, 1870; *aphe* MABILLE, 1885). Típuslelőhely: Európa. - D é - li földibagoly

[*cos* (HÜBNER, 1824)]

- 9 (8) A belső keresztvonal sokkal hullámosabb, ferde lefutású, néha erősen elmosódó.
- 10 (11) Az elülső szárny egyszínű feketésbarna (néha sötét vörösbarna), a kör és vesefolt kerete fekete, a fővonal megvan, míg a többi rajzolat elem elmosódó vagy hiányzik (a hullámvonal fehéres vagy sárgás pontok soraként szinte mindig megfigyelhető). A fej és a tor sötét csokoládébarna vagy feketésbarna, az elülső szárny tónusánál szinte mindig sötétebb. Az elülső szárny rajzolata kevésbé feltűnő, a bagolyrajzolat foltjai és a két keresztvonal a világos alakokon jól, a sötét példányokon csak részben kivehető. A vesefolt kitöltése mindig tartalmaz világossárga és ólomszürke pikkelyeket, sokszor a keretező sötét vonalat fehéres pontocskák kísérik. A rojt fővonala feketés, mellette egy halvány, világosabb csík fut az alapszínnel megegyező árnyalatú rojt belső harmadában. A hím hátulsó szárnya fehéres, rendszerint sötétebb barnásszürke szegélytérrel és erekkel, esetenként az egész szárnyon megfigyelhető sötétebb barnás vagy szürkés fedettség. A nőstény hátulsó szárnya jóval sötétebb, a szegélytér szélesebb. A holdfolt mindkét ivar esetében halvány, ám többé-kevésbé kivehető árnyék. Az elülső szárny fonákja csillogó halványbarna, csak az elülső szegély, a keresztvonal kezdeti szakasza és a holdfolt árnyéka világosabb. A hátulsó szárny szürkésfehér, a szegélyek barnásak, a holdfolt kicsi, a keresztvonal rendszerint hiányzik. 30-39 mm (214. ábra).

Nagyelterjedésű palearktikus faj, Nyugat-Európától a dél-urali sztyeppéken és a tajga déli szegélyzónájában kelet felé egészen Mongóliáig megtalálható. A hazai populációk megegyeznek a nevezéktani törzsalakkal. Magyarországon mindenütt megtalálható, de sehol sem tömeges. Fényen és csalétken is jól gyűjthető, a lepkék június végétől szeptember elejéig repülnek. Hernyóként, ritkán peteként telel, május végétől bábozódik. A hernyó feje szürkésbarna, teste fényes sötétbarna, hátánfekete pontokkal, oldalt egy cakkos, világos oldalvonallal. Gyepszintben polifág. (= *rubricans* ESPER, 1786). Típuslelőhely: Svédország. - Feketés földibagoly

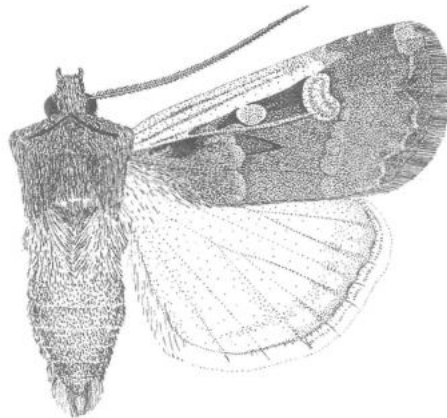
nigricans (LINNAEUS, 1761)

214. ábra: *Euxoa nigricans* (LINNAEUS, 1761)

- 11 (10) Az elülső szárny nem egyszínű feketésbarna; a szárny sokkal rajzolatgazdagabb.
- 12 (15) Az elülső szárny sötét feketésszürke vagy sötétbarna, több-kevesebb lilás vagy vörösbarna behintéssel és/vagy fénnnyel, a szárnysegély világos sávja éles és széles, kékes vagy sárgásfehér; a hátulsó szárny fénylő fehér, a nőstényeknél igen széles sötét szegéllyel.
- 13 (14) Az elülső szárny sötét vörhenyesbarnától lilás fényű sötétbarnaig változó színű; az elülső szárny szegélyszávjá sárgás árnyalatú fehér; a hátulsó szárny sötét szegélye igen erős sötétbarna fedettséggel. A hím csápjá kétszeresen fésűs, hosszú, szimmetrikus fogakkal, a csápvég fogak nélküli. A fej és a tor sötét, lilás árnyalatú barna, a gallér sötétebb csíkkal, a válltakarók finom fehéres szegéllyel. Az elülső szárny széles, nagyjából egyöntetűen színezett, a rajzolat éles. Az elülső szegély sávja széles, tömött sárgásfehér, a külső keresztvonalig húzódik, a sejt alsó ere is sárgásfehéren fedett. A kör- és a vesefolt nagy, világos kitöltésű, a sejt többi része feketésbarna. A keresztvonalak halványak vagy hiányoznak, a csapfolt éles, sötétén kitöltött. Hullámvonala sárgás, szaggatott, belső oldalán néhány sötétebb, rövid nyílfolttal. A szegélyvonal sárga, a rojt sötét. A hím hátulsó szárnya fehér, keskeny, szétfolyó barnás szegéllyel, a holdfolt apró. A nőstény hátulsó szárnyán a világos alapszín a sötét behintés csaknem teljesen elfedi. A rojt fehér, némi szürkésbarna színezettel. Az elülső szárny fonákja szürkésbarnával erősen fedett, a hátulsó szárny fehéres. A rajzolat elemek redukálódtak, csupán a hátulsó szárny holdfoltja éles. 31-40 mm (215. ábra).

Az atlanto-mediterrán - kisázsiai faj európai populációi csupán az alapszín tónusában mutatnak több-kevesebb eltérést egymástól, így azok alfaji szintű megkülönböztetése nem tűnik indokoltnak. A faj magyarországi elterjedése foltszerű; meleg, száraz, rövidfűvű sztyeppterületeinkre jellemző. Igen lokális, főképp az alacsony középhegységi pusztafüves lejtőkön honos, de ismeretese sziklagyepi és homokpusztai adatai is. Számos lelőhelyen, azonban mindig alacsony egyed-számban gyűjtötték. A mesterséges fény és a csalétek is vonzza. Egyetlen nemzedéke augusztus

215. ábra: *Euxoa hastifera* (DONZEL, 1848)

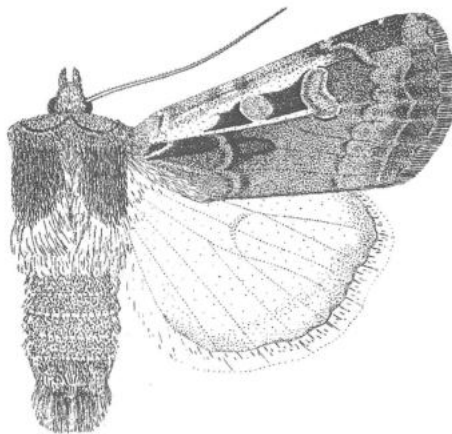
elejétől szeptember közepéig repül. Fejlődési alakja ismeretlenek. (= *proleuca* HAMPSON, 1903; *pomazensis* KOVÁCS, 1952; *rheatensis* BERIO, 1976). Típuslelőhely: Franciaország, Digne. - F e - h é r s á v o s f ö l d i b a g l y

hastifera (DONZEL, 1848)

- 14 (13) Az elülső szárny lilás vagy kékes árnyalatú sötét feketésszürke; az elülső szegély sávja lilás fényű hamvasfehér; a hátulsó szárny sötétebb szegélye kevésbé tömött, világosabb árnyalatú barna. A hím csápjja kétszeresen fésűs, a nőstényé fonalas. A fej és a tor barna, deres tetejű szőrökkel, a gallér világosabb színű, középtáján feketés csíkkal. A válltakarók sötétek az utótör pamacsca világos. Az elülső szárny keresztvonalai sötétek, a belső kettős, világos kitöltésű, a külső keresztvonalat kívülről világos sáv kíséri. Az elülső szegély sávja a keresztvonalak kezdeti részét nem fedi el teljesen. A bagolyrajzolat foltjai nagyok, sötétten keretezettek, a kör- és a vesefolt kitöltése fehéres. A sejt egyéb részei feketésbarnák, az alsó ér fehér vonalként jelentkezik. A hullámvonal az alapszínnél világosabb (fehéres), szaggatott vagy szélesebb pásztává összefolyó; a kísérő nyílhegyfoltok csak ritkán hiányoznak. A szegélytér sötétebb, a rojt egyszínű. A hím hátulsó szárnya selyemfehér, az erek és az igen keskeny szegély barnával gyengén fedettek; a rojt fehér. A nőstény hátulsó szárnya fehéres, a sötétebb szegélytér sokkal szélesebb, belső határa elmosódó; a rojt belső felén barna csík van. Az elülső szárny fonákja szürkésbarna, a külső keresztvonal elülső szakasza sötétebb pásztaként jelentkezik, a hátulsó szárny fehéres, a szegélyek mentén némi sötétebb befuttatással. 32-41 mm (216. ábra).

Atlanto-mediterrán elterjedésű faj, melynek a Palearktikum nyugati részéből több földrajzi alfaja is ismert. A magyarországi populációk leginkább a Németországból leírt törzsalakhoz állnak közel. Meleg, nyitott dolomit- és mészkősziklagyeppek lakója. Hazánkból idáig csak a Budai-hegyekből, a Csiki-hegyek dolomitszikláiról, a Pilisből, a Vértes meleg oldalairól és a Keszthelyi-hegységből került elő. Mind fényen, mind csalétken gyűjthető. Egygenerációs, repülési ideje augusztus elejétől szeptember végéig tart. Hernyóként telel, bábozódása június elejére-végére esik. Az utolsó lárvastádiumú hernyó, amely rövid földalatti járatban lakik, a nyílás szájához közeli növényeket a járatába behúzza és ott fogyasztja el azokat; ritkán és rövid ideig tartózkodik a rejtkehelyén kívül. Típuslelőhely: Németország. - Vonalkás földibagoly (Dolomit - földibagoly)

vitta (ESPER, 1789)

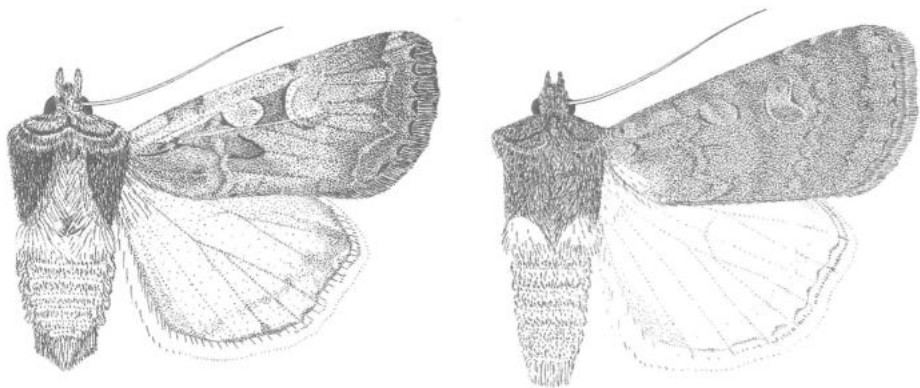

216. ábra: *Euxoa vitta* (ESPER, 1789)

- 15 (12) A hátsó szárny szegélytere keskenyebb, világosabb; az elülső szárny elülső szegélyének világosabb sávja hiányzik vagy halvány és elmosódó, színe csak ritkán fehéres, inkább vörhenyesszürke.
- 16 (17) Az elülső szárny erős hamvasszürke behintésű szürkésbarna, a keresztvonalak elmosódottak. A bagolyrajzolat foltjainak kitöltése és az elülső szegély csak kivételesen világos, a hátsó szárny tiszta fehér (hímek) vagy széles (kb. 3 mm), befelé elmosódó sötétszürke szegélytérrel (nőstények). A fej és a tor sötét szürkésbarna, gyakran fehéres pikkelyszőrökkel, a válltakarók szegélye időnként kifejezetten éles. Az elülső szárny színezete és rajzolata a hazai példányoknál eléggé egyöntetű (egyébként egyike a legváltakozatosabb *Euxoa* fajoknak): a kör- és vesefolt csak ritkán világos, az első szegély mentén csak néhány példányon van többé-kevésbé feltűnő hamvasszürke sáv. A vesefolt alsó harmada kékes vagy ólomszürkés kitöltésű, a körvonal külső része mentén rendszerint világosabb pikkelysor van. A hullámvonal fehéres, zezugos és erősen szaggatott, belülről néhány elmosódott, tompa sötétbarna nyílfolttal. A rojttó egy sor feketésbarna foltocska, mellette a rojtban világosabb csíkkal. A hátsó szárnyon a holdfolt szinte mindig hiányzik, az erek némiképp sötétebbek a fehér alapszínnél. A rojttó barna, a rojt fehéres, halvány és szakadozott barnás közepszalaggal. Az elülső szárny fonákja fehéresszürke, némi szürkésbarna behintéssel, az elülső szegély és a csúcstér sötétebb. A holdfolt és a keresztvonal elmosódó, de látszik. A hátsó szárny fehér, az elülső szegély (és a nősténynél a szegélytér) sötétebb barna pikkelyekkel behintett. A holdfolt kicsi, a keresztvonal elmosódó, rendre csak felső szakasza van meg. 30-35 mm (217. ábra).

A Palearktikum nyugati részében elterjedt faj. Az európai populációk (az Alpok vonulatai, Közép-Európa keleti területei, Balkán-félsziget) taxonómiai szempontból egységesnek tekinthetők, míg a kisázsiai és dél-urali populációk önálló alfajokat képeznek. Meleg homokterületeink tipikus faja, de ritkán meleg déli lejtőkön, mészkőgyepekben is megtalálható. Előfordulása lokális, de élőhelyein néha tömeges is lehet. A mesterséges fény és a csalétek is vonzza. Egy nemzedéke van évente, augusztus közepétől szeptember végéig repül. Fejlődési alakjait nem írták le, a hernyó a gypszintben polifág. (= *seliginis* DUPONCHEL, 1840; *seliginis* GUENÉE, 1852; *huebneroides* BOURSIN, 1940; *adriatica* FIORI, 1957). Típuslelőhely: Balkán-félsziget. - H o m o k i földibagoly

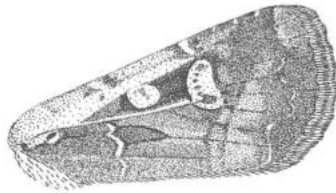
segnilis (DUPONCHEL, 1837)

217. ábra: *Euxoa segnilis* (DUPONCHEL, 1837)

- 17 (16) A szárnyak színezete eltérő.
- 18 (21) A külső keresztvonal erősen elmosódó vagy hiányzik, a nyílhegyfoltok hiányoznak vagy tompa, elmosódó, az alapszínél alig sötétebb foltocskák.
- 19 (20) Az elülső szárny szélesebb és kerekítettebb, alapszíne barna, erős vörösbarna árnyalattal, a körfolt csak igen ritkán lapított, a hullámvonal kiszögellései tompák. A hátsó szárny világos sárgásszürke (hímek) vagy zsírfenyű barnásszürke. Kisebb faj (29-38 mm). A fej, a gallér és a válltakarók vörösbarnák vagy sötétbarnák, a galléron élesebb sötét keresztcsík, a válltakarók szegélyén sötétebb vonal és világos (néha fehéres) pikkelyszőrök vannak; az utó-

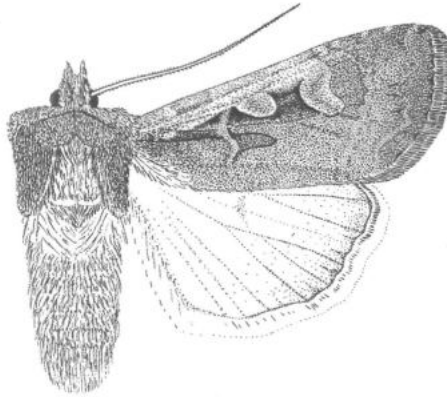
218. ábra: *Euxoa obelisca* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

tor rendszerint világosabb barna. A potroh szürkés, a háti pamacsor jól látható, de csak néhány pamacsból áll. Az elülső szárny alapszíne a tornál világosabb árnyalatú barna, sokszor meleg vöröses vagy sárgásszürke behintéssel és fényel. A bagolyrajzolat rendszerint teljes, bár a keresztvonalak sokszor eléggé elmosódottak. A kör- és vesefolt éles, sötéttel kirajzolt és világosabb kitöltésű, közöttük a sejtben és a körfolt előtt rendszerint egy-egy feketésbarna folt van. A csapfolt rövid, sötét. Az elülső szegély világos sávja általában sárgásszürke, csak ritkán fehéres, általában barna és szürkés pikkelyekkel részben fedett. A hullámvonal homályos, világos okkerszürke, eléggé zezzugos, nyílfojtok csak igen ritkán vannak; a szegélytér hullámvonal mögötti része az alapszínél rendre sötétebb. A rojt tővonala sötétbarna, a rojt barna, változó erősségű sötétebb foltozással és/vagy világosabb belső vonallal. A hátsó szárny erei és csúcstere mindkét ivarnál szürkésbarnával fedettek, a holdfolt hiányzik vagy igen halvány. A rojt tővonala sötétszürke, a fehéres rojtban változó erősségű barna középvonal fut végig. A fonák fehéres, az elülső szárny erőteljes, a hátsó szárny elülső szegélye és csúcstere gyengébb szürkésbarna borítással. A holdfoltok és a keresztvonal elmosódottak vagy hiányoznak (218. ábra).

Széles elterjedésű faj, a Palearktikum nyugati felében mindenütt megtalálható. A hazai populáció megegyezik az ausztriai törzsalakkal. Meleg, száraz területeinken gyakori. Egynemzedékes, július közepétől szeptember közepéig repül. Fényen és csalétken is gyűjthető. Hernyóként telet, bábozódása június végére esik. A hernyó apróbb lágyszárúak földhöz közeli és földbeni részeit fogyasztja, polifág. (= *praticola* HÜBNER, 1827; *grisea* TUTT, 1902; *carbonis* WARREN, 1909; *badia* GILMER, 1910; *stephensii* HEYDEMANN, 1933; *salioclitana* BOURSIN, 1934). Típuslelőhely: Ausztria. - Csíkos földibagoly

***obelisca* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)**

219. ábra: *Euxoa temera* (HÜBNER, [1808])

- 20 (19) Az elülső szárny sokkal nyújtottabb és hegyesebb, a körfolt igen gyakran lapított, a hullámvonal zezzugosabb. A hím hátulsó szárnya selymesfehér, ritkás szürkésbarna behintéssel; a nőstényé is fehéres, de jóval erősebb szürke fedettséggel. Nagyobb faj (37-45 mm). Az ajaktapogató rövid, egyenes, előreálló; a hím csápja fésűs, a nőstényé fonalas. A tor sötét, legtöbbször barnásfekete, a válltakarók belső szegélyén elszórt sárga végű szőrökkel. Az elülső szárny alapszíne sötétbarna vagy feketésbarna, a kör-, a vese- és csapfolt vékony fekete vonallal körülrajzolt, kitöltésük az alapszínnel megegyezik. A vesefolt külső keresztvonal felé eső részén sárgás kivilágosodás figyelhető meg. A keresztvonalak halványak, alig láthatóak. A hullámvonal az esetek többségében alig látható, néha vékony, szakadozott sárga vonalként jelentkezik. A rojt egyöntetű, hosszú, feketésbarna. A rojttó világosabb, belső szegélyén esetenként apró pontokból álló vonal található. A hím hátulsó szárnyának alapszíne fehéres, változó erősségű szürke behintéssel. Az erek sötétén fedettek. A holdfolt kifejezett, a szegélytér barnásszürke. A rojt egyöntetű szürkésfehér. A nőstény hátulsó szárnya sokkal sötétebb árnyalatú, szürkésbarnával fedett. A fonák a hímnél világosabb árnyalatú szürkésbarna. A holdfoltok árnyéka mindkét ivarnál kivehető; a keresztvonal csak kivételes esetekben látható (219. ábra).

Mediterrán-kisázsiai, egyes adatok szerint Közép-Ázsiában is honos faj, a hazai populáció megegyezik a nevezéktani törzsalakkal. Az ország egész területén megtalálható, elsősorban a középhegység déli oldalain és az Alföld homokterületein. Kedveli a száraz, meleg, nyitott gyepeket, ahol gyakori is lehet. Noha a művelésbe vont területeken is szélesen elterjedt, kártevőként csak ritkán jelentkezik. Fényen és csalétken egyaránt gyűjthető. Egynemzedékes, augusztus elejétől október közepéig repül. Hernyóként telet, májusban bábozódik. (= *ruris* HÜBNER, 1808; *fictilis* HÜBNER, 1827; *villiersi* GUENÉE, 1837; *declarans* WALKER, 1857; *alphonsina* FERNANDEZ, 1918; *huebneri* BOURSIN, 1926; *boursini* SCHWERDA, 1931). Típuslelőhely: Európa. - Vetési földibagoly

temera (HÜBNER, [1808])

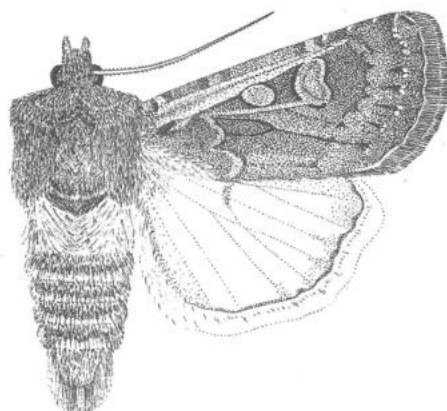
- 21 (18) A külső keresztvonal jól látható, a nyílfoltok rendszerint megvannak; egyszerűen nem hiányoznak.

- 22 (23) A hím hátulsó szárnya tiszta fehér, csápja aszimmetrikus, erősen kétszeresen fésűs; a nőstény hátulsó szárnya tompa barnásszürkével erősen fedett, a belső tér nem világosodik ki erősebben. A fej és a tor barna, némi sárgás szőrökkel, a gallér csikja kevésbé markáns, a válltakarók szegélye sötétebb, de nem élesen kirajzolt. Az elülső szárny barna, változó erősségű sárgás vagy vöröses-barna behintéssel. Az elülső szegély világos csikja általában nem jelentősen világosabb az alapszínnél. A keresztvonalak rendre megvannak, de nem túl élesek. A kör- és vesefolt sötét keretű és világos kitöltésű, közepén sötétebb maggal, a csapfolt rendszerint az alapszínnél sötétebb. A hullámvonal világos, zezzugos, a nyílfoltok szinte mindig megvannak és élesek. A szegélyvonal világos, a rojt barna. A hím hátulsó szárnya fénylő fehér, a szegélytér keskeny, barnával behintett, az erek kevésbé szembetűnőek. A holdfolt árnyéka kivehető, néha erős; a rojt fehér. A nőstény hátulsó szárnyának szegélytere a holdfoltig terjedően barnával fedett. Az elülső szárny fonákja barna, a hátulsó fehér, a holdfoltok mindkét szárnyon kirajzolódnak. 27-39 mm (220. ábra).

Nagy elterjedésű holomediterrán-turkesztáni faj, nagyfokú egyedi és populációs szintű variabilitással; az egyes, olykor nem is távoli areájú populációk sokszor igen szembeötlő különbségeket mutatnak. Számos földrajzi alfaját írták le, melyek taxonómiai rangja bizonytalan, több szerző ezeket kisszámú politipikus rasszba vonta össze. A száraz gyepterületek állata, elsősorban hegyi sztyepekben és félsivatagokban, sziklagyepekben található, előfordul a zonális sztyepp bizonyos élőhelytípusaiban (ürmöspuszták, homoki gyepek) is. Magyarországon kifejezetten lokális elterjedésű, elsősorban dolomit- és mészkősziklagyepekben, meszes platókon tenyészik, egyes élőhelyein (pl. Tétényi-fennsík, Vértes-hegység) nagy állományai élnek. Egyetlen nemzedéke augusztus közepétől szeptember közepéig repül. A mesterséges fény és a csalétek is vonzza. Hernyóként telet, májusban bábozódik. (= *siepii* OBERTHÜR, 1907; *donzelii* A. BANG-HAAS, 1910; *astfaelleri* CORTI, 1925; *provincialis* BOURSIN, 1925; *praevisa* BOURSIN, 1927; *fotica* KOVÁCS, 1952; *arvernensis* BOURSIN, 1969). Típuslelőhely: Svájc. - P u s z t a i f ö l d i b a g l y

distinguenda (LEDERER, 1857)

- 23 (22) A hím hátulsó szárnya szürkés vagy sárgás tónusú, csápja vagy fogazott vagy szimmetrikusan fésűs; a nőstény hátulsó szárnyán a belső tér sokkal világosabb a szegélytérnél.

220. ábra: *Euxoa distinguenda* (LEDERER, 1857)

- 24 (25) A elülső szárny ibolyásszürke vagy ibolyásbarna, a kör és vesefolt között sötétebb folt van mindig, a nyílhegyfoltok hiányoznak vagy tompa barnás árnyékfoltocskák. A fej és a tor sötét feketésszürke, a galléron sötét keresztcsikkal; a válltakarók szegélyvonala éles, a világos kísérőszőrök és az utótöri pamacs teteje fehéres. A hím csápjá fésűs, a nőtényé fonalas. Az elülső szárny széles és kihegyesedő csúcú, a bagolyrajzolat elemei jól kirajzolódóak, a körfolt rendszerint kerekített és fehéres kitöltésű, a vesefolt sötét keretét világos vonal hangsúlyozza. A csapfolt éles és általában hosszú, gyakran feketés kitöltésű. A keresztvonalak kettősek, világosabb középvonallal, a hullámvonal eléggé homályos, zezugos, fehéresszürke. A rojt tövönala egy sor feketés foltocská, a rojt az alapszínnel megegyező, (rendszerint) világos belső vonallal. A hátulsó szárny sárgásfehér, sötétebben fedett erekkel, apró, elmosódó holdfolttal és elége keskeny, fákó szürkésbarna szegélytérrel; egyes nőtény példányoknál a szárny belső tere is eléggé elsötétült. A rojttó sötétbarna, a fehéres rojtban gyakran van barnás középvonal. A fonák fehéres, az elülső szárny erőteljes, a hátulsó szárny elülső és külső szegélye gyengébb barna és szürkés behintéssel. Az elülső szárny holdfoltja és keresztvonala halvány, hiányos, a hullámvonal helyén sokszor elmosódó sötétebb pászta van. A hátulsó szárny holdfoltja kicsi de jól látható, a keresztvonal hiányzik vagy néhány, az ereken megtalálható sötétebb pontocskára redukálódott. 32-40 mm (színes tábla: II:5; 6).

A Palearktikumban szélesesen elterjedt faj Nyugat-Európától foltszerű kicsiny populációkkal az Amur völgyéig hatol. Európában mindentől a magashegységek alpin, szubalpin zónáiban él. Magyarországon csak a Zempléni-hegységben és az Aggteleki-karszton gyűjtötték. A kárpát-menedencei populációk megegyeznek a nevezéktani törzsalakkal. A mesterséges fény és a csalétek egyaránt erősen vonzza. Fügynemzedékes, július elejétől augusztus végéig repül. Hernyóként telel, májusban bábozódik. A hernyó háta világos sárgásbarna, oldalain halványabb, szürkés árnyalatú, elszórtan apró fekete foltokkal. Feje sötétharna, fehéresen körülözgett homlokháromszöggel; nyakpajzsa nagy, három halvány vonallal. Gyepszintiben pulifüg. (= *tejhéja* DONZEL, 1837; *transsylvaniae* HERRICH-SCHAEFFER, 1851). Típuslelőhely: Franciaország, Alpes Maritimes. - Liáásszürke földibagoly

recussa (HÜBNER, 1817)

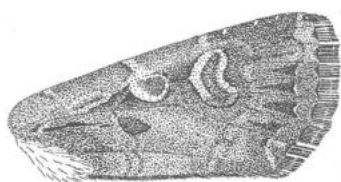
- 25 (24) Az elülső szárny színezete eltérő, a nyílfooltok vagy élesek vagy ha hiányoznak, a kör- és a vesefolt közti sötét folt is hiányzik.
- 26 (27) A hím csápján a fésűfogak hosszabbak; a szárnyfeszítáv átlagosan nagyobb (32-42 mm). Az elülső szárny kevésbé keskeny, a hátulsó szárny erős, széles barnás szegéllyel, a rojt is gyakran barnás. Igen változókéony faj, a rajzlati elemek intenzitása és mindkét szárny pár színezete nagyon sokféle lehet. A fej és a tor különböző árnyalatú barna, a gallér sötétebb csíkja halvány, esetleg hiányzik, a válltakarók szegélycsíkja csak ritkán éles. A nőtény csápjá fonalas. Az elülső szárny alapszíne különböző árnyalatú barna vagy barnásszürke, esetenként tompa okkerszürke vagy sárgásbarna, a rajzlati elemek sötétbarnák vagy feketések. A bagolyrajzolat három foltja szinte mindig éles keretű, sokszor fehéres pikkelyekkel kontúrozott, kitöltésük az alapszínnel megegyező vagy kissé sötétebb. Az erek sokesetben sötétben behintettek, a sejtben a körfolt előtt és a két folt között esetenként sötételt barna mezőkkel. Az elülső szegély világosabb csíkja általában hiányzik, máskor az alapszínnel csak kevésbé világosabb, barnás árnyalatú sáv. A keresztvonalak ritkán élesek, általában diffúz, kettős, hullámos szürkésbarna vonalak. A hullámvonal többé-kevésbé szakadozott, sárgásbarna vagy fehéres, csak kevésbé zezugos; a kíséző nyílfooltok legtöbbször jól láthatóak és élesek. A tövönal sötét, a rojt belső

felének világos vonala szinte mindig megvan. A hátulsó szárny fehéres, a hímeknél csak gyenge szürkés vagy barnás behintéssel, redukálódott sötétebb szegélytérrel és kevésbé fedett erekkel. A nőtény hátsó szárnya az esetek egy részében a hímével megegyező, de sokszor kiterjedtebb barnás behintéssel és erőteljesebb szegélytérrel. A fehéres rojt barna középvonala rendszerint mindkét ivarnál megtalálható. A fonák fénylő fehéres, az elülső szárny belső terei halványbarnával teljesen fedettek, a szegélytér és a sejtyszöglet általában sötétebb barna. A hátulsó szárny fehér, az elülső szegély és a csúcstér (néha a szegélytér egésze is) barnás behintésű. A holdfoltok rendszerint élesek, a keresztvonal redukálódott vagy hiányzik (221. ábra).

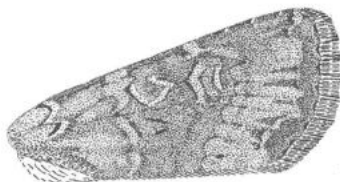
Nyugat-Európától az Uralon át a Bajkál-tóig elterjedt faj. Nagy változatossága miatt számos alakját írták le, ezek túlnyomó többségének azonban nem lehet taxonómiai rangot tulajdonítani, különálló földrajzi alfajaiként legfeljebb néhány peremhelyzetű, tényleges vagy képletes értelemben vett szigetpopulációja tekinthető. Fő élőhelyei nyílt, gyepes területek, de benyomult az erdőzóna kevésbé zárt régióiba is. Magyarországon szinte mindenütt megtalálható, meleg, száraz élőhelyeken tömeges is lehet. Egyes években mezőgazdasági kártevőként jelentkezhet, bár kártétele nem jelentős. A kárpát-medencei populáció a nevezéktani törzsalakhoz tartozik. Csalátkén csak ritkán jelentkezik, mesterséges fényen jól gyűjthető. Egynemzedékes, július elejétől szeptember elejéig reptül. Hernyóként telet, májusban bábozódik. Gyepszintben polifág. (= *fictilis* HÜBNER, [1813]; *unicolor* HÜBNER, [1813]; *sabuletorum* BOISDUVAL, 1840; *distincta* STAUDINGER, 1892; *schwingschussi* CORTI, 1926; *actinea* KOZHANCHIKOV, 1929; *quassa* CORTI, 1931; *corporea* CORTI, 1931; *rabiosa* CORTI, 1931; *terrestis* CORTI, 1931; *punctifera* CORTI, 1931; *rangnowi* CORTI, 1932; *schawerdae* BOURSIN, 1934; *pseudoobscurior* HEYDEMANN, 1938; *uniformis* ROUGEMONT, 1953). Típuselőhely: Ausztria, Bécs környéke. - S u g a r a s f ö l d i b a g l y

aquilina ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

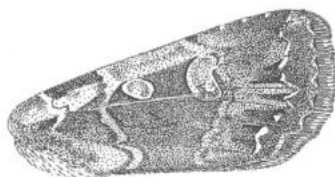
- 27 (26) A hím csápjja inkább fogazott, mint fésűs, a fésűfogak jelentősen rövidebbek. Az elülső szárny keskenyebb és nyújtottabb, a szárnyfeszítáv átlagosan kisebb (26-38 mm).
- 28 (29) Az európai *Euxoa*-fauna taxonómiai szempontból leginkább vitatottabb fajkomplexét két, más szerzők újabban inkább elfogadott nézete szerint három faj képviseli, az *E. tritici* (= *E. crypta*), az *E. eruta* (= *E. epixantheia*) és

221.

222.

223.

221. ábra: *Euxoa aquilina* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

222. ábra: *Euxoa eruta* (HÜBNER, [1827]) 223. ábra: *Euxoa tritici* (LINNAEUS, 1761)

az *E. nigrofusca* (= ?*E. diaphora*). A három faj elválasztása a hím csápjának szerkezetére és az ivarszervek bizonyos sajátosságaira épül. Meg kell említeni, hogy mind a csápszervek, mind az ivarszervek tekintetében mutatkozik egyedi (fajon belüli) variabilitás és karakterek közötti átfedés, így az egyes példányok meghatározása olykor igen komoly nehézséget okoz.

Elülső szárnya keskenyebb és nyújtottabb, rojtja a szárny alapszínével megegyező vagy annál világosabb. A hím csápján a fésűfogak (fenyőágszerű pillák) a leghosszabbak a három faj között, a csáptengely két oldalán egyforma hosszúak (csak az elülső oldal vezérsugarának csúcsában térnek el). Talán a legváltozatosabb valamennyi európai *Euxoa* között, kétes példányaikat külső morfológiai jegyei alapján a rokon *E. tritici*, *E. nigrofusca* és *E. diaphora* fajoktól biztosan elkülöníteni nem lehet és a genitália-különbségek is gyakorta részben átfedő variabilitást mutatnak. A himivarszervben a vesica aedocagushoz viszonyított hajlásszöge nagy (kb. 30–35°) és a saccularis nyúlvány hosszú, jóval túlér a cucullus szegélyén, a bazális diverticulumok közül a ventrális kisebb és hosszúkásabb. A nőstény ivarszervben a bursa copulatrix nagyjából fordított kúpalakú, finoman domború (csetleg egyenes) oldalsó szegélyekkel (222. ábra).

Transzpalearktikus faj, a Brit-szigetektől a pacifikus zónáig (az Amur-vidék, Japán) a tajgazona szegélyében, egy nagyjából folyamatos sáv mentén terjedt el. Európában Izland kivételével mindenütt megtalálható. A Palearktikum kelet-európai és ázsiai részein élő populációinak taxonómiai rangja és hovatartozása vitatott. A nyílt gyepterületek lakója, de az erdővidék kevésbé zárt szegélyeiben és az erdőhatár fölötti hegyvidéki zónákban is honos. Hazánk egész területén megtalálható, gyakori, egyes években igen gyakori is lehet, ilyenkor mezőgazdasági kártevőként jelentkezik. A mesterséges fény és a csalétek is vonzza. Egyetlen nemzedéke június elejétől szeptember közepéig repül, feltehetően hosszabb-rövidebb aestiválási időszakkal. Hernyóként telet, májusban bábozódik. Fűfélék alsó levelein és gyökerein polifág. (= *fumosoides* CL.ÖV, 1909; *insulana* CORTI, 1832; *epixanthea* KOVÁCS, 1952). Típuslelőhely: Európa. - K ö z ö n s é g e s földi b a g o l y

eruta (HÜBNER, [1827])

- 29 (28) Az elülső szárny rojtja sötétebb, mint a szárny alapszíne; az elülső szárny szélesebb és rövidebb, vörösbarna vagy lilásbarna, sötétebb tónusú, mint a torzsörvzet. A hím csápján a fésűfogak rövidebbek, némileg aszimmetrikusak: az elülső oldal pillái hosszabbak, a vezérsugár a fésűfog teljes hosszához képest nagyobb. A himivarszervben a vesica aedocagushoz viszonyított hajlásszöge kisebb (kb. 20–22°), ha nagyobb (kb. 30°), akkor a sacculus nyúlványa rövid, csak a cucullus ventrális szögletéig ér. A vesica vastagabb, a ventrális oldali bazális diverticulum öblösebb és kerekítettebb. A nőstény ivarszervében a bursa copulatrix szegélye a cervix alatt kissé vagy kifejezetten erősen konkáv.
- 30 (31) A hím csápján a fésűfogak rövidek és erősen aszimmetrikusak; a himivarszervben a vesica aedocagushoz viszonyított hajlásszöge nagyobb (kb. 30°), és a sacculus nyúlványa rövid, csak a cucullus ventrális szögletéig ér; a nőstény ivarszervében a cervix bursae rövidebb és szélesebb, a bursa copulatrix szegélye a cervix alatt kissé konkáv. Általában erősebben rajzolt, keresztvonalai és szegélycsíkja is feltűnőbb (színes tábla: II:7).

A fajcsoport legkevésbé ismert tagja, a legutóbbi időkig az *E. tritici* fajjal azonosnak tartották. Az elterjedési területe még a megerősített adatok szerint is igen nagy, Európa legtöbb országából kimutatták.

Egynemzedékes, nyár derekán repülő faj, lokális, de nem ritka. Fejlődési alakjai ismeretlenek, életmódjáról is csak hiányos ismereteink vannak: a mesterséges fény és a csalétek is vonzza. Típuslelőhely: Ausztria, Tirol. - B ú j k á l ó földi b a g o l y

nigrofusca (ESPER, 1788)

- 31 (30) A hím csápján a fésűfogak hosszabbak és csak kevésbé aszimmetrikusak; a hímivarszervben a vesica aedoeagushoz viszonyított hajlásszöge kisebb (20-22°), a sacculus nyúlványa igen hosszú, jócskán túlnyúlik a cucullus ventralis szegélyén; a nőstény ivarszervében a cervix bursae feltűnően hosszú és nyújtott, a bursa copulatrix szegélye a cervix alatt erősen konkáv. Általában kevésbé rajzolt, kevésbé kontrasztos mintázatú faj (223. ábra).

A fajcsoport legkorábban leírt, mégis csak kevésbé ismert (főlegismert) tagja. Jelenlegi ismereteink szerint csupán egyes európai országokban (Németország, Dánia, Svédország, Franciaország, Spanyolország, Magyarország, Lengyelország) találták, elterjedési területe azonban minden bizonnyal ennél nagyobb. Az irodalomban felbukkanó hazai *Fuxoa diaphora* BOURSIN adatok minden valószínűség szerint erre a fajra vonatkoznak. Egynekzedékes, július elejétől augusztus végéig repülő faj, mindenütt később jelenik meg, mind az adott élőhelyen tenyésző *E. eruta*-populáció imágói; a mesterséges fény és a csalétek egyaránt erősen vonzza. A kisszámú hazai példány döntően síkvidéki homokterületekről (Duna-Lisza-köze, Dráva-sík) került elő. (– *brunnea* HUFNAGEL, 1766; *eryta* DADD, 1927; *obeliscoides* DADD, 1927; *reflexeans* DADD, 1927; *fasciata* DADD, 1927; *caerulescens* DADD, 1927; *hiscajana* CORRI, 1932). Típuselőhely: Svédország. -
Bűz a b a g o l y

tritici (LINNAEUS, 1761)

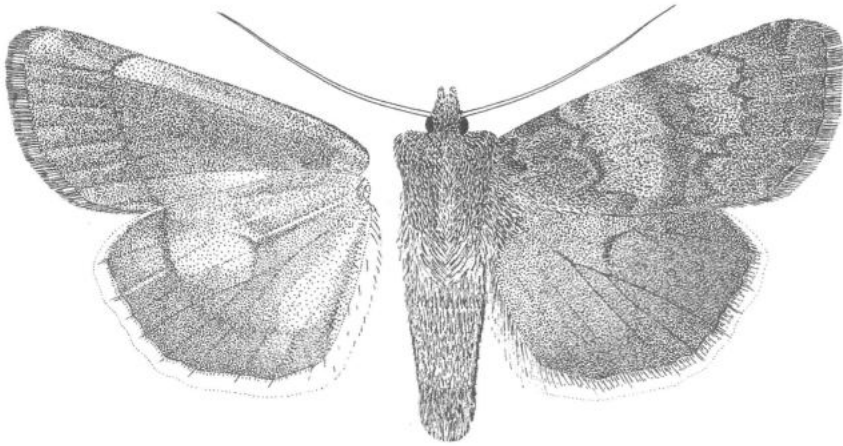
7. nem: **Standfussiana** BOURSIN, 1946

Közepesen nagy vagy nagy lepkék, testük erőteljes, háthasi irányban viszonylag erősebben lapított. A homlok sima, az ajaktapogatók rövidek és vastagok, finoman felfelé görbülők. A hím csápja finoman fogazott, a nőstényé fonalas. A tor robusztus, egynekmeden szőrözött, a válltakarók szegélyvonala szinte mindig hiányzik. A lábszárak két tövissort viselnek. A potroh eléggé rövid és vastag, a háti pamacsok redukálódtak. Az elülső szárnyak szélesek és szögletesek, a csúcs kihegyesedő; a hátulsó szárnyak lekerekítették. A hímivarszervben a cucullus keskeny és hosszú, a costa rendszerint kihegyesedő nyúlványt visel. A vesica vastag és hajlott, egy vagy két tövi diverticulummal; a vesica végső részén, a ductus ejaculatoriushoz közel egy csigaformájú szklerotizált lemez van. A nőstény ivarszervében a tojócső igen rövid és széles, az ostium bursae nagy és vaskos. A ductus bursae erőteljes, lapított és szklerotizált; a cervix kicsi és hártás. A corpus bursae nagy, elliptikus-tojásdad, gyengén redőzött; szignumok nincsenek.

Kis fajszerű palearktikus nem, mindössze kilenc fajja ismeretes, melyek közül kettő Közép-Ázsiában és a Himalája-régióban, egy pedig az Atlas-ban honos, a többi Európában és Kis-Ázsiában terjedt el. Rendszerint szempontról átmenetet képez a *Dichagyris* és a *Rhyacia* rokonsági körök között, legközelebbi rokona a nyugati-himalájai *Standfussrhyacia* HACKER & VARGA, 1990 génusz.

Rokonaihoz hasonlóan az arid vidékekhez kötődő csoport, meleg, száraz hegyi sztyeppékben és fűsivatagokban, sziklagyepekben és kőgörgöttegeken élnek. A lepkék aktív viráglátogatók, rendszerint fészkesvirágzatúakon táplálkoznak. Nappal kövek alatt, repedésekben, barlangokban, növények töve alatt rejtőzködnek, a kora esti órákban kelnek szárnyra. A mesterséges fény vonzza őket, de csak ritkán jelentkeznek a fényforrás közvetlen közelében, általában a fénykör széli árnyékos helyeken húzódnak meg. Egynekzedékes, hosszú rajzási időszakú fajok, az élőhely adottságaitól függő nyári diapauzával. A hernyók talajlakók, éjszaka táplálkoznak, apróbb növényeken poli-fagok.

- - A fej, a tor és az elülső szárny sötét zöldesszürke, csekély fehéressárga és feketésszürke behintéssel, a potroh a tor színezeténél csak kevésbé világosabb, tövi részén fehéres szőrözettel. A szárnymintázat erőssége és az alapszín tónusa igen változó, a hímek szinte mindig sötétebbek a nősténynél. A három keresztvonal kettős, széles és erősen hullámos, feketésszürke, világosabb (okkerszürke, sárgásfehér vagy világos palaszürke). Az árnyékvonal a sötét tónu-

224. ábra: *Standfussiana lucernea* (LINNAEUS, 1758) ssp. *cataleuca* (BOISDUVAL, 1833)

sú példányokon az alapszínbe vész, a világos alakokon jól kivehető, sötétszürke pászta. A körfolt kicsi, vagy feketés apró világosabb maggal, vagy világos keretű és sötét kitöltésű. A vesefolt nagy, világos keretű és sötétszürke magvú; a vesefolt mellett a sejtben gyakran egy sötétebb szürke folttal. A csapfolt keskeny, csak a világos alakokon megtalálható sötét vonás. A hullámvonal a sötét alakokon hiányzik vagy csak néhány világos pikkelyként jelentkezik; a világosabb példányokon erősen zezugos világosokker vonal, belső oldalán sötétebb mezővel. A rojttó narancsokker, a rojt az alapszínnel megegyező, finoman világosan foltozott. A hátulsó szárny fehéres vagy sárgásszürke, sötétebb barnásszürkével vagy barnával erősen fedett, az erek sötétebbek. A holdfolt eléggé homályos, de rendszerint kivehető sötétebb pontocská, a sötétbarna vagy feketésszürke szegélytér széles és tömött. A rojttó barna, a rojt fehér, esetenként a sötét középszalag is látható. A fonák világos, zöldes árnyalatú szürke, az elülső szárny csak a szegélyek mentén marad meg a világos alapszín, a szárny többi része sötét szürkésbarnával fedett. A keresztvonal némileg sötétebb, a holdfolt rendszerint a sötét színezetbe vész. A hátulsó szárny belső tere is erős sötét behintésű, de az alapszín nagyobb területen látható. A szegélytér széles, sötét szürkésbarna, a csúcstérben világosszürke pikkelyekkel ritkásan meghintett. A holdfolt és a keresztvonal viszonylag éles, utóbbi alsó szakasza a szegélytérbe olvad. 33-45 mm.

A Nyugat-Európától Kis-Ázsián át Iránig elterjedt faj hazánkból eddig még nem került elő. Tipikus magashegyi, kőgörgeteglakó állat. Izolált populációi számos önálló alfajra válnak szét. A Kárpátok központi vonulatában élő populációk az igen sötét, erősen egyszínű törzsalaknál világosabb és rajzoltabb ssp. *cataleuca* BOISDUVAL, 1832 alakhoz állnak közel, bár attól is némiképp eltérnek.

[*lucernea* (LINNAEUS, 1758)]

Alfaja:

A nyolcvanas évek végén Erdélyből előkerült példányok (224. ábra és a színes tábla: II:8) eltéréseket mutatnak ettől az alfajtól, lehetséges, hogy önálló taxont képeznek. Hazai előfordulása nem valószínű. Egyetlen nemzedéke június végétől szeptember közepéig repül. A mesterséges

főny vonzza, a családokat is látogatja. Hernyóként telel, május végétől bábozódik. A hernyó sötét barnásszürke vagy zöldesszürke, az alapszínnél világosabb hátvonallal és a negyedik szelvényről kezdve egy-egy a hátvonallal megegyező színű, párhuzamos vékony csíkkal. A negyedik szelvényről kezdve a sávok között, szelvényenként egy cseppalakú fekete foltal, melyek közepében egy fehér pontocska található. Légzőnyílásai feketék, feje sötétbarna. Lágyszárúakon polifág. (= *remigera* STEPHIENS, 1829; *dubia* VOHRBROUJ, 1911). Típuslelőhely: Franciaország, Digne.

[*lucerna* (LINNAEUS, 1758) ssp. *cataluca* (BOISDUVAL, 1833)]

8. nem: *Rhyacia* HÜBNER, [1821]

Rendszerint közepes vagy nagy, erőteljes felépítésű lepkék, az ázsiai fajok között azonban akadnak kifejezetten kicsik is. A fej nagy, gömbölyű, a homlok síma, az ajaktárgyak rövidék előreálló, oldalukon gyakran sötétebb pikkelyekkel. A hím csápjá gyengén fogazott vagy pillás, a nőstényé fonalas. A tor szőrzete eléggé egynemű, a válltakarók és a gallér csak kevésbé elkülönülöttek. A lábak gyakorta igen hosszúak. A potroh hosszú, hengeres, a háti pamacsok viszonylag kicsik vagy redukálódtak. Az elülső szárny hosszú és keskeny, a csúcs enyhén letompított, a hátulsó szárny széles és kerékített. A hímivarszerv felépítése fajcsoportok szerint eléggé változó lehet, az alapszabás szerint az uncus hosszú és keskeny, a fultura inferior csúcsán hosszabb nyúlvány található, a valák hosszúkásak és keskenyek, a sacculus nyúlványa és a harpe erőteljes, egy jellegzetes ikerképletet alkot, a corona redukálódott vagy vastag, hajlott, disztális végén gyakran nagy fog(ak)kal vagy nyúlvány(ok)kal. A vesica vastag, csőszerű, csavarodott, egyes fajcsoportokban számos comutussal, másoknál esetekben a tövi részén egy kisebb diverticulumon kicsi, hegyes comutussal. A nőstény ivarszervében a tojócső rendszerint rövid és széles, az ostium bursae nagy és erőteljes. A ductus bursae számos fajcsoportban erősebben szklerotizált, néha igen széles és lapított; a cervix bursae vagy elliptikus, redőzött felszínű, egyes fajoknál részben erősebb kitinizáltsággal vagy hosszú, csőszerű és hártás. A corpus bursae tojásdad-zsákszerű, bizonyos fejlődési ágakban négy kisebb szignumfoltal.

A nagy fajszámú holarktikus nem taxonómiai és törzsféjlődéstani viszonyait illetően számos vitatott pont van, melyek kapcsán a nembe sorolt fajokat, illetve a genus alszálladon belüli besorolását illetően a legújabb munkák is erősen különbözhetnek. Az itt követett felfogás szerint a *Rhyacia-Chersotis* komplex az *Agrotini* tribushoz, közelebbről a *Dichagyris-Proterxanis-Parexanis* fejlődési vonalhoz kapcsolódik, és a *Rhyacia* és a *Chersotis* két különálló génuszát képviseli, míg az *Epipsilia* a *Rhyacia* egy különálló alneme. Ennek megfelelően sem a *Chersotis*. sem a *Rhyacia* genus nem került további - más nemekre és alnemekre történő - felbontásra, sem pedig az *Epipsilia* alnem a *Chersotis* nembe történő átsorolását vagy az egész komplex egy közös nembe (*Rhyacia*) való összevonását nem tekintettük kellően megalapozottnak. Az azonban kétségtelen, hogy a két nem teljes fajspektrumát tekintve még a főbb bélyegeken is számos átmeneti állapot vagy konvergencia figyelhető meg és az imaginális és lárvális bélyegek alapján felállítható generikus törzsfák erősen eltérőek. A helyzetet még tovább bonyolítja, hogy mindkét nem típusfaja egy-egy eléggé specializálódott fajcsoportozhoz tartozik.

A génusz fajtái a nem arborális területeket népesítik be, az elsődlegesen magashegyi sztyeppéken és a belső-ázsiai hegységrendszerek szubalpin zónájában elterjedt csoport bizonyos fajtái a zonális sztyeppéhez illetve a szubarktikus fátlan élőhelyekhez is alkalmazkodtak, így másodlagosan cirkumboreálissá-cirkumpolárisá váltak. Az európai fajok egy részét vagy az erdőhatár fölött és a szubarktikus tundrán él, míg mások a helyi adottságoktól - elsősorban edafikus tényezőktől - függően sziklavidékeken, nyílt gyepeken is meghonosodtak; a *R. simulans* pedig az erdőssztyepp nyíltabb élőhelyein is megtelepedett.

A lepkék kiváló repülők, a mesterséges fény iránt érzékenyek, a családok azonban csak kevésbé vonzza őket. Nappal árnyékos helyekre (kövek alá, repedésekbe, növények gyökerei közé) bújnak, de nemritkán emberi építményekbe is behatolnak. Ez utóbbi jelenséget főleg a nyári diapauzára elvonuló példányoknál figyelhetjük meg. Egynemzedékes fajok, a lepkék kora nyáron jelennek meg és rövid repülési-táplálkozási időszak után kezdődik a rendszerint nyár végéig tartó aestiváció. Az átnyaralt nőstények a peterakás idején olykor igen nagy távolságokra elköborolnak, sőt részleges vándorlásuk is megfigyelhető. A hernyók talajlakók, éjszaka táplálkoznak, apró növényeken polifágok; kártévo nincs közöttük.

Az alnemek határozókulcsa

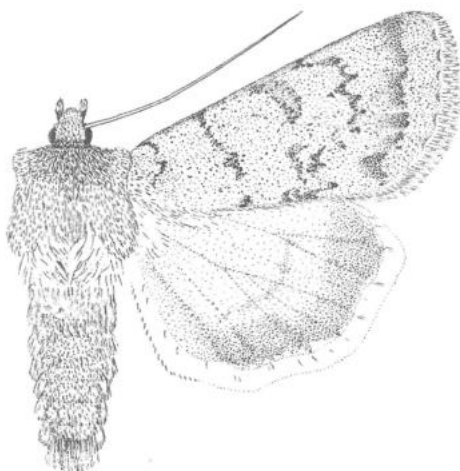
- 1 (2) Kisebb termetű fajok (28-35 mm), a hím ivarkészülékében a clavus jellegzetes fűrészkes lebenyt formál.
1. alnem: **Epipsilia** HÜBNER, 1821
- 2 (1) Nagytermetű fajok (45-62 mm), a hím ivarkészülékében a clavus egy vaskos, ujjszerű nyúlványt visel.
2. alnem: **Rhyacia** HÜBNER, [1821]

1. alnem: **Epipsilia** HÜBNER, 1821

Az alnembe kisebb vagy közepes termetű, viszonylag karcsúbb testű és szélesebb szárnyú fajok tartoznak. Az elülső szárnyak színezete rendszerint halvány hamu- vagy sárgásszürke, néha sötétebb barnásszürke, a bagolyrajzolat teljes, elemei jól kivehetőek. A hímivarszervben a valvák szélesebbek, a clavus nyúlványa jellegzetesen megnagyobbodott és fogazottá vagy fűrészessé vált. Az aedoeagus viszonylag rövid, disztális vége a hasi oldalon erősebben megnyúlt és szklerotizált; a vesica rövidebb és kiöblösödő, tővi részén egy kis, cornutusban végződő diverticulummal. A nőstény tojócsöve viszonylag karcsúbb és nyújtottabb, az ostium bursae illetve a bursa copulatrix további részei hártásak, erősebb szklerotizáció nélkül. A cervix bursae rendszerint hosszabb cső, a corpus bursae szignumokat nem visel.

Az alnembe kisszámú, a Palearktikum nyugati részén elterjedt faj tartozik, melyek közül egyet Magyarországon is megtaláltak, egy további faj megjelenése várható.

- 1 (2) Az elülső szárny alapszíne ezüstszürke, némi sárgás fénnel; a hátulsó szárny világos. Az ajaktapogató egészen rövid, egyenes; a hím csápja gyengén fogazott, a nőstényé fonalas. A torszörzet az elülső szárny alapszínével megegyező, fényes fehéresszürke. A bagolyrajzolat hiányos, a csapfolt mindig hiányzik, a kör- és vesefolt kontúr nélküli, halványan kirajzolódó. Mindhárom keresztvonal vékony, éles fekete csíkként jelentkeznek. A külső keresztvonal

225. ábra: *Rhyacia grisescens* (FABRICIUS, 1794)

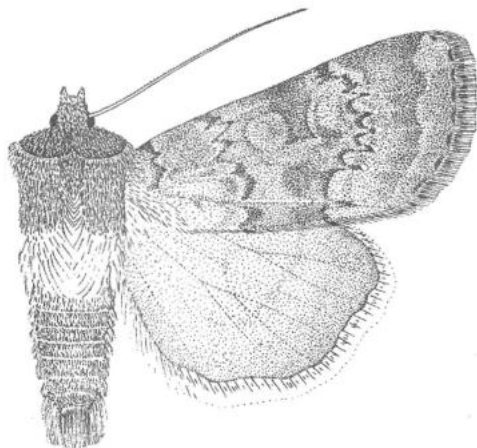
gyengén ívelt, erősen fogazott. A hullámvonalat a belső szélén kísérő sötét árnyék teszi láthatóvá. A szegélytér világos, a rojttó belső felén, az érközökben fekete pontsor található. A rojt egyöntetű, az alapszínnel megegyező. A hátulsó szárny szürkésfehér, a holdfolt és a keresztvonal árnyéka nagyon halványan látható. A rojt élesen elváló, fehéres. A fonákon általában csak a vesefolt és az elülső szárnyon a külső keresztvonal árnyéka figyelhető meg. 30-35 mm (225. ábra).

Eurázsiai faj, a Palearktikum nyugati felében szélesen elterjedt, Nyugat-Európától foltszerűen - a magashegységek szubalpin zónájában - Kis-Ázsián át Turkesztánig megtalálható. Egyes ázsiai populációinak taxonomiai rangja vitatott, a kárpát-medencei populáció a nevezéktani törzs-alakkal megegyező. Magyarországon még nem gyűjtötték, de a Felvidékről, a határ túloldaláról (a Szádelői-völgyből és a Gömör-Tornai-karszt több pontjáról) már előkerült. A mesterséges fény erősen, a csalétek kevéssé vonzza. Egyetlen nemzedéke július közepétől szeptember elejéig repül. Hernyóként telel, júniusban bábozódik. Hernyója szürkésbarna, hátvonala feketés, az ötödik szelvényig finom fehér pontozással osztott, minden szelvényen négy apró fekete ponttal. Nyakpajzsa és feje egyaránt fénylő barna. Gyepszintben polifág. (= *ignicola* HÜBNER, [1813]; *corrosa* HERRICH-SCHAEFFER, (1850); *albescens* SOHN-RETHEL, 1929). Típuslelőhely: Németország, Kiel. - Hamuszürke földibagoly

[**grisescens** (FABRICIUS, 1794)]

2 (1)

Az elülső szárny alapszíne szürkésbarna, több-kevesebb sárgásbarna behintéssel; a hátulsó szárny sötét. A test erősen egyszínű, sötét tónusú barnásszürke, az ajaktapogató oldala sötétbarna, a potrohvég és a hasoldal világos sárgásszürke. A hím csápjá finoman fésűs. Az elülső szárny viszonylag rövid és széles, csúcsa finoman kihegyesedő. Az alapszín erősen csillogó, kissé sárgás vagy olajzöldes árnyalatú barnásszürke, sötétebb barnás pikkelyekkel finoman meghintett. A rajzlati elemek sötétbarnák, többé-kevésbé jól láthatóak de sohasem élesek. A keresztvonalak kettősek, hullámosak, világosabb kitöltésűek, bizonyos szakaszaik elmosódhatnak vagy hiányozhatnak. A kör- és vesefolt csak részben körülrajzolt, eléggé kicsi, kitöltésük az alapszínnél némileg világosabb. A vesefolt sötétebb, közepén keskeny, sötét középvonallal, alsó harmadában sötét foltocskával. Az árnyékvonal széles, szétfolyó pászta, legsötétebb szakasza a két folt közötti rész, aholis eléggé erőteljes, szögletes

226. ábra: *Rhyacia latens* (HÜBNER, 1821)

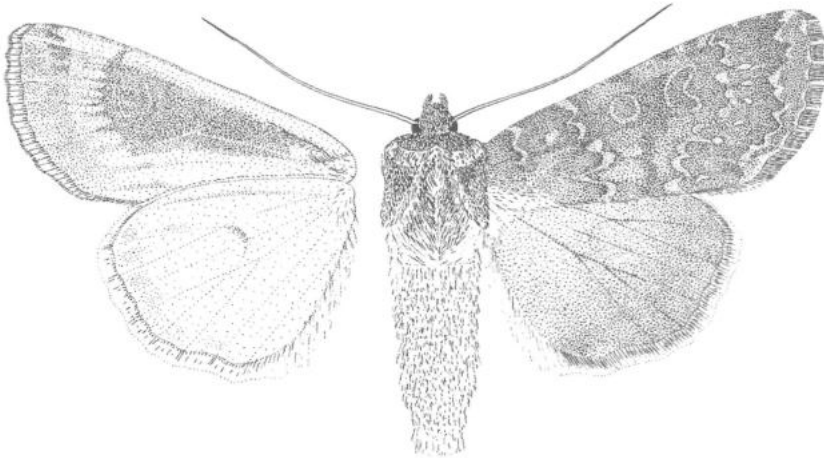
foltként jelentkeznek. A hullámvonal erősen elmosódó, halványszürke, belülről homályos kontúrú, háromszögletű, barna nyílfoltok szegélyezik; a csúcstér foltja erős, nagy. A rojttó narancsszínű, belülről sötét ékfoltocskák kísérik. A rojt barnásszürke, halvány világosabb foltozással. A hátulsó szárny barnával erősen fedett fehéresszürke, a széles szegélytér tömöttebb és sötétebb. A rojt fehér, barna belső szalaggal. A fonák erősen fénylő sárgásfehér, az elülső szárny barnával borított, csak a belső szöglet és a szegélyek mente világosabb. A hátulsó szárnyon a szewgélytér barnás behintésű, a hullámvonal és holdfolt halvány, de általában megfigyelhető; a keresztvonal rendszerint foltkra szakadozott. 28-36 mm (226. ábra).

Európai, xeromontán-szubalpin faj, melyet Magyarországon csak az Aggteleki-karszton és a Zempléni-hegységben gyűjtöttek. A Kárpát-medencében élő populáció a nevezéktani törzsalakkal megegyező. A mesterséges fény erősen, a családok kevéssé vonzza. Egynemzedékes, június végétől - rövidebb-hosszabb diapauzával - augusztus végéig repül. Hernyóként telet, májusban bábozódik. A hernyó sárgásbarna, három egyforma vastag, világos hátvonallal. Minden szelvényen a külső sáv mentén a háti oldal felől egy-egy lapos, háromszögletű, fekete folt van. Oldalvonal fekete, szakadozott. Feje sárgásbarna, két sötét vonással. Gyepszintben polifág. (= *murina* FREYER, 1842; *latitans* GUENÉE, 1852). Típuslelőhely: Európa. - L a p p a n g ó földibagoly

latens (HÜBNER, 1821)

2. alnem: **Rhyacia** HÜBNER, 1821

Az alnem európai fajai nagy vagy igen nagy termetűek és erőteljes testfelépítésűek, keskeny hosszú elülső szárnyakkal. A hímivarszervben a valvák sokkal keskenyebbek és hosszabbak, a clavus nyúlványa ujjszerű, vastag, a harpéhez hasonló; az aedoeagus hosszabb és vastagabb, a vesica csőszerű, csavarodott, számos kisebb-nagyobb cornutust visel. A nőtény ivarszervében a tojócső rövidebb és szélesebb, az ostium bursae és a ductus bursae általában szklerotizált, esetenként igen erőteljes. A cervix bursae rövidebb és vastagabb, erősebben redőzött és sokszor visel csúcsi részén erősebben kitinizált mezőt. A corpus bursae öblösebb, a signumok rendszerint fejlettek.

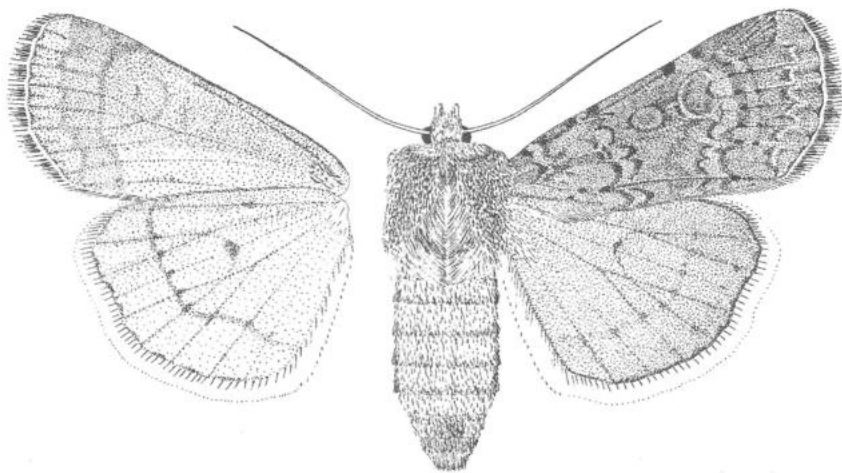
227. ábra: *Rhyacia lucipeta* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

Az alnem fajai közül kettő Magyarországon is honos, a *R. helvetina* (BOISDUVAL, 1833) határainkhoz legközelebb a Bécshez közeli Schneeberg szubalpin zónájában található, előfordulása igen kevésbé valószínű.

- 1 (2) Az elülső szárny rajzolata sötét alapon világos mintákból áll. Feje és tora zöldes ólomszürke, a gallér és a válltakarók okkersárgával szegettek, potroha sárgásszürke. Elülső szárnya fénylő zöldesszürke, elsősorban a tőtéren erős okkersárga behintéssel. A rajzlati elemek okkersárgák; a keresztvonalak igen erősen hullámosak, mindkét oldalról sötét árnyékkal szegélyezettek. A körfolt éles, kerek, sötét kitöltésű, a vesefolt enyhén hajlott, világos kerete halvány szakadozott, a foltok széles sötét zöldesszürke árnyék fut, ez a szárny legsötétebb rajzlati eleme. A hullámvonal szaggatott, belülről erős, kívülről halványabb sötét térral határolt; a rojt zöldesszürke, tővonal a és középsávja okkersárga. Hátsó szárnya világos barnásszürke, némi sárgás árnyalattal, az erek sötétebb behintésűek, a holdfolt hiányzik. Rajtja vörössárga, szürke közép-vonallal. A fonák tompa borsárga, az elülső szárny belső tere sötétszürke árnyékolású, a rajzolat egyes elemei a felszínről áttűnnek. Az erek az alapszín-nél enyhén sötétebbek, a holdfolt hiányzik. 50-62 mm (227. ábra).

Nyugat-Európától a Dél-Urálig és a Balkán-félszigeten át Iránig elterjedt faj. A Mediterráneumban és Kis-Ázsiában a magashegységek 1000-2500 m közötti száraz sziklagyepében, ettől északabbra már a középhegységek alacsonyabb, de kifejezetten száraz régióiban is megtalálható. Magyarországról csak néhány példányban ismert, eddig az északkeleti határszélen, a Bükkben, a Mátrában, Debrecenben, Piliscsabán, Budapest környékén, a Vértesben és a Balaton-felvidéken találták. A hazai populációk a nevezéktani alfajjal megegyezők. A mesterséges fény vonzza, a csalátket kerüli. Egynemzedékes, május elejétől (közbeiktatott aestiválással) október közepéig repül. Hernyóként telet, áprilisban bábozódik. A hernyó zöldesszürke, hátán barnás behintéssel, a hát közepén világosabb sávval; minden szelvényen négy piciny, fekete folttal. Légzőnyílásai feketék, feje sárgásbarna. Lágyszárúakon polifág, irodalmi adatokban tápnövényeként leggyakrabban a *Tussilago*, *Petasites* és *Euphorbia* fajok szerepelnek. Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke. - C i f r a f ö l d i b a g l y

lucipeta ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

228. ábra: *Rhyacia simulans* (HUFNAGEL, 1766)

- 2 (1) Az elülső szárny rajzolata az alapszínnél sötétebb. A hím csápja csak egészen gyengén fogazott, a nőstényé fonalas. Tora robusztus, a torszövet egyöntetű. A bagolyrajzolat hiányos, a csapfolt mindig hiányzik. A keresztvonalak kettősök, élesek, az alapszínnel megegyező kitöltésűek, az árnyékvonal sötét, kontraszt nélküli pásztaként jelentkeznek. A belső keresztvonal hullámos, a külső erősen fogazott. A hullámvonal vékony, világos vonal, belső oldalán sötét árnyék kíséri. A kör- és vesefolt finoman körül rajzolt, kitöltésük az alapszínnel megegyező, a vesefolt alsó harmadában sötét ponttal. A rojttó világos, belső oldalán, az érközökben fekete pontsorrall. A rojt barnásszürke, közepében végigfutó, nagyon vékony, világos csíkkal. A hátulsó szárny barnásszürke, az erek sötétebben fedettek, a holdfolt halványan látható. A rojttó sárgás, a rojt kezdeti szakaszán szürke, a vége fehércs. A fonákon a vesefolt, holdfolt és a keresztvonal árnyéka jól kirajzolódik. 38-48 mm (228. ábra).

Eurázsiai faj, a Palearktikumban szélesen elterjedt, Nyugat-Európától Kelet-Szibériáig mindenütt megtalálható. Hazai lelőhelyeinek száma kifejezetten magas, de csak ritkán gyűjthető nagyobb egyedszámban. A hazai populáció megegyezik a nevezékenti törzsalakkal. A mesterséges fény erősen, a csálétek csak kevésbé vonzza. Egyetlen nemzedéke június elejétől nyári asztiválással október közepéig repül. Hernyóként telel, áprilisban bábózik. Lágyszárúakon polifág. (= *tristis* FABRICIUS, 1775; *pyrophila* [DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775; *radicea* ESPEL, 1789). Típuslelőhely: Németország, Berlin környéke. - Hamvas földibagoly
simulans (HUENAGEL, 1766)

9. nem: *Chersotis* BOISDUVAL, 1840

Kis és közepes termetű, zömök testű lepkék. A fej széles, a homlok sima, az ajaktagok rövidiek, oldalról lapítottak. A hím csápja gyengén fogazott vagy pillás (egy fajcsoportban erősen fésűs), a nőstényé fonalas. A tor vastos és széles, a válltakarók rendszerint jól elkülönültek, a gallér gyakran élesen mintázott. A potroh lapított, rövid, háti pamacsok nélküli; egyes fajcsoportokban a nőstény tojócsőve a potrohvégen túlnyúló. Az elülső szárny rendszerint viszonylag rövid és keskeny, többé-kevésbé lekerekített csúcsú, a hátulsó szárny kicsi. A himivarszerv alapfelépítése az előző neméhez igen hasonló, az egyes fajcsoportokban egymástól több bélyegben erősen eltérő is lehet; jellemző az erőteljes harpa és a sacculus szklerotizált, gyakorta igen hosszú nyulványa. A nőstény ivarszerve szintén fajcsoportonként változó, a tojócső erős, az utolsó szelvény papillái sokszor késpengeszerűek. Az ostium bursae szinte mindig erősen szklerotizált, tál vagy kehelyalakú, a ductus bursae változó hosszúságú, többé-kevésbé szklerotizált, gyakran visel oldalsó függelék(ke)t. A cervix bursae leggyakrabban rövid, legömbölyített, hártyás vagy erősebben redőzött, a corpus bursae nagy, egyes fajcsoportokban hosszú, szalagszerű szignumok lehetnek.

A nagy fajszámú palcarkikus nem rokonsági viszonyai a *Rhivacta* nemnél kerültek ismeretlensé. A génusz több, mind színzetében, mind belső morfológiai bélyegei tekintetében jól elkülönülő fajcsoportra különíthető. Valamennyi fajcsoport a nyíl, gyepes biotópokhoz kötődik, de ezek milyenségét, valamint általános elterjedésüket illetően a fajcsoportok közötti különbségek vannak. A főbb élőhelyek xeromontán hegyi sztyeppék és félsivatagok, sziklagörgöttek és sziklalejtők, szubalpin gyepes és hegyi rétek, bizonyos fajok a zonális sztyepp szárazabb vagy nedvesebb régióiba is behatolnak.

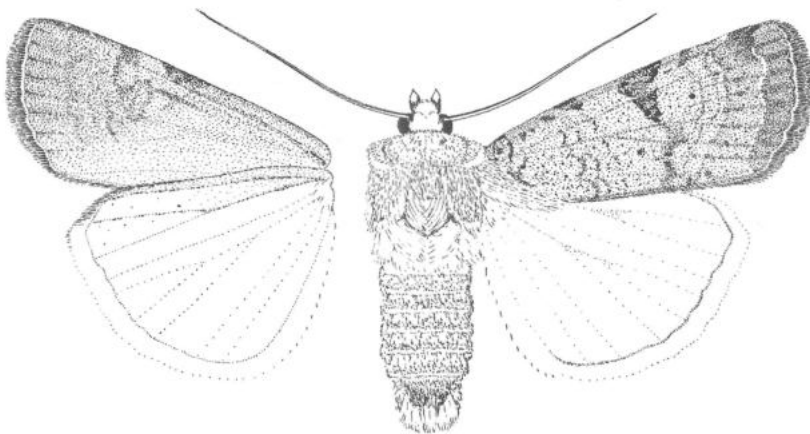
A lepkék aktív viráglátogatók, elsősorban nagyterműű fűszekes virágzatain táplálkoznak a besötétedést követő rövidebb időszakban, de esetenként már kora délután is. A fajok döntő többsége éjszaka aktív, de néhány ázsiai faj nappal is rajzik, érdekes módon ezek is érzékenyek a mesterséges fény iránt és jól gyűjthetők lámpázással. A fajok elterjedése erősen lokális, de egyedszámuk élőhelyeiken igen magas is lehet. Egy nemzedékesek, az arid vidékeken szabályos nyári diapauzával, mely nálunk csak egyes fajoknál és nem minden évben egyformán figyelhető meg. A hernyók talajlakók, apró növényeken polifágok.

A nem harmincnál több fajából Magyarországon öt honos; további fajok előterelése nem várható.

- 1 (2) Az elülső szárny fényes ezüstszürke. Feje és tora fénylő szürke, gallérján halvány sötétbarna körívvel. Az ajaktapogató külső oldala fekete. Az elülső szárny ezüstoffényű szürke, helyenként némi pirosasbarna árnyalattal. A rajzolat erőssége igen változó, néha teljesen elmosódó. Keresztvonalai barnásszürkék, finomak, kettősek és erősen hullámosak. A belső keresztvonal ferde, a csapfolt hiányzik. A kör- és vesefolt rendszerint kirajzolatlan, csak sejtethő körvonalú, a kettő közt a sejtben lévő fekete pontocska viszont szinte mindig megtalálható és éles, sokszor a rajta keresztülfutó, elmosódó barnás árnyék is jól kivehető. A külső keresztvonal felső része erősen ívelt, halvány, néhol csak az ereken lévő sötét pontok jelzik. A szegélytér a szárny legsötétebb része, a csúcstérben háromszögletű sötét folt mellől indul a zezzugos, barnával szegett ezüstszürke hullámvonal. A rojt barnásszürke, egyszínű, tövén egészen finom narancsvörös szegélyvonallal és az érközökben fekete foltokkal. Az elülső szárny elülső szegélyén fekete foltok vannak. A hím hátulsó szárnya fénylő hófehér, rajzolatlan, a nősténynél a szegélytéren és az erek mentén változó erősségű szürkésbarna behintés van. Az elülső szárny fonákja világosszürke, a sejtben sötétebb szürke behintéssel, a sejtvégi folt halvány, fehéres félhold, a keresztvonal csak felső részében van meg, elmosódó feketés vonal. A hátsó szárny fonákja tiszta fehér, az elülső szegély mentén némi barna behintéssel. 33-40 mm (229. ábra).

A Palearktikumban széles elterjedt faj, kelet felé egészen Kazahsztánig hatol. A dél-európai és kisázsiai populációk általában sötétebbek és erősebben rajzoltak, ezek taxonómiai helyzetét vitatott. A hazai példányok, amelyek döntően Budapest környékéről, az Északi-középhegységből, a Vértes-hegységből, a Gerecséből és a Balaton-felvidékről származnak, megegyeznek a nevezéktani törzsalakkal. A mesterséges fény erősen, a csalétek sokkal kevésbé vonzza. Egyetlen nemzedéke nyár legvégén és kora ősszel, augusztus elejétől október elejéig repül. Hernyóként telel, májusban bábozódik. A hernyó alapszíne sárgásbarna, hátán három hosszanti, vékony fehér vonallal. Oldalán szélesebb, de még így is vékony fehéres csíkkal és szabályos, ferde, fekete csíkcocskákkal. Feje világosbarna, halvány, fekete mintázattal. Tápnövényei *Galium*, *Asperula*, *Hieracium* és *Potentilla* fajok. (= *i-intactum* HÜBNER, [1803].) Típuslelőhely: Franciaország, Lyon környéke. - Gyöngyös földibagoly

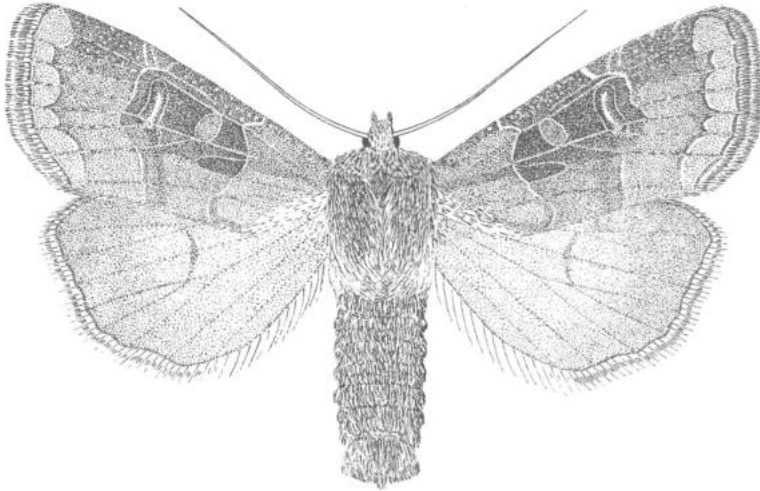
margaritacea (DE VILLERS, 1789)

229. ábra: *Chersotis margaritacea* (DE VILLERS, 1789)

- 2 (1) Az elülső szárny alapszíne barna vagy okkerbarna.
- 3 (4) Az elülső szárny fénylő, bronzos csillogású vörösbarna, a keresztvonalak és a foltok kontúrja hamvasfehér; a nőstény tojócsöve hosszú, erősen kitinizált. Feje és tora bronzfényű vörösbarna, a gallér és a válltakarók szegélye finom fehérés szőrökkel kontúrozott, a hím csápja finoman pillás. A potroh vöröses, a nőstény tojócsöve erősen szklerotizált, a *Hadena*-fajokéhoz hasonlóan kinyúló. Az elülső szárny alapszíne vörösbarna, több-kevesebb bronzos csillogással, elsősorban a közép- és a szegélytérben. A mintázat részben a bagolyrajzolat hamvasfehér elemeiből, részben az alapszín különböző árnyalatú teireiből tevődik össze. A szárny legvilágosabb része a tötér, a tövonal csak az elülső szegélynél látszik finom, kettős vonalként; a belső keresztvonal többékevésbé éles, enyhén zegzugos. A külső keresztvonal rendszerint elmosódó, határát főleg a szárny legsötétebb részét képező középtér sötét alapszíne rajzolja ki. A kör- és vesefolt (sokszor a csapfolt is) éles, néha sötétebb kitöltésű, a középtérben az erek is hamvasfehér fedettségűek. A szegélytér közepén,

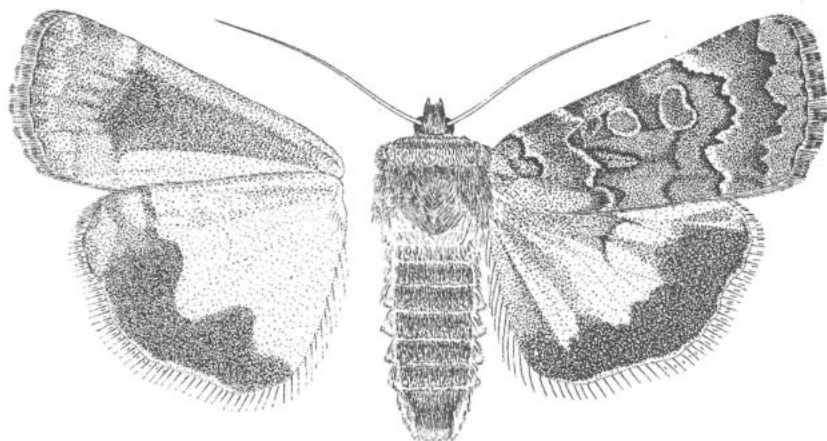

230. ábra: *Chersotis cuprea* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

a diffúz világos hullámvonal belső oldalán sötét árnyékvonal fut, a rojttó feketésbarna foltokkal és finom narancsbarna vonalakkal kihúzott, a rojt egyébként egyszínű vörösbarna. A hátsó szárny bronzbarna, széles sötétebb szegélytérrel (hím), illetve tompa sötétbarna (nőstény), a holdfolt árnyéka rendszerint átüt a fonákról. A fonák sárgásbarna, változó erősségű sötétszürke behintéssel, az elülső szárny sejtje a fonák legsötétebb része. A keresztvonal rendszerint mindkét szárnyon elmosódott, a hátsó szárny holdfoltja éles, gyakran fehér magvú. 31-40 mm (230. ábra).

Eurázsiai faj, mely a Palearktikumban szélesen elterjedt, Nyugat-Európától sporadikusan egészen Japánig megtalálható. A kelet-ázsiai populációk (ssp. *japonica*) erősen eltérnek a Magyarországon is honos nevezéktani törzsalaktól. A hazai példányok az Északi-Középhegységből (főképpen a Bükk-hegységből és az Aggteleki-karsztról), továbbá a Tapolcai-medencéből (Szigliget) származnak. Elterjedése lokális, de élőhelyein általában tömeges. A mesterséges fény és a csalétek is vonzza. Egynemzedékes, július végétől szeptember végéig repül. Hernyóként telet, júniusban bábozódik. A hernyó szürkésbarna, hátán három tompa, fehérés hosszanti sávval. A sá-

250. ábra: *Divaena haywardi* (TAMS, 1926)

nás pikkelyekkel. A fonák okkersárga, az elülső szárny belső terei sötétszürkével, szegélyei vörösesbarnával erősen fedettek. Az elülső szegély mentén a csúcstérben fehér foltocskák vannak. A holdfolt és a keresztvonal szétfolyó, árnyékszerű. A hátulsó szárnyon a szegélytér sötét szürkésbarna, az elülső szegély mentén szélesen világos pirosasbarnával fedett. A keresztvonal felső szakasza éles, a sejt magasságától a szegélytérbe olvadó; a holdfolt éles, vonásszerű. 30-33 mm (250. ábra).

Pontomediterrán-kisázsiai faj, Közép-Anatóliától és Ciprustól a Balkán-félsziget bizonyos területein keresztül a Kárpát-medence középső területeiig terjedt el, legészakibb ismert adatai Magyarországról származnak. Noha minden valószínűség szerint vándorfaj (is), jelentősebb vándorlásait még eddig sehol sem figyelték meg, és areájának európai részén mindenütt kis egyedszámban, lokálisan találták. Úgy tűnik, hogy Magyarországon az Alföld néhány pontján (Ásotthalom, Bugac, Fülöpháza stb.) több megtelepedett populáció-fragmentuma honos, melyeket a hetvenes évek végétől az ezredfordulóig több-kevesebb rendszerességgel sikerült észlelni. Legnagyobb állománya Ásotthalomról ismert. A faj földrajzi alfajképződést szagatott areája ellenére nem mutat, a hazai példányok is megegyeznek a nevezéktani alfajjal. Hazai élőhelyigényei pontosan nem ismertek, a példányok ritkás homoki fehérynár-tölgy vegyeserdőkből származnak, így meleg- és szárazságkedvelő mivolta bizonyosra vehető. A mesterséges fény és a csalétek is vonzza. Egyetlen nemzedéke május végétől - változó hosszúságú nyári diapauzával - augusztus végéig-szeptember közepéig repül. Minden bizonnyal hernyóként telel, áprilisban bábozódik. Fejlődési alakjai ismeretlenek, de igen valószínű, hogy rokonaihoz hasonlóan apró növényeken polifág. Típuslelőhely: Ciprus. - Hayward sárgafübaglya

haywardi (TAMS, 1926)

17. nem: *Epilecta* HÜBNER, 1821

Közepes termetű vagy viszonylag nagy, karcsú testű lepkék. A homlok sima, az ajaktapogató hosszú és egyenes, az 1. és 2. íz szőrözete rásimuló, a 3. íz csupasz és előremere-dő. A hím csápja finom pillás, a nőstényé fonalas. A válltakarók hosszúak, az eltérő színezetű középtori pamacsról élesen elválnak. Az elülső szárny igen keskeny és szögletes csúcsú, a hátulsó szárny széles, lekerekített. A hímivarszervben a valva hosszú és

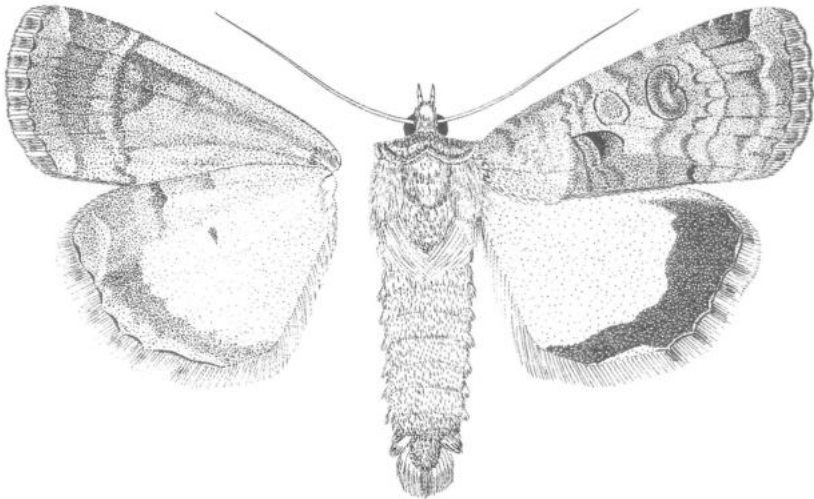
egyenes, kifejezetten keskeny és csúcsos. A nőstény ivarszerve a *Noctua* génusz fajaiéhoz hasonló, de a ductus bursae rövidebb és gyengébb, a cervix bursae a corpushoz viszonyítva nagyobb, jobban fejlett.

A holarktikus nembe csak két faj tartozik, az *E. albidata* WALKER, 1865 Észak-Amerikában honos.

- - Feje fehéresszürke, fekete vonallal a homlokon, ajaktapogatója fehér. Tora viaszszárga, gallérja és torpamacsa szintén, szegélyük barna vonallal; válltakarói világos kékesszürkék. Potroha sárgásbarna, hasoldala halvány húspiros szőrökkel. Az elülső szárny fénylő fehéresszürke, a szegélytér és a belső szegély mentén vörösbarna; a szárny változó erősségű sötét ólomszürke behintéssel. A keresztvonalak kettősek, sötét szürkésbarnák, erősen hullámosak, kitöltésük az alapszínnel megegyező. A belső keresztvonal sejt alatti része erősen el-sötétült, a közrefogott térben egy harmadik sötét vonallal, a csapfolt helyén sötét folttal és egy finom fekete vonalkával. A körfolt kerek, közepén sötét-szürke kitöltésű, melyben finom fehér közép vonal látható. A hullámvonal fehér, hullámos, belülről vörösbarna árnyékvonal kíséri. A rojt sötétszürke, tövén finom fekete vonallal, közepén sötét árnyékkal. A hátulsó szárny fénylő sötétsárga, széles sötétszürke szegélyszíval, a szárny szegélyén fekete vonallal. A fonák rózsaszínes árnyalatú sárga, az elülső szárny középtere szürke, a szegélytér halvány húspiros, a keresztvonal kettős elmosódó sötét vonal. A hátulsó szárny elülső szegélye finom hússzínű behintéssel, a szegélyvonal tompa szürke, holdfolt nincs. 31-40 mm (251. ábra).

Kisázsiai-mediterrán faj, amely Nyugat-Európától a Balkán félszigeten át Iránig terjedt el. A hazai populáció megegyezik a nevezéktani törzsalakkal. Számos lelőhelye ismert, főképpen a meleg, száraz, nyitott élőhelyeket kedveli. A mesterséges fény és a csalétek vonzza. Egynemzedékes, július elejétől szeptember végéig repül. Hernyója barna, a hátközép vöröses behintésű, egy hosszanti világos sávval. A negyedik szelvénytől kezdve egy-egy, a vékony piros oldalvonallal párhuzamos fekete csíkkal. Feje világosbarna, feketén rácsoszott. Hernyóként telet, májusban bábozódik. Lágyszárúakon polifág. Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke. - K a r c s ú s á r - g a f ü b a g o l y

linogrisea ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

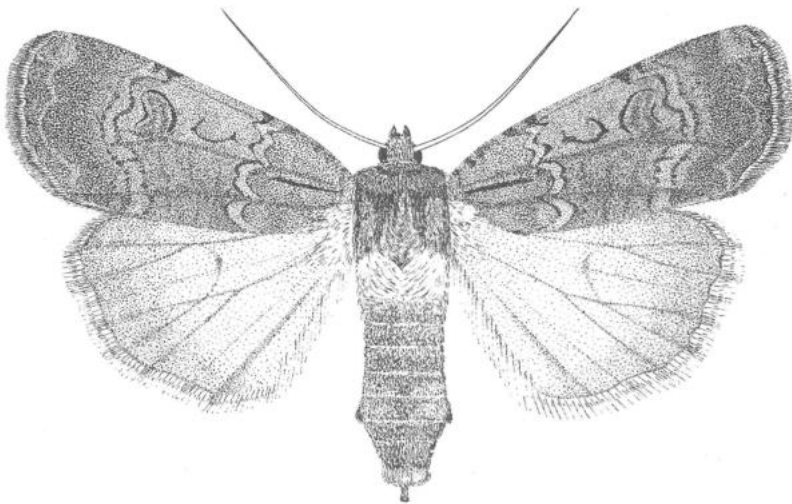
251. ábra: *Epilecta linogrisea* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

18. nem: *Spaelotis* BOISDUVAL, 1840

Közepes vagy nagytermetű fajok. A fej nagy, a homlok sima, erősen domború. A hím csápja finoman pillás, a nőstényé fonalas. Az ajaktapogató rövid, gyengén felfelé görbülő, felül erősen pikkelyszőrös. A tor zömök, széles, a válltakarók határozottan elkülönülnek. Valamennyi lábszár tövises. A potroh hosszú, háthasi irányban némileg lapított; a háti pamacsok redukáltak. A nőstény utolsó haslemezén egy páros, mély üreg lehet, mely szőrökkel dúsan borított. Az elülső szárny keskeny és hosszú, csúcsa kissé lekerekített, a hátsó szárny széles és kerek. A hím ivarszerve erősen leegyszerűsített: az uncus kicsi és karcsú, a valvák keskenyek és kihegyesedőek, csúcsuk rendszerint visszahajló. A harpe erős, az egyes fajcsoportokban eltérő alkotású: lehet rövid és zömök vagy hosszú és karcsú. Az aedoeagus rövid, hengeres, a carina apró fűrészszögű tüskéket viselhet. A vesica rövid, tövi része zsákszerű, folyamatosan keskenyedő és visszacsavarodó. A tövi részen általában egy nagyobb, buzogányfejszerű cornutus van, míg a distalis szakaszon kisebb, pikkelyszerű tövisek lehetnek; a tövi nagy cornutus hiányozhat, egy faj esetében nagy, tövisszerű cornutus van. A nőstény ivarszervében a tojócső rövid és gyengén szklerotizált, az ostium bursae gyűrűszerű, a ductus bursae lapított és részben erősen szklerotizált. A corpus bursae hosszú, elliptikus, a cervix bursae kicsi.

A holarktikus nembe mintegy harminc faj tartozik, többségük Euráziában honos. Gyepes területekhez kötődnek, az erősen erdősült területeket kerülik; ezen túl azonban számos, eltérő elterjedési típusba tartoznak: egyes fajok cirkumboreálisak, mások transzpalearktikusak, megint mások pontomediterrán-turkesztáni xeromontán, vagy transzhimalájai-pacifikus faunakörökhöz tartoznak. Rendszertani szempontból az *Opigena* és a *Graphiphora* nemekkel és az *Eugraphe-Eugnorisma* fejlődési ággal állnak szorosabb rokonságban.

Egynemzedékes fajok, gyakorta nyári diapauzával. Jó repülők, de a mesterséges fény csak mérsékelt vonzza őket, akkor is rendszerint a fénykör szegélyében ülnek meg. Viráglátogatók, alkalmanként a csalétket is felkeresik. Nappal árnyékos helyeken - kövek alatt, repedésekben, barlangokban, növények alatt - rejtőzködnek, szívesen húzódnak be házakba, egyéb emberi építményekbe is. Hernyóként telelnek, apró növényeken polifágok; a *S. ravida* esetenként kártevőként is jelentkezhet.

252. ábra: *Spaelotis ravida* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

- 1 (2) A him ivarszervében a vesica számos cornutust tartalmaz, a valva és a harpe sokkal rövidebb; a nőtény potrohvégén, az utolsó szelvényen nincsen üregszerű bemélyedés. Feje és tora barna, változó erősségű szürkésbarna szőrözettel. Az elülső szárny szürkésbarna, több-kevesebb vörösbarna behintéssel, mely elsősorban az elülső szegély mentén és a keresztvonalak téjén szembevető. A szárnyárok vonala éles, túlnyúlik a belső keresztvonalon. A keresztvonalak sötétbarnák, kettősek, erősen hullámosak, világosbarna kitöltésűek, a kör- és vesefolt finom sötét vonallal keretezett, köztük a sejtben gyakran feketésbarna folttal. A hullámvonal világosbarna, sokszor elmosódó, enyhén hullámos, a rojt barnásszürke, tővonala világos. A hátulsó szárny világos, sárgás árnyalatú szürke, kissé sötétebb szegélytérrel, néha gyengén kirajzoló holdfolttal; a rojt okkerszürke. A fonák világosszürke, rózsaszínes árnyalatú, a keresztvonalak elülső szakasza és a holdfoltok jól kivehetők, az elülső szárny tö- és középtere sötétebb behintésű. 40-48 mm (252. ábra).

A Palearktikumban szélesen elterjedt faj, Nyugat-Európától; folyamatos arcával Japánig megtalálható. Magyarországon mindenütt megtalálható, de sehol sem gyakori. Szívesen húzódik be emberi településekre, néha városi lakásokban is találkozhatunk rejtőzködő példányaival. A mesterséges fény és csalétek egyaránt csak mérsékelt vonzza. A hazai populáció megegyezik a nevezéktani törzsalakkal. Egynemzedékes, május végétől közbeiktartott aestiválással október közepéig repül. Hernyóként telel, májusban hábozódik. Lágyszárúakon polifág; alkalmanként kenyéhekerti kártevőként is felléphet. (= *austera* ESPEL, 1789; *obducta* ESPEL, 1789; *bigramma* ESPEL, 1790; *obscura* BRAHM, 1791). Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke. - Ilázi bagoly (Cirmos hernyójú bagoly)

ravida (JENIS & SCHIFFERMÜLLER, 1775)

- 2 (1) A him ivarszervében a vesican nincsen cornutus, a harpe és a valva sokkal hosszabb; a nőtény potroh végén a hasi oldalon páros, mély üreg van, ivarszervében a ductus bursac keskenyebb és rövid. A fej és a gallér sötétbarnák, a válltakarók sötétebb tónusúak, szürkésebbek. A potroh sötétszürke, barnás és okkerszürke szőrözettel, a hasoldal rendszerint világosabb színű. Az elülső szárny keskeny, nyújtott, sötét szürkésbarna, több-kevesebb vörösbarna behintéssel, elsősorban a szegélyek és a két keresztvonal mentén. A rajzolat az esetek döntő többségében elmosódó, halvány, a keresztvonalak és a foltmintázat csak kevésbé kirajzolt. A keresztvonalak erősen zegzugosak, kettősek, a kör- és vesefolt körvonalai részben vagy teljesen hiányoznak. A hullámvonal igen gyenge, rendszerint az egyszínű szegélytérbe olvadó. A rojt finom, fehér vonal, a rojt egyszínű, az alapszínnel megegyező. A hátulsó szárny zsírfényű, fakó szürkésbarna, a szegélytér csak kevésbé sötétebb. A holdfolt csak árnyékszerű, az erek barna behintése eléggé erőteljes. A fonák erősen fénylő szürkésfehér, az elülső szárny erősebb, a hátulsó szárny kevésbé kiterjedt szürkésbarna borítással. A keresztvonal kezdeti szakasza mindkét szárnyon megvan, a holdfoltok elmosódottak vagy hiányoznak. 34-41 mm (színes tábla III:5).

Cirkumboreális faj, egyes szerzők szerint az eurázsiai *suevica* az Észak-Amerikából leírt *S. claudesitina* HARRIS, 1841 faj földrajzi alfaja. A tajgazóna szegélyében Észak-Európától Kelet-Szibériáig terjedt el, emellett a Fekete-erdőben, a Nyugati-Alpokban és a Kárpátok keleti vonulatának egyes részein (pl. Békás-szoros) találták. Hazai előfordulása kevésbé valószínű, de kóborló nőtényei véletlenül felbukkanhatnak a keleti határ mentén. Az észak-európai populációk mocsos és homokos területek erdei tisztásain, magasüves rétfjein élnek, az erdélyi élőhelyek sziklapárkányok, sziklalejtők gyepjei. A lepkék jó repülőek, a mesterséges fény vonzza őket, de csak ritkán jelentkeznek a fényforrás közvetlen közelében; a csalétek iránt közömbösebbek. Rajzásuk június végén kezdődik és rövid aestiválási időszak után, augusztus közepétől szeptember elejéig repülnek. A hernyó halványbarna, a fejpajzson sötétebb mintázattal, az első torsi szelvény elöttől. A hátvonal és a mellékhatvonal fehéresebb, az 5-12 szelvények hátoldalán éles, sötét, pá-

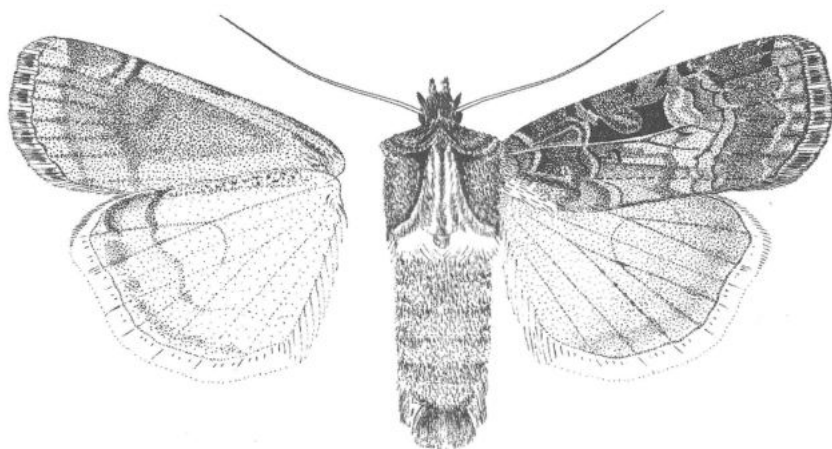
ros ékfoltokkal. Az oldalvonal a légnyílások közé mélyen lefut, a légnyílások alatti sáv sötét, kis-sé vörhenyes, a légnyílások fekete keretűek. Apróbb növényeken polifág, Észak-Amerikában a *S. clandestina* egyike az ismert mezőgazdasági kártevőknek; Európában sokkal ritkább, sokkalta inkább faunisztikai ritkaság, semmint kártevő. (= *germanica* SPULER, 1908; *clandestina* auct., nec HARRIS; *itelmena* BRYK, 1941, *fehrenbachi* BOURSIN, 1963). Típuslelőhely: Svédország, Jemtland. - Északi házi bagoly

[*suecica* AURIVILLIUS, 1890]

19. nem: *Opigena* BOISDUVAL, 1840

Közepes termetű, erőteljes testfelépítésű lepkék. A fej széles, a homlok sima, az ajaktapogató felgömbül, a második és harmadik íz pamacsja előreálló. A hím csápjja pillás, a nőstényé fonalas. A gallér és a válltakarók jellegzetes világos-sötét mintázatúak, a középtortól élesen elkülönülnek. A lábszárak tövisesek, a potroh lapított, sima, rövid szőrzetű, a háti pamacsok kicsik. Az elülső szárny nyújtott és keskeny, a szegélyek csaknem párhuzamosak, a hátulsó szárny széles, lekerekített. A hímivarszervben a valva keskeny, csúcsi harmadában a ventrális lemez csonkolt; az apex hegyes, a corona hiányzik. A harpe hosszú és karcsú, kardszerű. Az aedoeagus rövis és vastag, a vesica visszahajló, egy kisebb fogacskákból álló mezőt és egy széles bázisú, kúpos cornutust visel. A nőstény tojócsöve viszonylag nyújtott, az ostium nagy, szögletes és erősen szklerotizált. A ductus bursae szemcsézett, vékony cső, a bursa copulatrix kétlebenyű, hártýás: a cervix bursae nagy, tojásdad, a corpus bursae eléggé hosszú, zsákszerű.

A holarktikus nembe csak négy faj tartozik, az *O. accipiter* SCHAUS, 1893, észak-amerikai faj. A korábban ebbe a nembe sorolt *albifurca* ERSHOV, 1873 fajt az utóbbi időben a *Prognorisma* LAFONTAINE, 1998 génuszba helyezték át. A nem fajai xerotherm élőhelyekhez - hegyi sztyeppék és félsivatagok, sziklagyepek, karsztbokorerdők szegélyei, fenyérek, stb. - kötődnek, az erősebben erdőszült helyeken csak ritkán találhatóak. A lepkék kiváló repülőek, a mesterséges fény vonzza őket, de gyakorta rejtőznek el a fénykörön túl vagy félárnyékos helyekre. Noha aktívan táplálkoznak, a családok iránt közömbösek. Egygenerációs fajok, nyári diapauzával, az aestiválás után a lepkék nagy távolságokra is elkóborolnak. Hernyóként teletnek, apró növényeken polifágok.

253. ábra: *Opigena polygona* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

- - Feje és tora sötétbarna, finom feketés rajzolattal, a torkközép pamacsai okkerbarnák, a válltakarók éles fekete szegélyvonallal, potroha szürkésbarna. Az elülső szárny keskeny és hosszú, alapszíne sárgásbarna, igen erős vörösbarna és kékes fémfényű sötétbarna behintéssel, mely a tötérben és a sejtben a leg-sötétebb. A belső keresztvonal kettős, éles, ferde lefutású, erősen zezzugos, világos kitöltésű, a külső elmosódottabb, finom ívekből áll, közte és a hullámvonal között sötét árnyéksávval. A körfolt sötét kitöltésű, a vesefolt kettős keretű, sárgás maggal, a sejtben a körfolt előtt és mögött fekete folttal. A hullámvonal apró fekete folttal (foltokkal) kezdődik, majd világos sárgásbarna vonalként fut le, a szárnyszegélyen sötét vonal húzódik, a rojt sötétbarna. A hátulsó szárny sárgásszürke, az erek sötét fedettségűek, a szegélytér sötétszürke, belső határa diffúz, a holdfolt csak ritkán kivethető. A fonák sárgásszürke, a külső keresztvonal jól látható, az elülső és a hátulsó szárny elülső szegélye barnásszürke, a külső szegély gyenge sötét árnyékkal. 35-43 mm (253. ábra).

Eurázsiai faj. Nyugat-Európától a Közép-Kínai-hegyvidékig terjedt el, az európai populációk clíggé egyveretűek, míg az ázsialak külső megjelenésükben igen változatosak. Magyarországon elsősorban hegyvidéki területeken és a Nyugat-Dunántúl rétején és erdei tisztásain található, aestiválás utáni példányai azonban bárhol felbukkanhatnak. A mesterséges fény vonzza. Egynemzedékes, június közepétől október végéig repül. Hernyóként telel, májusban hábozódik. A hernyó egyöntetű világos/zöld, az első négy szelvényen egy fehér vonással. Légzőnyílásai sárgák barna kerettel, ezek alatt a hernyó oldalán végigfutó fehérrel szegélyezett sötétzöld sáv található. Feje sárgászöld. Tápnövényei: *Rumex*, *Polygonum*, *Capsella*, *Ornithogalum* és *Cyrtisus* fajok. (- *nigrofúva* ESPER, 1788; *pyramis* BORKHAUSEN, 1792). Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke. - Bronzos földigolyó

polygona ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

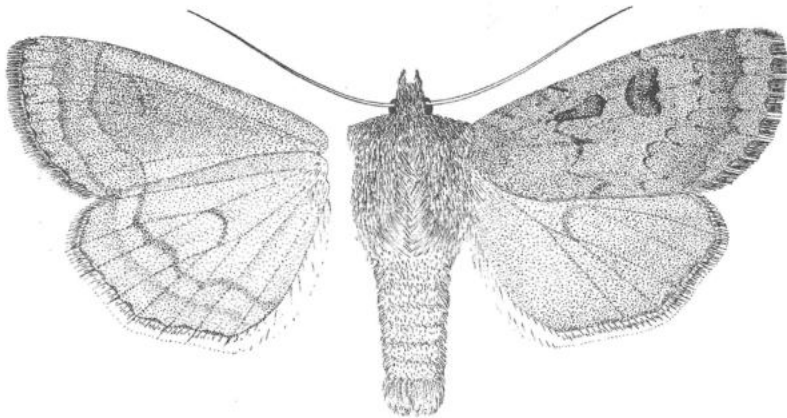
20. nem: *Graphiphora* OCHSENHEIMER, 1816

Nagytermetű, erős testfelépítésű lepkék. A fej kicsi, a homlok sima, az ajaktapogató felgömbül. A hím csápja pillás, a nőstényé fonalas. A torszörzet homogén, a lábszárak három tövissort viselnek. Az elülső szárny széles és magas, csúcsa kissé lekerekített, a hátulsó szárny nagy és széles. A hímivarszervben a valva keskeny és hosszú, erősen kihegyesedő és finoman visszahajló csúcsú. A sacculus rövid, a harpe vékony és hosszú, bazális része kissé hullámos, csúcsi harmada pásztorbotszerűen visszahajlik. Az aedoeagus hosszú, vékony cső, a carina két finoman tüskézett, kitéremíthető szalagot, a vesica egy kicsi, széles bázisú, kúpalakú cornutust visel. A nőstény tojócsöve igen rövid, az ostium bursae széles, kehelyalakú. A ductus bursae hosszú, lapított, szemcsézett; a cervix bursae nagy, bazális része gömbölyített, csúcsa kúposan kihegyesedő, felszíne erősen redőzött és hordázott. A corpus bursae tojásdad, finom redőkkel és viszonylag széles szigunemesikkal.

A holarktikus nembe csak egyetlen faj tartozik, melyet Magyarországon is megtaláltak. A Nearktikumban önálló alfaj (ssp. *harpispa* CROWE) képviselő; számos ázsiai populációját írják le önálló alfajként, sőt fajként; ezek taxonómiai rangja nagyrészt tisztázatlan. Az *Opigea* nemmel áll legközelebbi rokonságban. Elsősorban nedves élőhelyekre ragaszkodik, némes nyári diapauzája. A hernyó telel át, apró növényeken és lombosfákon gyaránt megél.

- - Feje és tora csaknem rajzolatlan, barna vagy barnásszürke, potroha világosabb szürkésbarna. Az elülső szárny alapszíne vöröses árnyalatú melegbarna, a hazai populációk rendszerint erősebb egérszürke behintésűek. A rajzolatlan elemek sötétbarnák, clíggé elmosódottak, rendszerint a kör és a vesefolt kerete feltűnően sötét, néha a csapfolt is hasonlóképpen erőteljes. A hullámvonal

nal elmosódott világos árnyék, a rojt egyszínű barna. A hátulsó szárny tompa szürkésbarna, sötétebb szegélytérrel és elmosódó határu, de jól látható holdfolttal, rojtja fehéres, sötét középszalaggal. A fonák erős, sárgásfényű szürkésbarna, a holdfoltok és a keresztvonal erős, zezugos, a rojt tövén sötét szalaggal. 40-50 mm (254. ábra).

254. ábra: *Graphiphora augur* (FABRICIUS, 1775)

Holarktikus faj, a Palearktikumban Nyugat-Európától Mongóliáig terjedt el. Kevés hazai lelőhelye ismert, általában középhegységeink hideg láprétegein és folyómenti galériaerdőkben gyűjtötték. A magyarországi populáció megegyezik a nevezéktani törzsalakkal. A mesterséges fény vonzza, esetenként a csalátken is megjelenik. Egynemzedékes nyáreleji faj, június elejétől július közepéig (a Kárpátokban augusztus végéig) repül. Hernyója vörösbarna, egy világosbarna hátvonnal, amely mellett minden szelvényen három-három fehér pontot találunk. A fejtől hátrafelé fokozatosan növekvő, éles határvonal nélküli, foltszerű, az alapszínénél sötétebb mintával. Oldalvonal sárgás, végig széles fekete árnyék kíséri, melyben jól látszanak a fehér léggönyflások. Feje kicsi, sötétbarna. Hernyóként telet, májusban bábózódik. Főképp fás növényeken polifág, tápnövényei *Rubus*, *Crataegus*, *Symphoricarpus*, *Lonicera*, *Quercus*, *Prunus* és *Populus* fajok. (= *omega* ESPER, 1788; *assimulans* BORKHAUSEN, 1792; *hippophaes* GEYER, [1832]). Típuslelőhely: Németország. - Fekete keretű földibagoly

augur (FABRICIUS, 1775)

21. nem: *Metagnorisma* VARGA & RONKAY, 1987

Többnyire közepes vagy viszonylag nagytermetű lepkék, erőteljes testtel és szárnyakkal. A fej nagy, a homlok domború és sima, az ajaktapogatók előreálló, gyengén felfelé görbülők, oldalukon gyakran sötétbarna pikkelyekkel fedettek. A hím csápjá pillás, a nőtényé fonalas. A tor erőteljes, a gallér nagy, az előtöri pamacs felálló, picit. A válltakarók rendszerint jól elkülönülnek a középtörstől, a potroh sima és hengeres, a háti pamacsok hiányoznak. Az elülső szárny széles és magas, a csúcs rendszerint hegyes; a hátulsó szárny nagy, lekerékített. A hímivarszervben a valvák csúcsa szinte mindig lekerékített, pollex és digitus nincs, a harpe rövid, szarvszerű, bázisán gyakran hosszabb nyúlvánnyal, esetleg tövisszerű; a sacculus szegélyén a ventrális oldalon szimpla vagy

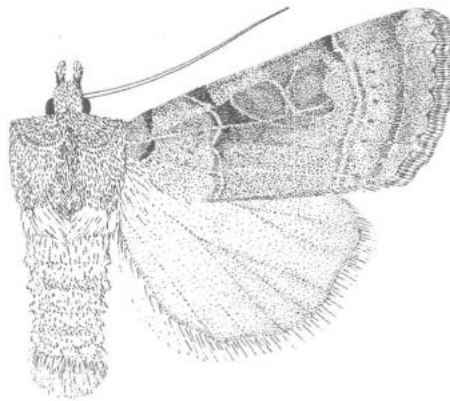

kettős kiszögelléssel. A vesica két részből áll, a visszahajló, felfújót csőszerű zsák tövi részéből egy rövid, kihegyesedő, egy vagy két kis cornutusban végződő hártás diverticulum ered. A nőtény ivarszervében az ostium bursae és a ductus bursae lehet igen gyengén szklerotizált vagy háthasi irányban lapított és erősen szklerotizált; a bursa copulatrixban a cervix bursae kicsi, a corpus bursae igen nagy, tojásdad vagy zsákszerű, szignumokat visel.

A nem fajait sokáig az *Eugnorisma* génuszba sorolták; az *Eugnorisma-Eugraphe* komplex ázsiai fajainak elemzése során bizonyosodott be, hogy a *Metagnorisma* egy önálló és generikus szinten elkülönülő fejlődési ágot képvisel. A génusz valamennyi faja a Mediterráneumban és Kis-Ázsiában honos, elterjedésük keleti határa a Kara-Kum sivatagban és a Kopet-Dag-hegységben van (*M. pontica deserta* VARGA & RONKAY, 1987). Egy faj kivételével a xeromontán elterjedési típusba sorolhatók, az *M. depuncta* másodlagosan benyomult a sztyeppzónába és észak felé egészen Skandináviáig hatolt. Egynemzedékes fajok, a lepkék nyár végén-összel rajzanak, a fiatal hernyó telet át. Kiváló repülők és aktív viráglátogatók, a mesterséges fény és a csalétek is erősen vonzza őket. A hernyók éjszaka aktívak, az ismert hernyójú fajok apróbb kétszikűeken polifágok.

Magyarországon eddig egy fajt találtak, két további faj előkerülése nem kizárt.

- 1 (4) Az elülső szárny széles és magas, alapszíne sárgás (esetleg vöröses) árnyalatú palaszürke vagy vörhenyesbarna, némi sötétebb sűrke behintéssel, a sejtben látható sötét foltok sötétbarnák vagy barnásak.
- 2 (3) A hátulsó szárny mindkét ivarnál világos fehéres- vagy sárgásszürke. A fej, a gallér és a torszörzet változó árnyalatú sárgásbarna vagy sárgásszürke, olykor rózsaszínes árnyalatú, az ajaktapogatók oldala sötétbarna. A potroh világosszürke, tövi részén fehéres szörzettel. Az elülső szárny széles és magas, a csúcs szögletes. Alapszíne sárgás vagy vöröses árnyalatú palaszürke, esetenként rózsaszínes vagy vörhenyesbarna, némi sötétebb sűrke behintéssel. A keresztvonalak és a bagolyrajzolat foltjai rendszerint jól kivehetőek. A tővönal egy sötét, rövid vonal a az elülső szegély mellett, a belső keresztvonal kettős és ferde, sötétszürke, világos kitöltésű. A körfolt nagy, kerekded, a vesefolt nagy és széles, külső oldala erősen konkáv; mindkét folt körvonala sötét-

255. ábra: *Metagnorisma pontica* (STAUDINGER, 1891)

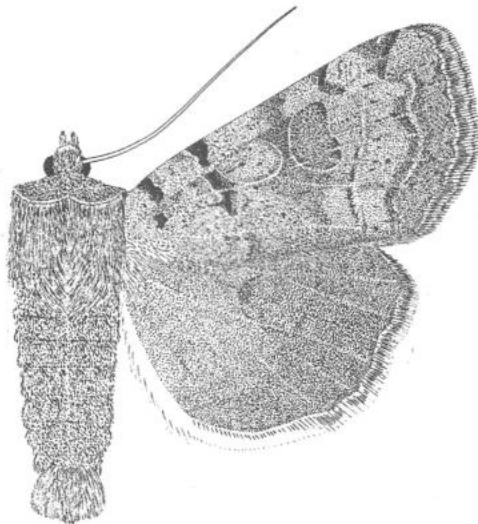
szürke, fehéres-sárgás kontúrozással. A két folt között, valamint a belső keresztvonal és a körfolt között rendszerint sötétbarna pikkelyekkel fedett mezők vannak. A csapfolt eléggé halvány, rövid és kerekített. Az árnyékvonal általában igen elmosódott vagy hiányzik, a külső keresztvonal barna, kettős és erősen hullámos, kitöltése világos. A szegélytérben az ereken sötétebb behintés van, a hullámvonal szintén kettőzött, csak kevésbé hullámos, az elülső szegélynél gyakorta egy sötétebb foltal kezdődik. A rojtó szürke vagy barna, a rojt az alapszínnel megegyező, benne két finom sötétebb vonallal. A hátulsó szárnyon az erek és a szegélytér gyenge barnás vagy szürkés fedettségű, a rojt fehéres. A fonák fehéres, a keresztvonal és a szegélyterek mindkét szárnyon sötétebbek, a vesefolt árnyéka gyakorta jól kirajzolódik. A hím ivarszervében - a rokon *M. depuncta* fajhoz hasonlítva - a harpe hosszabb, bázisának nyúlványa rövid, az aedoeagus dorzális végén a carina igen apró fogacskákkal borított; a nőtény ivarszervében a ductus bursae rövidebb és erősebben szklerotizált. 31-38 mm (255. ábra).

A Balkán-félsziget déli és keleti területeitől Kis-Ázsián és Iránon keresztül Nyugat-Turkesztánig elterjedt fajt Magyarországon még nem gyűjtötték. Esetleges hazai előkerülése a délkeleti-déli országrészben lehetséges. A mesterséges fény és a csalétek egyaránt erősen vonzza. Egyetlen nemzedéke szeptember elejétől november elejéig reptül. Fejlődési alakjait nem ismerjük. (= *consenescens* STAUDINGER, 1891). Típuslelőhely: Törökország, Amasya. - Pontuszi földibagoly

[*pontica* (STAUDINGER, 1891)]

3 (2)

A hátulsó szárny mindkét ivar esetében barna vagy sötétbarna. A fej, a tor és az elülső szárny világos vörhenyesbarna, barnás pikkelyszőrökkel és pikkelyekkel behintett. Az ajaktapogató oldala sötétbarna, a potroh barnásszürke. Az elülső szárny széles és magas, kissé kicsúcsosodó. A tővonal két feketés pontból áll, a belső keresztvonal ferde, felső része feketésbarna pontok sora, alsó része rendszerint elhalványodó. A kör- és a vesefolt nagy, ovális, sötét, fehéres pikkelyekkel kontúrozott keretű; a foltok körvonala esetenként összeolvad. A vesefolt alsó harmada sötétszürke, vagy barnás kitöltésű. A csapfolt

256. ábra: *Metanorisma depuncta* (LINNAEUS, 1761)

halvány, vagy elmosódó, az árnyékvonal felső része szétfolyó, sötétszürke pászta, a sejt alatt fokozatosan elhalványul. A közepértérben az erek gyakorta világos sárgás-fehéres pikkelyekkel fedettek. A külső keresztvonal kettős, sötétbarna, kezdeti részén feketés folttal. A szegélytérben az erek sötétebbek, a hullámvonal hullámos, barna sáv, a szegélyen sötét háromszöggel, belső oldalán sötétebb árnyékkal. A rojtó barna, egy sor feketés nyílfoltocskával, a rojt barna, sötétebb pikkelyekkel. A barna hátulsó szárny belső tere világosabb, a holdfolt és a keresztvonal árnyéka olykor jól látható. A rojtó sárgásbarna, a rojt vörhenyes. A fonák világos sárgásbarna, a szegélyterek és az elülső szárny belső része sötétebb behintésűek. A keresztvonal és a holdfolt mindkét szárnyon megvan. A hím ivarszervében - a *M. pontica* fajjal összevetve - a harpe rövidebb és vastkosabb, a bázis nyúlványa jelentősen hosszabb, a carina jóval nagyobb fogacskákat visel; a nőtény ivarszervében csak az ostium bursae szklerotizált, a ductus bursae csaknem teljesen hártýás és hosszabb, mint a *M. pontica* esetében. 34-40 mm (256. ábra).

A Palearktikumban széles elterjedt faj Nyugat-Európától az Uralig és Kis-Ázsián át Örményországig megtalálható. Magyarországon szinte mindenütt gyűjtötték, de sehol sem tömeges. A hazai példányok megegyeznek a nevezéktani törzsalakkal. A mesterséges fényt és a csalétket is rendszeresen felkeresi. Fegynemzedékes korai fajú, augusztus közepétől október elejéig repül. Hernyóként tel, májusban bábózik. A hernyó sárgásszürke, egy sötétebb, világos középívonal által osztott foltokkal a hátán, minden foltban két kis fehér ponttal. Oldalvonala sárgás, a hát felől feketével keretezett, a légzőnyílások fehérek. A nyakpajzs barna, feje sárgásbarna, két görbe fekete vonalkával. Tapnóvényci *Rumex*, *Primula*, *Urtica*, *Lamium* és *Salvia* fajok. (= *mendosa* HÜBNER, 1827; *meridionalis* DANNEHL, 1925; *obscura* CLAYTON, 1927). Típuselőhely: Svédország. - Őszi földibagoly

depuncta (LINNAEUS, 1761)

- 4 (1) A fej, a tor és az elülső szárny halvány világosszürke, némi fehéres és özbar-na árnyalattal; a sejtben található sötét foltok feketésbarnák vagy feketék. Az ajaktapogató oldala csokoládébarna. A potroh fehéresszürke, hasoldala sötétebb szürkével kevert. Az elülső szárny viszonylag magas és széles, csúcса kihengyesedő. A keresztvonalak viszonylag halványak, fehéresek, némi sötétebb pikkelyekkel szegélyezettek. A belső többé-kevésbé egyenes, ferde, a külső a sejt magasságában finoman ívelt; az árnyékvonal hiányzik, esetleg néhány sötétebb pikkelyvel képviselt. A kör- és a vesefolt nagy, részben fehéresen keretezett, kitöltésük az alapszínnel megegyező; a csapfolt hiányzik. A fővonal és a belső keresztvonal elülső része feketésbarna pontokkal és háromszögletű foltocskákkal hangsúlyozott, a kör- és vesefolt között a sejtben egy további feketésbarna folt található. A hullámvonal fehéres, csak kevésbé hullámos, belső oldalán az elülső szegélynél sötétebb barnás mező található. A rojtó éles, sárgásfehér, a rojt világos palaszürke, külső oldala finom fehéres vonallal. A hátulsó szárny fénylő tejfehér, a szegélytér keskeny és diffúz barna sáv; az ereken gyenge barnás behintés figyelhető meg. A belső szegély szőrzete halványbarna, a szárnyrojt fehér. A szárnyak fonákja fehér, az elülső szárny halvány szürkésbarnával erősen befuttatott. A keresztvonal halvány, szétfolyó szürkés csík, a holdfolt az alapszínnél némiképp sötétebb árnyék. A hátulsó szárny elülső szegélye és csücstere halványbarna behintésű, a holdfolt hiányzik, vagy apró kerekített foltocska. 32-36 mm (színes tábla III:6).

Magyarországon ezidáig még nem gyűjtötték, de a nyugati határszélén esetenkénti előfordulása nem kizárt. A kárpát-medencei populáció megegyezik a nevezéktani törzsalakkal. A mesterséges fényt és a csalétket is vonzza. Fegynemzedékes, július elejétől szeptember végéig repül. Hernyója agyagsárga, három hátvonala keskeny, halványsárga. A hátoldalon elszórtan sötétbarna pontok és minden szelvényen két összeérő fekete csikocska található. Oldalvonala széles, zöldcsfehér. Légzőnyílásai feketék. Feje sárgásbarna két fekete vonással. Hernyóként tel, áprilisban

bábozódik. Lágyszárúakon polifág. (= *decempunctata* DE VILLERS, 1789; *hebraica* HÜBNER, [1819]; *i-geminum* DUPONCHEL, 1826). Típuslelőhely: Ausztria, Bécs. - Gyöngyszürke földibagoly

[*glareosa* (ESPLER, 1789)]

22. nem: *Eugraphe* HÜBNER, [1821]

Közepes termetű, rendszerint kacsú testű lepkék. A fej kicsi, a homlok sima, a hímek csápja fésűs vagy pillás, a nőstényeké fonalas. A tor viszonylag zömök, a potroh hosszú, a válltakarók egyes fajok esetében élesen elkülönülnek a középtortól, másoknál a torszörzet eléggé homogén. A lábszárak tövisesek, a középső lábfejizen négy sor tövis van, melyek közül a külsőt csak néhány tövis alkotja. Az elülső szárny széles és magas, a hátulsó nagy, kerekített, olykor viszonylag hegyes csúcú. A hím ivarszervében a valva rendszerint hosszú csúcsban végződik és a ventrális szegélyen is gyakran van feltűnő nyulványpár. Az uncus és a harpe erőteljes, rendszerint vastag és hosszú. A nőstény ivarszervében a ductus bursae szklerotizált, a bursa copulatrix eglycbenyű, ovoid, a cervix bursae kicsi.

Az Európában is honos *Eugnorisma*, *Metagnorisma*, *Paramathes*, *Paradiarisa* génuszokkal, valamint több ázsiai nemmel együtt szoros rokonsági kört alkot, az egyes nemek szétválasztása és bizonyos fajok besorolása számos szerzőnél eltérő. A palcarctikus nembe jelen tudásunk szerint mindössze négy faj tartozik, melyek közül kettő Európában is honos; de néhány további, ázsiai faj taxonómiai helyzete továbbra is kétséges. A két faj két különálló alnemet képvisel. A fajok a sztyeppzóna északi, nedvesebb területein és az azokat szegélyező lápréteken, tőzeglápokban honosak; a génusz típusfaja az erdősültebb területeken is otthon érzi magát. Egynemzedékes, nyáron repülő fajok, hernyó alakban telelnek. A lepkéket a mesterséges fény vonzza, a csalétek iránt eléggé közömbösek. Hernyóik apróbb kétszikűeken élnek.

Magyarországról egy fajt ismertünk, a másik európai faj előkerülése sem kizárt.

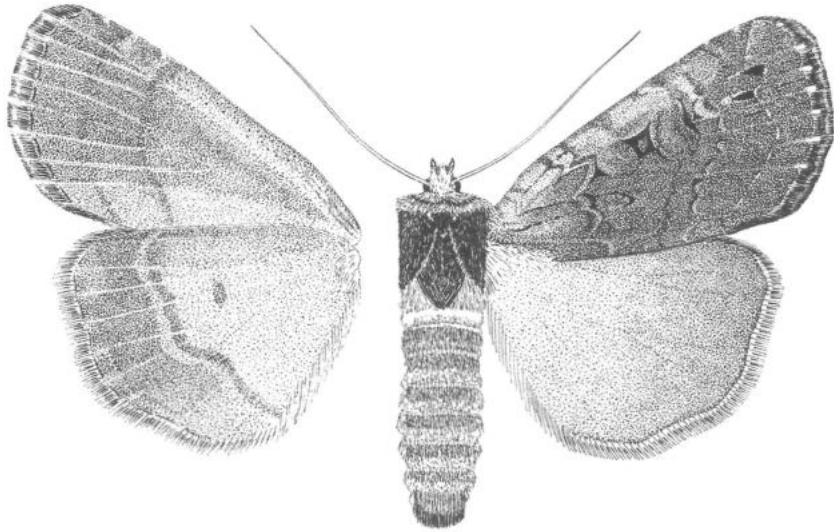
Az alnemek határozókulcsa

- 1 (2) Az elülső szárny sötét csokoládébarna, némi vörhenyes és/vagy feketésszürke behintéssel.
1. alnem: *Eugraphe* HÜBNER, [1821]
- 2 (1) Az elülső szárny halvány pirosbarna vagy világos galamszürke, vörhenyes behintéssel.
2. alnem: *Coenophila* STEPHENS, 1850

1. alnem: *Eugraphe* HÜBNER, [1821]

Általában markáns szárnyrajzolatú fajok, a hím csápja pillás. A hímivarszervben a valva kettős csúcsa mellett van fejlett pollex is; a carina ventrális oldalán nagy, kúpos tövisben végződő finom fűrészkes lemez van; a vesica nagy, öblös és erősen gömböcéd; a cornutus tövi része gymaszerűen kiszélesedő.

- - Feje és gallérja sárgásbarna, ajaktapogatója és tora sötét csokoládébarna, vörösbarna szegélyvonallal. Az elülső szárny sötétbarna, finom vöröses fényvel, az elülső szegély mentén széles sárgás vagy vörösesbarna behintésű sávval. A keresztvonalak kettősek, erősen zengugosak, sárgásbarna kítőltésűek, a kör- és a vesefolt nagy, sötét keretű, sokszor a kettő közötti és a körfolt előtt fekete folt is látható. A hullámvonal erősen szakadozott, gyakran csak foltokban

257. ábra: *Eugraphe sigma* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

látható, sárgásbarna, néhány feketés nyílfolttal kísérvé. A rojt tövén fekete folto-cskák és egy vékony sárgás vonal fut, a rojt sötétbarna. A hátulsó szárny egyszínű, tompa sárgás fényű szürkésbarna, a holdfolt árnyékként tűnik át. A rojt sárgásbarna, sötétbarna középszalaggal. A fonák sötét barnásszürke, erős sötétbarna behintéssel; az elülső szegélyek vöröses árnyalatúak. A hátulsó szárny belső tere világosabb, a holdfolt és a keresztvonal jól kivehető. 37-45 mm (257. ábra).

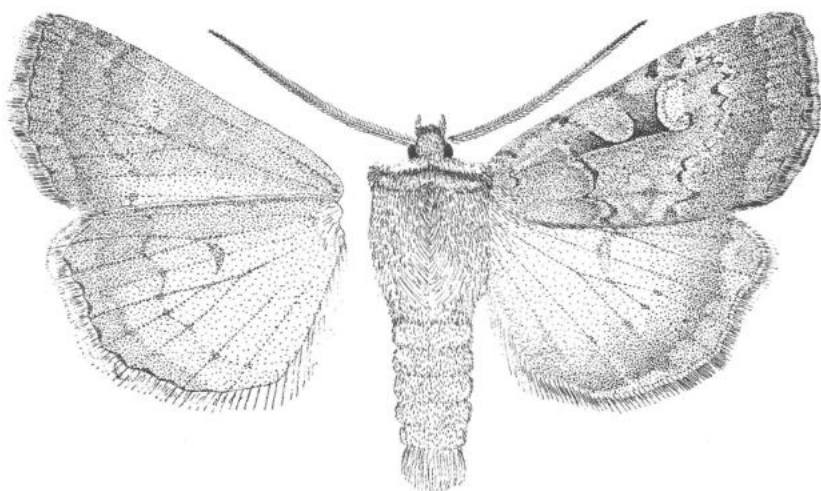
A Palearktikumban széles elterjedt faj, Nyugat-Európától Japánig megtalálható. Számos hazai, főképpen középhegységi lelőhelye ismert. A magyarországi populáció megegyezik a nevezéktani törzsalakkal. A mesterséges fény vonzza, a csalétek iránt eléggé közömbös. Egynemzedékes, június elejétől augusztus közepéig repül. Hernyóként telel, májusban bábozódik. Hernyója vörösbarna, három sárga hosszanti sávval a hátoldalon. Minden szelvényen két sárga ponttal és egy sárga, elől barnán szegélyezett, mindkét végén előrehajló keresztvonallal. A lábak fölött vékony barna sáv található. Légzőnyílásai sárgák, a nyakpajzs barna, három sárgás vonással. A fej pirosasbarna. Tápnövényei *Clematis*, *Prunus*, *Alnus*, *Lamium*, *Atriplex*, *Salix* és *Vaccinium* fajok. (= *nubila* ESPER, 1789; *umbra* VIEWEG, 1790). Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke. - Tarka fűbagoly

sigma ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

2. alnem: *Coenophila* STEPHENS, 1850

A homlok sima, szőrös, az ajaktapogató előreálló, csak enyhén felgömbülő. A hím csápja fésűs. Valamennyi lábszár tövises. A hímivarszervben a valva kettős csúcsban végződik, a sacculus a cucullus irányában erősen megnyúlt. A harpe erőteljes, az uncus keskeny és hosszú. A nőstény ivarszervében a ductus bursae igen hosszú, a bursa copulatrix ovoid, egylebenyű, a cervix bursae kicsi. Az ostium bursae egy erősen szklerotizált lemezt visel.

Az alnem rendszertani besorolása viták tárgya, számos szerző önálló nemnek tekinti; az ide sorolandó fajok is szerzőnként változnak. A legáltalánosabb felfogás szerint csak palearktikus fajok tartoznak ide, melyek egymástól külső morfológiai jegyeiket tekintve erősen különböznek.

258. ábra: *Eugraphe subrosea* ssp. *rubrifera* (WARNECKE, 1931)

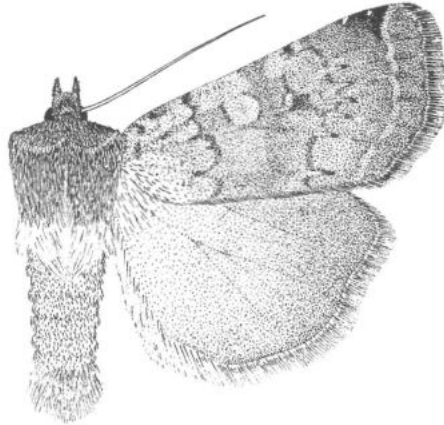
- - A hím csápjá kétoldalian fésűs, a nőtényé gyengén fogazott. A csáptengely mindkét ivarnál világos. A torszórzet egyöntetű, az elülső szárny alapszínével megegyező, vöröses fényű szürkésbarna. A bagolyrajzolat hiányos, a csapfolt rajzolat általában hiányzik. A kör- és a vesefolt finoman körülrajzolt, a példányok többségénél az alapszínnel megegyező kitöltésű; a sejt többi része a foltok kivételével sötét vörösesbarna. A keresztvonalak vékony ceruzavonalszerűek, a belső keresztvonal hullámos, a külső erősen fogazott. A tövi keresztvonal a példányok egy részén alig látható. A hullámvonal kontraszt nélküli, az alapszínnél sötétebb árnyalatú. A rojttó belső oldalán egészen vékony, fekete pontsor húzódik. A hátulsó szárny szürkésbarna, a holdfolt nagy, tompán kirajzolódó, a szegélytér széles, enyhén besötétedő. A fonák vöröses árnyalatú, barnásszürke, a holdfolt és a keresztvonal mindig megfigyelhető. 33-42 mm (258. ábra).

Transzpalearktikus faj, mely a zonális sztyeppet északról szegélyező nedves területeken egy keskeny sávban terjedt el. Európában elsősorban nedves fenyőreken és lúpvidékeken honos, mindenütt igen lokális és egyedszáma az évszázad második felére rohamosan lecsökkent. A nevezék-tani alfaj a Brit-szigeteken honos, Nyugat- és Közép-Európában önálló alfaj képviseli. Magyarországon ezidáig még nem gyűjtötték, esetleges előkerülése határszéleink magashegységi kapcsolatú részein várható. Egyetlen nemzedéke nyár derekán repül, az imágókat a mesterséges fény és a csalétek egyaránt vonzza. Hernyója szürkésbarna, néha lilás árnyalattal, a hátán három, az oldalakon egy-egy lilásszürke vonallal. A lábak fölött egy világossárga sáv található. A nyakpajzs rozsdabarna, a fej gesztenyebarna. Tápnövényei *Ledum*, *Vaccinium*, *Andromeda* és *Calluna* fajok. Típuslelőhely: Németország, Hamburg. - T ö z e g l á p i f ü b a g o l y

[*subrosea* ssp. *rubrifera* (WARNECKE, 1931)]

23. nem: *Protolampra* McDUNNOUGH, 1929

Kis vagy közepes termetű, karcsú testű lepkék. A fej kicsi, a homlok sima. Az ajaktapogató karcsú, előremerdő, a hím csápjá finoman fogazott. A lábszárak mindhárom láb páron tövisesek. Az elülső szárny rövid, viszonylag magas háromszögletű, a csúcson eléggé hegyes. A hímivarszervben az uncus kezdeti része keskeny, középtájtól erősen ki-

259. ábra: *Protolampra sobrina* (DUPONCHEL, 1843)

szélesedő és lapított. A valvák nyújtottak és keskenyek, a harpe karcsú, felfelé hajló. A vesica a tövi részén egy tüskemézőt visel. A nőstény pároszervében a ductus bursae viszonylag rövid, erősen szklerotizált, a corpus bursae nyújtott, zsákszerű.

A nembe három észak-amerikai faj mellett egyetlen, széles elterjedésű palearktikus faj tartozik, melyet Magyarországon is megtaláltak. A genusz európai faját korábban - elsősorban a szárnyak alkotása és színezepte miatt - több más nembe (*Cerastis*, *Paradiarsia*) is besorolták. Az utóbbi nemmel szorosabb rokonsági kapcsolatban áll, míg a *Cerastis* genus a *Protolampra* nemtől távol álló fejlődési ághoz tartozik. A nem eurázsiai faja a zonális sztyepp nedvesebb északi szegélye mentén egy keskeny de hosszú sávban Mongóliától Nyugat-Európáig terjedt el, a hűvösebb és nedvesebb sztyepppek és hegyi sztyepppek, tajgaszegélyek, fenyérek lakója. Egygenerációs, nyár végén, ősz elején rajzó fajok, az imágókat a mesterséges fény vonzza és a csalétken is megjelenik. A hernyó kétszikű lágszárúakon és félcserjéken polifág.

-- A hím csápja fogazott, a nőstényé fonalas. A gallér rendszerint sötét lilásbarna, egyébként a torszörzet eléggé egyöntetű, az alapszínnel megegyező, vöröses behintésű szürkésbarna. A bagolyrajzolat hiányos, csapfoltja nincs. A mintázati elemek erőssége példányonként nagyon változó. A kör- és a vesefolt halványan körülrajzolt, kitöltésük az alapszínnel megegyező, a vesefolt alsó harmadában sötét folt van. A keresztvonalak kettősek, a belső keresztvonal hullámos, a külső gyengén ívelt. A hullámvonal világos, a rajzolt példányokon sötét árnyék kíséri. A rojttó világos, belső oldalán fekete pontsorrallal. A rojt egyöntetű. A hátulsó szárny szürkésbarna, a holdfolt nagyon halványan látható. A rojttó világos, a rojt pirosas árnyalatú. A fonákon a vesefolt és a keresztvonal árnyéka mindig megtalálható. 30-37 mm (259. ábra).

Eurosibériai faj, Nyugat-Európától Mongólia keleti részéig terjedt el. Közép- és Nyugat-Európában a magashegységek szubalpin zónájában található; észak-európai és szaggatott elterjedésű ázsiai populációi a tajgaszegélyben és a sztyeppzóna északi részében élnek. Egyetlen Magyarországról ismert példányát Jósvalfőn gyűjtötték. A kárpát-medencei populáció megegyezik a nevezéktani törzsalakkal. A mesterséges fény és a csalétek vonzza. Egynemzedékes, július elejétől augusztus végéig-szeptember elejéig repül. Hernyója szürkésbarna, gyenge vöröses vagy

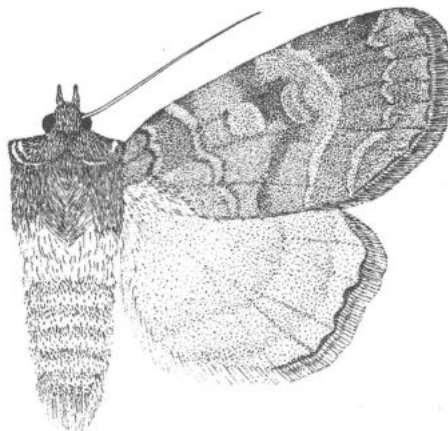
fehéressárga behintéssel, három sárgásszürke hátvonallal. Oldalvonala világosabb, a hátoldal felé élesen határolt. A légzőnyílások feketék. Feje és lábai szürkésbarnák. Hernyóként telet, június elején bábozódik. Tápnövényei Európában elsősorban *Berberis* és *Vaccinium* fajok. (= *lapponia* FREYER, 1845). Típuslelőhely: Franciaország. - Pírosbarna földibagoly
sobrina (DUPONCHEL, 1843)

24. nem: *Paradiarsia* McDUNNOUGH, 1929

Kis vagy közepes termetű, rendszerint karcsú testű lepkék. A fej kicsi, a homlok síma. A hím csápja fésűs, finoman fogazott, vagy pillás, a nőtényé fonalas. Az ajaktapogató eléggé rövid, felfelé hajló. A lábszárak mindhárom lábpáron tövisesek. Az elülső szárny viszonylag keskeny, az elülső szegély domború, a csúcs lekerekített. A hím ivarszervében a valva viszonylag széles, a harpe erőteljes, de eléggé rövid. A nőtény ivarszervet a rövid ductus bursae, a kiszélesedő és kevésbé megnyúlt corpus bursae és a kis-méretű cervix bursae jellemzi.

A holarktikus nembe négy faj tartozik, közülük csupán egyetlen faj nagyobb elterjedésű, mely szaggatott areával Európában is megtalálható; Magyarországról még nem került elő, de időnkénti felbukkanása nem zárta. A fajok a tajgaszegély és a humid lombhullató erdővidékek nyíltabb részein, lápréteken, tőzeglápokban, fellápokban élnek. Elterjedésük rendszerint igen lokális, de élőhelyeiken egvedszámuk magas is lehet

- - A fej és a tor pirosas árnyalatú halványbarna, a homlok sötét csokoládébarna; a potroh némileg világosabb, tövénél sárgásszürke szőrzettel. Az elülső szárny széles és magas, elülső és külső szegélye egyaránt erősen domború; csúcса kerekített. Alapszíne halvány, világosbarna, a tő- és szegélytérben változó erősségű rózsaszínes behintéssel. A keresztvonalak sötétbarnák, a tő-, belső és külső keresztvonalak kettősek, kevésbé hullámosak, kitöltésük az alapszínnel megegyezik. A tőtérben, a két keresztvonal között sötétebb barna árnyékfolt található, a középtérben az árnyékvonal széles, szétfolyó, sötét lilásbarna pászta. A körfolt nagy, kerek, körvonalai elmosódottak, halványbarnák, középső része sötétebb barna. A vesefolt keskeny, elmosódó körvona-

260. ábra: *Paradiarsia punicea* (HÜBNER, 1803)

lú, alsó harmadában feketésszürke foltocskával. A közép- és szegélytérben az erek szélesen szürkésbarnával fedettek; a hullámvonal zezugos, halványbarna, a szegélyteret egy sötét belső és egy világos külső térre osztja. A rojtó finom, sötét csokoládébarna vonal, a rojt a szárny alapszínével megegyezik. A hátulsó szárny némiképp áttetsző, fakó sárgásbarna erős sárgás csillogással. A szegélytérben és a belső szegély mentén némiképp sötétebb barnás behintés van, a holdfolt és az erek az alapszínél szintén csak kevéssel sötétebbek. A rojtú éles, finom, feketésbarna vonal, a rojt halvány rózsaszínes barna. A főnök erősen fénylő, halvány sárgásbarna, az elülső szárny belső terc sötét szürkésbarnával fedett. A keresztvonal kezdeti része a csúcstér foltja és a holdfolt sötétebb barnásszürke; a szegélytér világos. A hátulsó szárny szegély- és csúcsterc vörhenyes barna behintésű, a keresztvonal és a szegélytér egyes részei sötétebb pásztaként jelentkeznek. A holdfolt éles, ferde vonásszerű, a szárny legsötétebb rajzolatú eleme. 28-35 mm (260. ábra).

Palearktikus faj, Észak- és Nyugat-Európától egy keskeny sávban a zonális tajga déli szegélye mentén egészen a Csendes-óceán partvidékéig terjedt el. Magyarországon még nem gyűjtötték, de az Alpoknál és az északkeleti országrészben alkalmanként feltűnhetnek elköborolt példányai. A kárpát-medencei populáció a nevezéktrani alfajjal megegyező. Közép-Európában magashegyi lápok és tőzeglápok, szubalpin rétek, Észak- és Nyugat-Európában: főzagesedő láprétek, dagadó-lápok és nedves fenyérek jellemző állata. A mesterséges fény és a csalétek is vonzza. Egy-nemzedékes, június elejétől július végéig repül. Hernyóként telet, májusban bábozódik. Minden valószerűség szerint alacsony kétszikű növényeken polifág, tápnövényei irodalmi adatok szerint *Plantago*, *Hieracium*, *Taraxacum* és *Rubus* fajok. Típuslelőhely: Európa. - Rózsapiros lápbagoly

[*punicea* (HÜBNER, 1803)]

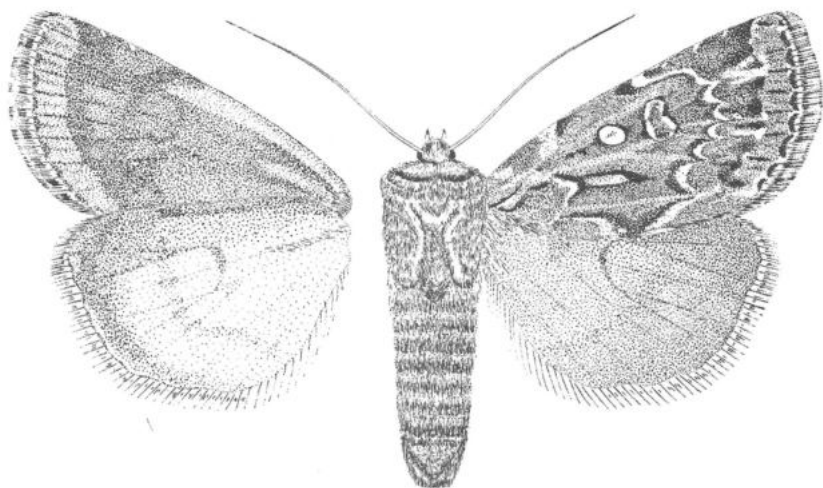
25. nem: *Lycophotia* HÜBNER, 1821

Kistermetű, de erőteljes felépítésű állatok. A fej kicsi és gömbölyű, a homlok sima. Az ajaktapogató felgömbölyű, a hím csápja pillás, vagy finoman fogazott. A tor zömök, a potroh rövid, de vastag. Az elülső lábpár lábszára csak gyengén tövises. Az elülső szárny rövid és keskeny, csücsas változó mértékben kihegyesedő; a hátulsó szárny viszonylag kicsi és lekerekített. A himivarszervben a típusfaj sajátos eltéréseket mutat minden rokon taxonhoz képest, minthogy a valvák villásan felhasadtak, a harpe egy szklerotizált peremmé redukálódott, az uncus hosszú és karcsú. A nőtény ivarkészülékében a bursa copulatrix rövid, tojásdad, a cervix bursae kicsi.

A kis fajszámú palearktikus nembe három nyugat-palearktikus és két döntően kelet-ázsiai elterjedésű faj tartozik. Magyarországon eddig egy fajt sikerült megtalálni, egy további faj felbukkanása nem kizárt. A nyugat-palearktikus fajok a nyílt, vagy csak gyengén erdőstíli területekhez kötődnek, a keleti areaíjuk erősen humid erdővidékek lakói. Európában elsősorban a csarabos fenyérek karakterfajjai, erősen lokálisak, de magas egyedszámúak; egy faj dél-európai xerotherm, sziklás-bozotos élőhelyek lakója. Rendszerint egynemzedékesek, nyáron-kora ősszel repülnek, a fiatal hernyó telet át.

- 1 (2) Az elülső szárny húsvörös vagy porfirvörös, esetleg rózsabarna, rajzolatú elemei hamvasfehérek és sötétbarnák. Feje vörösbarna, homlokduzzanata viaszfehér, gallérja és tora pirosasbarna, sötétbarna és hamvasfehér rajzollattal. Potroha sárgásszürke, a hím farpamacsza pirosasbarna. Az elülső szárny keskeny és rövid, csücsa többé-kevésbé lekerekített. A keresztvonalak élesek, fehérés kitöltésűek, erősen hullámosak, a szárnyárok tövönala erős. A körfolt igen apró, fénylő fehér kitöltésű, a vesefolt hasonló színezetű, sötét magvú, a csapfolt éles, sötétbarna körvonalú, vörösbarna kitöltésű. A hullámvonal fehérés,

a külső keresztvonal és a hullámvonal között fehéres és sötétbarna foltocskák sorakoznak. A rojttó sötétbarna-fehér foltozása, a rojt belső fele sötétebb barna, a külső vörösbarna. A hátulsó szárny egyszínű, tompa szürkésbarna, a szárnysegélyen sötétbarna vonallal, a rojt egyszínű, világos vörösszürke. A fonák vöröses árnyalatú szürkésbarna, a szegélyek mentén erősebb pirosas behintéssel, a holdolt a hátulsó szárnyon gyakran jól látható, sötétszürke. 27-32 mm (261. ábra).

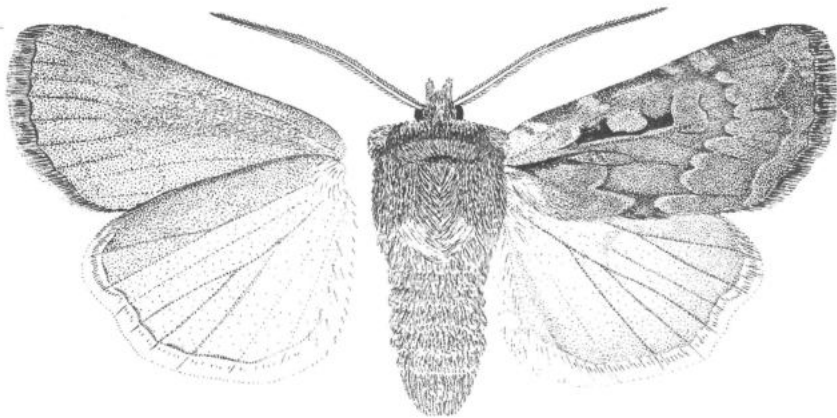
261. ábra: *Lycophotia porphyrea* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

A Palearktikum nyugati részében szórványosan elterjedt, Dél-Európából nagyrészt hiányzó fajt Magyarországon eddig csak néhány ponton gyűjtötték, ismert lelőhelyei a Balaton-felvidéken, a nyugati határszélen (Sopron, Kőszeg, Vendvidék) és az északkeleti hegyvidéken (Zempléni-hegység, Aggteleki-karszt) vannak. Kifejezetten lokális, a csarabos közvetlen környékét csak igen ritkán hagyja el. A mesterséges fény vonzza, az irodalmi adatok szerint rendszeres nappali táplálkozását Magyarországon csak elvétve figyelték meg; ritka esetekben a tápnövény virágain pihenő példányai nappal is megtalálhatók. Hazánkban a Dunántúl egyes pontjain nagy egyedszámú populációi élnek, az Északi-Középhegységből minden lelőhelyéről csak néhány példánya került elő. Egyetlen nemzedéke június végétől szeptember elejéig repül. Hernyóként telet, májusban bábozódik. Tápnövénye a *Calluna vulgaris*. (= *varia* DE VILLERS, 1879; *concinna* ESPER, 1790; *strigula* THUNBERG, 1792; *ericae* HAWORTH, 1809; *marmorea* GRASLIN, 1863). Típuslőhely: Ausztria, Bécs környéke. - Porfirbagoly

porphyrea ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

2 (1)

Az elülső szárny ibolyásszürke vagy ibolyásbarna, változó erősségű feketés-szürke és vörhenyesbarna behintéssel. A fej és a tor ibolyásbarna, az ajaktagogató csúcsa, a homlok és a gallér szegélye fehéresszürke pikkelyszőrökkel borított. A hím csápjja erősen fésűs. A potroh sárgás árnyalatú szürke, hasadala lilásbarna. Az elülső szárny széles, kihegyesedő csúcús. A szárnytő és az elülső szegély változó erősségű fehéresszürke sávval, melyet sötétbarna foltok tarkáznak. A rajzolati elemek jól láthatóak, sötétbarnák; a kettős, hullámos keresztvonalak és a bagolyrajzolat foltjai fehéresszürke kitöltésűek. A tövonal

262. ábra: *Lycophotia molothina* (ESPER, 1789)]

és a sejt alsó szegélye menti csik feketés, utóbbi gyakran a sejtet is részben kitöltő foltokká alakul. A hullámvonal diffúz, fehéres, eléggé zezzugos, néhány sötétebb, keskeny nyílfojt is kíséri belülről. A rojttó fehéres, a rojt nagyjából egyszínű ibolyásszürke. A hátulsó szárny fehéres, sötétebb szürkésbarna erekkel és szegélytérrel, a holdfolt és a keresztvonal hiányzik. Az elülső szárny fonákja csaknem egyöntetű ibolyásbarna behintésű, a fehéres alapszín csak helyenként látható. A hátulsó szárny fehér, széles, barnával behintett elülső szegéllyel és csúcstérrel; a szegélytér csak gyér sötétebb barna fedettséggel. 30-36 mm (262. ábra).

Atlanto-mediterrán elterjedésű, fenyérekre jellemző faj. Magyarországon eddig még nem gyűjtötték, de előfordulása az Alpoknál és az Északi-Középhegységben sem kizárt. A kárpát-medencei populáció megegyezik a nevezéktani törzsalakkal. A mesterséges fény és a csalétek egyaránt erősen vonzza. Egyetlen nemzedéke május közepétől július végéig repül. Hernyóként tel, áprilisban bábozódik. Hernyója vörösseszürke, három okkerszínű, feketén szegett hosszanti hátsávval, oldala és háta finoman feketével pontozott. Feje sárgásbarna sötétebb rajzolattal. Tápnövénye a *Calluna vulgaris*. (= *ericae* BOISDUVAL, 1840; *velum* GERMAR, [1842]). Típuslelőhely: Németország. - C s a r a b b a g o l y

[*molothina* (ESPER, 1789)]

26. nem: *Xestia* HÜBNER, 1818

Közepes vagy nagytermetű lepkék, a fajok testfelépítése az egyes alnemekben erősen eltérő lehet. A fej általában kicsi és kerek, a homlok sima, az ajaktapogató előreálló, vagy felgömbülő, harmadik íze kicsi. Az elülső lábpár lábszárai erősen szőrösök, a második és harmadik lábpáron a lábszárak tövisesek. Az elülső szárny változó alakú, a hátulsó szárny mindig nagy és kerekített. A himivarszervben a valva jellegzetes alakú, a pollex változóan fejlett, de mindig megvan. A harpe (clasper) erőteljes, az uncus karcsú és hosszú. A nőstény ivarkészülékében a ductus bursae rendre erősen szklerotizált, az ostium bursae egy erősebb lemezt visel. A bursa copulatrix cervix általában kicsi és hártás, a corpus bursae hosszú, zsákszerű; gyakorta található rajta szignumok.

Az igen nagy fajszámú nem Euráziában, Ausztráliában és a pacifikus szigetvilágban, valamint Észak-Amerikában terjedt el, eddig közel kétszáz fajtát írták le. A fajok többsége a mérsékeltív nedvesebb és melegbb erdőterületein és hegységrendszereiben honos, az arid vidékeken csupán néhány fajt találunk. A változatos, de számos bélégyben igen konzervatív genus jól elhatárolható alnemekre különül, ezeket egyes szerzők különálló nemeknek tekintik. Magyarországon két alnem 9 fajt találták eddig, egy harmadik alnem és további néhány faj előkerülése sem lehetetlen.

Az alnemek határozókulcsa

- 1 (2) Az első szárny világos keretézésű körfoltal és vesefoltal és fehéres keresztvonalakkal díszített, vagy pedig a vesefolt vöröses kitöltésű és a hím csápja szélesen fésűs.

1. alnem: **Anomogyna** STAUDINGER, 1871

- 2 (1) Az első szárny színézete és rajzolata eltérő.

- 3 (4) Az első szárnyon a körfolt és a vesefolt között éles sötétbarna vagy fekete folt van és a csúcstérben, a hullámvonal kezdeténél két-három éles fekete foltocska látható; vagy pedig az első szárny fénylő kékes- vagy ezüstösszürke, sötétebb rajzollal.

2. alnem. **Megasema** HÜBNER, [1821]

- 4 (3) Az első szárnyon a körfolt és a vesefolt között nincs éles sötét folt, amennyiben a két folt közötti tér az alapszínél sötétebb, akkor a hullámvonal kezdeténél nincsenek fekete foltocskák; a szárny alapszíne sosem kékes vagy ezüstösszürke.

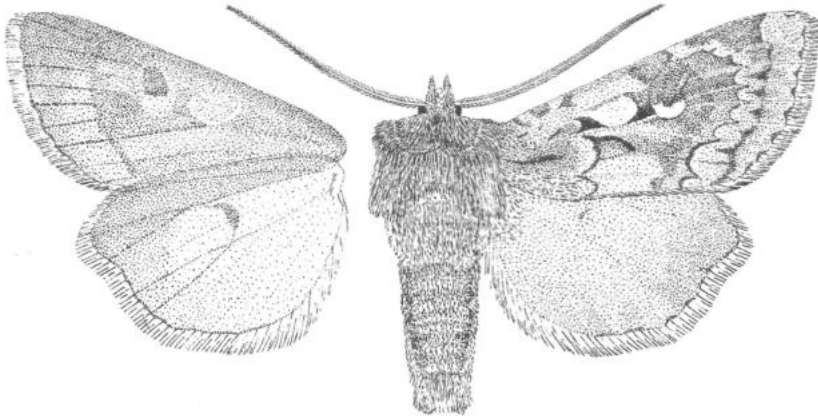
3. alnem. **Xestia** HÜBNER, 1818

1. alnem: **Anomogyna** STAUDINGER, 1871

Viszonylag karcosú testű, széles, nagy szárnyú lepkék, rendszerint éles, teljes bagolyrajzollal. A hím ivarkészülékében a pollex igen erősen fejlett, míg a cucullus általában kicsi és kerckített csúcú. Az alnem jellegzetesen holarktikus, a fajok többsége szubarktikus-boreális vagy boreo-alpin, számos közülük cirkumpoláris elterjedésű. Fő élőhelyeik a tundra és a tajga, valamint ezek egymással határos területei, illetve a hegyi fenyőzóna felső régiói, a fajok egy részének hernyói is fenyőfogyasztók. Erősen kötődnek a kevésbé háborított élőhelyekhez, az antropogén hatásokra érzékenyek. A szubarktikus populációk kétéves fejlődésűek, az egyazon helyen élő, páros és páratlan évokban rajzó populációk genetikailag többé-kevésbé függetlenek egymástól. Ezeken a helyeken a nyár közepén repülő lepkék nappal és éjjel (fehér éjszakák!) egyaránt rajzanak.

Az alnembe tartozó fajok közül eddig egyet sem találtak meg a Kárpát-medence belső területein, de három faj esetleges megjelenése nem kizárt.

- 1 (2) A hím csápja szélesen fésűs, a vesefolt vöröses. A test és az első szárny alapszíne igen változó, a halvány húspirosától a feketésbarnaig igen sokféle alak előfordul. A torszörzet dús és kevésbé tagolt, a potroh szürkés, vörhenyes farnamaccsal. Az első szárny széles és magas háromszögletű, kihagycsodó csúcú. A példányok többségén a rajzollati elemek élesek, a keresztvonalak kettősek és erősen hullámosak, kitöltésük rendre fehéres. A körfolt és a vesefolt nagy, erősen kerekített, fehér és pirosas- vöröses pikkelyekkel kitöltött. A vesefolt belső tere szinte mindig sötétebb, mint a körfolté, alsó harmadában sötétszürke folt van. A hullámvonal homályos, a nyílfoltok diffúz, széles há-

263. ábra: *Xestia alpicola* (ZETTERSTEDT, 1839)

romszögletű foltocskák. A rojttó sötétszürke vagy feketés ívek sora, a rojt az alapszínnel megegyező színű. A hátulsó szárny sötét szürkésbarna, a szegélytér kevéssel sötétebb. A rojt fehéres, vagy vörhenyesszürke. Az elülső szárny fonákja sötét szürkésbarna, a holdfolt és a keresztvonal valamivel sötétebb, de eléggé szétfolyó. A hátulsó szárny sárgásszürke, erős szürkésbarna behintéssel, a holdfolt és a keresztvonal diffúz, de jól látható. A nőtény rendszerint kisebb termetű, az elülső szárny sokkal keskenyebb és nyújtottabb, elülső szegélye gyakran sokkal domborúbb. 31-40 mm (263. ábra).

Palearktikus, boreo-montán faj, széles cirkumpoláris areával, és ettől erősen diszjunkt, foltszerű magashegyi populációkkal; Európában az Alpok és Kárpátok bizonyos részein élnek ilyen magashegyi populációk. Hazai előfordulása kevésbé valószínű, határainkhoz legközelebb a Magas-Tátrából ismertek lelőhelyadatai. A lepkék éjszaka repülnek, a mesterséges fény vonzza őket, a családok iránt közömbösebbek; a nőtények csak keveset mozognak, fényen igen ritkán jelentkeznek. A faj az európai magashegységekben egy-, Észak-Európában kétéves fejlődésű. Hernyója zömök, vörösseszürke, erősen fedett apró fekete pontocskákkal. Világos hátvonala vékony, szakadozott, néha a hatodik szelvény után már nem látható. A légzőnyílások az alapszínnel megegyezők, feketével keretezettek. Feje sárgásbarna, két barna vonalkával. Tápnövényei *Vaccinium*-fajok. (= *aquilonaris* ZETTERSTEDT, [1839]; *hyperborea* ZETTERSTEDT, [1839]; *alpina* WESTWOOD, 1843; *carnica* HERING, 1846; *glacialis* HERRICH-SCHAEFFER, [1849]; *iveni* HÜBER, 1870). Típuslelőhely: Svédország. - H a v a s i f ü b a g o l y

[*alpicola* (ZETTERSTEDT, 1839)]

- 2 (1) Az elülső szárny éles, világos keretű körfolttal és vesefolttal és fehéres keresztvonalakkal.
- 3 (4) Az elülső szárny egyszínű sötét hamuszürke vagy szürkésbarna. A fej és a tor szürke vagy meleg tónusú szürkésbarna, az ajaktapogató oldala és a válltakarók sötétszürkék, vagy sötétbarnák, világosabb szegéllyel. A potroh világos sárgásszürke, a hím farpamacsa világosokker. Az elülső szárny széles és magas, csúcsa finomak kihegyesedő. A tővonal hosszú és eléggé széles, esetenként a csapfolt alsó részével összekapcsolódó. A keresztvonalak kettősek,

zegzugosak, az alapszínnél világosabb kitöltésűek. A körfolt igen nagy, szabálytalan sokszögalakú, feketés keretű és fehéresszürkével kitöltött. A vese-folt hosszú és keskeny feketével keretezett, és fehéresszürkével finoman kontúrozott, kitöltése nagyrészt az alapszínnel megegyező, csak alsó harmadában van homályos ólomszürke behintés. A hullámvonal alig látható világos vonal, melyet belülről néhány nyílfolt kísér; az erek a szegélytérben barnával vagy sötétszürkével fedettek. A rojtó sötétbarna foltocskákból áll, a rojt szürkésbarna, világos középszalaggal. A hátulsó szárny fehéres, erős sötétszürke vagy barna behintéssel, a széles szegélytér és a holdfolt sötétebb. A rojtó sötétbarna, a rojt fehéres, némi sötétebb rojtpikkelyekkel. Az elülső szárny fonákja fakóbarna vagy szürke, a keresztvonal sötétebb, a foltok árnyéka is látható. A hátulsó szárny szürkésfehér, szürkével vagy barnával erősen behintett, a holdfolt és a keresztvonal egyes részei sötétebb szürkésbarnák. 36-44 mm.

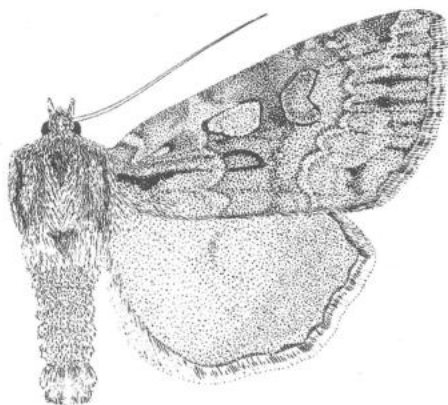
Az Eurázsia északi részén szélesen elterjedt boreotundrális faj Európa délebbi részein csak igen lokálisan fordul elő a magashegységek szubalpin zónájában. Az északi populációk eléggé politipikusak, de taxonómiai szempontból egységeseknek tekinthetők, az ettől az areától elszigetelt magashegyi populációk némelyike már alfaji szintű eltéréseket mutat. Az Északi-Kárpátokban előforduló alakok (Nagy-Fátra, Magas-Tátra) a nevezéktani alfajhoz igen közel állnak, azzal megegyezőként kezelhetők. A lepkék az éjszakai órákban repülnek, a mesterséges fény vonzza őket (az északi területeken ez az időszak a fehér éjszakák periódusa, ezeken a vidékeken a mesterséges fény éjszakai lepkékre gyakorolt hatása igen csekély). Az előző fajhoz hasonlóan az északi területeken két-, a délebbi magashegységeken egyéves fejlődésű. Tápnövényei a *Galeobdolon luteum* és *Pulmonaria* fajok. Típuslelőhely: Svájc. - A l p i f ű b a g l y

[*rhaetica* (STAUDINGER, 1871)]

A l f a j a :

A Keleti-Alpokban honos populációk (264. ábra) meleg tónusú sötét vörösesbarna vagy szürkésbarna elülső szárnyaikkal és barnás fedettséggű hátulsó szárnyaikkal térnek el a szürkés színezetű nevezéktani alfajtól. A lepkék a törpefenyőzónában és a szubalpin zóna sziklásabb részein élnek. Egyetlen nemzedéke nyár derekán repül, a mesterséges fény erősen vonzza. Típuslelőhely: Alsó-Ausztria.

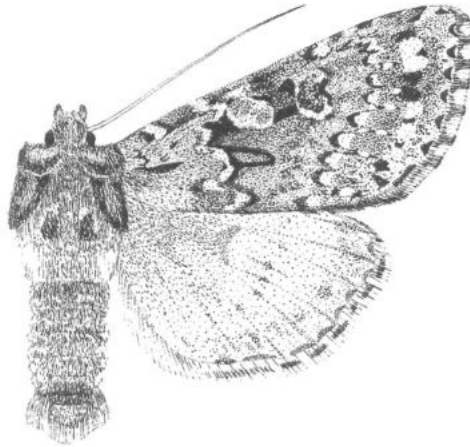
[*rhaetica* (STAUDINGER, 1871) ssp. *norica* LÖBERBAUER, 1952]

264. ábra: *Xestia rhaetica* (STAUDINGER, 1871) ssp. *norica* LÖBERBAUER, 1952

- 4 (3) Az elülső szárny erősen tarkázott, alapszíne különböző árnyalatú szürke. Az ajaktapogató rövid, egyenes, előreálló. A hím csápjja egyenletesen, gyengén fogazott, a nőtényé fonalas. A torszórzet világosszürke, fekete és feketésbarna szőrökkel erősen tarkázott. A potroh a tor színénél mindig világosabb. Az elülső szárny alapszíne világos szürkésbarna, változó erősségű sötétszürke behintéssel. A körfolt nagy, világos kitöltésű, sötét keretű, a vesefolt világos kitöltésű, közepén sötét maggal. A csapolt vékony fekete vonallal körülrajzolt, az alapszínnel megegyező kitöltésű. A keresztvonalak kettősek, élesek. A külső keresztvonal igen erősen fogazott. A hullámvonal enyhén ívelt, alig látható, belső oldalán a nyílfoltok nagyok, feketések. A külső szegély általában világos. A rojt világosszürke, szürkésbarna foltokkal tarkított. A rojttő belső

265. ábra: *Xestia speciosa* (HÜBNER, [1813])

oldalán éles, háromszögletű fekete foltos sor húzódik. A hím hátulsó szárnya szürkésfehér, a szegélytérben gyenge, sötétebb behintéssel, a holdfolt markáns. A rojt szürkésfehér, változó sűrűségű fekete foltokkal tarkított. A rojttő belső oldalán éles feketésbarna csík húzódik. A nőtényeknél általában a szegélytér sötétebb. A fonákon a holdfoltok és a keresztvonal élesen kirajzolódnak, a rojttő vonala jól látható (265. ábra).

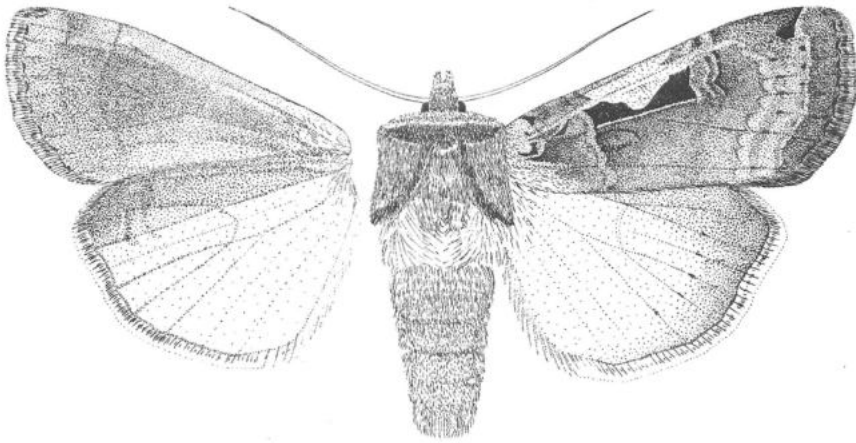
Holarktikus faj, a Palearktikum északi és középső zónájában Franciaországtól egészen Japánig elterjedt. Észak-Európában mindenütt, a Pireneusok kivételével az összes európai magashegység alpin, esetenként szubalpin zónájában megtalálható. Hazai példányt nem ismerünk, de elkóborló példányai az északnyugati és északkeleti határszéleken véletlenszerűen felbukkanhatnak. A mesterséges fény és a csalétek is vonzza. A kárpát-medencei populációk megegyeznek a nevezéktani törzsalakkal. Egyetlen nemzedéke július elejétől augusztus végéig repül. Hernyóként telet, májusban bábozódik. Tápnövényei *Solidago*, *Hieracium*, *Vaccinium* és *Lonicera* fajok. (= *arctica* ZETTERSTEDT, [1839]; *schoenhherri* GUENÉE, 1852). Típuslelőhely: Európa. - C s i p k e - m i n t á s f ü b a g o l y

[*speciosa* (HÜBNER, [1813])]]

2. alnem. *Megasema* HÜBNER, [1821]

Zömök, erős felépítésű, keskeny elülső szárnyú lepkék. A fej nyújtott, az ajaktapogató oldalt fekete pikkelyszőrökkel fedett, a csúcs világos. A hím csápja finoman pillás. Az elülső szárny keskeny és hosszú, a csúcs enyhén lekerekített. A hím ivarszervében a harpe (clasper) rövid, vastag és kerekített csúcsú, a nőstény ivarszervében a cervix bursae nagy, korongalakú, az ostium bursae egy erősen szklerotizált lemezt visel.

A holarktikus-orientális alnembe számos faj tartozik, ezek közül öt nyugat-palearktikus elterjedésű; három faj hazánkban is honos.

266. ábra: *Xestia c-nigrum* (LINNAEUS, 1758)

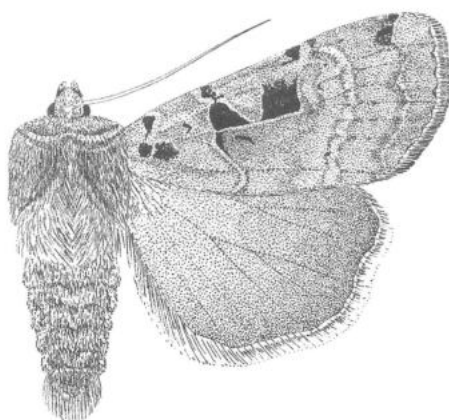
- 1 (6) A körfolt és a vesefolt között éles sötét folttal.
- 2 (3) A körfolt sárga vagy fehéres; az elülső szárny alapszíne sötét szürkésbarna vagy szürke, ritkán vörösesbarna behintéssel. Az ajaktapogató rövid, egyenes, előreálló. Tora erőteljes, a torszörzet erősen tagolt; a gallér a tor többi részénél világosabb, csúcsa sötétvörös vagy feketésbarna. A válltakarók belső szegélye és a torközép vörösesbarna szőrökkel kevert. Az elülső szárny alapszíne sötét szürkésbarna vagy zöldesbarna. A sejtben a belső keresztvonalról induló, a vesefoltig tartó feketésbarna mezőben ül az igen jellegzetes, világos kitöltésű, feketett C-betű alakú körfolt. A belső keresztvonal kettős, világos közepű, enyhén ívelt. A fővonal változó erősségű, fekete, néha csak igen halványan látható. A csapfolt csak ritkán, sötét árnyékként jelenik meg. A külső keresztvonal halvány, gyengén fogazott. A hullámvonal világos, elmosódó, az elülső szegélynél fekete foltból indul; a szegélytérben változó erősségű szürke behintéssel. A rojt fehéresszürke, eredésénél sötétebb vonallal, a rojttó világos. A hátulsó szárny világos fehéresszürke, az erek sötétebben fedettek, a szegélytérben változó erősségű szürke behintéssel. A rojt fehéresszürke, eredésénél sötétebb vonallal, a rojttó világos. A fonákon rajzlati elemek csak igen ritkán figyelhetők meg (266. ábra).

Holarktikus faj, a Palearktikumban szélesben elterjedt, Nyugat-Európától Japánig megtalálható. Hazánkban mindenütt gyakori, egyes években tömeges is lehet, ekkor mezőgazdasági kártevőként is felléphet. A mesterséges fény és a csalétek egyaránt vonzza. Kétnemzedékes, április végétől július elejéig és július elejétől október közepéig repül. A kifejlett hernyó vörösesbarna feketés behintéssel. Hátvonala vékony, fehéres. A háton található fekete foltok hátrafelé fokozatosan nagyobbodnak, a négy utolsó szelvényen ék alakúak és alulról fehérrel határoltak. A légzőnyílások fehérek, fekete keretűek. A feje barna két finom fekete csikkal. Hernyóként telet, április elején bábózik. Lágyszárúakon polifág. Számos szinonimját és taxonómiai szempontból elhanyagolható formáját és aberrációját írták le. Típuselőhely: Anglia. - C - betűs fűbagoly

c-nigrum (LINNAEUS, 1758)

- 3 (2) A körfolt az alapszínnel megegyező kitöltésű; az elülső szárny alapszíne vörösbarna vagy lilásbarna.
- 4 (5) A hátulsó szárny sötét szürkésbarna. Az ajaktapogató rövid, egyenes fölfele álló. Tora robusztus, a torszórzet tagolt. Az elülső szárny alapszíne változó árnyalatú vörösbarna. A szubbazális keresztvonal éles, kettős; a belső keresztvonal kezdeti és középső szakasza éles, kettős, világos kitöltésű, a csapfolt indulásától elhalványodik. A csapfolt gyakran csak egyetlen sötét vonalként látható. A sejt a belső keresztvonalától a körfolt kivételével a vesefolt belső oldaláig sötét, feketésbarna kitöltésű. A kör- és a vesefolt az alapszínnel megegyező, gyenge kontúrú. A külső keresztvonal halvány, gyengén ívelt, a hullámvonal éles, sötét foltból induló. A rojt egyöntetű szürkésbarna, a rojttól belső oldalán apró, sötét pontsorról. A hátulsó szárny sötét szürkésbarna, az erek sötéttel fedettek, a holdfolt mindig látható; a rojt világos barnásszürke. A fonákon a holdfolt és a keresztvonal élesen kirajzolódik (267. ábra).

Eurázsiai faj, Európában mindenütt honos, kelet felé Kis-Ázsián keresztül Iránig (az Elburz hegységig) terjedt el. Európa középső területein, így hazánkban is mindenfelé megtalálható, erdővidékeken gyakori. A mesterséges fény erősen, a csalétek kevésbé vonzza. Egynemzedékes, június elejétől augusztus végéig repül. A kifejlett hernyó sötét hamuszürke, három fehéres, feketével szegélyezett hátvonallal. Minden szelvényen két fehér pont és egy ferde fekete csík található.

267. ábra: *Xestia triangulum* (HUFNAGEL, 1766)

A légzőnyílások fehérek, egy-egy fekete folt közepében ülnek. Feje pirosasbarna. Hernyóként telet, májusban bábozódik. Polifág. (= *intermedia* TUTT, 1892; *obscurior* SALZL, 1928; *unimacula* CHALMERS-HUNT, 1961; *brevipennis* LEMPKE, 1964). Típuslelőhely: Németország, Berlin környéke. - Háromszöges földibagoly.

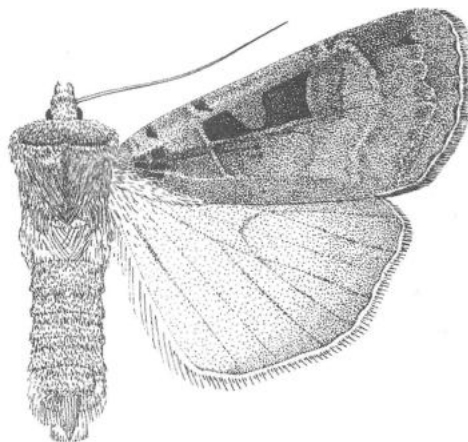
triangulum (HUFNAGEL, 1766)

- 5 (4) A hátulsó szárny tompa, áttetsző sárgásszürke. Az ajaktapogató rövid, enyhén görbült, felfelé álló. Tora erőteljes, a torszörzet egyöntetű. Az elülső szárny alapszíne lilás fényű sötét vörösbarna; a keresztvonalak kettősek, legerősebb a szubbazális keresztvonal, melynek külső szegélyén a szárny alsó harmadában változó nagyságú fekete folt van. A kör- és vesefolt világos kitöltésű, a vesefolt alsó harmadában sötétebb folt látható. A sejtben a belső keresztvonal-tól a körfolt kivételével a vesefoltig tartóan egybefüggő, feketésbarna mező található. A hullámvonal éles, fekete foltból indul. A rojt vörösesbarna, a rojttő világos. A hátulsó szárny erei finoman sötéttel fedettek, a holdfolt általában kivehető; néhány esetben jól elkülönült szegélyteret és halvány keresztvonalat is megfigyelhetünk. A rojt sárgásfehér, változó erősségű szürkés behintéssel. A fonákon a holdfoltok és a keresztvonal árnyéka mindig megtalálható (268. ábra).

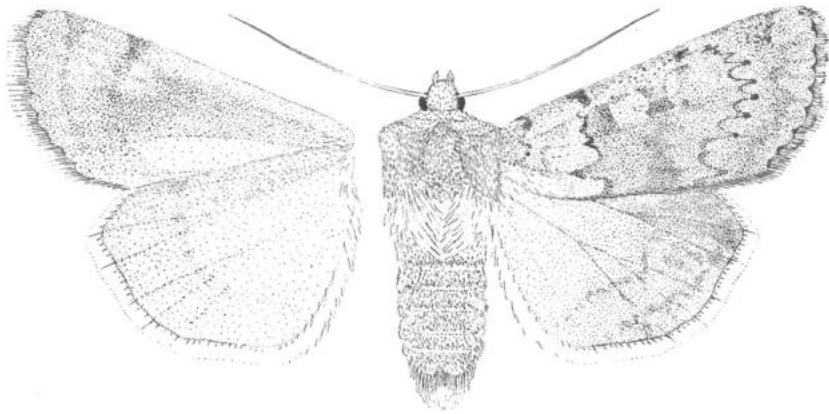
Eurázsiai faj, a Palearktikum középső zónájában elterjedt, Nyugat-Európától Japánig megtalálható. Déli elterjedési határa Törökországban, a Pontuszi-hegységben van. Magyarországon elsősorban a hűvös, hegyvidéki élőhelyeken gyűjtötték, általában nem gyakori. A mesterséges fény és csalétek vonzza. Egynemzedékes, a lepkék június elejétől augusztus végéig repülnek. Hernyója a *X. triangulum* fajéhoz hasonló, de annál világosabb színezetű, vöröses- vagy barnásszürke. Hátán az ékfoltok nem párhuzamosak a hátvonallal és határuk nem annyira kontrasztos, mint az előző fajnál. Hernyóként telet, májusban bábozódik. Polifág. (= *tristigma* TREITSCHKE, 1825; *pallida* HOFFMANN, 1915; *nigrescens* WERHLI, 1913). Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke. - Feketefoltos földibagoly

ditrapezium ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

- 6 (1) A körfolt és a vesefolt között nincs éles sötét folt. Rendkívül változatos állat, mintázata és főként az elülső szárny alapszíne lelőhelytől függően (az alapkö-

268. ábra: *Xestia ditrapezium* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

269. ábra: *Xestia ashworthii* (DOUBLEDAY, 1855)
 ssp. *candelarum* (STAUDINGER, 1871)

zet színével összhangban) változik. A fej, a gallér és a tor rendszerint világos hamuszürke vagy cementszürke, az ajaktapogatók oldala sötétbarna pikkelyszőrökkel borított. A potroh némileg világosabb és sárgásszürke tónusú. Az elülső szárny leggyakrabban világos kékesszürke vagy palaszürke, több-kevesebb okkerbarna vagy pirosasbarna behintéssel, mely főleg a középtérben és a szegély mentén kifejezett. A keresztvonalak sötétbarnák vagy szürkék, rendszerint élesek, erősen hullámosak vagy csipkézettek. Kezdeti szakaszuk az elülső szegélyen sötét foltot képez. A körfolt és a vesefolt nagy, eléggé elmosódó körvonalú és szürkés kitöltésű, a vesefolt alsó harmadában olykor sötétebb folttal. A csapfolt hiányzik vagy igen halvány, az árnyékvonal széles, szétfolyó vörösbarna pászta, legsötétebb szakasza a kör- és a vesefolt közötti rész. A hullámvonal homályos, barnás árnyék; a rojttó sötét ékfoltok sora, a rojt szürke, sötétebb középszalaggal. A hátulsó szárny sárgás fényű fehér, változó erősségű szürkésbarna behintéssel, mely az ereken és a szegélytérben a leginkább kifejezett. A rojttó finom barna vonal, a rojt fehér. A fonák sárgásfehér, szemcsés barna behintéssel, az elülső szárny belső tere barnával erősen fedett. A holdfoltok és a keresztvonal erősen redukálódott, vagy hiányzik. 35-44 mm.

A palearktikus faj a sztyeppzónában és az Eurázsiai-hegységrendszer vonulataiban a Brit-szigetektől Közép-Ázsiáig szélesen elterjedt, egyes, edafikusan erdőtlen helyeken Észak-Európában és Skandináviában is megtalálható. Rendkívül változékony, így az egyes populációk egymástól gyakran nagyon erősen különbözhetnek. A nevezéktani alfaj voltaképpen szigetendemizmus (Anglia), Közép- és Dél-Európában, valamint az Északi-tenger vidékén eltérő földrajzi alfajai honosak.

[*ashworthii* (DOUBLEDAY, 1855)]

Alfaja:

Az Európa nagyobb részén honos alfaj (269. ábra és a színes tábla III:7; 8) nagyobb méreteivel, világos, kékes árnyalatú szürke elülső szárnyaival és gyakorta pirosasbarna behintésével különbözik az angliai alfajtól. Elsősorban a magasabb hegyvidékek sziklás részein, szurdokokban, sziklagyepekben honos, az erdősült vidékekről hiányzik. Magyarországról csak néhány igazolt

adata ismert (Sopron, Nadap); további öt példány található a Dahlström-gyűjteményben "Veszprém" és "Mohács" lelőhelymegjelöléssel. A Dahlström-gyűjtemény cédulázása megbízhatatlan, de pl. a veszprémi adat a faj élőhelyigénye ismeretében egyáltalán nem valószínűtlen. A lepkék éjszaka repülnek, a mesterséges fény vonzza őket, alkalmanként a csalátken is megjelennek. Egyetlen nemzedéke június elejétől szeptember közepéig repül. Hernyója feketésbarna, gyakran gyenge zöldes fénnel. Hátvonala halvány, kettős, a harmadik szelvénytől kezdve minden szelvényen két-két előremutató fekete ékalakú folttal. A légzőnyílások fehérek. Feje feltűnő narancssárga, két barna vonással. Hernyóként telet, májusban bábózik. Tápnövényei *Helianthemum*, *Campanula*, *Rumex*, *Sanguisorba* és *Salix* fajok. (= *vallesiaca* STANTON, 1855; *virgata* TUTT, 1892; *signata* STAUDINGER, 1871; *nivescens* REBEL, 1907; *rubescens* SCHAWERDA, 1921; *jotunensis* auct., nec SCHÖYEN, 1887). Típuslelőhely: Európa (Németország, Oroszország: Ural, Franciaország) - S z i k l a i f ő l d i b a g l y

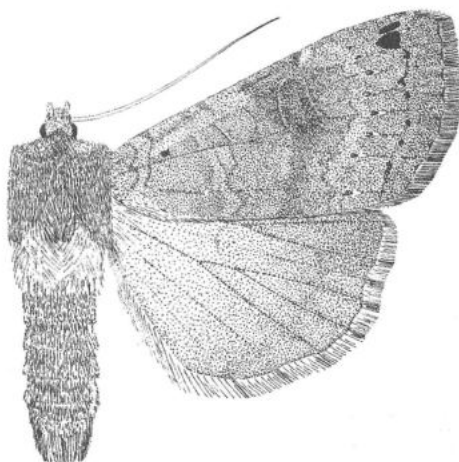
ashworthii (DOUBLEDAY, 1855) ssp. **candelarum** (STAUDINGER, 1871)

3. alnem. *Xestia* HÜBNER, 1818

Az előző alnemnél gracilisabb, szélesebb szárnyú lepkék. Az ajaktapogató rövid, felmeredő, a harmadik íz rövid, többé-kevésbé csupasz. A hím csápja finoman fésűs vagy fogas. A tor erőteljes, a torszörzet rásimuló. Az elülső lábpáron rendszerint nincsenek sem lábszártövisek, sem nagyobb kampószerű függelékek, míg a második és harmadik lábpáron általában mind a tövisek, mind az említett függelékek megvannak. A hímivarszervben a valvák keskenyek és nyújtottak, a pollex karcsú és kihegyesedő, a harpe rövid és széles bázisú.

A holarktikus-orientális alnembe számos faj tartozik, a nemen belül ez a leginkább fajgazdag csoport.

- 1 (2) Az elülső szárny csúcsterében a hullámvonal kezdeténél éles fekete foltocskákkal. Feje gömbölyű, az ajaktapogató rövid, egyenes, előreálló. A fej és a gallér színezete a tor többi részénél világosabb. Az elülső szárny alapszíne változó árnyalatú világos vörösbarna. A kör- és a vesefolt vékony, kettős vonallal körülrajzolt, az alapszínnel megegyező kitöltésű; a vesefolt alsó harmadában sötét folt van. A csapfolt nem minden esetben látható. A keresztvona-

270. ábra: *Xestia baja* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

lak halványak, kettősek, a középső keresztvonal sötét pásztaként jelentkezik. A hullámvonal éles fekete foltból indul. A rojt vörösesbarna, a rojtító világos, belső szegélyén sötétebb pontsorról. A hátulsó szárny sárgásbarna, erős szürke behintéssel. Az erek sötéten fedettek, a holdfolt általában látható. A rojt sárgásbarna. A fonákon erős vöröses behintés figyelhető meg. A keresztvonal és a holdfolt árnyéka mindig látható. 32-40 mm (270. ábra).

Eurázsiai, faj, a Palearktikum középső zónájában szélesan elterjedt, Nyugat-Európától Japánig megtalálható. Magyarországon elsősorban a hűvösebb, hegyvidéki élőhelyeken gyűjthető, ahol általában gyakori. Egyes példányai az ország minden részéből ismertek, mind a mesterséges fényen, mind a csalétken megjelenik. Egynemzedékes, június elejétől augusztus végéig repül. Hernyója vörösszürke, néha sárgás behintéssel. Ilátvonal a nyakpajzson indul, a negyediktől kezdődően minden szelvényen két-két ékalakú, előremutató fekete folttal. A folt az állat hátán hátrafelé fokozatosan növekszik. A légzőnyílások feketék. Feje pirosasharna, két sötét csíkkal. Helyőként telet, májusban bábozódik. Polifág. (= *punctata* AURVILLIUS, 1888; *coeruleascens* TUTT, 1892; *grisea* TUTT, 1892; *purpurea* TUTT, 1892; *smithii* SNEILEN, 1896). Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke. - V á l t o z é k o n y f ű b a g o l y

baja ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

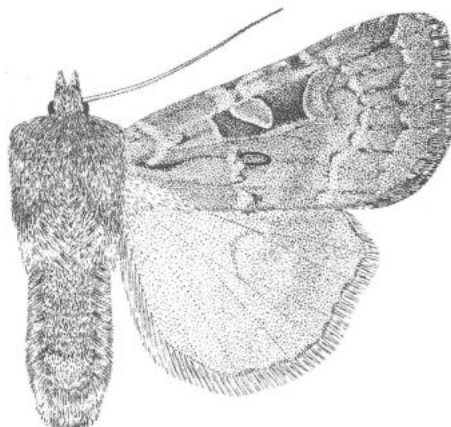
- 2 (1) Ugyanott fekete foltocskák nélkül, legfeljebb a hullámvonal kezdeti részén van sötétebb árnyék.
- 3 (4) Az elülső szárny egyszínű, világos rózsabarna, a keresztvonalak és az árnyékvonal egyaránt élesen kirajzoltak, sötétbarnák. A fej és a tor vörhenyes (vagy lilás) árnyalatú barna, a gallér középsávja és az ajaktapogató oldala sötétbarna pikkelyszőrökkel. A potroh okkerszínű, narancsbarna szőrrel és farpamaccsal (hím), a hasoldal sárgásbarna. Az elülső szárny keskeny, nyújtott, a rajzolat elemek sötétebb barnák. A belső és a külső keresztvonal éles, kevésbé hullámos, az árnyékvonal és a hullámvonal szélesebb, pásztás, de eléggé tömört, jól látható. A körfolt és a vesefolt viszonylag kicsi, barna keretű, az alapszínnel megegyező kitöltésű; a csapfoltnak rendszerint csak a csúcsi része látható különálló foltocskaként. A szegélyteret a hullámvonal egy világosabb belső és egy sötétebb külső térre osztja, ez utóbbi a szárny legstötétebb szektora. A rojtító sötét vörösbarna, a rojt löbbé-kevesbé egyszínű. A hátulsó szárny halvány, fénylő világosokker, a szegélytér széles, barna, a keresztvonal halvány, hullámos árnyék. A rojtító barna, a rojt egyszínű vörösbarna, a belső szögletnél sárgásba hajló. A fonák csillogó halványsárga, az elülső szárny belső és szegélytere vörösbarnával erősen fedett, a keresztvonal éles. A hátulsó szárny elülső szegélyec és csúcstere erősebb, szegélytere gyengébb vörösbarna behintésű, a szegélytér középső részén sötétebb barna, szaggatott sáv húzódik. A rojt a csúcstérben vörösbarna, egyébként sárga, barnán foltzott. 30-38 mm (színes tábla III:9; 10).

Atlanto-mediterrán faj, legkeletibb ismert élőhelye a Kaukázus északkeleti részén van. Az atlantikus éghajlatú nyugat-európai területeken és Észak-Európában szélesan elterjedt, míg Közép- és Dél-Európában igen lokális, elsősorban magashegységi tőzeglápokhoz, nagyobb mocsárvidékekhez kötött. Magyarországi felbukkanása főként meglepő volt, annál is inkább, mivel síkvidéki lápterületeinken a korábbi, viszonylag intenzív kutatások során sem sikerült megtalálni. Első hazai lelőhelyét a Vértes-hegységben, Gánt közelében SZÉKELY K. fedezte fel (1992), két évvel később a Szigetközben (Pátkányos) egy további populációját találta meg HORVÁTH GY. J. A kilencvenes évek vége felé további szétterjedésének lehettünk tanúi, melynek során a Középhegység több pontján is megjelent (Gyulai et al, 2001). Egynemzedékes faj, repülési ideje július végétől szeptember elejéig tart, a hazai példányok augusztusból származnak. A mesterséges fény vonzza, a csalétket is felkeresi; rendszeres viráglátogató. (= *umbrosa* HÖBNER, 1790, *pracocypied*). Típuslelőhely: Anglia. - S z ű r k é s v ö r ö s f ű l d i h a g o l y

sexstrigata (THAWORTH, 1809)

- 4 (3) Az elülső szárny nem egyszínű rózsabarna, ha egyszínű (sárgás, szürkés, vagy barna), akkor a keresztvonalak és az árnyékvonal nem élesek.
- 5 (6) Az elülső szárny tövonalja éles, jól látható. Az ajaktapogató rövid, egyenes, előreálló. A torszörzet egyöntetű vörösbarna, a potroh színezete a tornál mindig világosabb árnyalatú. Az elülső szárny alapszíne pirosasbarna, változó árnyalatú szürkés behintéssel. A körfolt nagy, feltűnő világos kitöltésű; a vesefolt világos szegélyű, sötét közepű. A sejtben a foltok közötti és a körfolt és a belső keresztvonal közötti rész sötét feketésbarna. A csapfolt vékony, fekete vonallal körülrajzolt, időnként alig látható. A keresztvonalak kettősek, világos kitöltésűek. A hullámvonal és a belső keresztvonal között a hosszanti ereken sötét kezdetű és világos folytatású vonalkák láthatók. A rojt vörösesbarna, a rojttó világos. A hátulsó szárny egyöntetű szürkésbarna, elkülönült színezetű szegélytér általában nincs, a holdfolt nem, vagy csak alig látható. A rojt szürkésbarna, a rojttó világos. A fonákon a keresztvonal és a holdfolt árnyéka ki-
vehető. 27-35 mm (271. ábra).

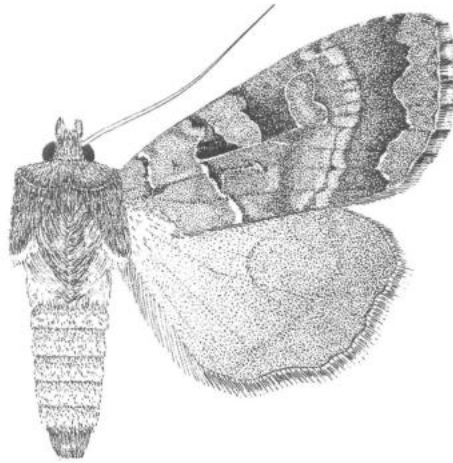

271. ábra: *Xestia collina* (BOISDUVAL, 1840)

Eurázsiai faj, a Palearktikum északi és középső zónájában szélesen elterjedt, Franciaországtól az Amur vidékéig megtalálható. Európában az északi területek kivételével a magashegységek szubalpin és alpin régióiban él. Hazai példánya eddig még nem került elő, de előfordulása határ-széleinken lehetséges. A mesterséges fény és a csalétek vonzza. Egyetlen nemzedéke május végétől augusztus elejéig repül. A hernyó alapszíne a feketésszürkétől a sötétpirosig változhat (a két végét fordul elő leggyakrabban). A hátoldala jellegzetes sárgás ékrajzolatú. Hernyóként telet, májusban bábozódik. Tápnövényei *Rubus*, *Vaccinium*, *Sambucus* és *Plantago* fajok. (= *montana* FREYER, 1852; *eversmanni* PETERSEN, 1905; *peterseni* KRULIKOVSKY, 1909; *nigromaculata* HOFFMANN, 1917). Típuslelőhely: Franciaország (Digne) és Svájc (Valais). - Montán földibagoly

[*collina* (BOISDUVAL, 1840)]

- 6 (5) A tövonal hiányzik.

272. ábra: *Xestia rhomboidea* (ESPER, [1790])

- 7 (8) A körfolt és a vesefolt közötti tér az alapszínnél jóval sötétebb barna, az alapszín rózsaszínes vagy lilás árnyalatú barna. Az ajaktapogató rövid, egyenes, előreálló. Tora robusztus, dúsan szőrözött; a potroh színezete a tornál mindig világosabb. A kör- és a vesefolt vékony vonallal körülrajzoltak, az alapszínnel megegyező kitöltésűek; a csapfolt csak alig látható. A tövi és a belső keresztvonal kezdeti szakasza élesen, kettősen kirajzolt, a belső szegély felé közelítve elhalványulnak. A sejt kitöltése a foltok kivételével sötét feketésbarna. A középső keresztvonal szétfolyó sötét sávként jelentkezik. A külső keresztvonal és a hullámvonal közötti tér általában a szárny legsötétebb része; a hullámvonal zegzugos, a szegélytér egyszínű, rajzolatmentes. A rojt sötét vörösbarna, a rojttó világosabb, belső oldalán az érközökben vékony sötét foltssorral. A hátulsó szárny szürkésbarna, az erek sötétebben fedettek, gyakran figyelhető meg sötétebb, kontraszt nélküli, széles szegélytér; a holdfolt rendszerint kirajzolódik. A rojt sárgásbarna, töve sötétebb, a rojttó világos. A fonákon a holdfolt és a keresztvonal mindig megtalálható (272. ábra).

Eurázsiai faj, Európában szinte mindenütt megtalálható, a Balkán-félszigeten és Kis-Ázsián, Észak-Iránon át Kazahsztánig terjedt el. Magyarország a melegebb erdővidékeken általánosan elterjedt, igen sok lelőhelye ismert, de általában nem gyakori. A mesterséges fény és a csalétek is erősen vonzza. Egynemzedékes, július elejétől szeptember közepéig repül. Hernyóként telet, május elején bábozódik. Polifág, leggyakrabban *Primula*, *Lamium* és *Pulmonaria* fajokon. (= *stigmatica* HÜBNER, [1813]). Típuslelőhely: Németország, Schwaben. - R o m b u s z o s földibagoly

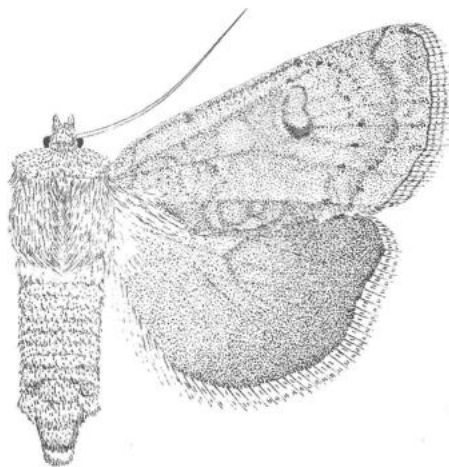
rhomboidea (ESPER, [1790])

- 8 (7) A körfolt és a vesefolt közötti tér az alapszínnel megegyező; az alapszín rendszerint vörhenyes vagy szürkésbarna.
- 9 (10) A hátulsó szárny egyszínű, sötét szürkésbarna. A fej világosszürke, az ajaktapogató második íze oldalt sötétebb. A torszörzet szürkés- (esetleg sárgás-) barna, a potroh sárgásszürke. Az elülső szárny ibolyás, vagy rózsaszínes árnyalatú szürkésbarna, sötétebb pikkelyekkel ritkásan behintett. A rajzolati ele-

mek erősen elmosódottak, a keresztvonalak rendszerint néhány sötétebb pontként jelentkeznek. A körfolt körvonala halvány vagy hiányzik, helyét az alapszínnél valamivel világosabb sárgásszürke kitöltés jelzi. A vesefolt nagy, homályos keretű, sötétebb barna és sárgás pikkelyekkel kontúrozott, alsó harmadában sötét ólomszürke vagy barnásszürke folttal; ez a szárny legsötétebb rajzolati eleme. A hullámvonal szakadozott, halványbarna vagy barnásszürke csík, a rojtó keskeny halványsárga vonal. A rojt szürkésbarna, világosabb középszalaggal. A hátulsó szárny szegélytere az alapszínnél is sötétebb, tömött szürkésbarna, a rojt vörhenyesszürke. A fonák fehéresszürke, vörösbarnával és sötét szürkésbarnával erősen fedett. Az elülső szárny belső tere egyöntetű szürkésbarna. A keresztvonal elmosódó, a csúcstér erősen pirosas árnyalatú. A hátulsó szárny csúcstere pirosasbarna, szegélytere szürkésbarna pikkelyekkel beszőrt, a holdfolt nagy, hosszú és ívelt, a keresztvonal a sötét szegélytérbe olvad. 33-42 mm (273. ábra).

Atlanto-mediterrán faj, az egyes populációk színezete egymástól gyakorta erősen eltérő. A nominotipikus alak az északnémet fenyéreséken honos, meleg vörösbarna, sötétebb hátulsó szárnyú, míg Európa többi részén szürkés vagy sárgásbarna alakjai fordulnak elő. Az atlantikus vidékeken a fenyérek és nyíltabb erdők lakója, Közép-Európában savanyú talajú rétek és csarabosok, Délnyugat-Európában és a Balkánon meleg, száraz bozótosok jellemző faja. Magyarországon korábban csak a nyugati országgréz néhány körzetében találták (Sopron, Kőszeg, Órség, Balatonfelvidék és a Bakony egyes pontjai, Esztergom környéke és a Mecsek déli része), az elmúlt években a főváros környékén és az Északi-Középhegységben is többfelé észlelték. Egyes élőhelyein nagyobb egyedszámban is jelentkezhet. Egynemzedékes, augusztus elejétől október közepéig repül, a mesterséges fény és a csalétek egyaránt erősen vonzza. A hernyó alapszíne igen változó, lehet zöld, sárga, vagy vörössárga is. A harmadik szelvénytől sűrűn, apró, barna, vagy fekete pontokkal beszőrt. Hátvonalja széles, fehéres. Légzőnyílásai sárgásfehérek, feketével keretezettek. Nyakpajzsa barna három fehér csíkkal. Feje fényes sárgásbarna. Hernyóként telet, júniusban bábozódik. Polifág, fő tápnövényei irodalmi adatok szerint a *Calluna vulgaris* és a *Vaccinium myrtillus*, egyetlen hazai nevelési adata *Stellaria media*-ról származik. (= *neglecta* HÜBNER, [1800-1803]; *obsolescens* PETERSEN, 1905). Típuslelőhely: Európa. - Csarabos-földibagoly

castanea (ESPER, [1798])

273. ábra: *Xestia castanea* (ESPER, [1798])

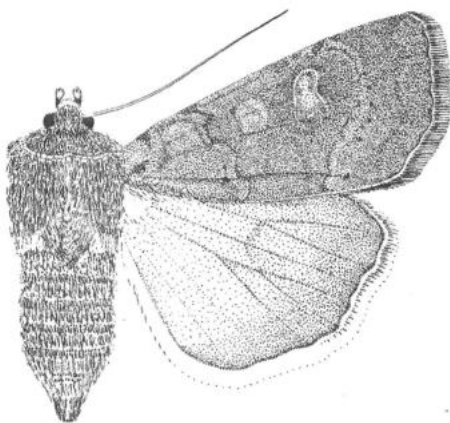
274. ábra: *Xestia cohaesa* (HERRICH-SCHAEFFER, [1849])

- 10 (9) A hátulsó szárny tötere világosszürke, a szegélytér sötétebb barnásszürke vagy barna.
- 11 (12) A kör- és a vesefolt élesen kirajzolt, az utóbbi sosem sárgás kitöltésű; a hím hátulsó szárnya fehéres, keskenyebb sötét szegéllyel (274. ábra).

A Mediterráneum keleti felében sokfelé gyakori, keleten Örményországig és az Ural déli peremterületeiig elterjedt fajt Magyarországon még nem találták, felbukkanása kevésbé valószínű. Egynemzedékes faj, augusztus elejétől november közepéig repül, a mesterséges fény és a csalétek is erősen vonzza. - Balkáni földibagoly

[*cohaesa* (HERRICH-SCHAEFFER, [1849])]

- 12 (11) A kör- és a vesefolt kevésbé éles, a vesefolt rendszerint egy erősebb sötét pettyel és vörhenyessárga kitöltéssel díszített; a hím hátulsó szárnyának tötere világos sárgásszürke, sötét szegélye szélesebb. Igen változékony faj, a test és a szárnyak színezete a világos sárgásbarnától a feketésszürkéig változhat. A homlok és az ajaktapogató csúcsa világos, a torszörzet egyöntetű barnás vagy szürkés. Az elülső szárny színezete erősen homogén, a rajzolat rendszerint homályos. A keresztvonalak halványak, sötétebb barnák vagy szürkék, kettősek, világosabb kitöltésűek. A körfolt elmosódó keretű, kerekített, rendszerint kissé sárgás belső terű. A vesefolt nagyobb és élesebb, sárgás vagy fehéres körvonalú és kitöltésű, alsó harmadában és középtájt sötétszürke folttal. A hullámvonal sárgás, erősen szakadozott és hullámos, a szegélytér belső fele a külsőnél rendre sötétebb. A rojttó éles, sárgás, a rojt sötétebb szürke vagy barna. A hátulsó szárny sárga fényű szürkésfehér, barnás behintéssel, az erek és a változó szélességű szegélytér barnák (a nősténynél a szegélytér jóval szélesebb és sötétebb lehet); a rojt fehéres. A fonák csillogó szürkésfehér, az elülső szárny nagy része és a hátulsó szárny szegélye barnával behintett. A keresztvonal és a holdfoltok igen halványak vagy hiányoznak; a szegélyterek sötét behintése gyenge. 30-38 mm (275. ábra).

275. ábra: *Xestia xanthographa* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

Euroszibériai sztyeppfaj, Magyarországon általánosan elterjedt, melegebb erdők tisztásain, déli lejtőkön és karsztbokorerdőkben igen gyakori lehet. A lepkék éjszaka aktívak, a mesterséges fény és a csalétek egyaránt vonzza őket. Egynemzedékes, augusztus elejétől október közepéig repül. Hernyója piszkos sárgásbarna színű, három vékony, fehéres hátvonallal, amelyekből a két szélső befelé feketével árnyékol. Oldalvonala erős, barna. Légzőnyílásai fehérek. Feje világosbarna, fekete vonalrajzollal. Hernyóként telet, májusban bábozódik. Polifág. - T a r k a f ű b a g o l y

xanthographa ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

27. nem: *Naenia* STEPHENS, 1827

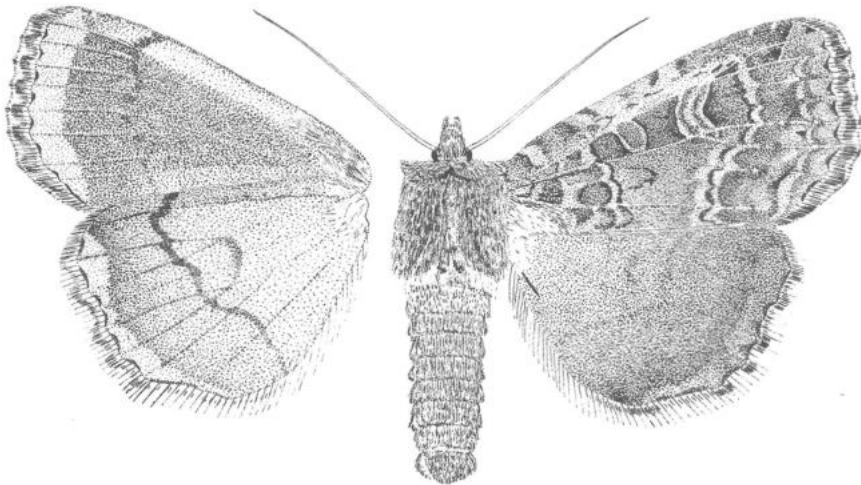
Közepes termetű, de erős testfelépítésű, széles szárnyú lepkék. A homlok sima, az ajaktapogató rövid, felgömbülő, az utolsó íz csupasz. A hím csápja finoman fésűs. A torzszőrzet komplex, az utótor pamacsai a *Mormo* OCHSENHEIMER, 1816 nem fajaiéval megegyező szerkezetűek. A szárnyak szélesek és kerekítettek, az elülső szárny külső szegélye finoman csipkézett. Az elülső lábpáron nincsenek tövisek. A hímivarszervben az uncus karcú, a tegumen alacsony, a fultura kicsi, szívalakú; a vinculum vaskos, rövid. A valva erős, nyújtott és hosszú, nagyjából párhuzamos szegélyű, a costa a kihegyesedő apex előtt kissé kimetszett; corona nincs. A sacculus rövid, a clavus kis dudorként jelentkezik. A harpe vaskos, széles bázisú és viszonylag rövid, tövisszerű. Az aedoeagus vastag és rövid, csúcsa felé kissé keskenyedő, a carina egy keskeny, kitüremíthető lécet és egy szélesebb, fogacskákkal borított mezőt visel; a vesica hártályos, némi szemcsézettséggel. A nősténynél a tojócső rövid, kúpos, az ostium bursae széles, disztális oldalán ívelt lemez. A ductus bursae erőteljes, lapított és szemcsésen szklerotizált cső; a bursa copulatrix egylebenyű, a cervix bursae redukálódott, a corpus hosszú, zsákszerű, négy keskeny szignumcsíkkal.

A nembe összesen két palearktikus faj tartozik, a *N. contaminata* WALKER, 1865 a Távol-Keleten és Japánban honos.

- - Tora robusztus, a torszörzet erősen tagolt, színezete az elülső szárny alapszínével megegyező barnás árnyalatú zöldesszürke. A gallér csúcsa és a válltakarók szegélye fekete és sárgászöld végű szőrökkel tarkított. A tori pamacsok erősek, felállóak. Az elülső szárny kifejezetten széles. A bagolyrajzolat teljes, a csapfolt azonban néhány példányon alig látható. A keresztvonalak élesek, kettősek, világos kitöltésűek. A tótér a gyengén hullámos belső keresztvonalig sötétebb árnyalatú. A kör- és a vesefolt kettős, kívül fekete, belül sárgászöld vékony vonallal körberajzolt, az alapszínnel azonos kitöltésűek. A sejtben a foltok között és a vesefolt mögött gyakran erős besötétedés található. A hosszanti erek a hullámvonalig tartóan világosan fedettek. Az elülső szegély középtérrel határos része erősen kivilágosodott. A külső keresztvonal enyhén ívelt, gyengén fogazott. A hullámvonal vékony, világos, sötét kontrasztja csak kevés példányon figyelhető meg. A szárny felső harmadában a hullámvonal belső harmadán erőteljes nyílfoltok vannak. A rojttó belső szegélyén az érközökben pontokból álló, vékony vonal fut le. A rojt sárgászöld, erős szürkésbarna fedettséggel, ez a szín az alapszínt teljesen elfedheti. A hátulsó szárny sötét szürkésbarna, a rojt világos sárgásbarna, benne sötétebb csíkkal; a rojttó világos, belső oldalán sötétszürke vonal kíséri. A holdfolt csak gyengén ki-
vehető. A fonákon a külső keresztvonal és a holdfolt árnyéka kifejezetten erős (276. ábra).

A Palearktikum nyugati felében honos faj a sztyeppzóna nedvesebb sávjában Európa középső területeitől Nyugat-Szibériáig terjedt el. Nedvességkedvelő faj, mocsárrétek, patak völgyek és galériaerdők jellemző állata. Elterjedése lokális, egyes élőhelyein gyakori is lehet. A lepkék éjszaka aktívak, a mesterséges fény vonzza őket, a csalétket csak kivételesen látogatják. A nappali órákra üregekbe, kisebb barlangokba, a víz által kimosott partoldali fák gyökerei közé rejtőzik, esetenként emberi építményekbe is behúzódik. Egyetlen nemzedéke a nyár első felében, június elején jelenik meg és hosszabb-rövidebb aestiválással augusztus végéig repül. Hernyóként telet, május elején bábozódik, apróbb kétszikűeken polifág. (= *filicis* GOEZE, 1781; *venosa* HÜBNER, [1803]; *excusa* ESPER, 1805). Típuslelőhely Európa, London. - H á l ó z a t o s
s ó s k a b a g o l y

typica (LINNAEUS, 1758)

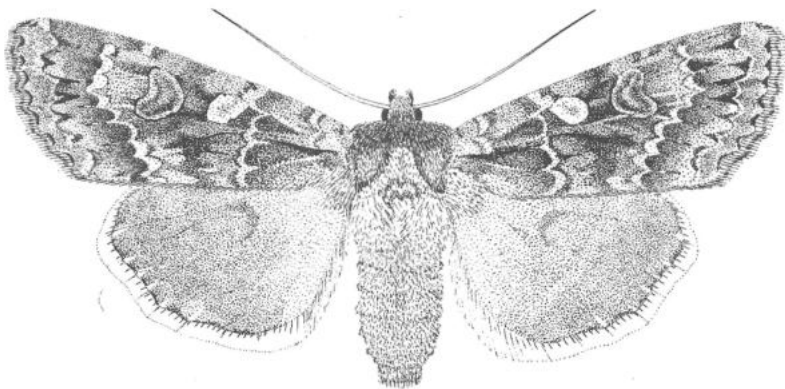
276. ábra: *Naenia typica* (LINNAEUS, 1758)

28. nem: **Eurois** HÜBNER, 1821

Nagy és igen nagy, erős testfelépítésű fajok. A fej nagy, a homlok sima. Az ajaktapogató oldalt erősen szőrözött, előreálló, a harmadik íz eléggé rövid. A lábszárakon négy sor tövis van. A tor erőteljes, a potroh hosszú, a háti pamacsok jól fejlettek. Az elülső szárny hosszú és keskeny, a csúcs többé-kevésbé tompa; a hátulsó szárny igen nagy, csúcsa kerekített. A hímivarszervben a valva erős, tövi részén széles, csúcsi harmadában elkeskenyedik és kissé megtörik. A cucullus fejecskeszerű, csúcsa kissé kihegyesedő; corona nincs. A sacculus igen hosszú, a clavus mutatóujjszerű, erősen sörtézett. A harpe az apexhez közel ered, széles bázisú, viszonylag rövid és keskeny. Az aedoeagus ívelt, széles cső, a carina egy sűrűn fogacskázott lemezt, a hosszú vesica egy pici, kúpos cornutust visel. A nőstény ivarszervében a tojócső lágy, a ductus bursae széles és lapított, szklerotizált. A bursa copulatrixban a cervix bursae igen hosszú és redőzött, míg a corpus bursae rövid, elliptikus; négy erős, szalagszerű szignumot visel.

A holarktikus nembe hét faj tartozik, melyek közül egy Magyarországon is honos.

- - Az elülső szárny alapszíne erősen változó árnyalatú, de rendszerint sötét tónusú szürke. A bagolyrajzolat teljes, a keresztvonalak kettősek, világos kitérésűek. Tővonala vékony, fekete. A tövi keresztvonal a sötét alapszínű példányokon gyakran nem látható. A csapfolt erőteljes, vékony vonallal keretezett, az alapszínél világosabb kitérésű. A kör- és a vesefolt vékony fekete vonallal körülrajzolt, a köztük lévő rész a sejtben feketével kitérített. A körfolt az alapszínél mindig világosabb. A külső keresztvonal gyengén ívelt, fogazott, külső oldalán éles, kontraszt nélküli besötétedés kíséri. A hullámvonal vékony, gyakran alig látható, belső oldalán a nyílfoltok teljes hosszában megtalálhatók (világos példányokon kifejezetten jól megfigyelhetők). A rojt általában egyöntetű, az alapszínrel megegyező, a rojttő belső oldalán pontokból álló vékony fekete vonallal. A hátulsó szárny szürkésbarna. A holdfolt gyengén kivehető, a szegélytér besötétedése csak egészen kivételes. A rojt tiszta hófehér. A fonák sötétszürke, némi szürkésfehér behintéssel; a holdfolt és a ke-

277. ábra: *Eurois occulta* (LINNAEUS, 1758)

resztvonal mindkét szárnyon megtalálható, de erősen elmosódott vagy pász-tásan szétfolyó. 50-65 mm (277. ábra).

Holarktikus faj, a magashegységek szubalpin, alpin zónájában él. A számára megfelelő élőhelyeken kifejezetten gyakori is lehet. Jól repülő állat, kóborlásra hajlamos, egyedüli példányai bár-honnan is előkerülhetnek: egyes megfigyelések szerint vándorol is. Hazánkból csak kis egyed-számban került elő (Budapest és környéke, az északkeleti és a nyugati határszél néhány pontja). A mesterséges fény és a csalétek vonzza. Egy nemzedékes, június elejétől október elejéig repül. Hernyója barnásszürke, világos hátvonala lebenyszerű fekete foltokat oszt ketté. A fekete foltok-ban, szelvényenként két-két fehér pötty található. Két mellékhátvonala egyes példányokon alig látható. A fekete légzőnyílások fölött szelvényenként egy-egy háromszögletű fekete foltal, ame-lyekben egy kis fehér pont is megtalálható. Feje barna. Hernyóként telel, májusban bábózik. Tápnövényei *Vaccinium*, *Epilobium*, *Turaxacum* és *Rubus* fajok. (= *implicata* LEFFVBRF, 1836; *extricata* ZETTERSTEDT, [1839]; *prolixa* ZETTERSTEDT, [1839]; *puncticosta* ZETTERSTEDT, [1839]). Típuslelőhely Európa. - Óriás hegyibagoly

occulta (LINNAEUS, 1758)

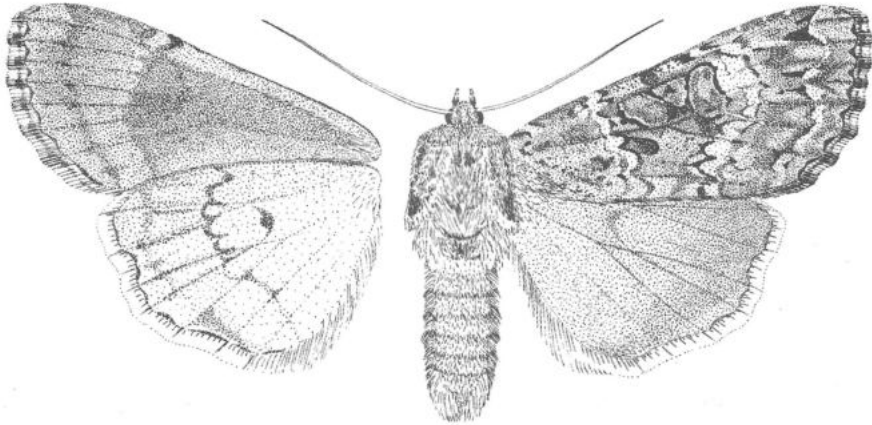
29. nem: *Anaplectoides* McDUNNOUGH, 1829

Nagy és igen nagy, viszonylag karcsú testű lepkék. A fej viszonylag nagy, a homlok sima, az ajaktapogatók erősen szőrösök, előreállóak, a harmadik íz rövid. Az elülső lábpár erősen szőrös, a lábszáron nem visel töviseket; a második és harmadik lábpár tibiáin három sor tövissel. Az elülső szárny nyújtott és viszonylag széles, a hátszó szárny kerekített, széles. A hímivarszervben az uncus és a valák igen hosszúak és keskenyek, ez utóbbiak csúcsuk felé fokozatosan kiszélesednek; az apex lekerekített, a corona hiányzik. A harpe a rövid sacculus közelében, a valva tövi harmadánál ered, viszonylag rövid és erős, kissé szarvszerű. Az aedoeagus rövid, hengeres, a vesica hártás, egy keskeny sávban finom kitinbordákkal merevített. A nőtstény tojócsőve rövid és gyenge, az ostium bursae kohely alakú szklerotizált lemez. A ductus bursae viszonylag hosszú, lapított és szemcsézettön szklerotizált. A bursa copulatrix egylebenyű; a cervix bursae kicsi, a corpus bursae nagy, zsákszerű, két erős, hosszú szignumszalaggal.

A trópusok eredetű nembe mintegy tucatnyi faj tartozik, melyek többsége a monszonikus ázsiai területeken honos, Észak-Amerikában három faj él. A gómsz. Európában csak egy faj képviseli.

- - A fej, az ajaktapogatók csúcsa, a gallér és a válltakaró barnával kevert zöldes-fehér vagy világos zöldesszürke, az ajaktapogató oldala feketésbarna. A középtör és a válltakarók szegélye feketés szőrzetű, az utótör pamacs barna. A potroh szürke, a farpamacs világos sárgásbarna, a háti pamacsor rövid, feketés. Az elülső szárny nyújtott és széles, szépiabarna vagy szürkésbarna, változó erősségű olajzöld, mohazöld, vagy olajszürke behintéssel. A belső keresztvonal kettős, ferde, erősen hullámos és világosan kitöltött, belső oldalát nagyobb barnás foltok kísérik. A külső keresztvonal igen széles, kettős, belső vonala erősen, a külső gyengén hullámos; kitöltése olajzöld, a vesefolt mellett rendszerint feltűnő fehér(es) foltal. A kör- és vesefolt igen nagy, fekete keretű és szürkésbarna kitöltésű, a vesefolt alsó fele sötétszürke. A csapfolt kicsi, kerekített, feketésbarna. A hullámvonal zezzugos, szétfolyó sárgásszürke csík, belső oldalán a csúcstérben és a sejt magasságában élesebb, háromszögletű feketés foltokkal. A rojtó sárgásfehér, éles vonal, belülről fekete ívfolt-sorral; a rojt zöldesszürke, sötétbarnával foltozott. A hátszó szárny fehérécsszürke, de az intenzív sötét szürkésbarna behintés szinte teljesen elfedi. A holdfolt árnyéka, az erek és a szegélytér sötétebb barna, a rojt sárga. A fonák csillogó sárgásfehér, szürkésbarna pikkelyekkel beszőrt; az elülső

szárny nagyrészt szürkésbarnával fedett. Az elülső szegély mentén éleesebb sárgás csík fut, a keresztvonal és a hullámvonal árnyéka jól kivehető. A hátulso szárnyon a holdfolt és az erősen hullámos keresztvonal éles, sötétbarna, a szegélytérben márványos barna foltmintázattal. 45-63 mm (278. ábra).

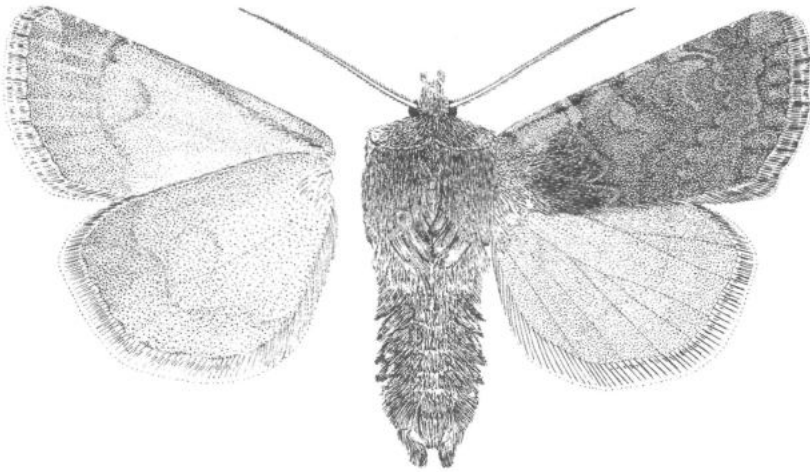
278. ábra: *Anaplectoides prasina* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

Holarktikus faj, a Palearktikumban a Brit-szigetektől a Távolszigetig húzódó, igen nagy areával. A zonális erdőössztyepp és a hegyvidéki lombhullató erdőzóna állata, Magyarországon a Középhegységben és a nyugati határszélen sokfelé, az Alföldön csak igen lokálisan fordul elő. Noha hűvös középhegységi területeink jellemző állata, az ötvenes évek elején bizonyító példány hiányában törölték a hazai faunalistából. A hetvenes években beköszöntött hosszabb atlantikus időjárási periódus során az ország egyre több pontjáról került elő, még extrém száraz és meleg élőhelyekről is, később, a kontinentális klímájú években újra visszaszorult. A mesterséges fény vonzza és a csalátken is sokszor megjelenik. Egynemzedékes, június elejétől augusztus végéig repül. Hernyója barna vagy zöldesbarna. Hátán lapátalakú, a hátvonal által kettéosztott fekete foltokkal, amelyekben egy-egy apró fehér pont is megtalálható. Oldalvonala fekete, alatta vöröses árnyék húzódhat. A légzőnyílások fehérek. Feje barna két sötét folttal. Hernyóként telet, májusban bábozódik. Polifág, irodalmi adatokban szereplő tápnövényei *Rubus*, *Polygonum*, *Rumex*, *Salix* és *Vaccinium* fajok. (= *herbida* [DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775; *egregia* ESPER, 1787; *jaspidea* BORKHAUSEN, 1792; *mixta* HAWORTH, 1809; *herbacea* GUENÉE, 1852). Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke. - Zöld hegyibagoly

prasina ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

30. nem: *Cerastis* OCHSENHEIMER, 1816

Kistermetű, de igen erős testű, zömök lepkék. A homlok sima, az ajaktapogatók rövid, előremeredőek. A hím csápja fésűs. A tor erőteljes, a válltakarók rásimulóak. Az elülső szárny rövid háromszögletű, csúcsa kihegyesedő, a hátulso szárny széles, kerekített. A hím ivarszervében a valva nyújtott és hosszú, kissé S-alakú, csúcsa felé fokozatosan keskenyedő. A cucullus keskeny, az apex lekerekített; corona nincs. A sacculus hosszú és keskeny; a harpe a valva disztális lemezével nagyjából párhuzamosan áll, erős és ívelt. A fultura superior gyakran erős tüskékkel ellátott, kettős lebenyt formál. Az

279. ábra: *Cerastis rubricosa* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

aedoeagus nagy, többé-kevésbé hajlott, egyes fajoknál disztálisan erősen elkeskenyedő. A vesica hosszú, vagy egy erősebb cornutust és egy kitinizált szalagot vagy egy kéve hosszú, túszerű cornutust tartalmaz. A nőstény tojócsöve rövid, erős és széles, az ostium szklerotizált. A ductus bursae rövid, széles és lapos, olykor erősebben elkeskenyedő, a cervix bursae hártás és zsákszerű, vagy egy erősen szklerotizált kinövés. A corpus bursae hosszú, olykor igen hosszú, hártás, egyes esetekben egy kisebb szklerotizált, kocsonyás bevonatú foltot visel.

A nembe hat palearktikus és egy észak-amerikai faj tartozik, valamennyi faj bábként telel, és kora tavaszszal repül. Magyarországon két faj honos, a *C. faceta* (TREITSCHKE, 1835) a Mediterráneum jellemző állata, a Kárpát-medencében nem fordul elő.

- 1 (2) A hátsó szárny sötétebb, tompa barnásszürke, a körfolt és a vesefolt az alapszínbe olvad. Az ajaktapogató rövid, egyenes, előreálló, oldala vörösbarna. A hím csápja kétoldalian fogazott, a nőstényé fonalas. Tora erőteljes, a torszörzet egyöntetű, az elülső szárny alapszínével megegyező, sötét vörösbarna. A mintázat vékony, az alapszíntől alig eltérő vonalakkal élesen kirajzolt. A mintázati elemek kitöltése az alapszínnel megegyezik. Keresztvonalai kettősek, egyes példányokon a tövi keresztvonal csak alig látható. A kör- és a vesefolt jól kirajzolt, a csapfolt a példányok többségén szinte nem is látható. A vesefolt alsó harmadában sötét pontok találhatóak. A keresztvonalak az elülső szegélyen lévő sötét foltokból indulnak. A rojttó az alapszínnél világosabb, belső oldalán egészen vékony foltokból álló fekete csík fut le. A hátsó szárny barnásszürke, a rojt pirosas árnyalatú világos fehéresszürke. A holdfolt csak halványan kivehető. A fonák pirosas árnyalatú szürkésbarna, a vesefolt, holdfolt és a keresztvonal árnyéka élesen kirajzolódik. 30-37 mm (279. ábra).

Euroszibériai faj, Európában szélesen elterjedt, kelet felé Szibéria keleti zónájáig hatol. Fás területekhez kötött, az erősen nyitott élőhelyeken igen ritka vagy teljesen hiányzik. Magyarországon az erdővidékeken általánosan elterjedt, hegyvidéki lombhullató vegyeserdőkben sokfelé gyakori. Egyetlen nemzedéke március közepétől június elejéig repül; a mesterséges fény erősen vonzza, a csalétken csak ritkán találkozhatunk vele. Hernyója vörösesbarna, szürke behintéssel.

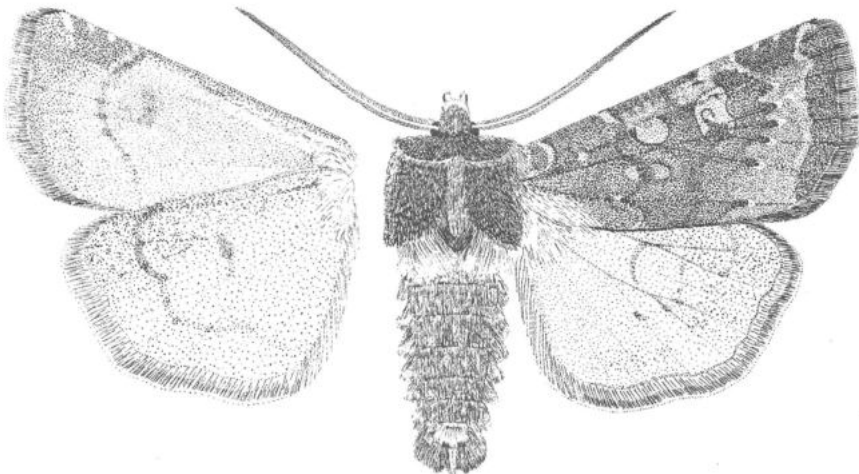
Világos hátvonala halvány, a két mellékhátvonala fehér. A sávok között szelvényenként egy-egy hangsúlyos fehér ponttal. Oldalvonala széles, fehér. Az utolsó szelvényen található háromszögletű fekete foltban két apró sárga pont van. A légzőnyílások feketék. Feje barnásszürke, finom fekete rácsmintázattal. Bábként telet. Polifág, ismert tápnövényei *Rumex*, *Hieracium*, *Lactuca*, *Taraxacum*, *Plantago*, *Fragaria* és *Stellaria* fajok. (= *mucida* ESPEL, [1790]; *pilicornis* BRAHM, 1791; *rufa* HAWORTH, 1809; *mista* HÜBNER, [1813]). Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke. - Vörhenyes tavaszibagoly

rubricosa ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

2 (1)

A hátsó szárny alapszíne pirosasbarna, világos vörhenyesszürke behintéssel; a körfolt és a vesefolt fehéres kitöltésű. Homloka kivilágosodó, az ajaktapogató rövid, egyenes, előreálló, oldala sötétvörös, csúcsa világos sárgászürke. A hím csápja kétoldalian fésűs, a nőtényé gyengén fogazott. Tora erőteljes, a torszórzet egyöntetű, az elülső szárny alapszínével megegyező pirosasbarna. A gallér szegélyén világos végű szőrök találhatók. A kör- és a vesefolt erőteljesen kirajzolt, a többi rajzolati elem általában igen halvány, alig észrevehető. A csapfolt az alapszínnél világosabb kitöltésű, gyakorta teljesen hiányzik. A keresztvonalak halványak, a belső keresztvonal gyengén ívelt, kettős, a külső keresztvonal erősen fogazott. A hullámvonal egészen vékony, világos, a külső tér általában besötétedett. A rojttó világos, a rojt egyöntetű, az alapszínnel megegyező árnyalatú. A hátsó szárnyon a holdfolt és a keresztvonal halványan, de szinte mindig megfigyelhető; az erek az alapszínhez sötétebb behintésűek. A rojttó világos, belső oldalán sötétebb vonallal. A fonák pirosas árnyalatú szürkésbarna, a keresztvonal és a vesefolt árnyéka halványan, a holdfolté jól látható (280. ábra).

A Palearktikum nyugati felének zárt erdőzónájában szélesen elterjedt, kelet felé egészen Japánig hatoló faj Magyarországon elsősorban a középhegységben és a Nyugat-Dunántúlon fordul elő. A hűvös, nedves élőhelyekhez ragaszkodik, főleg bükkösökben, hegyi patak völgyekben, szurdokerdőkben él, az Alföldön csak néhány hideg mikroklímájú erdővidékről ismerjük. Elterjedése lokális, és egyedszáma is rendszerint alacsony. A lepkék este és éjszaka repülnek, a mesterséges fényre érzékenyek, de a csalétek kevésbé vonzza őket. Egyetlen nemzedéke március vé-

280. ábra: *Cerastis leucographa* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

gétől május közepéig rajzik. A hernyó alapszíne zöld, vörösbarna és fehér rajzlati elemekkel tarkított. Hátvonala világossárga, szakadozott. Minden szelvény oldalán egy-egy ferde barna vonalca látható. A légzőnyílások feketék, feltűnőek. Oldalvonala vékony, rozsdaszínű, a hát irányában feketével árnyékolt. Feje zöld, két barna csíkkal. Bábként telet. Tápnövényei *Rumex*, *Taraxacum*, *Polygonum* és *Vaccinium* fajok. (= *cervina* HÜBNER, [1821]; *lepetiti* BOISDUVAL, [1837]). Típuslelőhely: Ausztria, Bécs környéke. - F e h é r j e g y e s t a v a s z i b a g o l y

leucographa ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775)

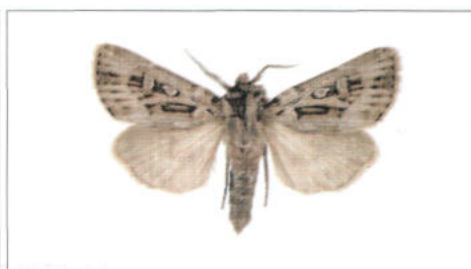
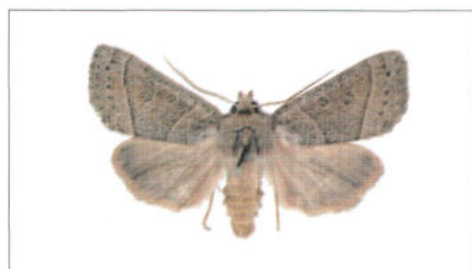
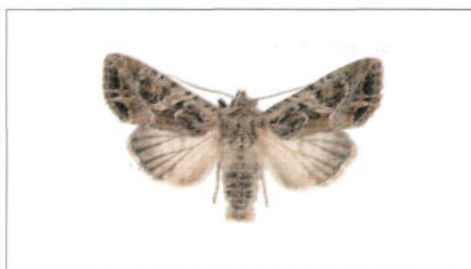
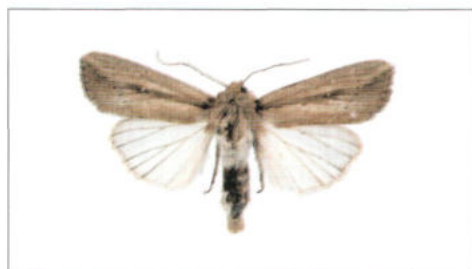
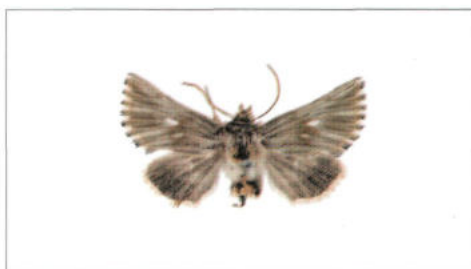
Színes táblák

I. tábla

1. *Cucullia argentina* (FABRICIUS, 1787) - ♂
2. *Cucullia biornata* FISCHER VON WALDHEIM, 1840 - ♂
3. *Epimecia ustula* (ESPER, [1786]) - ♀
4. *Teinoptera olivina* ssp. *delibatica* RONKAY & RONKAY, 1995 - ♂
5. *Acantholeucania loreyi* (DUPONCHEL, 1829) - ♂
6. *Lacanobia blenna* (HÜBNER, [1823-1824]) - ♂
7. *Hadena christophi* MÖSCILER, 1862 - ♂
8. *Mesogona oxalina* (HÜBNER, [1803]) - ♀
9. *Mesogona ucetosellae* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775) - ♀
10. *Agrotis futidica* (HÜBNER, [1824]) - ♂

1	2
3	4
5	6
7	8
9	10

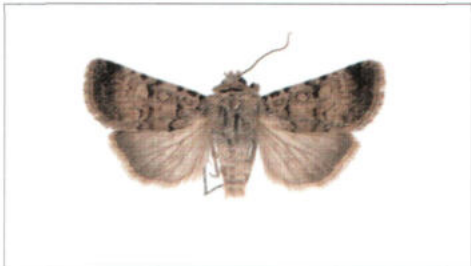
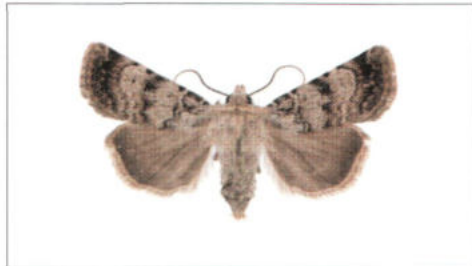
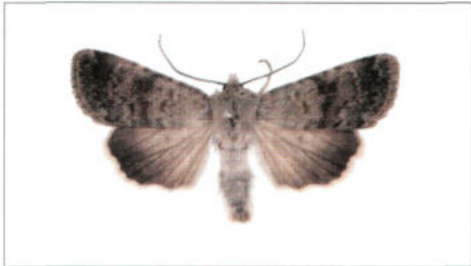
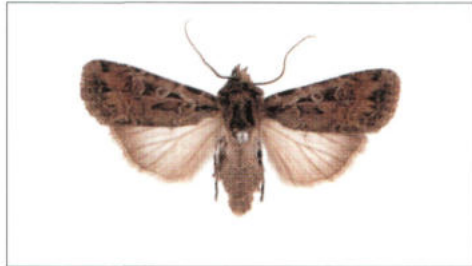
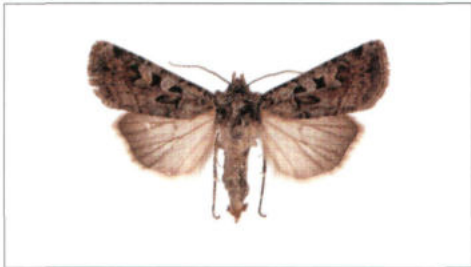
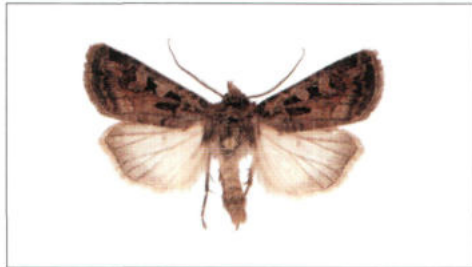
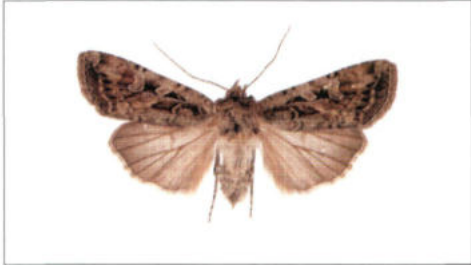

II. tábla

1. *Agrotis fatidica* (HÜBNER, [1824]) - ♀
2. *Dichagyris renigera* ssp. *argentina* (CARADJA, 1930) - ♂
3. *Euxoa agricola* (BOISDUVAL, 1829) - ♂
4. *Euxoa agricola* (BOISDUVAL, 1829) - ♀
5. *Euxoa recussa* (HÜBNER, 1817) - ♂
6. *Euxoa recussa* (HÜBNER, 1817) - ♀
7. *Euxoa nigrofusca* (ESPER, 1788) - ♂
8. *Standfussiana lucernea* ssp. *cataleuca* (BOISDUVAL, 1833) - ♀
9. *Chersotis fimbriola fimbriola* (ESPER, [1803]) - ♀
10. *Chersotis fimbriola* ssp. *baloghi* HACKER & VARGA, 1990 - ♂

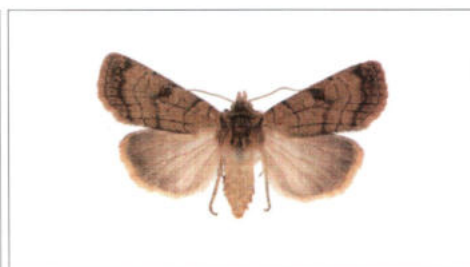
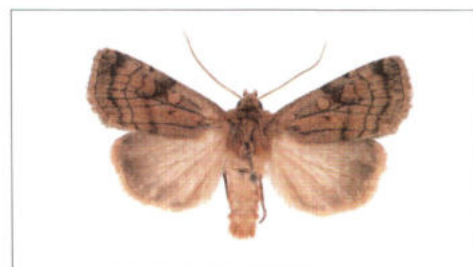
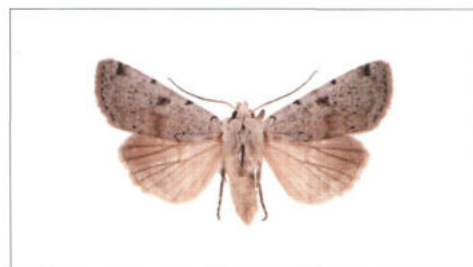
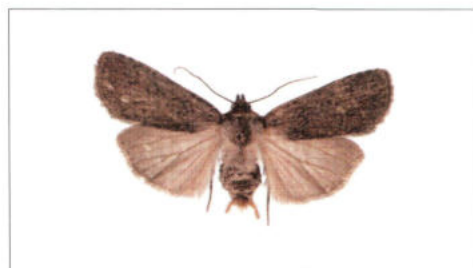
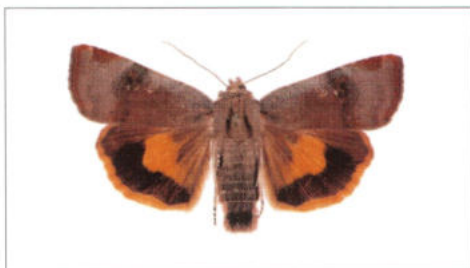
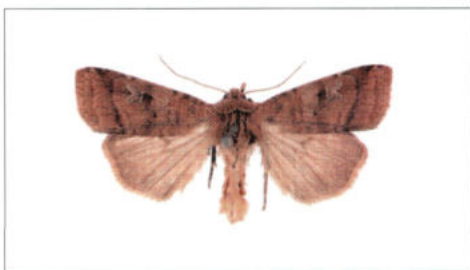
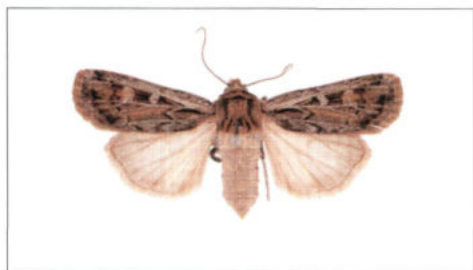
1	2
3	4
5	6
7	8
9	10

III. tábla

1. *Ledereragrostis multifida* ssp. *sanctmoritzii* (A. BANG-HAAS, 1912) - ♀
2. *Diarsia florida* (SCHMIDT, 1859) - ♂
3. *Noctua janthina* ([DENIS & SCHIFFERMÜLLER], 1775) - ♂
4. *Noctua janthe* (BORKHAUSEN, 1792) - ♂
5. *Spaelotis suecica* (AURIVILLIUS, 1890) - ♀
6. *Metagnorisma glareosa* (ESPER, 1789) - ♀
7. *Xestia ashworthii* ssp. *candelarum* (STAUDINGER, 1871) - ♂
8. *Xestia ashworthii* ssp. *candelarum* (STAUDINGER, 1871) - ♀
9. *Xestia sexstrigata* (HAWORTH, 1809) - ♂
10. *Xestia sexstrigata* (HAWORTH, 1809) - ♀

1	2
3	4
5	6
7	8
9	10

A guide book to the Hungarian Cuculliinae, Hadeninae and Noctuinae
(Lepidoptera, Noctuidae)

by

GÁBOR RONKAY AND LÁSZLÓ RONKAY

with the illustrations of SÁRA NÓGRÁDI

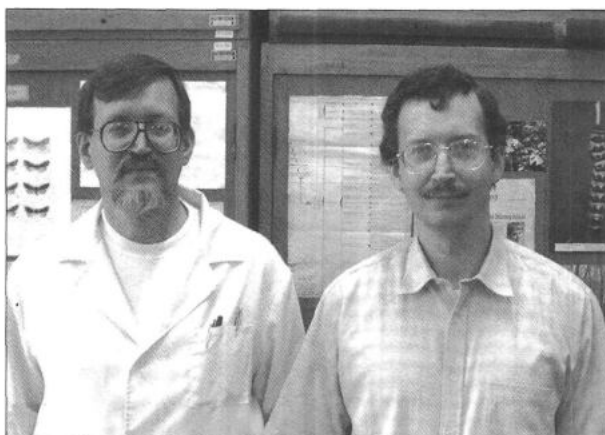
The research on the phylogenetic constitution of the Noctuoidea has been accelerated in the last twenty years, using new methodical tools (molecular taxonomy and systematics, numerical analyses, etc.) although it can be clearly seen that is still too early to establish a coherent system of this giant phyletic clade. Several taxonomic and systematic papers, local and regional checklists and monographies have been published, containing the characterisation of the morphological and bionomical features of practically all European Noctuidae species, with often rich illustrations of the adults and their genitalia, the early stages and, sometimes, their typical habitats, too.

The major aim of the authors was, therefore, to continue the unfortunately broken series of the Fauna Hungarica and provide a guide book of the triline Noctuidae to the Hungarian lepidopterists in Hungarian. The volume covers the species placed into the subfamilies Cuculliinae (and Psaphidinae), Hadeninae and Noctuinae in the most recent European monographic work, the Noctuidae Europaeae. Thus, the use of the subfamilial and tribal categories in the book is rather traditional, the treatment of the generic groups is fitting, however, far better with the new ideas than with the Hampsonian concept expressed in the former volumes of the Fauna Hungarica series.

The volume treats all species belonging to the mentioned groups which occur in the Carpathian Basin. It contains the revised checklist of the given subfamilies, the identification keys for the subfamilies, genera and species. The keys for the genera are placed after the general characterisation of the subfamilies while the keys for the species are inserted into the main text followed by the descriptions of each species. The descriptive part of the genera covers the morphological diagnosis of the given taxa, including the main features of the genitalia of both sexes, and the main points of the bionomy and distribution of the entire genus. The descriptive part of the species begins with the key feature(s) of the taxon, followed by a detailed morphological description of the adults and, if necessary, the diagnostic features of the genitalia.

An important part of the text of each species is the small type block which contains the bionomical (life history, habitat selection, behaviour, early stages, etc.) and biogeographical information. This stock of information is actualised to the Hungarian (Carpathian) conditions, pinpointing the specialities of the Hungarian populations within the general character of the species (e.g. different habitat and foodplant preference, voltinism, behaviour of the moths and/or the larvae, etc.).

The excellent original black and white illustrations follow the style designed for the Fauna Hungarica. They were made still at the end of the eighties and there was no chance to produce similar drawings for the additional species involved into this volume due to the taxonomic changes and the new faunistic discoveries of the last twenty years. Thus, these species are illustrated by colour photographs taken by the first author.

Ronkay Gábor és Ronkay László

Ronkay László 1955. február 22.-én született, Gábor 1963. február 4.-én; mindketten Budapesten. A két testvér már kora gyermekkorában elkezdett rovarokat

gyűjteni, az első, már fészített lepkéket is tartalmazó gyűjtemény a 60-as évek legelején keletkezett. Az idősebb fivér még autodidakta módon, könyvekből sajátította el a lepkészés legalapvetőbb fortélyait, öccse már több hasonló érdeklődésű fiatal társaságában járta hálójával a Pest környéki hegyeket, majd később az egyre távolibb tájakat.

A hazai fauna mind jobb megismerésével egyidőben, a hetvenes évek közepén fordult érdeklődésük a legnagyobb fajszámú nagylepkecsalád, a (tágan értelmezett) bagolylepkék felé és ez a vonzalom napjainkig nem vesztett varázsából. A faunakutató munka mindinkább kiszélesedett, átlépte Közép-Európa határait és napjainkra az északi félteke bagolylepkéinek, pamacsösszövőinek és pihésszövőinek taxonómiai és állatföldrajzi kutatásává nőtte ki magát.

A tudományos munka mindvégig elválaszthatatlan maradt a gyűjtőmunkától, és a gyűjteményépítéstől, és míg Ronkay László számára ez egyben hivatássá is vált (a Magyar Természettudományi Múzeum Állattárának munkatársaként), addig Gábor az egyik legnagyobb hazai magángyűjtemény tulajdonosa lett.

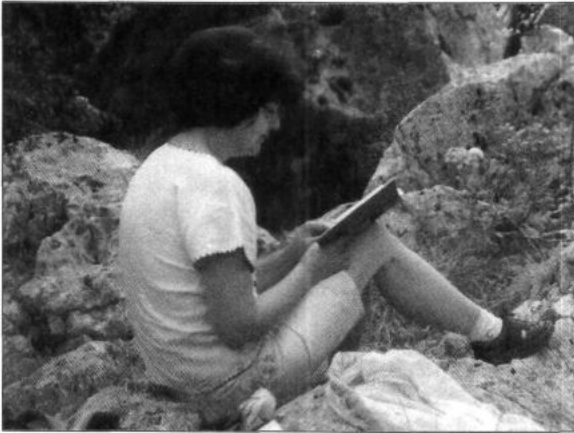
A szerzők több mint harminc éve gyűjtenek és kutatnak együtt és külön, közös munkájuk a mindenkor legkedvesebb csuklyásbaglyok és aranybaglyok taxonómiai és biogeográfiai vizsgálata mellett kiterjed az ázsiai kontinens, ezen belül is főként a himalájai-pacifikus régió bagolylepké-faunájának feltárására, továbbá az eurázsiai pihésszövők monografikus feldolgozására. Legjelentősebb közös munkáik a palearktikus csuklyásbaglyok kutatásának eredményeit összefoglaló cikksorozat és a Noctuidae Europaeae sorozat Cuculliinae fajait tárgyaló két könyv. Ezen túlmenően, Gábor az eurázsiai Nolinae alcsalád szisztematikus feldolgozásával is foglalkozik (László M. Gyulával közösen), míg László a hazai természetvédelmi területek kutatásában és a biomonitoring-vizsgálatokban is tevékeny részt vállal.

Az elmúlt huszonöt év kutatási eredményeinek a hazai fauna kutatásához és feldolgozásához leginkább kapcsolódó publikációit az alábbi jegyzék ismerteti a megjelenés sorrendjében:

- LESKÓ, K. és RONKAY, L. (1979): Az *Entephria caesiata* Den. et Schiff. és az *Euxoa decora* Den. et Schiff. hazai előfordulása (Lepidoptera). - *Folia entomologica hungarica* 32(2): 237.
- HERCZIG, B., RONKAY, L. and Cs. SZABÓKY (1980): Data to the knowledge of the natural foodplants of Lepidopterous larvae in Hungary. - *Folia entomologica hungarica* 41(1): 67-73.
- MÉSZÁROS, Z. és RONKAY, L. (1980): Magyarország faunájára új bagolylepkéfaj: az *Arenostola phragmitidis* Hübner (Lepidoptera: Noctuidae). - *Folia entomologica hungarica* 41(1): 204-205.
- RONKAY, L. (1980): A *Thera albonigrata* Gornik, 1942 előfordulása Magyarországon (Lepidoptera). - *Folia entomologica hungarica* 41(2): 374-375.
- MÉSZÁROS, Z., SZABÓKY, Cs. és RONKAY, L. (1980): Adatok a Fertő-tó lepkéfaunájához. - *Savaria* 13-14: 53-57.

- RONKAY, L. (1981): A Bakony hegység éjjeli nagylepkeinek jegyzéke (Macrolepidoptera). - *Zirci Múzeum, Zirc.*
- HERCZIG, B., BÜRGÉSS, GY. és RONKAY, L. (1981): A Keszthelyi-hegység nagylepkefaunisztikai alapvetése (Lepidoptera). - *Veszprém megyei Múzeumok közleményei* 16: 141-159.
- VOINITIS, A. and RONKAY, L. (1981) Geometridae from the Hortobágy National Park (Lepidoptera). - in: Kaszab: *The Fauna of the Hortobágy National Park*, L: 197-201.
- RONKAY, L. and SZABÓKY, CS. (1981): Data to the knowledge of the lepidopterous fauna of the Zemplén Mts. - *Folia entomologica hungarica* 42: 167-184.
- FAZEKAS, I. és RONKAY, L. (1982): Az *Eilema caniola* Hübner, 1808 magyarországi előfordulása (Lep., Arctiidae). - *Folia entomologica hungarica* 43(1): 235-238.
- RONKAY, L. and ÜHERKOVICH, Á. (1983): *Polymixis rufocincta* isolata ssp. n. (Lepidoptera, Noctuidae) from Hungary. - *Folia entomologica hungarica* 44(2): 303-306.
- RONKAY, L., VOINITIS, A., GYULAI, P. and GYULAI, I. (1983): Lepidoptera: Macroheterocera II. - in: Kaszab, Z. & Mahunka, S. (ed.): *Fauna of the Hortobágy National Park II.*, p. 227-240.
- SZÖCS, G. and RONKAY, L. (1983): Az *Eurois ocellia* Linnaeus, 1758 újabb magyarországi példánya feromoncsapdából (Lepidoptera: Noctuidae). - *Folia entomologica hungarica* 44(2): 337.
- RONKAY, G. and RONKAY, L. (1985): *Eublemma rosca*. - *Folia entomologica hungarica* 46(2): 220.
- GOZMÁNY, L., VOINITIS, A., RONKAY, L., SZABÓKY, CS. and HERCZEG, F. (1986): The Lepidoptera Fauna of the Kiskunság National Park. - in: Mahunka, S. (ed.): *The Fauna of the Kiskunság National Park*, p. 219-356.
- RONKAY, L. and VARGA, Z. (1986): Taxonomic and zoogeographical news on some groups of Palearctic Cucullinae (Lepidoptera: Noctuidae). - *Folia entomologica hungarica* 47: 145-161.
- RONKAY, G. and RONKAY, L. (1987): Taxonomic studies on the Palearctic Cuculliae (Lepidoptera, Noctuidae). II. - *Acta zoologica hungarica* 33(3-4): 463-484.
- RONKAY, G. and RONKAY, L. (1987): Taxonomic studies on the Palearctic Cuculliae (Lepidoptera, Noctuidae). Part III. The chamomillae-group. - *Bollettino Museo Regionale Scientifico Naturale Torino* 5(2): 631-666.
- VOINITIS, A., ÜHERKOVICH, Á., RONKAY, L. és PEREGOVITS, L. (1991): Medvelepkék, szenderék és szövőlepkék. - in: *Fauna Hungariae XVI. Lepkék - Lepidoptera*. Akadémiai Kiadó, Budapest, pp. 1-243.
- ÁCS, E., ZS. BÁLINT, G., RONKAY, L., RONKAY, CS., SZABÓKY, Z., VARGA & A. VOINITIS (1991): The Lepidoptera of the Bátorliget Nature Conservation areas. - *The Bátorliget Nature Reserves - after forty years, 1990*, pp. 505-540.
- VOINITIS, A., ÁCS, E., BÁLINT, ZS., GYULAI, P., RONKAY, L. and SZABÓKY, CS. (1993): The Lepidoptera fauna of the Bükk National Park. - in: Mahunka et Mészáros: *The Fauna of the Bükk National Park; Natural History of the National Parks of Hungary*, MTEM, Budapest, 7: 157-318.
- RONKAY, G. & RONKAY, L. (1994): Cucullinae I. - Noctuidae Europaeae. Volume 6. - Entomological Press, Soro, 282 pp. - 10 colour plates.
- RONKAY, G. & RONKAY, L. (1995): Cucullinae II. - Noctuidae Europaeae. Volume 7. - Entomological Press, Soro, 224 pp. - 4 colour plates.
- RONKAY, L. (1997): Nemzeti Biodiverzitás-monitorozó Rendszer VII. Lepkék. - *Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest*, 71 pp.
- ADOLA, M. & RONKAY, L. (1999): Description of the larva of *Cucullia mixta* Freyer (Lepidoptera, Noctuidae). - *Entomologica Fennica* 10: 103-106.
- RONKAY, L., YEHA, J.L. & HREBLAY, M. (2001): Hadeninae II. - Noctuidae Europaeae. Volume 5. - Entomological Press, Soro, 452 pp. - 21 colour plates.
- GYULAI, P., LÁSZLÓ, GY., RONKAY, L., SZABÓKY, CS. & VARGA, Z. (2001): Újabb adatok a *Xestia sexstrigata* (Haworth, 1809) (Lepidoptera, Noctuidae) magyarországi elterjedéséhez. (New data of distribution of *Xestia sexstrigata* (Haworth, 1809) (Lepidoptera, Noctuidae) in Hungary). - *Folia entomologica hungarica* 62: 393-396.
- HACKER, H., RONKAY, L. & HREBLAY, M. (2002): Hadeninae I. - Noctuidae Europaeae. Volume 4. - Entomological Press, Soro, 419 pp. - 14 colour plates.
- BÁLINT, ZS., RONKAY, L., & PÁL, J. (2002): Iconographia Faunae Hungaricae Lepidopterorum. A magyar lepkefauna képekben. - *Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest*, 4 + VIII pp.
- GOATHER, H., RONKAY, L. & FIBIGER, M. (2003): Catocalinae & Plusiinae. - Noctuidae Europaeae. Volume 10. - Entomological Press, Soro, 455 pp. - 16 colour plates.
- VARGA, Z., RONKAY, L., BÁLINT, ZS., LÁSZLÓ, GY.M. and PEREGOVITS, L. (2005): A magyar állatvilág fajjegyzéke. 3. kötet. Nagylepkek. - (Hungarian Natural History Museum, Budapest, 108 pp.
- VARGA, Z., RONKAY, L., BÁLINT, ZS., LÁSZLÓ, GY.M. and PEREGOVITS, L. (2005): Checklist of the Fauna of Hungary. Volume 3. Macrolepidoptera. - Hungarian Natural History Museum, Budapest, 114 pp.

Dr. Nógrádi Sára (Dr. Uherkovich Ákosné)

1942-ben született Szegeden, ott járta alsóbb iskoláit is. Egyetemi tanulmányait 1961-1966 között végezte a szegedi József Attila Tudományegyetem biológia-kémia szakán. Diplomamunkájában a Tisza mente nagylepkefaunájával foglalkozott. Selylyen volt középiskolai tanár és kollégiumigazgató 1966 és

1973 között, majd Pécsen középiskolai tanárként dolgozott 1973-1982 folyamán. 1982. október 1-jétől 2001. áprilisáig a pécsi Janus Pannonius Múzeum Természet-tudományi Osztályának zoológus muzeológusa, jelenleg nyugdíjas. Tanári tevékenységének utolsó éveiben – 1980 körül – kezdett újra behatóbban foglalkozni rovarvartani témákkal. Múzeumi szakmai tevékenységének legjelentős részét a magyarországi és közép-európai tegzesek (Trichoptera) kutatása képezte, elsősorban faunisztikai, ökológiai és természetvédelmi szempontból. E témából szerzett egyetemi doktori címet 1984-ben a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen. Kutatásai során Magyarország minden fontosabb tájegységét felkereste, az ország egész területéről publikálta kutatási eredményeit. Három nemzetközi trichoptera szimpóziumon (Łódź-Zakopane 1989, Minneapolis 1995, Chiang Mai 1998) vett részt előadásokkal. Eddig több mint 70 szakmai cikke és egy szakkönyve jelent meg a hazai és közép-európai tegzesekről, ezekből 58 angolul vagy németül, 53 cikk társszerzőkkel. 2002-ben jelent meg – társszerzőségben Uherkovich Ákossal – a "Magyarország tegzesei (Trichoptera)" c. monografikus munkája a Dunántúli Dolgozatok Természet-tudományi Sorozat 11. köteteként. Ez utóbbi munkának valamennyi illusztrációja saját munkája. Szakmai tevékenységét a XVIII. Közép-európai Entomofaunisztikai Szimpóziumon életműdíjjal tüntették ki, a díjat Uherkovich Ákossal megosztva kapta. Szakmailag ma is aktív: a nagyobb hazai folyók – elsősorban a Dráva, Mura és a Duna – tegzes-együtteseinek összetételét vizsgálja.

Legfontosabb megjelent cikkei:

- MALICKY, H., KRUSNIK, C., MORETTI, G., NÓGRÁDI, S. (1986): Ein Beitrag zur Kenntnis der Chaetopteryx rugulosa Kolenati, 1848 - Gruppe (Trichoptera, Limnephilidae). - Ento-mofauna, Zeitschrift für Entomologie (Linz) 7 (1): 1-27.
- NÓGRÁDI, S. (1989): Locality data of the Trichoptera collection originating from the Carpathian Basin in the Hungarian Natural History Museum.- Folia entomologica hungarica 50: 147-156.
- NÓGRÁDI, S., UHERKOVICH, Á. (1992): Preliminary report on the Trichoptera fauna of the Chechen-Ingosh ASSR, Soviet Union. - A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve 36 (1991), 31-36.
- NÓGRÁDI S., UHERKOVICH Á. (1995): A Dráva magyarországi szakaszának tegzes (Trichoptera) faunája. - Dunántúli Dolgozatok Természet-tudományi Sorozat 8: 117-137.
- UHERKOVICH, Á., NÓGRÁDI, S. (1997): Studies on caddisflies (Trichoptera) communities of larger rivers in Hungary. In: Holzenthal, R. W. & Flint, O. S., Jr.: Proceedings of the 8th International Symposium on Trichoptera, 1995. - Ohio Biological Survey, Columbus, Ohio, p. 459-465.
- NÓGRÁDI, S., UHERKOVICH, Á. (1999a): Protected and threatened caddisflies (Trichoptera) of Hungary. - Proceedings of the 9th International Symposium on Trichoptera, p. 291-297. Faculty of Science, University of Chiang Mai, Thailand.
- UHERKOVICH, Á., NÓGRÁDI, S. (1999b): The survey of caddisflies (Trichoptera) of the Hungarian catchment area of River Dráva. - Proceedings of the 9th International Symposium on Trichoptera, p. 415-423. Faculty of Science, University of Chiang Mai, Thailand

- UHERKOVICH, Á., NÓGRÁDI, S. (2001): The Trichoptera of the Szigetköz, upper Hungarian Danube Region (Northwest Hungary), I. Compendium of the faunistical researches. - *Folia Historico-naturalis Musei Matrensis* (Gyöngyös) 25: 91-110.
- NÓGRÁDI S., UHERKOVICH Á. (2002): Magyarország tegzusei (Trichoptera). The caddis-flies of Hungary (Trichoptera). - *Dunántúli Dolgozatok Természettudományi Sorozat* 11: 1-386.
- UHERKOVICH, A., NÓGRÁDI, S. (2005): Caddisflies (Trichoptera) of the Mecsek Mts., a low, isolated mountain range in South Hungary. - *Linzer biol. Beitr. - Verh. XVIII. STEEC, Linz* 2003, 37/1: 153-161.

Tárgymutató - Nemek

- Acantholeucania* Rungs, 1953 - 99 101
Actebia Stephens, 1829 - 269 297
Adena Agassiz, [1847] - 80
Aethria auct. nec Hübner, [1821] - 83
Agrochola Hübner, [1821] - 79 195 196
Agrolitha Berio, 1980 - 196 201
Agronoma Hübner, [1821] - 272
Agrotis auct. - 270 273 274
Agrotis Ochsenheimer, 1816 - 272 274 275 276
Albocosta Fibiger & Lafontaine, 1997 - 269 294
Alexia de Lacer, 1978 - 79
Allophyes Tams, 1942 - 61 67
Alpsotis Beck, 1991 - 271
Amathes auct. - 79
Amathes Hübner, [1821] - 270
Anmoconia Lederer, 1857 - 76 220
Amphitrota Warren, 1909 - 274
Anaplectoides McDunnough, 1829 - 269 384
Anapoma Berio, 1980 - 81
Anarta Ochsenheimer, 1816 - 75 102
Ancata Capuse, 1958 - 81
Anchoscelis Guenée, 1839 - 196 198
Aneda Sukhareva, 1973 - 132
Anepia Hampson, 1918 - 147
Anomogyna Staudinger, 1871 - 367
Anorthoa Berio, 1980 - 82 178
Antirhyacia Beck, 1991 - 270
Antitype Hübner, [1821] - 77 218
Aplecta Guenée, 1838 - 84
Apoma Berio, 1980 - 81
Aporophila Guenée, 1841 - 77 222
Argyritis Hübner, 1821 - 18
Argyroglea Hampson, 1906 - 18
Argyromata Hampson, 1906 - 18
Asteroscopus Boisduval, 1829 - 61
Atethmia Hübner, [1821] - 78 184
Aurxanthia Beck, 1991 - 79
Axylia Hübner, 1821 - 271

Barathra Hübner, [1821] - 86
Basistriga Fibiger & Lafontaine, 1997
Blepharania Berio, 1980 - 78
Blepharita auct. - 78
Bombycia auct. - 78
Brachionycha Hübner, [1819] - 61 64
Brachycosmia Butler, 1890 - 78
Brachylomia Hampson, 1906 - 78 217
Brotis Hübner, [1821] - 270

Caeshadena Beck, 1991 - 80
Callaenia Hübner, 1821 - 18
Callicampa Agassiz, [1847] - 77
Callierges Hampson, 1906 - 19
Calliergis Hübner, [1821] - 19 54
Calliphasia Agassiz, [1847] - 19
Calocampa Stephens, 1829 - 77
Calocestra Beck, 1991 - 80
Calocucullia Ronkay & Ronkay, 1987 - 18 40

Calophasia Stephens, 1829 - 19 49
Cardepiia auct. - 80
Carneades Grote, 1883 - 270
Ceramica Guenée, 1852 - 84
Cerapteryx Curtis, 1833 - 81 163
Cerastia Stephens, 1850 - 274
Cerastis Ochsenheimer, 1816 - 274 276 385

Charaeas Stephens, 1829 - 83
Cheligalea Hampson, 1906 - 18
Chera Hübner, [1821] - 84
Chersotis Boisduval, 1840 - 271 272 273 322

Chloantha auct. - 77
Cirphis Walker, 1865 - 82
Cirrhia Hübner, [1821] - 208 210
Cirrhoedia Guenée, 1839 - 78
Cirrhoidia Agassiz, [1847] - 78
Citria Hübner, [1821] - 79
Cladocera Rambur, 1858 - 76
Cleoceris auct. - 78
Cleoceris Boisduval, [1836] - 76 262
Cleophana Boisduval, Rambur & de Graslin 1832 - 19

Coenophila Stephens, 1850 - 359 360
Colonsideridis Beck, 1991 - 80
Conisania Hampson, 1905 - 80 85 133
Conistra auct., Orrhodia auct. - 76
Conistra Hübner, [1821] - 79 188 189
Copiphana Hampson, 1906 - 19
Coranarta Beck, 1991 - 74
Coranarta Hacker, 1998 - 75 104
Cororthosia Berio, 1980 - 82 170 177
Crassagrotis Beck, 1991 - 272
Cucullia Schrank, 1802 - 18 19
Cuphana Hübner, [1821] - 81
Cupreosotis Beck, 1991 - 271

Dasycampa Guenée, 1837 - 193
Dasypolia Guenée, 1852 - 76 249
Derthisa Walker, 1857 - 76
Dianthoecia Boisduval, 1834 - 80

- Diarsia* Hübner, [1821] - 272 275 330
Diataraxia Hübner, 1821 - 84 115 117
Dichagyris Lederer, 1857 - 270 273 274
 288 289
Dichonia Hübner, [1821] - 78 243
Dichoniopsis Berio, 1980 nec Warren,
 1913 - 78
Dichonioxia Berio, 1980 - 78
Dioszeghyana Hreblay, 1992 - 81 168
Discestra auct. - 80
Dissimactebia Beck, 1991 - 269
Divana Fibiger, 1997 - 268 348
Donachlora Sodoffsky, 1837 - 82
Donachlora Agassiz, [1847] - 82
Dryobotodes Warren, 1911 - 78 246

Egira auct. - 77
Egira Duponchel, 1845 - 83 182
Elegarda Walker, 1865 - 272
Elesotis Beck, 1991 - 271
Empusa Hübner, 1821 - 18
Empusada Hampson, 1906 - 18
Epia Hübner, [1821] - 80
Epilecta Hübner, [1821] - 268 336 349
Epimecia Guenée, 1839 - 19 56
Epineuronia Rebel, 1901 - 83
Epipsilia Hübner, [1821] - 318
Episema Ochsenheimer, 1816 - 76 259
Eriopygodes Hampson, 1905 - 81 161
Erythrotis Bryk, 1949 - 81
Eucalimia Hübner, 1821 - 18
Euchoristea Warren, 1910 - 81
Euderaea Hübner, 1821 - 18
Eudiphthera Nordström, 1942 - 78
Eugnorisma auct. - 273
Eugraphe Hübner, [1821] - 271 273 359
Eupsilia Hübner [1821] - 76 235
Eurhois Agassiz, [1847] - 269
Eurois auct. - 269
Eurois Hübner, [1821] - 269 383
Euschesis Hübner, [1821] - 269
Euthemonia Gistel, 1848 - 79
Euxoa Hübner, 1821 - 271 273 300
Exarnis Hübner, [1821] - 270

Facastis Beck, 1991 - 274
Fimbriosotis Beck, 1991 - 271

Georyx Hübner, [1821] - 272
Glæa Stephens, 1829 - 79
Gloia Hübner, 1820 - 79
Graphiphora Ochsenheimer, 1816 - 274
 354
Graphophora Agassiz [1847] - 274
Graptolitha Hübner, [1821] - 77

Gripusia Tams, 1939 - 78
Grisivigoga Beck, 1991 - 270
Gypsitea Tams, 1939 - 274

Hada auct. - 85
Hada Billberg, 1820 - 84 127
Hadena Schrank, 1802 - 80 85 147 150
Hadula Staudinger, 1889 - 80 105
Haemachola Beck, 1991 - 79
Hapalia Hübner, [1821] - 269
Harmodia Hübner, [1821] - 80
Hecateru Guenée, 1852 - 83 84 143
Heliophila Hübner, [1821] - 81
Heliophilæ Oschenheimer, 1816 - 82
Heliophobus Boisduval, 1829 - 79 136
Hermonassoïdes Strand, 1915 - 272
Hilarus Agassiz, [1847] - 81
Hiptelia Guenée, 1852 - 270
Hiria Duponchel, [1845] - 268
Hoporinia Blanchard, 1840 - 78
Horma Walker, 1857 - 78
Humichola Beck, 1991 - 79
Hyperiodes Warren, 1910 - 81
Hypernaenia Hampson, 1904, auct. - 271
Hyphilare Hübner, 1821 - 81 88 95
Hyssia Guenée, 1852 - 83 141

Iarus Boisduval, 1829 - 81
Iteophaga Boursin, 1965 - 78

Jodia Hübner, 1818 - 78 187

Lacanobia Billberg, 1820 - 84 85 115 116
Lampetia Curtis, [1830] - 78
Lampra Hübner, [1821] - 269
Lamprosticta Hübner, [1821] - 61 70
Larixotis Beck, 1991 - 271
Lasionhada Berio, 1980 - 85
Lasionycta Aurivillius, 1892 - 85 160
Ledereragrotis Varga, 1990 - 269 328
Leptologia Prout, 1901 - 196 202
Leucadia Sodoffsky, 1837 - 82
Leucagrotis Beck, 1991 - 272
Leucania Boisduval, 1829 nec
 Oschenheimer, 1816 - 81
Leucania Ochsenheimer, 1816 - 82 99
Lithocampa Guenée, 1852 - 19
Lithomoia Hübner, [1821] - 77 227
Lithophane Hübner, [1821] - 77 228
Lophia Sodoffsky, 1837 - 18
Luteohadena Beck, 1991 - 136
Lycophotia Hübner, [1821] - 271 273 364
Lytaea Stephens, 1829 - 270

Maghadena Beck, 1991 - 80

- Mamestra* auct. - 83 84
Mamestra Ochsenheimer, 1816 - 85 128
Mamistra Sodoffsky, 1837 - 86
Margasotis Beck, 1991 - 271
Maruta Grote, 1874 - 274
Mecoptera Guenée, 1837 - 76
Meganephria Hübner, [1821] - 61 65
Megasema Hübner, 1821 - 367 371
Melanchra Hübner, [1820] - 84 123
Meliana Curtis, 1836 - 82
Mellinia Hübner, [1821] - 79
Menada Kozhanchikov, 1937 - 270
Mesembroeuxoa Hampson, 1903 - 272
Mesoeuxoa Corti, 1932 - 270
Mesogona Boisduval, 1840 - 76 215
Metagnorisma Varga & Ronkay, 1987 - 273 355
Metaxyja Hübner, [1821] - 270
Microrthisia Berio, 1980 - 170 171
Militagrotis Beck, 1991 - 272
Mimetes Hübner, [1821] - 270
Miselia Ochsenheimer, 1816 - 80
Mithimna Sodoffsky, 1837 - 81
Mniotype Franclemont, 1941 - 78 256
Monima Hübner, [1821] - 170 172
Monobotodes Beck, 1991 - 78
Multsotis Beck, 1991 - 271
Mythimna Ochsenheimer, 1816 - 81 82 83 87 88
Myxina Berio, 1980 - 251 254

Naenia Stephens, 1850 - 274 381
Neosema Rebel, 1907 - 272
Nervia Agassiz, [1847] - 79
Neuria Guenée, 1841 - 79
Neuronia Hübner, [1821] - 83
Nevronia Agassiz, [1847] - 83
Noctua Boisduval, 1829 - 272
Noctua Linnaeus, 1858 - 269 340

Ochropleura Hübner, 1821 - 271 338
Ogygia Hübner, [1821] - 270
Omia Hübner, [1821] - 19 58
Omphalophana Hampson, 1906 - 19 52
Opigena Boisduval, 1840 - 274 353
Oporinia Agassiz, [1847] - 78
Orbona Hübner, [1821] - 76 236
Orrhodia Hübner, [1821] - 79
Orthoa Billberg, 1820 - 81
Orthogramma Reichenbach, 1817 - 76
Orthosia Ochsenheimer, 1816 - 81 82 169 170 176
Ostheldericola Beck, 1991 - 79
Oxira Walker, 1865 - 272
Oxygia Walker, 1865 - 270

Pachetra Guenée, 1841 - 85 114
Panolis Hübner, [1821] - 81 167
Papestra Sukhareva, 1973 - 84 125
Paradiarsia auct. - 273
Paradiarsia McDunnough, 1929 - 272 363
Paragrotis Dyar, [1903] - 270
Paraperplexia Beck, 1991 - 80
Parexarnis Boursin, 1946 - 270 299
Parorthosia Rákossy, 1993 - 81
Paucgraphia Beck, 1991 - 271
Peridroma Hübner, [1821] - 275 335
Perigrapha Lederer, 1857 - 81 82 179 180
Perplexhadena Beck, 1991 - 80
Phalaena Linnaeus, 1758 - 274
Philostola Billberg, 1820 - 81
Phylapora Berio, 1980 - 77
Platagrotis Smith, 1890 - 270
Polia auct. - 83 84 86
Polia Boisduval, 1829 - 84
Polia Ochsenheimer, 1816 - 84 109
Polymixis Hübner [1820] - 78 251
Porosagrotis Smith, 1890 - 272
Prolitha Berio, 1980 - 77
Promotestra Hampson, 1905 - 80
Propenistra Berio, 1980 - 196 205
Propolymixis Berio, 1980 - 78
Protolampra McDunnough, [1929] - 275 361
Psammophila Stephens, 1850 - 272
Pseudaletia Franclemont, 1951 - 88 97
Pseudanchoscelis Beck, 1991 - 79
Pseudomniotype Beck, 1991 - 78
Pseudospaelotis McDunnough, [1829] - 274
Pudorina Gistel, 1848 - 82
Putagrotis Beck, 1991 - 272

Rhabdophana Sodoffsky, 1837 - 19
Rhizolitha Curtis, [1830] - 77
Rhyacia auct. - 270 273 274
Rhyacia Hübner, [1821] - 270 275 317 318 320
Rileyana Moucha & Chvala - 77 241
Roborbotodes Beck, 1991 - 78
Rororthosia Beck, 1999 - 181
Rufachola Beck, 1991 - 79

Salacia Boic, 1839 - 80
Saragossa Staudinger, 1900 - 80 139
Scopelosoma Curtis, 1837 - 76
Scotia Hübner, [1821] - 272
Scotochrosta Lederer, 1857 - 77 225
Scotophila Stephens, 1829 - 271
Segetia Stephens, 1829 - 270

- Semiophora* Stephens, 1829 - 170
Senta Stephens, 1834 - 82 86
Serpmixis Beck, 1991 - 78
Shargacucullia Ronkay & Ronkay, 1992 - 18 41
Sideridis Hübner, 1821 - 80 85 130
Simplitype Berio, 1980 - 78
Sora Heinemann, 1859 - 274
Spaelotis Boisduval, 1840 - 274 351
Spudaea Snellen, 1867 - 79 206
Standfussiana Boursin, 1846 - 269 315
Stenosoma Turati, 1924 - 270
Sumira Franclemont, 1950 - 196 204

Taeniocampa Guenée, 1839 - 81
Teinoptera Calberla, 1891 - 19 57
Telmia Hübner, [1821] - 270
Tetrapygia Walker, 1865 - 272
Thecophora Treitschke, 1825 - 77
Tholera Hübner, [1821] - 83 84 164
Thurnericola Beck, 1991 - 79
Tiliacea Tutt, 1896 - 79 212
Tribunophora Hübner, 1821 - 18
Triphaena Ochsenheimer, 1816 - 269
Tryphaena Meigen, 1831 - 269

Ulochlaena Loderer, 1857 - 76 264

Valeria Stephens, 1829 - 61 71
Violaphotia Beck, 1991 - 271

Xandria de Laever, 1982 - 79
Xantha Billberg, 1820 - 79
Xanthia Boisduval, 1829 - 78
Xanthia Ochsenheimer, 1816 - 79 208
Xantholeuca Stephens, 1931 - 78
Xanthomixis Beck, 1996 - 251 252
Xanthoptera Sodoffsky, 1837) - 269
Xestia Hübner, 1818 - 270 273 274 275
276 366 367
Xylena Ochsenheimer, 1816 - 77 238
Xylina auct. - 77
Xylina Treitschke, 1826 - 77
Xylites Reichenbach, 1817 - 77
Xyllocampa Guenée, 1837 - 61 68
Xylomania Hampson, 1905 - 83
Xylomiges Guenée, 1852 - 83

Yigoga Nye, 1975 - 289 292

Zetoligia Billberg, 1820 - 80

Tárgymutató - Fajok

- abdita* de Joannis, 1891 - 304
abrotani Denis & Schiffermüller, 1775 - 40
abruzzorum Dannehl, 1929 - 262
abscondita Warren, 1909 - 304
absinthii (Linnaeus, 1761) - 37
accipitrina Esper, [1788] - 124
acetosellae ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 217
achates Hübner, [1813] - 119
actinea Kozhanchikov, 1929 - 313
adriatica Fiori, 1957 - 308
adsequa Treitschke, 1825 - 343
adusta Esper - 258
advena [Denis & Schiffermüller], 1775 - 111
aequa Hübner, [1813] - 336
aeruginea (Hübner, [1808]) - 245
agricola (Boisduval, 1829) - 303
agricola Hübner, 1835 - 304
aithalodes Dannchl, 1929 - 252
albescens Sohn-Rethel, 1929 - 318
albicolon Hübner, [1813] - 131
albida Obertür, 1890 - 262
albida Spuler, 1908 - 33
albidilinea Haworth, 1809 - 130
albigmacula (Borkhausen, 1792) - 152
albivneura Boisduval, [1837] - 164
alvipuncta ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 97
alvirena Hübner, [1803] - 105
algorica Oberthür, 1919 - 348
alieta (Hübner, [1809]) - 116
alieta Hübner, [1808] - 163
aliphonsina Fernandez, 1918 - 310
alpicola (Zetterstedt, [1839]) - 368
alpina Hübner, 1793 - 163
alpina Rogenhofer, 1866 - 250
alpina Seifers, 1916 - 63
alpina Westwood, 1843 - 368
altica Geoffroy, 1785 - 348
ambusta ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 185
anapheles Nye, 1975 - 131
anargyria Boisduval, 1840 - 96
anatoliensis Kocak, 1980 - 21
angulata Goetze, 1781 - 235
angustus Haworth, 1803 - 177
anifurca Goetz, 1791 - 26
annulata Fabricius, 1781 - 154
antirrhinii (Hübner, [1803]) - 54
aperta Geyer, [1832] - 127
aphe Mabilie, 1885 - 304
aprilina (Linnaeus, 1758) - 244
aquilina ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 313
aquilonaris Zetterstedt, [1839] - 368
arctica Zetterstedt, [1839] - 370
arcuata Stephens, 1829 - 94
areola (Esper, [1789]) - 69
argentea (Hufnagel, 1766) - 20
argentea Caradja, 1931 - 290
argentina (Fabricius, 1787) - 21
argillacea Hübner, [1813] - 136
argyritis Rambur, 1858 - 96
ariae Esper, [1791] - 118
artemisiae (Hufnagel, 1766) - 40
arundicola Doubleday, 1848 - 86
arvensis Gmelin, [1790] - 334
arvernensis Boursin, 1969 - 311
ashworthii (Doubleday, 1855) - 374
asphodeli Rambur, 1832 - 223
assimulans Borkhausen, 1792 - 355
asteris ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 22
astfaelleri Corti, 1925 - 311
asworthii candellarum ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 375
aterrima Warncke, 1936 - 224
augur (Fabricius, 1775) - 355
aurago ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 214
aurantiago Donovan, 1796 - 188
austera Esper, 1789 - 352
autumnalis Curtis, 1827 - 166
badia Gilmer, 1910 - 309
baja ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 376
balsamitae Boisduval, 1840 - 32
baltica Hering, 1846 - 258
basiclavis Walker, 1856 - 296
behenis Freyer, 1845 - 133
bella Borkhausen, 1792 - 332
bicolorata (Hufnagel, 1766) - 146
biconica Kollar, 1844 - 277
bicruris Hufnagel, 1766 auctorum - 159
bifurca Esper, [1788] - 235
bigramma Esper, 1790 - 352
bimaculata Milliere, 1871 - 296
bimaculatus Haworth, 1803 - 179
bimaculosa (Linnaeus, 1767) - 66
binubeculosa Esper, 1804 - 66
biornata Fischer von Waldheim, 1840 - 31

- biren* (Goeze, 1791) - 127
birivia ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 301
biscajana Corti, 1932 - 315
blattariae (Esper, 1790) - 45
blenna (Hübner, 1824) - 121
bombycina (Hufnagel, 1766) - 111
borealis Sparre-Schneider, 1882 - 202
borealis Zetterstedt, [1839] - 329
borjomensis Romanov, 1885 - 186
boursini Agenjo, 1941 - 131
boursini Schwerda, 1931 - 310
brassicae (Linnaeus, 1758) - 130
brecciaeformis Esper, 1805 - 148
brevipennis Lempke, 1964 - 373
brigensis Boisduval, 1840 - 191
brunnea ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 334
brunnea Hufnagel, 1766 - 315
brunneago Esper, [1804] - 136

caecimacula ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 221
caerulescens Dadd, 1927 - 315
caesia ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 155
calcatrippae Vieweg, 1790 - 138
calvescens Boisduval, 1840 - 254
camastra de Laever, 1980 - 190
campanulae Freyer, 1831 - 29
canaria Esper, 1791 - 197
candelisequa ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 291
canescens (Duponchel, 1826) - 223
caninae auct., nec Rambur, 1833 - 45
cappa (Hübner, [1809]) - 145
capreae Hübner, [1803] - 263
capsincola ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 159
capsincoloides Standfuss, 1893) - 159
capsophila Duponchel, 1842 - 150
capsophoba Rambur, 1858 - 157
capucina Millière, 1869 - 68
carbonis Warren, 1909 - 309
carnea Thunberg, 1792 - 334
carnica Hering, 1846 - 368
carpathica Kaucki, 1922 - 258
carpophaga Brahm, 1791 - 150
cassinia [Denis & Schiffermüller], 1775 - 63
casta Borkhausen, 1793 - 51
castanea (Esper, [1798]) - 379
catenata Esper, 1788 - 199
cavernosa (Tversmann, 1842) - 142
cavernosa gozmanyi Kovács, 1968 - 143

celsiae (Herrich-Schaeffer, 1850) - 41
centrago (Haworth, 1809) - 186
centrolinea Fabricius, 1787 - 64
cerago [Denis & Schiffermüller], 1775 - 211
ceramanthea Freyer, 1844 - 43
cerasi (Fabricius, 1775) - 174
cervina Hübner, [1821] 388
cespitis ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 166
chamomillae ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 24
chardinyi Duponchel, [1838] - 258
chenopodii [Denis & Schiffermüller], 1775 - 107
chi (Linnaeus, 1758) - 220
chioleuca Treitschke, 1835 nec Hübner - 245
christophi (Möschler, 1862) - 150
chrysanthemii Hübner, 1822 - 24
chrysozona Borkhausen, 1792 - 147
cincta Fabricius, 1787 - 181
cinerascens Staudinger, 1871 - 228
cinerea ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 288
cinerosa Guenée, 1852 - 234
circellaris (Hufnagel, 1766) - 205
circumspecta Drapiez, 1819; - 348
citrago (Linnaeus, 1758) 213
clandestina auct., nec Harris - 353
clarior Fuchs, 1904 - 33
clavis (Hufnagel, 1766) - 282
c-nigrum (Linnaeus, 1758) - 372
coerulescens Tutt, 1892 - 376
cohaesa (Herrich-Schaeffer, [1849]) - 380
collina (Boisduval, 1840) - 377
collinita Esper, [1790] - 177
comes (Hübner, [1813]) - 343
comma (Linnaeus, 1761) - 100
compta ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 153
concinna Esper, 1790 - 365
concinna Hübner, [1803] - 152
confinis Stephens, 1829 - 166
conflua Treitschke, 1827 - 329
conformis [Denis & Schiffermüller], 1775 - 235
confusa (Hufnagel, 1766) - 154
congener Hübner, [1817] - 100
conigera ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 90
connuba Hübner, [1822] - 344
consenescens Staudinger, 1891 - 357
consequa Hübner, [1803] - 342
conserta Hübner, [1820] - 152

- consimilis* Stephens, 1829 - 224
consocia (Borkhausen, 1792) - 234
consors Eversmann, 1845 - 23
conspersa ([Denis & Schiffermüller], 1775 - 154
conspicillaris (Linnaeus, 1758) - 184
conspicua Hübner, 1827 - 304
contigua ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 118
contracta Esper, [1790] - 177
contribulis Duponchel, 1827 - 107
convergens ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 246
cordigera (Thunberg, 1788) - 105
corporea Corti, 1931; - 313
corrosa Herrich-Schaeffer, (1850) - 318
corsica Mabilie, 1868 - 188
corsica Spuler, 1908 - 248
corticea ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 282
cos (Hübner, 1824) - 304
crassa (Hübner, [1803]) - 279
croceago ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 188
cruda ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 172
crypta Dadd, 1927 - 315
cucubali [Denis & Schiffermüller], 1775 - 133
culoti Ragusa, 1923 - 262
culta ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 71
cuprea ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 325
cycladum Staudinger, 1870 - 304
cymbalariae (Hübner, [1809]) - 59
cyrnos Schawerda, 1928 - 291

dahlia (Hübner, [1813]) - 335
dalmatica Draudt, 1934 - 56
decempunctata de Villers, 1789 - 359
decimalis (Poda, 1761) - 165
declarans Walker, 1857 - 310
decolorata Turati, 1923 - 344
decora ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 303
decorata Neuberger, 1904 - 303
deleta Kollar, 1848 - 296
denticulosa Esper, 1794) - 294
dentina [Denis & Schiffermüller], 1775 - 128
depuncta (Linnaeus, 1761) - 358
dianthi (Tauscher, 1809) - 108
dianthi hungarica Wagner - 108
dichroma Esper, [1790] - 155

diducta Zetterstedt, [1839] - 329
discors Staudinger, 1891 - 261
disparilis Oschenheimer, 1816 - 163
dissimilis Knoch, 1781 - 120
dissoluta Staudinger, 1899 - 328
distans Hübner, [1813] - 249
distincta Staudinger, 1892 - 313
distinguenda (Lederer, 1857) - 311
ditrapezium ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 373
dives Donovan, 1801 - 116
dives Haworth, 1809 - 118
dolosa Hübner, [1817] - 190
domiduca Fuessly, 1781 - 348
domiduca Hufnagel, 1766 - 345
donzelii A. Bang-Haas, 1910 - 311
dracunculi (Hübner, [1813]) - 36
dubia Vorbrodt, 1911 - 317
dubiosa Treischke, 1835 - 86
duplex Haworth, 1809 - 258
dysodea ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 147
dysodea Esper, 1790 - 254

echii Borkhausen, 1793 - 148
ectypa Hübner, [1803] - 94
egregia Esper, 1787 - 385
electrica Fabricius, 1794 - 224
emmedonia Cramer, 1779 - 199
epixantheia Kovács, 1952 - 314
eremita (Fabricius, 1775) - 248
ericae Boisduval, 1840 - 366
ericae Haworth, 1809 - 365
ericae Hufnagel, 1766 - 103
eruta (Hübner, [1827]) - 314
erythrocephala ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 194
eugeniae Beck, 1990, partim - 48
eugraphomena Stauder, 1924 - 64
eversmanni Petersen, 1905 - 377
evidens Hübner, [1808] - 131
exclamans Eversmann, 1841 - 326
exclamationis (Linnaeus, 1758) - 287
excusa Esper, 1805 - 382
exoleta (Linnaeus, 1758) - 240
extensa Eversmann, 1844 - 161
extricata Zetterstedt, [1839] - 384

falloui Oberthür, 1876 - 141
farkasii Treischke, 1835 - 107
fasciata Dadd, 1927 - 315
fatidica (Hübner, [1824]) - 286
fehrenbachi Boursin, 1963 - 353
felixii Freyer, 1840 - 226
ferrago (Fabricius, 1787) - 96

- ferrea* Haworth, 1809 - 197
ferrieri Bellier, 1857 - 57
ferruginea [Denis & Schiffermüller], 1775 - 205
festiva [Denis & Schiffermüller], 1775; - 329
fictilis Hübner, [1813] - 313
fictilis Hübner, 1827 - 310
filicis Goeze, 1781 - 382
filigramma auct., - 156
filigramma Esper, 1796 - 156
filigramma Heydemann, 1942 - 224
filigrana auct., - 156
filigrana (Esper, [1788]) - 156
fimbria Linnaeus, 1767 - 345
fimbriaminor de Villers, 1789 - 348
fimbriata (Schreber, 1759) - 345
fimbriola fimbriola (Esper, [1803]) - 327
fimbriola baloghi Varga & Hacker 1990 - 327
firma Hübner, [1822] - 175
fissina Haworth, 1809 - 24
flammatra ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 296
flammea ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 168
flammea (Curtis, 1828) - 86
flavago Fabricius, 1787 - 210
flavescens Esper, [1788] - 211
flavicincta ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 254
flavilinea Haworth, 1809 - 203
flavivibica Hübner, [1821] - 156
flavomaculata Goeze, 1781 - 348
flavomaculata Schawerda, 1924 - 303
flavomaculata Spuler, 1908 - 348
flavosignata Turati, 1923 - 262
floccida Esper, 1788 - 90
florida (Schmidt, 1859) - 333
forcipula ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 294
formosa Roggenhofer 1860 - 30
fovea Kovács, 1952 - 311
fovea (Treitschke, 1825) - 242
fragariae (Vieweg, 1790) - 237
fragariae Borkhausen, 1792 - 334
fraudatrix Eversmann, 1837 - 38
fucata Esper, 1788 - 214
fuchsiana auct. nec Eversmann - 39
fugax (Treitschke, 1825) - 300
fuliginosa Haworth, 1809 - 94
fulminea Fabricius, 1781 - 114
fulvago auct. nec Clerck - 215
fulvago Linnaeus, 1761 - 211
fumosoides Culiot, 1909 - 314
furcifera (Hufnagel, 1766) - 235
fuscago Esper, 1786 - 205
fuscatus Haworth, 1803 - 177
fuscus Haworth, 1803 - 224
gemina Borkhausen, 1792 - 179
geminatus Haworth, 1803 - 179
genistae Borkhausen, 1792 - 116
germanica Spuler, 1908 - 353
gilvago ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 212
glacialis Herrich-Schaeffer, [1849] - 368
glareosa (Esper, [1803]) - 359
glauca Klecman, 1792 - 127
glauca (Esper, 1789) - 262
gnaphalii (Hübner, [1813]) - 34
gothica ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 171
gothicina Herrich-Schaeffer, 1849 - 171
gozmanyi Ronkay & Ronkay, 1994 - 49
gracilis ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 178
graminis (Linnaeus, 1758) - 164
grandis Donovan, 1801 - 112
graphica Geoffroy, 1785 - 124
grisea Tutt, 1892 - 376
grisea Tutt, 1902 - 309
griseovariegata Goeze, 1781 - 168
grisescens (Fabricius, 1794) - 319
grisescens Standfuss, 1893 - 258
grisescens Wagner, 1931 - 21
haematitidea Esper, [1794] - 325
hastifera (Donzel, 1847) - 307
haywardi (Tams, 1926) - 349
hebraeica Hübner, [1819] - 359
helvota (Linnaeus, 1758) - 199
hepatica (Clerck, 1759) - 110
hepatica auctorum, nec Clerck, 1759 - 231
herbacea Guenée, 1852 - 385
herbida [Denis & Schiffermüller], 1775 - 385
heydenreichi Germar, 1842 - 286
hibernicus Curtis, 1833 - 164
hieracii Borkhausen, 1793 - 146
hilaris Zetterstedt, [1839] - 128
hippohaes Geyer, [1832] - 355
hippohaes Goeze, 1781 - 204
hirta (Hübner, [1809-1813]) - 266
hispana Boissduval, [1837] - 262
hogei Herrich-Schaeffer, 1861 - 344
honoratina Donzel, 1837 - 302
hordei Schrank, 1801 - 166
huebneri Boursin, 1926 - 310
huebneroides Boursin, 1940 - 308

- humeralis* Haworth, 1809 - 119
humilis ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 200
hyperborea Zetterstedt, [1839] - 368
i-cinctum ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 181
icteritia (Hufnagel, 1766) - 211
i-geminum Duponchel, 1826 - 359
ignicola Hübner, [1813] - 318
i-intactum Hübner, [1803] - 323
ilicis Boisduval, 1829 - 208
imbecilla (Fabricius, 1794) - 163
implexa (Hübner, [1809]) - 141
impressa Esper, [1790] - 159
impudens Hübner, [1803] - 93
impura (Hübner, [1808]) - 94
incana Eversmann, 1842 - 36
incerta (Hufnagel, 1766) - 177
incurva Herrich-Schaeffer, 1852 - 286
indistincta Strand, 1915 - 304
infraina Haworth, 1809 - 107
ingrica Herrich-Schaeffer, 1850 - 234
innuba Treitschke, 1825 - 344
insulana Corti, 1832 - 314
interjecta (Hübner, [1803]) - 346
intermedia Rothschild, 1920 - 348
intermedia Stephens, 1825 - 176
intermedia Tutt, 1892 - 373
interposita (Hübner, 1790) - 342
intricata auct. nec Boisduval, 1829 - 190
ipsilon (Hufnagel, 1766) - 286
irregularis (Hufnagel, 1766) - 148
italica Esper, 1791 - 66
itelmena Bryk, 1941 - 353
iveni Hüber, 1870 - 368
janthe (Borkhausen, 1792) - 348
janthina ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 348
jaspidea (de Villers, 1789) - 73
jaspidea Borkhausen, 1792 - 385
jezoensis Matsumura, 1931 - 234
jordanovi Tuleskov, 1951 - 325
jotunensis auct., nec Schöyen, 1887 - 375
junctus Haworth, 1803 - 174
kitti (Schawerda, 1914) - 138
korsakovi (Christoph, 1885) - 260
kuemerti Lederer, 1962 - 35
labra [Denis & Schiffermüller], 1775 - 195
lactucae ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 26
laevis (Hübner, [1803]) - 206
l-album (Linnaeus, 1767) - 95
lampra (Schawerda, 1913) - 131
lappo Duponchel, 1827 - 127
laponia Freyer, 1845 - 363
latemarginata Röber, 1900 - 348
latenai Pierret, 1837 - 128
latens (Hübner, [1809]) - 320
latitans Guenée, 1852 - 320
lederi Christoph, 1885 - 261
leineri (Freyer, 1836) - 134
leineri poelli auct. - 135
lepetitii Boisduval, [1837] - 388
lepida Brahm, 1791 - 178
lepida Esper, 1790 - 150
leucanthemi Rambur, 1858 - 24
leucogaster (Freyer, [1831]) - 340
leucographa ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 388
leucographa Esper, [1790] - 120
leuconota Donovan, 1808 - 184
leucophaea [Denis & Schiffermüller], 1775 - 114
leucostigma Haworth, 1809 - 128
lignosa Hübner, 1803 - 337
ligula (Esper, [1791]) - 191
linariae [Denis & Schiffermüller], 1775 - 50
lindei auct. nec Heyne - 40
lineola Donovan, 1801 - 197
linogrisea ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 350
linosyridis Fuchs, 1903 - 36
lipari Rambur, 1848 - 278
lithoriza Borkhausen, 1792 - 69
litura (Linnaeus, 1758) - 202
livescens Corti & Draudt, 1933 - 325
lolii Esper, 1785 - 165
loreyi (Duponchel, 1827) - 102
lota (Clerck, 1759) - 204
lucernea (Linnaeus, 1758) - 316
lucernea catalaeca (Boisduval, 1833) - 317
lucifera Esper, 1789 - 334
lucifuga ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 28
lucipeta ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 321
lueneburgensis (Freyer, 1848) - 225
lunifera (Warren, 1910) - 239
lunula (Hufnagel, 1766) - 50
lurida Treitschke, 1835 - 56
lutea Ström, 1783 - 210
luteago ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 136
luteocincta Rambur, 1833 - 157

- huteola* auct. nec Grote & Robinson, 1865 - 105
lutulenta ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 224
lycarum Herrich-Schaeffer, 1846 - 304
lychnidis ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 197
lychnitidis auct. - 47
lychnitis (Rambur, 1833) - 47
lythargyria Esper, 1788 - 96

macilenta (Hübner, [1809]) - 203
magnolii (Boisduval, 1829) - 158
majuscula Haworth, 1790 - 254
maravignae Dupochel, 1826 - 327
margaritacea (de Villers, 1789) - 323
margaritosa Haworth, 1809 - 336
marginosa Haworth, 1809 - 138
marmorosa Graslin, 1863 - 365
marmorosa auct. nec Borkhausen - 106
melaleuca Vieweg, 1790 - 184
mendica (Fabricius, 1775) - 331
mendosa Hübner, 1827 - 358
merckii (Rambur, 1832) - 232
meridionalis Carberla, 1888 - 262
meridionalis Dannehl, 1925 - 358
mesembrina Schawerda, 1913 - 245
millegrana Esper, 1790 - 221
miniosa ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 173
miroleuca Geyer, [1828] - 245
mista Hübner, [1813] - 387
mixta Freyer, 1842 - 23
mixta Haworth, 1809 - 385
mixta lorica Ronkay & Ronkay, 1987 - 23
molothina (Esper, [1789]) - 366
monedula Dannchl, 1925 - 286
monochroma (Esper, [1790]) - 249
montana Freyer, 1852 - 377
monticola Duponchel, 1826 - 146
mplicata Lefcybre, 1836 - 384
mucida Esper, [1790] - 387
mucida Guenée, 1852 - 255
multangula (Hübner, [1803]) - 328
multifida (Lederer, 1870) - 330
multifida sanctmoritzi (A. Bang-Haas, 1912) - 330
munda ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 179
murina Freyer, 1842 - 320
musiva (Hübner, [1803]) - 297
myrtilli (Linnaeus, 1761) - 103

nagyagensis Freyer, 1845 - 304
nana auct - 154
nana Hufnagel, 1766 - 128
nanus Haworth, 1803 - 172
nebulosa (Hufnagel, 1766) - 112
nebulosa Hübner, 1808 - 303
nebulosus Haworth, 1803 - 177
neglecta Hübner, [1800-1803] - 379
neurodes Hübner, [1813] - 190
nigra Krausse, 1912 - 344
nigrescens (Höflner, 1888) - 293
nigrescens Werhli, 1913 - 373
nigricans (Linnaeus, 1758) - 305
nigrocincta Treitschke, 1825 - 253
nigrofulva Esper, 1788;
nigrofusca (Esper, 1788) - 314
nigromaculata Hoffmann, 1917 - 377
nisus auct. nec Germar, [1842] - 150
nitens Haworth, 1809 - 111
nitida ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 201
nivalis Vorbrodt, 1912 - 303
nivea Caradja, 1932 - 278
nivescens Rebel, 1907 - 375
nubeculosa (Esper, 1785) 64
nubila Esper, 1789 - 360
nummosa Eversmann, 1844 - 158
nummatum [Denis & Schiffermüller], 1775 - 171

obducta Esper, 1789 - 352
obelisca ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 309
obeliscoides Dadd, 1927 - 315
obesa Boisduval, 1829 - 278
obesa nivea Caradja, 1932 - 11
obliqua de Villers, 1789 - 174
obscura Brahm, 1791 - 352
obscura Clayhills, 1927 - 358
obscura Culot, 1909 - 348
obscura Turati, 1923) - 40
obscurior Salzl, 1928 - 373
obscurior Wolfsberger, 1970 - 244
obsolescens Petersen, 1905 - 379
obsoleta (Hübner, [1803]) - 101
occidentalis Boursin, 1944 - 34
occulta (Linnaeus, 1758) - 384
ocellaris (Borkhausen, 1792) - 211
ochracea Stephens, 1829 - 94
ochracea Haworth, 1809 - 150
ochrago Esper, [1791] - 213
ochreago Borkhausen, 1792 - 210
ochrostigma Eversmann, 1842 - 161
ocularis Freyer, 1833 - 176
oculata Sommer, [1824] - 230

- odontites* (Boisduval, 1829) - 106 128
odorata Guenée, 1852 - 30
olbiena Duponchel, 1842 - 52
olbiena Geyer, [1834] - 136
oleagina ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 72
oleracea (Linnaeus, 1758) - 122
olivina (Herrich-Schaeffer, 1852) - 57
olivina deliblatica Ronkay & Ronkay, 1995 - 58
omega Esper, 1788 - 355
omicron Geoffroy, 1785 - 130
opalina (Esper, [1794]) - 51
operosa Hübner, [1808] - 69
opima (Hübner, [1809]) - 175
orbana (Hufnagel, 1766) - 341
ornata de Villers, 1789 - 147
ornatrix Geyer, [1834] - 202
ornitopus (Hufnagel, 1766) - 233
orthostigma Stephens, 1829 - 224
osthelderi auct., nec Boursin, 1933 - 48
osthelderi Corti, 1931 - 304
oxalina (Hübner, [1803]) - 216
oxyacanthae (Linnaeus, 1758) 68

paenulata Christoph, 1893 - 260
palleago Hübner, [1803] - 211
pallens (Linnaeus, 1758) - 94
pallida Haworth, 1809 - 174
pallida Hoffmann, 1915 - 373
palustris Osthelder, 1927 - 325
par Donovan, 1801 - 146
pavida Boisduval, 1840 - 120 258
peregrina Treischke, 1825 - 121
permixta Geyer, [1833] - 120
perplexa ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 150
persicariae (Linnaeus, 1761) - 124
pertexta Draudt, 1936 - 325
peterseni Krulikovsky, 1909 - 377
petrificata [Denis & Schiffermüller], 1775 - 231
petrificosa Hübner, [1803] - 231
petrolignea Hübner, [1821] - 231
piemonticola Schwingenschuss, 1954 - 291
pilicornis Brahm, 1791 - 387
pini de Villers, 1789 - 168
piniperda Loschege, 1785 - 168
pisi (Linnaeus, 1758) - 125
pistacina [Denis & Schiffermüller], 1775 - 197
placida Esper, [1791] - 146
platyptera (Esper, [1788]) - 52
plebeja (Linnaeus, 1761) - 128
plebeja Hübner, [1803] - 112
plecta (Linnaeus, 1761) - 339
poelli (Stertz, 1915) - 135
poellii ostrogovichi Draudt, 1933 - 136
polita [Denis & Schiffermüller], 1775 - 193
polluta Esper, 1788 - 202
polygona ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 354
polymita (Linnaeus, 1761) - 252
polyodon Hübner, [1803] - 113
pomazensis Kovács, 1952 - 307
pontica (Staudinger, 1892) - 357
pontica Boisduval, 1840 - 38
popularis Fabricius, 1775 - 165
populeti (Fabricius, 1781) - 176
populi Ström, 1783 - 176
porosa (Eversmann, 1854) - 140
porosa kenderesiensis (Kovács, 1966) - 140
porphyrea ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 365
porphyrea Esper, [1892] - 259
praeceps [Denis & Schiffermüller], 1775 - 299
praecox (Linnaeus, 1758) - 299
praetexta Esper, 1788 - 214
praevisa Boursin, 1927 - 311
prasina ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 385
praticola Hübner, 1827 - 309
prenanthis (Boisduval, 1850) - 43
primulae Esper, 1788 - 329
proleuca Hampson, 1903 - 307
prolixa Zetterstedt, [1839] - 384
pronuba (Linnaeus, 1758) - 344
prosequa Treitschke, 1825 - 343
protea [Denis & Schiffermüller], 1775 - 248
provincialis Boursin, 1925 - 311
proxima (Hübner, [1809]) - 161
pseudoobscurior Heydemann, 1938 - 313
pudorina ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 93
pulla ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 226
pulverea Hübner, [1803] - 194
pulverulenta Esper, [1786] - 172
pumicosa Geyer, [1832] - 223
punctata Aurivillius, 1888 - 376
puncticosta Zetterstedt, [1839] - 384
punctifera Corti, 1931; - 313
punctigera Hufnagel, 1766 - 37
punctina Haworth, 1809 - 94
punica Borkhausen, 1792 - 199

- punicea* (Hübner, [1803]) - 364
purpurago Dannchl, 1929 - 214
purpurea Tutt, 1892 - 376
puta (Hübner, [1803]) - 280
putris (Linnaeus, 1861) - 337
pyramis Borkhausen, 1792 - 354
pyrethri Herrich-Schaeffer, 1845 - 38
pyrophila [Denis & Schiffermüller], 1775 - 322

quadratum Hübner, [1813] - 332
quadripes Zetterstedt, [1839] - 127
quassa Corti, 1931 - 313

rabiosa Corti, 1931 - 313
radica Esper, 1790 - 332
radicea Esper, 1789 - 322
radius Haworth, 1803 - 280
ramosa (Esper, [1786]) - 55
rangnowi Corti, 1932 - 313
rangnowi Stichel, 1908 - 228
ranunculina Haworth, 1809 - 147
ravida ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 352
ravida Esper, [1789] - 114
rectangula ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 326
recussa (Hübner, 1817) - 312
renigera (Hübner, [1808]) - 290
renigera argentina (Caradja, 1930) - 290
renigera Stephens, 1829 - 317
repanda Herrich-Schaeffer, [1850] - 150
respersa Brahm, 1791 - 221
reticulata (Goeze, 1781) - 138
rhaetica (Staudinger, 1871) - 369
rhaetica norica Löberbauer, 1952 - 369
rheatensis Berio, 1976 - 307
rhizolitha [Denis & Schiffermüller], 1775 - 235
rhomboidea (Esper, [1790]) - 378
ridens Hübner, [1803] - 252
ripagina Geyer, [1835] - 232
rivosa Ström, 1783 - 133
rivularis (Fabricius, 1775) - 133
rivulorum Guenée, 1852 - 48
rorida (Fraldszky, 1835) - 182
rosamaria Kostrowicki, 1956 - 47
rottrou Rothschild, 1920 - 280
rubago Donovan, 1801 - 210
rubens Staudinger, 1901 - 185
rubescens Schawerda, 1921 - 375
rubetra Esper, 1791 - 197
rubi (Vieweg, 1790) - 332
rubiginea ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 194
rubiginosa (Scopoli, 1763 - 190

rubricans Esper, 1786 - 305
rubricosa ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 387
rubricosa Esper, [1786] - 173
rufa Haworth, 1809 - 387
rufannulata Haworth, 1809 - 174
rufescens Dadd, 1927 - 315
rufescens Haworth, 1809 - 94
rufina Linnæus, 1758 - 199
rufocincta Geyer, [1828] - 255
rufocincta isolata Ronkay & Uherkovich, 1983 - 256
runica [Denis & Schiffermüller], 1775 - 244
ruris Hübner, 1808 - 310
ruticilla (Esper, [1791]) - 208

sabuletorum Boisduval, 1840 - 313
sagittifera Hübner, 1827 - 291
sagittigera (Hufnagel, 1766) - 114
saliceti Borkhausen, 1792 - 218
salioclitana Boursin, 1934 - 309
salsolae Rambur, 1829 - 121
sambuci Hufnagel, 1766 - 124
santonici (Hübner, [1813]) - 30
saponariae Borkhausen, 1792 - 138
saportae Freyer, 1839 - 208
sareptana Alphéraky, 1897 - 261
sarmata Rambur, 1871 - 342
satellitica Linnæus, 1767 - 236
satura (Esper, [1790]) - 259
saucia (Hübner, [1808]) - 336
saucia Esper, 1790 - 107
scannensis Dannchl, 1929 - 226
schawerdae Boursin, 1934 - 313
schawerdae Krüger, 1914 - 157
schawerdae Stauder, 1923 - 215
schmidti (Diószeghy, 1935) - 169
schoenhherri Guenée, 1852 - 370
schoenobaena Esper, 1791 - 197
schwingenschussi Corti, 1926 - 313
scopariae Dorfmeister, 1853 - 39
scoriacea (Esper, [1789]) - 264
scripta Hübner, [1803] - 218
scrophulariae ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 48
segetum ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 283
segnilis (Duponchel, 1836) - 308
sejuncta Herrich-Schaeffer, 1850 - 149
seladonia Fabricius, 1794 - 248
seliginis Duponchel, 1840 - 308
seliginis Guenée, 1852 - 308
semibrunea (Haworth, 1809) - 230
senex (Geyer, [1828]) - 222

- separata* auct. nec Walker, 1865 - 98
serena [Denis & Schiffermüller], 1775 - 146
serina Esper, 1791 - 197
serotina Ochsenheimer, 1816 - 237
serpylli Hübner, [1813] - 208
serratilinea Treitschke, 1825 - 113
sexstrigata (Haworth, 1809) - 376
siepii Oberthür, 1907 - 311
sieversi Romanoff, 1885 - 182
sigma ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 360
signata Staudinger, 1871 - 375
signifera ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 292
silago Hübner, [1803] - 210
silbernageli Tykac, 1934 - 138
silene [Denis & Schiffermüller], 1775 - 190
silenes (Hübner, [1822]) - 149
silesiaca Shultz, 1905 - 197
simulans (Hufnagel, 1766) - 322
smithii Snellen, 1896 - 376
sobrina (Duponchel, 1842) - 363
socia (Hufnagel, 1766) - 231
sodata Kovács, 1951 - 224
solani Fabricius, 1787 - 345
solidaginis (Hübner, [1803]) - 228
sonchi Heinemann, 1859 - 33
spadicea [Denis & Schiffermüller], 1775 - 193
sparsus Haworth, 1803 - 178
spartii Brahm, 1791 - 118
speciosa (Hübner, [1813]) - 370
sphaerulatina Haworth, 1809 - 197
sphinx (Hufnagel, 1766) - 63
spicula Esper, [1791] - 246
spinaciae Borkhausen, 1792 - 122
spinaciae Vieweg, 1790 - 147
spinifera Hübner, 1827, auct. - 277
splendens (Hübner, [1808]) - 123
spretu Fabricius, 1781 - 168
squalida Eversmann, 1856 - 304
stabilis ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 174
stenoptera Staudinger, 1892 - 86
stephensii Heydemann, 1933 - 309
stigmatica Hübner, [1813] - 378
stojanovi Tuleschkov, 1951 - 328
straminea (Treitschke, 1825) - 92
stricta Esper, [1789] - 218
strigula Thunberg, 1792 - 365
suasa ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 120
subcorticalis Hufnagel, 1766 - 337
suberis Duponchel, 1827 - 249
subnigra Haworth, 1809 - 191
subplumbeus Haworth, 1803 - 176
subrosea rubrifera (Warnecke, 1931) - 361
subrufa Haworth, 1809 - 329
subsequa [Denis & Schiffermüller], 1775 - 341
subsetaceous Haworth, 1803 - 177
sudeticola Skala, 1929 - 302
suecica (Aurivillius, 1890) - 353
suffusa Stephens, 1829 - 94
suffusa Robson, 1891 - 220
sulphurago ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 215
symaea Koutsaftikis, 1974 - 47
syngenesiae Borkhausen, 1793 - 148
syriaca decipulae (Kovács, 1966) - 64
syriaca Warren, 1910 - 63
tanacetii ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 25
telifera Donzel, 1837 - 312
telifera Paykull, 1786 - 168
temera (Hübner, [1808]) - 310
templi (Thunberg, 1792) - 250
templi koenigi Ronkay & Varga, 1986 - 250
tenera Hübner, [1803] - 52
tephra Boisduval, 1840 - 304
tephroptila Warren, 1910 - 245
teriolensis Hartig, 1924 - 262
terrestis Corti, 1931 - 313
tersa ([Denis & Schiffermüller], 1775) - 262
texturata auct. nec Alphéraky - 138
thalassina (Hufnagel, 1766) - 119
thapsi Brahm, 1791 - 112
thapsiphaga (Treitschke, 1825) - 46
tigerina Esper, 1788 - 194
tincta Brahm, 1791 - 110
togata (Esper, [1788]) - 210
transsylvanica Herrich-Schaeffer, 1851 - 312
transversa (Hufnagel, 1766) - 236
travunia Schawerda, 1912 - 328
triangulum (Hufnagel, 1766) - 373
tricuspsis Esper, 1786 - 164
trifolii (Hufnagel, 1766) - 107
trifurca Eversmann, 1837 - 285
trigutta Esper, [1790] - 177
trimacula [Denis & Schiffermüller], 1775 - 262
trimaculata Esper, [1788] - 110
tripuncta Freyer, 1848 - 224

- tristigma* Treitschke, 1825 - 373
tristis Fabricius, 1775 - 322
tritici (Linnaeus, 1761) - 315
trux (Hübner, [1824]) - 281
turbida (Esper, [1790]) - 131
turbida Hübner, [1803] - 100
turca (Linnaeus, 1761) - 89
typica (Linnaeus, 1758) - 382
typicoides Donovan, 1811 - 165

umbra Vieweg, 1790 - 360
umbratica (Linnaeus, 1758) - 33
umbrosa Hübner, 1790 - 376
undata Vieweg, 1790 - 205
undosa Borkhausen, 1792 - 205
unicolor Duponchel, 1835 - 262
unicolor Hübner, [1813] - 313
uniformis Rougemont, 1953 - 313
unimacula Chalmers-Hunt, 1961 - 373
unipuncta (Haworth, 1809) - 98
ustula (Freyer, 1835) - 56
ustulata Geyer, [1835] - 56

vaccinii (Linnaeus, 1761) - 193
vacillans Herrich-Schaeffer, 1845 - 304
valida Hübner, [1813] - 258
vallesiaca Stainton, 1855 - 375
varia de Villers, 1879 - 365
variegata Austaut, 1885 - 122
vau-punctatum Esper, 1786 - 190
velum Germar, [1842] - 366

venosa Haworth, 1809 - 197
venosa Hübner, [1803] - 382
verbasci (Linnaeus, 1758) - 44
verna Esper, [1787] - 107
veronicae (Hübner, [1813]) - 190
vestigialis (Hufnagel, 1766) - 284
vestigialis Esper, 1785 - 114
venusta (Hübner, [1813]) - 241
villiersi Guenée, 1837 - 310
viminalis (Fabricius, 1776) - 218
virgata Tutt, 1892 - 375
viridana Walch, 1779 - 70
vitellina (Hübner, [1808]) - 91
vitta (Esper, [1789]) - 307
vulturinea Freyer, 1832 - 258

w-latinum (Hufnagel, 1766) - 116

xantha Schawerda, 1909 - 244
xanthocyanea Hübner, [1819] - 156
xanthographa ([Denis & Schiffmüller], 1775) - 381
xanthomista (Hübner, [1819]) - 253
xerampelina Esper, [1794] - 185
xerampelina Hübner, [1803-1808] nec Esper - 186
xeranthemi Boisduval, 1840 - 35

zapateri Schwingenschuss, 1962 - 291

